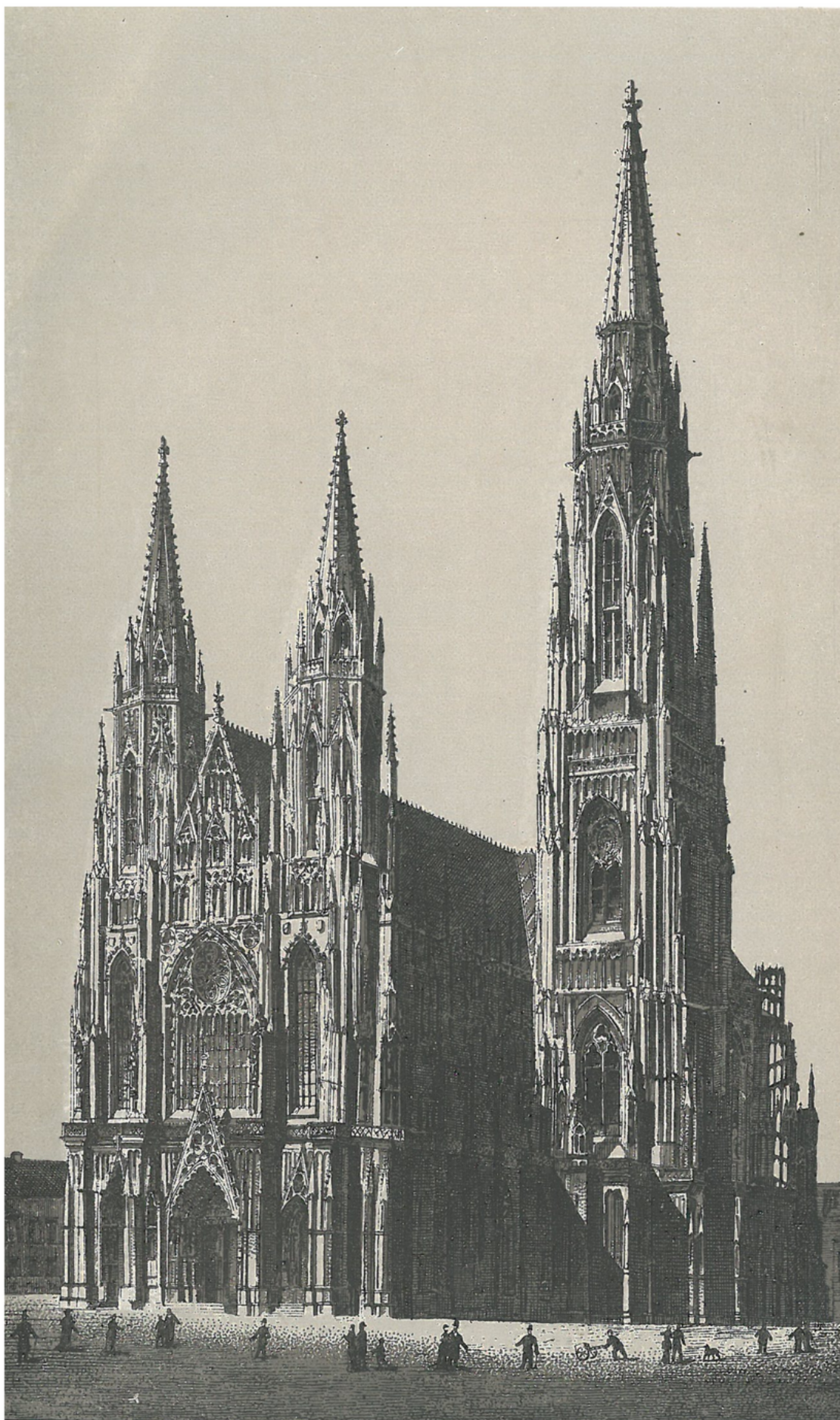




Metropolitní chrám sv. Vít.

POSVÁTNÁ MÍSTA KRÁL. HL. MĚSTA PRAHY.

DĚJINY A POPSÁNÍ

chrámů, kaplí, posvátných soch, klášterů i jiných pomníků katolické víry a nábožnosti
v hlavním městě království Českého.

Sepsal

FRANTIŠEK EKERT,
kaplan u sv. Vojtěcha v Praze.

Svazek I.



Podíl údů na rok 1883. — Číslo 70.

*S titulním vyobrazením dokončeného metropolitního chrámu sv. Víta a s obrazem
hl. chrámu Týnského při str. 290.*



V PRAZE 1883.

Nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého.

Předmluva.

Ku sepsání tohoto díla byl nížepsaný v únoru r. 1882 vyzván laskavým dopisem vys. důst. pána redaktora Dědictví sv.-Jan-ského, aby „Popsání bývalých i nynějších posvátných budov a míst v král. hl. městě Praze“ mohlo býti podílem údů Dědictví na rok 1883.

Maje z oboru tohoto látku poněkud již sebránu a nabýv v tom jakési zkušenosti v letech minulých, kdy pro „Blahověst“ i jinam pracoval stati o některých, zvlášť zrušených chrámech Pražských i jiných, uvázal se spisovatel milerád v tento velice čestný i vděčný úkol, ač ovšem věděl, že provéstí jej, dosti ne-snadno bude, najmě proto, že bylo vykonati práci tu ve lhůtě patrně dosti krátké, jelikož spisovatel vlastně teprvé v květnu, kdy z dočasného svého venkovského působiště opět do Prahy se vrátil, začítí mohl.

Chystaje se k tomuto dílu, byl si toho nížepsaný hned zprvu vědom, že nesmí přestati na pouhém popisu svatyní Pražských, ten zajisté, maje účel výhradně praktický, mohl by zajímati pouze úzký kruh čtenářů, kteří posvátná místa ta znají a navštěvují, nepoutal by však tak veliký počet čtenářů, pro něž Dědictví sv.-Janské knihy své vydává.

Aby tudíž dílo toto zajímalo každého Čecha katolíka, i toho, jenž Prahu jen povrchně zná, sestavil spisovatel co možná úplné, byť i stručné dějiny posvátných míst Pražských. O Praze každý Čech, Moravan, Slezák i Slovák rád slýchá i čítá, tudíž bude jej zajisté poutati i čtení o tom, co pamětihodného událo se v sva-tyních Pražských v minulosti a co pozoruhodného tam se nalézá nyní. To, co nám svatyně naší zlaté Prahy vypravují, netýká se pouze tohoto města, nýbrž celé vlasti, celého národa našeho. S tohoto vyššího hlediska snažil se spisovatel vylíčiti dějiny po-svátných budov Pražských jakožto oblesk dějů Církve katolické i národa našeho ve vlasti naší. Proto připojil všude, kde potřeba kázala, širší rozhledy po dějinách církevních i českých, nastínil

vznik, rozvoj a působení těch řeholí, jež v Praze kláštery měly a mají, a uvedl všecky duchovní, kteří při chrámech a v kláštěrech Pražských žijíce, na poli českého písemnictví pracovali. Nikoli bez účelu uvedl všecka bývalá i nynější náboženská bratrstva a vytkl, kde které farní matriky se chovají, kdy začínají i co pozoruhodného obsahují. Aby dílo toto i v ohledu statistickém podávalo věrný obraz nynějších církevních poměrů v Praze, uveden při farních chrámech počet farníků, udáno, kolik kněží kde působí, jakým řádem a kterým jazykem služby Boží se konají i pod který patronát jednotlivé kostely sluší. Při kláštěrech uvedeny i jiné řeholní domy toho kterého řádu v Čechách, na Moravě, ve Slezsku i v ostatních zemích rakouských, pokud řeholní domy Pražské s nimi v nějakém svazku jsou, a připojeny stručné zprávy o těchto kláštěrech.

Co se týče stránky popisné, hleděl spisovatel, seč byl, důkladně si vésti. Posavadní naše popisy Prahy jednají o svatyních v tomto městě jen stručně a všímají si hlavně kostelů v ohledu uměleckém a dějepisném vynikajících, mlčením pomíjejíce chrámů, kaplí i soch posvátných v tom ohledu méně znamenitých. V Pražských chrámech, zvláště klášterních, jest množství oltářů, obrazů a soch ze starší doby, o nichž ani lid Pražský, jenž svatyně ty bedlivě navštěvuje, neví, kterým světcům a světicím věnovány jsou, a ví-li i to, nemá namnoze žádných vědomostí o těchto světcích, před jichž oltáři i obrazy kleká. Proto všímal si spisovatel bedlivě všeho, co v svatyních Pražských se nalézá, uvedl i každou kapli v ústavech veřejných i domech soukromých, pokud v nich mše sv. se slouží, každý oltář, pokud možná se jmenem zakladatelovým, každou sochu i každý obraz, každý náhrobek, a kde jen lze bylo, i všecky zvony a jiné předměty kostelní, k čemuž přičinil i jména umělců, zvláště malířů a sochařů, kde jen dopátrati jich se mohl. Obšírněji probral posvátné sochy na veřejných prostranstvích. Při oltářích, obrazech i sochách světců méně známých přičiněny aspoň stručné zprávy o životě těchto světců, a obrazy i sochy milostné či jinak památné vylíčeny důkladněji. Uvedeny i předměty, kteréž umělecké ceny postrádají, neboť i ony jsou pomníky nábožné mysli, která je zřídila, a zajímavým svědectvím, kteří světcí a které světice Boží v Praze požívali a požívají úcty lidu katolického. Nápisy uvádějí se buď obšírně, častěji však jen u výtahu a to výhradně v překladu českém, což s účelem díla tohoto, jež není pro odborníky psáno, souhlasí.

Šetře bedlivě historické pravdy, snažil se spisovatel o to, aby dějiny Pražských svatyní byly i obranou Církve katolické v Čechách a zvláště některých, za naší doby nespravedlivě kaceřovaných řeholí i českého duchovenstva katolického, které věru vším právem může honositi se před celým národem svými předchůdci na této naší sv.-Václavské vinici Páně. Vůbec hleděl spisovatel, aby toto dílo poskytlo členům Dědictví sv.-Janského čtení poučné i praktické v duchu katolickém a vlasteneckém. Pokud nesnadná práce ta se zdařila, nechať povolání znalci rozsoudí.

Stati popisné i některé části dějepisné nebylo lze podati bez jakési suchopárnosti, nezbytné všude tam, kde číslice a jména se hromadí. K úplnosti díla jest toho nutná potřeba.

Ačkoli spisovatel dosti stručně si vésti usiloval, vzrostla látka tou měrou, že nebylo možno probrati ji v jediném svazku. Tudíž rozvrženo celé dílo ve dva díly, z nichž v I. líčí se posvátná místa nynější a v II. posvátná místa zrušená a zaniklá. Díl I. rozdělen ve dvě části, z kterých prvá, jednající o posvátných místech na Hradčanech, Malé straně a Starém městě, v tomto svazku letošním se podává. Dílu I. část druhá, v níž vylišeny svatyně na Novém městě a v Pražských předměstích, tvořiti bude s dílem II., jednajícím o zrušených a zaniklých svatyních v Praze a v předměstích, celého díla druhý svazek, jenž, dá-li Bůh, vyjde roku příštího.

Prameny, z nichž práce tato čerpána, jsou všude pod čarou zevrubně udány. Spisovatel probral vše, co o Pražských chrámech vůbec kdekoli buď o sobě, buď v různých dějepisných knihách a časopisech kdy psáno bylo, pokud jen toho dopídití se mohl. Starší dějiny svatyní Pražských jsou sestaveny téměř výhradně dle Tomkova monumentálního „Dějepisu města Prahy“, tak že zde pouze jest sneseno, co tam porůznu se nalézá.

O svatyních Pražských přecházejí mnohé omyly houževnatě z knihy do knihy. Spisovatel užíval tudíž známých a všude na svém místě uvedených starších i novějších topografií Pražských opatrně a střízlivě a neopomenul prohlédnouti pamětní knihy klášterní i farní, kde toho potřeba bylo, i pátrati po jiných pramenech rukopisných, a tu podařilo se mu zejména o Theatinech a o Minoritech u sv. Jakuba naléztí dosti pramenů psaných, až posud nevyčerpaných, z nichž ty které dějepisné stati sestavil.

S vděčností uznává spisovatel laskavou ochotu, s níž shledal se všude, kdekoli bylo mu pátrati a dotazovati se. V té příčině vzdává povinné díky všem vdp. farářům i představeným klášterů Pražských za vzácnou pomoc, kterou mu při sbírání látky k to-

VI

muto dílu poskytli, zvlášť vys. důst. p. kanovníkovi kolleg. kapitoly Mikulovské Františku Paul. Razákovi, hl. faráři u sv. Mikuláše a vdp. Karlu Navrátilovi, hl. faráři u sv. Jindřicha.

Připojený rejstřík věcí má kromě účelu praktického poskytnouti i jasný obraz toho, ku kterým světcům a světicím Pražané obzvláštní úctu chovali, zřizující jim oltáře, sochy a obrazy. Uvedeni tu i umělci, jichž výtvary v Praze se nalézají, s udáním stránek, kde o nich se mluví. Při vši bedlivosti vloudila se do textu některá nedopatření, která ku konci rejstříku jsou opravena. Laskavý čtenář poshová v tom, uváživ krátkou dobu, v níž svazek tento sepsati i vytisknouti bylo, jakož i nesnadnost práce samé, při níž často bylo spoléhati na udání jiných. Spolu prosí spisovatel, aby, shledají-li se v tomto svazku některé omyly, laskavě mu oznámeny byly, aby mohl je v svazku druhém opravit.

Tento letošní svazek ozdoben jest dvěma světlotiskovými obrázky předních dvou chrámů Pražských, sv.-Vítského a Týnského. Kéž pohled na obraz dostavěného velechrámu našeho roznutí v čtenářích lásku k této svatyni a povzbudí je k účinnému podporování Jednoty sv.-Vítské, která usiluje provésti velkolepou a nadšenou myšlenku: dostavěti nejslavnější chrám země České!

V Praze, na den blah. Anežky České 1883.

František Ekert.

POSVÁTNÁ MÍSTA KRÁL. HL. MĚSTA PRAHY.

Díl I.

POSVÁTNÁ MÍSTA NYNĚJŠÍ.

Část prvá.

POSVÁTNÁ MÍSTA NA HRADČANECH, MALÉ STRANĚ A STARÉM MĚSTĚ.



Zlatá Praha.

Na břehách řeky Tibery vzdělali si za dávných věků světoborní Římané město, jehožto nádherné budovy byly živými svědky a pomníky slávy a panství jejich. S pýchou pohlíželi občané světovládné říše římské ku svému *Římu*, jenž později, když půda jeho nasákla krví sv. mučedníků, řízením Božím stal se hlavou a středem nové světové říše, založené na kříži svatém — Církve Ježíše Krista.

S chloubou vinuli se staří Řekové ku svým *Athénám*, k tomu městu, kde učenci, umělci a básníci slavného tohoto národa duchem svým vytvořili díla, jimž podnes svět se obdivuje.

V posvátné úctě pohlížel vyvolený národ v Zákoně Starém ku svatému městu *Jerusalému*, kde stály hory Sion i Moria s chrámem Hospodinovým. Nábožní synové tohoto národa odevšad spěchávali do tohoto města, veselíce se, když se jim říkalo: „Pojďme do domu Hospodinova!“ Duše jejich toužila, až i omdlěla po síních Hospodinových, a když stanuly nohy jejich v posvátných kobách chrámu Božího na hoře Moria, tu plésali radostí nevýslovnou.

S takovou pýchou, s takovou chloubou, s takou posvátnou úctou nese se od věků náš český katolický národ k tomu městu, jež v srdci naší drahé vlasti na břehách stříbropěnné Vltavy jako královská vyzděná koruna zasazeno jest. Jestliť nám *Praha* tím, čím býval v dobách pohanských Řím světovládnému národu římskému — kolébkou slávy, ohniskem a středem všech velkých dějů našich a podnes leskne se na Staroměstské radnici nápis v zlatých písmenech: „*Praha hlava království.*“

Také Athénami bývala našim předkům a jest posud nám Praha naše, nebo z ní jako z bohatého zřídla prýští se po celé vlasti umění a vědy.

Avšak nám katolíkům jest Praha více ještě, než Římanům býval Řím a Řekům Athény, náš český katolický národ lne k ní s touž posvátnou úctou a touhou, jako nábožní synové lidu židov-

ského lnuli k Jerusalemu. Žádný jiný národ nynější na světě nemiluje své hlavní město tak, jakož my Čechové milujeme svou Prahu, kterou něžně matičkou zoveme. Stará pověst bájí o věštkyni Libuši, která prý předvídajíc budoucí velikost a slávu Prahy, již založila, zvolala: „*Město vidím veliké, jež slávou hvězd se dotýká!*“ Byla doba, kdy Praha naše vynikla nade všecky sokyně své v Evropě, a nazvána jest „*zlatou Prahou*“, kterýmžto jménem podnes Jihoslované ji zovou. Za Rudolfa II. napsal Petr Kapela verše:

Ze dřeva jest zbudována ponejprv za dávnověkosti
Máš Praha, an Libuší věstkou jí vznik byl dán.
Zastkvěla pak mramorem se vzácným, vztýčila vzhůru
V oblaka svých věží týmě i štíty domů.
Ze dřeva více není, ani nesluje více kamennou,
Stavši se tvým trůnem, králi Rudolfe, zlatou!

Pravda jest, že tehdáž Praha slynula jakožto sídlo umění milovného mocnáře bohatstvím, vědou, uměním a slávou, avšak zlatou již nebyla, poněvadž veliká většina obyvatelstva jejího pozbyla té zlaté živé víry katolické a vroucí nábožnosti, která bývala nejkrásnější ozdobou tohoto města. Zlatou byla Praha, pokud stará *svato-Václavská víra* proudila žilami jejími. Zlatou byla, hned když zora spásy nad ní vyšla, nebo posvěcena jest šlépějemi sv. Václava, sv. Ludmily a sv. Vojtěcha. Proto nazval ji kronikář 10. století městem svatým. Ano *městem svatým* byla Praha, vždyť rodili se, a žili v ní světcové, vždyť blah. Anežka Přemyslovna i sv. Jan Nepomucký v tomto městě působili a svatou smrtí zemřeli! Svatou byla Praha pro množství sv. těl a sv. ostatků, jež zvláště za panování otce vlasti Karla IV. chovala. Zlatou a svatou byla pro veliký počet nádherných chrámů Páně, které mezi domy jejími svoje věže k nebesům zdvihaly. Proto nazvána byla „*Římem severu*“. Za Karla IV. žilo ve zdech Pražských 100.000 obyvatelů a stálo v Praze asi 100 *svatyň*, z nichž bylo 5 kostelů kanovníckých, 44 farních, a 25 klášterních. Duchovních bylo tu tenkrátě kolem 1200. Jaký to čilý a mnohotvárný život církevní proudil žilami tohoto města! Víra svatá katolická pronikala veškeré veřejné i soukromé poměry, a lid byl při tom šťasten, prospíval i ve vědách, v umění, v obchodu i v řemeslech, a Praha dosáhla slávy a moci takové, o jakéž nikdy před tím, ani po tom slýcháno nebylo.

Prozřetelnost Boží dopustila, že nad Prahou děsné mraky se snesly, které odtud po celé vlasti naší se rozšířily. Burácely dlouho, a ničily starou katolickou víru i pomníky její. Vlast naše

sklesla do nešťastných náboženských bludů, které roznítily v lidu plamenné vášně, tak že ten ubohý, zaslepený lid v šílenosti trhal to královské roucho, jímž matka vlast se zdobila, a bořil nejkrásnější svatyně, zbudované od zbožných předků. Co všecko v těch hrozných dobách Praha naše viděla, zažila, zkusila! Chrámy Páně, v nichž někdy za dnů velikého Karla dnem i nocí zněly chvály Hospodinu, ozývaly se slovy zaslepených vášnivců, kteří jako falešní prorokové hnali lid na srázné cestě dál a dále, a jiné svatyně truchlily v rozvalinách. Posléze vedralo se do těch našich starých Pražských chrámů německé protestantství.

Než nemělo tak zůstatí navždy. Když míra zkoušky, kterou Prozřetelnost Božská na vlast naši dopustila, byla dovršena, vyprosili svatí patronové čeští předkům našim opět dar staré katolické víry. Pražané za nedlouho přilnuli zase k té Církvi, pod jejíž záštitou město jejich někdy „slávou hvězd se dotýkalo“, a že návrat jejich byl upřímný, toho stkvělé důkazy podali hrdinským hájením města svého proti Švédům r. 1648. Potom staré chrámy obnovovány, a nové zakládány jako o závod, četné domy řeholní vznikaly, zbožní katolíci sdružovali se v náboženská bratrstva, a tak rozvíjel se v Praze opět čilý život církevní. Svatyně, v této době stavěné, nerovnaly se ovšem starým chrámům z doby kvetoucího přesného slohu církevního, avšak nejedna z nich svou lepostí a umělostí podnes vábí oko naše, a i v době nejhlubšího úpadku církevního umění měla Praha vynikající umělce, zvlášť malíře, jichž díla posud chrámy Pražské zdobí.

V polovici minulého století čítala Praha pouze asi 50.000 obyvatelů, avšak chrámů Páně a klášterů bylo v ní tolik, že žádné město široko daleko v Evropě nemohlo se jí v tom rovnati. Nalézaloť se tu r. 1770, nečítaje kaplí soukromých, celkem 108 *veřejných chrámů a kaplí*, v nichž pravidelné služby Boží se konaly. *Klášterů* bylo v městech Pražských tehdaž (nečítaje klášterních domů pro studenty) 40, totiž 32 mužských, 8 ženských. *Náboženských bratrstev* bylo tu 37 s velikým počtem členů ze všech stavů obyvatelstva, kromě nich uvéstí sluší ještě *sborny literátské* při některých chrámech, které pěstovaly církevní zpěv. Pražané svou víru a zbožnost katolickou osvědčovali rádi veřejně, proto zdobili domy své sochami a obrazy svatých, zvlášť sv. Jana Nep., stavěli na mostě a náměstích sv. sochy a konali před nimi slavné pobožnosti. Četná bratrstva mívala svoje slavnosti a pobožnosti při svých kaplích a oltářích, a konala časté průvody na místa poutní. Tak utěšeně rozkvétal v Praze naší náboženský život katolický.

Vytýká se, že prý počet chrámů a klášterů tehdáž v Praze nad skutečnou potřebu a míru vzrostl. Avšak k tomu stačí odvětit, že ty chrámy a kláštery zakládali zbožní zámožní katolíci *svými* penězi, a že zajisté věděli, proč to činí. Za našich časů mnozí zámožní mužové vydávají mnoho peněz na zbytečné, ba daremné věci — a nikdo jim toho nevytýká! Kdo se odváží tedy, těm ctihodným obětavým katolíkům míti to za zlé, že nikoli na věci neužitečné a daremné, nýbrž *ku cti a slávě Boží* peněz svých vydávali? Byloť ovšem tehdáž v Praze, nepřiliš lidnaté, velmi mnoho svatyní, avšak i obyvatelstvo tohoto města bylo velmi nábožné, tak že žádný z těch četných kostelů Pražských nebyval opuštěn.

Tu zavanul od západu mrazivý vítr náboženské lhostejnosti a nevěry, a hubil všude štěpy, na roli Církve katolické kvetoucí. Také nad Prahou zavál, a našel zde kořist obzvláště hojnou, neboť padlo mu v tomto městě za oběť 62 *svatyní* a 26 *klášterů*, které náhle *zrušeny jsou*. Také všecka náboženská bratrstva byla rozpuštěna a veřejné průvody zakázány. Mnohé kostelní budovy, stářím i dějinami proslulé, vzaly tu za své, a umělecké církevní výtvary v nich uložené jsou dílem zničeny, dílem do ciziny odneseny.

Když Církvi nepřátelský duch se vybouřil, byly v Praze některé zrušené svatyně znenáhla opět otvírány a k službám Božím upravovány, ba i některé zrušené kláštery znova řeholníky a řeholnicemi osazovány, a v nejnovější době, kdy v národech katolických nový život proudí, usadily se i v Praze některé dílem starší, dílem nové *řehole*, a působí zde vedle pravidel svých požehnaně. Utěšeným zjevem naší doby jest, že i v Praze bývalá lhostejnost *ku církevnímu umění* jest překonána, a že staré i novější svatyně s pravou láskou a vkusem se obnovují. V době novější počínají v Praze opět *náboženská bratrstva* se zakládati a prospívati, v mnohých chrámech ozývá se již *přesný církevní zpěv*, a bývalé sbory literátů nahradí nám *Cyrillské Jednoty*, které postupně snad při všech farních kostelích založeny budou.

Nyní čítá Praha (kromě předměstí) 75 *chrámů a kaplí* buď veřejných, buď v rozličných ústavech, kde služby Boží se konají (nečítaje kaplí v domech soukromých). *Klášterů* má Praha 22, totiž 14 mužských a 8 ženských. Celé město rozvrženo jest ve 20 *farních osad*, z nichž Hradčany čítají 2, Malá strana 3, Staré město 7, Nové město 8. V těchto 20 farnostech žije nyní okrouhlou summou 144.000 *katolíků*, 2.500 *nekatolíků* a 16.000 *židů*, tedy 162.500 obyvatelů.

Nemalou chloubou a ozdobou matičky Prahy byly a jsou četné a krásné *věže* její, pro něž *městem stověžatým* sluje. Mělať skutečně Praha r. 1649, jak ze starého obrazu víme, *146 věží*, včítaje v to i hlídky v bývalých hradbách, avšak od té doby ubylo jich valně, hlavně zrušením mnohých chrámů. Podnes vypíná se v městech Pražských *74 větších a 50 malých věží*, z nichž však mnohé novými vysokými domy zastíněny jsou.

Roku 1770 bylo v Praze *130 velkých a 50 malých zvonů*. Jednou vracel se zasloužilý Jesuita, učenec Bohuslav Balbin se sv. Hory u Příbrami do Prahy, a byv překvapen nocí, uhostil se ve dvoře Jesuitském ve Zlichově. Večerem konal se v Praze slavný pohřeb jistého velmože, k němuž všemi zvony Pražskými sezváněno. Velebný souhlas tolika zvonů, jenž ku Zlichovu se nesl, nadchl Balbina tak, že napsal: „Jaká to byla rozkoš, naslouchati hlaholení všech zvonů Pražských, jež po hladině Vltavy sem doléhalo! Nic tomu podobného jak živ jsem neslyšel, a podnes nedovedu vyličiti tu rozkoš, jíž sluch můj tehdy požíval.“

Nyní ovšem tolik zvonů v Praze již není, avšak posud visí jich ve věžích tohoto města počet veliký. Kdy o slavnostech kovoví ti hlasatelé rozezvučí se, tu zejména na Petříně bývá přerozkošno, naslouchati souladu jejich. Tu mimoděk zalétáme duchem v dávné doby, v nichž zvony ty hlaholily, tu k radostným slavnostem, tam ku děsným bojům a požárům.

Chrámy, kaple, kláštery a jiná posvátná místa královské naší Prahy zasluhují, abychom si jich bedlivě všímali. Dějiny jejich jsou dějinami *Církve katolické v Čechách*, a co velikého, co slavného i smutného zaznamenal národ náš o sobě v knize svých dějin, o tom všem vypravují nám výmluvně posvátná místa Pražská. Líčí nám zejména něžnou a obětavou *nábožnost a živou víru starých Čechů*; a věru jest nám velice toho třeba, abychom v tomto nábožensky lhostejném a ospalém čase opět a opět na mysl si uváděli zbožnost svých předků a přičinili se, jich v tom následovati.

Mnoho svatyň Pražských zahynulo. Divoké vášně husitských válek zničily některé, jiné zhubily požáry, nepřátelské koule, a necírkevní duch minulého století. Čeho požáry i války ušetřily, to namnoze zkazil zvrhlý neumělecký vkus, jehož památky podnes v Praze máme. Avšak i to, co nám zbylo, jest znamenité, a postačí, abychom poznali, co znamenají slova: **Zlatá Praha!**



POSVÁTNÁ MÍSTA NA HRADČANECH.





I.

Farní osada sv.-Vítská.

1. Metropolitní chrám sv. Víta.

Velechrám sv. Víta jest svatyní, nám katolickým Čechům na širém světě nejvzácnější. Kdyby ze všech pomníků dávných dob byl nám zbyl jediný tento chrám s těmi poklady, jež chová, a s upomínkami, které na věkovitých stěnách jeho vyryty jsou, ještě bychom dosti bohati byli. Jaká to pokladnice! Pod klenbami jejími uloženo jest, co nám na světě nejdražšího. Zde jsou hroby našich milých sv. patronův a dědiců, zde odpočívají sv. Václav, sv. Vojtěch, sv. Jan Nepomucký, zde ukryty jsou ostatky i ostatních sv. patronů českých, a přemnohých jiných světců. Na těchto hrobech posvátných klekávali a horké slzy vroucího pohnutí cedili nábožní předkové naši a podnes spěchají sem z širých končin přečetní poutníci, aby u sv. patronův ochrany si vyprosili a ve víře se utvrdili. Kolik proseb vyslyšel v tomto vznešeném dómu dobrotivý Bůh, kolik milostí tu již udělil! Zde bývali za jásotu celého národa posvátnou korunou sv. Václava korunováni bohatýrští králové naši. Hrobky jejich mocně tu dojímají každé srdce české, a ta posvátná sv.-Václavská koruna, ukrytá v chrámu tom, připomíná nám obzvláštně nejslavnějšího panovníka českého, nábožného, velikého otce vlasti Karla. Zde uloženi jsou apoštolští velepastýřové Pražští a přemnozí výtečníci, jichž jména jsou v dějinách našich zlatem napsána. Uprostřed královského hradu vévodí velechrám náš nad matičkou Prahou — slavný pomník veliké minulosti, stálý budíček víry a nábožnosti, svatyně, k níž všickni katolíci staroslavné koruny sv.-Václavské nevýslovnou úctou a láskou chovají, budova, co do stránky umělecké, daleko široko v Evropě jediná! —

Na hradě Pražském zdvihaly se již dvě svatyně křesťanské, totiž kostel Panny Marie, pomník nábožnosti prvního českého křesťanského panovníka Bořivoje i svaté choti jeho Ludmily,

a chrám sv. Jiří, vystavěný od knížete Vratislava I. Tu poslala Prozřetelnost Boží otcům našim, ve víře ještě slabým, svatého panovníka *Václava*, aby jeho úsilím, příkladem a přímlovou mladistvá církev česká se utvrdila. Desáté století ubíhá již od té doby, co žil a působil sv. Václav, a podnes chvěje se v nás srdce, kdykoli jméno jeho vyslovujeme. Kromě jiných svatyní vystavěl sv. Václav i na hradě Pražském *kostel*, a sice ku počtě sv. *mučedníka Víta*, jehožto rámě, darované od německého krále, jako vzácný poklad v něm uložil. Řezenský biskup Tuto, pod jehož duchovní právomoc tehdáž Čechy náležely, schválil založení nové této svatyně zvláštním povolením, a sám prý kostel dostavěný vysvětil, ač letopis Kosmův tvrdí, že prý kostel teprvé za panování Boleslava I. byl dovršen a nástupcem Tutovým Michalem posvěcen. Bylo to dílo sv. Václavu obzvláštně zamilované a zajisté ze všech posavadních svatyní nejnádhernejší. Brzo dostalo se kostelu tomu veliké oslavy. Český Abel, mučedník Boží, sv. kníže Václav, byl do něho od bratrovraha Boleslava I. z lítosti nad spáchaným hrozným zločinem r. 938 přenesen a tím nabyla svatyně ta významu pro celou zemi a všechny časy budoucí nesmírného. Záhy dály se tu na hrobu sv. Václava přčetné zázraky, jimiž Bůh věrného sluhu svého oslavoval, z blízka i z daleka putovali sem Čechové, a zvlášť noseni sem nemocní, aby na přímlovu sv. dědice českého zdraví nabyli. Působením Boleslava II. Nábožného a sestry jeho Mlady založeno bylo r. 973 v Praze *biskupství* a kostel sv. Víta učiněn katedrálním, při němž nejprve apoštolskou berlu třímal biskup Dětmar (973—982).*)

Kostel sv. Víta byl původně stavěn dle způsobu římského v tvaru okrouhlém, románském, a měl rozměry malé, ač snad byl větší, než obě starší svatyně na hradě. Stkvěl se leskem drahých kovů. Tělo sv. Václava odpočívalo po pravé straně oltáře sv. apoštolů, a vedle něho byl pohřben blah. Podiven, věrný sluha sv. knížete, umučený s ním zároveň v Staré Boleslavi. Oba tyto hroby byly pod zvláštní kaplí, kterou později biskup Šebíř dal rozšířiti, při čemž vyzdvihl tělo blah. Podivena, a složil je v komoře, kde se chovaly kostelní poklady. Hlavní oltář byl zasvěcen sv. Vítu.

Nového oslavení dostal kostel druhým biskupem Pražským sv. *Vojtěchem* (982—997), synem národa českého, dle něhož biskupství Pražské „*prestolem sv. Vojtěcha*“ nazýváno bylo. Hrdinský

*) Tomkův Dějepis Prahy I. 8. 13. 71. atd. „Hlavní chrám sv. Víta“ v časopisu „Zlaté Praze“ 1864. čís. 7. a násl.

kníže Břetislav, pokořiv polské Hnězdno, rozkázal, aby tělo sv. Vojtěcha, bratra jeho Radima, prvního arcibiskupa Hnězdenského, jakož i ostatky průvodců toho sv. biskupa, pěti sv. bratrů Benedikta, Matouše, Jana, Isáka a Kristýna z chrámu Marie Panny vyzdvíženy a do Prahy odvezeny byly, dobře věda, že tím lidu českému velice se zavděčí. Svatá těla byla dne 25. srpna 1039 s velkými poklady do Prahy přinesena a v chrámu sv. Víta uložena, a poněvadž posavadní svatyně nestačila, byl k ní přistavěn jiný menší kostelíček jako předsíň v bráně, a v tom pohřbeno tělo sv. Vojtěcha a soudruhů jeho. Zároveň přenesl biskup Šebíř tělo blah. Podivena do kostelní pokladnice, nyní valně obohacené, v níž jako zvláštní památnost nacházelo se mešní roucho sv. Vojtěcha, které někdy daroval tomuto sv. biskupovi císař Otto III. jakožto zpovědníku svému. Vždy četnější zástupové českého lidu putovali na hrad Pražský ku hrobům sv. mučedníků Václava a Vojtěcha, a tudíž nemohlo se do posavadního kostela již vměstnati množství poutníků, zvláště o slavnosti sv. Václava. To vida kníže *Spytihněv II.*, dal starý, sv. Václavem zbudovaný, a za Břetislava rozšířený kostel zbořiti, a jal se r. 1060 stavěti oběma sv. mučedníkům českým *nový větší chrám*, nedočkal se však ukončení jeho († 1061).

Nový tento kostel sv. mučedníků Víta, Václava a Vojtěcha, jakž jej odtud Čechové rádi nazývali, shořel nahodilým ohněm dne 1. května 1090 a byl teprv asi v 7 letech nato zúplna zase obnoven. Roku 1094 posvěcen zatím jen oltář sv. Víta; kostel pak posvěcen r. 1096. Později r. 1132 shořela kostelní věž zapálením od blesku. Při obléhání hradu Pražského vojskem Konrada Znojenského r. 1142 zapíchl se ohnivý šíp do střechy kanovníckého domu, kterýž celý popelem lehl, a s něho přešel oheň i na kostel sv. Víta, jehož část s mnohými poklady shořela. Zvláště zahubeny byly tímto požárem některé z četných sv. ostatků a i hroby sv. mučedníků českých vzaly tím pohromu. Pčiněním biskupa Oty byl kostel po roce obnoven a dne 30. září 1143 u přítomnosti Olomouckého biskupa Jindřicha Zdika znovu posvěcen.

V nové této budově knížete *Spytihněva II.* jmenují se jakožto zvláštní části: kaple sv. Kosmy a Damiana, v níž pohřbeno bylo tělo Radima, bratra sv. Vojtěcha; krypta sv. Martina, a kaple sv. Gotharda; později pak přistavěny byly ku kostelu ještě jiné kaple. Před chrámem byl obecný hřbitov, na němž dle poslední vůle své pochován byl kníže *Břetislav II.*, zavražděný r. 1100 u Zbečna úklady Vršovců. Sestra jeho Ludmila dala nad hrobem jeho u dveří kostelních vystavěti kapličku sv. Tomáše. V kostele

byli pochováni v nejstarších dobách z knížat zemských kromě sv. Václava: *Břetislav I.* († 1055), jenž tělo sv. Vojtěcha z Hnězdna sem byl přenesl; manželka jeho *Jitka Svinibrodská* († 1058); v kryptě sv. Martina *Bořivoj II.* († 1124), *Fridrich* († 1189); a snad ještě jiní, o nichž nemáme písemných pamětí. Též biskupové Pražští bývali zde od starodávna pochováni; bezpečně to víme o biskupu Jaromírovi Přemyslovci († 1089), o biskupu Menhartovi († 1134), a o slavném státníkovi biskupu Danieli I., který zemřel r. 1167 ve Vlaších při obléhání města Ankony morem a potom do Prahy ku pohřbení převezen byl. Od biskupa toho bylo tělo blah. Podivena přeneseno z pokladní komory, kamo je někdy biskup Šebíř dal, do kaple, od něho byl též hrob sv. Vojtěcha nově vykrášlen zlatem, stříbrem a křišťálem.

V kostele tomto jakožto katedrálím byla odbývána roku 1086 *první slavnost korunovační* v Čechách, když kníže *Vratislav II.* dostal od císaře Jindřicha IV. pro svou osobu titul krále českého. Korunování to bylo vykonáno na rozkaz císařův od Egilberta, arcibiskupa Trevirského, který k tomu cíli přijel do Prahy. Netoliko Vratislavovi samému, nýbrž i manželce jeho Svatavě polské, oděným ve královská roucha, vsadil arcibiskup v kostele při slavné mši sv. korunu, od císaře darovanou, na hlavu při hlučném volání a plesání shromážděného duchovenstva a panstva českého. Za krále Vladislava II. dostal se kostelu starožitný svícen přinesený od Čechů z Milána, o němž byla pověst, že prý pochází ze Šalamounova chrámu v Jerusalemě. V chrámu sv. Víta *pohřben byl* dále první dědičný král český *Přemysl Otakar I.* († 1230), jehožto syn a nástupce *Václav I.* ještě za jeho živobytí zde byl s chotí svou *Kunhutou* dne 6. února 1228 od arcibiskupa Mohučského Žibřida *korunován*, při čemž poprvé opomenut staroslovanský obřad, dle něhož knížata usazováni bývali na kamennou stolicí, která stávala mezi palácem a kostelem sv. Víta. *) Na Boží hod vánoční, 25. prosince 1261 *korunováni* zde s velikou slávou král *Přemysl Otakar II.* i choť jeho *Kunhuta*, od Mohučského biskupa Wernera, u přítomnosti 6 biskupů.

Chrám sv. Víta honosil se již v této době vzácnými poklady a *množstvím ostatků svatých* **) Kromě těl sv. patronů českých a ostatků, jež Břetislav I. někdy z Hnězdna byl přivezl, obohatili kostel sv. ostatky biskup Jaromír, papež Paskal II., a zvláště biskupové Menhart, jenž ze své pouti do sv. země přinesl

*) Palackého Dějiny I. 2, 143.

**) Jana Kř. Votky „Památky Staroboleslavské“ str. 300.

mnoho sv. ostatků, darovaných od řeckého císaře v Cařihradě, a biskup Daniel, který delší dobu za příčinou válek v Itálii se zdržoval, kdež mnohé sv. ostatky nasbíral. Některé z nich shořely při požáru r. 1142, nedlouho potom obdržel však chrám darem od Olomouckého biskupa Zdika jiné sv. ostatky; v století 13. dostal kostel rámě sv. Prokopa, jiné sv. ostatky darovány byly od Přemysla Otakara II., Václava II. a jiných. Otakar II. obdržel od papeže Alexandra IV. na památku svého vítězství nad Uhry u Kressenbrunnu, jehož v předvečer svátku sv. Markéty dobyl, některé ostatky této svěťce, které chrámu sv. Víta daroval. Rámě sv. Markéty bylo odtud darováno klášteru Břevnovskému, jenž proto od lidu klášterem sv. Markéty nazván byl. Také král Václav II. přivezl z Uher do kostela sv.-Vítského mnohé sv. ostatky. Za něho uložena těla bratří sv. Vojtěcha, zabitých někdy v Libici, v kostele sv. Víta. Roku 1253 přineseny z Krakova do chrámu sv.-Vítského ostatky sv. Stanislava, biskupa Krakovského. V sakristii chrámu chovaly se již ve 13. století důležité listiny, dílem i zemské desky, jakožto v místě obzvláštně bezpečném.

Po nešťastném zahynutí hrdinského Přemysla Otakara II., v bitvě na Moravském poli (26. srpna 1278, v den sv. Rufa), když ošemetný poručník mladého krále Václava II., Otík Braniborský, v Praze vládl, nastaly zemi české i chrámu sv. Víta smutné časy. Pod záminkou vyhledání některých privilegií zemřelého krále Otakara II., schovaných v kostele sv. Víta, poslal Otík s kaplany svými, totiž kanovníky, dne 7. ledna 1279 některé rytíře a žoldnéře německé do chrámu, jimž tajně rozkázal, aby pátrali po penězích, jež za předešlých rozbrojů mnoho osob zde uložilo jakožto na místě bezpečném. Žoldnéři Otíkovi prohledali v sakristii nádoby, šaty a ozdoby kněžské, přebírali se bez ostychu v sv. ostatcích, a rozbíjeli sekerami a dláty skříně a truhly. Když kanovníci a jiní kněží, užasnuvše nad tímto zlehčováním svatyně, jali se modlitbami k Bohu volati o pomoc, Němci rozpálivše se hněvem, pohanili kněží, jedněm pěstí hrozíce pod bradou, jiné bijíce a sem a tam tahající, vyhnali ze sakristie, postavili stráž ke dveřím a proslídili nešetrně hrob sv. Václava a kapli svatého Kosmy i Damiana. Po dvou dnech zotvírali znova všecko a vybrali všecky peníze v kostele uložené. O bouři následkem zlovlády Otíkovy téhož roku 1279 povstalé byl kostel kanovníkům i kněžstvu nepřístupný, tak že služby Boží se v něm nekonaly, aniž se tu zvonilo. Po ukončení rozepří a rychlém útěku Němců slavilo se smíření dne 5. ledna 1281 zvoněním na všecky zvony.

V postě potom dne 8. března světil v kostele biskup Tobiáš poprvé ve svém úřadě kněze, a svěcení trvalo pro veliký nával českanců od rána do večera. Nazítří dal biskup jakožto v památný den vysvěcení svého dle obyčeje postaviti v kostele velikou svíci, která vážila 220 liber vosku, a sloužil slavnou mši sv. Roku 1290 přijel do Prahy *Rudolf mladší*, svat krále Václava II. a rozne-mohl se uprostřed radovánek ve dvoře královském k účtě jeho konaných. Zemřel 10. května t. r. a byl s velkým zármutkem v kostele sv. Víta pohřben. Dne 2. června 1297 byl tu *korunován král Václav II.* Slavnost korunovační dala se s nevídaným účastenstvím mnohých knížat, biskupů a hodnostářů. Zároveň s králem přijala i manželka jeho Juta pomazání a odznaky důstojnosti královské. Slavné obřady konal arcibiskup Mohučský, a po nich zavzněly v chrámu zvučné chvalozpěvy kněžstva a lid volal: „Zdráv buď král Václav!“

Roku 1297 přivezeno bylo ze Znojma tělo *Přemysla Otakara II.* a uloženo v kostele sv. Víta. Téhož roku pochována zde záhy zemřelá manželka krále Václava II., *královna Juta.*

Roku 1301 daroval Václav II. biskupu Janu IV. stkvostný prsten v ceně 900 hřiven stříbra a přítomen jsa ve slávě královské s panstvem svým v chrámu sv. Víta slavnosti, při níž biskupovi prsten navléknut byl, odevzdal mu žezlo a jablko na znamení titulu knížecího. R. 1306 byla slavena v kostele tom *svatba Rudolfa rakouského*, krále českého, s *Alžbětou* polskou (Rejčkou), vdovou po králi Václavovi II. Mladý Rudolf zemřel však již 4. července 1307 při obléhání Horažďovic, tělo jeho pak přivezeno jest do Prahy, a pohřbeno slavně v kostele sv. Víta vedle strýce jeho Rudolfa. V chrámu tom hledávala mladá kněžna Eliška, poslední Přemyslovna, útěchy v zbožných modlitbách, když země česká hynula pod vládou manžela sestry její Anny, Jindřicha Korutanského. Zde také r. 1309 projevila se slzami svůj zármutek v rozmluvě s opatem Konrádem Zbraslavským, rádcem někdy krále Václava II., s nímž nahodile se tu setkala, i žádala rady a pomoci, předvídajíc brzký pád nenáviděného lidem českým krále Jindřicha.

Po vyhnání tohoto neoblíbeného panovníka byli dne 7. února 1311 *Jan Lucemburský* a *Eliška Přemyslovna* v chrámu sv. Víta od Petra arcibiskupa Mohučského *korunováni*. Při slavnosti té zpívalo duchovenstvo i panstvo, jako ondy při korunování Václava II. chvalozpěvy, a lid provolával radostně slávu s pláčem radosti, že víceletá smutná doba přešla a vlasti nová naděje nastává. Dne 30. května 1316 byl v kostele s velikou slavností vykonán od Petra arcibiskupa Mohučského u přítomnosti tří biskupů *křest*

prvního syna královských manželů Jana a Elišky, jemuž dáno jest jméno *Václav*. Roku 1318 *pokřtěn* tu druhý syn královský *Přemysl Otakar* a r. 1322 porodila Eliška na Mělníku svého třetího syna, jenž po 3 měsících v chrámu sv. Víta pokřtěn a *Janem Jindřichem* nazván jest.

Naděje, jež národ český v krále Jana Lucemburského kladl, přišly záhy vniveč. Marnotratný panovník ten oblíbil si jezdit světem po zábavách a turnajích a přijížděl do Čech jen pro peníze. R. 1336 dal i v kostele sv. Víta u hrobu sv. Vojtěcha po penězích kopati, nenalezl však ničeho. Horšího skutku dopustil se tu později téhož r. 1336. Zbožný syn jeho Karel (Václav) dal zhotoviti k ozdobení hrobu sv. Václava 12 soch sv. apoštolů ze stříbra nákladem 500 hřiven, k nimž sám ze svého přispěl 200 hřivnami, ostatek pak zjedná z celé diecése Pražské. Sochy ty byly pracovány dílem uměleckým, však lehkomyšlný král Jan sebral je a zastavil je svým věřitelům. Jeden z rytířů, jenž mu k této svatokrádeži nejvíce radil, byl téhož dne v Praze od kohosi zabit, v čemž lid trest Boží spatřoval. Také oslepnutí krále na obě oči brzo nato přičítáno obecně pomstě Boží za zneuctění hrobu sv. Václava.

Dne 9. března 1337 *pokřtěn byl* od biskupa Jana v kostele sv. Víta syn *Václav* druhé manželky Janovy *Beatrice*, která potom 18. května od téhož biskupa v kostele byla *korunována*, při čemž král přítomen byl bez koruny a bez oděvu královského, poněvadž i korunu byl již věřitelům zastavil. Roku 1338 v svatvečer přenesení sv. Václava (3. března) jeden Němec mezi několika muži řemesla střeleckého ozval se rouhavě řka: „Toho selského svátku nebudu slaviti.“ Však ihned oněměl a na všech smyslech oslábl. Nazítří soudruhové jeho přivedli jej, an němý byl, ke hrobu sv. Václava, položili jej na zem rozpjatého v podobě kříže, a modlili se. Tu když konečně přinesena jest hlava sv. Václava a postavena jemu na hlavu, vzkřikl velikým hlasem, mluvil, vyznal svůj hřích, a litoval ho. Od té doby prý Němci Pražští měli sv. Václava ve větší vážnosti než prvé, kdy jím opovrhovali, že z národa českého posel.

Během 13. a v prvních čtyřech desetiletích 14. století zachoval, jak se zdá, chrám sv. Víta touž podobu, kterou měl od času vyhoření r. 1142. Toliko kostelní věž (zvonice) pobořila se r. 1264 silným vichrem, jest pak znova opravena r. 1270 péčí biskupa Jana III. z Dražic. Týž biskup dal kostel znova pokryti taškami a zřídil dvě krásně malovaná okna, na nichž byly obrazy ze Starého i Nového Zákona. Uvnitř kostela byl r. 1252 kůr vyzdvižen a v něm postaven krytý pulpit od děkana Víta.

Krom starodávných kaplí: sv. Kosmy i Damiana s kryptou téhož jména, pak sv. Martina, sv. Gotharda a sv. Tomáše na hřbitově, zmiňují se při kostele na novo ze všech nejslavnější kaple sv. Václava (poprvé r. 1227), pak kaple sv. Bartoloměje, někde vně kostela stojící (r. 1250), kaple sv. Michala jakožto sakristie, rozšířená a ozdobená od děkana Víta, kaple sv. Stanislava a Osvalda, posléze kaple sv. Ducha v ambitu (r. 1343). Kromě oltářů v kaplích těchto nalézalo se v kostele ještě 21 oltářů, zřízených větším dílem ve 13. aneb ve 14. století. Skoro každý z nich byl opatřen nějakým nadáním. Za děkana Víta stavěny byly r. 1255 v chrámu nové varhany, které v postě r. 1256 nákladem 26 hřiven stříbra dokonány byly.

Starý tento kostel sv. Víta stál asi na té prostoře, kde nyní se buduje dlouhá loď nynějšího velechrámu a v místech vysoké věže.*) Při kostele byl *dům kněží* (monastýr, klášter), přistavěný tak, že jedním křídlem stál asi na místě nynějšího chrámu (vysokého kůru), a jiným zaujímal domy na půlnoční straně od kostela vedle samých zdí hradních nad Bruskou. Dům ten byl zveleben od děkana Víta, jenž dal nad Bruskou vedle zdí vyklenouti r. 1235 dlouhou chodbu. Veliký příval způsobil r. 1280 značné škody na stavbě této. Kromě komůrek duchovních zmiňují se v domě tom kamenná vížka a refektář jakožto hlavní síně. Až do 13. století měli i *biskupové Pražští* na hradě *dům* či *palác*, o němž děje se zmínka již za doby sv. Vojtěcha. Stál blíže průčelí hradu a při něm byla biskupská věž.

Založením biskupství při chrámě sv. Víta r. 973 stala se *Praha středem nové rozsáhlé diecése*, která původně obsahovala vsecky ty rozlehlé krajiny, nad nimiž tehdáž vládl Boleslav II.; tedy celé Čechy, Moravu, Slezsko, jižní Polsko a Halič až po Lvov, a v Uhrách celé dnešní Slovensko. Roku 1000 vymohl král Polský, Boleslav Chrabrý na císaři Otě III., aby založiti směl trojí biskupství v Krakově, Vratislavi a Kolobřehu a tak ztenčena valně diecése Pražská. Založením biskupství v Olomouci r. 1063 odloučena byla od Prahy i Morava, která potom ještě jednou, za

*) Při kopání základů k jižní části nové stavby byla u paty věže na dvorečku bývalého probošství odkryta románská krypta (snad jest to bývalá krypta sv. Mauricia, o níž jest zpráva, že byla v 12. století někde vně chrámu a že v ní chovány ráme a meč sv. Mauricia, jež král Vladislav I. z Milána byl přivezl). Románské pilíře této kaple dostanou se Museum města Prahy. Také při sesilování věže nalezeny byly ve věži zbytky románské stavby, což dosti zřejmě svědčí o poloze starého chrámu.

Pražského biskupa Jaromíra (1068—1090), jen na krátko připojena byla ku Praze.*)

Biskup Pražský býval prvotně volen na sněmu hlasy kněžstva, panstva i lidu, obyčejně však kníže, poradiv se s některými osobami, navrhl v sněmu čekance biskupství, a sbor schválil to hlasitým svoláváním. Teprve koncem 12. století hlásila se kapitola sv.-Vítská o právo, aby vedlé zákonů církevních sama biskupa voliti mohla. Zvolený musil jeti ke dvoru císařskému a žádati za stvrzení (investituru), načež jej posvětil arcibiskup Mohučský. Teprve ve 12. století upuštěno od investitury, a zvolený představil se pouze metropolitovi Mohučskému. Biskup svěcený konal potom slavný vjezd do Prahy, kdež u přítomnosti knížete byl posazen na biskupskou stoliči u hl. oltáře v chrámu sv. Víta. Sv.-Vojtěch vykonal své vejítí do hradu Pražského uprostřed plésání kněžstva i lidu bosýma nohama, v nejhlubší pokoře. Zboží biskupství Pražského bylo velmi rozsáhlé, a rozšiřovalo se stále od doby Václava I. až do Karla IV. Biskupu náležel též desátek v diecési, který však vybíral se v penězích dle dymníků (fumales). Přemysl Otakar II. udělil biskupu Janu III. z Dražic i nástupcům jeho název knížete, jenž posud arcipastýřům Pražským přísluší.

Při chrámu sv. Víta bývala hned za prvních časů biskupství Pražského *kapitola*, t. j. sbor kněží kanovníků. Představeným jejím byl probošt. První známý probošt Pražský Velich, ustanovený od sv. Vojtěcha, muž vysoce vzdělaný a důvěrný rádce tohoto sv. biskupa, vstoupil potom do kláštera Montekassinského ve Vlaších. Avšak až do druhé polovice 11. století nezachovávali kanovníci žádného společného pravidla a byli namnoze neučení; v choru vykonávali služby své i v oděvu světském. Teprve probošt Marek, usazený roku 1068 od biskupa Jaromíra, jenž po 30 let úřad ten zastával, vybral z duchovenstva svého 25 kněží a uložil jim zachovávání společného pravidla, aby společně v kněžském domu bydleli a šat kanovnický nosili. K nim přidal biskup Menhart (1122—1134) ještě 5 jiných.

Roku 1327 čítala *katedrální kapitola u sv. Víta* dohromady 26 prebend, krom toho bývalo vždy také několik kanovníků zvolených, ale nemajících prebendy, aneb také podělených polovicí prebendy s právem nastoupiti na místa uprázdněná s prebendami. Roku 1340 přibýly péčí biskupa Jana IV. z Dražic tři nové prebendy, tak že v kapitole bylo 29 prebend. Hodnostáři v sboru

*) Dra. Borového Dějiny diecése Pražské str. 13. 31. 143. 145.

tom byli probošt, děkan, scholastik (představený nad školami), kustos (strážce kostelního nářadí), kantor (ředitel zpěvu), pokladník (strážce kostelního pokladu), sakrista (dozorce sakristie a kaple či hrobu sv. Václava). V církevní správě účastnila se kapitola tím, že kanovníci zastávali úřad arcipřístů či arciděkanů (arcijahnů) jakožto duchovní představení okršků arciděkanských.

Ve 13. století nepřebývali již kanovníci ve společném domě při chrámu sv. Víta, nýbrž většinou dole ve městech neb předměstích ve svých domech soukromých, kromě děkana, sakristy a některých jiných hodnostářů. Jsouce zaměstnáni důležitými úřady, cestovali každoročně po osadách svých arciděkanských, a jen část roku trávili v Praze.

Kromě kanovníků bylo k službám Božím v chrámu sv. Víta ustanoveno mnoho jiných osob duchovních, jež nazývaly se *žakovstvem kostela Pražského*. *) Přední místo v žakovstvu (clerus) zaujímal krom faráře sv.-Vítského vikáři, t. j. náměstkové kanovníků, kteří vzali počátek v 13. století, a konali povinnosti kanovníků v chrámu, když tito jinak zaměstnáni byli. Jiná třída žakovstva byli oltárníci či rektoři oltářů, z nichž každý měl sobě poručen některý oltář v kostele, pak týdenníci (hebdomadáři), kteří služby Boží v chrámu střídavě konali. Krom vlastních duchovních bylo k službám Božím zřízeno 12 bonifantů (boni pueri, innocentes), t. j. školáků, kteří říkali a zpívali žalmy. Založil je r. 1259 kanovník Eberhard. Jakožto služebnictvo kostela připomínají se hlídači, zvoníci a ženy.

Dle nařízení církevního sněmu Lateránského r. 1215 bylo i při biskupském chrámu Pražském *menší učení* (studium generale minus či particulare), o němž poprvé děje se zmínka r. 1248, že pro válečné rozbroje zaniklo. Za Přemysla Otakara II. došlo učení to nebývalého lesku, přicházeliť sem žáci i z cizích zemí. Okolo r. 1271 přednášeli tu Čechové mistr Očko a mistr Bohumil grammatiku a logiku, a mistr Řehoř Zajíc z Vartenberka, scholastik, četl Aristotela. Velkým přítelem studující mládeže na učení tom byl děkan Vít.

V posledních letech panování krále Jana nastala chrámu sv.-Vítskému působením syna jeho, králeviče Karla, *nová slavná doba*. Lehkomyšlný panovník Jan pojednou celý se změnil. Dne 23. října 1341 odebral se král Jan s komonstvem do shromáždění kapitoly v refektáři kanovnického domu, a posadil na hlavu děkana Arnošta z Pardubic biret, kterýmžto obřadem učinil, patrně k dosti-

*) Tomek I. 357—383., 453., 553., 560.

učinění za svatokrádež, jíž se byl dopustil, odciziv stříbrné sochy z kaple sv. Václava, znamenité darování chrámu sv.-Vítskému. Věnovalť kapitole desátek královský ze všech stříbrných dolů v Čechách. Z příjmů těch měly nejprvé vystavěny býti nové nádherné hroby sv. Václava a sv. Vojtěcha. Potom měl se vystavěti nový kůr kostela a dále celý chrám mistrným a nákladným dílem. Po dokonání stavby měly z onoho příjmu nadány býti výroční slavnosti zádušní v kostele na památku příbuzných králových a potom ponecháno kapitole, příjmů oněch užívati dle uznání.

Roku 1343 zvelebil markrabí Karel kostel sv.-Vítský zřízením 24 mansionářů, t. j. duchovních, kteří měli každodenně konati hodinky ku cti Matky Boží v kůru Panny Marie. Ku prosbě Karlově povýšil papež Klement VI. bullou dne 30. dubna 1344 *kostel sv. Víta za arcibiskupský* a vyňal Čechy z posavadní církevní podřízenosti pod metropolitu Mohučského. Dne 21. listopadu 1344 byl první arcibiskup Pražský *Arnošt z Pardubic* u přítomnosti krále Jana, synů jeho vladaře Karla a Jana i četného panstva v chrámu sv. Víta ve svůj úřad slavně uveden, při čemž biskup Vratislavský odevzdal mu arcibiskupské pallium. Hned potom vyšli všickni z kostela a vykonali *slavný obřad položení základního kamene ke stavbě nového velechrámu*. Arcibiskup, král Jan i oba synové jeho sestoupili do jámy a vložili do ní kámen při hlučném zpívání chvalozpěvu „Tě Boha chválíme“.

Karel zjednal na svůj náklad novou drahocennou *korunu českou*, která dle žádosti jeho měla chována býti v chrámu sv.-Vítském, a sice na hlavě sv. Václava, odkudž ji směl král vzíti jen v den svého korunování neb jiné veliké slavnosti, a hned téhož dne ještě navrátiti. Toto nařízení stvrdil papež Klement VI. bullou dne 6. května 1346, v níž pohrozil klatbou každému, kdožbykoli se odvážil chtíti tuto sv.-Václavskou korunu odciziti. Právo ku korunování českých králů udělil papež arcibiskupům Pražským.

Touto novou korunou byli nejprvé v chrámu sv. Víta dne 2. září 1347 korunováni sám Karel a manželka jeho Blanka, a sice vykonal posvátný obřad ten arcibiskup Arnošt u přítomnosti 5 biskupů, 10 vévod a jiných hodnostářů.

Nový chrám sv. Víta měl dle úmyslu Karlova býti dílo přestkvostné v slohu gotickém, jež ve svém mládí ve Francii byl seznal. Stavba vyžadovala prevelikého nákladu a pokračovala jen pomalu. Řiditelem stavby a duchovním dozorcem ustanovil král kanovníka sv.-Vítského Buška, arciděkana Kouřimského († 1350). Nástupcem jeho byl Mikuláš Holubek až do r. 1355, třetím pak ředitelem stavby až do r. 1375 Beneš z Waitmile, arcijahen Ža-

tecký. Po něm následoval Ondřej Kotlík až do r. 1380, potom Václav z Radče († 1416), šestý konečně a poslední známý ředitel byl (r. 1455) kanovník Martin z Lomnice.*)

Stavitele stkvostného tohoto díla přivezl Karel z Francie, byltě to *Matyáš z Arrasu*, jenž učinil prvotní návrh aspoň kůru. Staveniště bylo mezi posavádním kostelem, v němž prozatím i nadál služby Boží konány, královským palácem, a klášterem sv. Jiří. Zdá se, že začalo se stavěti na více místech najednou. Uprostřed nového kůru kostela založil Karel královskou hrobku a již r. 1348 pohřbena v ní první jeho manželka *Blanka*, ač teprvé na čtvrtý rok o stavbě se pracovalo.

V osmém roce stavby zemřel l. 1352 první stavitel *Matyáš z Arrasu*. Nového mistra stavby zjednal Karel v Německu, byltě to mladičský Petr z Gmündu ve Švábích, syn Jindřicha Parlěře z Polska, ředitele stavby kostela v Gmündu, jinak *Petr Parlér* zvaný. Nastoupiv r. 1353 pokračoval ještě 15 let v stavbě vysokého kůru až do výše triforia a lodí bočních a kromě toho i v díle dolení části příčné (křížové) lodí před kůrem.

Roku 1353 pohřbena v hrobce nového kostela druhá manželka císaře Karla IV. *Anna Svidnická* a téhož ještě roku byla, nepochybně ve starém kostele, korunována třetí choť jeho *Anna Pfalcká*, která však již dne 11. července 1362 zemřela a v nové kryptě pochována jest. Dne 15. června 1363 korunoval v chrámu sv.-Vítském arcibiskup Arnošt dvouletého králeviče Václava a 18. června potom čtvrtou choť císařovu *Alžbětu*.

Kaple v ochozu kostela byly stavěny v různých letech od dobrodinců tak, že tu bylo více přeskáček. Již r. 1353, tedy devět let po položení základního kamene byly nad král. hrobkou oltáře a nad dokončenou částí, asi ve výši triforia, byl jakýsi prozatímný kryt. Kaple sv. Václava dokonána a stkvostně vyzdobena byla r. 1367, kdy ji dne 30. listopadu arcibiskup Jan Očko u přítomnosti císařově vysvětil. Brzo potom dokonána krásná předsíň vedlé kaple sv. Václava, a nad ní nová sakristie. Velká vrata do síně té posvětil dne 9. července 1368 arcibiskup Jan. Roku 1371 roznemohl se císař Karel velmi nebezpečně. Císařovna Alžběta na vyprosení zdraví pro nemocného chotě putovala pěšky z Karlšteina do chrámu sv.-Vítského a obětovala tu k okrášení hlavy sv. Zikmunda 8 misek z ryzího zlata, které vážily 11 liber a 21 lotů, a císař brzo potom ozdravěl.

*) Der Dom zu Prag von Dr. August Ambros. Prag 1858. — Der Prager Dom zu St. Veit von Dr. Glückselig. Prag und Leitmeritz 1855.

Během roku 1369 byla zbořena část starého kostela svatého Víta a od té doby konány hlavní služby Boží již v novém dómu, jehožto hotová dolení část zůstala ještě déle oddělena prozatímným pažením. Při boření dílu starého kostela byla těla některých biskupů zasypána, aniž více nalezena byla. Roku 1373 rozkázal Karel IV. Benešovi z Vaitmile, aby těla panovníků českých z rozličných hrobek v starém kostele, kde porůznu ležela, vybral, a do nového chrámu přenesl. Beneš vykonal rozkaz ten a uložil je v místa, kde posud se nalézají. Následujícího roku 1374 přenesl Beneš k rozkazu arcibiskupa Jana Očka ze starého kostela i těla Pražských biskupů, pokud bylo možno jich se dopátrati, do nového dómu, při čemž těla devíti biskupů nalézt nemohl.

Otec vlasti Karel snažil se chrám sv. Víta všemožně zvelebiti. Péčí jeho učiněn arcibiskup Pražský rozeným či stálým legátem papežské Stolice v Čechách a v diecésích Bamberšské, Míšeňské a Řezenské, udělen mu titul primasa královské rady české a posléze jmenován byl Jan Očko z Vlašimě první v řadě arcipastýřů Pražských kardinálem sv. Římské Církve. Ku přímluvě Karlově udělena byla r. 1364 kapitole sv.-Vítské znamenitá privilej, že všickni kanovníci směli odtud u přítomnosti císařovy a arcibiskupovy nositi infule. Později dovoleno jim užívati infulí po celé arcidiecési Pražské a v biskupstvích, kde arcipastýř Pražský stálým papežským legátem byl, kdykoli ho na cestách provázeli. Dle nařízení téhož mocnáře byli z kapitoly děkan, kustos a sakristán strážcové sv.-Václavské koruny.*)

Dle úmyslu zbožného císaře Karla měl chrám sv. Víta vynikati obzvláštně jako *schránka sv. ostatků*. Z horlivosti a lásky k tomuto dómu, která, jak sám dí, útroby jeho trávil, sbíral na všech cestách svých ostatky svatých, kde jen se jich dopřít mohl, a posílal je do Prahy, a tak stalo se, že kromě Říma snad v celé Evropě nebylo chrámu, jenž by se byl mohl honositi tak velkým množstvím sv. ostatků, jako dóm Pražský. Na doklad toho budtež uvedeny než tyto věci: Roku 1354 poslal Karel z Mohuče mnoho sv. ostatků do Prahy a napsal arcibiskupovi list, aby slavně přijaty byly, i aby ustanoven byl zasvěcený den památky jich přenesení. Téhož r. 1354 poslal opět z Treviru do Prahy sv. ostatky, mezi nimi i částku berly sv. apoštola Petra, kterou sám z většího kusu si vyřízl, a rozkázal ji zasaditi do berly arcibiskupa Pražského. Roku téhož 1354 daroval opět z Norimberka sv. ostatky, a mezi nimi částku sv. kříže Páně v zlatých deskách, kterou získal v El-

*) Frindova Kirchengeschichte Böhmens II. 132 a násl.

sasích. V Akvileji vyprosil si část starého rukopisu evangelia sv. Marka, o němž mělo se za to, že od samého tohoto sv. evangelisty pochází jeho rukou byv učiněn; v Pavii vyprosil si r. 1355 větší část ostatků sv. Víta, jehož rámě již sv. Václav v Praze byl uložil, a přivezl je sám do Prahy. V burgundském městě Agaunu vyžádal si r. 1365 tělo sv. Zikmunda, krále burgundského, a potom byl tento světec k žádosti císařově mezi sv. patrony české vřaděn.*)

Všecky tyto i jiné „svátosti kostelní“, totiž ostatky chrámu sv.-Vítského, dal Karel zasaditi do vzácných skříní a nařídil, aby v jistý svátek lidu k uctění ukazovány byly. Velechrám Pražský choval ku konci panování Karlova 13 rakví s těly svatých, z nichž rakev sv. Václava byla celá ze zlata, ostatní pak byly ze stříbra a pozlacené. Hlav tu bylo 25, z těch hlavy sv. Václava a sv. Zikmunda byly v kováních z ryzího zlata, ostatních 23 bylo v pouzdrech ze stříbra, perlami a drahými kameny okrášlených; ruk bylo 29 podobně ozdobených; obrazů sloužících ku vložení sv. ostatků 15, monstrancí k témuž účelu 7, křížů 7, a desk 8. Mezi ostatky sv. patronů českých byly tu i některé částechky z těl sv. apoštolů slovanských, Cyrilla a Methoděje, ruka sv. Ludmily, a již ze starší doby rámě sv. Prokopa.**)

V chrámu sv.-Vítském, tolika sv. ostatky ozdobeném a posvěceném, konaly se za zlaté doby nábožného Karla i v potomních letech *služby Boží* s nevídanou slávou a důstojností. Byloť při něm *asi 300 osob duchovních* ustanoveno. *Kapitola* četla v té době 32 kanovníků s celými prebendami, 2 s prebendami polovičními, a několik bez prebend. *Vikářů* bylo 34, *mansionářů* 24, *žaltářníků* založených r. 1360 od císaře bylo 12, dále tu byli farář, jeho střídník, dva kazatelé, několik zpovědníků, 4 strážcové hrobů sv. Václava a sv. Vojtěcha, kněz varhaník, 82 oltářníci kromě 12 bonifantů a jiných. Uvnitř nového chrámu byly *dva kůry*, (již r. 1360) oddělené mříží. V *kůru východním* byly lavice kanovníků a jich vikářů, a stál hlavní oltář sv. Víta s hrobem tohoto světce. V *západním kůru Panny Marie*, kde mansionáři své stolice měli, stál velký oltář Panny Marie uprostřed kostela, a před ním byla hrobka královské rodiny české, Karlem IV. založená. Před válkami husitskými stálo v chrámu celkem 67 oltářů.

Stavba hoření části vysokého kůru trvala více než 20 let. Zakladatel jeho, nezapomenutelný otec vlasti, nábožný a svatý císař a král *Karel IV.* nedočkal se již dokončení tohoto zamilo-

*) Tomek II. 29. 32. 55. 65.

**) Tomek III. 29. 208.

vaného díla svého. *Dokonal život svůj* dne 29. listopadu 1378 a tělo jeho, ozdobené drahým oděvem s odznaky císařské moci, vloženo bylo do rakve cínové a pohřbeno jest v královské kryptě dne 15. prosince potom od kardinála arcibiskupa Jana Očka u přítomnosti 12 biskupů, s velikým pláčem shromážděného lidu. Nad hrobem otcovského Karla konali řeči arcibiskup a učený mistr scholastik Pražský Vojtěch Rankův.

Důvěrný rádce Karlův kardinál Očko zemřel 14. ledna 1380 a pochován jest u sv. Víta.

Stavba pokračovala dosti pomalu, a teprve v sedmém roce panování krále Václava IV. dokončena klenba vysokého kůru, jenž dne 1. října 1385 od arcibiskupa Jana z Jenštýna ke cti Panny Marie a sv. Víta posvěcen jest. V potomních sedmi letech pracováno o vnějších ozdobách. Po 48letém trvání stavby byl dne 2. června 1392 *položen základní kámen ku chrámové lodi*. Slavnost ta konána s velkou nádherou od arcibiskupa Jana z Jenštýna. Nejprve vyhnáno několik pilířů s oblouky až do výše triforia a nad ně dán prozatímný kryt. Již roku 1396 v den sv. Vojtěcha bylo tělo tohoto světce a sv. pěti bratří řízením arcibiskupa Olbrama ze Škvorce do prostřed nové lodi přeneseno. Zatím byly v chrámu *pohřbeny* královna *Johanna*, první manželka Václava IV. († 1387), a čtvrtá choť císaře Karla IV. *Alžběta* († 1393). Dne 15. března 1400 *korunoval* v chrámě arcibiskup Olbram *královnu Žofii*, druhou choť Václava IV., při kteréžto slavnosti měl mistr Jan řečený Sofista české kázání o významu odznaků královských.

Roku 1398 jmenuje se třetí stavitel chrámu *Jan*, syn někdy Petra Parlěře, který zemřel potom někdy před r. 1407. Po něm řídil stavbu Petr či *Petrlík* až do bouří husitských. Vysoká věž byla založena teprve za krále Václava IV. a dolní část její, kaple to, jež na straně ku křížové lodi a k lodi dlouhé původně otevřena byla, stala se pohřebištěm dvou arcibiskupů Pražských, Olbrama ze Škvorce († 1402) a Zbyňka Zajíce z Hasenburka († 1411 v Prešpurku, a teprve r. 1436 převezen do Prahy).

Nedokončená věž i část dlouhé lodi byly přikryty prozatím dřevěným krytem a pažením, když nebyla naděje, že stavba, která již tak dlouho trvala a tolik nákladu stála, brzo dokončena bude.

Tu přikvačily smutné ony doby, ve kterých rozdmýchovány vášně a rozbroje, jichž hrozným následkem byly *husitské bouře*. Národ český, jenž za zlaté doby Karlovy v pevné katolické víře a nábožnosti mezi všemi křesťanskými národy evropskými na předním místě stál, pojednou stržen byl za vlády náruživého krále Václava IV. do náboženských bludů, jež uvrhly vlast naši s temene

slávy a moci do záhuby. Násilnický král Václav, nedbaje památky velikého otcesvého, pustil se v nedůstojný boj proti arcibiskupovi Janu z Jenštýna a kázal generálního vikáře jeho a zpovědníka královna sv. Jana Nepomuckého utopiti. Již to bylo návěstím smutných časů budoucích. Zaslepený panovník neprohlédaje do budoucnosti, zpočátku sám nadržoval těm, kdož v Praze učení anglického bludaře Viklefa šířili, a pronásledoval arcibiskupa Zbyňka, když tento knihy Viklefovy ohněm zničiti dal. Arcibiskup obávaje se krále dal r. 1409 klenoty chrámu sv.-Vítského přenést v bezpečí na svůj zámek v Roudnici, sotva však nazpět převezeny byly, vešel král Václav dne 6. května 1411 osobně do chrámu, a rozkázal všecky klenoty, totiž hlavně ostatky svatých v skvostných skříních a zlatou rakev sv. Václava odvézt na Karlštejn.

Když vydána klatba na Jana Husa, strhl se v chrámu sv.-Vítském dne 22. června 1410 při ohlašování tohoto církevního trestu povyk od přívrženců Husových, tak že kněz, jenž pod infulí služby Boží slavil, s jinými 40 přítomnými duchovními uprchli. V neděli 10. července 1412 odvážili se někteří nezvedenci proti výslovné záповědi a hrozbě králově v chrámu sv.-Vítském pohoršlivě odmlouvati hlasatelům odpustků papežských, začez jeden mladík potom byl stát s jinými dvěma, kteří podobné výtržnosti tropili jinde, a ostatní jsou v kostele od žáků kůrních zmrskáni a kyji zbiti.

Král Václav IV., jenž stavěl se na odpor nebezpečnému novotářství a bludařství, až kdy pozdě bylo, zemřel náhle na svém hrádku v Kundraticích dne 16. srpna 1419 a smrt jeho byla jako heslem k vypuknutí dlouho chystaných bouří. Mrtvolu jeho dala královna Žofie v noci 18. srpna pokradmu dopravit do *kaple sv. Václava*, kde téměř tři neděle ležela v prosté rakvi. Konečně naložili ji 12. září na sprostý vůz a odvezli do kláštera Zbraslavského.

Dne 7. května 1420 lid obecný a Orebští do Prahy přišli hnali útokem na hrad Pražský. Purkrabí a vladař Čeněk z Vartenberka dal se potají na útěk, obrav prvé duchovenstvo hradní. Útočníci byli zahnáni a zapálili klášter Strahovský. Dne 28. července 1420 dal se král *Zikmund* v chrámu sv. Víta od arcibiskupa Konráda z Vechty *korunovati*. Koruna přivezena k této slavnosti z Karlšteina. Smutná to byla korunovace! Téhož ještě dne sáhl Zikmund na klenoty kostelů sv. Víta a sv. Jiří, aby mohl zaplatiti svoje žoldnéře. U sv. Víta pobral všecko zlato a stříbro s obrazů, hlav, ruk a těl svatých, ano i zlatou rakev sv. Václava i posvátné nádoby, a dal z toho raziti peníze na vy-

plácení žoldu. Sliboval, že prý všecko zase nahradí, až mu Bůh pomůže — a ovšem nenahradil.

Hroznější věci udály se v chrámu sv. Víta za rok. Dne 7. června 1421 vzdala se královská posádka hradní husitským Pražanům. V úterý 10. června potom táhla tlupa Pražské luzy, poštvaná zuřivým odpadlým mnichem Janem Želivským, do hradu. Surovci ti *odvážili se svatokrádežně nej přednější svatyni českou kaziti*. Vypáchili dvěře a řádili v chrámu jako pohané. Rozbíjeli oltáře, sochy, obrazy a kamenné ozdoby na kostele, roztloukali sochy českých králů i jiných na hrobích, vypichujíce jim oči i bijíce do nosů, vzali sochu Krista Pána sedícího na oslátku a postavivše ji na cimbuří kostela rouhavě volali: Jsi-li Kristus, požehnej Míšni, načež ji srazili dolů. Když pak byli sochy, obrazy a tabulky s oltářů na Staroměstské náměstí snesli, spálili všecko na hranici. Zamýšleli celý chrám sv. Víta v popel obrátiti, avšak tu se jim postavil na odpor statečný pořádek Pražských sladovníků a ti zahnali je násilně.

Roku 1423 převezli Pražané ze Zbraslavi *tělo krále Václava IV.* do chrámu sv. Víta a uložili je v *královské hrobce*. Od zničení kláštera Zbraslavského ohněm r. 1420 nevědělo se o tělu tom, až jistý rybář, jenž je byl tajně ukryl, to zjevil. *)

Při vypuknutí bouří uprchla větší část kapitoly sv.-Vítské z Prahy. Za vlády purkrabí Čenka z Vartenberka r. 1420 opatroval na hradě pokladů kostelních arcijahen Litoměřický kanovník Racek z Běrova. Na jeho místě zůstal po bitvě na Žižkově jakožto sakrista kanovník Ondřej z Brodu, jenž však dne 7. června 1421 s královskou posádkou z hradu odešel. Kanovníci hledali a našli v bouřích husitských útočiště v Žitavě, v Budyšíně, v Olomouci pod ochranou biskupa Jana Železného, a v Plzni. Knihy a důležité listiny ukrývali kanovníci v kryptách chrámu svato-Vítského, potom je však odvezli do Žitavy, kamž odnesl kanovník Hynek Hlaváč z Dubé i sv. ostatky z chrámu sv. Víta, které v pevném klášteře na vrchu Ojvíně uloženy byly.

Dne 21. dubna 1421 přešel arcibiskup Konrád z Vechty, který již od počátku bouří na svém zámku v Roudnici bydlel, zjevně k Husitům. Avšak kapitola sv.-Vítská zůstala i po odpadnutí jeho Církvi katolické věrnou, vypověděla mu poslušnost, a zvolila administrátory arcibiskupství, kteří snažili se hlouček věrných katolíků v Čechách ve víře utvrditi. Statky arcibiskupské, kapitolní, i kostela sv.-Vítského byly ve válkách zastaveny a roz-

*) Tomek IV. 7. 14. 50. 87. 153. 165. 293.

sápány, velechrám byl vypleněn, znesvěcen, a zůstal po leta osiřelým, celá země česká pokryta jest zříceninami, sám slabý arcibiskup poddal se Husitům, avšak *metropolitní kapitola*, jako žulová skála, o niž marně bouře se pokouší, *nepohnutě stála ve víře katolické*, a zasloužila si tudíž čestného názvu „*kapitoly vždy věrné*“. Název ten přijala r. 1465 a císař Karel VI. potvrdil jej i oproti světským úřadům r. 1715. *)

Když děsné války husitské se vybouřily, posvětil chrám sv. Víta znova legát sněmu Basilejského a administrátor arcibiskupský Filibert, biskup Konstanský. Z rozprášeného duchovenstva velechrámu vrátilo se již jen 13 kanovníků, 9 vikářů, 13 mansionářů a dva strážcové sv. hrobů, kromě několika oltářníků, — toť byl celý zbytek slavného někdy sboru duchovenstva u sv. Víta! Ale ani ti neměli prostředků k výživě, a kapitola posléze sklesla až na šest kanovníků (probošta i děkana včítaje). Prozatím dával král Zikmund ochuzenému duchovenstvu tomu na výživu týdenní plat z komory královské.

Dne 29. června 1438 byl v chrámu sv.-Vítském na království české *korunován Albrecht*, a dne 28. října 1453 vsadil zde sv.-Václavskou korunu biskup Olomoucký na hlavu mladičkého syna jeho *Ladislava*, který však již dne 23. listopadu 1457, teprve maje 18 roků věku svého, zemřel, a v královské hrobce velechrámu pohřben jest. Dne 7. května 1458 byl zde od dvou uherských biskupů, Vácovského a Rábského, korunován *Jiří Poděbradský*. Král ten potvrdil hned r. 1459 privileje kostela svato-Vítského a zemřev v králově dvoře na Starém městě, byl dne 25. března 1471 v královské kryptě sv.-Vítské pochován. Téhož roku 1471 byl nový český král *Vladislav II. Jagelónc* dne 22. srpna od biskupa Kamence Podolského a jiných dvou polských biskupů u sv. Víta korunován. Při vzrůstajících nepokojích v městě odstěhoval se Vladislav II. r. 1483 trvale z posavadního sídla českých králů u Prašné brány na hrad, a jal se tu stavěti nový palác, jež spojil s chrámem sv.-Vítským r. 1493 krytou chodbou, vedoucí do nového královského oratoria, od stavitele Beneše z Loun vyvedeného. Aby služby Boží v svatyni té slavněji konati se mohly, založil 15 choralistů ku zpívání hodin, opatřil pro chrám stkvostné skříně na sv. ostatky a rozličné náčiní, a věnoval r. 1496 kostelu pro všechny budoucí časy t. z. ostrožné, t. j. plat 50 grošů, jež každý zvolený probošt, opat, i každá nová abatýše v Čechách jakožto taxu odváděti musili. Panovník ten

*) Frindova Kirchengeschichte II. 132. III. 175. IV. 136.

horlivě pečoval o zvelebení chrámu sv.-Vítského, a zajisté by se byl velikému Karlovi v tom ohledu vyrovnal, kdyby po celý čas vlády své nebyl měl s poddanými svými tolik nesnází. Pomýšlel i na dostavění velechrámu, a dal r. 1509 kopati základy k pilířům, a k severní části nové stavby na severu. Dne 11. března 1509 dal král Vladislav tříletého synáčka svého *Ludvíka* v chrámu sv.-Vítském *korunovati*. Markrabí braniborský Fridrich držel dítko to na rukou, které dalo se do pláče, když biskupové Olomoucký, Vratislavský a Varadinský korunu sv.-Václavskou na hlavičku mu kladli. Také sestřička jeho Anna se rozplakala a král, aby ji utišil, postavil jí též jako ze žertu korunu českou na hlavu. *) Pamětihodno jest, že žádný z obou Jagelonců, kteří na trůnu českém vládli, ani Vladislav II., ani Ludvík, v Čechách nezemřeli, a u sv. Víta pohřbeni nebyli.

Dne 24. října 1526 byla *kaple sv. Václava* jevištěm nejdůležitějšího děje v celé novější historii české. V ten den sešlo se 24 voličů ze stavů zemských, od sněmu k tomu ustanovených, do kaple té k volbě nového krále. Nejprve učinil jim tu kapitulní děkan Šimon Chrt z Plzně napomenutí, a přijal od nich přísahu. Potom odešli všickni svědkové, a voličové se tu zavřeli. Plných pět hodin, od 16. do 21. hodiny (na velkém orloji) rokovavše, zvolili posléze jednohlasně *králem českým arciknížetem rakouského Ferdinanda*, manžela královské české princezny Anny, dcery někdy krále Vladislava II. Tím dostala se panující rodina Habsburská na trůn český, a položen základ k nynějšímu mocnářství rakouskému. *Král Ferdinand I.* byl sv.-Václavskou korunou u sv. Víta *korunován* dle starobylého obyčeje 24. února 1527. Zdálo se, že velechrámu nová slavná doba nastane, an Ferdinand na hradě Pražském obyčejné sídlo své měl, a r. 1535 k opravě budovy 100 kop grošů vykázal, avšak dne 2. června 1541 zastihlo chrám sv. Víta strašné *neštěstí požárem*, jenž na Malé straně vyšed, větší část tohoto města i královský hrad zničil. První chytila velká věž, pokrytá toliko šindelem. Oheň vedral se dovnitř věže, stolice zvonů byly v krátkce v uhel obráceny, zvony se rozlily, všemi patry věže prodíral se zhoubný živel, až rum, uhlí, popel a rozlitá zvonovina s hrozným praskotem se sesuly na klenbu dolní kaple Hasenburské. S věže sršel oheň na dřevěný kryt a pažení nehotové části kostela nad hrobem sv. Vojtěcha, kde uprostřed kostela se kázávalo, a všecko to obráceno jest v popel. Hrob sv. Vojtěcha z mramoru se rozpukal a štěstí, že sv. tělo bylo dobře

*) Palackého Dějiny V. II. 145.

v sklípku pod zemí ukryto. V krátce stála i střecha nad vysokou klenbou chrámu v plamenech a otvory v klenutí padal oheň dovnitř kostela, kde nastala hrozná spousta. Varhany, oltáře, krásné stolice, a vůbec vše, co bylo dřevěné, shořelo. Také do kaple sv. Václava vnikl klenbou oheň, a zničil v ní korouhve a dřevěné víko nad sv. hrobem, a začadil zdi. Strašný požár neublížil však celkem budově samé kostela, a jen věž utrpěla i ve zdivu. Úplně však zničena jest nedostavěná část dlouhé lodi a krásná předsíň v jižní lodi křížové. Některé části kostela, zvláště sakristie a sklepení nad ní zůstaly neporušeny.*)

Císař Ferdinand I. ujal se zpustošeného chrámu. Avšak opravné práce vyžadovaly dlouhého času a velikého nákladu, a trvalo to více než 20 let, než odstranily se stopy děsného požáru. Zřízení a oprava chrámu svěřena jest dvorním architektům Bonifáciovi Woblgemuthovi a Hanuši Tirolovi. Na útraty vykázal král důchody českých měst věnných. Poněvadž zničením dřevěného představku kůr kostela k západní straně zcela otevřen zůstal, vystavěna jest prozatím veliká lichá průčelní zeď a k rozkazu císařovu odstraněny jsou z předdvoří kostela začaté pilíře. Tím octl se hrob sv. Vojtěcha vně chrámu. Dále věnoval král kostelu nové varhany v ceně 30.000 kop českých grošů. Na místo zničených zvonů přišel r. 1549 veliký nový zvon ze sbírek zaplacený. Velikou dobrodějkou chrámu byla též *královna Anna*, která zejména mnoho posvátného nářadí darovala a sama posvátná roucha pro kostel zhotovila. Zemřela 29. ledna 1547 a *pochována jest v královské hrobce*. Když opravy v kostele větší částí dokonány byly, dostalo se velechrámu a arcidiecési Pražské po dlouhé sirobě opět arcipastýře. Císař Ferdinand I. vyslyšel posléze naléhavé prosby sv.-Vítské kapitoly, českého sněmu, i Stolice apoštolské, a jmenoval *arcibiskupem Pražským Antonína Brusa z Mohelnice* (1561—1580), který již 20. září 1562 korunoval krále Maxmiliána, a den potom manželku jeho Marii v chrámu sv.-Vítském korunou sv.-Václavskou. Roku 1564 prohlásil Brus ve velechrámu slavným způsobem papežské breve, jímž pro Čechy a Moravu povoleno jest přijímání nejsvětější Svátosti pod obojí způsobou těm, kdož toho si přejí. Avšak nemělo to pohříchu již žádoucího výsledku, nebo většina českých kališníků přilnula již k německému protestantství. Týž arcibiskup pochoval dne 21. srpna 1564 v královské kryptě císaře a krále *Ferdinanda I.*, a korunoval dne 22. září 1575 *Rudolfa II.* Za rok zemřel císař *Maxmilián II.* 12. října 1576

*) Beckovského Poselkyně I. 95.

a uložen jest v kostele sv. Víta. Výtečný arcipastýř Brus zemřel 28. srpna 1580 a pochován jest ve velechrámu, kde nástupce jeho, Martin Medek (1581—1590) náhrobek mu zřídil. *) R. 1586 opravena a snížena byla velká věž, která od požáru již nakřivena byla, a dostala nové hodiny, což stálo 15.000 tolarů. Umění milovný císař Rudolf II. dal r. 1589 v chrámu sv. Víta zříditi *novou* prostrannější královskou *hrobku* a nařídil kapitolnímu děkanu Jiřímu Pontánu z Breitenberka, aby kosti královských osob ze staré Karlovy krypty vybral a do nové této hrobky přenesl, což stalo se r. 1590. Pontán našel celkem 11 těl a shledal při tom zvlášť těla Karla IV. a krále Ladislava dosti zachována. Nad novou hrobkou zřídil císař nádherné mausoleum. Rudolf II. okrášlil velechrám umělými obrazy a potvrdil znova arcibiskupům Pražským titul knížecí. Kapitola sv.-Vítská znenáhla zotavovala se z ran minulých časů, a již za arcibiskupa Medka čítala probošta, děkana, arcijahna, školastika, 3 kanovníky a 2 kanovníky kazatele.

Arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé (1592—1606) povýšen jest za kardinála, zemřel však dříve, než odznak této důstojnosti z Říma jemu přinesen byl. Nástupce jeho Karel svobodný pán Lamberský (1606—1612) korunoval dne 22. května 1611 na království české *Matyáše*, když bratr jeho císař Rudolf II. donucen byl, trůnu se odříci. Usouzený *Rudolf* zemřel potom již r. 1612 na hradě Pražském, a byl poslední z českých králů v chrámu sv.-Vítském pochován.

Dne 30. února 1616 korunoval ve velechrámu arcibiskup Jan Lohel (1612—1622) choť krále Matyáše, *Annu*, a dne 26. července potom doručil jí v témž chrámu slavným způsobem kardinál Klesl zlatou růži, kterou papež Pavel V. posvětil a jí darem poslal.

Poslední velká slavnost před nastávajícími bouřemi konána v chrámu sv. Víta dne 29. června 1617. V ten den byl od arcibiskupa Lohela u přítomnosti arcibiskupa Koločského a biskupů Vratislavského i Pasovského sv.-Václavskou korunou *korunován Ferdinand II.* Chrám sv. Víta jest zkamenělá historie česká. Děje, jichž svědkem a jevištěm od věků býval, jsou děje Církve katolické v Čechách, i celé vlasti naší. Avšak *žádné události, jež celou zemi českou hýbaly, netkly se chrámu sv.-Vítského tak bezprostředně, jako to, co velechrám ten viděl v letech následujících.* Roku 1618 vyhnali protestantští stavové arcibiskupa Lohela ze země, a dne 26. srpna 1619 zvolili Němce Kalvínce Bedřicha

*) Dra. Borového Antonín Brus z Mohelnice.

z Pfalce nezákonně králem českým. Odvážný tento skutek měl se slaviti i zvoněním u sv. Víta, avšak kapitola tomu bránila. Za to vypukla proti ní nemalá bouře, děkan Kašpar Arsen z Radbuzy zachránil se útekem, a byt jeho jest vydrancován. Dne 15. října 1619 dostavili se dva poslové stavů k děkanovi žádající, aby jim meč sv. Václava půjčen byl. Děkan Arsen poradiv se s proboštem Šimonem Brosiem, vydal jim jej. Avšak za půl hodiny přišel jiný posel, Kutnauer, a nařídil, aby byly vydány stavům všechny klíče i inventář kostelní. Probošt i děkan vydali klíče, že však inventáře neměli, pátrali komisaři stavů v kostele po klénotech, avšak kapitola sv.-Vítská, věrná strážkyně velechrámu, majíc na paměti, co dalo se tu před dvěma stoletími, byla se již postarala o to, aby nejvzácnější klénoty i sv. ostatky kostelní ještě zavčas byly v bezpečí do kláštera sv. Emerána v Řezně odvezeny. Potom přinesl Kutnauer rozkaz stavů, aby probošt, děkan, kanovníci a všickni duchovní ve třech dnech z hradu Pražského se vystěhovali. Kanovníci rozloučili se nyní se slzami v očích s velechrámem, zanechali klíče komisařům, a ti zapečetili všechny dvěře kostelní a postavili k nim stráže. Od toho dne nesměl žádný katolický kněz překročiti práh chrámu. Když lžikrál Bedřich do Prahy vjížděl, stál na věži sv.-Vítské jinoch, jenž praporcem točil, a jiný sedě na bance bubnoval.

Dne 4. listopadu 1619 byl Bedřich v chrámu sv.-Vítském sv.-Václavskou korunou korunován způsobem posud nevídaným. Nejprve holdovali mu stavové v síni Vladislavské, načež odebral se do kaple sv.-Václavské, kde v královské roucho se oděl. Potom vyšlo odtud 40 lutheránských a kalvínských predikantů v bílých komžích a 7 jiných v modrých pláštích. Za nimi ubíral se Bedřich, provázen jsa administrátorem dolejší konsistoře, lutheránským Jiřím Dikastem, a Janem Cyrilem Třebíčským, k hlavnímu oltáři. Tam konal Dikast české kázání, a potom vsadil Bedřichovi korunu na hlavu. Dne 7. listopadu potom korunována manželka Bedřichova Alžběta, při čemž kázal německy dvorní kazatel Abraham Skultét. Při slavnostech těch se střílelo a zvonilo, ale otec vlasti Karel zajisté plakal, že posvátná koruna jeho octla se ve svatyni jeho na hlavě — kalvínského krále vetřelce.

V noci 22. listopadu osvítila se pojednou všechna okna velechrámu, jakoby celý kostel hořel. To se opakovalo 29. listopadu v noci před první nedělí adventní a bylo slyšeti v kostele i zpěv. Skultét přiběhl se žoldnéři, a prohlédl všechny kouty chrámu, domnívaje se, že kanovníci tu odbývají tajně pobožnost, ale nenalezl ničeho. Přičítaje ono světlo a ten tajemný noční zpěv čaroděj-

stvu, požádal Bedřicha o dovolení, aby směl chrám „vyčistiti“, to jest všecko z něho odstraniti, což na katolické bohoslužby upomínalo. Čeští páni, ač byli nekatolíci, radili králi, aby toho nedopouštěl, zvláště namítal hofmistr Vilém starší z Lobkovic, že kdo se odváží tomuto posvátnému místu neúctu učiniti, jistě od Boha trestán bude. Ale Alžběta, zatvrzelá kalvínka, přemluvila posléze krále, že rozkázal, aby všechny oltáře a posvátné sochy z kostela byly odnešeny. V noci před zohavením chrámu osvětlila se opět všechna okna jeho a slyšeno jest zpívání litanie o Všech Svatých v kostele. To viděli a slyšeli strážní na hradě i jiní Lutheráni, Kalvínci a Husité, až hrůza je pojala. Potom slyšáno zpívati mši sv., a potom zdálo se, že po kostele obchází průvod, zpívaje „Oremus“, „Modleme se“, avšak některým zdálo se, že slyší hlas „Migremus“, to jest „Odejďme odtud!“, a že dvěře železné u sv.-Václavské kaple s třeskotem se zavírají, načež světlo z kostela zmizelo a ukázalo se v kaplích sv. Václava a sv. Vojtěcha. Po bělohorské bitvě dosvědčili to mnozí přísežně, co v této noci viděli a slyšeli, a bylo obecné přesvědčení, že ten zpěv pocházel od sv. patronů i jiných, jichž těla v chrámu odpočívala.

Dne 21. prosince jal se zběsilý predikant Skultét konati ve velechrámu *ohavné dílo, jež v dějinách českých uvádí se jako největší hanebnost*. Nejprve dal kříž s příčného trámu před velkým oltářem sraziti, a jeden sluha jeho šlapal po něm, rouhaje se. Potom rozbíjeli surovci ti všechny oltáře, kříže, sochy i obrazy sekerami a klíny, roztříštili arcibiskupský trůn i stolice kanovnické, a pobrali mešní roucha. Vandalská práce ta, kterou řídil Skultét, trvala celé půldne. Krásný krucifix nad královskou hrobkou, jenž podnes v chrámu se nalézá, dal odnésti Vilém z Lobkovic, jinak by jej byli obrazoborci též zničili.

Druhého dne 22. prosince přišel Skultét s pochopy svými, aby v počatém díle se pokračovalo. Tentokráte vrhli se na hroby, rozbíjejíce krásné umělecké náhrobky, a kdekoli našli sv. ostatky, šlapali po nich, a házeli je do ohně. Tu přišel do chrámu Vilém Lobkovic, jenž byl starokališník. Spatřiv hrozné řádění, a zvěděv, že bořitelé chtěli roztlouci i náhrobek příbuzného jeho Jiřího Popela z Lobkovic (jenž posud u sv.-Václavské kaple stojí), rozhorlil se velice, a dotíral na Skultéta, jenž ihned utekl. Potom okřikl zlostně kalvínce, řka, že to jejich náboženství od ďábla počátek má, a spěchal ku králi, srdnatě mu domlouval a výčitky činil. Král svaloval vinu na Skultéta a nařídil, aby obrazy posud zachované do kaple sv. Vojtěcha zavřeny byly. Avšak nazítří 23. prosince chtěli dva sluhové Skultétovi zničiti hroby sv. patronů

českých, a spáliti ostatky jejich. K ďábelskému tomu dílu podněcoval je švakr zuřivého dvorního predikanta, a sice chtěl začítí hrobem sv. Víta. Než sotva pronesl tu několik rouhačství, sklesl k zemi, oslepl, zlomil obě nohy, a křičel jako šílený. Skultét přiběhl, ale nemohl mu pomoci, nebo on vynesena byv ven, za chvíli zemřel. Na tom člověku naplnilo se staré české přísloví: „Kdo hrob sv. Víta boří, snadno se pekla doboří.“ Potom vstoupil do chrámu hofmistr královských panošů, anglický kalvínek. Již předešlého dne, dovědév se, kde leží sv. Jan Nepom., slíbil, že hrob jeho rozbije. Hrob byl obklíčen dvojitou mříží. Nevěda, co včera stalo se švakru Skultétovu za to, že hrob sv. Víta zneuctíti chtěl, přivedl si dva zámečníky, a jsa opilý, kopl do mříže nad hrobem sv. Jana, a kázal ji vylámati. Jeden ze zámečníků, Čech, zdráhal se to učiniti, a odešel. Druhý, lutheránský Sasík, odtrhl jednu mřížku a skočil na hrob, avšak byl ihned vymrštěn odtud, a hozen na zemi, kde řval, nemoha se hýbati. Také hofmistr ležel na dlažbě a křičel, pronášeje nejstrašnější rouhání. Lidé zvěděvše o tom, sbíhali se ku kostelu, ale nebyli dovnitř pustěni. Hofmistr zemřel téhož ještě dne. Skultétova žena nařídila své děvečce, kusy obrazů a některé sv. ostatky nésti do kuchyně v děkanství, kde je do ohně hodila.

Tak byl chrám sv. Víta po kalvínsku upraven. *Pohané vtrhli do dědictví Hospodinova, a poskvrnili svatyni jeho.* Dne 24. prosince přinesen na místo hlavního oltáře kulatý stůl, pokryt černým kobercem, a kolem něho rozestaveno 12 stolic. Nazítří, na Boží hod vánoční, vešel král se svými dvořany do chrámu. Skultét konal pohoršlivé kázání, jež roztrpčilo i přítomné Lutherány, kteří potom proti němu spis vydali. Po kázání viděli tu Pražané divné přijímání, které jim všem, lutheránsky i kališnický smýšlejícím, bylo ku pohoršení a zahanbení. Na kulatý stůl dán bílý ubrus, a na něm položen na míse velký koláč a koflík s vínem. Potom zasedl lžikrál s 11 pány za stůl, rozlomil koláč na 12 kusů, a každý snědl jeden, a pili po řadě z koflíku. Potom odešli a jiných 12 zasedlo, až všichni kalvíni se vystřídali.

Čechové i v dobách největšího svého poblouzení náboženského ohromnou většinou drželi se pevně víry v nejsvětější Svátost. Zejména vyznávali ji staří kališníci. Ký div, že jim mocně bušilo srdce a tvář rděla se studem, že na vznešený Boží hod v nej přednější svatyni země české stará velebná víra v nejsvětější tajemství křesťanské byla kalvínskou rotou tak zneuctěna!

A nebylo toho ještě dosti. Pyšná královna Alžběta nechtěla jezdit do města, pokud na Karlově mostě státi bude sv. kříž,

o němž rouhavě mluvila. Hofmistryně její, chtěc pomstíti se za to, co muži jejímu u hrobu sv. Jana Nep. se stalo, rouhala se tomuto světcí a přála si, tělo jeho vybrati z hrobu a na hranici upáliti. Zvědév to král, kázal druhý svátek vánoční hroby sv. Víta a sv. Jana zabedniti prkny, aby k nim nikdo nemohl, nebo vždy více rostlo v lidu rozhořčení proti němu. Avšak přes to vše vedrala se kalvínská jeho sběr dne 27. prosince do chrámu, rozbila oltář Panny Marie, a chystala se roztlouci i nádherný náhrobek nad královskou kryptou, čemuž ale zabráněno bylo.

Na velký pátek 1620 kázal Skultét všemi zvony u sv. Víta zvoniti. V noci 21. července, 12., 13. a 18. září i 21. října byl opět chrám osvěcen a slyšány zpěvy i hlas varhan. Jednou přiběhl do královského oratoria sám Bedřich a zdálo se mu, že slyší kroky zástupu, ubírajícího se do sv.-Václavské kaple.

Tu noc před bělohorskou bitvou osvítila se po 11. hodině okna, tak že lidé se sbíhali, domnívajíce se, že chrám hoří. Cokoli o světlech a nočních zpěvech ve velechrámu za doby zimního krále se vyprávělo, stvrdili potom očití svědkové přísežně a byli mezi nimi i Lutheráni, Kalvínci a Husité.*)

Bělohorská bitva učinila panování kalvínského krále Bedřicha i řádění jeho lidí v chrámu sv. Víta náhlý konec. Nešťastný národ český, jenž s výše své slávy náboženskými bludy stržen byl do propasti, pykal hořce svého poblouzení, a bylo mu kalich strastí vypiti až do poslední krůpěje, avšak svatí patronové, kteří v chrámu sv.-Vítském odpočívali, nedali mu zahynouti, a svými přímluvami vyprosili jemu nejen opět starou katolickou víru sv.-Václavskou, ale i nový život a lepší časy.

Lžikrál Bedřich s komonstvem svým zbaběle uprchl z Prahy. Arcibiskup Lohél vrátil se. Chrám sv. Víta byl opět pro katolické služby Boží upraven, při čemž odstraněna z něho těla dvou Kalvínů zde pochovaná. Kanovníci přisluhovali zatím v kostele Všetech Svatých. V první neděli postní dne 28. února r. 1621 posvětil Lohél u přítomnosti kapitoly, knížete Karla Liechtenštejna, mnohých pánů a nesčetných lidí hlavní oltář velechrámu, při čemž měl Kašpar Arsen z Radbuzy pohnutlivé kázání. V následujících dnech svěceny jiné nové oltáře. Při tom otevřen hrob sv. Jana Nep. a seznalo se, že Kalvinisté do něho nevnikli. Dne 4. listopadu 1623 přijel do Prahy císař Ferdinand II. a vešel nejprvé do velechrámu. Dne 8. listopadu 1624, ve výroční den

*) Poselkyně II. 189. 198. 210. 218 282, 293.

bělohorské bitvy, vyšel z chrámu sv.-Vítského průvod na Strahov, a odtud na Bílou Horu, což dalo se potom každoročně.

Oprava chrámu trvala až do r. 1630 a stála velmi mnoho. Nástupce Lohelův, arcibiskup Arnošt hrabě Harrach (1623—1667), povýšen r. 1626 za kardinála, a korunoval ve velechrámě dne 21. listopadu 1627 u přítomnosti kardinála Dietrichštejna císařovnu Marii Annu, choť Ferdinanda II., a 25. listopadu potom syna Ferdinanda III. na království české. Roku 1639 dala paní Benigna Kateřina z Lobkovic donést milostný Staroboleslavský obraz Panny Marie k veřejné účtě na nějaký čas do velechrámu. Císař Ferdinand III. byl velkým milovníkem chrámu sv. Víta a ctitelem sv. Václava. Kdykoli v Praze sídlil, býval denně v královském oratorium v kostele, a slyše píseň „Sv. Václave, vévodo země české“, dával na jevo zvláštní radost, nahýbal se z okna své modlitebnice a pomáhal zpívati tu píseň, že ho všickni slyšeli. Dne 5. srpna 1646 byl od kardinála Harracha korunován na království české čtrnáctiletý syn jeho *Ferdinand IV.*, jenž však zemřel dříve ještě než otec, a tudíž ani nepanoval.

Tricetiletá válka celkem chrámu sv. Víta se netkla. Sasové r. 1631 mu neublížili, a Švédové r. 1648 jej sice zpočátku uchvátily, kanovněky od něho zapudivše, avšak Königsmark nařídil brzo ku prosbám probošta Františka Raše a děkana Křištofa Rainholda predikantům švédským, aby chrám opět kapitole sv.-Vítské vydali a své pobožnosti v kostele Všech Svatých nadál vykonávali.

Po válce korunoval kardinál Harrach ve velechrámu 11. září 1656 třetí choť Ferdinanda III. císařovnu *Eleonoru*, a 14. září potom syna jeho *Leopolda I.* na království české.

Arcibiskup Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka (1669 až 1675) dal nad hrobem sv. Václava zříditi nový mramorový oltář a dosáhl toho, že svátek tohoto našeho sv. dědice po celém světě v modlitbách kněžských konati nařízeno bylo. Císař Leopold I. chystal se tehdaž k válce proti Turkům. Jelikož kolovalo proctví, že ten panovník Turky z Evropy vyžene a chrám svaté Žofie v Cařihradě bohoslužbě křesťanské opět vrátí, který velechrám sv.-Vítský v Praze dostaví a bývalého lesku mu dodá, rozhodl se císař dílo to provésti. Dle úmyslu jeho měl k staré gotické stavbě velechrámu přistavěn býti nový kostel ku cti sv. Vojtěcha nad hrobem tohoto světce, kde po ohni r. 1541 zřízena byla kaplička. Dne 3. dubna 1673 učiněn počátek kopáním jámy, při čemž arcibiskup Sobek sv. Vojtěcha vzýval.

Ku *slavnosti položení základního kamene* dne 3. září téhož roku přijel císař Leopold do Prahy a kámen položen v koutě u

dveří, kde někdy blah. Podiven hrob míval. V stavbě pokračováno dosti rychle, za nedlouho zdvihaly se již mezi kaplí svatého Vojtěcha a věží směrem ku proboštství těžké pilíře s válenou klenbou. Ale válka s Turky, kteří r. 1683 až ku Vídni přitáhli, učinila tomuto podniku konec, a bylo to veliké štěstí, nebo nová stavba prováděna nevkusným copovým slohem, jímž by velebná svatyně Karlova byla bývala navždy zohyžděna a zkažena. Nehotový ten přístavek stál až do r. 1842, kdy byl odstraněn, a pouze kaple sv. Vojtěcha, r. 1673 přestavěná, zachovala se až do r. 1880, kdy byla stržena.

Dne 5. září 1723 korunoval arcibiskup Ferdinand hrabě Khünburk císaře Karla VI. ve velechrámu, a 8. září potom korunována choť jeho Alžběta Kristina na království české. Velepastýř ten získal si velkou zásluhu o povznešení a rozšíření úcty k svatému Janu Nepomuckému.*)

Tento náš svatý patron, Jan Nepom., byv rozkazem krále Václava IV. dne 20. března 1393 ve Vltavě utopen, byl nejprve odnesen do kláštera Cyriaků na Starém městě, a odtud v slavném průvodu v den svátostí, 18. dubna, pohřben v chrámu sv. Víta. Hrob jeho byl přikryt mramorovým kamenem, na němž vytesán kříž s nápisem, a byl záhy obražen železnou mříží, aby po něm šlapáno nebylo. Aby tuto mříži, na loket vysokou, nikdo nepřešel, dána sem r. 1530 druhá, 3 lokty vysoká mříže.

Roku 1619 chtěl tyto mřížky hofmistr zimního krále Bedřicha rozbiti a hrob rozmetati, byl však za to náhle od Boha potrestán. Od dávných časů neosmělil se nikdo vkročiti na sv. hrob z úcty k sv. Janu Nep., jenž všeobecně jako světec ctěn byl. Arcibiskup Breuner vynasnažil se, aby náš sv. krajan Jan od Církve mezi světce veřejně vřaděn byl. K tomu účelu otevřen dne 15. dubna 1719 jeho hrob a nalezen neporušený jazyk jeho, načež r. 1721 Jan Nepomucký za blahoslaveného prohlášen, a r. 1729 mezi světce vpočten jest. Ku slavnostem, jež za tou příčinou ve velechrámě v letech 1721 a 1729 se dály, sešli se nesčíslní zástupové věřících, a sebráno tolik příspěvků, že ještě 8791 zl. zbývalo ku zřízení krásného náhrobku sv. Jana Nepomuckého. Tenkrát provedl malíř Jan Ferdinand Schor na západním lichém průčelí velechrámu velikánský obraz sv. patronů českých na obmítce a arcibiskup pomýšlel i na dostavění svatyně té. Stříbrný hrob sv.-Janský postaven byl r. 1736 z darů, jež ctitelové tohoto světce věnovali.

*) Dra. Borového Sv. Jan Nepomucký.

Po dlouhé době pokoje přikvačily za arcibiskupa Jana Gustava hraběte z Manderšejdu - Blankenheimu (1734—1763) na zemi českou i chrám sv. Víta veliké strasti.

Dne 19. prosince 1741 dal si bavorský kurfirst Karel Albert ve velechrámu od 400 českých pánů a rytířů holdovati, prohlásiv se králem českým. Arcibiskup Manderšejd sloužil při tom slavnou mši sv. a upadl proto v nemilost u císařovny *Marie Teresie*, která potom po vypuzení samozvaného lžikrále a vojsk nepřátelských z Čech dala se dne 12. května 1743 ve velechrámě korunovati od biskupa Olomouckého Jana Arnošta hraběte z Liechtenštejnu.

Velebná svatyně Karlova již několikráte byla ve velkém nebezpečí. Roku 1421 vydrancovali ji Husité, a jen stíží zamezeno bylo úplné zničení její. Roku 1541 poplenil ji oheň a div, že se nesesula. Posléze oloupili ji Kalvínci r. 1619. Avšak nejstrašnější *nebezpečí hrozilo velebnému dómu r. 1757 od Prusáků*. „Filosofický“ nevěrec král Bedřich II. obral již r. 1744, když do Prahy se vedral, chrám o 55.000 zl. „výpalného“. Roku 1757 vrhlo se poražené vojsko císařské pod Karlem Lotrinským do Prahy. Bedřich chtěje je odsud vypuditi, oblehl město a střílel na ně. Avšak při tom zvolil si beze vší vojenské příčiny, z pouhé ďábelské zlosti a surovosti, za terč chrám sv. Víta, nemaje jiného úmyslu, než nejdražší tuto stavitelskou památku naši v hromadu rumu proměnit. Srdce chvěje se v nás bolestí nad touto hanebností, která zůstane věčnou skvrnou v dějinách hrabivých Prusáků i krále jejich Bedřicha, jemuž otrokárští dějepiscové němečtí dali jméno „Veliký“!

V noci ze dne 29. na 30. května o půl 12. hodině počalo za velikého lijáku 5 dělovišť pruských za Strahovskou branou svou pekelnou práci a první rána z t. z. ořechové střílny zasáhla již chrám sv.-Vítský a rozdrtila velké okno nad kazatelnou. Nazítří byly služby Boží přeloženy do kostela Všechn Svatých a v dómu sloužily se odtud mše sv. jen v kaplích sv.-Václavské a Martinické. Dne 31. května vzňal se chrám od kulí několikráte, hlavně ale byl 1. června terčem žhavých kulí, a jen s nebezpečím života dařilo se hasení ohně, neboť Prusáci stříleli tím zuřivěji na místa, kde oheň se ukazoval. Sprostý voják Jan Hauer hasil požár, nasadiv života. Všecky stkvosty odneseny jsou ze svatyně.

Dne 2. června padla puma na blízko sv.-Janského hrobu a skočila ku kapli Šternberské, kde praskla a veliké škody nadělala. Jiné kule prorývaly hřbitov před kostelem, a vyhazovaly rakve i mrtvoly do výšky; 3. června vzňalo se děkanství a střecha chrámu, a v 9 hodin zničila žhavá koule nákladné, někdy králem

Ferdinandem I. zřízené varhany. Dne 5. června vysláno na chrám 1543 ran. Dne 8. června počala střecha třicetkrátě hořeti, anaž na 215 místech kulemi proražena byla. Vnější kamennické ozdoby opadávaly, věžní hodiny jsou zničeny, a velký Schorův obraz na průčelí byl více než 100 kulemi zasáhnut. Kanovníci sv.-Vítští, zvlášť Jan Kaiser z Kaisern, potomní Královéhradecký biskup, získal si největší zásluhu, že oheň na kostele vždy ještě včas uhasen byl. Dne 10. června byla císařským vojskem nejhroznější baterie pruská zničena a již 15. června, v den sv. Víta, konány v chrámu opět slavné služby Boží. Prušáci došli dne 18. června 1757 zasloužené porážky u Kolína.

Celkem vystříleli vzteklí nepřátelé ti na velechrám 22 000 *pum, ohnivých kulí a kartáčů, a bylo v něm 770 kulí nalezeno.* Hrob sv. Jana neutrpěl žádné škody, což bylo s podivením, jelikož přímo u něho velká jedna puma praskla.

Ani oheň r. 1541 neublížil stavbě kostela tak, jako zuřiví Prušáci r. 1757. Jen Bůh na přimluvu sv. patronů zachránil svatyni tu úplné zkázy.

Císařovna Marie Teresie dala chrám od dvorních architektů Anselma Loragha, Antonína Gunze a Antonína Haffenekera obnoviti, avšak jen v nejnútnejších částech. Na místo zničeného průčelného obrazu vymalovali r. 1772 Václav Kramolín a Josef Hager nový obraz, který však časem vybledl.

Roku 1760 zapálil blesk věž kostelní, která potom r. 1770 o tři sáhy ve zdivu byla zvýšena a novou střechou s měděným krytem opatřena. Roku 1779 konána 50letá jubilejní slavnost prohlášení Jana Nepomuckého za svatého. Arcibiskup Antonín Petr hrabě Přichovský (1764—1793) korunoval ve velechrámu dne 6. září 1791 *císaře Leopolda II.* a choť jeho *Marii Ludoviku* na království české. Dne 9. srpna 1792 byli tu korunováni od téhož velepastýře císař *František I.* a manželka jeho *Marie Teresie Neapolská.*

Štědrostí věřících dostalo se zatím chrámu sv.-Vítskému mnoho stkvostů a zvlášť hrob sv. Jana ozdoben četnými lampami stříbrnými. Avšak od r. 1786—1807 musil chrám odevzdati státu zlatých a stříbrných věcí v ceně přes 34.000 zl. a v hotovosti r. 1807 summu 55 000 zl. Také stříbrný hrob sv. Jana měl býti do mincovny odevzdán, avšak císař František I. nařídil ku prosbě kapitoly sv.-Vítské, aby stkvělý tento pomník úcty a nábožnosti věřících k sv. Janu Nep. na svém místě ponechán byl.

S velikou slávou konána ve velechrámu r. 1829 stoletá památka svatořečení Jana Nepomuckého.

Dne 7. září 1836 byl chrám sv. Víta jevištěm poslední korunovace české za naší paměti. V ten den postavil arcibiskup Pražský Ondřej Alois Ankvič hrabě Skarbek sv.-Václavskou korunu na hlavu *císaře Ferdinanda Dobrotivého*, toho jména jakožto krále českého V., a potom i choti jeho císařovny *Marie Anny*, která posud jako ctihodná a nábožná stařenka na hradě Pražském žije.

O svátku Nanebevzetí Panny Marie 15. srpna 1850 byl ve velechrámu slavně *nastolen* nynější arcipastýř náš Jeho Eminenci pán kardinál kníže *Bedřich ze Schwarzenberga*, za jehož požehnaného panování naplnila se horoucí touha všech katolíků českých, aby chrám sv. Víta důkladně byl obnoven, i aby přikročilo se k jeho dokončení.

Byltě zatím tento starožitný chrám, utrpěv r. 1757 nesmírných škod, velice sešel, že podobal se zřícenině. Prátele a ctitele velebné svatyně té úzkostlivě pohlíželi, jak vždy více hyne, a byli i mnozí, kteří předpovídali, kdy v hromadu rozvalin se shroutí.

Nestalo se to. Bůh sám na přímluvu sv. našich dědiců opatroval vznešený ten dóm a vzbudil mu šlechtného strážce, jenž za hlavní úkol života svého si vytkl, působiti k jeho zachování a obnovení. Byl to kanovník metropolitní kapitoly *Dr. Václav Pešina rytíř z Čechorodu*, zakladatel „*Jednoty sv.-Vítské*“. Po nesčíslných obtížích a překážkách přikročila Jednota r. 1861 — již po smrti zakladatele svého — k dílu a úsilovné snaze její podařilo se do r. 1873 kostel, pokud hotov byl, důkladně obnoviti. Byla to práce obtížná a nákladná. Vždyť bylo třeba na chrámu všechny přípory přeložiti a znova vykroužiti, šest opěrácích venkovských pilířů znova vyvésti, všechna okna novou kružbou opatřiti, porouchané klenby odkliditi a vyměnit, jednu kapli, která ze závaží vybočila a celý chrám strhnouti hrozila, od základů znova zbudovati, všechny vnější okrasy, totiž římsy, jehlance a fiály znova zřídit a nové střechy opatřiti. Zatím co v chrámu, jenž lešením naplněn byl, se pracovalo, konány hlavní služby Boží u Všech Svatých. Do práce té přikvačila válka s Prušáky r. 1866, avšak nezarazila jí. K nařízení Jeho Eminencí byl dne 21. června 1866 stříbrný hrob sv. Jana Nep. rozebrán a se sv. tělem do Solnohradu odvezen a i sv.-Václavská koruna odnesena z velechrámu do Vídně v bezpečí. Po válce bylo sv. tělo dne 21. října 1866 v slavném průvodu z Vyšehradu Prahou neseno k sv. Vítu, kde až do 27. října k veřejnému uctění vystaveno zůstalo.

Roku 1873 slavena 900letá památka založení biskupského stolce v Praze, a tu byl dne 30. srpna velechrám obnovený zase otevřen a službám Božím odevzdán. Hned 1. října téhož roku

položil nejdůst. arcibiskup kardinál Schwarzenberg u přítomnosti mnohých hodnostářů základní kámen ku nové části chrámu sv. Víta. Stalo se to již po čtvrté. Poprvé založen tento díl velechrámu r. 1392, avšak dokončení jeho zamezily války husitské. Podruhé začal tuto část stavěti 1509 král Vladislav II., avšak války s Turky učinily dílu tomu konec a oheň r. 1541 všecko zničil. Třetí pokus o dostavění velechrámu r. 1673 zmařen byl opět válkou s Turky. Kéz Hospodin ku přimluvě oslavených našich sv. patronů žehná čtvrtému pokusu o dovršení stavby nejvzácnější této svatyně české!

Až do r. 1871 řídil opravné práce na dómu mistr *Josef Kranner*, od té doby vede stavbu architekt *Josef Mocker*. Podlé důmyslných plánů jeho vyrůstá již překrásné průčelí s třemi portály, nad nimiž zdvihati se budou dvě spanilé věže, a již povstávají postranní kaple nové části chrámu. Dá-li Bůh zdaru, bude někdy náš velechrám náležitě mezi největší a nejvznešenější umělecké chrámové stavby na světě. K posavadnímu vysokému kůru bude přiléhati křížová loď, v jejímž rameni severním bude hudební kruchta a pod ní sakristie a v rameni jižním vedlé velké věže hlavní portál postranní. Dlouhá loď bude spočívati o pěti klenbových čtvercích na dvou řadách desíti pilířů, které již do výše klenby lodí postranních ze základů vyčnívají. Po obou stranách dlouhé lodi budou lodi boční, k nimž přiléhati budou na severu čtyry kaple a ještě jedna sakristie, a na jihu tři otevřené, a jedna uzavřená kaple vedlé vysoké věže. V posledních letech vyhnány byly kromě průčelí všecky boční kaple do znamenité výše. Posavadní věž bude zbavena nynější střechy a prací kamenickou zvýšena, tak že velechrám náš bude míti tři věže a takto trůniti na Hradčanech, jimž teprve potom dodávati bude spanilosti, jinde v Evropě nevídané.

Poslední velká slavnost konala se ve velechrámě r. 1879, v němž připadla 150letá památka dne, kdy sv. Jan Nepomucký byl za svatého vyhlášen.

Vzácný nález byl učiněn v kapličce sv. Vojtěcha dne 15. dubna 1880, která r. 1576 v pusté po požáru hlavní lodi před lichým průčelím byla vystavěna, a nyní odstraněna býti měla. U přítomnosti nejd. arcipastýře Pražského a pozvaných hodnostářů i znalců byl téhož dne *otevřen hrob sv. Vojtěcha*, a tu nalezena pod kamenným oltářním stolem v sklípku dřevěná, střechovitým víkem opatřená a plechem pobitá rakev s kostmi tohoto našeho sv. patrona v olověné skřínce. Pravost sv. ostatků stvrzují neporušená pečeť arcibiskupa Arnošta, kterou skříňka opatřena byla, a dvě desky, z nichž na jedné Arnošt dí, že r. 1346 dne 11. ledna dal

tuto schránku, nalezenou v hrobě sv. Vojtěcha, otevřít, a na druhé napsáno, že r. 1396 ostatky sv. Vojtěcha a sv. pěti bratří přeneseny byly ze starého kostela do středu nového chrámu. Ostatky sv. pěti bratří nalezeny zde pod oltářním kamenem s pečetí arcibiskupa Lohéla.

Vzácný tento poklad byl odnesen do chrámu, a potom kaplička sv. Vojtěcha zbořena. Až někdy velechrám dovršen bude, přenesou se ostatky sv. Vojtěcha opět na místo, kde tolik století odpočívaly a nad nimi zřídí se oltář.*)

Jeho Eminenci nejd. pán kardinál-arcibiskup Bedřich kníže Schwarzenberg jest v řadě apoštolských biskupů na prestolu sv. Vojtěcha v Praze již padesátý devátý, a v řadě arcibiskupů Pražských dvacátý devátý.

Vždy věrná metropolitní kapitola sv.-Vítská čítá 12 kanovníků, kteří všickni jsou infulováni, a fialové roucho, i kříže náprsní nosí. Z nich od věků již bývá jeden biskupem světícím, kteroužto důstojnost má nyní kapitolní děkan Dr. Karel Prucha. V kapitole jest *probošt*, jenž má hodnost prvního preláta království českého, *děkan*, jenž jest prelátem téhož království, dále *arcijahen* a *scholastik*, kteří oba jsou preláti, *kustos* a *kantor*. Z mladších kanovníků jeden jest spolu *děkanem* kollegiálního chrámu u sv. Apollináriaše. Slovo Boží hlásá na kazatelně chrámu sv. Víta šest kanovníků oběma zemskými jazyky.

Kromě kapitoly jsou při velechrámu *farář*, dva *zpovědníci*, tři *střídníci* (vikaristé) a 3 *žaltářníci*, mimo ně sloužívali ještě jiní kněží, obyčejně řeholníci, v chrámu nadační mše sv.

Chrám sv. Víta jest spolu *farním kostelem* církevního obvodu Hradčanského, jenž jest však málo zalidněn, čítaje pouze 1623 katolíků. Farář jest spolu *sakristou* chrámu. *Patronem velechrámu* jest J. V. císař a král František Josef I., *patronem farního obročí kapitola*.

V nedělích a o svátcích káže se u sv. Víta *slovo Boží* jazykem českým o 8½ hod., německým v deset hodin, o svátcích sv. patronů českých bývá naopak.

Plnomocných odpustků může každý kající katolík dojíti v chrámu sv. Víta kromě těch svátků, o nichž se udělují i ve všech farních kostelích (totiž o Jménu Pána Ježíše, na sv. Petra i Pavla, o Jménu Panny Marie, a na hod Boží vánoční) o *násle-*

*) Časopis Method 1880. čís. 4. S vyobrazením hrobu sv. Vojtěcha a se snímky nápisů na deskách, v něm nalezených.

dujících slavnostech: na Nový rok, o Třech králech, na Hromnice, na Zvěstování Panny Marie, na Zelený čtvrtek, na Boží hod velkonoční, o svátcích sv. Vojtěcha, sv. Zikmunda, a sv. Jana Nepom., o Nanebevstoupení Páně, na Boží hod svatodušní, o Navštívení Panny Marie, v den památky přenesení sv. Vojtěcha; v neděli, kdy koná se památka těch svatých, jichž ostatky se chovají ve velechrámu a v ostatních kostelích celé arcidiecése Pražské (v srpnu); o Narození Panny Marie, na sv. Ludmilu, o svátku sv. Václava, o Posvěcení chrámu, na Vše Svaté, a o svátku neposkvrněného Početí Panny Marie.

Velechrám sv. Víta, pokud z minulosti se zachoval, jest pouze menší částí zamýšlené celé budovy, a skládá se z vysokého či *kněžského kůru a bočních nižších dvou lodí*, jež na východní straně kůr obklopují, tvoříce *ochoz*, a k nimž přiléhá *věnc* *kaplí*. Tato část chrámu ukončena jest na západě lichou prozatímní průčelní zdí a k ní přiléhá jižní rámě budoucí *lodi křížové*, k němuž přistavěna *vysoká věž*. Toto křídlo lodi křížové nese podnes známky požáru z r. 1541, jsouc již z Karlova mostu znatelně prázdnými okny, jež na způsob oblouků spojují chrám s věží.

Stavba našeho dómu trvala od r. 1344 — 1419, tudíž v době, kdy gótický sloh rychle odkvétal a úpadku se blížil. Tou měrou má velechrám tvary přísného i vybujnělého slohu gótického, a poněvadž o něm více stavitelů pracovalo, není proveden dle jednotného plánu. Avšak při všech nepravidelnostech stavby té a některých částech jejích z gótky vybujnělé shodují se znalci v tom, že náleží náš velechrám mezi nejkrásnější gótické chrámy v Evropě a že v některých částech vyniká nade všecky, i nad velebený dóm v Kolíně nad Rýnem.

To platí zejména o visutých pilířích či *příporách*, které obloukovitě pnou se na vnější straně vysokého kůru od něho k venkovským opěracím pilířům kaplí, přenášejíce na ně takto tlak vysoké klenby. Těmto příporám našeho dómu nic podobného v Evropě se nerovná co do ztepilosti a celého uměleckého provedení. Jsou dvojité nad sebou postaveny, přeměle vykrouženy a vbíhají do opěráků, z nichž vyrůstá celý les spanilých jehlanečků, které křížové své kytky či fialy směle k nebesům zdvihají.

Naproti tomu mají hoření okna vysokého kůru kružbu již z doby úpadku gótky, velká klenba kůru jest síťová a málo lomená, a jsouc o 3 stopy nížeji zasazena, zakrývá svými žebry

poněkud uvnitř hoření části těchto oken. Jižní nehotové křídlo křížové lodi má plané ozdůbky z góтики již zvrhlé.

Zcela nepravidelně založena jest kaple sv.-Václavská, která celou třetinou vbíhá do lodi křížové, i věž, jež ovšem teprvé za Václava IV. založena byla.

Tato věž bývala o něco vyšší, a přikryta šindelem. Roku 1541 vyhořela a jest valně snížena, r. 1760 byla porouchána bleskem, a potom byvši ve zdivu o 3 sáhy zvýšena, dostala r. 1770 nynější nepěknou báňovitou střechu, krytou mědí. Pokud gótické tvary má, měří 57 metrů, ostatek má $42\frac{1}{3}$ m., celá věž tudíž jest zvýší $99\frac{1}{3}$ metru, a ač není dostavěna, jest přece nejvyšší ze všech věží v Čechách. *) Na temeni jejím nad hoření báníkou jest 6 loktů dlouhý kovový lev český, jenž váží 114 liber. Dolení část věže sluje *kapli Hasenburskou*. Bývala prvotně ku křížové lodi i ku straně severní do chrámu otevřena, a teprvé po požáru r. 1541 jsou otvory ty zazděny. Zřízena byla někdy po r. 1396 a Pražský arcibiskup Olbram ze Škvorce († 1402) byl v ní pohřben. Nástupce jeho Zbyněk Zajíc z Hasenburka zřídil pro sebe i příbuzné své v této kapli mramorovou hrobku, a když dne 28. září 1411 v Prešpurku zemřel, převezena mrtvola jeho do Prahy a pohřbena zde. Kaple ta byla štědře ozdobena od markrabí moravského Jošta, jenž zde založil tři oltáře a nadal 15 oltářníků. Čtvrtý oltář založil tu r. 1415 nad hrobem svého bratra arcibiskupa Oldřich Zajíc z Hasenburka.

Po ohni r. 1541 zůstala kaple polozasypána až do r. 1712, kdy ji kapitola dala vykliditi, při čemž Berghauer našel kosti arcibiskupa Zbyňka, a pod nimi dřevěnou rakev s kostmi arcibiskupa Olbrama, které zde znova uložil. Týž Berghauer, jakož i Pešina nazývají arcibiskupa Zbyňka mučedníkem, anaž kolovala pověst, že byl v Prešpurku r. 1411 z nenávisti od Husitů otráven, poněvadž proti husitskému novotářství rázně bojoval. Berghauer ve svém „Protomartyru“ jmenuje Zbyňka „arcibiskupem pro víru zavražděným“ a Pešina ve „Phosphoru“ vypravuje, že na hrobě jeho nejeden div se udál. Když jednou hlásný, přišed pozdě v noci opilý, netroufal si vystoupiti na věž, a vedlé Hasenburské kaple na zemi usnul, spatřil prý ve snách vysokou postavu ozářeného muže, jenž hroze mu, volal: „Nevíš, že odpočívají zde světcové, a ty opovažuješ se, opilý tu ležeti? Vstaň ihned, odejdi, aby se ti něco horšího nestalo!“ Jistý zloděj odcizil s hrobu

*) Zap v Průvodci udává výšku věže 318 stop.

Zbyňkova cínový příklop a byl v týž den po roce v Kladsku oběšen. *)

Při nynějších opravách a stavbách bylo třeba, základy věže podchytiti, a dolení zdi její uvnitř až do výše klenby v této kapli značně sesílit, aby nehotová věž unesla někdy nový svršek, jenž do znamenité výšky bude vyhnán. Tím ovšem bývalá Hasenburská kaple valně jest sůžena. Při kopání našli v ní dělníci množství lebek a kostí, uprostřed klenutou hrobku, a v ní starožitnou prázdnou rakev, krom toho odkryli i ve hloubce 2' 8" zbytky starého zdiva a dvou o sobě stojících pilířových shodců se zápustkami, jichž obdélná osa měla týž směr, jako osa krypty románské, r. 1877 před věží odkryté, z čehož nelze již pochybovati, že v těchto místech stával někdy starý chrám sv.-Vítský. **) Veliké někdy a nahoře polokruhové okno kaple té bylo nyní značně zúženo, a dostalo nový, přiměřenější tvar, a pod ním proražena nová dvířka.

V dutém pilíři jsou tmavé schody, po nichž vystupuje se na *zvonici*, kde visí 7 zvonů; kromě jednoho z nejmenších byly všechny po ohni r. 1541 dílem i ze starých ulity. Souladnému a mohutnému jich souhlasu nevyrovná se zvonění žádného chrámu v Čechách a v zemích sousedních, škoda jen, že zvony ty poměrně nízko visí. Největší z nich *Zikmund*, přelitý ze starého téhož jména, jež někdy král Zikmund zhotoviti dal, váží 270 (dle jiných 227) centnýřů a náleží tudy k největším zvonům v Evropě. Lit byl r. 1549 nákladem krále Ferdinanda I a choti jeho Anny od Tomáše Jaroše z Brna, jak nápis dí, „ku cti a slávě Boha všemohoucího, nejblahoslavenější Rodičky Boží Marie Panny, a ss. Víta, Václava, Vojtěcha, Zikmunda, Prokopa a Ludmily, patronů kostela Pražského“. Druhý zvon *Václav* váží 80 centnýřů, ulit byl r. 1542 od Pražských zvonařů Ondřeje a Matyáše, a má zvlášť velebný hlas. Třetí, *Rekviál*, váží 65 centnýřů a byl r. 1546 ulit od Pražského zvonaře Stanislava; čtvrtý, *Dominik*, váží 20 centnýřů a byl zhotoven r. 1556 od Tomáše Jaroše. Ostatní tři zvony: *Kůrník*, *Josef*, *Marie*, jsou menší. ***)

V druhém věžním patře nacházejí se *veliké hodiny*, r. 1552 od Ferdinanda I. zřízené. Z hodinových cimbálů váží největší 36 centnýřů a byl ulit od Tomáše Jaroše. Až ku hlásnému vede 206 schodů, a s cimbuří odtud jest velekrásný rozhled po všech městech Pražských.

*) Protomartyr str. 38 a násl. Phosphorus str. 549 a násl.

**) Ročník Jednoty sv.-Vítské za rok 1880.

***) Zapův Průvodce po Praze str. 23. Schottky Prag II. 171.

K západní straně věže přiléhá stará, nyní obnovená *polokaple*, nad níž jest sklepení, někdejší to archiv kapitoly sv.-Vítské.

Na pilíři věže na straně jižní, na pravo od okna Hasenburské kaple, zazděna jest kamenná *deska*, na níž v lomenici spatřují se v t. z. španělských štítkách znaky císařský, český, a kapitoly sv.-Vítské, a pod nimi v 29 řádkách *památný nápis*, obsahující dějiny stavby velechrámu a jiné znamenité události od r. 1344 až 1396. Nápis ten pochází bezpochyby od kanovníka Václava z Radče, čtvrtého dozorce stavby.

Veliké okno zvonice v prvním patře má krásnou, avšak porouchanou kovanou mříž, nad níž jest na štítku pozlacené R, začáteční to písmě císaře Rudolfa II, jenž ji zříditi dal.

Mezi věží a posavadním chrámem nalézá se v dolní části prostore křížové lodi zanedbaná nyní *kaple Nejsv. Trojice* s klenbou novější, která ovšem někdy jiných tvarů nabude. Zvenčí jsou před touto kaplí tři *zazděné gótické portály*, za nimiž nalézá se bývalá *předsín*, která dle starých popisů před ohněm r. 1541 velikou nádherou vynikala. Nad zazděnými portály spatřuje se na zdi, a sice na ploše 21 čtvercových sáhů veliké a ve tři pole rozdělené, *vzácný mosaikový obraz*, jež Karel IV. r. 1370 od Benátských umělců ze skleněných slitin zhotoviti dal. V prostředním poli trůní Spasitel v t. z. mandorle, t. j. svatozáři utvořené z dvojí protínající se duhy (či v t. z. mystickém velkonočním vejci). Kraje duhy obklopují andělé troubící, a nástroje umučení Páně. Pod Spasitelem klečí, orodující sv. patronové čeští Prokop, Zikmund, Vít, Václav, Ludmila a Vojtěch.

V polích postranních jsou nahoře Panna Maria a sv. Jan Kř. a 12 sv. apoštolů, pod nimi vyobrazeno v levo vzkříšení z mrtvých, a v pravo peklo. V úhlech nad prostředním portálem jsou vyobrazení Karel IV. a manželka jeho Alžběta. Tato ozdoba jest na gótickém chrámu něco neobyčejného, a nalézá se jinak jen na řeckých stavbách. Karel IV. zalíbil si v Itálii tento způsob okrašlování svatyň, a dal zhotoviti na chrámu sv.-Vítském *vzácný obraz* náš přímo proti svému paláci, aby jej měl stále před očima.

Požárem r. 1541 byla vzácná ta památka porouchána a časem odpryskly některé části obrazu, až r. 1836 jej dal nejvyšší purkrabí, hrabě Karel Chotek, hřeby upevniti. Roku 1880 byl obraz již vybledlý pískovcem obroušen a pokostem natřen, přes vše to bude někdy třeba celý ten obraz snést a nahraditi novým, což však nejméně 13.000 zl. nákladu vyžádovati bude.*)

*) Vyobrazení a popsání v spisu Dra. Augusta Ambrosa „Der Dom zu Prag“ 272—276, a v díle Dra. Glückseliga „Der Prager Dom“ strana 85.

V postranních polích tohoto obrazu jsou dvě malá gótická zamřížovaná okénka pod velikým prázdným oknem lodi křížové, jimiž osvětlena jest *památná komora*, v které *sv.-Václavská koruna* uschována jest.

V rohu křížové lodi, vedlé prázdného okna, vypíná se *visuté schodiště*, mistrovské to dílo Petra Parlěře. Vede až na hoření galerii u střechy a jest dvojité, tak že současně mohou lidé po schodech vystupovati, a jiní sestupovati, aniž při tom se potkávají. Na prolámaném zábradlí jsou štítky se znaky.

Pod schodištěm jsou dále k východní straně dvě menší okna *sv.-Václavské kaple*, a nad ní stojí pod baldachýnkem na opěracím pilíři krásná *socha sv. Václava*, kterou dle staré sochy Petra Parlěře zhotovila kamennická dílna *sv.-Vítské Jednoty*.

O dvě okna dále strmí ztepilá *gótická vížka nad schodištěm*, jímž vystupuje se na dolní galerii chrámu, a za ní nalézá se *spojovací chodba*, vedoucí *z král. hradu do oratoria* v chrámu, která spočívá na dvou polokruhových obloucích a pilíři. Chodbu tu vystavěl r. 1493 král Vladislav II., a za Marie Teresie dostalo se jí nynějších střízlivých tvarů. Pod oknem kaple *sv.-Janské* jest *socha sv. Jana Nep.* ležící mezi dvěma anděly, kterou roku 1763 sochař František Platzer nákladem sakristy *sv.-Vítského Václava Křečinského* zhotovil. Jdeme-li dále na náměstí *sv.-Jirské*, jest nám obdivovati se východní, nyní již obnovené části velechrámu, která se svými kaplemi i jich stříškami, pavlačemi, příporami, ozdobami v oknech i na opěracích pilířích a různotvárnými, podobu rozličných nestvůr majícími chrliči na odvádění dešťové vody na každého příchozího velemocný dojem činí. Jaká to rozmanitost a spolu souladná krása! Vysoký *břidličný krov* na chrámu zřízen byl r. 1868, kteréhož roku dne 26. listopadu posvěcen byl i nový kříž na hřeben střechy nad kůrem kostela.

Dovnitř kostela vedou troje *dvěře*, dvojce v průčelí, a jedny pod chodbou ku královskému oratoriu. Vrátně z r. 1630 ozdobeny jsou pěknou řezbou a vypuklými obrázky *sv. patronů českých*, mezi nimiž se nalézá i *sv. Jan Nepom.* se svatozáří a s nápisem: „*Sv. Jan, zpovědník*“, důležitý to doklad, že náš *sv. patron* jako světec dávno již před svatořečením ctěn byl. Čtvrtý vchod proražen byl nejnověji pod oknem kaple *Černínské* na severu, aby jím mohlo se vstupovati do chrámu, až dvěře průčelní při další stavbě zavřeny budou.

Již vstupme průčelním vchodem severním do vnitř a pohledme vzhůru! Jak vznešeně řadí se tam k sobě ta velikánská, umělou kružbou ozdobená okna nad průsvitnou a dovnitř ote-

vřenou galerií! Jak spanile vyrůstají ze země ty štíhlé pilíře, na nichž spočívá ten vzdušný hořejšek s tou obrovskou síťovou klenbou, která ve vzduchu viseti se zdá, majíc podpory, na pohled jen slabounké! Zde jest všecko světlé, lehké, vzneslé, pravý to dům Hospodinův, kde katolík strásá se sebe hmotu, a duchem k výšinám nebeským se povznáší.

Na první pohled jeví se nám chrám při své výšce a šířce býti nepoměrně krátký a hlásá již tím svou nedokončenost.*)

Při nynějších opravách bylo pestré a nedůstojné malování se stěn seškrábáno a celý chrám bude jednou vymalován, až stavba jeho se dovrší.

Vysoká *střední loď* spočívá na 14 pilířích o 5 klenbových čtvercích a s pětistranným zakončením pravidelného dvanáctiúhelníku. Osvětlena jest 15 hořeními velikými okny a průsvitným triforiem pod nimi. Dolních oken v kaplích otevřených jest 22 a v zavřených jsou 4, tudíž jest všech oken 41. Po stranách vysokého kůru a za ním táhne se *ochoz* o 15 klenbových oddílech, k němuž přiléhá 13 *kaplí*, z nichž 2 jsou uzavřeny, ostatní dovnitř otevřeny. Klenba v ochozu i kaplích jest křížová a okna v nich mají kružbu s tvary přísné gótky, kdežto hoření okna již tvary pozdější (zvláště t. z. jeptišky) mají, rovněž i síťová a jen málo lomená klenba hlavní lodi.

Chtíce prohlédnouti památnosti svatyně, vraťme se ku vchodu průčelnímu, kudy jsme vstoupili. Nad ním spatřujeme krásný, již zacházející *obraz na vápně*, jež z rozkazu císaře Ferdinanda II vymaloval r. 1631 Matěj Mayer. Představuje nahoře sv. kříž, a pod ním modlíci se postavy císaře Ferdinanda II, jeho dvou manželék Anny Bavorské († 1616) i Eleonóry Mantuánské († 1655), obou dcer jeho Marie Anny i Cecilie Renaty (královny polské), dále dvou synů, císaře Ferdinanda III. a Leopolda Viléma, biskupa Olomouckého a Vratislavského. Pod ním u dveří jsou náhrobky rytíře Proskovského z Proskovce, jenž r. 1567 v bitvě s Turky padl, a rytíře Mayperga, jenž podobně zahynul r. 1548. Při obnovení chrámu bylo mnoho krásných náhrobků z dlažby a zdí odneseno, budou však jednou opět na vhodných místech postaveny.

*) Rozměry jeho udává Dr. Ambros v díle uvedeném str. 125 takto: Délka kůru v světlosti obnáší 180 rýn. stop, šířka i s kaplemi 135 stop, výška hlavní lodi 180 stop, výška pobočných lodí 48 stop. Zap v Průvodci str. 25 dí: Chrám měří v délce 188 vídeňských stop, v šířce 159', výška hlavní lodi ku klenbě jest 102'. Jinde udává se délka ohrámu 59·43 metru, šířka střední lodi 15·8 m., ochozní lodi 7·9 m., kaplí 7·11 m.

Hned u vchodu nalézáme

kapli sv. Zikmunda neb Černínskou,

která zaujímá dva klenbové čtverce. Hlavní oltář copový zřídili r. 1620 hrabata Černínové, a na něm v rakvi odpočívají *ostatky sv. Zikmunda*, bývalého krále burgundského, který r. 524 s dvěma syny svými pro víru Kristovu byl umučen. Tělo jeho vyzdvihl r. 1365 Karel IV. v klášteře Agaunském v Arelatě a přinesl je do chrámu sv.-Vítského, od kteréžto doby sv. Zikmund mezi sv. patrony české náleží. Za Karla IV. leželo tělo tohoto světce v rakvi stříbrné, pozlacené, a hlava v pouzdře z ryzího zlata. Nyní jest tu prostá rakev dřevěná. Pod skleněným poklopem odpočívá na svatostánku *hlava sv. Konstancie*, druhé manželky sv. Zikmunda, též od Karla IV. sem přinesená. Stěna za oltářem má vybledlé malování od Hanuše Tirola ze života sv. Zikmunda, jež po ohni r. 1541 nákladem císaře Ferdinanda I. zhotoveno bylo. V této kapli jest mnoho *náhrobků*. V dlažbě jsou nápisy: „Vřesovec z Vřesovic“, „Černín“, „Vratislav“ nad hrobkami tří těchto šlechtických rodin, jež r. 1879 obnoveny byly. Na západní zdi stojí nádherný mramorový náhrobek hraběte Humprechta Černína († 1782), prvního vlastníka svěřenství Černínských, dále jest tu památník Josefa hraběte Žiškoviče, komandujícího generála v Čechách († 1738), Heřmana hr. Černína (1651) a j. Zvlášť dojímá náhrobek (pod oknem) posledního panujícího knížete sedmihradského Zikmunda Bathory-ho, jenž přijat byv za obyvatele království českého, zemřel v Praze r. 1613. Nápis zní: „Zemřel r. 1613. Čtenáři, znamenej, jakým ranám osudu podléhá lidská velebnost! Zikmunda Báthory-ho, knížete sedmihradského, kryje česká země. Sem s trůnu strženého zlý osud svrhl. Jenž na trůnu seděl, byl by zůstal bez náhrobku, kdyby věrnost služebníka jeho i v bouři nebyla zůstala nezvratnou.“ „Jiří Nemeš z Varagdia Sedmihraďan, knížeti nejlepšímu, ve všech osudech komorník jeho, postavil se slzami r. 1629.“ *Veliké okno* kaple té ozdobeno jest malbami na skle (dar prostřednictvím probošta Dra. Würfla), jež představují postavy ss. Lukáše, Josefa, Zikmunda, Viléma, Barnabáše a Marka. *Druhé okno* jest *poloviční*, anáž druhá polovice zastavěna jest schodištěm, vedoucím odtud na hoření galerii chrámu. Na něm jsou krásné malby provedené dle nákresů prof. Františka Sequense a stavitele Josefa Mockra v továrně Neuhausrově v Innsbrucku. Představují v gótickém vyzdobení ss. Václava, Volfganga a sv. Johannu, a byly pořízeny nákladem Václava Moravce a choti jeho Johanny roz. Küfferové z Asmansvilly.

Vedle kaple Čerušské zaujímá rovněž prostoru dvou klenbových čtverců

kaple sv. Michala (sakristie),

která jest úplně uzavřena od kostelní lodi zdí, v níž nahoře nalézají se dvě polokruhová zazděná okénka. Na zdi visí obraz umírajícího Spasitele na Kalvárii se skupinou osob velice živou, kterýžto obraz ze školy nizozemské pochází, a druhý obraz, jež prý maloval Mikuláš de Bruyn, a na kterém spatřuje se vítězosláva Krista Pána, jedoucího na voze s množstvím osob ze Starého i Nového Zákona. Před touto sakristií bývala někdy dřevěná pavlážka, na níž ukazovaly se kostelní svátosti a r. 1551 neublížil jí oheň. Vnitřek sakristie rozdělen jest sloupem uprostřed ve dvě a vyniká svislým gótickým klenutím, mistrovským to dílem českého stavitele Beneše z Loun z r. 1493. Z této sakristie vedou schody do

chrámové pokladnice,

která náleží k vzácnějším svého druhu sbírkám v Evropě, a pro nás Čechy ovšem cenu nesmírnou má. Největší část stkvostů, sv. ostatků a drahocenných rukopisů zdejších pochází od Karla IV., některé jsou od krále Vladislava II., jenž snažil se velechrámu nahraditi, oč král Zikmund jej oloupil, a jiné z doby novější. Sv.-Vítská kapitola ukrývala poklad ten ve válkách husitských na Ojvíně u Žitavy a uchránila jej šťastně ještě v čas před hrabivými Kalváinci Bedřicha z Pfalce, odvezši jej do Řezna. Ačkoli poklad valně od krále Zikmunda ztenčen byl a i ve válečných dobách stěhováním utrpěl, jest přece posud i v ohledu hmotném, i uměleckém a starožitnickém velice vzácný. *)

Z věcí *kovových* a jiných buďtež uvedeny:

Korunovační kříž českých králů z ryzího zlata, perlami, safíry, rubíny a kamejemi ozdobený, ve kterémž zadělány jsou částečka sv. kříže, na němž Spasitel umřel (kterou Karel IV. obdržel r. 1354 v klášteře Parysském ve Švýcařích a poslal do Prahy), část z houby, jíž Kristus Pán umíraje napájen byl, část jednoho sv. hřebu, a několik trnů z koruny Spasitelovy. Tento kříž býval při korunovací na zvláštním oltáři k uctění vystaven.

Ostatkový kříž ze zlata, na němž kromě jiných obrázků jest vypodobněn Karel IV., an od papeže Urbana V. přijímá ostatek sukna, jímž Spasitel na kříži byl opásán.

*) Popis a vyobrazení v časopisu *Methodu* r. 1876.

Kříž ze zlata a křišťálu s ostatkem kříže Páně, z doby Karla IV. Užívalo se ho ku průvodům.

Stříbrný pozlacený relikviář v podobě monstrance se soškou sv. Kateřiny, dar Karla IV.

Relikviář v podobě konvice s částkou ubrusu z poslední večeře Páně, ze 14. věku.

Relikviář v podobě skřínky s ostatky sv. Blažeje, z téhož věku.

Křišťálová, stříbrem zdobená schránka s částkou závoje Panny Marie, z doby Karla IV.

Stříbrné pouzdro s mnohými sv. ostatky, též sv. Vojtěcha.

Stříbrný relikviář s ostatky Panny Marie, sv. Petra (jeho řetězů) a sv. Maří Magdaleny, ze 14. století.

Miska z onyxu se stříbrným podnožím ku zaopatřování nemocných, daroval r. 1350 Karel IV.

Nádobka na nejsv. Svátost v způsobě pouzdra, ze 14. století, nyní s ostatky sv. Jana Kř., sv. Petra a sv. Tomáše.

Soška Panny Marie ze slonoviny na stříbrném podstavci, ze 14. století.

Pastorální zlatý kříž arcibiskupa Arnošta z Pardubic.

Pozlacený stříbrný relikviář s gotickou ozdobou v podobě ruky, s ramenem sv. Jiří, ze 14. století.

Stříbrná pozlacená monstrance s mnohými sv. ostatky i sv. Ludmily, ze 14. století.

Stříbrné pozlacené poprsí sv. Ludmily ze 14., a poprsí sv. Víta, sv. Václava i sv. Vojtěcha stříbrná, z 15. století.

Relikviář v podobě skřínky, z 15. století.

Relikviář v podobě ciboře s ostatky Lazara, Magdaleny a Marty, z 15. věku.

Relikviář v podobě monstrance s ostatky ss. Matouše a Matěje, z 15. století.

Dřevěný koflík sv. Václava. Kus hole sv. Prokopa.

Meč sv. Václava, jenž náleží mezi české korunovační klenoty. Jilec jest z doby Karla IV., pochva ze století 15. Tímto mečem pasoval (posléze r. 1836 Ferdinand Dobrotivý) král po své korunovací rytíře sv.-Václavské.

Meč sv. Štěpána, krále uherského, darovaný od Karla IV.

Dva lovecké rohy ze slonoviny věnované Karlem IV.

Velká zlatá monstrance, darovaná od francouzského krále Karla X., jenž na hradě Pražském ve vyhnanství žil. Skříňka císařovny Eleonory, choti Ferdinanda II., a její růženec z drahokamů.

Zlatá monstrance, posázená 1200 diamanty a jinými drahými kameny, v níž chová se *neporušený jazyk sv. Jana Nepom.* Monstrance ta bývá o sv.-Janské slavnosti vystavena na oltáři sv. ostatků a při jubilejní památce od arcibiskupa Pražského za rakví sv.-Janskou nesena v slavném průvodu.

Po sv. Václavu jest zde kromě meče jeho ještě červený *plášť*, z něhož mešní roucho zhotoveno jest.

Po sv. *Vojtěchu* jsou tu následující drahé památky: Prsten, rukavice, obřadní hřeben, a mešní fialové roucho se zlatými ozdůbkami.

Z ostatních posvátných rouch sluší vytknouti: Mešní roucha z korunovačních šatů císařoven Marie Teresie a Alžběty, choti Karla VI., a kasule od Marie Teresie ušitá.

Kromě toho nalézá se tu množství drahocenných předmětů novějších.

Převelikou cenu mají v pokladnici té i starožitné *rukopisy na pergaméně*, poněvíc překrásnými drobnomalbami ozdobené.

Nejstarší rukopis zdejší jest světoznámá *část evangelia sv. Marka* (od 12. kap. 21. verše až do konce) na 16 listech, díl to evangelia, nyní v Benátkách chovaného, o němž byla pověst, že sám sv. Marek vlastnoručně je zhotovil. Rukopis ten nejpozději v šestém, snad dokonce v pátém století byl zdělán. Karel IV. vyprosil si jej r. 1354 v Akvileji od patriarchy Mikuláše a dal proň zhotoviti stkvostné desky v ceně 2000 dukátů, které však král Zikmund odcizil. Podlé rozkazu Karlova bylo evangelium do Prahy s převelikou slávou přineseno a na Boží hod velikonoční při zpívané mši sv. se ho užívalo.

Z 11. století jest zde *rukopis čtyř sv. evangelii* s překrásnými obrázky, a kodex perikop evangelických dle svátků seřazených, též s drobnomalbami.

Z věku 12. pochází *evangeliař s obrázky*. Ze století 13. jsou zde *verše na offertorium* (z r. 1230).

Z dob Karla IV. chová pokladnice *kancionál*, jež r. 1363 Arnošt z Pardubic napsati dal a *missál* s drobnomalbami Petra Bruchatého (Ventosi).

Vzácný jest též *výklad Zjevení sv. Jana* s obrázky perem od Václava Dortuma asi r. 1400 kreslenými, kteroužto památku sv.-Vítská kapitola k 900leté slavnosti biskupství Pražského r. 1873 světlotiskem vydala.

K sakristii řadí se

kaple Nostická (či sv. Anny).

Byla dostavěna asi do r. 1358 od Petra Parlěře nejspíše nákladem hofmistra císařského dvoru Purkarta, Magdeburského purkrabí, z čehož i kapli purkrabskou či hraběcí slula. Nejnověji byla péčí „Jednoty vlasteneckých přátel umění“ nákladem 36.000 zl. přestavěna. Malby na stěnách, klenbě i oknu provedeny jsou dle plánů ředitele malířské akademie v Praze Jana Swertse. *Okno* představuje rodokmen Panny Marie: dole drímá arcictec Jesse, z jehož prsou vyrůstá kmen, na kterém v květech spatřují se ctihodné postavy (poprsí) proroků Daniele, Zachariáše, Ezechiele, Joela, Nahuna, Josiáše, Abdiáše, Micheáše, Amosa a Oseáše, a nejvýše v bílé lilii milostná Panna Maria. V kružbě jest kříž, znak Spasitelův, a kolem něho znamení čtyř sv. evangelistů. Na čtyřech stěnách kaple spatřují se *malby* provedené barvami voskovými na nátěru z malty mramorové a sice ve třech řadách nad sebou. *Nejdoleji* pouze ve dvou barvách provedeno jest 8 *obrázků ze života sv. Anny*, představujících tyto výjevy: Zasnoubení Jáchyma a Anny; sv. manželé rozdávají třetinu jmění mezi chudé; obětují druhou třetinu svého zboží chrámu; oběť jejich jest zamítnuta; žalostně se rozcházejí, poněvadž manželství jejich neplodné bylo; anděl zjevuje se na poušti Jáchymovi; též Anně se zjevuje v besídce a zvěstuje, že manželům narodí se dcera, která stane se obdivem Israele; posléze setkávají se oba před branou domu plésající, že Bůh vyslyšel prosby jejich, a žal jejich v radost obrátí.

Druhá řada (prostřední) obrazů věnována jest hlavně *životu Panny Marie*. K sesílení dojmu volil Swerts protivy: Na prvním obraze vlevo matka Anna dává první polibek nové narozené Marii, — a na posledním obraze v pravo tiskne Maria poslední políbení na blednoucí rty umírající matky své Anny. Druhý obraz představuje v překrásné idylle vychování dítky Marie hlavně péčí sv. Anny, třetí pak pokračování ve vychování tom péčí kněží následkem obětování tříletého sv. děvčátka v chrámu. Legenda o sv. Anně v řadě dolní velmi případně provedena jest pouze ve dvou tónech, v řadě druhé užito již barev a rozměrů životních, poněvadž zde vylíčeny dějepisem zjištěné události, a v řadě *nejhořejší*, kde *velebná tajemství víry* zobrazena jsou, užil umělec za pozadí půdy zlaté. Obrazy ty v nadlidské velikosti představují Zvěstování Panny Marie, klanění se sv. mudrců, smrt Páně na kříži, a návštěvu sv. žen u hrobu, z něhož Spasitel povstal.

Malby ty dle plánů jmenovaného umělce provedli František Čermák, Emil Lauffer, František Ženíšek a Boh. Roubalík. Polychromování stěn dolních a klenby provedl dle návrhů architekta Šulce malíř Krüger.

Stkvostrný oltář z pískovce zhotovila dle plánů Jos. Mockera sv.-Vítská huť. Jest vyveden v bohatém gótickém slohu a ozdoben barvami a zlatem. Ve třech výklencích chová oltář ten mistrovské sochy: uprostřed sv. Annu, vyučující dcerušku Marii, po stranách sv. patrony umělců, totiž evangelistu Lukáše a slovanského apoštola Methoděje, kteréžto sochy z istrianského bílého kamene t. z. medolina provedl sochař Eduard Šimek. Též svícny a kříž, navržené Jos. Mockerem, jsou díla umělecká. V oltáři zadělána jest pod křišťálovým sklem *velká stříbrná deska na ostatky svatých*, která, pocházejíc z 13. století, chovala se až do revoluce francouzské v městě Trevíru, potom však jest odcizena, až ji získal hrabě Josef Nostic, jenž ji ku prosbě kanovníka Václava Pešiny r. 1846 daroval chrámu sv.-Vítskému.

V přebohatém rámu a na desce jest množství smaragdů, ametystů, safírů, rubínů, karneolů a topasů zasazeno, které většinou nejsou broušeny. Dále jsou tu starobylé kameje s obrázky Panny Marie a j., uprostřed vypuklý kříž Jerusalemský s P. Marií, a sv. Janem ev., dále různé ozdoby a obrázky Zvěstování Panny Marie, Narození Páně, zbičovaného Spasitele, Beránka Božího, a symbolických zvířat, jež provedeny jsou prací t. z. „niello“ t. j. jsou ve vyhloubených konturách do stříbra vpáleny zvláštní černavou kovovou látkou. Sv. ostatky (všech 43) jsou zapuštěny do malých buněk, zavřených deskami křišťalovými. Kolem vnitřní hrany vine se starobylý nápis, že desku tu věnuje jakýsi bratr Tomáš r. 1266 sv. Martinovi. Takových tabulek užívali v 13. století rytířové, vrátivše se ze sv. země, kde sv. ostatky získali, na své hrady, kde je na domácích oltářích mívali. Tudíž možná se domnívati, že onen neznámý bratr Tomáš přinesl si z posvátné výpravy do Palestíny sv. ostatky, pro něž zhotoviti dal tuto naši desku, která nyní jest vzácným klenotem chrámu sv.-Vítského.

V pravé stěně kaple Nostické zazděna jest přední část gótického oltářního stolu s porouchanými řezbami ze 14. století, a nad ní spatřují se starožitná, nyní pozlacená dvířka ku schránce na sv. oleje ve zdi.

V dlažbě i na stěnách jsou obnovené *náhrobníky* rodin Nosticů (Jana Hartvíka hrab. Nostice, předsedy král. apelací, zemř. 1650) a Žďárských ze Žďáru (Floriana Žďárského, maršálka království českého), a náhrobní deska biskupa Octavia de s. Cruce,

jenž zemřel jako papežský nuntius při dvoře císaře Rudolfa II. v Praze r. 1581.

Krásně ozdobená kaple tato byla r. 1880 dne 24. května od kapitolského děkana biskupa Dra. K. Pruchy posvěcena.

Proti ní spatřujeme mezi 3 pilíři vysokého kůru znamenitou *vypuklou řezbu na dřevě*, rozdělenou na dvě pole, kterou Kajetán Bendl k rozkazu císaře Ferdinanda II. zhotovil. Představuje zbabělý *útěk zimního krále Bedřicha* z hradu Pražského po bělohorské bitvě, a má nejen co do stránky umělecké, ale i dějepisné velkou cenu. Jeví se nám na obraze tom Praha s ptačího zoru, jaká byla r. 1620. Vidíme tu na př. v jelením příkopě pásti se jeleny, na Vyšehradě starožitnou bránu o sedmi věžičkách, na chrámu Týnském husitský kalich, na mostě Karlově pouze kříž a žádné jiné sochy, spatřujeme starobylé tvary kostelů sv. Mikuláše, sv. Jiljí, sv. Jindřicha, a některé kostely, které již zbořeny jsou, na př. sv. Linhart, Panny Marie na Louži, a j. Zimní král prchá se svým komonstvem na vozech i koních černou branou po Opyši starou cestou vozovou, Malou stranou, Karlovým mostem, náměstím staroměstským a Poříčskou branou. Královský čtyřspřežný vůz vidíme na svahu Opyše. Předvoj prchajících na úpatí hory Žižkova obrací se směrem opačným. Nad tímto výjevem jsou vyryta slova z 2. knihy Mojžíšovy: „Připadla na ně bázeň a třesení mocností ramene tvého. Roku 1620.“

Kaple Nostická i některé následující kaple přepaženy jsou od ochozu pěknými kovanými mřížkami s mramorovými sloupky a hvězdovitými lucernami, což jest památkou po arcibiskupovi Martinu Medkovi, jenž nařídil, aby oltáře byly ohrazeny mřížemi, by kněz při mši sv. nebyl od lidu rušen. Následuje

kaple Pernštýnská,

jinak zvaná moravskou, Cyrillo-Methodějskou či kaplí Kinských (někdy též sv.-Štěpánskou neb sv.-Martinskou). Tu stojí na levo velký *náhrobník* z rudého mramoru pána *Vratislava z Pernštýna*, nejvyššího kancléře českého za císaře Rudolfa II. († 1582). Veliký podstavec ozdoben jest erby zesnulého tohoto českého bohatýra (zubří hlava s krubem v tlamě), a na něm leží obrněná postava jeho, ozdobená řádem zlatého rouna. Zde mívali hrabata Kinští rodinnou hrobku, kterou arcibiskup Přichovský upravil pro sebe a nástupce své. Až posud pochováno jest v hrobce uprostřed kaple 5 *arcibiskupů Pražských*, totiž Antonín Petr hrabě Přichovský z Přichovic († 1793), Václav Leopold Chlumčanský z Přestavlk a Chlumčan († 1830), Alois Josef hrabě Kolovrat Krakovský

(† 1833), Ondřej Alois Ankvič hrabě Skarbek z Poslavic († 1838) a Alois Josef Schrenk na Notzingu a Egmingu († 1849). Arcibiskup Přichovský má v pravo pod oknem velkou měděnou památní desku, ostatní velepastýřové zde pohřbení mají na stěnách menší desky z černého mramoru s nápisy, krom toho spatřuje se na náhrobním kameni v dlažbě pět kovových znaků jejich. Prozatím ponechán tu ještě po straně *oltářík Matky Boží* s obrazem tabulovým na prkně, na němž pod Pannou Marií vypodobněn jest Beneš Krabice z Waitmile, kanovník a třetí ředitel stavby kostela za Karla IV. Obraz darován byl od téhož slavného muže, byl však později částečně přemalován. Tři *okna* ozdobena byla r. 1879 krásnými, Františkem Sequensem i Jos. Mockerem navrženými a v Innsbrucku zhotovenými malbami na skle. Prostřední okno darovali hrabě Bedřich Thun-Hohenštejn Děčínský, zasloužilý předseda sv.-Vítské Jednoty, a choť jeho Leopoldina roz. hraběnka Lamberská a sice, jak nápis dí, z vděčnosti k sv. Janu Nepom. za vyslyšenou modlitbu. Spatřují se na něm svrhu sv. Jan Nep. s dvěma anděly, dole sv. Bedřich i sv. Leopold, patronové dárců, a uprostřed jich znak. Postranní okna věnoval prelát scholastik Antonín Jandourek. V pravém jest utěšený obrázek rodiny Páně, a v levém sv. Antonín Paduanský, jemuž na modlitbách dlícmu zjevuje se Božské dítě; nad těmito výjevy stojí ctihodné postavy sv. apoštolů Jana a Tomáše. Místo hlavního oltáře nalézá se zde prozatím na podstavci v rámu za sklem pracně vyvedená *dřevořezba*, představující *pozdvížení sv. kříže* na Kalvárii, z 15. století. Před touto kaplí v ochozu pochován byl r. 1680 *Tomáš Pešina z Čechorodu*, světící biskup v Praze, jeden z nejslavnějších vlastenců a spisovatelů našich dějepisných v 17. století. Dále jest

kaple sv. Jana Křtitele

či Arnoštova (též sv. Antonína poustevníka zvaná), kterou arcibiskup Arnošt z Pardubic svým nákladem r. 1352 vystavěl. Kaple ta měla základy mělké a porouchané, a vybočila ze závaží tak, že Jednota sv.-Vítská viděla toho potřebu, ji zbourati a od základů znova vystavěti, avšak jeden pilíř její v ochozu vybočuje stále z kolmého směru, což sice pevnosti stavby nevadí, přece ale souměrnost celé této části chrámu nemálo ruší. V kapli této počínají *hroby knížat a králů českých*, jichž těla na rozkaz Karla IV. Beneš Krabice r. 1373 sem ze starého chrámu přenesl, a jimž Karel zřídil náhrobníky, které tu posud stojí, ač od Husitů r. 1421, od Kalvínů r. 1619 a pruskou střelbou r. 1757 značně porouchány byly. Celkem jest jich šest a mají stejný tvar: na

čtyřhranném podstavci leží postava zesnulého, majíc pod hlavou podušku, a u nobou lví podobu, znak to síly a udatnosti. Na levé straně v kapli Arnoštově odpočívá vévoda *Břetislav II.*, zavražděný r. 1100 návodem Vršovců u Zbečna. Jest vypodobněn v brnění, a na podstavci pod postavou jeho spatřují se lev a orlice. Na pravé straně uložen jest *Bořivoj II.* († 1124), jehož postava na tumbě zahalena jest talárem. Na přední stěně podstavce jsou tytéž znaky, jako na náhrobníku předešlém. Roku 1824 otevřeny jsou sklípky pod náhrobníky těmi, avšak hrob Břetislavův shledán prázdný. Teprvé pod dlažbou nalezena skříňka s kostmi a s olověnou tabulkou, na níž jest napsáno: „Zde leží Břetislav II., vévoda český, syn krále Vratislava.“ Deska ta nalézá se nyní v českém Museum, a místo ní vložena do sklípku jiná měděná tabulka s nápisem. Ve zdi pod okny stojí dva mramorové náhrobky s podobami prvních dvou slavných arcibiskupů Pražských po znovuzřízení arcipastýřského prestolu sv. Vojtěcha: v pravo památník *Antonína Brusa z Mohelnice* († 1580), na levé straně *Martina Medka*, nástupce jeho († 1590). V této kapli nalézá se nyní na podstavci tak zvaný *Jerusalémský svícen*, o němž se vyprávělo, že prý pochází z chrámu Salamounova, a že jej císař římský Titus do Milána zavezl. V pravdě jest však bronzový spodek tohoto svícnu vzácná památka starého umění lijeckého, jižto prý Čechové přinesli r. 1162 z Milána, kteréžto město obléhali a dobyli jakožto spojenci císaře Bedřicha I. Rudovousa.*) Již v 13. století byl svícen ten považován za prastarý. Roku 1395 byl upevněn na podstavec z bílého mramoru, do něhož vryt jest nápis: „Tentoť jest svícen z chrámu Šalamounova v Jerusalemě, brannou mocí vzatý v Miláně knížetem a pány českými. L. P. 1395 zde postaven.“ Památný tento spodek svícnu pochází dle úsudku znalců z 9., ne-li již z 8. století, stojí na podivných zvířecích hlavách a tlapách, a skládá se z rozličných nestvůrných zvířat, draků a mužíků, rozmanitě spletených. Dřík a víceramenný hořejšek s poprsními soškami sv. patronů českých dal zhotoviti teprvé r. 1641 arcikníže Leopold Vilém, biskup Vratislavský, o čemž svědčí nápis na štítku hořejšku.

*) Nejstarší zprávu o svícnu tom má Dalimilova kronika, 47:

„Ješče stojí na hradě u sv. Víta noha sviecnova,
pravie, by byla Šalomúnova.
Tu sú byli Mediolaněné z Jeruzalema vzěli,
když sú byli s Titem a Vespezianem na Židy jeli.
Móžeš tu nohu, ač chceš, před oltářem ohledati.“

Nový kamenný oltář kaple této zřízen byl r. 1876 hlavně darem 2000 zl., jež učinil císař Ferdinand Dobrotivý. Tumba zdělána jest dle nákresu Josefa Krannera, hořejšek z vápence Plánského dle plánů Josefa Mockera. Ve třech výklencích stojí tu uprostřed soška sv. Jana Kř. od Levého, a po stranách sošky sv. apoštolů slovanských Cyrilla i Methoděje od Myslbeka, vesměs z terrakotty.

Všecka tři *okna* ozdobena jsou malbami. *Prostřední* daroval Ferdinand Friedland, navrhl Trenkwald, provedl J. Quast: nejvýše spatřuje se v něm Panna Maria na trůnu, vedle ní sv. Antonín poustevník, a sv. Jan Kř.; dole klečí pod Madonnou arcibiskup Arnošt z Pardubic, maje u sebe rodinný znak svůj, jak sám zde původně zobraziti se dal. *Levé okno* pořídil svým nákladem Prokop Ratzenbek, a obrazy jeho navrhl Ant. Lhota: uprostřed je tu sv. Petr, dole spatřují se sv. František Seraf. a sv. Alžběta. *Pravé okno* daroval neznámý dobrodinec a provedl J. Quast: uprostřed jest tu sv. Pavel, a po stranách stojí postavy sv. Gisely a sv. Rudolfa. Naproti kapli vyplněna jest prostora mezi dvěma pilíři vysokého kůru pěkným obrazem, představujícím sv. Jana Nepom. před králem Václavem IV.

V průčelí ochozu ku straně východní stojí

kaple císařská,

také kaplí křížovou, Nejsv. Trojice, Berkovskou, nejnověji i sv. Ludmily zvaná. „Císařskou“ slula, že ji Karel IV. vystavěl a dne 9. července 1368 od Jana Očka z Vlašimi posvětili dal, „Berkovskou“, poněvadž r. 1621 rodina pánů Berků zde svou hrobku zřídila. Nad mřížkami pod klenbou stojí *na příčném břevnu* dle starobylého způsobu pěkný *kříž* se sochami Panny Marie a sv. Jana evang. Někdy býval podobný kříž ve vysokém kůru před hlavním oltářem na trámu, jež však Kalvínci r. 1619 shodili a rouhavě rozbili. Císař Ferdinand II. dal potom r. 1621 od Hradčanského řezbáře Daniela nákladem 150 kop míšeňských částečně ze starého, rozbitého, zhotoviti a u této kaple postaviti kříž nynější, jež nejnověji vkusně obnoviti dal generální vikář Albert Küffer z Asmansvilly. Na epištolní straně stojí u zdi velice porouchaný *náhrobek hrdinského Břetislava I.* († 1055), syna Oldřicha a Perucké Boženy, jenž tělo sv. Vojtěcha do Prahy přivezl, a vedle něho pohřbena jest manželka jeho Jitka Svinibrodská. Na opáčné straně jest *památník Svytlahy II.* († 1061), jenž chrám sv. Víta znova vystavěl. V dlažbě jest tu český náhrobní nápis *Zdeňka Lva z Rožmitála a z Blatné* († 1535), jenž byl nejvyšší purkrabí

Pražský za králů Vladislava II., Ludvíka a Ferdinanda I. a dalekými cestami svými proslul. Dále zde byl pohřben (ač nedostalo se mu náhrobníku) *arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé* († 1606) jmenovaný, avšak předčasně zemřelý kardinál, a *Jan Pluh* z Rabštejna a na Bečově i Tachově († 1537), nejvyšší kancléř království českého. V kryptě Berkovské jsou 4 rakve, v nichž odpočívá i *Lev Burián hrabě Berka z Dubé* († 1626), poslední mužský potomek této staročeské šlechtické rodiny, jenž byl nejvyšším maršálkem králů Matyáše a Ferdinanda II.

Oltář sv. Ludmily povstal zde péčí kanovníka Václava Pešiny, jenž úctu k této světicí horlivě šířil. Krásná socha umučené sv. Ludmily z karrarského mramoru na oltáři byla zhotovena od Emanuela Maxe, a koupena od císařovny Marie Anny za 4000 zl. Dolejšek oltáře zhotovili Em. Max a Jos. Kranner nákladem dobrodinců z císařské rodiny a české šlechty. Oltářní stůl má tyto řezby kamenné: Na čelné straně uprostřed stojí ss. Cyrill a Metoděj, po stranách klečí Bořivoj I. a sv. Václav. Na levé straně jest znak Sardinský (císařovny Marie Anny, princezny Sardinské) a Svyatý I., syn sv. Ludmily. Na pravé straně nalézá se znak Habsburský (císaře Ferdinanda Dobrotivého) a obraz Vratislava I., otce sv. Václava. V sklípku nad oltářním stolem zasazena jest mřížka ozdobená 838 českými granátky, a za ní uschována jest *hlava sv. Ludmily* s knížecí korunkou, posázenou 1800 dobrými perlami. Tato posvátná hlava byla v chrámu sv. Jiří po ohni r. 1142 nalezena v rumu, a do velechrámu přenesena. *Tři okna* stkvějí se malbami od J. Quasta provedenými. *Prostřední okno* daroval „dobrodinec, jehož jméno jest v knize života“. Jsou na něm tyto obrazy od Josefa Führicha navržené: uprostřed Nejsv. Trojice, jak bývala za dávna zobrazována (Bůh Otec objímá kříž se Spasitelem, nad ním Duch sv.), po stranách klečí postavy Karla IV. a jeho čtvrté manželky Elišky Pomoranské, a jsou též znaky císařský a český. *Levé okno* darovala kapitola sv.-Vítská. Malby představují uprostřed sv. Klementa papeže, po stranách sv. Cyrilla a klečícího Rostislava, krále Moravského. *Na pravém okně*, darovaném od biskupa Petra Krejčího, jest uprostřed svatý Metoděj mezi sv. Ludmilou a klečícím chotěm jejím Bořivojem I. Všecky obrazy kaple té i oltář poukazují tudíž ku počátkům křesťanství v Čechách.

Před touto kaplí byl v ochozu pohřben *Jiří Píšek z Horšova Týna* († 1586), kapitolní probošt, muž o Církev katolickou v Čechách vysoce zasloužilý. Roku 1374 přenesl sem ze starého chrámu Beneš Krabice *těla 14 biskupů Pražských*, jichž náhrobní

kameny již dávno vyšlapány jsou. Byliť zde v ochozu uloženi biskupové Šebíř († 1067), Jaromír Přemyslovec († 1089), Kosmas († 1098), Menhart († 1134), Jan I. († 1139), Daniel († 1167), Bedřich († 1179), Valentín († 1182), Jan II. († 1236), Bernard Kaplíř ze Sulevic († 1240), Mikuláš († 1258), Jan III. z Dražic († 1278), Tobiáš z Bechyně († 1296), a Řehoř Zajíc z Valdeka († 1301).

Obrátíme-li se k vysokému kůru, vidíme tu mezi dvěma pilíři

hrobní oltář sv. Víta,

v němž uloženo jest rámě téhož světce, získané již od sv. Václava, a ostatní kosti jeho, které v Pavii dostal a sem přinesl Karel IV. Na mramorovém podstavci stojí krásná socha mladistvého svatého Víta z pískovce, dílo sochaře Josefa Maxe. K tumbě přidělán vkusný oltářní stůl soškami ozdobený, a vzadu nalézá se mezi pilíři pozlacená mřížka, zhotovená podlé mříže kaple sv. kříže na Karlově Týně. Ku kapli císařské přiléhá

kaple saská

či Šternberská. Byla založena od kurfirsta saského Rudolfa I., zetě císaře Karla IV. († 1356), z čehož saskou nazvána jest. Posud spatřuje se na levé zdi kamenný *znak saský*. Druhé jméno dostala od hraběcí rodiny Šternberské, která v ní svou hrobku měla.

Mocně dojímají zde *náhrobky* dvou bohatýrských králů českých: na pravé straně *Přemysla Otakara I.* († 1230), otce blahoslavené Anežky Přemyslovny, na levé stěně hrob hrdinského a nešťastného *Přemysla Otakara II.*, krále „zlatého“, jenž zradou Miloty z Dědic padl v bitvě na Moravském poli r. 1278. Pohřichu i tyto náhrobky jsou porouchány. U paty náhrobku Otakara I. uloženy jsou vnitřnosti *císaře Rudolfa II.* Náhrobek Otakara II. má na čelné stěně znaky Čech, Moravy a Rakous. Na pilíři v levo visí na řetízku na památku jedna z kulí, jež Prušáci r. 1757 sem naházeli, a mramorové zábradlí pod ní má podnes stopy spoust, jež tehdáž v tomto chrámu byly natropeny. Roku 1878 ozdobena byla kaple tato stkvostnými *malbami na skle*, zhotovenými v Innsbruku dle nákresů Frant. Sequense a Jos. Mockera. *Prostřední okno* darovala hraběnka Saint-Quentinová, *druhá dvě* věnoval jménem svým a na památku zesnulých rodičů svých kapitolní děkan biskup Dr. Karel Prucha. V utěšeném rámci bohaté gótické architektury zasazeny jsou krásné obrazy. V prostředním oknu stkví se svrchu Rodička Boží mající po boku anděly, a v dolní části jsou po-

stavy sv. Vojtěcha, sv. Doroty a sv. Benóna. V bočních oknech spatřují se svrchu sv. apoštolové Ondřej a Jakub starší, pod nimi pak sv. Vít, blah. Anežka Přemyslovna, blah. Jan Sarkander Moravan, sv. Alois, sv. Alfons a sv. František Paulánský.

Oltář sv. ostatků, jenž na staré kamenné tumbě zde stojí, chová v 22 přihrádkách, zlatem a vzácnými látkami vykládaných, ostatky více než 100 svatých, které nábožný císař Karel IV. z celé Evropy sem snesl. Drahocenné schránky a ozdoby těchto sv. ostatků ztratily se sice většinou, avšak vzácné poklady, jichž vážili si katolíci vždy nad zlato a drahé kamení, totiž ostatky svatých, zachovaly se chrámu našemu zásluhou vždy věrné kapitoly metropolitní, jako nejdrahocennější odkaz nezapomenutelného otce vlasti Karla. Tento oltář bývá o jistých svátcích otvírán, aby sv. ostatky, jež za sklem jsou, viděti bylo. O svátku sv. Jana Nep. bývá zde vystavena zlatá monstrance s neporušeným jazykem tohoto světce, která v chrámové pokladnici uschována jest. Po stranách oltáře stojí na stolečkách též množství sv. ostatků v skříních novějších, kdežto starožitné relikviáře nalézají se v pokladnici kostelní. Pozoruhodny jsou též zbytky starých maleb na stěnách této kaple. V ochozu před ní byl pochován *Jan Ignác Dlouhovesský z Dlouhé vsi*, kapitolní probošt, biskup, spisovatel český, muž o Církev, chrám sv.-Vítský i vlast naši velezasloužilý († 1701). Následuje

kaple Vlašimská,

jinak i sv. Erharda a sv. Otilie, Navštívení Panny Marie, aneb sv.-Janskou zvaná. Založil ji svým nákladem arcibiskup Pražský *Jan Očko z Vlašimě*, zřídil v ní r. 1367 oltář, a byl tu r. 1380 pohřben. Znameníť mramorový *náhrobek* jeho v pravo u zdi této kaple podobá se hrobům Přemyslovců, ležít tu na čtyřhranném podstavci uměle vytesaná podoba tohoto výtečného velepastýře, a u nohou jeho jest znak věrnosti a bdělosti, postava psa. Nad památníkem jsou ve zdi rodinné znaky jeho, dvě supí hlavy. Pod pravým oknem stojí u zdi bronzová *náhrobní deska paní Ludmily hraběnky Berkové z Dubé*, provdané hrab. Thurnové, nejvyšší dvorní mistryně dcerušek krále Ferdinanda I. († 1558). Na desce jsou vypuklé podoby paní Ludmily, a dvou synáčků jejích Ferdinanda a Jáchyma, na jichž hlavy ona žehnajíc ruce klade. Krásný pomník ten zřídil manžel Ludmilin František hrabě Thurn. Na stěnách kaple byly odkryty zbytky starých maleb, s částí velmi podobných malbám v kapli sv.-Václavské. Malovaná *tři okna* zdejší daroval kapitolní probošt Dr. Adolf Würfel, jsou zhotovena

od Murana v Innsbrucku. V prostředním vyobrazeny jsou tři výjevy ze života sv. Jana Nep., v pravém jsou obrázky Navštívení Panny Marie a sv. apoštola Filipa, a v levém spatřují se sv. Jakub menší, a sv. Erhart i sv. Otilie.

V oltárním stole nalézají se nyní za sklem olověná *rakev s ostatky sv. Vojtěcha* a schránka s ostatky sv. pěti bratří, jež byly r. 1880 v kapliče tohoto světce, nyní zbořené, šťastně nalezeny. Na oltáři stojí čtvero stříbrných poprsí sv. patronů českých Víta, Václava, Vojtěcha a Cyrilla, jež ku slavnosti svatořečení Jana Nep. zhotoviti dal r. 1729 arcibiskup Ferdinand hrabě Khünburk, a které někdy na hlavním oltáři bývaly. Kromě nich jsou tu dva stříbrní andělové, stříbrný kříž, a v rámu stříbrném krásný obrázek Panny Marie Pomocné od malíře P. Brandla, jenž někdy býval v zrušené nyní kapliče Panny Marie u Bruské brány (od níž Marianské hradby posud jméno mají), a potom stával na oltáři kaple sv.-Vojtěšské.

Před kaplí stojí v ochozu

slavný náhrobek sv. Jana Nepomuckého.

U něho leží ve dlažbě dřevěná dvířka nad 11 schody, vedoucími do klenuté a vymalované *krypty*, kde až do času císaře Josefa II. mše sv. se sloužily. V této kryptě odpočívalo tělo našeho sv. mučedníka 326 let, od r. 1393—1719, a nad ní byla dvojité mřížka kolem náhrobního kamene. Stříbrný náhrobek zhotovil nákladem ctitelů sv.-Janských Vídeňský zlatník Josef Seitz. Celý hrob obehnán jest mramorovým zábradlím, a na tom stojí 6 stříbrných, báňovitých svícníků, na kterých jsou vypuklé obrazy ze života sv. Jana Nep. Ve čtyřech rozích sedí čtyři stříbrné postavy, představující ctnosti světcovy: mlčelivost, pokoru, lásku a poslušnost. Během ty i sochy daroval sem světící biskup Zdeněk Jiří Chřepický z Modliškovic. Krom toho ozdobeno jest zábradlí ještě bronzovými, pozlacenými deskami s vypuklými obrazy mučení a smrti sv. Jana. Dva velikánští, stříbrní andělové drží stříbrnou rakev, na jejímž víku klečí rovněž stříbrná socha světce s křížem, jejíž hlavu zdobí zlatá hvězda a patero menších hvězd z brilliantů. Vedle sochy drží anděl na desce obraz neporušeného sv. jazyka z achátu. Tato stříbrná rakev má na východní straně zámečky, a část tuto lze odsunouti. Uvnitř nalézá se jiná rakev křišťálová, vystlaná aksamitem a přemnohými ozdůbkami ze zlata, stříbra a drahých kamenů, a v ní uloženo jest *tělo sv. Jana Nepomuckého*. Hlava jeho odpočívá poněkud na pravé skrání, a přikryta jest vavřínovým věncem z ryzího zlata. Ostatní tělo

zahaluje kanovnické roucho, v ruce drží světec zlatou palmu, na jednom prstu má zlatý prsten s velkým diamantem, na prsou zlatý, diamanty posázený kříž. Na podhlavniče leží bulla, kterou papež Benedikt XIII. našeho sv. mučedníka svatým prohlásil.

Po obou stranách náhrobku jsou *dva stříbrné oltáře*, a na předním z nich, stranou k západu, jest ve svatostánku nejsv. Svátost ukryta. Nad sv. hrobem zadělání jsou v pilířích čtyři velcí stříbrní andělové, držící věnce, které teprve r. 1771 nákladem 18.954 zl. stř. od Malostranského zlatníka Ignáce Nováka zhoto-viti dal kapitolní probošt Strachovský ze Strachovic. Na třech stranách viselo v minulém století 130 lamp stříbrných a 3 zlaté, z nichž však musil chrám mnohé odevzdati státu, posud však jest tu 27 lamp stříbrných a jedna zlatá. Náhrobek tento postaven byl r. 1736 a pokládá se vším právem za nejvzácnější co do hmotné stránky památnost chrámu sv. Víta, jakých asi málo na světě se nachází. Stříbra jest tu 37 centnýřů, a veškerá cena náhrobku co do zlata, stříbra a drahých kamenů, nehledě ku práci, páčí se na 210.000 zl. Na pilířích před sv. hrobem zadělány jsou sochy dvou havířů s věčným světlem, založeným zde z panství Dymokurského.

Křišťálová rakev s tělem sv. Jana bývá ze stříbrné truhly vyndána vždy jen za 50 let, ku slavnosti jubilejní, kdy bývá v slavném průvodu po náměstí Hradčanském nesena, a potom po celý týden k veřejné účtě vystavena. Posléze, r. 1879, byla v jubilejním témdnu na oltáři v kapli sv. Ludmily. V zábradlí pod rakví nalézá se za křišťálovým sklem ostatek z těla sv. Jana Nep., jež zbožní katolíci uctivě líbají.

Za sv.-Janským hrobem a před ním vyplněna jest prostora mezi třemi pilíři vysokého kůru *dřevořezbou* Kajetána Bendla, představující pustošení velechrámu zuřivým Abrahamem Skultétem r. 1619. Vojáci zimního krále kácejí kříž s příčného trámu, rozbíjejí kazatelnu a oltáře, dvě ženy odnášejí v nůších rozbité sochy svatých, a uprostřed stojí Skultét, dávaje rozkazy. Na druhé desce menší vypodobněno jest náhlé potrestání tupitele hrobu sv.-Janského. Případen jest nápis ze žalmu nad těmito výjevy: „Bože, vtrhli pohané do dědictví tvého, poskvrnili chrám tvůj svatý!“

Vedle sv.-Janské kaple jest

kaple Valdštýnská

či sv. Maří Magdaleny, původně řečená „kaplí pana Přecha“ dle kapitolního děkana Předvoje († 1358), jenž nepochybně k stavbě její přispěl. Zde jest *pohřben arcibiskup Jan Bedřich hrabě*

z *Valdštýna*, jenž r. 1694 zemřel jako muž domněním svatý, a po němž kaple nyní jméno má. Na stěně byly odkryty staré porouchané obrazy. Jediné malované *okno* daroval hrabě Arnošt z Valdštýna, a provedla je dle návrhů Frant. Sequense a Jos. Mockera Innsbrucká továrna. Představuje sv. Maří Magdalenu, anáž Kristu Pánu, za stolem u Farizea Šimona sedícímu, nohy líbá. Dole jsou postavy dvou sv. apoštolů. Prozatím stojí tu nyní copový oltářík Panny Marie, za nedlouho dostane se však kapli nádherného vyzdobení malbami a novým oltářem.

Následující kaple vyplněna jest nad postranním vchodem

královským oratořem,

pavlačí to, spočívající na visuté klenbě, kteréžto mistrovské dílo na rozkaz krále Vladislava II. zhotovil r. 1493 stavitel Beneš z Loun v nejpozdějším slohu gótickém. Na nosiči svislém jest v štítku královské české koruny pozlacené W, na podstavci a zábradlí jsou ozdoby provedené na způsob fantasticky propletených suchých otesaných větví dubového stromu. R. 1757 bylo zábradlí této modlitebny pruskými kulemi dopolou zničeno, r. 1878 obnovila celé toto vzácné dílo slohem původním Jednota sv.-Vítská, a r. 1882 zřízen nový gótický hořejšek se skleněnými okny. Oratoř má 2 komnaty, jež lze plynem vytápěti. Na stěnách jsou drahocenné koberce. Průčelí zdobí socha Panny Marie a menší sošky sv. Františka Seraf. a sv. Alžběty. Po stranách Panny Marie jsou v lomeničkách obrazy čtyř andělů, malované od Fr. Sequense. Na nosiči a zábradlí jsou malované znaky český, moravský, slezský, hornomožický, uherský, polský a Jagellónský. Do oratoria vede z král. hradu krytá chodba, již uvedená. Pod ním jest starší kříž, jenž někdy býval v klášteře blahosl. Anežky na Františku, a u dveří nalézá se vchod do schodiště, vedoucího na pavlač pod stříškami kaplí chrámových.

Následující

kaple sv. Silvestra

čili sv. Šimona a Judy jest pětihranná, jelikož v levém úhlu nalézá se zeď zmíněného schodiště. Zajímavé je, že do nejnovější doby nevědělo se, že „kaple sv. Silvestra“ jest místo totožné s „kaplí sv. Šimona a Judy“, která v době Karla IV., již r. 1369 se tu připomíná. Z toho vznikl nemalý zmatek, byloť neznámo, kde některé královské osoby odpočívají. Beneš Krabice z Waitmile přenesl, jak píše, r. 1373 do kaple sv. Šimona a Judy ve velechrámě a uložil v ní těla těchto osob: Na levé straně uložil tělo *Juty*, manželky krále Václava II., dcery císaře Rudolfa I. Na pravé

straně leží syn římského krále Albrechta, *český král Rudolf I.* († 1307), („král kaše“ jakož mu Čechové říkali) ku straně západní, a k východu leží rakouský a švábský *vévoda Rudolf*, bratr české zmíněné královny Juty. Po těchto mrtvolách opět se pátralo, zejména r. 1824 za císaře Františka I., a byla domněnka, že „kaple sv. Šimona a Judy“ jest nynější kaple sv. Anny, kde tudíž rakve ony hledati sluší, avšak nedopátráno se jich. Teprve dne 30. května 1870 při opravě kaple sv. Silvestra rozluštěna tato záhada, našly se v ní zmíněná těla úplně v tom pořádku, jak Beneš Krabice je byl uložil a sice s deskami, jež on sem byl dal. Kromě toho nalezen zde starožitný gótický kalich.

V této kapli leží též *Pražský biskup Jan III. z Dražic* († 1278). Na stěně byly odkryty malby ze 14. století à tempera s 13 postavami. Malované okno, darované sem r. 1869 od nejmenovaných manželů, má tyto obrázky: Spasitele v slávooblouku, sv. Šimona i Judu, sv. Teresii, sv. Karla Borom., a sv. Silvestra. Návrhy k němu učinil malíř Lhota.

Při levé zdi nad klekátkem nalézá se za sklem převzácný, umělecký a starožitnický poklad velechrámu, jemuž znalci se obdivují, jest to *obraz tváře Páně na zlaté půdě*, jež Karel IV. v Římě r. 1369 malovati dal dle obrazu původního, řeckého který podnes ve zvláštní kapli chrámu Lateránského se chová. Karel IV. tak velice vážil si tohoto našeho obrazu, že jej mezi klénoty (svátosti) království českého vřadil. Někteří kronikáři vypravují, že prý otec vlasti, dostav od papeže Urbana V. dovolení, aby velebný ten prvoobraz, jenž za vlastnoruční dílo sv. evang. Lukáše jmín byl, věrně sobě vypodobniti dal, zanechal v Římě kopii a přinesl do Prahy prvoobraz, kterážto pověst ovšem jest neodůvodněna.

Při slavných příležitostech, zvláště v den svátostí, býval obraz ten s jinými klénoty z Karlova Týna přinášen do Prahy a k účtě vystavován, tak zejména i r. 1437 při slavném prohlášení Basijských kompaktát.

Tvář Spasitelova jest převelebna. Na obrubě dal Karel IV. vymalovati po stranách obrázky sv. patronů českých, sv. Víta, sv. Vojtěcha, sv. Ludmily, sv. Václava, sv. Prokopa a sv. Zikmunda, kteréž jsou rovněž znamenity. Nahoře a dole drží andělíčkové pásky s nápisy: „Svatý, svatý, svatý Hospodin Bůh zástupů.“ „Hodent jest Beránek, jenž zabit byl, Kristus.“

Oltář, jenž zde nyní stojí, má *drahocenný kříž*. Tělo Spasitelovo z cedrového dřeva dal zhotoviti císař Rudolf II. v Miláně. Kříž ten stával někdy u královské hrobky uprostřed chrámu, a byl

r. 1619 od Viléma Popela z Lobkovic odnesen, jinak by jej obrazoborci Skultétovi byli jistě zničili. Roku 1763 dali kapitolní děkan Frant. Tvrdý a probošt Herč udělati pro tělo Spasitelovo kříž a svatostánek z pozlacené mědi a tento oltář stával potom uprostřed chrámu, kde nyní jsou stupně ku presbytěři, až při opravě vysokého kůru byl přenesen na své nynější místo. Na pravé zdi visí tu obraz sv. Jana Nep., jenž při slavném průvodu v Římě o svatořečení téhož světce dne 19. března 1729 před papežem Benediktem XIII. nesen byl, a při poslední jubilejní památce r. 1879 v kapli sv. Ludmily nad křišťálovou rakví s tělem sv. Jana Nep. visel. Do kaple této bude na nový podstavec dána starožitná socha sv. Václava z bílé opuky od Petra Parlěře zhotovená, která někdy na vnější straně chrámu stávala. Poslední otevřenou prostorem na této straně chrámu jest

kaple Martinická

či sv. Ondřeje apoštola, v níž nalézají se hrobky rodin pánů Martiniců a Lobkoviců. Na pravé stěně zadělán jest nahoře ve zdi pěkný mramorový památník Jana Popela z Lobkovic († 1569), nejvyššího hofmistra císaře Maxmiliána II., a pod oknem jsou velké náhrobky Jana, Jiřího a Jaroslava Bořity z Martinic, kterýž dne 23. května 1618 od protestantských pánů z okna král. hradu vyhozen byl, aniž si ublížil († 1649). Také Bernard Ignác hrabě Martinic, syn někdy páně Jaroslava Bořity, nejvyšší purkrabí († 1685), byl v této kapli pohřben. V starší době tu byla pochována Barbora Celjská, manželka císaře Zikmunda († 1451).

Tato kaple byla v posledních letech překrásně ozdobena. Drahocenný oltář zhotovil v Římě sochař Achtermann z Cách, a koupil za 20.000 zl. kapitolní probošt Dr. Adolf Würfel. Architektonické části provedeny jsou v slohu gótickém z šedého mramoru, umělé desky s vypuklými obrazy jsou z nejčistšího bílého mramoru karrarského. V desce oltářního stolu jest obraz pohřbu Krista Pána, a po stranách stojí postavy čtyř sv. evangelistů. Nad stolem jest vypodobněno klanění se sv. mudrců od východu nověnaroznému Spasiteli s množstvím figurek, hlavní obraz z překrásného mramoru představuje Kalvarii s 3 kříži a v lomenici jest vzkříšení Páně. Dole vyryt jest nápis: „Léta Páně 1875 postavil Dr. Adolf Würfel, probošt chrámu metropolitního.“

Veliké okno zhotoveno bylo v Innsbruku dle nákresů Frant. Sequense a Jos. Mockera. Darovala je r. 1870 ku cti sv. Víta Magdalena Rösslerová z Krásné Lípy. V bohaté architektuře spatřují se na něm ss. Matěj, Barnabáš, jahnové Štěpán i Vavřinec,

evangelisté Lukáš a Marek, a nahoře v kružbové růži Spasitel s otevřenou knihou a tři anděličkové.

Vymalování stěn a klenby provedl prof. Frant. Sequens, a sice dal levou stěnu svým nákladem malovati hrabě Jindřich Clam-Martinic Smečenský, pravou opatřili knížata Jiří a Ferdinand z Lobkovic a klenbu Jednota sv.-Vítská. Na *klenbě*, bohatě zlatem ozdobené, spatřují se čtyři allegorické postavy, představující křesťanské ctnosti víru, naději, lásku a pokoru.

Levá stěna ozdobena jest nad oltářem sv. Ondřejem, an veden jsa na smrt, kleká před křížem, ježž opodál spatřuje. Nápis pod tím zní: „Apoštol veden z města k ukřižování, zbožně klaní se kříži.“ Nahoře vyobrazena mučednická smrt sv. Ondřeje, v levo stojí soudcové jeho, v pravo pláčou ženy, nad ním zjevuje se mu Spasitel mezi 2 anděly. Nápis pod tím dí: „Rozkazem Agrety prokonsula apoštol na kříž se přibíjí.“ Nad oltářem jest nápis: „Jindřich hrabě Clam-Martinic spolu se svou manželkou Augustou rozenou kněžnou Salm-Reifferscheidovou stěny této kaple ku cti sv. Ondřeje, osvěceného apoštola, sv. Jindřicha krále, a sv. Augusty, mučednice, malbami ozdobiti dali l. P. 1881.“ Po stranách oltáře jest na levo obraz sv. Jindřicha se znakem Martinickým, a v pravo obraz sv. Augusty s erbem Salm-Reifferscheidským. Pravá stěna posud není domalována. Vedlé této kaple spatřuje se na zdi krásný mramorový *náhrobek Jiřího Popela z Lobkovic* († 1590), pána na Střekově a Duchcově, předsedy appelačního soudu a nejvyššího purkrabí Pražského, ježž bratru postavil bratr Adam Havel Popel z Lobkovic. Nahoře jest vzkřísený Spasitel a na desce vyobrazen jest Jiří Popel, an maje v sepjatých rukou růženec, klečí před křížem. Roku 1619 byl i tento náhrobek v nebezpečí, a jen pan Vilém z Lobkovic, ač nekatolík, ochránil ho před zuřivostí Kalvínů.

Naproti vážnému tomuto náhrobku jest na pilíři pod kruchtou křiklavou protivou památník hraběte Leopolda Šlika († 1723), polního maršálka císaře Karla VI., netoliko nevkušem svým (ve vysokém jehlanci jest poprsí zvěčnělého, pod ním dřímá lev, po stranách mezi sádrovými oblaky jsou postavy římských bohů války a spravedlnosti), ale ještě více nabubřeným chvalořečnictvím v nápisu a sádrovou sochou, která drží u svých úst troubu, již hlásá světu velikost a slávu nebožtíkovu. Zbožný Jiří Popel na svém pomníku kleče modlí se růženec, což zajisté jest skromnější a více do chrámu Páně se hodí. Proto zajisté pitvorný ten pomník, jenž svědčí o zvrhlém uměleckém vkusu doby, která jej postavila, bude jednou odtud odstraněn.

Vedle pomníku Jiříka Popela kynou nám železné dvěře, které uzavírají velepamátnou

kapli sv.-Václavskou.

Jak již dotčeno, jest kaple ta prostorou úplně uzavřenou, a zasahuje asi jednou třetinou v půdorysu do sousedního jižního křídla lodi křížové. K vyznamenání jejímu upustil stavitel, zajisté na rozkaz samého Karla IV., od přísné souměrnosti, ba snad stojí nyníjší kaple sv. Václavská na základech staré kaple bývalého románského chrámu sv.-Vítského. Pažba ve dveřích zdá se mnohemu míti starší tvary, než ostatní chrám, a jest polokruhová. Těžkopádné, železem pobité *dvěře* mají uprostřed mosaznou *lví tlamu s kruhem*, jehož uchopil se sv. Václav, padaje pod mečem bratrovražedným. Bylať sem tato vzácná památka ze Staré Boleslavi přenesena. Karel IV. dal si na vyzdobení tohoto pohřebního místa předního patrona českého co nejvíce záležeti. „Novým a divným dílem“ nazývá kapli tu kanovník Beneš Krabice z Waitmle. Byla dokonána r. 1366 a vysvěcena dne 30. listopadu 1367. Roku 1372 dal v ní Karel IV. pokryti zdi zlatem, drahými kameny, perlami a obrazy z utrpení Páně a ze života sv. Václava. Roku 1358, kdy bezpochyby tělo sv. Václava ještě odpočívalo v starém chrámu, dal též panovník hlavu jeho objati zlatem, a učiniti pro ně rakev z ryzího zlata i ozdobiti ji perlami a drahými kameny, tak že prý na světě nic tomu podobného se nenalézalo. Původně mívala kaple i dvěře do křížové lodi a nad nimi gótické okénko, jež nyní zazděny jsou.

Nuž vstupme již do té svatyně! Posvátná hrůza obchází nás. Vždyť dere se nám zde takový roj myšlének, upomínek, a citů do duše, že pod tíží tou rádi vrháme se na kolena, abychom nejprvé zašepotali modlitbu k svatému dědici země české, milému našemu knížeti a mučedníku Václavu na posvátném hrobě jeho. Zadumáme se a vidíme v duchu kráčet zde vznešenou postavu otce vlasti Karla, jak plesá, že svatyně ta se mu tak zdařila. Jaká to zde bývala nádhera! Veškerá úprava svědčí, že stavitel všecko v kapli té tak chtěl přizpůsobiti, aby činila přímo omamující dojem při večerním osvětlení. Stkvělé nástěnné obrazy, zdi drahými kameny vykládané, prostory mezi kameny vyplněné pozlacenou sádkou, k tomu nádherný hrob se zlatou rakví sv. Václava — tak vyhlížela tato svatyňka původně. Nyní jest sotva stínem bývalé slávy, ale i ten stín nám stačí. Nešťastný požár r. 1541 hrozně tu řádil, zničil hoření obrazy a s částí i římsu. Potom zatékalo

sem klenbou, dále dlouholetý prach a dým z kadidla i svíce začoudil zdi tak, že oko naše teprve znenáhla rozeznává jednotlivé předměty.

Kaple sv.-Václavská jest čtverec poměrně prostranný, a nemá žádných svobodně stojících pilířů. Světlo sem přichází dosti nedostatečné dvěma okny, která od r. 1881 novou kružbu mají, ostatní dvě malá okénka z lodi chrámové a kaple Martinické nedávají jí téměř žádného osvětlení. Každá ze čtyř stěn rozdělena jest opěracími pilířky ve dvě, z nichž vyrůstají žebra krásné síťové klenby. Asi 8 stop nad dlažbou vystupuje dosti značně ze stěn s přestávkami *římso*, dělaná pro svíce k večernímu osvětlení. Na dolní straně této římso jest ozdůbka trojlistová. Plochy pod ní, tedy asi jedna čtvrtina stěn, ozdobeny jsou *drahými kameny a obrazy*. Drahé ty kameny, z nichž některé až 36, ano i 46 čtvercových palců obsahují, jsou částečně v geometrických tvarech, a sádra mezi nimi jest dobře pozlacena. Jsou zde ponejvíce amethysty, chrysoprasy, acháty, karneoly, chalcedony, jaspisy, namnoze překrásné; zvláštního obdivu zasluhuje stkvostný chrysopras v tvaru kříže na korouhvi vzkříšeného Spasitele za oltářem.

Mezi těmito drahokamy jsou starožitné, ač s částí již přemalované *obrazy nástěnné na zlaté půdě a sice*:

1. na stěně západní, vedle zazděných dveří stojí po obou stranách sv. *Petr a Pavel* jako strážcové svatyně;
2. odtud na pravo vyobrazen *Spasitel na hoře Olivetské* (obraz ten r. 1641 silně byl přemalován);
3. na zdi severní, ku dveřím, spatřuje se *Spasitel od žoldnéřů zajatý a vedle něho*
4. *Kristus Pán* stojící *před Pilátem*;
5. v pravo od dveří vyobrazen *Spasitel k sloupu přivázaný*;
6. na zdi východní spatřuje se *Kristus Pán s trnovou korunou*;
7. uprostřed zdi býval *oltářní*, nyní odstraněný *stůl*, nad nímž vymalován *Spasitel na kříži* s Matkou Boží bolestnou a miláčkem Janem. Po stranách vyobrazení jsou klečící se sepjatýma rukama Karel IV. a čtvrtá jeho manželka Eliška Pomořanská. Spasitel, Panna Maria, i sv. Jan mívali někdy v svatozáři drahé kaménky, které dávno již zmizely.
8. Dále k oknu jest ještě jednou *Spasitel na kříži*, a sice umírající, kdežto na předešlém obraze malíř chtěl vylíčiti okamžik, kdy trpící Kristus Pán odevzdává svou Matku sv. Janovi.
9. Pod oknem na zdi jižní jest *Spasitel v hrobě*, nad nímž nábožné ženy truchlí, dále
10. *obraz vzkříšení*, se zmíněným již křížem v korouhvi;

11. *Nanebevstoupení Páně* vypočtené starým oblíbeným způsobem, jestli z těla Spasitelova viděti jen nohy a část šatu.

12. Na zdi v levo od zazděných dveří spatřuje se *seslání Ducha sv.* V malých prostorách trojlistových ozdob pod římsou jsou *polopostavy andělíčků*, kteří mají živé účastenství v dějích dole zobrazených.

Menší cenu mají *malby nad římsou* a na klenbě, jinak i dýmem již k nepoznání zašlé. Představují život sv. Václava a byly po zničení starých maleb ohněm r. 1541 jen částečně dle původních provedeny. Daniel Alexander z Květné obnovil je r. 1614 nákladem českých pánů, jichž znaky a nápisy k nim připojil. Malíř ten přemaloval též některé dolní obrazy z doby Karlovy. Na dveřích i oknu stěny západní, roku 1593 zazděných, jsou rovněž obrazy z doby pozdější od Bartoloměje Spangera.

Nad obrazem sv. kříže, tu, kde oltář stával, zazděna byla r. 1369 *hlava Pražského biskupa Ondřeje* († 1224) a to proto, že nazýván byl mužem svatým. Ve východní zdi blíže okna spatřuje se *stará železná pánvička*, do níž prý při zkoušce ohněm obžalovaný člověk na rozžhavené uhlí rukou sáhnouti musil, až „očistý“ (ordálie, soudy Boží) snahou Arnošta z Pardubic r. 1355 na sněmu Karel IV. zakázal. Ostatně není dokázáno, že pánvička tato k zmíněnému účelu sem zasazena byla, bylať snad pouze nádobkou na uhlí pro kaditelnici.

V téže zdi, blíže ku dveřím jest výklenek se *starobydlou mřížkou*. V rohu stojí zde krásná *bronzová socha sv. Václava* se sloupky a baldachýnkem, jenž nese svícen. Toto dílo v nejčistších tvarech renaissance zhotovil r. 1432 slavný Petr Vischer v Norimberku, a sice nákladem soudců Staroměstského pořádku sladovnického (t. z. oktovirátu) na památku toho, že r. 1421 Staroměstští sladovníci zachránili chrám sv.-Vítský, zapudivše z něho loupežnou luzu husitskou, která jej zničiti chtěla. Roku 1671 týž oktovirát dal sochu tu obnoviti. V podstavci spatřuje se znak Staroměstský a znamení pořádku sladovnického s nápisem. Na římsce nad sochou sv. Václava stojí *starobylá schránka pro nejvyšší Svátost* v podobě gótické věže. Pozoruhodna jest tu i *křtitelnice* z jediného kusu serpentinu (hadce), jinak zcela jednoduchá.

Původní, Karlem IV. přebohatě ozdobený *náhrobek svatého Václava* zmizel nadobro, byv již králem Zikmundem o všechny stkvosty oloupen. Nynější mramorový náhrobní oltář dal r. 1673 zhotoviti arcibiskup Sobek z Bílenberka, jehož srdce před stupni oltáře uloženo jest. Svatostánek ze stříbra, drahými kameny posázený,

daroval r. 1680 císař Leopold I. Novou dřevěnou sochu sv. Václava s podstavcem, zhotovenou v Tyrolsku, daroval sem r. 1881 světcí biskup Dr. Prucha. V levo od oltáře na zdi zavěšen jest obraz na prkně, představující smrt sv. Václava. Maloval jej roku 1543 nějaký žák Lukáše Kranacha. V zadu oltáře uschována jest za sklem 2 libry těžká *přilbice a drátěná košile sv. Václava*, vzácné to památky po tomto našem sv. dědici.

Kapli této darovala Alexandra Josefovna, choť ruského velkoknížete Konstantina, na památku syna svého Václava *lampu z ryšího zlata* 27 lotů vážící, asi v ceně 1000 zl. Poprvé byla zde zavěsena r. 1868, nyní bývá však pouze o slavnosti sv.-Václavské sem dávána.

V kapli sv.-Václavské odbývají se farní církevní úkony, zde bývá Boží hrob, i čtyřicetihodinná pobožnost. Každou neděli a každý svátek po odpoledních službách Božích ubírá se duchovenstvo i zpěváci od hlavního oltáře do kaple té, pějíce staročeské písně „Svatý Václave, vévodo země české“, a „Hospodine, ulituj nás“.

V tmavém jihozápadním rohu kaple sv.-Václavské jest vchod ku památné

korunní komoře,

v níž uložena jest *posvátná koruna česká s ostatními korunovačními odznaky*. Tato komora, nacházející se nad portálem vedle věže, nyní zazděným, dostavěna byla r. 1367 a slula původně „novou sakristií“, sloužíc k uschování kostelních paramentů a nádob. Při opravě visutých schodů k ní vedoucích r. 1867 byl obeven pod nimi zazděný, kuželovitě sklenutý sklípek, bývalá to tajná skryše chrámových pokladů, a v ní dubová bedna, pohříchu s vypáčenými zámky, důkaz to, že ten tajný sklípek lupičové již dávno navštívili a obrali. Nicméně našly se v bedně přece ještě dvě stříbrné penízky krále Jana Lucemb., a krále Václava IV. a dva korálky, bezpochyby z nějakého relikviáře.

Avšak až do konce minulého století nebyla sv.-Václavská koruna v této komoře chována. Původně ustanovil Karel IV., aby spočívala na hlavě sv. Václava, odkud i jméno dostala. Zhotovena byvši podlé vzoru francouzského nepochybně od Pražských zlatníků r. 1345, byla uložena v kapli sv. Václava ještě v starém chrámu. Roku 1347 dal Karel zhotoviti kožené pouzdro, v kterém koruna ta podnes uložena jest. Tímto pouzdem provlékal se řemen k zavěšení přes pléce, aby se mohla na cestách pohodlněji přenášeti. A v skutku potom Karel ohledem na místo budoucího

uschování koruny jinak se rozmyslil; do nynější sv.-Václavské kaple, vysvěcené r. 1367, koruna již nepřišla, nýbrž ze staré kaple bývalého chrámu hned na Karlštejn přenesena byla a sice do kaple sv. Kříže ve velké věži, r. 1365 vysvěcené, odkud v slavném průvodu ku každé potomní korunovací a každoročně ku dnu svátostí do Prahy přenášena byla. Král Zikmund dav se r. 1420 korunovati, nevrátil korunu více na Karlštejn, nýbrž vozil ji s sebou po zemi, válče s Husity, a když r. 1422 od nich nadobro z Čech vypuzen byl, uložil ji na pevném uherském Vyšehradě nad Dunajem, až ji r. 1436 s ostatními klénoty stavům českým vrátil. Od té doby nalézala se opět na Karlštejně. Roku 1619 dal se korunou tou lžikrál Bedřich korunovati a koruna zůstala snad jen náhodou v Praze, neboť po bělohorské bitvě týž vetřelec s ní chtěl ze země uprchnouti. Byla s ostatními klénoty na vůz vložena a přes noc na den 9. listopadu 1620 na Staroměstském náměstí ponechána, kdež nazítří ráno pro kvapný útěk lžikrále vítězům do rukou přišla. Císař Ferdinand II. kázal ji potom do Vídně zavézt, kde přes všechny žádosti českých stavů v císařské pokladnici chována, a toliko ku korunovacím do Prahy, a odtud zase do Vídně vozena bývala. Teprve císař Leopold II. dal ji navrátiti do Prahy, nařídív, aby tu nadál chována byla pod dozorem sedmi strážců korunních, totiž nejvyššího purkrabí a zemského písaře, arcibiskupa a purkmistra Pražského, kapitolního děkana u sv. Víta, a dvou strážců ze stavu panského a rytířského.

Koruna byla s ostatními klénoty dne 9. srpna 1791 za ne-smírné radosti lidu českého slavně do Prahy přivezena a uložena v bývalé „nové sakristii“ chrámu sv. Víta.

V květnu 1866 byly korunovační klénoty převezeny před Prušáky do Vídně, kde prozatím uloženy v císařské klenotnici. V té době dal zemský výbor hlavně péčí nejvyššího maršálka Alberta Nostice komoru důkladně obnoviti. Sv.-Václavská koruna byla dne 29. srpna 1867 opět v Praze radostně přivítána a dne 30. října 1868 od korunních strážců do obnovené korunní komory přenesena, kde posud se nalézá.

Veškerý náklad na obnovení a úpravu komory činil 6413 zl., a oprava provedena dle plánů stavitele dómu Jos. Krannera. Na nových *železných dveřích* ku komoře z kaple sv.-Václavské vedoucích, a českými lvíčky i říšskými orlíčky ozdobených, jest sedmero zámků, k nimž klíče chová sedmero strážců. *Točitými schody*, jež osvětleny jsou zamřížovanými okénky, přichází se nahore ku *dveřím dubovým*.

Komora jest 6 sáhů zdělí a 2 sáhy zšíří i zvýší; klenba má tři čtverce. V jižní stěně jsou dvě zamřížená okénka, která zvenčí přerušují zmíněný mosaikový obraz nad zazděným portálem vedlé věže. Na stěnách komory jsou vymalovány v štítkách tyto *znaky*: Svatováclavská orlice, český lev, moravská kostkovaná orlice, slezská orlice, hornolůžické cimbuří, dolnolůžický vůl, a štíty arcibiskupů Pražského a Olomouckého, kteří nyní mají právo, krále českého korunovati. Veškeré krásné malby provedl na klenbě i stěnách malíř Josef Macourek.

Před západní užší stěnou komory stojí na dubovém, uměle řezaném stole *korunní skříň* v podobě domečku na způsob středověkých relikviářů zhotovená. Stojí na 8 lvíčkách a jest pokryta měděnými plotničkami, které obrázky smaltovými a niellovými ozdobeny jsou, a sice jest na průčelní straně obraz sv. Václava sedícího na trůnu, nad ním obraz Boha Otce žehnajícího, na postranních polích spatřují se dva andělové nesoucí sv.-Václavskou orlici a českého lva. Levou stranu skříně zdobí podobizna Karla IV., a na pravé straně vypočten jest první král český Vratislav II. Na spodním okraji skříně jest nový nápis latinský: „Koruna království Českého, od Karla markrabí Moravského l. P. 1345 sv. Václavu posvěcená, tuto s ostatními královskými klénoty se ukládá 1867.“ Výkresy na skříně pocházejí od Petra Maixnera, ozdoby smaltové a niellové od Josefa Chadta.

Ve vnitřku svém zavírá skříň ta ohnivzdornou a nedobytnou, červeným aksamitem vykládanou, a též sedmerými klíčky k zamýkání zařízenou železnou *pokladnici*. V té uložena jest sv.-Václavská koruna v *koženém pouzdře*, na němž na víku vtlačeny jsou český lev a císařská orlice, na dně znaky arcibiskupství Pražského a kapitoly sv.-Vítské, a na kterém čte se nápis: „Léta Páně 1347. Pán Karel, král římský a český, mne učiniti dal ku cti Boží a sv. Václava, slavného mučedníka.“

Posvátná koruna sv.-Václavská jest z ryzího zlata, má 91 vzácných drahých kamenů, 20 perel, a váží 4 libry, $13\frac{3}{4}$ lotu. Cena zlata a kamenů na ní páčí se na 25.000 zl. Jest kruhová a obrouček dá se ve 4 díly rozložití a buď roztáhnouti, neb zúžití. Z každého dílu obroučku vyrůstá krásná středověká zlatá lilie. Takové lilie bývaly pokládány za symbol Matky Boží. Nad obroučkem jsou vyklenuty dva obloučky a v bodu, kde se protínají, jest latinský kříž. Na čelné straně jest pod lilí safír více než 40karátový, a vedlé něho i nad ním jest z rubínů napodobení kříže, což nalezá se i na ostatních liliích. Na kříži na temeni koruny čte se nápis: „Zde jest trn z koruny Páně,“ jestiž

do něho zasazen safírový křížek kamejový bezpochyby ze staré koruny, kterou Jan Lucemburský zašantročil. Vzácná tato kamej vyřezána byla asi ku konci 12. století, a spatřuje se na ní vypuklý Kristus Pán s obrázky zatmívajícího se slunce a měsíce, a andělíčků, tvář si zahalujících. Uvnitř koruny jest čepeček. Předkové naši vídali tuto korunu kromě slavností korunovačních i každoročně v „den svátostí“, a z nynějšího pokolení zajisté nikdo, jenž tehdy v Praze dlel, nezapomene oněch dnů, kdy tento předrahý klénot, byv po válce s Prusáky do Prahy přivezen, vystaven byl na odiv v chrámu sv.-Vítském.

Ku korunovačním odznakům českým náleží ještě *žezlo, jablko, zlatý prsten, korunovační plášť, štóla, tunika, střevíce a pás*, vesměs od císaře Rudolfa II. nově pořízené a *sv.-Václavský meč*, jenž však chová se v pokladnici dómu.

Zlaté *žezlo* ozdobeno jest lupenovitými okrasami, smaltou, rubíny a smaragdy, jež ze starého žezla pocházejí. Zlaté *jablko* má vypuklé obrázky biblické a perličky i drahé kameny; z nichž některé pocházejí z bývalého starého říšského jablka. *)

Před sv.-Václavskou kaplí vystupuje se po dřevěných schodech na dvojí *hudební kruchtu*. Na hoření kruchtě stojí velikánské, r. 1763 po zničení starých, nově od Antonína Gartnera z Tachova postavené, a nejnověji od Pražského varhanáře Schiffnera opravené a doplněné *varhany*, na které pouze o největších svátcích se hrává. Od této kruchtý táhne se celým chrámem pod hořeními okny *triforium*, t. j. pavlač dovnitř otevřená a průsvitná. Pohříchu byly při nynějších opravách za příčinou větší pevnosti zazděny průchody k této chodbě v pilířích mezi okny, pročež nelze tam přistoupiti. Nad zazděnými těmito průchody jest vytesáno v kamenu 21 *poprsí* osob královských i jiných, které žily v době stavby velechrámu a vedlé nich jsou i jich znaky a nápisy, v ohledu dějepisném velmi důležité.

Jsou tu podobizny Karla IV., čtyř jeho manželék, Jana Lucemburského a manželky jeho Elišky Přemyslovny, bratra Karlova Jana Zhořeleckého a nevlastního bratra Václava, krále Václava IV. a choti jeho Johanny, prvních tří arcibiskupů Pražských Arnošta z Pardubic, Jana Očka z Vlašimě a Jana z Jenštýna, obou prvních stavitelů Matyáše z Arrasu a Petra Parléře, a prvních pěti duchovních dozorců nad stavbou, kanovníků Linhartu Buška, Mikuláše Holubka, Beneše z Waitmile, Ondřeje

*) Archaeologické Památky. Díl VII. str. 195 a násl. Ročník Jednoty sv.-Vítské 1867—1868 s vyobrazením korunní komory.

Kotlíka i Václava z Radče. Poprsí Karla IV. jest pod čelným oknem vysokého kůru nad hl. oltářem na pravo, podobizna Elišky Přemyslovny proti němu na levo.

Kromě poprsí spatřuje se tu na nosičích pilířů vykroužený tak zvaný *fisiologus*, t. j. skupina symbolických zvířat, jimiž staří stavitelé chrámy rádi zdobili, a na pilířích nejvýchodnější části vysokého kůru jsou vykroužená poprsí Krista Pána, Matky Boží a sv. patronů českých Víta, Cyrilla, Methoděje, Václava, Ludmily, Vojtěcha, Prokopa a Zikmunda. Dobrým sklem lze tyto řezby, jež jsou na vnější straně triforia, spatřiti i od kostela sv. Jiří.

Hned před pilíři hudební kruchty stojí v hlavní lodi chrámu

královská hrobka Rudolfova.

Starší krypta, od Karla IV. založená, nalézala se v kůru mansionářů o něco dále k hl. oltáři a nestačila již, pročež založil císař Rudolf II. r. 1589 novou prostrannější hrobku královskou, do níž děkan Jiří Pontán z Breitenberka r. 1590 přenesl ze staré krypty mrtvoly osob královských. Při tom shledáno, že neznámí lupičové, bezpochyby ve válkách husitských, hrozně byli v staré kryptě královské řádili, nebyloť tu po krásné cínové rakvi, v níž otec vlasti Karel někdy byl pochován, ani památky. Mrtvola jeho ležela v prosté, dřevěné bedně a byla dosti zachována, držíc ještě v rukou kříž a žezlo. Též Ladislav Pohrobek nalezen posud neporušen. V téže kryptě nalezena též mrtvola biskupa Konstantského Filiberta, Basilejského legáta, jenž v Praze morem r. 1439 zemřel.

Roku 1677 dozíral Tomáš Pešina z Čechorodu na nějakou opravnou práci na hrobce královské a sestoupiv do ní shledal, že rakev Karla IV. je prostounká. Hluboce vzdychaje políbil hlavu drahého toho otce, a přikryl rakev jeho sukmem.

Roku 1743 byla hrobka na rozkaz císařovny Marie Teresie otevřena a prohlédnuta, a od té doby zůstala zavřena až do r. 1804. Toho léta zemřela dne 18. června na královském hradě v Praze arcikněžna Marie Amalie, ovdovělá vévodkyně z Parmy, které bylo k opětovné žádosti její dovoleno, aby nikoliv ve Vídni, nýbrž v král. hrobce chrámu sv. Víta pohřbena byla. Před pohřbem vyzdvižen kámen hrobky, aby se provětrala. Sotva roznesla se o tom zpráva po Praze, hrnul se lid na Hradčany, a přes všecky překážky podařilo se mnohým vniknouti do chrámu, a sestoupiti do král. hrobky. Hledali především a našli tělo drahého otce vlasti Karla, zahalené rudým, dosti ještě zachovalým šatem, na hlavě jeho dřevěnou korunu pozlacenou, v ruce žezlo, a pod no-

hama říšské jablko. Tu padli všickni na kolena a modlili se s kvílením a naříkáním, což když uslyšel lid v kostele shromážděný, dal se i on do usedavého pláče.

Opět byla na rozkaz císaře Františka I. královská hrobka otevřena dne 14. června 1824, a sice za příčinou hledání hrobů obou rakouských Rudolfů, o nichž tehdáž se ještě nevědělo. Zvláštní komise, v níž i slavný spisovatel kněz Josef Dobrovský se nalézal, sestoupila do hrobky, a našla tu devět rakví. Na těle Karla IV. nalezena trojí látka, nejprvé modrá hedvábná se žlutými květy, dále těžká hnědá se zlatými palmami, a hrubší svrchní roucho. Císař František I. potom sám vešel do hrobky a nařídil, aby na rakve dány byly nové příklopy.*)

Posléze byla král. hrobka otevřena na rozkaz nyní panujícího mocnáře císaře Františka Josefa I. r. 1855. Jeho Veličenství dal zhotoviti pro těla královských osob, která tu posud ležela v prostých bednách, aneb v rakvích již velice zašlých, sedm nových dubových rakví pěkně politýrovaných, a na každé upevněn na průčelí na desce mosazný pozlacený štít s vytlačenou českou korunou a se jménem té osoby, jejíž kosti v ní se chovají. Přendání kostí do nových rakví stalo se v březnu řečeného roku 1855 a kosti zaobaleny v nová prostěradla. Při tom odneseny částky staré jedné rakve nejprvé do Hasenburské kaple, a r. 1863 dostaly se do českého Museum.**)

Vchod do královské krypty nalézá se přímo před náhrobkem mezi pilíři hudební kruchty. Pod hrubým pískovým kamenem, v němž zadělány jsou 4 kruhy, vede 15 kamenných schodů do sklepa, jenž jest cihlami vydlážděn. Tu leží nyní 9 rakví, a sice prvních sedm nových (z roku 1855) v jedné řadě, na východní straně, hlavami k hlavnímu oltáři:

1. *Malá rakev s kostmi* dle domněnky dvouletého *králeviče Václava*, syna Karla IV.
2. *Velká rakev s tělem arcikněžny Eleonóry*, dcery císaře Maxmiliána II. († 1580).
3. *Velká rakev s kostmi krále Ladislava Pohrobka*.
4. *Velká rakev*, kryjící tělo císaře a krále *Karla IV.*
5. *Velká rakev*, v níž leží král *Václav IV.* a 7 lebek, z nichž 4 jsou manželek Karla IV., ostatní osob neznámých.

*) Dvojí vyobrazení vnitřku král. hrobky s rakvemi přikrytými i odkrytými, jak r. 1824 vyhlížela, podává spis Dra. Legis Glückseliga „Der Prager Dom.“ Tu spatřují se zejména těla Karla IV. a Ladislava Pohrobka.

**) Vyobrazení staré rakve a popis od Frant. Beneše ve Světozoru 1873. Příloha k č. 35.

6. Velká rakev s tělem krále *Jiříka Poděbradského*.

7. Malá rakev se směsicí kostí nepoznatelných.

Uprostřed hrobky stojí

8. cínová rakev císaře *Rudolfa II.* Spočívá na 10 hlavičkách andělů, a jest ozdobena po stranách znaky 19 zemí a na víku křížem a nápisem, že ji dal zhotoviti král Matyáš bratru svému. V cínové rakvi jest rakev z tvrdého dřeva s otvorem skleněným. Vnitřnosti tohoto panovníka byly uloženy v kapli Šternberské.

9. Po pravé straně tohoto pomníku leží cínová rakev vévodkyně z *Parmy Marie Amalie*.*)

Nad kryptou stojí v chrámu stkvostný náhrobek, jež nákladem císaře *Rudolfa II.* z bílého mramoru zhotovil roku 1589 v Innsbrucku Nizozemčan *Alexander Kolin*. Stál 32.000 kusů dukátů a má podobu čtyřhranné, 15 stop dlouhé, 12 stop široké a 6 stop vysoké tumby. Na povrchu leží v životní velikosti krásné postavy u prostřed krále *Ferdinanda I.* († 1564), na pravé straně *Anny Jagelónské*, manželky jeho († 1547), a na levo *Maxmiliána II.* († 1576), císaře a krále. V samém náhrobku odpočívají právě pod těmito sochami těla tří těchto královských osob. Na okraji římsy sedí šest andělíčků, držících štítky a umrlčí hlavy, a v předu stojí před nohama sochy *Ferdinanda I.* překrásná soška vzkříšeného Krista Pána. Roku 1791 byla nad tímto náhrobkem ku slavnosti korunování císaře *Leopolda II.* zřízena dřevěná tribuna, a nějaký smělý zloděj odcizil tuto sošku. Později nalezena byla v jisté soukromé sbírce ve Vídni, a dostala se péčí *Josefa Dobrovského* opět na toto své místo. Na východní straně vyryt jest na hoření okraji nápis císaře a krále *Ferdinanda I.* a pod ním jsou tři velké štíty se znaky.

Na jižní straně čte se nahoře nápis císaře a krále *Maxmiliána II.* a pod ním na levé straně jsou v medaliónech krásná poprsí císařoven *Anny*, dcery *Bolka vévody Svidnického*, třetí manželky *Karla IV.*, a *Elišky*, dcery vévody *Stětínského Bogislava*, čtvrté choti téhož *Karla IV.* Pod těmito i následujícími poprsími jsou nápisy.

Na straně k severu jest na hoření okraji nápis *Anny*, dcery krále *Vladislava II.*, choti císaře *Ferdinanda I.*, a pod ním na pravém konci poprsí krále *Václava IV.*

Na straně k západu jest pět poprsí s nápisy, a sice počna levým rohem:

*) Památky archaeolog. Díl I. 95.

Ladislava Pohrobka, Jiřího Poděbradského, Karla IV. (právě uprostřed); *Blanky*, první choti Karla IV., dcery Filipa hraběte z Valesie; *Anny*, druhé manželky téhož Karla IV., dcery falckrabí rýnského. Celý náhrobek jest proveden v nejušlechtilejších tvarech slohu Florentinského a obklopen uměle kovanou železnou mříží, též od Rudolfa II. zřízenou.

Presbyterium ve vysokém kůru,

k němuž vystupuje se po schodech, bylo r. 1873 o prostoru jednoho klenbového čtverce rozšířeno, a vydlážděno černými, bílými a hnědými mramorovými deskami. Při tom objevena byla pod bývalým hl. oltářem dvojí hrobka s 11 rakvemi sv.-Vítských kanovníků a s kostmi arcibiskupa Jana Gustava hraběte z Manderšejdu-Blankenheimu († 1763). Jedna z těchto dvou hrobek byla bezpochyby učiněna někdy z bývalé hrobky Karlem IV. založené, když z ní za Rudolfa II. přeneseny kosti královské do nové krypty.*)

Prozatím ponechána tu nad stupni pěkně řezaná kazatelna z času krále Ferdinanda III., která ovšem někdy, až chrám dovršen bude, se odstraní. V presbytérii stojí arcibiskupský trůn a stolice kanovníků, které mají v brzku nahrazeny býti bohatě řezanými gótickými stally.

Nový hlavní oltář z nejjemnější Kopaninské opuky navrhl Josef Kranner, a nynější stavitel dómu Josef Mocker učinil v návrhu tom některé změny. Jest 2 sáhy a 2 stopy široký a 5 sáhů 2 stopy vysoký, tudíž v poměru k výšce chrámu dosti nízký. Stál celkem 30.000 zl., z nichž 15.000 zl. věnoval světící biskup Petr Krejčí. Nad mramorovými stupni jest oltářní stůl ozdobený na plochách překrásnými vypuklými řezbami, představujícími poprsí proroků starozákonních, jež provedl sochař Šimek. Nad stolem vyrůstá architektura oltáře v sedm kapliček, korunovaných bohatě článkovanými baldachýnky. V prostředním výklenku, tam, kde obyčejně svato-stánek bývá, stojí kříž, a nad ním vyrůstá kaplička s trůnem pro nejsvětější Svátost, ukončená spanilou gótickou věží. V postranních výklencích stojí šest relikviářů v podobě domečků se stříškami, a v nich uloženy jsou ostatky sv. patronů českých Václava, Vojtěcha, Ludmily, Prokopa, Cyrilla a Víta. Kovové ty skříňky ozdobeny jsou drahými kameny a smaltovými obrázky těch svatých, jichž ostatky chovají, a pod nimi jsou smaltové obrázky ze života těchto sv. patronů našich. Nákresy k obrázkům těm

*) Popis od Frant. Beneše ve Světozoru 1872. Příloha k č. 50.

učinil Frant. Sequens, smaltovou práci provedl ve Vídni Josef Chadt z Třeboně. Pouze tyto relikviáře, které na světové výstavě ve Vídni veliké pochvaly došly, stály 8000 zl. Nákresy ku krásným bronzovým pozlaceným svícům na oltáři a schodišti učinil Josef Mocker. Po obou stranách oltáře vede uměle vykroužené schodiště na zad kaplice pro výstav nejsvětější Svátosti.

Z velkých oken vysokého kůru mají posud pouze dvě malovaná skla od J. Quasta. Za hlavním oltářem a nad ním spatřuje se nezdařený pokus o vymalování chrámu, kterážto ukázka stačila, aby úplné vymalování této svatyně odročilo se až k dobám budoucím. Nežli rozloučíme se s velebným chrámem sv.-Vítským, sluší ještě všimnouti si

jízdecké sochy sv. Jiří

nad kamennou kašnou u zídky před věží kostelní. Jest to nejvzácnější památka liteckého umění v Čechách ze 14. století. Zhotovali ji r. 1373 bratři Martin a Jiří z Klussenbachu (či Klussenbercha) z bronzu, nákladem Karla IV. Někdy stávala opodál přede zděmi samého král. hradu nedaleko nynějšího velkého balkonu, a byla teprve v minulém století na své nynější místo dána. Při požáru r. 1541 byla pravá ruka sv. Jiří uražena a potom zase přidělána. Dne 20. září 1562 odbýván v den korunovace krále Maxmiliána na náhradí velký turnaj, a tu vylezlo několik zvědavých diváků na tuto sochu, a porazili ji tak, že hlava koně se oddělila a krk rozbil. Socha byla sice opravena, podnes však spatřují se na ní stopy tohoto porouchání. Znalcové obdivují se zvláště krásné postavě mladistvého sv. Jiří.*)

2. Chrám sv. Jiří,

někdy s nejstarším českým klášterem panen
řehole sv. Benedikta.

Na královských Hradčanech každá píď země jest památná. Sotva pokochal se duch náš velechrámem sv. Víta, již kyne nám v sousedství jiný vzácný pomník víry, nábožnosti a slávy starých Čechů, chrám sv. Jiří, jenž za omladlým velechrámem zádumčivě, jako vážný kmet a svědek dávných věků stojí.***) Jest to nejstarší ze všech nynějších svatyní královské Prahy a unáší ducha našeho

*) Památky archaeol. Díl II. 175.

**) Památky archaeologické. Díl IV. Oddělení II. str. 162—175. S několika obrazy.

až do počátků křesťanství v Čechách, kdy předkové naši působením sv. apoštolů slovanských opouštěli mrtvé modly a učili se znáti a ctíti Boha pravého. První hlasatelé nauky Kristovy ve vlasti naší byli učňové sv. Methoděje. Mezi nimi slyšel kněz *Pavel*, jenž s pokřtěným Bořivojem z Moravy do Čech přišel, zde sám sv. evangelia rozséval a s ostatními kněžími posvátné obřady jazykem slovanským konal. Ctihodným zbytkem těchto Cyrillo-methodějských obřadů jest píseň „Gospodine ulituj ny,“ která již celé tisíciletí v našich chrámech se zpívá.

První křesťanský kníže český Bořivoj i svatá choť jeho Ludmila byli oddáni obřadům slovanským. Avšak po smrti moravského Svatopluka (r. 894), když i Bořivoj smrtí sešel, odebrali se (r. 895) synové jeho, Spytihněv a Vratislav, do Řezna, kde posavadního svazku s Moravou se odřekli a v ochranu králi Arnulfovi a říši německé se poddali. Tím vytrženy byly Čechy ze slovanské diecése sv. Methoděje a od toho času náležely k biskupství Řezenskému. Od té doby přicházeli do vlasti naší i kněží z Němce a zaváděli zde, vedle starších, slovanských obřadů, obřady latinské, které záhy nabyly u nás převahy. Spytihněv sám v poslední nemoci své přidal se k obřadnictví latinskému. Bratr a nástupce jeho Vratislav (od r. 912), jak pravdě podobno jest, zůstal po celý život oddán obřadům Cyrillomethodějským, ač obřadu latinskému v zemi průchodu poprával.

Zbožný *Vratislav* vystavěl na hradě Pražském vedlé staršího, Bořivojem založeného kostela Panny Marie, nový chrám sv. *Jiří* (kolem r. 915), v němž, jak za jisto klásti lze, *služby Boží* konány byly prvotně *jazykem slovanským* od kněží obřadu Cyrillomethodějského. Můžeme za to míti, že i kněz *Pavel*, jenž byl dvorním českým kaplanem, v chrámu tom působil. Zde pohřben byl sám Vratislav, a jak někteří dějepisci udávají, bylo do toho chrámu přeneseno z Tetína i tělo prvního křesťanského českého knížete Bořivoje († okolo r. 894).

Nehynoucí slávy dostalo se chrámu sv. Jiří, když sv. Václav do něho z Tetína přenést a v něm uložit dal tělo sv. *Ludmily* († 15. září 921). Národ český jal se mučednici tu ihned po smrti její ctíti jako světici Boží a nazval ji něžnými jmeny dědičky země naší a matky všech věrných Čechů a zbožní předkové naši putovali záhy ku hrobu jejímu v chrámu sv. Jiří, zajisté za příkladem samého sv. Václava, vylévající tu vroucí své modlitby.

K nové slávě a veliké důležitosti přivedla chrám sv. Jiří zbožná sestra knížete Boleslava II., *Mlada* (Milada). Bratr její snažil se o zřízení biskupského stolce v Praze. Mlada nastoupila

k tomu účelu cestu do Říma a tam přednesla papeži Janu XIII. žádost bratra svého. Sv. Otec prosbě té vyhověl hned roku 971 a r. 973 povýšen byl chrám sv. Víta za biskupský. Spolu rozhodla se Mlada, že zřekne se vši slávy a rozkoše světské a poprosila sv. Otce, aby svolil k založení kláštera pro panny řehole sv. Benedikta na hradě Pražském. K tomu účelu vstoupila do jednoho kláštera v Římě a bydlela v něm nějaký čas, učíc se pravidlům řeholním a zvykajíc kázni klášterní. Potom složila slavné řeholní sliby. Papež dal jí klášterní jméno Marie, požehnal ji na úřad první abatyše a vydal jí listinu, kterou povolil založiti klášter v Praze. Vrátivši se do Prahy roku 973, vystavěla a s pomocí bratra svého nadala *první český klášter sv. Benedikta* při chrámu sv. Jiří, jenž stal se štěpnicí ušlechtilých ctností a útulkem nábožných dcer českých. Zde sloužila první abatyše jeho *Mlada* od r. 973—994 Bohu, jsouc příkladem svým spolusestrám, zde zemřela dne 8. února 994 a byla v chrámu pohřbena. Klášterní sestry ctily ji jako světici. Také bratr její, *Boleslav Nábožný*, pohřben byl v kostele tomto. Po smrti Mlady-Marie byla abatyší *Alžběta*, sestra sv. Brunóna (994—1004), která byla svědkyní utrpení, jež vášniví Vršovci sv. Vojtěchu strojili. Žena jednoho Vršovce dopustila se cizoložství a manžel její chtěl dle ukrutného pohanského způsobu ji zabiti, ona však zachránila se útekem a přiběhla k sv. Vojtěchu a ten ji dal do kláštera sv. Jiří, aby tam pokání činila. Rozkacení Vršovci přiběhli ozbrojeni v noci ku dvoru sv. biskupa a vedrali se do něho. Sv. Vojtěch meškal právě s kněžstvem svým na modlitbách v chrámu sv. Víta. Slyše hrozný křik vyšel a zvědév, oč tu běží, vstoupil v prostřed zuřivců, podávaje sebe k utrpení krvavé pomsty na místo nešťastné ženy. Leč Vršovci potupili sv. biskupa a pohrozili mu, nevydá-li jim hned oné ženy, že vezmou pomstu na bratřích jeho. V tom zrádce nějaký zjevil Vršovcům úkryt ženy v klášteře sv. Jiří a ti hnali ihned útokem na něj. Hlídač kostela dal se vyhrůžkou smrti pohnouti k vyzrazení místa, kde žena skryta byla. Zuřivci vypáčili dvěře kostelní, našli ženu za oltářem a když ona zoufale oltáře se držela, popadli ji za vlasy, vlekli kostelem ven, kde ji muži odevzdali k zabití, což když on sám vykonati nechtěl, sрубnuta jí hlava mečem od sprostého služebníka. Z těchto děsných zločinů zarmoutil se sv. Vojtěch tak, že navždy odešel ze země české. Zuřiví Vršovci naplnili potom brzo svou hrozbu, zavraždivše ukrutně na hradě Libici bratry sv. Vojtěcha i rodiny jejich (995). Dojemné výjevy udály se v chrámu sv. Jiří v století XI. Po vypuzení Poláků z Čech vrátil se do Prahy kníže Jaromír.

Dne 8. září 1004 přijel sem král Jindřich II. a Jaromír i biskup Pražský Thiddag uvedli jej slavně do kostela sv. Jiří, kde on ve shromáždění českého panstva udělil Jaromírovi léno české. Potom sloužil zde slavnou mši sv. Frýsinský biskup Godeskalk. Po osmi letech byl Jaromír od svého bratra Oldřicha panství zbaven a uprchl ze země. Oldřich dal jej r. 1034 oslepiti, zemřel však za tři leta. Nešťastný slepec Jaromír, zvědév o tom, dal se dovézt z Lysé do Prahy, aby byl přítomen pohřbu bratra a nastolení synovce svého Břetislava. Tělo Oldřichovo bylo 10. listopadu 1037 doneseno do chrámu sv. Jiří ku pohřbení. Tu přistoupil k němu slepý Jaromír a pohnul srdce všech přítomných žalostivou řečí, kterouž připomínal křivdy od bratra utrpené, odpouštěje mu a žádaje pokojného odpočinutí. Potom sám vedl Břetislava ku knížecímu stolci a odporoučel jej lidu. Trpitel ten již za rok (1038) byl návodem Vršovců zavražděn. Když hrdinský Břetislav r. 1039 tělo sv. Vojtěcha z Polska přivezl, bylo slavně do chrámu sv. Víta nesenó též od abatyše sv.-Jirské.

Prvotní kostel sv. Jiří stál na svém nynějším místě. Klášter byl obklopen pevnými zdmi a dosahoval až ku hlavní zdi hradní. Když asi r. 1050 nová hradba na hradě stavěna byla, bylo třeba, sbořiti pec abatyšinu, což když dělníci učiniti se zdráhali, přiložil kněžic Spytihněv sám ruku a dal strhnouti pec do potoka Brusnice, začez abatyše, rodem Němkyně, jej pohaněla. Spytihněv, stav se knížetem, vypověděl ji za to ze země a dal ji vyvézt do Bavor.

Z abatyší v XI. a XII. století jsou dle jména známy pouze *Adéla* (až do r. 1055), *Windelmut* (1100) a *Berta* (1145—1151). Veliká pohroma stihla klášter r. 1142 při obléhání hradu Pražského vojskem Konráda Znojemského, byltě ohnivými šípy zapálen a při delším dŕážení obléhajících na zdi hradské pobořen. Jeptišky vyšly z hradu a přebývaly až do obnovení kláštera při kostele sv. Jana Kř. na Újezdě. Po tomto ohni, jímž starý Vratislavův kostel zničen byl, budován slohem románským nynější chrám a jeptišky našly šťastně v rozvalinách zkaženého starého kostela ostatky sv. Ludmily, jež i v nové budově uctivě uložily. Vladislav II. rozmnožil znamenitě statky kláštera a vydal mu listinu na toto nadání. Na žádost abatyše Berty byly privileje kláštera od papeže Eugenia III. r. 1145 stvrzeny.

Od r. 1200—1228 byla abatyší *Přemyslovna Anežka*, dcera krále Vladislava I., sestra krále Přemysla Otakara I., za níž r. 1216 z Libice do kostela sv. Jiří přeneseny byly ostatky bratří sv. Vojtěcha, zavražděných od Vršovců. Král Otakar z lásky ku

své sestře Anežce, abatyši, potvrdil privileje kláštera a přidal mu nových.

Při vzpouře Přemysla Otakara, potom krále toho jména druhého, proti otci Václavu I. králi, když dobýván vojskem královským r. 1249 hrad Pražský, vyšly opět jeptišky z kláštera a hledaly prozatím útočiště v městě. Rovněž musily opustiti klášter dne 16. června 1253, když král Václav I. obávaje se vpádu Kumánů do Čech, kázal opevňovati Prahu a voziti do kostela sv. Jiří zásoby obilí, vína, medu, uzeniny, soli a sýra, a teprve když nebezpečí šťastně minulo, byl kostel sv. Jiří opět jeptiškám pro služby Boží vrácen.

Z XIII. věku jsou známy ještě abatyše *Judita* (1260—1281), *Anna* (1294) a *Žofka*, které, jako všecky předchůdkyně jejich, z vysokých rodů pocházely.

Mezi nejslavnější abatyše náležela *Kunhuta*, královská dcera Přemysla Otakara II. a choti jeho Kunhuty (1302—1321). Ačkoli již v dětském věku zasnoubena byla k sňatku manželskému, vstoupila přece r. 1277 do panenského kláštera Klarisek na Františku, kde blahoslavená Anežka, příbuzná její, představenou byla. Roku 1290 rozvázal papež ku žádosti bratra jejího, krále Václava II., řeholní sliby její a dovolil, aby se za knížete Mazovského provdala. Avšak po brzké smrti chotě, s nímž jen z poslušnosti ku královskému bratru svému v sňatek vešla, zatoužila Kunhuta opět po zátíší klášterním, přijala řeholní roucho v chrámu sv. Jiří, a byla zde abatyší. Z lásky ku své sestře nahradil Václav II. klášteru statky, jež přišly na zmar za doby řádění Otíka Braniborského a Kunhuta sama byla prevelikou dobrodějkou kláštera, jehož jmění svými statky rozmnožila. Zemřela r. 1321 a zanechala po sobě vzácnou uměleckou památku, totiž passionál, od kanovníka Beneše překrásnými malbami ozdobený, a od Dominikána Koldy sepsaný, jenž chová se v universitní knihovně Pražské, pak abatyšskou berlu, nyní chovanou v Teresiánském ústavu šlechticů v Praze, kterouž pro ni dal zhotoviti král Václav I. r. 1303. *) Po Kunhutě byla abatyší *Vracka* (od r. 1321) a po ní *Žofka z Pětichvost* (1328—1345), která podnikala velké stavby, potřebné pro sešlost budovy klášterní dlouhým věkem a jakýmsi ohněm v době neznámé, a rozmnožila příjmy kláštera na 200 hřiven ročních.

Karel IV. přijal klášter ve zvláštní svou ochranu a udělil abatyším jeho na všecky časy budoucí titul knížecí a právo, ko-

*) Památky archaeologické. IV. Odděl. II. 97—108.

runovati společně s arcibiskupem Pražským královnu českou. Avšak za abatyše *Anežky* (1355—1358) musil arcibiskup Arnošt pokárati klášter pro některé vady, a když jeptišky se zpouzely proti rozkazu jeho, vyhlásil proti nim přísné církevní tresty klatby a záповědi služeb Božích. Abatyše odvolala se k papeži, musila však s jeptiškami dáti se na pokání a odprositi u přítomnosti císaře Karla IV. arcibiskupa, načež tresty s kláštera sňaty byly. Po smrti Anežky následovala abatyše *Markéta* (1358—1362) a po ní *Běta* (Alžběta), sestra Hostislava, děkana Sadského (1364—1378). Ta korunovala Alžbětu, manželku Karla IV., za královnu českou. Za ní vysvětil arcibiskup Jan Očko r. 1371 velký oltář sv. Jiří a sv. Ludmily v kostele sv. Jiří nepochybně po nějakém přestavování.

Proti abatyši *Kateřině z Lipoltic* (1378—1386) vedly jeptišky u krále Václava IV., nevlastní matky jeho císařovny Alžběty, své ochránkyně, i u arcibiskupa Jana z Jenštýna stížnost, že byla marnotratnice a klášter do nekázně uvedla. Arcibiskup ji tudíž sesadil, ona však neposlechla a dána jest proto do klatby. Teprvé k mocnému vybídnutí královu podrobila se, avšak žalovala v Římě, ač marně.*) Na její místo zvolena *Kunka (Kunhuta) z Kolovrat* (1386—1401), po ní *Anna Bartovna ze Švamberku* (1401—1419) a poslední abatyše před válkami husitskými *Bořka z Vartenberka*.

Klášter sv. Jiří zaujímal starodávností svého založení, rozsáhlostí svého jmění a důstojností svých údů totéž přední místo mezi všemi ženskými kláštery v Čechách, jako klášter Břevnovský téhož řádu sv. Benedikta mezi mužskými. Slynul privileji královskými i papežskými. Když jednou opat Břevnovský Předbor jako visitátor kláštera chtěl přinutiti jeptišky, aby všech pravidel řehole sv. Benedikta přísně šetřily, jako mužské kláštery, ujal se jich papež Benedikt XII. a dovolil jim mírnější způsob života.***) Abatyše bývaly z panských rodin a tři pocházely z rodu Přemyslovců. Mezi jeptiškami bývaly většinou české dcery šlechtické, ač i tu panny ze zámožných rodů měšťanských byly.***) Jeptišky bývaly hotovitelky mistrných ručních prací k ozdobě kostelů a cvičily panny šlechtické i v umění literním. Měly v klášteře podobné opatření, jako kanovníci při kostelích kollegiálních a zvaly se paními. Bývaly podělovány denními podíly potravy a peněz. Představená *abatyše*, volená od sester, bývala svěcena od biskupa v chrámu sv. Víta. Od doby Karla IV. slula „z Boží

*) Tomek III. 250.

**) Frind Kircheng. III. 261.

***) Tomek III. 189. V. 219.

milosti kněžna i abatyše". Jiné hodnostářky v klášteře byly *převořiše, strážkyně, podpřevořiše a komorná*. Správu statků klášterních vedli úředníci světští a krom nich měla abatyše též četné dvořanstvo a služebnictvo.

Velice rozsáhlé byly *statky kláštera*. Největší díl jich pocházel z darování zakladatelky Mlady a Boleslava Nábožného, jiné přidali kníže Vladislav II. a Václav II. Listina abatyše Anežky z r. 1228 uvádí 129 vesnic neb dvorů, které náležely k tehdejšímu nadání kláštera. V Praze samé měly jeptišky předměstí Písek (na místě nynější Valdštýnské zahrady) a část Újezda s podacím kostelů sv. Vavřince pod Petřínem a sv. Jakuba na Smíchově se zvláštním rychtářem nad lidmi poplatnými, kromě domu na Starém městě, nad to z rozličných odkazů platy pro zádušní služby Boží za dobrodince asi v summě 19 kop. *) Jedno městiště v Písku darovala abatyše Kunhuta r. 1306 klášteru u sv. Tomáše. Někde u Písku byly dva ostrovy ve Vltavě jménem kláštera. Na místě nynější kníž. Lobkovické zahrady na Petřínské stráni měly jeptišky vinici. Také ve východní části nynější dvorní velké zahrady nad Jelením příkopem byla klášterní vinice.

Služby Boží konal v chrámu sv. Jiří jistý počet duchovních, kteří později nazýváni byli *kanovníci*, ačkoli nebyli zřízení na způsob kollegiálních kapitol. Celkem jich bylo devět, totiž pět kněží, dva jahnové a dva podjahnové. Představený jich slul *proboštem* (r. 1070—1073 Petr, syn Protivy, před r. 1337 Hostislav, r. 1352 Přibík). Měli svá nadání určitými prebendami pod vrchní mocí abatyše jakožto pravé vladařky a rozmnožili si je sami ve XIV. století svým jménem. Prebend kněžských bylo pět v Holovousích, Kněževsi, Statenicích, Přílepech a Bohnicích. Krom toho náležely duchovním jisté části ofěr při mších sv. a jiné dávky v potravinách a na penězích od abatyše v jistých (37) dnech v roce, totiž o vigiliích svátků a v dnech památek některých, jmenovitě abatyší Mlady i Kunhuty a vévod Vratislava I. a Boleslava II. Kanovníci sv.-Jirští mívali také ještě jiná obročí a potřebovali k zastávání u sv. Jiří vikářů. **) Mezi kanovníky zasluhuje paměti Mikuláš Puchník (1396—1399), spolutrpitel sv. Jana Nepomuckého.

Slavný mravokárce Milič z Kroměříže kázal někdy jeptiškám v kostele a obědval u nich jednou. ***) Abatyše Bořka z Vartenberka dožila se *bouří husitských*. Dne 7. června 1421 obsadili

*) Tomek III. 128—133. II. 127. 262.

**) Tomek I. 445—447 V. 220—222.

***) Tomek III. 304.

husitští hejtmané Pražanů hrad Pražský. Jeptišky trnuly strachem. Dána jim lhůta, aby buď ku straně husitské se přidaly, čili t. z. artikule Pražské přijaly a v klášteře svém zůstaly, aneb odešly. Abatyše s většinou sester ze strachu svolily k oněm článkům, o nichž dříve nikdy neslyšely, avšak přes to vše vyvedli Husité již dne 21. června 1421 abatyši i všecky panny z kláštera. Vedli je s velkým posměchem do Starého města a někteří zuřiví chtěli je s mostu vmetati do vody, ale moudřejší toho nedopustili. Řeholnice ty byly zavřeny do kláštera u sv. Anny, kam Husité všecky jeptišky, jež v Praze prozatím ponechali, odvésti dali, tak že jich tu bylo na půl čtvrtá sta. Abatyše však litovala brzo kroku svého, odřekla se husitství a odešla s některými sestrami svými z Prahy. Nalezly útočiště bezpochyby u svých příbuzných.*)

Ve válkách husitských byly klášterní statky popleněny, rozsápány a v zástavu vzaty. Kostel sv. Jiří obral císař Zikmund o všecky stkvosty ze zlata a stříbra. Roku 1437 vrátila se abatyše Bořka z Vartenberka, vedouc pouze tři jeptišky z vyhnanství. Nalezla kostel i klášter hrozně zpustošený. Sbor kněží byl rozprášen, statky jejich navždy odcizeny. Odtud již jen někdy, výmínečně, uvádí se u sv. Jiří kanovník (r. 1513 Jiří z Hradiště), jinak slují již duchovní, v kostele a klášteře služby Boží konající, vikáři. Bylo třeba, klášter takorůzka znova založiti, k čemuž někteří příbuzní jeptišek odstoupili statky kláštera, jež v zástavě měli a císař Zikmund nějakou pomoc poskytl. Abatyše Bořka korunovala choť jeho Annu za královnu českou. Za následujících abatyší *Alžběty* (1456), *Anny ze Zásmy* (1461), *Ludmily* a *Anny z Kotopce* (1464) začal klášter opět rozkvétati a vstupovaly do něho zase šlechtické dcery české. Abatyši *Kunhutě* dal r. 1485 král Vladislav II. právo, opět získati odcizené a zastavené statky klášterní. Abatyše *Barbora ze Šellenberka* korunovala roku 1527 královnu Annu, choť Ferdinanda I. Když král ten r. 1538 nynější dvorní zahradu zakládal, postoupil mu klášter svou vinici nad Jelením příkopem, začez ročně pro všecky časy po jednom sudu vína dostávati měl.

Hrozný požár dne 2. června r. 1541 uchwátí i klášter sv. Jiří tak, že zejména krov nad kostelem shořel a zvony se rozlily, ale věže se nesesuly. Tím utrpěl klášter tak, že abatyše musila některé zboží v zástavu dáti. Abatyše *Ludmila z Blíživé* obnovovala porouchané stavby. Ačkoliv pak nepokoji r. 1547 nemálo trpěla,

*) Vavřinec z Březové u Höflera Geschichtschreiber strana 460. Hájkova kronika.

získala přece r. 1558 zastavené klášterní zboží zase.*) Po smrti její r. 1562 stalo se několikrát, že byla na místo abatyše u sv. Jiří řeholnice z jiného kláštera i jiného řádu dosazena. Byltě klášter zatím tak sešel, že jednou (r. 1550) v něm jen dvě panny žily.**)

Po krátkém vladaření abatyší *Apoleny z Chvatlína a Doroty Předborské z Hradešína* ustanovena *Dorota Krumlovská*, která r. 1576 ku své žádosti pro vysoké stáří úřadu toho zbavena byla. Na místo její dosazena za abatyši z cisterciáckého kláštera v Pohledu *Judita Eibenštolerová z Eibenštolu* (1576—1600), která ku své žádosti od císaře Rudolfa II. obdržela r. 1589 kostel sv. Ducha na Starém městě se vším příslušenstvím s tou podmínkou, aby klášter svým nákladem živil u něho duchovního správce. Judita dala potom kostel sv. Ducha opravit. Abatyše *Žofie Albínka z Helfenburka* (1601—1630) přečkala šťastně českou válku, a vystavěla v kostele veliký kůr pro jeptišky. Korunovala dvě české královny, Annu, choť císaře Matyáše, a r. 1627 Marii, manželku Ferdinanda II. Při korunování r. 1627 drželi korunu nad hlavou královny kardinál Harrach, dva assistující biskupové, abatyše Žofie a nejvyšší purkrabí.***) Po ní byly abatyše *Regina z Kyrenberka* (1630—1636), a *Anna Voršíla Rathouská* (1636—1641). Arcikníže Leopold Vilém dal r. 1641 na den sv. Ludmily hrob této světice přikryti červeným aksamitovým přikrovem se zlatými střapci. Abatyše *Anna Ettlová z Rosenfelsu* (1641—1659) dostala od císařovny Eleonory sousední dům a 2000 zl. a začala r. 1642 klášterní budovu rozšiřovati. Korunovala r. 1656 s kardinálem Harrachem a purkrabím Pražským Eleonoru za královnu českou. Starožitnou kryptu v kostele, která dávno již zasypána byla, dala vyčistiti. Od r. 1659—1662 byla abatyší *Kateřina Febronia Šmidlová ze Šternfeldu*, po ní od r. 1662—1671 *Eliška Eufrosina Kestnerová z Frauenberku*, veliká dobrodějka lidu, a od r. 1671 až do r. 1691 *Anna Mechtilda Schenweisová z Eckštejna*, která obě věže opravit a v kostele i klášteře mnoho stavěti dala, čímž mnohá starožitnost za své vzala. Kostel dala vybílit a tím starobylé malby zničiti a přestavěla znova kapli sv. Anny. Při opravách kaple té nalezeny byly dne 9. září 1673 ostatky abatyše Mlady, které potom abatyše Schenweisová r. 1675 uložila v téže kapli v novém sklípku ve zdi.†)

*) Frind Kircheng. IV. 289—291.

**) Prag v. Schottky II. 232.

***) Poselkyně III. 41.

†) Klosterstift st. Georgen od P. Raymunda z řádu Trinitářů. I. svazek. V Praze 1782 str. 211. — Historia Monaster... s. Georgii od Floriána Hammerschmidta v Praze 1715. Téhož Prodrum 282—289.

Císař Leopold I. jsa v Praze při nalezení kostí Miladiných přítomen, zavítal do kostela sv. Jiří a vzdal jim poctu a jeptišky jaly se znovu ctíti svou zakladatelku jako světici. Za abatyše *Františky Heleny Pieronové z Galliana* (1692—1720) přistavěl kanovník arcijahen sv.-Vítský Jan Ludvík Steyer r. 1717 ku kostelu sv. Jiří kapli sv. Jana Nep. Stavba dovršena byla r. 1722 a kapli vyžehnal 10. května t. r. kanovník hrabě Špork. *Rosina Klára Šlindlová z Hiršfeldu* byla abatyší od r. 1720—1722. Nástupkyně její *Isidora Konstancie Roudnická z Březnice* od r. 1722—1731, poslední z abatyší sv.-Jirských korunovala královnu českou, totiž manželku Karla VI. Alžbětu Kristinu. Abatyše *Aloisie Teresie Wildmannová* (1731—1735) vystavěla v kostele nové schody k presbytěři a zřídila ku hrobům Vratislava I., Boleslava II., Milady a Kunhuty nové mřížky. Následovaly *Anna Scholastika Baulerová z Hohenburku* (1735—1766), *Marie Josefa kněžna Fürstenberková* (1767—1770) a *Marie Eleka Vražďová z Kunvaldu* (1770—1781), poslední abatyše, v chrámu sv. Jiří pohřbená. Nástupkyně její *Marie Teresie Harnachová* dožila se již za rok zrušení staroslavného kláštera sv. Jiří.

Osm set devět roků trval klášter, jsa útočiště zbožných dcer národa českého; tři abatyše jeho pocházely z rodiny panovnické, králové čeští jako o závod vyznamenávali jej a hájili práv jeho, abatyše sv.-Jirské bývaly na svůj úřad korunovány a installovány s královskou slávou od samých arcibiskupů Pražských a měly právo, o němž v jiných zemích slýcháno nebylo, mohouce při nejvznešenější posvátné slavnosti země a národa českého společně s arcibiskupy Pražskými korunu sv.-Václavskou na hlavu české královny klásti, avšak přes to vše *byl klášter dne 8. března 1782 zrušen*. Abatyše sv.-Jirská měla titul „z Boží milosti korunovaná kněžna abatyše“. Jeptišky pěstovaly na kruchtě samy při službách Božích instrumentální hudbu.

Dne 20. března 1782 čten jeptiškám dvorní dekret zrušovací. Bylo jich tu i s abatyší posléze 37, z nichž 25 sester v chóru, 7 laiček a 4 novicky byly. Dostaly výslužné a rozešly se. Abatyše Harnachová zemřela 3. prosince 1803 ve věku 74 let v Praze a byla pohřbena na Volšanech. Poslední jeptiška sv.-Jirská, Marie Vojtěška Fiedlerová, zemřela teprve r. 1841 v Kadani. Právo, korunovati českou královnu, bylo přeneseno na představené (či „abatyše“) sousedního Teresiánského ústavu šlechtičen, které zdědily též později (až r. 1836) knížecí korunu abatyší sv.-Jirských ze XVI. století a berlu, kterou r. 1303 pro svou sestru abatyši Kunhutu zhotoviti dal král Václav II. Knihovna kláštera se vzác-

nými rukopisnými památkami po abatysi Přemyslovně Kunhutě dostala se do bibliotéky universitní. Budova klášterní určena nejprvé pro arcibiskupský diecéšní seminář, r. 1790 dáno sem vojsko. Roku 1827 byla větší část zrušeného kláštera určena pro duchovní z celých Čech mimo službu, kterýžto ústav r. 1830 začal. Nyní jsou tyto místnosti většinou prázdný, jelikož v celém klášteře pouze několik kněží, zpovědníků a žaltářníků, při chrámu sv. Víta působících, bydlí. Ve východní části kláštera posud jest vojsko. Chrám i klášterní dům náleží náboženské matici. V letech 1848—1851, když vojenský soud na hradě zasedal, bylo jizbiček v klášteře sv. Jiří za vězení politických provinilců užíváno. *Služby Boží* konají se zde nyní jen v tyto dny: O svátku sv. Jiří a v den sv. Ludmily bývá v 10 hodin zpívaná mše sv., odpoledne ve 4 hod. české kázání a po něm požehnání, krom toho bývá zde dvakráte do roka čtyřicetihodinná pobožnost. Na sv. Jana Nep. slouží se tichá mše sv., založená spolkem křesťanských matek v Budějovicích. Jinak jest chrám sv. Jiří po celý rok zavřen a pouze zvědaví cizinci přicházejí sem a někdy zabloudí sem i Čech, aby tu zaplakal nad zanedbaností a opuštěností této svatyně, na jejíchž šedých stěnách vyryty jsou děje tolika věků a kde nalézá se hrob první české mučednice sv. Ludmily i pohřebiště prvních křesťanských knížat českých.

Chrám sv. Jiří zachoval co do půdorysu a hlavních částí svých původní svůj tvar z XII. století. První, Vratislavem zbudovaný kostel zahynul ohněm r. 1142, načež nynější stavba v letech 1150—1170 provedena. Jest to jediná, v Praze pozůstalá románská basilika, ač mnohými pohromami, zvláště požárem r. 1541 a přestavováním v XVII. a XVIII. století mnoho ze starých tvarů pozbyla. Délka kostela obnáší 140 stop, šířka 44½ stopy. Základ jeho ukazuje rozvrh starých románských basilik, totiž tři lodi, končící polokruhovými apsidami, vyvýšené presbyterium s kryptou pod ním a na místě křížových ramen dvě věže.

Obě ty věže, které již od XII. století nad hradem Pražským panují, jsou v šířce nestejně, ale co do výšky a výstavnosti shodné, až po makovice vzhůru vyzděné, nyní velmi již porouchané. Pod odpadávající vrstvou vápna objevují se na nich staré románské ozdůbky.*)

*) *Erinnerungen an St. Georg.* Von P. Ignaz Eng. Novák. Prag, 1836. — Popsání Prahy od Zapa str. 119. — *Method. Časopis* red. Ferd. J. Lehnerem, 1877 čís. 3. a 1879 čís. 7.

Na *průčelí* ze XVII. věku jest v štítu kamenná řezba sv. Jiří, potírajícího saň a po stranách stojí nepěkné sochy zakladatelů kostela a kláštera, Vratislava I. a Mlady-Marie. U boku na jižní straně stojí copová kaple sv. Jana Nep., r. 1717 od kanovníka Steyera založená. Průčelí její ozdobeno jest točenými sloupy a pěknou sochou sv. Jana Nep., dílem to sochaře Jana F. Brokofa. *Uvnitř* jest kostel trojlodní. Šest pilířů a sloupů, z nichž pouze dva kulaté sloupy zachovaly staré románské hlavice, rozdělují vyšší loď hlavní od nižších bočních. Na severní straně nalezájí se nad pilíři ve zdi čtyři románská okna, jimiž z klášterní chodby do kostela se hledí. Jsou stepilými sloupky rozdělena a sice tři z nich ve tři otvory a jedno ve dva. Polokruhová apsida hlavní lodi i poboční lodi mají klenby staré, hlavní loď mívala však někdy strop dřevěný, který teprv později nynějším těžkým a nyní prasklým klenutím nahrazen byl. Nad celou polovicí hlavní lodi nalézá se těžkopádná kruchta vystavěná od abatyše Žofie Albínky z Helfenburka v XVII. století.

Pozornost budí nejprvé *dva starobylé náhrobníky* v hlavní lodi. Uprostřed stojí na způsob oltářního stolu z rudého mramoru vyzděný náhrobek beze všech ozdob. Zde odpočívá *kníže Boleslav II. Nábožný*, bratr první abatyše Mlady, zakladatel kláštera († 999). Před ním stával někdy oltář sv. kříže. Mřížku kolem náhrobku zřídila abatyše Widmannová. V pravo stojí *náhrobek Vratislava I.*, zakladatele chrámu sv. Jiří, otce sv. Václava. Na tumbě, vyšší než náhrobek Boleslavův, spočívá střečovitý hořejšek, jenž pochází z polovice XV. století. Jest starými olejovými obrazy ozdoben. Západní štít stříšky má podobu abatyše Mlady, podávající biskupskou berlu prvnímu velepastýři Pražskému Dětmarovi. Na štítě k východní straně spatřuje se obraz Vratislava I., držícího v ruku kostel sv. Jiří a starý latinský nápis: „Zde leží blahoslavený Vratislav, otec sv. Václava, zakladatel tohoto kostela.“ Na kosmých plochách stříšky jsou obrazy (na straně k severu): sv. kříže, pod nímž klečí abatyše; vedle ní stojí sv. Jan ev. a sv. Ludmila; na druhé straně stojí Panna Maria a sv. Jiří; (na jižní straně): obrazy Spasitele na kříži a pod ním nějaké abatyše, sv. Jana ev., Panny Marie, sv. Václava a ještě nějakého vévody. Krom toho spatřuje se na plochách těch deset znaků, mezi nimi dvakráte znak království českého. Také před tímto náhrobkem stával oltář, jakož vůbec až do r. 1858 v kostele mnoho oltářů a obrazů bývalo, které potom odneseny byly. Některé vzácné obrazy z chrámu tohoto nalézají se nyní v ~~obrazárně~~ přátel vlasten. umění, jsou však posud ma-

jetkem kostela. Mezi náhrobníky Boleslavovým a Vratislavovým leží náhrobní kámen zasloužilé abatyše Judity z Eibenštolu († 1600). Uprostřed kostela, před náhrobkem Boleslavovým leží v dlažbě vedlé sebe *šest náhrobních kamenů* se znaky a nápisy. Zde odpočívají, počnouc stranou jižní k severu, *abatyše*: Anna Scholastika Baulerová z Hohenburku († 1766), Isidora Konstancie Raudnická z Březnice († 1731), Františka Pieronová z Galliana († 1720), Žofie Albínka z Helfenburku († 1630), Anna Mechtilda Schenweisová z Eckštejna († 1691) a Aloisie Teresie Widmannová († 1735).

Za náhrobkem Boleslavovým sestupuje se po 7 stupních do staré *románské krypty* či *kaple sv. Mikuláše*, která z XI. století pochází. Podobné krypty mívaly všecy důležitější staré kostely románské a v Čechách zachovala se ještě známá krypta svatého Kosmy a Damiana v Staré Boleslavi. Krypta u sv. Jiří má šest prostých sloupků, na nichž klenba spočívá. V jižní stěně jest tu zazděné románské okénko a ve zdi severní jiné okénko, jímž do sousední chodby se hledí. Světlo padá sem dvěma okny copově vykrojenými. Abatyše Justina Ettlová dala tuto kryptu, tehdaž rumem zasypanou, vyčistiti, zřídila zde pro sebe a sestry své hrobku, a postavila nynější copový oltářík sv. Mikuláše. Na severní zdi stojí na oltáříku stará kamenná soška Panny Marie Bolesné. Na jižní straně zadělána jest nad oltářním stolem ve zdi krásná kamenná řezba sv. tří Králů z doby krále Vladislava II. Uprostřed krypty jest náhrobní kámen se znakem a nápisem abatyše Ettlové († 1659). Na zdi jižní, u oltáříku sv. tří Králů, jsou náhrobní nápisy abatyší Marie Josefy Fürstenberkové († 1770) a Rosiny Klary Šlindlové z Hiršfeldu († 1722), na severní zdi spatřuje se náhrobní nápis poslední abatyše v kostele pohřbené, Marie Elekty Vraždové z Kunvaldu († 1781).

Vyšedše ze starobylé krypty, vystupujeme *ku kněžskému zvyšenému kůru*. Schodiště s mřížemi zřídila abatyše Widmannová, jejíž znak nad vchodem do krypty se nalézá. Do presbytáře vystupuje se po 14 stupních. Tu zajímají nás nejprve zbytky starých maleb na klenbě polokruhové apsidy a na stěnách. Abatyše Schenweisová dala je zabíleti a tím je zahubila. Nyní po odstranění vrstvy vápna sotva lze poznati stopy bývalých obrazů na klenbě: Panny Marie, sv. Benedikta a sv. Scholastiky. Na evangelijní straně býval na zdi starý obraz sv. patronů českých, mezi nimiž i sv. Jan Nep. se nalézal.*) Pohříchů byly i tyto malby r. 1688 bílením zničeny. Z doby abatyše Schenweisové pocházejí čtyři

*) Berghauerův Protomartyr II. 122.

znaky na klenbě: císařský, abatyše Schenweisové, klášterní, a abatyše Helfenburkové. V severní zdi nalézají se gótsky sklenutá dvířka, jimiž chodilo se do kláštera. Vedlé nich jest dle starého způsobu ve zdi svatostánek s kamennou pažbou a mřížovanými dvířky z r. 1688 s nápisem nahoře: „Tentoť jest chléb andělský“ a dole: „Místo toto skromné obsahuje Svatého, jehož ani nebesa ani země obsáhnouti nemohou.“ Nad svatostánkem jest soška sv. Jana Křtitele.

Nynější *hl. oltář* má kříž, jenž stával někdy u hrobu Boleslavova. Po stranách kříže jsou dva andělé a skříň s hlavami sv. pěti družek z tovaryšstva sv. Voršily a s ostatky sv. Benigna. Za oltářem jsou tři okna větší, která teprvé v novější době na místo malých románských otvorů vydlabána byla. Pěkný obraz olejový, jenž na severní zdi visí, daroval sem Jan Karel hrabě Krakovský z Kolovrat. Maloval jej r. 1853 Josef Hellich. Spatřujeme na něm sv. Ludmilu, anáž pečuje o chudé, v pozadí sedí kněz Pavel.

S posvátnou úctou obracíme se od *hl. oltáře* v pravo ku *kapli a pohřebišti sv. Ludmily*. Jestliž ona vlastně zakončením boční jižní lodi, dosahuje však výše presbytáře. V podstatě jest románská, ač později dostala tvary gótické. Tato kaple byla r. 1858 nákladem zbožného vlastence Jana K. hraběte Krakovského z Kolovrat důstojně obnovena a ozdobena, jakož o tom svědčí nápis na stěně a znak Krakovských z Kolovrat na pilíři nad vchodem a na mřížkách náhrobku sv. Ludmily. Veškeré malířské práce provedl Josef Hellich. Do kaple se vystupuje z presbytáře po 5 stupních. Nad mramorovou, kováním ozdobenou mřížkou jsou na oblouku staré, nyní obnovené obrazy ss. Vojtěcha, Ludmily, Prokopa a kněžny Mlady. Klenba jest gótická s žebry nehrubě vynikajícími, a má staré (asi z polovice XVI. století pocházející) nyní obnovené obrazy sv. Jeronýma, Marka, Augustina, Matouše, Řehoře, Lukáše, Jana ev. a Ambrože, kteří drží v rukou pásy se svými jmény. Okolo středu, kde žebra se sbíhají (svorníku tu není), jest v svatozáří nápis: „Sláva na výsostech Bohu.“ Na pěti polích klenby osmiúhelníkového zakončení kaple jest vymalován uprostřed Kristus Pán a jemu po stranách ss. Jan ev., Panna Maria, Petr a Maří Magdalena, též s pásy v rukou. Pod touto klenbou spatřují se na stěnách obrazy ze XVII. století z doby abatyše Eibenštolerové, na levo: sv. Ivana (nahore), sv. Cyrilla i sv. Kláry (pod ním) a na straně pravé sv. Rosalie (nahore) a ss. Methoděje i Štěpána (dole). Na jižní stěně kaple jsou vymalováni na levé straně okna sv. Norbert a sv. Linhart, a na pravé sv. Vít i sv. Václav, nad nimi sv. Jiří a nejvýše

sv. František Seraf., an sv. rány dostává. Spatřují se tu znaky kapitoly sv.-Vítské a abatyše Eibenštolerové.

Západní stěna ozdobena jest sedmi novými obrazy od Josefa Hellicha. Představují výjevy ze života sv. Ludmily. Nejvýše spatřuje se: sv. Ludmila rozdávající almužnu. Pod tím tři obrázky: sv. Ludmila přijímá Tělo Páně ku smrti; mučednická smrt sv. Ludmily; kladení sv. Ludmily do hrobu; nejdoleji: přenesení sv. Ludmily; pohřební průvod vstupuje do chrámu sv. Jiří, a hrob sv. Ludmily, před nímž lidé klečí.

Pod obrazy těmi jsou tyto české nápisy: „Choť Bořivoje, prvního křesťanského knížete českého, ježto oba vře Kristově vyučil a s jich komonstvem pokřtil s. Methud, bratr s. Cyrilla.“ „Svatá Ludmila, mučednice Páně a dědička země české.“ „Skonala smrtí mučednickou na Tetíně l. P. 927, 15. září. Tělo její přeneseno do Prahy a položeno v zdejší chrám P. sv. Jiří l. P. 929. 10. listopadu.“ Pod vlysem na stěnách kolem kaple jest napsáno: „Oslavovati budu Tie Hospodine králi! Chváliti Tebe, Boha Spasitele svého a blahoslaviti jménu Tvému. Sir. 51.“ — „Stkvící hvězda, ježto jest svých svatých příkladův světlými paprsky všicku českú zemi osvietila.“ — „Ona vece: Co činíta? Zdali toho nepomníta, co jsem já vám dobrého učinila?“ Tato slova vzata jsou ze staročeské legendy o sv. Ludmile, která je mluvila ku vrahům, kteří do komnaty její na Tetíně se vedravše, od sv. kněžny nejprvé hostěni byli, a hned na to, jako za vděk toho, na ni se vrhli, aby ji zardousili. Původcem těchto nápisů jest bývalý rektor u sv. Jiří, Fr. Řezáč.

Uprostřed kaple stojí krásný *náhrobek sv. Ludmily* z bílé opuky, vzácná to umělecká památka ze XIV. století, kterou r. 1858 hrabě Krakovský obnoviti, a k níž nový oltářík přistavěti dal. Náhrobek má tvar tumby, na níž odpočívá krásná socha sv. Ludmily s rukama sepjatýma a svinutým závojem na hrdle. Na delších stranách tumby stojí pod gotickými obloučky deset sošek svatých, z nichž pouze několik lze najisto poznati, zdá se však, že jsou to ss. Zikmund, Jiří, Kateřina, Štěpán, Václav, Jeroným, Vít, Prokop, Vojtěch a kněžna abatyše Mlada. Na straně východní v nohou sv. Ludmily vyryt jest nápis: „Hrob sv. Ludmily, mučednice, dědičky a matere českého národa. Obnoven l. P. 1858.“ Na západní straně, kde vždy oltář býval, stojí z téhož r. 1858 kamenný oltářík s křížem a dvěma andílky. Kolem náhrobku jest vkusná kovová mříž, na níž pětkráte spatřuje se znak štědrého obnovitele této kaple (orlice a jednorožce), od něhož pocházejí také lampa, koberec a dvě stolice v kapli. Ostatky

sv. Ludmily zazděny jsou v náhrobku v malé skříni, hlava její chová se však již ode dávna v chrámu sv. Víta, a sice nyní v kapli za hl. oltářem. Na stěně jižní jest starý výklenek, v němž leží kámen z Tetína sem přinesený, jímž sv. Ludmila, měvši jej pro kajicné cvičení v komnatě své, spolu i ubita byla.

Pod jižní věží nalézá se *bývalá sakristie*, románská to kaple s polokruhovou apsidou, dvěma okénky spoře jen osvětlená. Jest velice zanedbána, avšak pamětihodna zbytky prastarého, snad až z XII. věku pocházejícího malování na stěnách, jež pod nátěrem se objevilo. Na oltářiku stojí kamenná řezba, která někdy bývala zazděna v klášterní chodbě nad portálem kaple sv. Anny. Práce ta náleží mezi nejstarší řezbářská díla v Čechách a pochází asi z XIII. století. V prostředním poli nalézá se sedící Maria Panna se žehnajícím děťátkem, kterou korunuji dva cherubové, držící v ruce kaditelnice. Po pravém boku Madonny klečí Mlada, po levém abatyše Berta († 1151), jež po velkém požáru klášter znova vystavěla. V jednom křídle klečí postava Přemysla Otakara I. a v druhém postava sestry jeho, abatyše Anežky. Na zdi visí olejový obraz kněžny Mlady. Na severní straně presbytěře nalézá se *chodba*, v níž visí podobizny některých abatyší. Z chodby vchází se do *kaple sv. Martina*, v které stojí oltář z r. 1676 s obrazem sv. Martina. V rohu stojí tu kamenná socha, kterou lid Pražský zove „Brigittou“. Představuje polosetlelou mrtvolu ženskou a byla zajisté jeptiškám pouze obrazem marnosti a pomíjitelnosti světské. Lid Pražský vypravuje však pověšť, že sochu tu zhotovil jistý vlašský sochař, který byl milenku svou v Jelením příkopě zavraždil a před smrtí svou (na popravišti) ji ve vězení v té podobě vytesal, jak později polosetlelá nalezena byla. Ve skutečnosti událo se něco podobného v kostele sv. Jiří dne 3. dubna 1748, kdy tu vlašský štukator Spinetti pobodal nebezpečně dceru Marianu zámeckého zahradníka Zienera jakožto bývalou svou milou, načež k smrti odsouzen byl, na popravišti však milost obdržel a po tři leta ulice v městě zametati musil. Kostel byl potom od světícího biskupa Mayera znova vysvěcen.

Z kaple sv. Martina vstupuje se do prostranné *kaple sv. Anny* (někdy i „kaplí Marie Panny“, „kaplí kapitolní“, i „kostelem kapitolním“ nazývané), upravené v nynějším způsobu od abatyše Schenweisové v letech 1673—1675. Na oltáři z r. 1674 jsou pěkné obrazy sv. Anny a sv. Josefa a na zdi visí dva obrazy sv. Kateřiny a sv. Moniky na dřevě a olejový obraz sv. Jana Kř. Na evangelijní straně oltáře odpočívají ve výklenku ve zdi *ostatky zakladatelky kláštera, kněžny Mlady*. Vkusný hrob tento zřídila r. 1675 abatyše

Schenweisová. Jest vykládán mramorem, opatřen mřížkou, skrz niž spatřuje se za sklem dubová, žlutým damaškem potažená rakev z r. 1733 se stěnami ze skla. Kostí abatyše Milady zahaleny jsou černým řeholním oděvem, jejíž místo staršího sem darovala císařovna Marie Anna, hlavu kryje umělá maska vosková a na ní spočívá knížecí koruna. Vedle leží abatyšská berla. Nad hrobem jest ve zdi latinský nápis: „Sv. Milada, dcera Boleslava Ukrutného a sestra Boleslava Nábožného, z hrobu vyzdvižena r. 1673 a zde uložena r. 1675“, z čehož jde, že jeptišky ji za svatou měly a ctily.

Při přestavování této kaple r. 1673 byly některé náhrobní kameny v dlažbě bez ladu přeloženy a i poškozeny, z čehož nelze již udati, které všechny abatyše zde odpočívají. Proti dveřím leží u zdi abatyše *Přemyslovna Kunhuta*, jejíž náhrobek má korunu, skrz niž prostrčena jest šikmo berla, a nápis „Blahoslavená Kunhuta“. Kámen ohražen jest mřížkou z r. 1733. Velký kámen s podobou abatyše a nečitelným nápisem u zdi mezi hroby Mlady a Kunhuty kryje hrob abatyše Ludmily z Blíživé (1562); náhrobník uprostřed dlažby se stopami místa, kde kovová berla a dvě desky, nyní vylámané, se nalézaly, kryl snad hrob abatyše Přemyslovny Anežky.

V této kapli bývala až do zrušení kláštera konána volba abatyše a zemřelé jeptišky bývaly zde před pohřbem vystavovány.

V lodi kostela stojí při pilíři *kazatelna* se sochou sv. Jiří na stříšce a se řezbami ze života jeho na řečništi, pod nímž anděl smrti s kosou se nalézá.

Pod kazatelnou jest málo již znatelný náhrobní kámen abatyše Kunhuty z Kolovrat († 1401), nedaleko odtud u románského pilíře kovová deska Mikuláše Staskatora z Telče z roku 1520 a v lodi jsou ještě náhrobní kameny abatyší Anny Voršily Rathouské († 1641) a Reginy z Kyrenberka († 1636). Pod kruchtou odpočívá abatyše Alžběta Kestnerová z Frauenberka († 1671). Jinak nalézá se v chrámu ještě velký počet náhrobních kamenů klášterních kaplanů a administrátorů, klášterních úředníků (hejtmanů) a dobrodinců kostela.

Z jižní lodi vchází se portálem na hřbitůvek. *Portál* pochází z počátku XVI. století a jest ozdoben krásnou kamennou řezbou představující sv. Jiří, an potírá draka. Pod obrazem jest nápis latinský: „Sv. Jiří, pros za nás Boha a Matku jeho. Amen.“

Pod kruchtou vchází se do *kaple sv. Jana Nep.*, přistavěné ku kostelu r. 1717. Má malou kruchtou a světlou kupli s lucernou, v níž na vápně jest malování od Václava Reinera, představující slávu sv. Jana Nep.

Mramorový *větší oltář* ozdoben jest dvěma olejovými obrazy od téhož Václava Reibera, větším, na němž vypodobněn jest sv. Jan Nep. před křížem klečící, a menším, představujícím sv. Josefa. Na *druhém oltáři* jest za sklem obraz Panny Marie. Na pilířích visí šest obrazů ze školy Reinerovy, představující tyto výjevy: Mučení sv. Jana; sv. Jan jako pacholík v těžké nemoci; sv. Jan před Václavem IV.; pouť sv. Jana do Staré Boleslavi; zkoumání neporušeného sv. jazyka, a slavný průvod s tělem svatého Jana. Nad pilíři jsou vypuklé obrazy: královny zpovídající se sv. Janovi, sv. Jana jako almužníka, odsouzení a smrti jeho.

Kaple tato nyní dosti zanedbána jest.

Posléze navštívíme bývalou *kruchtu jeptišek*, k níž vede cesta bývalým klášterem, nad jehož fortnou jest soška Panny Marie. Na kruchtě té stojí v čele oltář sv. kříže a u zdi nalézá se 48 dubových sedadel chórových. Zde zpívaly a modlily se jeptišky hodinky, zde bývaly novicky v řeholní roucho oblékány a skládaly slavné klášterní sliby. Nynější varhany jsou teprve z r. 1856. V posledních letech kláštera byl tu ředitelem kůru skladatel František X. Brix. Nad stolicemi visí 26 obrazů Pána Ježíše, sv. apoštolů, Marie Panny a 12 panen a mučednic. Nad kruchtou jest vížka se zvonkem z r. 1751. Ve věži visí ještě dva zvony, větší z r. 1550 ulitý od Tomáše Jaroše v Brně, a menší, přelitý r. 1756.

Chrám sv. Jiří, posvátný svými hroby, ctihodný svým stářím a slavnými dějinami, zasluhuje neodkladné opravy. Kéž by měl zbožný ctitel sv. Ludmily, hrabě Krakovský, jenž kapli této světičky umělecky obnoviti a ozdobiti dal, obětavé následovníky, kteří by se smilovali nad zanedbaným, opuštěným nejstarším chrámem Pražským!



3. Kollegiální chrám Všech Svatých, někdy královská dvorní kaple.

Mezi nejšlechtetnější církevní hodnostáře české století třináctého náležel děkan při hlavním chrámu na hradě Pražském *Vít*. Zvolen byv r. 1235 kanovníkem, stal se r. 1341 kapitolským děkanem, v kteréžto hodnosti až do smrti své po 30 let trval. Letopisec nazývá jej svítilnou na svícnu jasně planoucí, a přirovnává ho k Samuelovi, an od pacholetství sloužil chrámu sv.-Vítskému. Byl horlivý kazatel, štědrý dobrodinec chudých, zvláště žáků,

a neunavný ve stavění a zdobení chrámů. *) Za něho žil nejvyšší sudí království českého Čič (Čěč). Děkan Vít přiměl ho k založení nové kaple Všech Svatých vedlé samého paláce královského a sám najal a vyplácel kameníky a dělníky, konaje takto při stavbě úřad dozorce a pokladníka. Svatyně ta založena byla roku 1263 a r. 1264 potom byla dovršena a posvěcena. K nadání kaple daroval sudí Čič vsi Drchkov a Vyšín u Zlonic, a jinou zvláštní dědinu, ustanovenou k opatrování světel, jež tu měla hořeti dnem i nocí. Služby Boží konali v kapli dva kněží, jichž dosazování mělo náležeti děkanu u sv. Víta. Nadání toto potvrdil roku 1267 král Otakar II., ustanoviv zároveň, aby v této kapli každou sobotu sloužena byla mše sv. o Marii Panně za duši jeho manželky a dítek. Odtud právě nazývala se svatyně ta *kaplí královskou* a těšila se zvláštní milosti králů českých. Přemysl Otakar II. dal ji co nejnádherněji ozdobiti stkvostnými baldachiny a opatřil jí ornáty, dalmatiky, kápě a posvátné nádoby ze zlata a stříbra.

Ještě více byla kaple Všech Svatých zvelebena od *krále Václava II.* Panovník ten, vynikaje velikou nábožností, choval na svém dvoře vždy nejméně 24 kaplanů, kteří, majíce jako jiné dvoranstvo zaopatření své se stolu královského, konali každodenně v kapli královské u přítomnosti panovníkově rozličné pobožnosti. Aby služby Boží v svatyni té s větší slávou konány býti mohly, připojil k ní král r. 1295 proboštství a kollegiátní kapitolu kostela Mělnického se všemi statky a vším příslušenstvím, tak že odtud tamnější probošt dle nového sídla svého nazýval se proboštem Všech Svatých; k tomu pak nadal král také děkana a několik nových prebend kanovnických. Kapitola sv.-Vítská postoupila této nové *kollegiátní kapitole* svůj dům vedlé samé kaple Všech Svatých, v němž děkan a nižší duchovenstvo tohoto sboru bydleli. Proboštem od roku 1295 byl Oldřich, děkanem Albrecht. Avšak r. 1300 toto založení zaniklo, nevědomo proč, proboštství a kapitola v Mělníku byly zase obnoveny, a probošt Oldřich stěhoval se do Mělníka se vším náčiním kostelním, jež před pěti lety odtud byl odnesl. **)

Dvorští kaplani již neměli od té doby žádných obročí při kapli Všech Svatých, nýbrž bývali od krále povyšováni k jiným beneficiím. Místo prvotních dvou kněží býval, jak se zdá, při kapli již jen jeden, a ten se nazýval správcem (rektorem) této kaple. Před r. 1342 byl tu rektorem Václav Tausentmark, potomní farář u sv. Havla. Po zaniknutí kapitoly zůstala kapli pouze

*) Prameny dějin českých II. 287, 321—326.

**) Tomkův Dějepis Prahy I. 234. 383. 549.

část sousedního, někdy kapitolou sv.-Vítskou darovaného domu, v němž rektor bydlel.

Nová doba nastala kapli Všechn Svatých za otce vlasti Karla. Již jako markrabí konal r. 1338 přípravné kroky k novému založení zvláštní kollegiální kapitoly při této královské kapli a vymohl si k tomu povolení od papeže Benedikta XII., i od kapitoly Pražské. Nová tato *kollegiální kapitola královské kaple Všechn Svatých* začala r. 1341 a měla krom probošta a děkana 11 kanovníckých prebend, a mimo to ustanoveno bylo při kapli 10 vikářů a sakristán, tudíž celkem 24 duchovních osob. Kaple náležela ku podací královskému tím způsobem, že probošt i kanovníci bývali jmenováni od krále. Štědrý panovník sám nadal duchovní sbor ten hojnými statky. Avšak r. 1366 přivtělil Karel IV. kapitolu Všechn Svatých ke kolleji, nazvané dle něho Karlovou. Kollejt, založená téhož roku, ustanovena byla pro 12 mistrů svobodných umění, kteří na vysokém učení měli bohosloví študovati a dílem i přednáseti. Sídlem kolleje té byl dům někdy Lazara Žida za kostelem sv. Mikuláše na Starém městě (čís. 61 a 51). Karel spojil s ní kapitolu Všechn Svatých tím způsobem, aby napotom kanovnícká místa kapitoly, jichž bylo jedenáct, osazována byla výhradně mistry kolleje Karlovy. Kdykoli totiž některá prebenda se uprázdnila, měl k ní od krále býti podán vždy nejstarší mistr této kolleje. Toliko jmenování probošta vyhradil Karel sobě a svým nástupcům; děkan pak měl býti i nadál volen od kapitoly. Kanovníci, tímto způsobem dosazení, měli však i dále přednáseti na vysokém učení o bohosloví a svobodných uměních, pokud by každému dopouštělo zdraví a stáří. K tomu cíli daroval Karel kanovníkům, jakožto professorům v učení Pražském, dům proti faře u sv. Mikuláše na Malé straně (čís. 9) k společnému bydlení, jenž odtud nazýván jest kollejí Všechn Svatých. Později koupili si kanovníci větší a příhodnější kollegiální dům blíž kostela sv. Mikuláše na Starém městě (čís. 16) a přeložili do něho někdy v letech 1379—1383 své sídlo.*)

Při kapli Všechn Svatých měli bydleti pouze probošt a děkan. V letech 1374—1376 vystavěl děkan Oldřich ze Sulzpachu vlastním nákladem znova děkanský dům. Spojení kapitoly s universitou nebylo kapli Všechn Svatých na ujmu, což dokazuje to, že ku konci panování Karla IV. *byla znova stavěna*. Petr Parlér, výtečný stavitel chrámu sv.-Vítského, řídil také toto dílo a dokončil kůr asi r. 1386. Nepochybně nařídil stavbu tu sám císař,

*) Tomek II. 94., 478. III. 30., 277., 539.

a mnoho přispěl k ní také arcibiskup Jan Očko svým nákladem, jenž druhdy byl proboštem této kapitoly. Kaple byla vystavěna dílem krásným, ozdobena kamennými řezbami a okrášlena převýbornými skly. Probošty byli v té době Jan Očko z Vlašimě (1341—1352), Petr z Rožmberka († 1384), Jan Sádlo ze Smilkova (do r. 1407), Zdislav Chrt (až do r. 1411), mistr Zdeněk z Labouně (až do r. 1418) a Zikmund (1420).

Od té doby, co kapitola Všech Svatých s kolejí Karlovou spojena byla, splývaly osudy její s osudy této koleje, i vysokých škol Pražských. Okolo r. 1412 byli mezi kanovníky ještě rozhodní odpůrci Husovi, mistři bohosloví Stanislav ze Znojma, Štěpán Pálež, Petr ze Znojma a Jan Eliášův, kteří však potom od krále Václava IV., Husovi přejícího, z Prahy vypovědění byli. Na jich místo nastoupili husitští mistři Křišťan z Prachatic, Šimon z Tišnova, Šimon z Rokycan a Antonín z Loun, a tak odcizena byla Církvi katolické s kolejí Karlovou i kapitola Všech Svatých. Křišťan z Prachatic, náčelník strany podobojí († 1439) byl poslední kanovník u Všech Svatých, vyšlý z koleje Karlovy. *) V husitských bouřích ztratila kapitola své statky a schudla. Bývalé kolegiální obydlí na Starém městě u kostela sv. Mikuláše bylo jí vzato a pouze děkanský dům u kostela, vystavěný někdy děkanem Oldřichem ze Sulzbachu, zůstal jí. Jelikož nebylo dostatečného nadání, sklesla kapitola na dva údy, probošta a děkana, a i ti bývali zároveň členy kapitoly metropolitní. Po válkách husitských následovali u Všech Svatých v důstojnosti proboštské Václav z Křižanova (1460), odpůrce Jana Rokycany a spoluadministrátor arcibiskupství († kolem r. 1471), Zikmund z Král. Hradce († 1471), Jan z Úterého, horlivý obhájce katolické víry proti Husitům (od r. 1471), František z Tachova (od r. 1519), a Martin (1533). Z děkanů, kteří, rovněž jako probošti, byli spolu údy kapitoly sv.-Vítské, sluší uvést horlivého Hilária Litoměřického, jenž zastával též úřad administrátora arcibiskupství. **)

Strašný požár dne 2. června 1541, jímž král. hrad uchvácen byl, zničil též krásný kostel Všech Svatých se všemi ozdobami jeho z času Karla IV., tak že bylo žalostno, hleděti na rozvaliny jeho. Dlouho byly tu smutné zříceniny, až zželelo se jich arcikněžně rakouské Alžbětě, vdově po francouzském králi Ludvíku IX., a dceři císaře Maxmiliána II., která v Praze na hradě žila a kostel ten obnoviti dala, načež jej arcibiskup Antonín Brus z Mohelnice na

*) Tomek IV. 539.

**) Frind Kirchengesch. Böhmens. IV. 185—190.

den sv. Bernarda, 20. srpna 1580 posvětil. Nová tato stavba nerovnála se však nikterak bývalé nádherné svatyni.

Roku 1547 byl proboštem u Všech Svatých Vyšehradský děkan Šimon Villaticus († 1549) a po něm Jan z Přestic (až do r. 1565). Z děkanů budiž uveden Jakub ze Šternovic (1560), kaplan arciknížete Ferdinanda, jenž později na opatství Strahovské se vetřel, a smutnou pověst zhoubce kláštera toho si získal. Jak skromné byly hmotné poměry kapitoly u Všech Svatých v době té, poznáváme ze žádosti r. 1563, kterou metropolitní kapitola prosila krále Ferdinanda I., aby kanovníctví u Všech Svatých, jež sotva 15 tolarů ročních vynášelo, udělil sv.-Vítskému kanovníkovi Peristeriovi. *)

Kostelu Všech Svatých dostalo se r. 1588 vzácného pokladu přenesením do něho *těla sv. patrona českého Prokopa*. Světec ten zemřev r. 1053 jakožto opat slovanského kláštera na Sázavě, jež sám byl založil, pohřben byl od biskupa Pražského Šebíře v klášterním chrámu Marie Panny, kde lid český ctil jej obzvláštně od r. 1204, kdy papež Innocenc III. za svatého jej vyhlásil. Za Karla IV. chovala se jedna ruka tohoto světce v chrámu sv. Víta. Každoročně přicházeli tisícové poutníků z blízka i z daleka na Sázavu ku hrobu sv. Prokopa, kde jim Bůh na přímluvu oslaveného vlastence našeho a miláčka svého vzácné milosti prokazoval. Tak bylo po celý věk 13. a 14. Avšak r. 1421 vydrancovali a zkazili Táboři klášter Sázavský, jenž sice po husitských válkách znova ožil, než, sotva již živořil. Na štěstí zůstal hrob sv. Prokopa pod hlavním oltářem r. 1421 neporušen. V rozmáhajících se náboženských zmatcích a při ochuzenosti i nekázni kláštera klesala na Sázavě úcta k sv. Prokopu a hrob jeho osiřel koncem 16. století docela. To zavdalo arcibiskupu Martinu Medkovi podnět, že si umínil, ostatky sv. Prokopa vyzdvihnouti a do Prahy přenést, kdež by zbožní Čechové spíše měli příležitost, sv. patrona toho ctíti. Císař Rudolf II. rád k této žádosti svolil a tudíž byl odkryt posvátný hrob, kde 535 let poklad ten odpočíval, a tělo sv. Prokopa bylo dne 29. května, v neděli 6. po Velikonoci r. 1588 přeneseno ze Sázavy do Prahy. Arcibiskup Medek přijal vzácný klenot ten ve slavném průvodu, jehož účastnil se sám císař a množství duchovenstva i panstva a lidu katolického. Posvátné tělo uloženo v novém hrobě v presbytěři, uprostřed kněžského kůru kostela Všech Svatých, a od té doby na novo množila se úcta a sláva sv. Prokopa po vlasti naší. Později, když po katolické reformaci opět

*) Dra. Borového Jednání konsistoře katol. str. 367.

zbožní poutníci do obnoveného kláštera Sázavského docházeli, přinesl arcibiskup Matouš Sobek z Bílenberka r. 1669 sám osobně na Sázavu rámě sv. Prokopa a klášteru je daroval. Bratr Ferdinanda III., arcikníže Leopold dal v 17. století hrob sv. Prokopa v kostele Všech Svatých červeným aksamitem stkvostně ozdobiti. Za císaře Leopolda I. (1705 — 11) vymohl arcibiskup Breuner, že den sv. Prokopa aspoň dopoledne byl jakožto svátek svěcen, což však přestalo za císaře Josefa II. *) Děkan u Všech Svatých Josef Makár z Merfelic, generální vikář Pražský, odkázal hrobu sv. Prokopa na mešní nadání 1600 kop († 1635). Děkan téže kapitoly Bohumír Alois Kinner († 1670) odkázal témuž posvátnému hrobu na světlo a na mše sv. 1000 zl. Děkan Bílek z Bílenberka, nástupce jeho, vystavěl nové pěkné děkanství při kostele. **)

Tělo císaře Rudolfa II., zemřelého dne 20. ledna 1612, uloženo bylo prozatím v kostele Všech Svatých a odpočívalo tu až do 1. října téhož roku, kde v král. hrobce u sv. Víta pochováno jest.

Když po bělohorské bitvě kanovníci sv.-Vítští ku hlavnímu chrámu svému opět se vrátili, nemohli v něm po nějaký čas služby Boží konati, poněvadž od Kalvínců poskvrněn a vydrancován byl a v tom čase přísluhovali zatím v kostele Všech Svatých. Roku 1631 zmocnili se svatyně té protestantští Sasíci a odbývali v ní v době, pokud v Praze trvali, svoje lutheránské pobožnosti. Dne 26. prosince 1643 byl v tomto kostele od kardinála Harracha na kněžství posvěcen hrabě Ferdinand Martinic, probošt Vyšehradský, syn nejvyššího purkrabí. Švédové, zmocnivše se r. 1648 hradu, vypudili z chrámu sv. Víta kanovnický a predikanti jejich začali tu kázati, avšak probošt a děkan vymohli u Königsmarka, že chrám sv.-Vítský kanovníkům opět vrácen byl, začez vykázan švédským predikantům kostel Všech Svatých. ***)

Pokud ještě zemský soud na hradě Pražském zasedal, vcházelo se do kostela bezprostředně ze sousední Vladislavské dvorany a před velkým oltářem skládali tu soudcové a svědkové přísahy. Roku 1592 dovolil arcibiskup Berka ku žádosti úředníků zemských, aby dvěře na kruchtě kostelní, jimiž z Vladislavské síně do chrámu se chodívalo, které však již od dlouhé doby zavřeny a varhanami zastaveny byly, opět se otevřely, a aby varhany k tomu účelu na pravou stranu ku zdi pošinuty byly. Od té doby skládaly se před hlavním oltářem opět soudní přísahy.

*) Dra. Borového Martin Medek str. 157 — 159

**) Prodrumus 394.

***) Poselkyně II. 50. 307. III 322. 373.

Císař Ferdinand II. daroval kapitole u Všech Svatých r. 1623 tvrz Choteč s poplužím i vsí, a ves Zbuzany, zabavené Jiříku Magrlovi ze Sobišku pro účastenství ve vzpouře. Dne 6. srpna 1671 probodl v kostele Všech Svatých mezi kázáním jistý Španěl vlašského hraběte, z čehož strhla se taková vřava v svatyni, že kazatel odejíti musil. Z proboštů v době po válce třicetileté vynikal zvláště Jan František svob. pán z Talmberka, jenž r. 1672 sobě a nástupcům svým vymohl v Římě právo pontifikalií a 15.000 zl. dědictví svého odkázal proboštství. Roku 1676 povýšen byl za biskupa v Králové Hradci. Nástupcem jeho stal se Jan Jakub z Talmberka († 1701), po něm Adam Ignác Mladota ze Solopisk († 1708), potom Jan Adam Vratislav hrabě z Mitrovic, později biskup Královéhradecký, dále hrabě Michal Althan, jenž byl též proboštem v Staré Boleslavi, později biskupem ve Vácově a posléze kardinálem. Roku 1719 stal se proboštem u Všech Svatých Jan Josef hrabě Vratislav z Mitrovic.

Až do r. 1768 odpočívalo tělo sv. Prokopa uprostřed kněžského kůru v kostele. Od r. 1755 žily však v novém Teresiánském ústavu v sousedství kostela šlechtičny, které svoje slavnosti konaly v kostele Všech Svatých. Dámám těm překážel oltář s tělem sv. Prokopa obzvláště při slavnosti nastolení představené („abatyše“) a tudíž prosily, aby dán byl odtud pod postranní krucht, což skutečně dne 12. listopadu 1768 se stalo. Tím kostel nabyl sice volnosti, avšak tělo sv. patrona českého Prokopa přišlo do nedůstojného ústraní. V tom roce bylo presbyterium od kostelní lodi vysokou železnou mříží přepaženo. Roku 1843 uděleno bylo péčí arcibiskupa Pražského děkanu u Všech Svatých Ignáci Mrázovi a nástupcům jeho právo pontifikalií. V době, kdy velechrám sv. Víta opravován a lešením naplněn byl, dály se veškeré služby Boží arcibiskupské i kapitolní od r. 1861 až do r. 1873 v kostele Všech Svatých, jenž takto dočasně zastával místo chrámu metropolitního.

Bývalý děkanský dům při kostele koupen byl ku stavbě Teresiánského ústavu šlechtičen, tak že nyní kapitola při samém kostele žádného obydlí nemá. Velkostatek Choteč náleží jí však posud.

Kollegiátní kapitola u Všech Svatých na hradě Pražském čítá nyní šest členů, totiž probošta a děkana, kteří jsou infulovaní preláti, a čtyři kanovníky. Všickni bydlí porůznu po městech Pražských, majíce pouze povinnost, v jisté svátky v kollegiátním kostele služby Boží konati. Dle bývalého spojení kapitoly s kolejí Karlovou na universitě bývá hodnost kanovníků u Všech Svatých

pravidelně udílena professorům bohosloví na universitě i katechetům na středních školách.

V kostele slouží se po celý rok v 10 hod. mše sv. pro šlechtičny z Teresiánského ústavu. Kapitola koná zde slavné služby Boží jen o větších svátcích, zejména v dny Všech Svatých a sv. Prokopa, o nichž bývá (německé) kázání.

Trpká bolest uchvacuje upřímného Čecha katolíka, jenž zavítav do tohoto chrámu, seznává, že *hrob našeho sv. Prokopa zde osiřel* a v té míře opuštěn jest, že *málokterý Pražan vůbec o něm ví!* Jaké to bylo plesání po celých Čechách, když papež Innocenc III. ku snažným prosbám krále Přemysla Otakara I., biskupa Pražského Daniele a opata Sázavského Blažeje prohlásil milého našeho rodáka Prokopa za svatého! Jaké zástupy poutníků spěchávaly za dnů Karlových ku hrobu jeho na Sázavu! A když národ náš velikou většinou do bludů německého protestantství upadl a v něm tonul, tu šlechetný velepastýř Martin Medek přinesl nám do Prahy tělo sv. Prokopa, doufaje, že opět úcta k němu rozkveté. Rozkvetla ovšem, a to hlavně na Sázavě, kde sice starobylý klášter koncem minulého věku zrušen byl, kamo však podnes zbožný lid český, zvláště o slavnosti sv.-Prokopské četně putuje, avšak — se studem a bolem to díme — v Praze jest hrob sv. Prokopa osiřelým, opuštěným, ba skoro neznámým! A přece zasluhuje náš milý sv. Prokop, abychom ho ctili a vzývali, jestiž on předním ochráncem našeho drahého jazyka českého a dobrodiní, jež prokázal národu našemu, podnes nejsou s dostatek oceněna. Ó jest nám třeba více nábožnosti, úcty a lásky k našim sv. patronům, abychom aspoň poněkud stali se hodnými velikých otců svých, starých katolických Čechů, kteří proto byli slavní a mocní, že byli upřímní katolíci a ctitelé sv. dědiců našich. V příčině žádoucího rozkvětu úcty k sv. Prokopu bylo by nejlépe, přenéstí někdy v budoucnosti tělo jeho do některé z nových kaplí dostavěného velechrámu sv. Víta.

Kostel Všech Svatých přiléhá k části hradu králem Vladislavem II. vystavěné. Podnes nalézají se v památné Vladislavské síni ve východní zdi dvěře, jimiž někdy při zasedání zemského soudu (v sousední, později sněmovní komnatě) chodilo se do kostela ku skládání přísahy. Jižní strana kostela i kůr čelí ku městu, severní k malému náměstí před chrámem sv. Jiří. Již zevnějšek této svatyně jeví zvláště stranou ku městu stopy hrozného požáru z r. 1541. Nad jediným vchodem z náměstí jest u střechy vikýř na způsob vížky, v němž visí zvonek, označený jménem dárkyně, královny Alžběty, a znakem jejím, třemi liliemi. Vnitřek skládá se z kněž-

ského, dosti dlouhého kůru, a lodi, a jest osvětlen okny, v nichž gótické kružby se zachovaly; klenba však jest pozdější a mnohem nižší, než bývalo před ohněm, ačkoli má žebra na způsob gótický. Na klenbě vymalovány jsou čtyřikráte znak arcivévodkyně rakouské a ovdovělé královny francouzské Alžběty, a dvakráte znak kapitoly Všech Svatých. V kněžském kůru, od lodi vysokou mříží odděleném, stojí po stranách kanovnická stalla, a na straně evangelijní jsou tři okna z oratoře Teresiánského ústavu šlechticů. Oltáře nalézají se tu čtyři.

Hlavní oltář ozdoben jest velikým, v copově upraveném rámu zasazeným obrazem Všech Svatých, nad nimiž Nejsv. Trojice se vznáší. Mezi světci spatřujeme v popředí sv. patrony české, zvláště sv. Prokopa i sv. Jana Nep. Pěkný obraz ten maloval Václav Reiner.

Na stěnách presbytáře visí 12 obrazů ze života sv. Prokopa, a na jednom z nich, na evangelijní straně nad mříží, jest nápis obsahující stručný životopis tohoto světce, zprávu o jeho přenesení ze Sázavy a o tom, že obrazy ty jakož i pohrobní oltář sv. Prokopa zřídil r. 1669 děkan zdejší Bohumír Alois Kinner z Löwenthurmu.

V lodi na severní straně pod kruchtíčkou stojí nyní *oltář sv. Prokopa s větší částí sv. ostatků jeho*, které nalézají se v dřevěné pozlacené tumbě, ozdobené řezbami ze života tohoto světce a čtyřmi postavami, značícími ctnosti jeho. Na tumbě jest klečící socha sv. tohoto patrona našeho. Na jižní straně v lodi stojí *oltář* s krásným obrazem *snímání Páně s kříže*, na němž zvláště některé hlavy jsou pěkné. Pod ním jest obrázek Chrudimského Spasitele. Pod kruchtíčkou v rohu jihozápadním jest *oltářík sv. andělů* s třemi slušnými obrazy svatého Michala, vítěze nad ďáblem (uprostřed), sv. Gabriela a sv. Rafaela (po stranách). U prosté kazatelny na jihu visí na pilíři zdařilá kopie obrazu Panny Marie z chrámu Maggiore v Římě a dřevěná deska, zřízená na památku od zdejšího děkana Bartoloměje Flaxia z Čenkova. Nápis na ní dí, že tato královská kaple dne 2. června 1541 shořela a zpusťla, až ji královna Alžběta roku 1580 obnovila a arcibiskup Brus zase posvětil, načež dne 29. května 1585 (má státi 1588) sem arcibiskup Medek přenesl u přítomnosti císaře Rudolfa II. a dvoru jeho tělo sv. Prokopa, a že r. 1592 arcibiskup Berka dovolil otevřít zase dvěře ze síně Vladislavovy k účelu skládání soudních přísah v kostele. Uprostřed lodi jest náhrobní kámen bez nápisu, a na stěnách visí několik obrazů menší ceny.



4. Kaple Panny Marie

v čís. král. Teresiánském ústavu šlechticů.

Roku 1755 založila zbožná císařovna Marie Teresie na Hradčanech ústav ku výživě 30 chudých šlechticů a dala mu zřízení poloklášteří, ustanovivši, aby dámy v kůru denně se modlily a dvě mše sv. slyšely, o nedělích i o svátcích kázání přítomny byly, v jisté dny sv. svátosti přijímaly, v adventě i v postě čtrnáctidenní duchovní cvičení konaly, a v černém oděvu chodily. Pro nový ústav získány tři domy mezi kostelem Všech Svatých a majorátním domem knížat z Lobkovic, totiž starý dům Rožmberský, někdy (před r. 1557) od pana Viléma z Růže stkvostně vystavěný a dvě menší budovy, z nichž jedna byla děkanství kapitoly u Všech Svatých. Na místě tří těchto stavení vystavěna velkolepá budova nového ústavu šlechticů. Po zrušení kláštera u sv. Jiří uděleno bylo právo, korunovati českou královnu, jež r. 1348 Karel IV. abatyším sv.-Jirským byl dal, představeným či abatyším ústavu šlechticů. Právo to vykonávala z nich poprvé arcikněžna Marie Anna, dcera císaře Leopolda II., když málo dní po jeho korunování a po své instalaci r. 1791 vsadila své vlastní matce Marii Ludovice v chrámu sv. Víta s arcibiskupem a nejvyšším purkrabím Pražským korunu sv.-Václavskou na hlavu.

Císař Josef II. spojil r. 1787 ústav Novoměstských šlechticů u sv. Andělů s tímto ústavem Teresiánským, avšak císař Leopold II. sloučení to opět zrušil a dámám ústavu Novoměstského dovolil, aby zase jako samostatné družstvo do nového svého domu na náměstí sv.-Josefském v bývalé kolleji Norbertinské se odstěhovaly. Poslední abatyše kláštera sv.-Jirského Marie Teresie Harnachová, odstěhovavši se do čís. p. 506—II. vedlé chrámu sv. Ignáce na Novém městě, vzala s sebou i odznaky své důstojnosti, knížecí korunu a berlu, doufajíc, že klášter opět zřízen bude. Když ale naděje ta se neplnila, a kněžna blízkou smrtí svou předvíдалa, doručila korunu a berlu hraběti Dohalskému z Dohalic, jenž klénoty ty odevzdal kapitole sv.-Vítské. Roku 1836 měla býti instalována nová abatyše ústavu šlechticů, arcikněžna Marie Teresie. K této slavnosti odevzdal kapitolní děkan František Pöllner dotčené klénoty nejvyššímu purkrabí hraběti Karlu Chotkovi, aby jich bylo užito. a tudíž obdržela zmíněná arcikněžna první z abatyší Teresiánského ústavu při své instalaci dne 8. září 1836 berlu a knížecí korunu bývalých abatyší sv.-Jirských. První tato korunovaná abatyše ústavu šlechticů korunovala potom dne 12. září 1836 s arcibiskupem a purkrabím Pražským královnu

českou, posud žijící Marii Annu, choť Ferdinanda Dobrotivého. Od té doby nacházejí se ony vzácné klénoty v ústavu šlechticů a bývá jich vždy při instalaci abatyší užíváno.

Berla má na vrcholku obraz sv. Jiří, bojujícího s drakem, a na kroužkách, jež dutou hůl pohromadě drží, jest starožitný latinský nápis: „Léta Páně 1303 dal tuto berlu udělati Václav II., král český a polský, a dal jí sestře své, paní Kunhutě, abatyši kláštera sv. Jiří na hradě Pražském roku prvního jejího posvěcení.“ Pohřichu byla berla ta r. 1836 zlatníkem při opravě částečně starožitného tvaru svého zbavena.

Knížecí koruna stříbrná, pozlacená, liliemi a drahými kameny ozdobená, má uvnitř nápis: „Panna Ludmila z Blížové, abatyše, dala mne udělati l. P. 1553.“ *)

V ústavu Teresiánském žije 30 šlechticů, totiž děkanka, podděkanka, 2 assistentky a 26 kapitulárek. Arcikněžna abatyše zde nebydlí. Ústavu náležejí deskové statky Cerhenický a Karlšteinský. Dámy nosí na hrdle jakožto odznak peníz s obrázkem neposkvrněné Panny Marie, patronky své, a se začátečnými písmeny své zakladatelky, císařovny Marie Teresie.

Nad krytou předsíní ústavu vedlé kostela Věch Svatých, kterou sochař Ignác Platzer provedl, čte se latíně napsáno: „Marie Teresie, zbožná, blažená císařovna, po dosažení míru doma i za hranicemi, založila, a královskými důchody opatřila tento dům ku větší slávě Boží, k rozmnožení služeb Božích a pro útěchu šlechticů l. P. 1755.“

Ve východní části rozsáhlého ústavu, v bývalém domu Rožmberském, nalézá se na dvoře pěkná *kaple Panny Marie*, neobyčejně vysoká, mající dvě galerie nad sebou, do nichž z 1. a z 2. patra ústavu se vchází. Jsou tu tři oltáře s malováním na vápně: *Hlavní oltář Panny Marie Neposkvrněné* se svatostánkem a schránkami sv. ostatků, *oltář sv. Františka Seraf.*, a *oltář svatě Teresie*. Na stropě jest obraz Nejsv. Trojice. Všecky tyto malby jsou čistě zachovány. V rohu stojí zpovědnice. V této kapli nebyla již po mnohá léta mše sv. sloužena, jelikož dámy své pobožnosti nyní ve svém kůru v kostele Věch Svatých konají, kde se i slavné instalace abatyší odbývají. Pouze pohřby dám konají se z kaple té.



*) Vyobrazení a popsání v Památkách archaeolog. II. díl str. 89—90.

5. Dvorní kaple sv. Kříže.

Nejnádhernejší tato svatyně Pražská založena byla od císařovny Marie Teresie, která královský hrad v nynější podobě dostavěla. Když r. 1848 hrad začal býti stálým sídlem císaře Ferdinanda Dobrotivého a císařovny Marie Anny, byla kaple ta v letech 1852—1858 rozšířena a stkvostně obnovena. *Ferdinand Dobrotivý* trávil v této svatyni nejmilejší chvíle své, dáváje lidu Pražskému stkvělý příklad vroucí nábožnosti. Zde bylo tělo zesnulého tohoto nábožného panovníka vystaveno a odtud odvezeno bylo do císařské hrobky ve Vídni. Staříčká ovdovělá císařovna *Marie Anna Pia* vydržuje posud služby Boží v kapli té, jak zde za času Ferdinanda Dobrotivého konány byly.

Kaple stojí na druhém nádvoří král. hradu s tří stran volně a souvisí s hradem na straně východní. Zvenčí jest jednoduchá. Na střeše nalézá se vížka se zvonkem. Na západní straně stojí ve výklencích sochy sv. Petra a Pavla z r. 1854 od sochaře Emanuela Maxe. Nad sv. Petrem stkví se zlatý nápis: „Ty jsi Petr, a na té skále vzdělám Církev svou.“ Nad sv. Pavlem: „Milostí Boží jsem, co jsem, a milost jeho nebyla ve mně prázdná.“ Na římse stojí mezi dvěma anděly pozlacený kříž. Dveřmi k západu vstupuje se do sakristie, druhými dveřmi k straně východní do *předsíně*, která celý den otevřena jest a v níž lze hleděti mřížkami dovnitř.

Svatyně ta činí na příchozího mocný, k zbožnosti povznášející dojem. Vše jest zde umělecké, stkvostné a čisté, a přece není kaple přeplněna. Po levé straně jest řada oken s červenými hedvábnými záslonami, po straně severní táhne se dole chodba a nad ní dvojí galerie, každá o 5 oratořích. Nad vchodem nalézá se v prvním patře císařská oratoř, bohatě řezanými pozlacenými ozdobami oslňující. Na západní straně jest oltář a za ním hudební kruchta, z níž dovnitř jdou dvě okna, umělými řezbami ozdobená.

Krásné *malby* na stěnách a na klenbě provedl Vilém Kandler. Obrazy ty líčí souladně hlavní doby a osoby z dějin vykoupení člověčenstva a jsou provedeny na stěnách šedě, na klenbě a pod ní barvami na vápně.

Na třech dílcích *klenby* spatřujeme tři velké obrazy ze Starého Zákona: Potopu světa, Noěmovu oběť a Mojžíše, an dostává desatero přikázání od Hospodina. *Pod klenbou* jsou na stěně jižní mezi okny obrazy Jeremiáše, Judity, Isaiáše, Esthery, Davida, a na straně severní, mezi kruchtami hořeního patra, obrazy

Ezechiele, Ruth, Daniele, Debory, Árona. Až potud vylíčeny jsou děje a osoby starozákonní. *Pod hoření galerií na stěně severní* jsou šedé obrazy ze života Páně: Narození Ježíše Krista, Spasitel na poušti, Spasitel ustanovuje Petra nejvyšším pastýřem ovcí svých, Večeře Páně a Vzkříšení. Nejdoleji jest na této straně pět církevních Otců vyobrazeno.

Nad hl. oltářem vymalován jest Bůh Otec mezi čtyřmi anděly, an na oblacích sedí a smírnou obět Ježíše Krista přijímá. *Východní stěna*, kde císařská oratoř se nalézá, má obrazy Ducha sv., sv. Petra a Pavla, sv. Jáchyma a sv. Anny. *Kazatelna* na jižní stěně ozdobena jest na stříšce soškou Spasitele, na řečništi obrazy sv. evangelistů a v pozadí obrazy Mojžíše a Árona.

Středem, k němuž všechny obrazy dějů a osob poukazují, jest obraz *hlavního oltáře* — umírající Spasitel. Jest to jedna z nejkrásnějších prací malíře Frant. Balka. Na rámci obrazu jest sedm štítků se zlatými nápisy: „Největší láska, — největší trpělivost, — nejhlubší pokora, — největší chudoba, — největší ponížení, — největší bolest“ a nahoře: „Kniha života napsaná uvnitř i vně.“ Jinak stkví se hl. oltář i druhé dva poboční mramorem a stříbrem. Nad svatostánkem jest obraz Panny Marie Bolestné.

Po straně evangelijní stojí *oltář sv. Víta a Václava* s obrazem, jež Balko maloval. Druhý *oltář* na téže straně *sv. Teresie a sv. Františka Seraf.* má obraz od téhož malíře a menší obrázek *sv. Josefa*. V rohu u dveří stojí ve výklenku, překrásnými druhy karrarského mramoru obloženém, *socha sv. Jana Nep.* z bílého mramoru, od Ein. Maxe zhotovená. Po stěnách visí obrazy křížové cesty.

Služby Boží konají se v této svatyni tímto řádem: Po celý rok jsou mše sv. v 7, o 8¹/₄ a v 9 hodin a o nedělích i o svátcích bývá v 9 hodin zpívaná mše sv. Kromě těchto pravidelných služeb Božích bývají ještě pro členy císařské rodiny zvláštní mše sv. Odpoledne koná se ve dnech zasvěcených v 5 hodin požehání. Kázání (německá) bývají v nedělích a o svátcích v adventě a v postě a na Veliký pátek večer. Před květnou nedělí odbývá se zde výhradně pro šlechtičny čtyřdenní duchovní cvičení, každodenně s ranním a odpoledním kázáním a společným sv. přijímáním na konci. V pašijovém témdni konají se tu slavné služby Boží, kromě Vzkříšení. Večerní hodinky (jitřní a chvály) zpívají zde v těchto dnech alumni kníž. arc. semináře. Kaple jest, vyjma některé zvláštní pobožnosti, po celý rok všem věřícím bez rozdílu přístupna. Služby Boží konají zde dvorní kněží a ku kázání bývají i jiní duchovní zvaní.

6. Kaple sv. Jana Křtitele v paláci arcibiskupském.

Až do neblahých náboženských bouří v století 15. měli vrchní pastýřové Pražští slavný dvůr na Malé straně, jenž r. 1419 od Husitů požárem zničen byl. V následujících zmatkuplných letech byly arcibiskupské statky rozsápány a prestol sv. Vojtěcha zůstal plných 140 let osiřelým. Posléze vzbudila Prozřetelnost Boží českému katolickému stádcí po dlouhé smutné sirobě opět apoštolského velepastýře Antonína Brusa z Mohelnice (1561—1580). Císař Ferdinand I., jemuž přední zásluha o znovuzřízení arcibiskupského stolce v Praze náleží, koupil r. 1562 od pana Floriana Griespeka, ministra svého, dům na Hradčanech při samém vjezdu do král. hradu, a daroval jej arcibiskupovi Antonínu za sídlo. Nový tento arcibiskupský dům nebyl však ani stínem bývalého stkvostného a rozsáhlého dvoru arcipastýřů Pražských na Malé straně a byl od r. 1562—1765 několikráte přestavován a rozšiřován, až nynější rozsáhlosti a nádhery dosáhl. *) Nejprvé dal jej se značným nákladem přestavěti sám arcibiskup Brus v letech 1562—1564, meškaje na církevním sněmu v Tridentě, ještě více ozdobil jej r. 1599 arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé, jenž zřídil v něm nynější kapli, dále podnikl tu některé změny arcibiskup Matouš Ferdinand z Bílenberka (1669—1675), a nástupce jeho Jan Bedřich hrabě z Valdštýna dal celou budovu přestavěti. Posléze upravil palác ten se stkvostným průčelím nynějším arcibiskup Antonín Petr hrabě Přichovský z Přichovic (1764—1793) dle plánů stavitele Jana Wircha. Sošnické a ozdobnické práce zhotovil sochař Ignác Platzer. Nejnověji obnovil jej arcibiskup Alois Josef svobodný pán Schrenk, jenž i vystavěl krytou chodbu za kaplí.

V prvním patře tohoto paláce nalézá se v jihovýchodním rohu stkvostná *kaple sv. Jana Křtitele*. Skládá se ze čtvercové lodi a užšího presbytěre. Do lodi vedou z komnat arcibiskupských troje dvěře. Nad vchodem v předsíni zasazen jest mramorový znak arcibiskupa Berky z Dubé. Dříve byla kaple ta s dostatek osvětlena okny u hlavního oltáře, nyní však panuje v ní pološero, a zvláště loď jest tmavá, jelikož za okny přistavěna jest krytá chodba, čehož litovati jest, že nelze krásných sošnických ozdob a obrazů svatyňky této dobře rozeznati.

Na stropě v lodi jest pět obrazů ze života sv. Jana Křtitele a na klenbě nad hlavním oltářem obraz Nejsv. Trojice, kteréžto

*) Dra. Borového Antonín Brus str. 124.

malby provedl roku 1599 Daniel Alexius z Plzně. Nad dveřmi z předsíně zadělán jest znak arcibiskupa Schrenka a nad ním nápis, že tuto kapli r. 1599 zřídil a na den Stětí sv. Jana ku cti a slávě Boží, Panny Marie, sv. Jana Křtitele, sv. Oldřicha a všech sv. patronů posvětil arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé a Lipé, a že byla obnovena r. 1676.

Oltáře stojí zde tři. *Hlavní oltář* má svatostánek a nad ním kříž pozlacený. V lodi stojí na evangelijní straně *oltář sv. Jana Kř.* a na epištolní *oltář sv. Jana Ev.* s obrazy na plátně. Před oltářem hl. jest drahocenné klekátko, odkaz císaře Ferdinanda Dobrotivého, a na stolku kredenčním vzácný kříž z ebenového dřeva se Spasitelem ze stříbra.

Pěkným způsobem provedeny jsou ozdoby štukové na stropu a na stěnách. V presbytéři stojí vypuklé bílé postavy Panny Marie, sv. Jana Křtitele, matky jeho Alžběty a sv. patronů českých Prokopa, Vojtěcha, Víta, Cyrilla, Methoděje, Václava, Zikmunda a Ludmily. Na pilířích před hlavním oltářem stojí v životní velikosti postavy biskupů Olomouckého a Litomyšlského, a v lodi pod stropem jest 22 medalionů s poprsími 22 prelátů království českého, totiž opatů Broumovského, Zbraslavského, Strahovského, Tepelského, Kladrubského, Plasského, Sedleckého, Vyšňobrodského, Zlatokorunského, u sv. Jana pod Skalou, Sázavského, proboštů u sv. Markéty a v Staré Boleslavi, děkana Karlšteinského, proboštů u Všeck Svatých, Kladského, Doksanského, Chotěšovského, Vyšehradského, Litoměřického, opata Karlovského a probošta Pražského.

V této svatyni sloužíval obyčejně nejdůst. pán kníže arcibiskup mši sv., zde světlí oltářní kameny a někdy uděluje tu i sv. svěcení.

7. Kostel sv. Benedikta

někdy farní, později s kláštelem Barnabitů, nyní s kláštelem bosých Karmelitek.

Za panování krále Jana Lucemburského založeno bylo od některého purkrabí Pražského, nepochybně Hyuka Berky z Dubé, před západními vraty hradu Pražského, *městečko Hradčany*. Objem jeho byl skromný. Zároveň se založením městečka byl nepochybně stavěn také *farní kostel sv. Benedikta* nové této osady na náměstí. Nejstarší zmínka děje se o něm roku 1353. Stál volně s hlavními dveřmi od západu a velkým oltářem na východ. Okolo

něho byl obezděný hřbitov. Farní dům byl v rohu proti kostelu nad úvozem a branou (č. p. 173—IV), kudy se chodilo od Malé strany na Hradčany. Podací právo kostela toho náleželo arcijahnu Pražskému. Faráři byli do r. 1355 Jan, potom Vítek, dříve farář u sv. Vavřince, Mikuláš (1367—1369), Zdeslav (do roku 1372), Jakub (do r. 1380), Martin (1380—1382), Mikuláš (do r. 1396), potom děkan na Karlštejně, Jan či Hána (1396—1412), dříve děkan na Karlštejně, a mistr Řehoř z Prahy (1412—1419). Roku 1363 měl Václav Pikoun pro zločin zabití kromě jiných kajících skutků vykonati se svými příbuznými i cestu do kostela sv. Benedikta a v něm dvě kopy složit. *) V náboženských rozbrojích zůstal kostel tento povždy katolickým. Z farářů zasluhuje zmínky Baltazar Reichenbacher z Reichenbachu, spolu probošt u Všech Svatých († 1606). Velikým požárem dne 2. června 1541 zničen byl i tento chrám a pozbyl při přestavování potom gotických tvarů svých. Za vlády zimního krále Bedřicha, když v chrámu sv. Víta rádil pověstný kalvínský predikant Skultét, nesměli kanovníci do svatyně té ani vkročiti a byli i z obydlí svých vypuzeni. Někteří z nich našli útulek ve farním domě u sv. Benedikta a sloužili mši sv. v tomto kostele. Roku 1620 vyšel v sousedním domu oheň a střecha na kostele shořela. K opravě kostela učinili potom Hradčanští měšťané sbírku a zřídili střechu s vížkou, které na kostele podnes jsou. Roku 1627 daroval císař Ferdinand II. kostel, hřbitov i farní dům u sv. Benedikta *řeholníkům sv. Pavla či Barnabitům*. Řád ten povstal v Miláně při chrámu sv. Barnabáše působením šlechticů Antonína Zacarria, Bartoloměje Ferrera a Jakuba Morigia roku 1530 a papež Klement VII. potvrdil jej. Hlavním účelem těchto řeholníků, dle původního kostela jejich Barnabity nazývaných, bylo misijnářství v zemích křesťanských a učení mládeže řídit.

Měšťané Hradčanští dosti těžce nesli to, že jim farní kostel i hřbitov odňat a Barnabitům darován byl a prosili, ač marně, aby jim císař za ztrátu tu postoupil kostel, hřbitov a právo sv. Jana pod Petřínem (v Oboře, pod kopcem sv.-Janským). Roku 1648 Švédové zmocnivše se Hradčan, oloupili kanovníka sv.-Vítského Františka Václava Nebeského z Blumenberka a stloukli jej až na krev, tak že čtyři neděle ležel nemocen v klášteře u sv. Benedikta.

Barnabité zřídili si zprvu skromný příbytek v bývalé faře. Roku 1655 koupili od hraběte Viléma Vojtěcha Krakovského

*) Tomkův Dějepis Prahy I. 387. 534. II. 100. 335. III. 146. V. 167.

z Kolovrat sousední dům u kůru kostela za 10.000 zl. a upravili si v něm nový klášter, přistavěvše nové křídlo k němu na severní straně kostela. Stavba dokonána r. 1656. Když Theatini na blízku se usaditi zamýšleli, opřeli se proti tomu r. 1670 Barnabité, odvolávajíce se k nařízením papežským, že nemají nové řeholní domy na blízku starších klášterů se zakládati, avšak Theatini s povolením papežským zřídili si nedaleko klášter přece. Roku 1710 bylo v klášteře u sv. Benedikta 20 řeholníků pod proboštem. Barnabité kladli, jako Theatini, před své jméno španělské slovo Don (dominus = pán) a měli zřízení, těmto velmi podobné, jsouce „řeholní klerikové řádu sv. Pavla“, kteréžto jméno dávali si po svém patronu, sv. Pavlovi. Jelikož i Paulány tu i tam zvaní byli, sluší je rozeznávati od vlastně tak řečených Paulánů či „bratří nejmenších“, mnichů to, založených od sv. Františka Paulánského, kteří měli v Praze klášter u sv. Salvatora na Starém městě. V kostele klášterním u sv. Benedikta bylo až do zrušení jeho „arcibratrstvo Nejsv. Trojice k vykupování křesťanů ze zajetí tureckého“. *Klášter Barnabitů u sv. Benedikta byl dne 9. května 1786 zrušen.* Posléze žilo v něm pouze 5 řeholníků, kteří výslužné obdrželi. Barnabité mají podnes v Rakousku 9 klášterů, z nichž jeden ve Vídni se nalézá. Kostel sv. Benedikta byl zavřen a zrušen.

Dobu, v níž řeholní domy v Rakousku o překot rušeny byly, přežily jako divem *bosé Karmelitky Pražské*. Musily sice r. 1782 opustiti svůj klášter u sv. Josefa na Malé straně, avšak bylo jim dovoleno, odebrati se do zrušeného kláštera Cisterciánek v Pohledu, kde směly až do smrti vedlé své řehole žíti. Po smrti Josefa II. daroval jim císař Leopold II. opuštěný klášter a kostel sv. Benedikta na Hradčanech a dovolil, aby opět novicky přijímaly. Tudíž přestěhovaly se Karmelitky dne 4. června r. 1792 k svatému Benediktu, přinesše sem i tělo někdy první převořiše u sv. Josefa, Marie Elekty, a později obnovily vkusně kostel, v němž postavily nový hlavní oltář sv. Teresie, dle kterého kostel ten nyní tytýž i chrámem sv. Teresie sluje. *) Lid Pražský nazývá Karmelitky u sv. Benedikta mylně „Barnabitkami“, v kterémžto nesprávném pojmenování skrývá se nejasná již upomínka na řeholníky Barnabity, kteří 159 let na Hradčanech žili.

Nyní nalézá se v klášteře tom 20 řeholnic pod převořiší, které podle přísné řehole sv. Teresie tuhý život vedou, jsouce ode všeho styku se světem odloučeny a trávíce čas výhradně

*) Schallerova Topografie Prahy I. 333. Prodrömus 392. 420. Poselkyně I. 93. II. 213. Časopis katol. duchov. 1882. II. 81.

modlitbou a zbožným rozjímáním. Mše sv. slouží se v kostele každodenně v 8 a 9 hodin, v kteroužto dobu svatyně otevřena bývá. Kázání koná se tu pouze o slavnostech řehole karmelitské totiž o svátcích sv. Teresie, sv. Josefa a sv. škapulíře, obyčejně po německu. Roku 1882 slavila se v tomto chrámu třístoletá památka smrti sv. Teresie devítidenní pobožností, při níž česká i německá kázání se konala. Řeholnice bývají přítomny službám Božím v klášterním oratoři zamřížovaném a závojem zakrytém.

Kostel sv. Benedikta na Hradčanském náměstí jest nyní odevsad klášterem zastavěn a vyčnívá nad něj střechou, na níž vížka se zvonkem strmí. Vchází se do něho jedinými dveřmi z náměstí. V sínci nad vchodem do kostela jest vytesán v pažbě dveří letočet 1494 a na dveřích do sínce jest letočet 1655, jenž pochází od Barnabitů, kteří toho roku klášter svůj si zřizovali.

Neveliký kostel má tvary novověké, jest uvnitř čistý a ozdoben čtyřmi oltáři.

Hlavní oltář sv. Teresie, v slušných tvarech v době novější zhotovený, má dva krásné obrazy od Josefa Hellicha z r. 1861. Větší obraz představuje sv. Teresii v řeholním rouchu Karmelitek, klečící před Kristem Pánem, jenž jí hřeb podává. Nahoře vznáší se mezi andělíčky Duch sv. Menší hoření obrázek představuje Matku Boží Karmelskou se škapulířem. Po stranách stojí dole sochy patronů řehole Karmelitské sv. Jana z kříže a proroka Eliáše, a nahoře sošky dvou andělů. Na oltáři jsou dvě skříně s ostatky sv. Niny a rodičů jejích i sv. Antonína, mučedníka z Thebánské legie.

Na stěnách po stranách oltáře visí obrazy sv. Jana z kříže a sv. Teresie, držící knihu s heslem: „Buď trpěti, buď umříti.“

Na evangelijní straně jest zamřížovaný otvor, kudy řeholnicím Tělo Páně se podává. Na straně epištolní jest za mřížkou kobka, v níž ve skříní chová se neporušené *tělo převořiše Marie Elekty*, oblečené rouchem řeholním a ozdobené korunou. Řeholnice odkrývají závoj za mřížkou, aby lidé tělo to viděli. Jelikož Marie Elekta jako převořiše Karmelitek u sv. Josefa v pověsti světice r. 1663, tudíž před 219 lety zemřela a až do r. 1666, po 3 leta ve vlhkém, vodou naplněném sklípku leževši, neporušenou nalezena byla a podnes tělo její se zachovalo, nelze diviti se zbožným řeholnicím, že ji u veliké úctě chovají jako světici, ačkoli Církev v příčině neporušenosti těla tohoto, o níž r. 1668 úředně jednáno bylo, ničeho nerozhodla.

Před stupněm k presbytéri jest náhrobní kámen Vojtěcha Libštejnského z Kolovrat, místokancléře císařů Ferdinanda II.

a Ferdinanda III. († 1648) se znakem již vylámaným. Pod jiným náhrobním kamenem bez nápisu odpočívají tu nejvyšší purkrabí Filip Krakovský z Kolovrat († 1773) a choť jeho Barbora roz. Michnová († 1772).

Kazatelna má na stříšce sochu sv. Václava a na řečništi obraz smrti sv. Václava vyřezaný.

Na straně epištolní stojí v lodi *oltář sv. Josefa* s obrazem olejovým a na evangelijní straně *oltář sv. Karla Borromejského*. Dolejší obraz představuje Spasitele s křížem. Po stranách jsou sochy sv. Jáchyma a sv. Josefa. Na pěkném velkém obraze klečí dole sv. Karel Bor., modle se za odvrácení moru, jehož hrůzy v pozadí vyličky jsou, nad světce vznaší se Bůh Otec, a anděl, jenž pod ním meč do pochvy schovává, jest svědectvím, že modlitba světce byla vyslyšena jest.

Vedle tohoto oltáře stojí *oltář sv. Ludmily* s pěkným obrazem této světice, vyučující sv. Václava. Po stranách oltáře sv. Karla jsou v skříních ostatky sv. Benevola, mučedníka.

V kostele visí po stěnách více obrazů, na pilíři u vchodu obraz Bolestné Panny Marie, nad sakristií obraz sv. Benedikta a pod kruchtou obrazy Spasitele světa, Eliáše s andělem na poušti a dva menší obrázky, z nichž jeden představuje Pannu Marii, do chrámu k očišťování vstupující a druhý Simeóna. Obrázky ty patrně jednou tvořily obraz jediný a byly rozříznuty. Mají ze všech starších obrazů zdejších největší cenu.

Na kruchtě visí veliký obraz z bývalého hl. oltáře, památka to po Barnabitech. Nahoře vznaší se na něm španělská (černá) Matka Boží, pod ní strmí posvátný vrch Monte serrato, po němž průvody vzhůru se ubírají, dole klečí sv. Benedikt i sv. Pavel a císař Ferdinand III. se svou chotí. Ostatní tři obrazy na kruchtě jsou sice bez ceny, zasluhují však povšimnutí pro děj, jež líčí. Na jednom spatřuje se tlupa lupičů. Jeden z nich vraždí poutníka, v pozadí jest ho však viděti, an se modlí k sv. Barboře. Druhý obraz líčí v pozadí trest lupiče, jenž na kolu naboden jest, a v popředí, an dovedl se ke kostelu sv. Benedikta, zde na zemi leží a Tělo Páně přijímá. Na třetím obraze oroduje sv. Barbora za hříšníka toho, jenž ji ctíval. Obrazy ty znázorňují děj, jež Hájek k r. 1512 klade, a jenž vyličky jest ještě v kapli v ulici Loretánské proti ústavu slepců.

U dveří kostelních jest tu ještě pozoruhodná velmi jemná řezba Kalvárie a bičování i trním korunování Krista Pána, která za sklem se nalézá.

8. Kaple Panny Marie

v domě kapitolního probošta sv.-Vítského.

Tiché náměstí sv.-Jirské, na němž vypíná se nádherný vysoký kůr chrámu sv.-Vítského, ozdobeno bylo r. 1879 novým proboštvím, jež stavitel dómu Josef Mocker na místě jednoho křídla kláštera sv.-Jirského slohem gótickým provedl. Vnějšek krásné budovy té zdobí vysoká střecha, vykroužený pavlan, štítky, vikýře, obzvlášť ale vkusná socha sv. Václava pod baldachýnkem v rohu stojící, kterou sochař Ludvík Šimek zhotovil. V prvním patře jest utěšená *kaple s oltářem Panny Marie*. Obraz na zlaté půdě vymaloval dle milostného prvoobrazu v chrámu Matky Boží Maggiore v Římě Frant. Sequens. Kaple byla r. 1880 dokončena.

9. Kaple sv. Jana Nepom. (či sv. kříže)

v král. zemské české káznici.

Nynější káznice pro mužské zřízena byla r. 1833 na místě bývalého hrab. domu Trautmannsdorffského, č. p. 180—IV. a přešla r. 1861 ve správu zemského výboru. V rozsáhlém domě tom, na němž strmí vížka se zvonkem, nalézá se *kaple s oltářem*, jenž ozdoben jest obrazem sv. Jana Nep. Duchovní správu v ústavu konají nyní dva kněží Redemptoristé, kteří zejména v nedělích a o svátcích vězňům po česku i po německu kážou.

10. Sloup se sousoším Panny Marie

a sv. patronů na Hradčanském náměstí.

Podlé zbožného příkladu Malostranské obce usnesl se i Hradčanský magistrát, na náměstí, kde v morové ráně v letech 1713 a 1714 pod širým nebem mše sv. slouženy byly, zříditi ku cti a slávě Boží, Panny Marie a sv. patronů pamětní sloup.

Císař Karel VI. úmysl tento r. 1725 schválil a různí dobrodinci sebrali 1500 zl. milodarů, ku kteréžto sumě větší částkou přispěl kníže Adam Frant. Schwarzenberg. Sochy zhotovil Jan Ferdinand Brokof. Sloup vysvěcen dne 13. května 1736 biskupem hrabětem Šporkem a hned o svátku sv. Jana potom konalo k němu arcibratrstvo sv. Jana Nepomuckého z chrámu sv. Víta první slavný průvod.

Sloup ohrazen jest kamenným zábradlím a stojí na vysokém trojhranném podstavci, na jehož rozích a stranách jsou dole *sochy sv. Jana Nep., sv. Petra, sv. Floriana, sv. Pavla i sv. Karla Bor.,* a výše *sochy sv. Víta, sv. Václava a sv. Vojtěcha.* Nejvýše, na šestihranném sloupu stojí pozlacená *socha Neposkvrněné Marie Panny.* V průčelí k jihu spatřuje se nad oltářním stolem kamenný znak Staroměstský a nad ním lampa. *) Památník ten byl nedávno nákladem dobrodinců pěkně obnoven.



11. Posvátné sochy na cestě ku král. hradu a na Hradčanské poprsní zdi.

Pod starožitným palácem knížat Schwarzenbergů, na úpatí schodů radnických, stojí kamenné sochy sv. Josefa a sv. Jana Nep. Obě tyto sochy stávaly až do r. 1820 po obou stranách vozové cesty ku hradu, a sice byla *socha sv. Jana Nep.,* kterou r. 1709 Pražský sochař František Santini zhotovil, na levé straně pod palácem, a *socha sv. Josefa,* postavená r. 1714 nákladem Zikmunda Ant. Herzoga, při poprsní zdi na straně pravé. Opodál na téže zdi postavil r. 1715 František Voračický z Paběnic dále ku hradu sochu sv. Jana Sarkandra, která však r. 1820 odnesena a zničena byla. **)

Výše spatřuje se na vysokém sloupu *socha Bolestné Panny Marie Einsiedelské,* která připomíná poutníkům, ubírajícím se na Hradčany, bývalý kostelík téhož jména, jenž od r. 1672—1791 zde stával, a z něhož posud vysoké základy se zachovaly, tvoříce nyní ohrazený a železnou mřížkou uzavřený balkon pro vyhlídku na město. Dále stojí u zbylé zdi tohoto kostelíka *socha sv. Václava,* kterou někdy na mostě Karlově zřídil Václav Arnošt Markvart z Hrádku, přísedící komorních soudů. Byla na toto místo přenesena r. 1785.

Na nejvyšším místě nových schodů zámeckých stojí na poprsní zdi krásná *socha sv. Filipa Nérejského,* kterou zhotovil sochař Jan Brokof. Světec obrací tvář ku městu. Na podstavci jest nápis: „František Voračický, sv. římské říše hrabě a pán na Paběnicích,

*) Což zavdalo podnět k domněnce, že sousoší to postavila obec Staroměstská.

**) Dle jiných zpráv to byla socha sv. Filipa Nér., která na jiné místo přenesena jest, a podnes tu stojí.

J. c. M. komorník a rada, zhotoviti dal r. 1715.^a Dále spatřuje se tu znak dárcův, totiž 3 okřídlené helmice, a písmena „F. III.“ (Ferdinand III.) a „L. I.“ (Leopold I.). Dle nápisu na římse byla socha ta obnovena r. 1782. Vedlé na zábradlí jsou dva andělíčkové podpírající štít s nápisem: „Ejhle sv. Filip Nérejský, zakladatel kongregace Oratoriánů, patron šťastné smrti, příklad pokory, čistoty a lásky. Zemřel 26. května 1559.“ Na zadní straně štítku vyryt jest nápis: „Blahoslaveni čistého srdce, neboť oni Boha viděti budou.“

Bohužel byl těsně u této sochy postaven plynový svícen, tak že svítilna přímo před hlavou uměleckého tohoto díla Brokoffova se nalézá, což aby napraveno bylo, velmi jest žádoucí.





II.

Farní osada Strahovská.

1. Opatský a farní chrám Nanebevzetí Panny Marie s král. kanonií řádu Premonstrátského na Strahově či Sioně.

Na nejzápadnějším konci královské Prahy, přímo u pochmurné říšské brány, rozkládá se klášter Strahovský, nejslavnější to český ústav řeholní, výmluvný svědek stkvělých dějů i divých válek, jenž prodlením více než sedmi století několikrát k zemi byv povalen, vždycky k novému životu povstal, a nyní jako pokladnice umění a schránka drahých ostatků sv. Norberta mocně vábí k sobě srdce každého Čecha katolíka.

Divným řízením Božím stalo se, že sv. *Norbert* posléze odpočinul na našem českém Strahově a do počtu sv. patronů našich přijat byl. Narodil se r. 1082 v Santenách v Porýní a stav se záhy podjahnem a kanovníkem, vedl život rozmařilý, až milostí Boží, jako někdy Šavel, náhle se změnil, když jednou bleskem s koně skácen byl. Tu stal se knězem dle srdce Božího, vzdal se hodnosti kanovnické, hlásal horlivě pokání a založil v *Prémontré* nedaleko města Laonu, na místě, jež Matka Boží jemu označila, klášter, jemuž dal pravidlo sv. Augustina. Členové nové této řehole, nazývání dle zakladatele *Norbertíni*, dle prvního a hlavního kláštera *Premonstráti*, a dle roucha *bílí kněží*, slučovali život kanovníků s tuhou kázní mnichů. Řád tento rozkvetl v krátké době a nabyl největšího lesku v XIII. století, kdy r. 1209 měl v Evropě 1000 opatství a 700 proboštství. Záhy utvořilo se též ženské odvětví řehole sv. Norberta a dotčeného roku čítalo v Evropě 500 klášterů. Nejvyšším představeným celé řehole byl generální opat v *Prémontré*, kde každoročně konána generální kapitola celého řádu. Kolem generálního opata bylo v XIII. století

30 t. z. cirkátorů (později sluli visitátoři), z nichž každý dohlédal na jistý obvod klášterů ve více diecésích, t. z. cirkárii. *)

Sv. Norbert, muž právě apoštolský, měl neobyčejný dar Boží, an uměl smiřovati strany sporné a nepřátele. V Antverpách hájil výtečně proti bludaři Tanchelínovi katolického učení o nejsvětější Svátosti oltářní, pročež bývá vyobrazován s monstrancí. Posléze byl proti vůli své r. 1127 učiněn arcibiskupem v Magdeburku či Děvíně na Labi, kde někdy i náš sv. Vojtěch mládí své trávil, a zemřel tu dne 6. července 1134, načež v chrámu Marie Panny, u kanovníků Premonstrátských, pochován byl. Církev prohlásila jej r. 1582 za svatého.

Že i do Prahy Premonstráti záhy uvedeni byli, toho přední zásluha náleží výtečnému biskupu Olomouckému *Jindřichu Zdíkovi*. Muž ten vykonal r. 1126 pouť do sv. země a r. 1136 odebral se tam se Sázavským opatem Silvestrem i mnohými českými šlechtici podruhé. Tam seznal řád sv. Norberta a přilnul k němu v té míře, že na Boží hod velkonoční r. 1138 v Jerusalemě nad hrobem Páně bílé roucho Premonstrátů přijal, a když do vlasti se vrátil, bylo hlavní snahou jeho, aby řehole ta i do Prahy uvedena byla. V tom podporoval Zdika přítel jeho, *biskup Pražský Jan*, jenž budoucímu klášteru značné pozemky věnoval, avšak zemřel již r. 1139. Místo pro nový klášter zvolil sám Zdik a sice na *Strahově*, ježž dle podoby s posvátnou horou v Jerusalemě nazval *Sionem*.

Tenkráte na Strahově byl les a lotrové tu měli skrýši, odkud přepadávali opozdilé pocestné, kteří ku Praze přicházeli. Jméno Strahova již tehdy bylo starodávné.**)

Klášter založili r. 1140 prozatím ze dřeva kníže (potomní král) *Vladislav II.* a manželka jeho *Gertruda* a první řeholníci sem přišlí (neznámo odkud) měli tu svým představeným jakéhosi Blažeje. Zdik vydal se r. 1141 na cestu do Pruska, aby pohanským Rugům evangelium kázal a vrátiv se do Prahy, zaslal společně s Vladislavem a Gertrudou žádost do mateřského kláštera bílého řádu v Prémontré, aby na Strahov poslání byli řeholníci z kláštera v *Steinfeldu* v diecési Kolínské n. R., jenž sloužil za vzor při zakládání mnohých jiných řeholních domů Premonstrátských. Hned r. 1142 potom zavítal do Prahy Steinfeldský opat blah. *Ervín* s osmi řeholníky a ujednal tu další věci, načež Vladislav

*) Frind Kirchengeschichte Böhmens II. 192.

**) Čteme v Dalimilově kronice o dobytí Prahy na Polanech r. 1004:
Že na tom místě strážiu jmiechu,
proto tomu lesu Strahov vzděchu.

r. 1143 vydal zakládací listinu nového tohoto založení a místo prozatímné posavadní budovy dřevěné vystavěl velkolepý klášter díla prý královského s chrámem Panny Marie, do něhož blah. Ervín potom ještě několik bratří ze Steinfeldu přivedl. Klášter byl hned zpočátku bohatě nadán od Vladislava, Gertrudy, Zdika a dříve již zemřelého biskupa Jana. *)

První opat Strahovský *Gezo I.* (1143—1149), dříve kanovník v Kolíně n. R., vstoupil do řádu sv. Norberta byv pohnut k tomu zvláštním snem. Zdáloť se mu, že stojí s kanovníky v kůru, an objevil se hrozný muž, jenž kanovníky jal se metlou mrskati, a když i jeho dotknouti se chtěl, uchýlil se Gezo a ihned procitl. Seznav, že kanovníci brzo potom umírali v tom pořadu, v jakém důtky oné ve snách dostávali, vstoupil do kláštera Steinfeldského. Za něho rozkvetl záhy Strahov tak, že učení řeholníci bývali od panovníků za rádce voleni a mnozí z nich důstojnosti biskupské dosáhli, zejména byl klášter Strahovský po celé jedno století potom semeniskem biskupů Olomouckých. Na biskupském stolci v Praze seděli během času Premonstráti: Bedřich († 1179), Valentin († 1182), vévoda Přemyslovec Jindřich Břetislav, jenž byl odchovanec kláštera Strahovského († 1197), Daniel II. Milík († 1214), a někteří mají za to, že i spoluzakladatel kláštera, biskup Jan a biskup Otto († 1148) bílé roucho sv. Norberta nosili. Premonstrátská řehole brzo šířila se v Čechách a starší řád sv. Benedikta ustupoval jí na nejednom místě: r. 1141 založen panenský klášter v Doksanech, r. 1145 odevzdán posavadní klášter Benediktinů v Litomyšli Premonstrátům a r. 1149 ustoupili Benediktini v Želivě bílým kněžím.

Také za druhého opata Strahovského *Erlebolda* († 1175) rozmáhala se řehole sv. Norberta, povstalyť r. 1150 panenský klášter v Louňovicích a r. 1151 klášter v Hradišti u Olomouce. V té době byli na Strahově pohřbeni: spoluzakladatel Jindřich Zdik, muž znamenitý, jehož souvěký sv. Bernard znal a učeným i svatým nazval († 1151), Olomoucký biskup Pelhřim, Premonstrát, a i královna Gertruda, spoluzakladatelka kláštera, která však prý později do Doksan přenesena byla. Vladislav král dal syna svého Vojtěcha, potomního arcibiskupa Solnohradského, na učení a vychování do kláštera Strahovského a posléze odřekl se r. 1173

*) Tomkův Dějepis Prahy I. 34. 88, 131. Premonstráti v Čechách a na Moravě. „Dárek k páté padesátileté památce přenešení sv. Norberta“, podává Dominik K. Čermák, knihovník na Strahově. V Praze, 1877. Starší dějiny Strahovské jsou dosti temny, zvláště v příčině jmen opatů a doby panování jejich. Zde uvedení jsou opatové dle díla p. Čermákova.

vlády a uchýlil se do zamilovaného tohoto kláštera, kde s řeholníky na modlitbách trval. Když ale v panovnické rodině spory vznikly, opustil Strahov, odešel na statek druhé manželky své Jutty v Durinkách, a dokonav tam r. 1174 svůj život, byl v biskupském chrámu Míšeňském pohřben. Brzo však, za opata *Vojtěcha* (— 1208) spojili se čeští Premonstráti, Johannité a Cisterciáci a převezli r. 1176 tělo jeho jakožto zakladatele svého z Mísně do chrámu Strahovského, kde opat Vojtěch jemu z vděčnosti náhrobek zřídil. Když Bedřich, syn Vladislavův, r. 1178 hrad Pražský obléhal, přivítali jej Strahovští slavně a hostili jej, až hradu dobyl. Opat Vojtěch zvýšil kůr kostela a Solnohradský arcibiskup Vojtěch, někdejší vychovanec kláštera, vysvětil jej dne 25. dubna 1182. Téhož roku byl zde pohřben Olomoucký biskup Premonstrát Dětleb. I za opata Vojtěcha šířila se u nás řehole sv. Norberta, bylyť založeny r. 1181 panenský klášter v Kounicích na Moravě, r. 1187 opatství v Milevsku, r. 1190 opatství v Louce u Znojma, r. 1195 opatství v Teplé, r. 1196 panenský klášter v Chotěšově, r. 1200 opatství v Zabrdovicích u Brna. Všecky tyto českomoravské kláštery náležely k cirkárii kláštera Steinfeldského a opati Steinfeldští jakožto cirkátoři dozírali na ně, a to dosti přísně, bylot od nich v XIII. století více opatů Strahovských s hodností složeno. Pod nejvyšším vedením cirkátorů konali dozor též otcové-opati (patres abbates) klášterů Strahovského a Želivského v kláštorech sobě podřízených, zejména náležely pod ochranu a dozor (paternitu) opata Strahovského kláštery v Teplé, v Litomyšli, Milevsku, Doksanech, Hradišti, Louce, Zabrdovicích a Kounicích. Želivský opat dozíral na klášter v Louňovicích, později však i tento klášter podřízen opatu Strahovskému.

Doba po smrti opata Vojtěcha v dějinách Strahova jest velmi temna. Opati uvádějí se: *Jindřich*, *Adam z Bertoldic*, *Petr I.* (1226—1236), *Gezo II.*, *Dětrich* (1243—1250). Roku 1211 založen panenský klášter v Nové Říši na Moravě. Za opata Adama trpěl klášter domácími rozbroji v Čechách a bratří rozprchli se na čas z kláštera. Roku 1221 bydlel na Strahově kardinál Řehoř, jenž přijel do Prahy, aby rozepři mezi králem Otakarem I. a biskupem Ondřejem urovnal. V rozbrojích mezi králem Václavem I. a králevičem Přemyslem Otakarem byl klášter udán, že prý tajně s králevičem spolčen jest, a opat Dětrich uprchl. Král Václav I. obléhaje hrad Pražský, bydlel r. 1249 po šest dní na Strahově.*) Opat *Jan I.* (1250—1266) byl u králů Václava I. i Otakara II.

*) Tomek I. 176.

velice oblíben. Roku 1255 zkoumal z nařízení papežského život a divy poustevníka Guntera (Vintíře) v příčině svatořečení jeho. Roku 1254 bydlel na Strahově papežský vyslanec, a rok potom konána zde za předsedání Otakara II. slavná schůze, v níž základní listina kláštera Břevnovského potvrzena byla. Klášter Strahovský hostil v té době mnoho učených mužů i z ciziny. Roku 1256 přebýval tu Kolínský arcibiskup Konrád, vstoupil s údy řehole Premonstrátské v bratrství, a daroval klášteru tělo jedné sv. mučednice ze sboru sv. Voršily. Avšak nyní začaly klášter stíhati veliké nehody, které jej hubily téměř celé století. První neštěstí přikvácilo dne 19. října 1258. Nepozorností mladého řeholníka, jenž svíci shasiti opomenul, vyšel v noci oheň, jímž celý klášter zničen byl. Opat Jan vystavěl potom v době pěti let klášter takorůzka od základů znova a zřídil při kostele zvláštní kapli sv. Voršily pro sv. ostatky arcibiskupem Kolínským darované. Z doby tohoto opata asi pochází znamenitý, od některého řeholníka Strahovského krásně zhotovený rukopis, chovaný nyní v dvorské knihovně Vídeňské. Po Janovi byl opatem *Bohumír* a po něm *Siffrid* (1267—1282), za něhož sv.-Vítský děkan Vít ozdobil kostel oltářem sv. Vojtěcha a sv. Matěje. Smutné časy nastaly klášteru Strahovskému za zlého vladaření nezdárného Otíka Braniborského. V zemi vypukl hlad a opat Siffrid vystavěl na výšině za klášterem větrný mlýn, a když r. 1281 vítr jej zničil, zřídil jej znova. Aby ušli soužení hrabivých Braniborců, uprchli jednou řeholníci i s opatem z kláštera, a skrývali se v jeskyních. Nově zvolený biskup Tobiáš z Bechyně nesměl r. 1279 slavně vjíti do velechrámu sv. Víta, jelikož Otíkův purkrabí obával se sběhu lidstva na hradě, pročež slavil služby Boží se zármutkem a u přítomnosti velkých zástupů rozkvašeného lidu v chrámu Strahovském.

Řáděním Braniborců přišel klášter tak na mizinu, že v něm pouze několik bratří nuzně žilo. V smutné době té byli opati: *Bedřich* (až 1283), *Heřman* (—1285), *Jordán* (—1288) *Lutold*, kteříž od generálního opata s důstojností své složení byli, *Budišín*, malíř a řezbář, jenž chrám ozdobil a zástupcem generálního opata v Čechách byl, *Edmund*, *Dětřich II.* (1304—1307) a *Gerard* z rodiny pánů Kunštátských. Sotva klášter zotavovati se počal z ran Braniborských, přišli žoldnéři Jindřicha Korutanského, vyloupili chrám a zničili klášter téměř nadobro. Teprve za Jana Lucemburského nastaly poněkud lepší časy, ač i tu klášter nenasytnému králi preveliké summy peněz platiti musil. Opat Gerard obnovil chrám a klášter od žoldnéřů vydrancovaný a vystavěl někde kromě zdí kostelních dvě kaple sv. Erharda

a sv. Andělů Nástupce jeho *Tylman* byl jakožto škůdce a zhoubce klášterního zboží sesazen, jelikož jím klášter tak sklesl, že téměř zahynul. Avšak za opata *Petra II.* (1346—1359), v zlaté době Karlově, začal Strahov po dlouhé době opět rozkvétati; opat obdržel r. 1341 právo pontifikálií a podporoval Karla IV. při zakládání vysokých škol Pražských, na nichž i Strahovští řeholníci učili. Opatství Litomyšlské změněno r. 1343 v biskupství. Výborní mužové byli též opati *Martin* (1359—1363), *Otto* (—1367) a *Konrád* (1367—1390). Dne 6. ledna 1387 přivezena byla z Karlšteina mrtvola královny Johanny na Strahov a byla tu přes noc v kostele. Za opata *Jana II. ze Štědré* (1390—1408), jenž proslul moudrostí i zbožností, zemřel r. 1400 úd kláštera Strahovského Jan, bratr Jošta markrabí Moravského, který byl patriarchou Aquilejským a biskupem Litomyšlským. Opat *Petr III.* z Čachrova zanechal po sobě důležitý urbář Strahovský, posud v klášterním archivu chovaný, a zemřel r. 1410, uprostřed rozbrojů, z nichž brzo potom děsná válka husitská vyšlehla.

Klášter Strahovský před bouřemi husitskými náležel svou starobylostí i rozsáhlostí statků a vážností svých opatů mezi nejslavnější řeholní ústavy české. Již r. 1253 nazývá se chrám Strahovský jedním z prvních čtyř kostelů v království českém hned po kostelích sv. Víta, Vyšehradském a Břevnovském. V klášteře byli v XIV. věku: opat, probošt, převor, podpřevor, farář, kustos (strážce), granarius (spížíník), cirkátor (někdejší cirkátoři sluli nyní visitátoři a cirkátorem nazýván představený v klášteře, jenž obcházel chodby a jizby řeholníků, dozíraje na ně), kantor, sklepník, hostinský (jenž o hosti péči měl), vrátný, klíčník, šafář a sakristán. Při kapli sv. Erharda byl zvláštní správce ustanoven.*) Novou zdí Karlovou byl klášter pojat do města a skládal se z paláce opatova, domu proboštova, vlastního domu konventního a budov hospodářských. Ve XIV. století vystavěny byly ambit a ve velkém portálu kaple Zvěstování Panny Marie. Uvnitř připomíná se v kůru sv. Augustina oltář sv. Markéty. Zboží klášterní bylo velmi rozsáhlé. V Praze samé a v nejbližším okolí měl klášter poplužní dvůr s polnostmi na hřbetě Petřína, kteréžto pozemky však zmenšeny byly během času lomy a zakládáním vinic. Hned za dvorem a na svahu Petřína k městu měl klášter vinice. Opatu náležela též hoření část vsi Obory pod Petřínem a jakési místo na levém břehu Vltavy u kláštera Kartouzského. Podací právo kostela sv. Mikuláše na Starém městě, které klášter někdy míval,

*) Tomek V. 204. II. 105. III. 96—105.

náleželo již r. 1329 rodině Olbramoviců, kteří si ho soudně proti opatovi před papežskými rozhodčími dobyli. *)

Posledním opatem před bouřemi husitskými byl *Mikuláš řečený Durink* (1410—1434), muž neohrožený, plný víry a zbožnosti katolické, jenž věrně stál při arcibiskupu Zbyňkovi v boji proti bludům Viklefovým. Klášter Strahovský honosil se v té době výtečným členem Janem, jenž byl biskupem Litomyšlským a později Olomouckým, v Kostnici proti Husovi vystoupil a posléze kardinálem se stal. Tento Jan Železný, jak zván byl, vystoupil zejména r. 1410 rázně na synodě u arcibiskupa v Praze proti novotářství náboženskému a snášel později od Husitů mnoho příkoří.

Dne 8. května 1420 vrhli se Husité na klášter Strahovský, potupili, zmučili a zavraždili řeholníky, kteří útekem se nespasili, vydrancovali kostel i klášter a zapálili jej. Bolestné to divadlo! Slavný pomník krále Vladislava, útulek věd i uměn zahynul v plamenech a skácel se v smutné zříceniny! Co tu zahynulo drahocenných knih i uměleckých výrobků píše staleté! Několik řeholníků uprchlo s opatem Mikulášem do Vratislavě, kde opat až r. 1434 hořem zemřel. Na staroslavném Strahově byly po celou dobu válek husitských děsné rumy, statky klášterní byly rozsápány, zdálo se, že český Sion navždy zahynul!

Dvě leta po smrti opata Mikuláše shromáždilo se několik ještě zbývajících bratří a zvolili pod ochranou papežského legáta Filiberta opatem *Lva z Bukšice* (1436—1445), jenž chrám Strahovský pro služby Boží opět upravil, a klášter poněkud k obývání zřídil. Byl to však jen klášter skromný a chudičkový, tak že ubohý opat *Jan III. z Hernštejna* (1445—1454) v něm s jediným knězem Václavem sotva živ býti mohl. Opat *Jan IV. Haukap* (1454 až 1470) získal klášteru některé odcizené statky a mohl chrám i klášter důstojněji opravit. Byl věren králi Jiříkovi z Poděbrad, a Strahovský Premonstrát Lukáš Illádek, správce někdy krále Ladislava v Římě, zůstal i v službě Jiřího Poděbradského, jehož hájil v Římě proti podezření, že prý Ladislava jedem se světa sprovodil. Také opat *Jan V. Starustka z Hranice* (1470—1486), Premonstrát Hradištský, byl přítel krále Jiřího a konal mu službu vyslance ku králi francouzskému Ludvíku XI. Také král Vladislav II. užíval ho ku vyřizování mnohých důležitých věcí. Starustka postavil nové opatské obydlí (nynější starou prelaturu) a tři kaple, avšak dne 24. září r. 1486 přihnal se v Pražské bouři proti konšelům zástup ozbrojeného lidu ku Strahovu, vyhnal

*) Tomek I. 389.

řeholníky a vydrancoval chrám, nedávno teprvé obnovený. Opat Starustka uprchl na hrad, kdež i brzo umřel. Nástupce jeho *Jan VI. z Prachatic* (1486—1497) zvolen byl v kostele Všech Svatých na hradě, jelikož klášter zpustošen byl, a dočkal se opětného plenění kláštera od kališníků. Klášter Strahovský byl tak zubožen, že celá řada opatů z jiných klášterů do něho volena býti musila. Opat *Matěj z Úterého* (1497—1510), Premonstrát Teplský, prodal pozemky pod klášterem v Oboře, nemohl však zchudlý klášter povznést. Šťastnější byl v tom opat *Kašpar I.* (1510—1517) z Louky, jenž od krále Vladislava II. některé výhody pro klášter dostal. Za opata *Antonína* (1517—1526) z Teplé byly sice některé odcizené statky klášteru vráceny, byly však pro vzrůstající se nouzi zase prodány a Antonín zvolen posléze opatem v Teplé. Též nástupce jeho, opat *Jan VII. Curtius* (1526—1535), z kláštera Teplského vrátil se do Teplé jakožto opat. Nástupce jeho *Ondřej Weiss* (1535 až 1537), z kláštera Luckého, rád vyměnil chudý Strahov za opatství v Louce. Za opata *Václava I.* (1537—1544) z Teplé vypukl v Praze mor, jemuž i on podlehl. Opat *Jan VIII. Muth* (1544 až 1552) byl z kláštera Luckého a teprvé *Vít I. Bohumil* byl po dlouhé době opět z kláštera Strahovského opatem učiněn (1552 až 1556). Opat *Jan IX.* (1556—1560) chtěje klášterní budovu jen poněkud k obývání upravit, prodal některé pozemky. Po smrti jeho vetřel se na Strahovské opatství přízní arciknížete Ferdinanda, místodržitele českého, světský kněz Jakub ze Šternovic, kaplan jeho, jež letopisy klášterní zovou opovážlivým plýtvacem a mrhačem dědictví Kristova, jelikož statky klášterní prohýřil a bratry do hladu uvrhl. Chrám Strahovský byl za něho opuštěn a v klášteře posléze nebylo ani jediného řeholníka. V letech 1577 a 1578 docházel pouze v nedělích a o svátcích na Strahov z města mladý kněz Teplský Jan Lohél a sloužil v jediné zachované kapli svaté Voršily mši sv. Teprvé když císař Rudolf II. na trůn dosedl, vrátili se roztroušení Premonstráti na Strahov a koncem r. 1578 tu byl Lohél jakožto převor s třemi jinými bratřími. Vetřelec Jakub ze Šternovic byl sesazen a za opata zvolen Teplský převor *Matěj II. Ghel* (1579—1585), jenž s pomocí císařovy matky Marie zpustošený chrám a klášter opravil a potom opatem v Teplé se stal, odkud *Ondřej II. Werner* (1585—1586) na Strahov za opata zvolen byl.

Po dlouhé době nejhlubšího úpadku poslala Prozřetelnost Boží těžce zkoušenému klášteru tři výtečné opaty, kteří jej pozdvihli a k netušené slávě přivedli. Prvním z nich byl *Jan X. Lohél* (1586—1612), jeden z nejznamenitějších a o Církev katolickou

nejzasloužilejších mužů, co jich dějiny české znají. Narozen v Chebu r. 1549, byl zprvu služebníkem v klášteře Tepelském, přijat do řádu pro nevšední vlohy a zbožnost svou, studoval též v konviktu u sv. Bartoloměje v Praze, a stav se knězem (r. 1576), proslul záhy jako výborný kazatel a obrátil k víře katolické město Teplou. V době, kdy klášter Strahovský řáděním vetřelce Jakuba ze Šternovic téměř zahynul, snažil se šlechtitý Lohél aspoň mši svatou v zanedbaném a opuštěném chrámu sloužiti, a potom jako převor klášter z jisté zkázy vytrhnouti. Zvolen byv opatem stal se novým zakladatelem kanonie Sionské a požívaje u císaře Rudolfa II. veliké váhy, opravil v krátké době chrám i klášter. Na počátku měl pouze dva řeholníky na Strahově, z nichž pouze jeden byl kněz z Teplé. Aby počet bratří se rozmnožil, přijímal do řádu zbožné a pilné jinochy, a brzo čítal Strahov dvanáct řeholníků a později ještě více, tak že opět služby Boží dle řádu sv. Norberta v chrámu konati se mohly. Za něho povstal u kláštera nový farní chrám sv. Rocha. Roku 1587 byl Lohél jmenován generálním vikářem řádu Premonstrátského v Čechách, na Moravě, v Slezsku, Uhrách, Polsku a Rakousích, a horlivý opat konal neunaveně cesty po klášterích v těchto zemích, všude napravuje kleslou kázeň a háje práv klášterů. Byl pravým otcem chudých, jimž sám dříví donášel, pětkráte do roka myl jim nohy, líbal je, a poděloval. Roku 1598 vyňat byl řád Premonstrátů působením Lohélovým z právomocnosti biskupské. Podporován jsa vydatně od velmožů českých, přestavěl v několika letech, počna r. 1601, důkladně chrám Strahovský. V brzku klášter Strahovský takové vážnosti nabyl, že jiní klášterové Premonstrátští jako o závod vyžadovali sobě Strahovských řeholníků za představené. Tak hora Sion znova rozkvetla požehnaným působením muže, jehož klášter jakožto blahoslavence ctí a jehožto jméno podnes údům řádu se dává. Roku 1602 stal se Lohél suffraganem Pražským a byv posvěcen na biskupství, vysvětil r. 1605 přestavěný chrám Strahovský. Posléze povýšen byl r. 1612 na arcibiskupský stolec Pražský. *) Důstojný nástupce jeho na Strahově, *Kašpar II. z Kvestenberka* (1612—1640), rodem z Kolína nad Rýnem, muž učený a zbožný, znamenitý řečník a horlivý obhájce víry katolické, stal se r. 1614 kancléřem arcibiskupovým a visitátorem Premonstrátů v Čechách. Klášterní stavbu, Lohélem počatou, dokončil, a zboží Strahovské rozmnožil. Roku 1618 byl s arcibiskupem, opatem Broumovským a Jesuity od protestantských direktorů ze země

*) Drahé kameny z koruny Svatováclavské I. 359.

vypověděn, a ponechav jen málo bratří na Strahově, odebral se ku dvoru císařskému do Vídně a odtud do Kolína nad Rýnem. Na Strahově našli někteří kanovníci sv.-Vítští za vlády zimního krále Bedřicha přístřeší. Po bělohorské bitvě vrátil se opat do Prahy a působil ve prospěch svého řádu blahodárně dále, an získal Strahovu kláštery Želivský a Milevský, které již od dob husitských v cizích rukou byly.

V Jihlavě zavedl opět katolickou bohoslužbu a v Praze založil špitál sv. Alžběty. Roku 1622 zemřel arcibiskup Lohel a byl v chrámu Strahovském před hlavním oltářem pochován. Nehynoucí zásluhy získal si však opat Kašpar Kvestenberk přenesením ostatků sv. Norberta do chrámu Strahovského, které již od r. 1134 v kostele Panny Marie v Magdeburku odpočívaly. Když r. 1598 pohrobní chrám ten do moci protestantů se dostal a Premonstráti od něho vypuzeni byli, snažil se řád tělo svého sv. zakladatele přenésti někam do svatyně katolické, avšak tehdyž se to nepodařilo. Teprve Kvestenberk ujal se této věci horlivěji a přiměl císaře Ferdinanda II. k rozkazu, aby sv. tělo přeneseno bylo na Strahov. Když ale Kvestenberk dne 22. února 1626 do Magdeburku přijel, vedla si proti němu nekatolická luza tak hrozivě, že musil, chráněn jsa vojenskou stráží, ujetí, krom toho činila mu nekatolická kapitola chrámu Panny Marie rozličné obtíže. Po čase chtěl se do Magdeburku vrátiti, odešel však s nepořízenou, když kolem města rozložilo se vojsko Mannsfeldovo. Když vojsko protestantské v Sasku poraženo bylo, přijel Kvestenberk s novým rozkazem císařským do Magdeburku. I tentokráte vrátil se s nepořízenou, jelikož magistrát schválně věc protahoval. Posléze, po porážce Dánův vojskem Tillyho, začali se Magdeburští hněvu císařova báti a pozvali Kvestenberka, aby přijel a sv. tělo vyždvihl. Byv tolikráte oklamán, váhal horlivý opat tentokráte vydati se na cestu, když však Hildesheimský kanovník Martin Stricer snažně jej prosil, cestoval do Magdeburku po čtvrté a vyždvihl dne 3. prosince 1626 z hrobu tělo sv. Norberta, s nímž ihned odjel do Doksan, kde sv. ostatky přes zimu zůstaly. Kardinál Harrach prohlásil sv. Norberta dne 30. dubna 1627 patronem českým a dne 1. května potom bylo sv. tělo s převelikou slávou přivezeno do Prahy a uloženo v chrámu Týnském, kde po celou noc konány modlitby a hodinky církevní. Dne 2. května neseny sv. ostatky v průvodu, jehož přes 100 Premonstrátů se účastnilo, do chrámu Strahovského, a tam dány jsou do zvláštní kaple, kterou opat Kvestenberk uprostřed kostelní lodi zřídil. Po celý týden potom konány na Strahově pobožnosti a slavnosti, k nimž

z jednotlivých chrámů Pražských průvody přicházely. Po roce konána dne 31. máje 1628 výroční památka dojemné této slavnosti, k níž i císař Ferdinand II. zavítal. Tak zakladatel Premonstrátů, sv. Norbert, v počet sv. patronů a dědiců českých přijat byl a staroslavný český Sion novým leskem zasvitl. *)

Opat Kvestenberg obdržel r. 1628 faru u sv. Mikuláše na Starém městě, ustanovil při ní jednoho kněze svého řádu, a založil též seminář pro kleriky, na němž dva učené Premonstráti vyučovali. Jmenován byv generálním vikářem arcibiskupovým a královským komisařem při provádění katolické reformace v Bolešlavsku, Královéhradecku a v Kladsku, konal úřady ty se vši horlivostí. Roku 1630 vystavěl nové průčelí chrámu Strahovského a nynější obydlí opatské. Téhož roku čítal klášter již 55 členů, z nichž 37 dlelo v Praze a 18 na venkově. Za vpádu Sasíků do Prahy r. 1631 uprchl Kvestenberg s více než 30 bratry, vzav s sebou klášterní archiv a stkvosty, a bydlel ve Vídni. Když r. 1632 se vrátil, našel kostel spustošený a klášter z části pobořený od nepřátel, a obnoviv tyto spousty, vystavěl sakristii od základů, zřídil krásné lavice v kůru, zjednal pro kostel hojnost obrazů i jinakých ozdob a rozmnožil klášterní knihovnu. Roku 1632 byl v chrámu pohřben císař. vojevůdce Bohumír Jindřich hrabě z Pappenheimu, jenž v bitvě Lützenské padl. Roku 1635 přepustil Kvestenberg kostel sv. Mikuláše na Starém městě Benediktinům ze slovanského kláštera v Emauzích a obdržel v náhradu kostel sv. Benedikta, tenkrát filiálku chrámu Týnského, kde založil novou kolej Norbertinskou pro chovance řádu svého. Když Švédové r. 1639 pod Bannerem ku Praze táhli, opustil s bratry Strahov a vrátiv se r. 1640 zemřel brzo, získav si mnoho zásluh o Církev i o klášter Strahovský. Po něm zvolen za opata *Křišpín Fuch* (1640—1653), jenž vstoupil v šlépěje obou svých velkých předchůdců. Dokončil stavbu kolleje Norbertinské a pečoval o ústav ten velmi štědře a jmenován byv suffragánem arcibiskupovým, konal pilně apoštolské cesty po arcidiecési Pražské. Pro zásluhy, jež získal si tím, že dal skály ve Vltavě v nynějších proudech Svatojanských u Hradišťka vylámati, čímž řeka splavnou učiněna byla, povýšil jej císař do stavu šlechtického s příjímím „z Hradiště“. Smutné časy nastaly klášteru r. 1648 za vpádu Švédů do Prahy. Opat uprchl do Drkolny a na Strahově zůstalo jen několik bratří. Švédové vedravše se do kláštera, nutili po 14 dní bratry, zavřené

*) Svatý Norbert, arcibiskup Magdeburský. Sepsal Dominik K. Čermák, knihovník na Strahově. V Praze, 1877.

v jizbách, hladem, aby vyzradili úkryt pokladu chrámového, a vydrancovali chrám i klášter, pobravše všecky věci stříbrné a zlaté. Odnesli také vzácnou knihovnu, jejíž trosky podnes v Štokholmě a Upsale se chovají. Po odchodu Švédů vypukl v Praze mor, a když i na Strahově tři bratři náhle zemřeli, rozešla se většina řeholníků na čas.

Klášter Strahovský, vytrpěv v třicetileté válce tolik ran, rozkvetl nyní znamenitě. Následovali opati *Norbert Amoenus z Amelunxenu* (1653—1656) posud opat v Želivě, *Bernard Schuster* (1656—1658), a *Vincenc Makár Frank* (1658—1669). Otec Frankův, bývalý lutheránský kazatel v Postupímě, vrátil se v Praze do Církve, kdež i knězem se stal. Opat Frank působil horlivě jako missionář, zvelebil kollej Norbertinskou, položil základ ku knihovně na Strahově a zavedl v klášterním chrámu, kde do té doby jen po německu se kázalo, rovnoprávnost. Opat *Jeroným I. z Hirnhaimu* (1670—1679), visitátor a generální vikář řádu, provedl mnoho staveb, zejména nynější starou (bohosloveckou) síň bibliotéky na Strahově a chrám sv. Norberta při řeholní kolleji. Opat *Hyacint Hohmann* (1679—1690) vystavěl novou část konventu k městu, přivtělil bývalý klášter Milevský jakožto probošství ku Strahovu, a zastával, jako předchůdce jeho, úřad visitátora a vikáře řádu.

Paměti zasluhuje v té době učený a znamenitý protestantský bohoslovec Ondřej Fromm, jenž v Praze katolíkem se stal a se svými dvěma syny do kláštera Strahovského vstoupil, kde všickni tři r. 1683 řeholní sliby složili. Dcera Frommova vstoupila do kláštera Doksanského. Učený ten muž obohatil Strahovskou knihovnu znamenitě. Opat *Vít Seipel* (1690—1711) stavěl oba nynější refektáře, povýšen za suffragána arcibiskupa Breunera, posvětil chrám sv. Norberta při řeholní kolleji a procestoval téměř celou arcidiecési Pražskou, konaje visitace kanonické. Podporoval vědy a zřídil na mostě Karlově r. 1708 sousoší sv. Norberta, sv. Adriána a sv. Jakuba. Roku 1704 musil Strahovský klášter odvésti státu na válečné útraty 52 hřiven 10 lotů stříbra. Opat *Marián Hermann* (1711—1741), rodem Pražan, musil sice pro válečné výdaje klášterní dluhy rozmnožiti, avšak dovedl je potom nejen zaplatiti, nýbrž provedl i na statcích klášterních mnohé stavby. Roku 1716 založil Marián t. z. dědictví sv. Norberta, jež z 1000 zl. sestávalo a v rakvi sv. otce toho chováno býti mělo. Roku 1721 navštívila Strahov choť císaře Karla VI. Alžběta Kristina, a byvši slavně přijata, modlila se u hrobu svatého Norberta, a r. 1723 zavítal na Strahov sám císař, a byl tu

na slavných službách Božích. S velikým leskem slavena byla r. 1727 stoletá památka přenesení sv. Norberta. Avšak za následujícího opata *Gabriela Václava Kaspara*, rodem z Třebnice (1741—1764), přikvačila na Strahov celá dlouhá řada strastí a bolestných ran. Když pruský král Bedřich, zmocniv se Slezska, r. 1742 do Čech vtrhl, dal opat Kaspar nejprve ostatky sv. Norberta v staré síni knihovny zazdíti. Bavorský kurfirst Karel Albert, jenž v Praze jako český král si holdovati dal, přinutil opata, aby o potvrzení své volby žádal a za to 3000 zl. složil, krom toho musil klášter plných 13 měsíců živiti četnou vojenskou posádku. Rok 1742 zapsán jest v dějinách Strahovských písmeny krvavými. Francouzové, v Praze zavření, zřídili na výšině klášterní zahrady své baterie proti císařským, kteří své kusy měli za Strahovskou branou na kopci Andělce, chtěje francouzskou posádku z města vypuditi. Od 29. srpna do 31. září stříleli Francouzové i císařští na sebe a klášter Strahovský nacházel se uprostřed mezi nimi! V obvodu klášterních budov spadlo 507 ohnivých kulí. Řeholníci kenali zatím své hodinky v síni kapitolní a zimní refektář jim byl ložnicí. Když však ohnivá koule roztrátila okna křížové chodby a jiná klášterního provisoru těžce na hlavě poranila, uprchl opat s 16 bratřími za strašné střelby z kláštera zahradou k Jesuitům u sv. Mikuláše. Pouze osm bratří zůstalo na Strahově, kamo den co den vojsko nepřátelské přicházelo, čímž neslýchané požadavky, tak že klášter i dva centnyře olova ku lití kulí odevzdati musil.

Dne 14. září vrátil se opat Kaspar a shledal, že chrám, opatství i konvent leží v zříceninách, a že kaple sv. Voršily celá zničena jest. Když princ Karel Prahu podruhé oblehal, uprchl opat s několika bratřími opět do Milevska. Dne 17. prosince 1742 odtáhli Francouzové z Prahy, opat vrátil se, a přivítal dne 29. dubna 1743 císařovnu Marii Teresii, která spatřivši hroznou spoustu na Strahově, bolestně dojata byla. Po tak strašných ranách snažil se opat chrám i klášter obnoviti a ozdobiti a práce dařily se tak rychle, že již 26. července 1744 služby Boží v kostele slaviti se mohly. Avšak míra strastí nebyla ještě vyčerpána. Roku 1744 oblehali Prusové Prahu a bombardovali ji. Klášter byl tentokráte sice kulí nepřátelských ušetřen, musil však silné vojenské posádky, jednou až 1500 mužů, živiti, a když Prusové 16. září Prahy dobyli, bylo ještě hůře, a Strahov musil dokonce i z užívání zvonů daň platiti. Když Prusové z Prahy dne 26. listopadu odtáhli, zřídil opat Gabriel kapli sv. Voršily i kapitolní síň, postavil v chrámu deset pobočních oltářů a dal obě věže v ny-

nější způsobě upravití. Tu vypukla po krátké době r. 1756 válka sedmiletá. Opat odešel s několika bratřími do kláštera Drkolenského, kamž odnesl i ostatky sv. Norberta. Při bombardování Prahy Bedřichem II. r. 1757, jež plných 21 dní trvalo, spadlo 344 kulí u kláštera, ale neublížily mu. Dne 5. července 1757 vrátil se opat se sv. ostatky do kláštera, když Prusové byli odtažli, utekl však s tělem sv. Norberta znova do Chýšky dne 28. listopadu, obávaje se nového útoku od Prusů na Prahu a teprve když obava ta se neuskutečnila, přinesl sv. ostatky zase na Strahov dne 6. prosince. Po smrti těžce zkoušeného Kaspara zvolen opatem *František Michal Daller* (1764—1777), jenž zřídil v chrámu velký oltář a varhany a ku konci života svého r. 1777 slavil 150letou památku přenesení sv. Norberta. Klášter Strahovský vynikal v té době mnohými učiteli a spisovateli, z nichž paměti zasluhuje Rafael Ungar, potomní universitní knihovník v Praze. Roku 1772 bylo rozkazem císařským zrušeno spojení Premonstrátských klášterů s generálním opatstvím v Prémontré, a odtud každý klášter jest neodvislý. Opat *Bohuslav Jan Herwig* (1777 až do r. 1779) dal r. 1778, obávaje se vpádu Prusů do Prahy, přenést tělo sv. Norberta do Zduchovic, kde odpočívalo od 13. srpna do 6. října. Za opata *Václava II. Josefa Mayera* (1779—1800) dály se v řádu Premonstrátském veliké a bolestné převraty. Císař Josef II. zrušil kollej Norbertinskou, pro niž opatové Strahovští tolik obětí byli vykonali, kostel sv. Rocha i špitál sv. Alžběty na Strahově, panenské kláštery v Doksanech a v Chotěšově, opatství v Hradišti, v Zabrdovicích a v Louce, a bezpochyby i staroslavný Strahov by byl zahynul, kdyby místnosti jeho se byly hodily k ubytování vojska. Pohřby v kostelích byly zakázány a opat Mayer postavil novou řeholní hrobku v Úhonicích. R. 1784 přestalo konání hodinek jitřní a chval o půlnoci. Převorství v Milevsku bylo sice také zrušeno, ale opat zachoval statek jeho Strahovu a obdržel též patronát nad kostely zrušeného kláštera Doksanského.

Kongregace zbylých klášterů Premonstrátských zvolila r. 1779 opata Mayera svým předsedou i visitátorem, a po zrušení opatství na Karlově byl úřad stálého královského českého almužníka přenesen na opata Strahovského. Roku 1789 zrušeno bylo revolucí ve Francii i staroslavné opatství v Prémontré a četní Premonstráti ze zrušených klášterů došli na Strahově útěchy a přístřeší. Opat Mayer zanechal nejkrásnější památku po sobě v nové síni klášterní bibliotéky, kterou 1794 dokončil. Opat *Adolf Josef Šrámek* (1800 až 1803) obohatil knihovnu. Opat *Milo Jan Nep. Grün* (1804 až

1816) dal při hrozícím vpádu Francouzů r. 1805 ostatky sv. Norberta ukryti v hrobce bratří v kůru kostelním a poslal klášterní archiv do Broumova. Roku 1804 zavedl v klášteře domácí studie bohoslovecké, na něž i klerikové z jiných klášterů přicházeli, avšak r. 1816 to přestalo. Působením jeho zřízen znova špitál sv. Alžběty a r. 1807 založeno gymnasium v Žatci, na němž Strahovští vyučovali. Roku 1808 stal se Grün direktorem filosofických studií, r. 1812 zvolen za rektora university Pražské. Poslední opat Premonstrátů v Ilbeštatě u Frankfurtu Kašpar Lauer poslal na Strahov hlavu sv. Bohumíra, učedníka sv. Norberta, a ta byla uložena v kapli sv. Voršily. Roku 1810 musil klášter odvésti 360 hřiven stříbra, a poněvadž tím tumba sv. Norberta všech ozdob zbavena byla, přenesl ji opat na hl. oltář a zrušil kapli, v níž uprostřed kostela posud byla. Opat *Benedikt Jan N. Pfeiffer* (1816—1834) r. 1820 professor náboženství na filosofické fakultě, r. 1825 rektor university, konal roku 1829 dvoustoletou památku přenesení sv. Norberta. Za něho vynikli Strahovští kněží Bohumír Dlačač, knihovník na Strahově a spisovatel, i Ladislav Jandera, professor matematiky a rektor university. Opat *Jeroným II. Josef Zeidler* (1834—1870), direktor filosofických studií, čestný doktor filosofie, po čtyřikráte rektor university Pražské, obohatil znamenitě knihovnu, zřídil v klášteře obrazárnu, uvedl r. 1843 Strahovské kněze na reálné školy v Liberci a roku 1849 na reálku v Rakovníce, získal r. 1846 poutní místo sv. Kopeček u Olomouce a uvedl tam ze Strahova probošta s šesti kněžími, postavil r. 1853 na mostě Karlově nové sousoší sv. Norberta, daroval bývalému pohrobnímu chrámu sv. Norberta v Magdeburku velký obraz a zvon, a byl r. 1859 od Premonstrátských opatů v rakouské říši zvolen předsedou a visitátorem celé řeholní kongregace. Roku 1834 zemřel poslední generální opat z Prémontré Jan Kř. L'Ecuy jako kanovník v Paříži, a odkázal své srdce kostelu Strahovskému. Opat Zeidler uložil je v mramorové krabici pod tumbou sv. Norberta. Slavný básník český, Strahovský kněz Eugen Tupý (Boleslav Jablonský) poslán byl r. 1847 jakožto probošt do panenského kláštera v Zvěřinci u Krakova, a Michal Martinovský, Premonstrát Strahovský, slovutný český hudební skladatel, působil na školách Rakovnických. Opat Zeidler účastnil se obecného církevního sněmu Vatikánského v Římě a zemřel tam jako kmet 80letý r. 1870. Tělo jeho bylo převezeno do Prahy a pohřbeno v Košířích v klášterní hrobce, kterou byl zesnulý založil. Po opatovi *Josefu Gustavu Kolenatém* (1871), jenž hodnosti své se odřekl, zvolen opatem *Vojtěch Hron* (1871—1879), jenž hmotné

záležitosti kláštera urovnal a konvent i chrám znamenitým nákladem obnovil, z příčin převratů ve školství reálných škol v Liberci a v Rakovníku i gymnasia v Žatci se vzdal, a r. 1877 v chrámu krásně obnoveném, u přítomnosti téměř všech opatů řádu Premonstrátského 250letou památku přenesení sv. Norberta slavil. Při obnovování chrámu byla tumba sv. Norberta přenesena do kaple sv. Voršily. R. 1879 zvolen představeným Strahovským *Zikmund Antonín Starý*, v dlouhé řadě ctihodných opatů na Sioně šedesátý třetí, jehož jméno navždy hlásati bude obnovený kostel sv. Rocha.

Premonstrátský řád pozbyl zrušením generálního opatství v Prémontré své soustředěné ústavy, a nyní tvoří všechny posud zbylé kláštery této řehole v Rakousku zvláštní *kongregaci*, do níž náležejí v Čechách opatství *Strahovské, Teplské a Želivské*, na Moravě opatství *v Nové Říši* a proboštství *na svaté Hoře* (či sv. Kopečku) u Olomouce, závislé na Strahovu, v arciknížectví Rakousích opatství *Drkolenské* (Šlegel) a *Jerušské* (Geras), v Tyrolsku opatství *Wiltenské*, v Uhrách opatství *Jaszovské* a *Csornenské*, a panenský klášter *v Zvěřinci* u Krakova. Představený Strahovský má titul: „Opat král. kanonie Sionské, v Milevsku a na sv. Hoře, infulovaný prelát království českého, a stálý almužník při král. dvoře.“ Kanonie Strahovská čítá r. 1882 všech členů 84, z nichž jest 65 kněží, 15 kleriků a 4 novicové. Opat dosazuje kněze Strahovské do duchovní správy na tato 22 místa: fary na Strahově, v Šárce-Nebušicích, v Ouhonicích, v Radonicích, v Staňkovicích, v Holeticích, děkanství v Žatci (kde jest patronem město), fary ve Velké Chýšce, v Smilových Horách, fary na pozemcích bývalého, kláštera Doksanského v Doksanech, v Bohušovicích, v Dolánkách, v Kmetňovsi, v Libotejnici, fary bývalého kláštera Milevského v Hodušíně, v Sepekově (kde jest poutní místo), v Milevsku (děkanství), fary v Mikulovicích a v Německých Konicích u Znojma, faru u sv. Jakuba v Jihlavě i bývalý jezuitský kostel u sv. Ignáce tamže, a proboštství na poutním místě sv. Kopečku u Olomouce. Na těchto 22 místech působí v duchovní správě 39 Premonstrátů Strahovských, jiní ustanoveni jsou jakožto učitelové na různých školách.

Podlé řehole své konají Premonstráti jakožto řeholní kanovníci služby Boží velmi slavně. V kůru nosí rochety, kanovnícké pláštíky a birety. Chorální zpěv jejich, jímž velebná svatyně na Strahově se ozývá, dojíká líbezností a posvátnou jarostí.

Od roku 1850 konají se v chrámě velká kázání po česku, a r. 1870 přestala tu i německá postní páteční kázání, tak že nyní slovo Boží na Strahově jen česky se hlásá.

Klášter Strahovský honosil se ve všech dobách slavnými muži, kteří Církvi katolické, vzdělanosti a umění platné a vynikající služby prokazovali. Na poli *literatury české* pracovali Strahovští kněží *Milo Hubacius* (vydal v l. 1699, 1721 a 1725 tři české náboženské spisy, mezi nimi překlad rozjímání opata Hirnhaima), *Bohumír Dlabach* (naroz. 1758, zemř. 1820, sepsal 17 českých spisů a z německých jeho prací jest nejznámější „Künstlerlexicon“), *Jiljí Chládek* (naroz. 1743, zemř. 1806, vydal 3 české spisy, zvláště první českou pastorálku ve 3 dílech v l. 1780—1781 „Počátky opatrnosti pastýřské“), *Prokop Kučera* (vydal v l. 1834 až 1835 nedělní a sváteční kázání, přispěl ku sbírce básní Puchmayerem sestavených), *Gothard Holubář*, naroz. 1803 (přeložil 2 něm. náboženské spisy, mezi nimi návod k vniterné modlitbě od opata Pfeiffera), *Jeroným Zeidler*, opat (napsal do časopisu kat. duch. r. 1834 články výchovatský), *Ervín Weyrauch*, bibliotekář (podal v Musejníku r. 1841 zprávu o přenesení svatého Norberta a přehled letopisů klášterních), slavný český básník *Eugen Tupy* (Boleslav Jablonský), naroz. 1813, zemřel jako probošt v Zvěřinci, a převezzen do Prahy, pochován na Vyšehradě, *Michal Martinovský* (ředitel reálky Rakovnické, český hudební skladatel, † 1873), *Dominik K. Čermák*, bibliotekář (vydal roku 1877 silnou knihu o Premonstrátech a život sv. Norberta).

Farní osada Strahovská čítá 3035 katolíků, kromě 14 nekatolíků a 7 židů. Duchovní správu koná farní správce, jenž na Pohorelci ve zvláštním domě bydlí, a 2 kaplani. Nejstarší matriky farní začínají teprve r. 1758. *Farní a klášterní služby Boží* konají se v nedělích a o svátcích tímto řádem: V 6 hodin recitují se prima, kapitula a terc, v 7 hod. jest mše sv. s českou exhortou, v 8 hod. mše sv. školní, v 9 hod. zpívají se sexta a nona v 9½ hod. jest zpívaná mše sv. (summa) a po ní české kázání, a v 11½ hod. slouží se poslední mše sv. Odpoledne ve 2 hod. jsou zpívané nešpory a po nich jest požehnání. O velkých svátcích bývá v 6 hod. večer zpívané matutinum.

Klášter Strahovský rozkládá se v sedle mezi vysokým Petřínem a Hradčany, a doplňuje luzný obraz, jež král. hrad jednak, a zelený Petřín jinak tvoří. Rozsáhlá klášterní zahrada táhne se s vrchu podél Úvozu až k nemocnici Milosrdných sester, odtud vedlé cesty vedoucí na téměř Petřína, až k výšině této hory, a ku zdi městské u brány říšské. Ku klášteru jde vozová, nyní obyčejně zavřená cesta z Úvozu pod špitálem sv. Alžběty, vchod z Pohorelce po schodech pivovarem, a hlavní brána přímo u říšské brány. Za hlavní, sochou sv. Norberta ozdobenou branou jest

rozsáhlé vnější nádvoří, na němž v levo stojí kostel sv. Rocha a pivovar, a na pravé straně v pozadí budovy hospodářské se nalézají. Na prostranství tom stojí uprostřed sloup se sochou sv. Norberta a opodál jiný sloup s křížem.

Vedle čela klášterního chrámu vypíná se směrem k severu bohaté průčelí slavné *Strahovské knihovny*.*) Když Švédové někdejší, opatem Lohélem založenou knihovnu vydrancovali, snažili se opatové znenáhla utvořiti knihovnu novou. Základ k tomu dal opat Frank, koupiv r. 1665 sbírku knih za 3300 zl. Opat Hirnhaim vystavěl r. 1671 novou síň (nynější bohosloveckou) a opatové Hohmann i Seipel snesli do ní více než 5000 knih, k nimž sv.-Vít-ský probošt Jiří Pontán, hrabě Bernard Ignác Martinic, a Strahovský učenec konvertita Ondřej Fromm množství drahocenných spisů přidali. Za opata Hermanna byla knihovní síň rozšířena, a když snahou opatů Dallera, Herwiga a Mayera tolik knih přibýlo, že pro ně již nebylo místa, vystavěl Mayer v letech 1782 až do r. 1794 k staré síni dvě souběžná křídla a novou velkolepou (filosofickou) síň, tak že nyní budovy knihovny tvoří čtverec s nádvořím uprostřed, skládající se ze dvou síní, dvou chodeb a několika menších komnat. Co do množství knih, jest tato bibliotéka v Praze po universitní nejbohatší, co se týče však vkusu a umělecké úpravy, jest nejkrásnější v Čechách a náleží vůbec mezi nejozdobnější v Evropě.

Na *průčelí*, jehož sošnické práce zhotovil Ignác Platzer, jest v štítu poprsí císaře Josefa II. a nápis: „K užitku náboženství, vlasti a Sionských r. 1783.“ U brány jest zvoneček ku knihovníku P. Dominiku Čermákovi, jenž jsa výborný znalec bibliotéky zdejší, ochotně přichází vítá a je provádí. V 1. patře vstupuje se nejprve do *předsíně* či čítarny, kde nalézá se sbírka různých dřev lesních, v způsobě knih zpracovaných, a odtud do jizby, v níž rozličná mořská zvířata uložena jsou. Z této komnaty přichází se do *velkolepé (filosofické) síně*, nádherou a uměleckým vkusem každého překvapující. Jest to dvorana 108 stop zdělí, 36 stop zšíří, mající na levé straně dvě řady oken nad sebou, mezi nimiž nalézá se železná, bohatě ozdobená galerie. V celé síni není viděti stěn, jelikož od podlahy až ku stropu zdi i výstupky u oken vyloženy jsou krásně řezanými ořechovými skříněmi na knihy, které opat Mayer, zakladatel této síně, ze zrušeného kláštera Lučkého koupil. Tyto skříně zhotovil Moravan Jan Lachhover. Nej-

*) Geschichte und Beschreibung der kön. Stift Strahöwer Bibliothek od Ervina Weyraucha, Strahovského bibliotekáře. V Praze 1858.

pěknější ozdobou této síně jsou obrazy na klenbě, které císařský komorní malíř Maulpertsch r. 1794 na obmítce vymaloval. Jest tu důmyslně provedena velkolepá myšlenka dějin člověčenstva od prvního hříchu až do křesťanství, jímž svět nové tvárnosti nabyl. V 1. skupině (v levo nad vchodem) spatřujeme první lidi Adama i Evu po hříchu, Kaina i Abela, a Noe. V skupině 2. (v pravo nad prvním oknem) znázorněna potopa světa podáním řeckým o Deukalionu a Pyrrze. Skupina 3. (přímo nad vchodem) líčí vyvolený národ, jež tu zastupují Abraham, Isák, Jakub, Mojžíš, Áron, Josue, David, Šalamoun, a nahoře žena závojem zahalená, obraz to Starého Zákona. V skupině 4. (vedlé Deukalionu a Pyrrhy) vyličeeno jest člověčenstvo od Boha odpadlé a v pohanství zabředlé, jsouť tu představitelé staré zkaženosti bacchant, centaur, faun a bacchantka, dále Alexander Veliký se svým Bucefalem, jeho učitel Aristoteles, světem pohrdající Diogenes v sudě, Efesský Hieraklit nad úpadkem lidstva plačící, satyrikové Fancias Lesbický i Demokrit a mudrc Krates, jenž pohrdaje vším, jmění své do moře metá. Skupina 5. (vedlé Adama) líčí vzdělanost pohanů, jsouť tu zobrazení Egypt se sfingou, Eskulap, lékaři Hippokrates a Galénus, zákonodárci Lykurg a Sólon, filosofové Pythagoras, Thales, Anaxagoras, učený Kleobul a dcera jeho Eumetides, geometr Archimedes, politik Plato a největší mudrc řecký Sokrates, an pro víru v jednoho Boha jed píti musí. V skupině 6. (proti vchodu) znázornil malíř mistrovsky, kterak křesťanství do zkaženého hynoucího světa nový život spásy vneslo: Sv. Pavel káže tu v Athénách na areopágu „neznámého Boha“ a v zástupu posluchačů spatřují se i Dionysius Areopagita, potomní první biskup Athénský a Damaris, pod níž jsou panenské Vestálky. Skupina 7. (na pravo od této) znázorňuje působení Církve katolické ve světě vůbec a v Čechách zvlášť, jsouť tu zobrazení sv. Otcové Řehoř Veliký, Ambrož, Augustin, Jeroným i Řehoř Nazianský a sv. patronové čeští Methoděj, Václav, Ludmila, Jan Nep. i Norbert, a v pozadí jest podobizna zakladatele této síně opata Václava Mayera. Uprostřed stropu vyličeena jest věčná Moudrost s postavami lásky, poslušnosti, zbožnosti, bázně Boží, trpělivosti a statečnosti, a dole znázorněn boj víry sv. proti hříchu pádem pyšných andělů s nebe do propasti. Nad postranními dveřmi vymalován znak kanonie Strahovské s nápisem: „Václav druhý, zde první“ (totiž opat Mayer). Ve výklenku naproti prostřednímu oknu stojí krásná skříň se stkvostným vydáním francouzských knih, které sem r. 1812 arcikněžna Marie Ludovika, manželka císaře Napoleona I., při své návštěvě darovala. Nad tím stojí poprsí císaře Františka I.

K této síni velké řadí se komnata, v níž uloženy jsou zbraně z válek husitských, tureckých a třicetileté, a různé nástroje fyzikální, a odtud jde se chodbou, v které jest krásná sbírka nerostů (pořízená opatem Zeidlerem) do *druhé síně (bohoslovecké)*, založené r. 1671 opatem Hirnhaimem, rozšířené od opata Hermanna. Tato síň ozdobena jest prací štukatérskou a obrazy na klenbě, jež r. 1727 Premonstrát Siard Nosecký vymaloval a r. 1827 Strahovský kněz Hugo Seykora obnovil. Znázorňují biblické průpovědi o náboženství a moudrosti. Podobizny opatů Lohéla, Hermanna a malíře Noseckého visí tu na stěně. V druhé spojovací chodbě stojí vzorek sousoší sv. Norberta na mostě Karlově a visí podobizny Žižkova a Rakocyho a obraz s rodokmenem řádu sv. Norberta.

Strahovská knihovna chová nyní přes 65.000 svazků knih a přes 1000 rukopisů a listin. Zvlášť bohatý jest oddíl bohoslovecký. Vzácné jest též oddělení historické. Prvotisků nalézají se tu přes 350, mezi nimi české: Pražská bible z r. 1488, Kutnohorská bible z r. 1489, Kronika Trojánská z r. 1488 a Kronika římská z r. 1488. Z rukopisů jest nejvzácnější Pontifikál biskupa Litomyšlského Alberta ze Šternberku, r. 1376 na pergaméně psaný a překrásnými obrázky, podobiznami Karla IV. a biskupa Alberta ozdobený, jenž náleží mezi nejdrahocennější památky staročeského umění. Jiné vzácné rukopisy zdejší: Latinská evangelia na pergaméně snad z 10. či dokonce 9. století, český Starý Zákon s obrázky ze století 15., česká bible starozákonní psaná od Cisterciáka Hanuše v 15. století, Nový Zákon český z r. 1481, evangelium Nikodémovo z r. 1442, převzácné pro domácí dějiny rukopisy latinských kronik kanovníka Vincence a Gerlaka, opata Milevského (1140—1198), darované sem od Dobrovského, Trojánská kronika z r. 1435, Tristam z r. 1449, Tkadleček, Dalimil z 15. století, čtyři historické spisy Mikuláše Konáče z Hodištkova, Hammerschmidovy historie o Augustianech v Čechách a o kostele Všech Svatých na Hradčanech, Balbinova Miscellanea, atd. Celá tato knihovna jest pýchou kláštera Strahovského, chloubou naší Prahy i ozdobou vlasti české a vydává stkvělé svědectví o tom, kterak kláštery naše umění i vědy podporovaly. Kolik podobných pokladnic měli bychom, celé Evropě na odiv, kdyby zhoubné války husitské a hrabivost cizinců nám je nebyly zahubily!

Opojení dojemem slavné knihovny, prohlédneme si ostatní budovy klášterní, které, byvše tolikráte zničeny a opět stavěny, nemají sice rázu velkoleposti, avšak jsou slušny a čisty. K východní straně kostela přiléhá *stavení provisorátní* se sochou svatého Norberta nad vchodem, jež zřídil opat Hermann. V něm

nalézá se *opatská oratoř*, z které hledí se oknem do chrámu ku hl. oltáři. S tímto domem jest spojena *budova opatská*, jež čelí ku městu, kterou Lohel založil a opat Hohmann r. 1682 dokončil. V prvním patře nalézají se opatská jídelna s obrazem hostiny krále Baltasara od Siarda Noseckého na stropě, a *stkvělá opatská kaple sv. Jana Křtitele*, ozdobená prací štukatéřskou, obrazem sv. Jana Kř. na stropě a oltářem, na kterém krásný kříž stojí. V přízemí visí na chodbě obrazy některých abatyší Doksanských. Do vlastní *budovy konventní* vchází se z nádvoří vedlé sakristie. Tu vstupuje se z křížové chodby hned na počátku do *kapitolní síně* či *kaple blah. Heřmana Josefa*. Na oltáři spatřujeme tu krásný, od Petra Molitora malovaný obraz blah. Heřmana či Hereše, vroucího ctitele Panny Marie, Premonstráta († 1226), na klenbě obraz Siarda Noseckého, představující bohaté skupení postav kolem rybníku bravného, kde Spasitel chorého uzdravuje, a na stěnách osm velkých olejových obrazů (ze života sv. Norberta, na jednom obrácení sv. Augustina, na jednom sv. Milo Premonstrát, biskup, vrstevník sv. Norberta, an káže, a na jiném sv. Eliška, Premonstrátka, sloužící nemocným). Tuto krásnou kapli zřídil opat Kaspar po bombardování r. 1742. Zde novicové bývají řeholním rouchem oblačeni, zde skládají řeholníci v kapitole slavné sliby, a mrtvoly jejich před pohřbem tu odpočívají. Na *křížové chodbě*, která obepíná čtyřhranné konventní nádvoří, jakož i na ostatních chodbách visí veliké množství obrazů z evangelií, světců i opatů Strahovských. Na jednom obraze v přízemí spatřujeme tři Strahovské opaty: Gezo I., Lva z Bukšice a Jana VIII., na jiném sv. Norberta, papeže Urbana VIII. a opata Kvestenberka s kolejí Norbertinskou, dále jsou tu postavy krále Vladislava zakladatele Siona, a Přemysla Otakara II. Mnohé z obrazů těch pocházejí z Doksan a zvlášť v 2. patře visí podobizny abatyší a proboštů bývalého toho kláštera. Žádný jiný klášter Pražský nehonosí se tak velkým počtem obrazů, jako kanonie Strahovská. Některé z obrazů na chodbách jsou díla Jana J. Heringa a Ignáce Raaba a mnoho jich pochází z doby opata Kvestenberka od r. 1620 až 1635.

V *zimním refektáři*, zřízeném od opata Seipla, jest od Siarda Noseckého velký olejový obraz Isáka, žehnajícího Jakubovi. Stkvělou ozdobou budovy konventní jest *refektář letní*, vystavěný od téhož opata, jenž úpravou svou důstojně řadí se k velké síni knihovny. Na klenbě vymaloval tu r. 1716 Siard Nosecký veliký obraz: Hostinu nebeskou, k níž pozváni jsou všickni národové. Na západní stěně visí krásný obraz: Andělé slouží na poušti

Kristu Pánu. Na východní straně jest velký obraz večere Páně. Dále visí na stěnách 10 velkých podobizen krále Vladislava, biskupa Jindřicha Zdíka, opatů Kvestenberka, Křišpína Fucka, Petra II., Přemyslovce Vojtěcha arcibiskupa Solnohradského, biskupa Jana Železného, arcibiskupa Lohéla, opata Jeronýma Hirnhajma a probošta Martina Stricera, jenž o přenesení sv. Norberta do Prahy zásluh si dobyt. K zřízení pěkné kazatelny, která tu stojí, věnoval i biskup Dlouhovesský 50 tolarů.

Nad letním refektářem nalézá se ve velké síni bohatá *klášterní obrazárna*, památka to umění milovného opata Zeidlera, v níž pouze číslovaných obrazů jest 1100. Nejvzácnějším pokladem jejím jest tabulový obraz od Albrechta Dürera, jenž r. 1840 pohříchu od Jana Grusse nešťastně obnoven byl. Představuje Pannu Marii s růžencem a s několika světci. Dále jsou tu obrazy od Correggia (1), van Dyka (2), Holbeina (2), Lukáše Kranacha (3), Quidona Reni (4), Pavla Rubense (6), Leonarda da Vinci (1), Tenièrsa (3), Dürera (4), Molitora (7), Maulpertsche (2), Willmanna (6), Schlachtera (7), našich českých umělců Brandla (19), Skrétý (5), Reiner (8), Lišky (1), Kopeckého (3), Wachsmanna (1), potom Führicha (2), Kandlera (1), ze staročeské školy (4), z francouzské (2), ze staroněmecké (27), vlašské (9), nizozemské (14) a Benátské (2). Mnoho obrazů zdejších maloval Strahovský Premonstrát Hugo Seykora († 1856). Pozoruhodna jest též podobizna Václava Reiner, jím samým malovaná.

Poslední návštěvu v konventě učiníme *v kapli sv. Maří Magdaleny*, domácí to modlitebně, kde ve všední dny některé hodinky se konají. Zřídil ji r. 1693 opat Seipl a důstojně obnovil r. 1874 opat Hron. Na klenbě, štukatérskou prací ozdobené, jsou tři obrazy ze života sv. Magdaleny, na stěnách olejové obrazy sv. Jana Nep., sv. Františka Xav. a blah. Heřmana, a na oltáři obraz sv. kříže.

Opatský chrám Nanebevzetí Panny Marie stojí na severní straně konventu a lepě věže jeho dávají celému klášteru zvláštní příjemnou tvářnost. Z původních románských tvarů zachovaly se na něm po tolikerém přestavování jen půdorys a hlavní zdi, zvlášť zdívo kněžského kůru. Původní, králem Vladislavem vystavěný chrám shořel r. 1258, a byl potom opatem Janem I. znova stavěn. Kostel r. 1420 od Husitů zničený obnovil tvary gótickými opat Lev z Bukšice. Nynější stavbu provedl v slohu vlašském Lohél v l. 1601—1605 a dokončil r. 1630 Kvestenberk, jenž zbudoval i průčelí, prodlouživ loď k západu o 11 loktů. Krásné obě věže a vížku nad hl. oltářem zřídil a mědí pokryti dal teprve r. 1751

opat Kaspar po bombardování r. 1742. Ve věžích visí čtyři velké a dva malé zvony, jichž líbezný souzvuk Pražanům dobře znám jest. Ze zvonů velkých pochází jeden z r. 1655 od opata Amelunxena (litý od M. Löwa), jiný z r. 1690 od opata Hohmanna. Délka chrámu obnáší 204 stopy, šířka 85 stop. Na severní straně vyniká ku chrámu přistavěná kaple sv. Voršily se vkusnou kopulí, která sama o sobě jest kostelíkem a k západu zvláštní vchod má, u něhož v rohu jest socha blah. Heřmana s Matkou Boží, prsten jemu podávající. Vkusné průčelí ozdobeno jest sochami od Ondřeje Quitainera. Na štítu stojí Beránek, kolem něhož jest svatozáře z kovových pozlacených slov latinských: „Viděl jsem nad horou Sionem Beránka,“ pod Beránkem jsou sochy sv. Augustina, sv. Norberta, sv. Jana Nep. a sv. Premonstráta Jakuba, v průčelí nahoře pozlacené „M“ a dole nad branou neposkvrněná Panna Maria mezi dvěma anděly.

Vnitřek záleží z dlouhého kněžského kůru a tří lodí, z nichž střední na desíti pilířích stojící jest vyšší, majíc hoření okna, a po obou stranách přistavěny jsou boční kaple. Mramorové oltáře i dlažba, bohaté vyzdobení klenby i stěn prací štukatérskou, zlatem a obrazy na vápně, čistota a lepotvárnost této svatyně dojmají mile. Nejnověji byl chrám nákladně obnoven od opata Hrona, tak že mnozí jej za nejkrásnější ze všech svatyní Pražských pokládají. Štukatérské práce na klenbě a na stěnách provedl Palliardi, malby na stěnách pod hořeními okny v hl. lodi Jiří Vilém Neunhertz, obrazy na klenbě jsou od Kramolína a Raaba, vesměs z doby opata Kaspara z r. 1744 po bombardování r. 1742. Obrazů na stěnách jest 12 a jsou na nich tyto výjevy ze života sv. zakladatele Premonstrátů (počna od hl. oltáře na straně epištolní): 1. Sv. Norbert padá s koně. 2. Sv. Norbert odřiká se jmění a rozděluje je chudým. 3. Napomíná kanovníky Santenské ku šetření pravidel kanonických. 4. Smiřuje nepřátele. 5. Spasitel na kříži vybízí sv. Norberta k stavění chrámu v Prémontré. 6. Panna Maria uděluje mu bílé řeholní roucho. (Počna od hudební kruchty k hl. oltáři na evang. straně:) 7. Sv. Norbert, záštitá vdov a sirotků. 8. Sv. Norbert, maje v ruce monstranci s Tělem Páně, poráží bludaře Tanchelína v Antverpách. 9. Sv. Norbert arcibiskup Magdeburský. 10. Dostává metropolitní odznaky. 11. Uzdravuje nemocné. 12. Smrt sv. Norberta. Na klenbě jest 8 velkých, a pod nimi, nad okny a mezi nimi 32 menších obrazů na vápně, ze života Panny Marie, a různých symbolů dle antifon Mariánských.

Kněžský kůr oddělen jest od lodí lepou kovanou a pozlacenou mříží. *Hlavní oltář* dal r. 1768 zhotoviti z mramorových bal-

vanů, již od opata Kaspara připravených, nástupce jeho Daller. Dělal jej, jakož i kazatelnu, a všechny ostatní boční oltáře u pilířů kamenník Josef Lauermann. Na hlavním oltáři jsou dřevěné pozlacené sochy sv. Augustina, jehož řeholí Premonstráti se spravují, sv. Norberta, a dvou jiných světců z řádu, sv. Bohumíra a blah. Heřmana. Nahoře nalézá se skupení Nejsv. Trojice, a nad svatostánkem vypuklá pozlacená řezba Nanebevzetí Panny Marie. Veškerá sošnická práce hlavního i bočních oltářů jest od Ignáce Platzera. Krásný mramorový svatostánek dal r. 1873 zhotoviti opat Hron. Na tomto oltáři byla tumba s tělem sv. Norberta uložena od r. 1811—1873, až do kaple sv. Voršily přenesena jest. Na epištolní straně poutá pozornost nad trůnem opatovým ve zdi veliký *památník krále Vladislava a biskupa Jindřicha Zdíka* s nápisem, českým lvem a odznaky královskými. Na straně opáčné jest ve zdi *památník* slavného opata a arcibiskupa *Lohéla*, kteréžto věci opat Kvestenberg zříditi dal. Nad dveřmi k sakristii visí krásný obraz sv. Norberta, klečícího pod křížem, a po stranách v kůru stojí uměle řezaná stalla z doby téhož opata. Nad stally strany epištolní jest kruchta s menšími varhanami, na nichž při hodinkách se hraje, a na stěnách stkví se tu po obou stranách ve zlatě nápisy: „Bohu našemu buď příjemné a sličné plesání.“ „Poněvadž králem vši země Bůh, žalmy pějte moudře.“ Nad stally visí plynové svítilny. Před hlavním oltářem nalézá se *opatská hrobka*, založená r. 1633 Kvestenberkem, v níž leží tito opatové: Fuck, Amelunxen, Schuster, Frank, Hohmann, Seipel, Hermann, Kaspar, Daller a Herwig. Uprostřed kůru jest *hrobka bratří*, v níž leží též opat Hirnhaim. Kvestenberg dle svého přání byl pohřben v lodi chrámové před bývalou kaplicí sv. Norberta.

Kromě hlavního jest v chrámu ještě 14 oltářů, z nichž 10 stojí u pilířů v lodi, které jsou všechny z mramoru tak zhotoveny, že dva protější v stejném vkusném slohu provedeny jsou. Na evangelijní straně (počna od kněžského kůru) stojí u pilířů tyto oltáře, zřízené od opata Kaspara:

Oltář Narození Páně s obrazem od Michala Willmanna. Na druhém pilíři jest *kazatelna*, jejíž řečniště i schody též z mramoru jsou. Na stříšce nalézá se Beránek Boží na knize, na řečništi jsou sochy čtyř evangelistů a schody zdobí krásná kovaná mřížka.

Oltář Srdce Pána Ježíše s obrazem od Willmanna.

Oltář sv. Jana Nep. Obraz maloval Frant. X. Balko. Sošky dvou ss. Premonstrátů jsou od Ign. Platzera, jenž i sochy následujících oltářů zhotovil.

Oltář sv. Máří Magdaleny s obrazem a soškami sv. Apolény a sv. Barbory.

Oltář obrácení sv. Pavla s obrazem od Frant. X. Balka a soškami sv. Františka Seraf. i sv. Antonína Pad.

Na epištolní straně (počta od hudební kruchty) jsou na pilířích:

Oltář svatého Martina s obrazem od Balka a se soškami sv. Rocha i sv. rolníka Isidora.

Oltář sv. Anny s obrazem a se soškami sv. jáhna Vavřince a sv. Floriána.

Oltář sv. Augustina s obrazem od Balka a soškami mučedníků Premonstrátů ss. Adriana a Jakuba.

Oltář sv. patronů českých s obrazem sv. patronů (se sv. Norbertem v popředí) od Willmanna.

Oltář Navštívení Panny Marie s obrazem od Willmanna. Krásně řezané kostelní stolice jsou z r. 1706. Na klenbě pod hudební kruchtou jest obraz Panny Marie a sv. Norberta na vápně.

Na konci jižní boční lodi bývala kaple sv. Kateřiny, nyní jest tu vchod na chodbu k sakristii. Klenba vymalována jest v této části chrámu obrazem Nejsv. Trojice a sv. Kateřiny. K jižní boční lodi přiléhá kaple *Panny Marie Pasovské* (též sv. Andělů či Pappenheimskou zvaná). Na *oltáři*, jež k žádosti purkrabě Ignáce z Martinic r. 1677 zřídil opat Hirnhaim, nalézá se obraz Matky Boží Pasovské a uloženy jsou od opata Dallera ostatky sv. mučedníka Deodata v skříních, vyzdobených od panen Doksanských. Na klenbě světlíku vyobrazena jest bitva Lützenská, v níž kromě švédského krále, strašného Gustava Adolfa, padl i slavný hrdina rakouský a katolický Bohumír Jindřich hrabě Pappenheim (16. listopadu 1632), jenž zde byl slavně pochován. Muž ten honosil se více než 100 jizvami ve válkách nabytými. Vedle něho pohřben byl r. 1647 syn jeho Wolfgang, jenž v souboji na Bílé Hoře padl. Od r. 1861 nalézá se v této kapli na levé straně ve zdi mramorový památník hrdiny Lützenského s nápisem, velebícím činy jeho.

Na konci severní boční lodi stojí v kapli mramorový *oltář sv. kříže*, zřízený r. 1778 opatem Herwigem. Pěkný kříž postavil na oltář r. 1873 opat Hron. Na klenbě jest tu obraz zajetí Krista Pána a v dlažbě i na stěně jsou náhrobní kameny hraběcí rodiny Lažanských.

K severní lodi přistavěna jest prostranná kaple sv. *Voršily*, nyní i sv. Norberta zvaná, zaujímající délku tří klenbových oddílů lodních. V klášteře Strahovském byla sv. Voršila ctěna již od r. 1256, kdy Kolínský arcibiskup Konrád daroval kostelu tělo jedné

sv. mučednice ze sboru sv. Voršily. Koncem 16. století, kdy celý kostel zpustl, byla kaple sv. Voršily jediným místem, kde mše svatá sloužiti se mohla. Bombardováním byla kaple ta r. 1742 úplně zničena a opat Kaspar dal jí potom nynější lepou podobu. Poslední opat Ilbeštatský daroval klášteru hlavu sv. Bohumíra a ta uložena byla v této kapli. Na klenbě pod světlíkem vymaloval r. 1746 Siard Nosecký krásný obraz mučednictví sv. Voršily a družek jejích. Jsou tu dva oltáře.

Na hlavním oltáři odpočívá nyní tělo sv. Norberta. Sv. ostatky ty měly divné osudy, než uloženy byly na oltáři. Od r. 1134—1626 odpočívaly v Magdeburku, přes zimu r. 1626 byly v Doksanech a od r. 1627 jsou v tomto chrámu, kde od r. 1628—1811 uloženy byly před kazatelnou ve zvláštní kaplici ze železného mřížoví, a od r. 1811—1873 na hlavním oltáři, až opat Hron je přenesl do kaple sv. Voršily. A v té době, co tělo sv. Norberta v Praze se nalézá, bylo osmkráté před nepřátely ve válkách ukryto. V letech 1631 a 1648 i r. 1742 bylo zazděno v klášteře na bezpečném místě, r. 1756 bylo odneseno do Drkolny, r. 1757 do Chýšky, r. 1778 do Zduchovic, a r. 1805 bylo ukryto v kryptě bratří. V jubilejních letech 1628, 1677, 1727, 1777, 1827 a 1877 bylo sv. tělo v slavných průvodech noseno po náměstích Hradčanských.

Nyní uloženy jsou ostatky sv. Norberta v trojí rakvi, nejprvé v skříni skleněné a bohatě vyčalounované, kterou zhotoviti dal r. 1727 k jubilejní slavnosti opat Hermann, dále v rakvi ze dřeva cedrového, vykládané dřevem indickým a okrášlené ozdobami ze stříbra, kterou hned po přenešení sv. Norberta do Prahy zhotoviti dal svob. pán Vilém Vřesovec s jinými českými šlechtici, a když r. 1811 rakev ta na hl. oltář dána byla, opatřil pro ni opat Grün pěkný měděný, silně pozlacený sarkofág, jenž nyní spočívá na vkusném oltáři nad svatostánkem. Nad ním jsou dva andělíčkové se štítkem a odznaky sv. Norberta, arcibiskupskou berlou i mitrou a dvojitým patriarchálním křížem a po stranách spatřují se starožitné relikviáře s ostatky svatých, jež někdy sv. Norbert v Kolíně nad Rýnem nalezl. Pod tumbou sv. Norberta odpočívá srdce posledního generálního opata v Prémontré Jana Kř. L'Ecuy († 1834 v Paříži), a sice v černé mramorové, nápisem opatřené krabici, kterou r. 1835 opat Zeidler zřídil. Z posvátné úcty k sv. Norbertovi vymohl opat Kvestenberk od papeže Urbana VIII. bullu, jíž zakazuje se rozdělování sv. těla jeho na částky, a pouze Premonstráti v Antverpách dostali ku prosbě kardinála Harracha částekku sv. lebky a i klášter Želivský byl počátkem tohoto století podělen částekkou sv. ostatků. Již od r. 1628 koná se u hrobu

sv. Norberta každodenní mše sv., zvaná Norbertinskou, v níž děje se přímluva za císaře.

Při severní zdi této kaple stojí *oltář sv. Voršily* s velikou skříní v podobě jehlance, stojícího na krychlovém podstavci, v níž jsou ostatky družek sv. Voršily i sv. Bohumíra. Také na stolku kredenčním uloženy jsou sv. ostatky. Nad dveřmi stěny západní nalézá se ve výklenku socha Spasitele. V této kapli stojí nyní křtitelnice a malovaná okna dovršují vyzdobení její. Jest to důstojné pohrobní místo sv. Norberta.

Všimnuvše si ještě bohatě vykládaných čtyř zpovědnic v kostele, vstoupíme na *hudební kruchtu*, kde stojí *slavné varhany*, největší v Čechách. Původcem jejich jest Strahovský kněz Lohel Oehlschläger (1774), jenž byl výborný hudební skladatel a varhaník, a své úspory k zřízení uměleckého toho díla věnoval († 1788). Varhanář Jos. Roth přistavěl k nim r. 1784 pozitiv a r. 1794 přivedl je Pražský varhanář Ant. Reiss v nynější stav. Posléze byly obnoveny r. 1876. Ačkoli ovšem požadavkům nynějšího pokročilého varhanářství již nevyhovují, zasluhují přece obdivu, majíce tři klaviatury, 41 rejstříků, 3087 píšťal, 12 větrovců a 6 měchů. Jazýčkové stroje v pedálu (t. z. frkáči) mají náramný účinek. Veliký Mozart byl u vytržení, když tento obrovský nástroj zkoumal.

Posléze navštívíme *sakristii*, která ku kněžskému kůru na jihu přiléhá. Jest v základě polokruhová, prostranná, a má *oltářík* s obrazem *Panny Marie, královny andělů*, při němž churaví kněží klášterní někdy mši sv. slouží. Klenba ozdobena jest prací štukátorskou a vypuklým obrazem sv. Michala. Dubové, vkusně řezané skříně jsou z doby Kvestenberkovy z r. 1633. Ačkoli klášter r. 1810 mnoho kostelních stkvostí státu odevzdati musil, chová posud množství vzácných posvátných nádob chrámových. Mezi paramenty vynikají ornáty, jež r. 1727 k jubilejní slavnosti opat Hermann zříditi dal, a mešní roucha po Karmelitánech u Panny Marie Vítězné. Nad sakristií nalézá se *klášterní oratorium*, z něhož hledí se oknem do chrámu ku hl. oltáři. Povstalo r. 1673 za opata Hirnhaima, jenž nad sakristií první patro postavil.

Při slavných službách Božích na deu sv. Norberta užívá ctihodný opat tohoto staroslavného kláštera prstenu, jež někdy opat Kvestenberg nalezl v hrobce sv. Norberta v chrámu Panny Marie v Magdeburku na prstu tohoto sv. patriarchy a zakladatele řehole bílých kněží. Nechať přímluva sv. Norberta, patrona českého, spočívá i nadál na vlasti naší a na posvátném Sionu českém, aby strážcové hrobu jeho byli ozdobou Církve Páně i národa našeho!

2. Kostel sv. Rocha na Strahovském nádvoří.

V dobách, kdy morová rána jako hrozná metla Boží častěji doléhala na města i vesnice a celé zástupy lidí všech stavů náhle a nepředvídaně posílala na onen svět, utíkali se nábožní předkové naši obzvláště k sv. Rochovi, patronu proti moru. Tento světec, narozený r. 1295 ve Francii, vynikal hrdinskou láskou k bližnímu, kterou dokazoval na své cestě po Itálii do Říma, kde sloužil nemocným, zachváceným ranou morovou, jichž i vlastní příbuzní se štítili. Zachránil přemnoho nemocných a uzdravil je okamžitě pouhým znamením kříže a modlitbou svou. Sám onemocněl morem, nabyt však opět zdraví. V Čechách bylo ku cti a slávě sv. Rocha obzvláště v 17. století postaveno mnoho kaplí, oltářů, i soch, a podnes zachovaly se i na mnohých starších domech v našich městech obrazy tohoto světce, památky to jednak morové rány, jinak i nábožnosti a důvěry, kterou otcové naši k sv. Rochu měli.

Také císař Rudolf II. ctěl tohoto světce a učinil r. 1599 v době moru slib, že ku cti a slávě jeho vystaví v Praze kostel. Slibu tomu dostál r. 1603, an na pozemku kláštera Strahovského dal nákladem svým založiti kostel sv. Rocha a kolem něho zřídití hřbitov.**) Opat Strahovský Lohel mocnáře v tom podporoval. Roku 1612 byl kostel již dostavěn, r. 1623 byl však již nějak porouchán, an kníže Karel Liechtenstein nařídil opravu jeho, aby se v něm služby Boží konati mohly. Císař Ferdinand II. se svou chotí Eleonorou dali v něm zřídití a ozdobiti tři oltáře, sv. Rocha, sv. Antonína, a sv. Šebastiána. Roku 1656 byla vížka vichrem porouchána a za rok obnovena. Ku slavnosti sv. Rocha dávala česká komora kostelu jistý příspěvek. Byl to kostel farní pro obvod osady Strahovské a na hřbitov kolem něho pohřbívali se osadníci tohoto okršku. Ve válkách minulého století utrpěl kostel nesmírně kulemi a byl v letech 1747 a 1748 od král. stavitelského úřadu obnoven a novými třemi oltáři opatřen. Roku 1684 byl tu pohřben stavitel Jan Jiří Gottwig, a r. 1713 malíř Krodel.***) Císař Josef II. nařídil, aby velký klášterní Strahovský chrám byl spolu farním a zrušil kostel i hřbitov sv. Rocha. Svatyně ta byla r. 1784 zavřena, oltáře, kazatelna i varhany z ní odneseny a do nedávna byl kostel sv. Rocha, památník zbožnosti císaře Rudolfa II., poloviční zříceninou. Jako všech jiných odsvěcených kostelů,

*) Na místě, kde někdy stávala kaple sv. Felixe a Adankta, od opata Jana Starustky vystavěná.

**) Prag v. Schottky II. 253—255.

litovali i této, čím dál tím rychleji hynoucí svatyně všickni, kdož ji znali. Tu ujal se zanedbané stavby té nynější opat Strahovský P. Zikmund Starý a rozhodl se, že ji na počest sňatku korunního prince, arciknížete Rudolfa s královskou princeznou belgickou Stefanií dá obnoviti a k službám Božím opět upravití. Opravné práce počaly r. 1881. Dne 15. října 1882 vyžehnal obnovenou svatyni štědrý opat Starý a po 98 letech byla v ní potom opět k veliké radosti shromážděných věřících sloužena mše sv. Od té doby bývá tu v nedělích a o svátcích v 9 hodin mše sv.

Kostel sv. Rocha jest zajímavá památka z času přechodu gótky do slohu vlašského. Má tvar kříže, jehož ramena zakončena jsou polokruhově. Na střeše strmí nová štíhlá vížka s křížem a zvonkem. V rameni podélném jsou čtyři okna, způsobem slohu gótického kružbou opatřená, a v ramenech bočních i polokruhovém zakončení ramene podélného jest šest oken úzkých bez kružby. Všecka okna jsou polokruhově zakončena, štíhlá, vysoká, jinak však klenba a ostatní části stavby mají tvary novější. Na kruchtě jsou nové varhany a v lodi stojí několik pěkně řezaných stolic. Oltáře jsou v kostele tři, všechny v slohu gótickém z Hoříckého pískovce r. 1882 provedené.

Hlavní oltář sv. Rocha ozdoben jest ve výklenku sochou téhož světce. *Oltář* v bočním jižním křídle má sochu *Srdce Pána Ježíše*. Na *oltáři* v křídle severním stojí socha *Srdce Panny Marie*. Všecky tyto tři sochy byly zhotoveny dle modelů sochaře Antonína Procházky z terrakotty v dílně Fr. Endersa v Karlíně. Kostelu darovala Její cís. Výsost choť korunního prince Stefanie stkvostné mešní roucho, jež sama zhotovila.



3. Kaple sv. Alžběty

v Strahovském Kvestenberském špitále.

Kláštéry naše i v dobách největších útrap pečovaly o chudinu. Slavný opat Strahovský Kašpar z Kvestenberku vystavěl na místě nynější říšské brány nad klášterem r. 1622 špitál s kaplí sv. Alžběty pro výživu 12 starců a 4 stařen chudých. Stavba ústavu toho stála 16.101 zl., krom toho podařilo se však dobročinnému opatovi tomu opatření špitálu nadání 28.000 zl., k němuž on sám jmenem kláštera přispěl 1000 zl., arcibiskup Lohel též 1000 zl., a rodní bratři opatovi Gerard, Heřman a Jan z Kvestenberku, všickni vysocí císařští hodnostáři, věnovali ze

zvláštní štědrosti a úcty k opatovi značnou sumu 26.000 zl. Avšak chudobinec ten byl r. 1664 sbořen, když nynější Strahovská brána a mohutné zdi u ní zakládány byly. Ačkoli klášter za to jen nepatrnou náhradu 6000 zl. obdržel, vystavěl opat Vincenc Frank r. 1668 pod klášterem nový špitál a zřídil v něm opět kapli ku cti sv. Alžběty. V této svatyni byly r. 1742 nějaký čas i služby Boží pro lid konány, pokud nebyl zcela opraven klášterní chrám, kulemi valně porouchaný. Císař Josef II. zrušil dne 18. dubna 1787 špitál sv. Alžběty a nařídil, aby do něho farní škola dána byla. Péči opata Milona Grüna podařilo se, že r. 1808 klášteru Strahovskému kapitál špitálu opět vrácen byl, načež ústav ten znova zřízen byl a podnes 22 chudých, totiž 19 žen a 3 muže opatřuje.

Průčelí špitální budovy na kraji Pohořelce a Úvozu ozdobeno jest na schodišti skupinou Kalvárie a nad dveřmi pamětní deskou. Na konci budovy na jihu nalézá se v prvním patře prostá *kaple sv. Alžběty*, nad níž strmí vížka se zvonkem. Na jediném oltáři jest obraz sv. Alžběty. Od zrušení špitálu až do r. 1880 nebývala zde mše sv. sloužena, zmíněného roku sloužil tu však opět na den sv. Alžběty nejsvětější obět nynější opat P. Zikmund Starý a od té doby děje se to každoročně. Jinak chodí ošetřovanci špitálu každodenně na mši sv. o $\frac{1}{2}$ 10. hod. do kostela klášterního a konají v kapli sv. Alžběty své denní modlitby za klášter Strahovský, jenž o ně tak štědře se stará.



4. Kostel Panny Marie, královny andělů, s nejstarším českým klášterem Kapucínů.

V starém řádu sv. Františka vyvinulo se v šestnáctém věku nové odvětví bratří *Kapucínů*, kteří řeholních pravidel sv. Františka jali se přísně šetřiti a zvlášť chudobu a pokoru zachovávat. Původcem řehole té byl mnich *Matouš de Bossi* v klášteře Menších bratří ve Falconi. Aby sv. Františku i zevnitř se podobal, začal nositi plný vous a velkou končitou kápi (kapucu), chodil bos a žil velmi střídmě. Byl sice za to od vlastních bratří pronásledován a do žaláře dán, avšak vévodkyně de Camerino, neť papeže Klementa VII. ujala se ho, vysvobodila jej z vězení a vymohla toho, že sv. Otec r. 1528 jemu i stoupencům jeho zmíněné zvláštnosti schválil a dovolil, aby v poustevnách žili, všude kázali a zvlášť o spásu těžkých hříšníků pracovali. Pavel III.

schválil je znova r. 1536 a odtud již šířili se Kapucíni velmi rychle po zemích katolických, kde blahodárně působili zvláště mezi prostým lidem a v dobách morové rány, propůjčující se láskou svou nemocným. Podlé zásad zakladatele svého osvědčovali pokoru a chudobu svou nejen prostým hnědým oděvem svým, ale i stavbou kostelů beze všech ozdob, i klášterů zcela chudičkových, a právě to naklonilo jim nejen lid, ale i velmože, tak že Kapucíni uprostřed století 18. měli v celé Církvi 50 provincií s 1600 kláštery, v nichž 26.000 řeholníků žilo.

Církevní sněm Tridentský doporučil zavádění Kapucínů obzvláště v zemích, nasáklých protestantskými bludy. Tudíž požádal císař Rudolf II. papeže Klementa VIII., aby poslal několik těchto mnichů do Čech, rozervaných stranami náboženskými. Vlastní podnět k tomu vyšel od arcibiskupa Zbyňka Berky z Dubé, jenž o uvedení Kapucínů do Prahy již od r. 1597 se snažil, až posléze papež i císař r. 1599 žádostem jeho vyhověli. Generálním komisařem Kapucínů v Čechách jmenován byl *sv. Vavřinec z Brindisi*.*)

Výtečný řeholník ten narodil se r. 1559 v městě Brindisi v Kalabrii z rodičů vzácných a vynikal již jako dítko krásou tělesnou i neobyčejnými dary ducha. Vychován byv nejprve v klášteře Menších bratří, jejichž roucho již jako pacholík nosil, potom od svého strýce kněze v Benátkách, vstoupil r. 1575 do kláštera Kapucínů ve Veroně a stal se ozdobou svého řádu. Vynikal zvláště jako kazatel a znatel východních jazyků. Kázával i hebrejsky Židům. Poslán byv s 11 Kapucíny (z nichž 6 bylo kněží, 3 klerikové a 3 laikové) do Prahy, snášel s nimi na cestě trpělivě posměch lidu. Někteří z bratrů roznemohli se na cestě a zůstali prozatím ve Vídni. Vavřinec však přišel již r. 1600 se čtyřmi soudruhy do Prahy, kam prodlením roku jiní čtyři z Vídně zavítali. Arcibiskup Berka přijal Kapucíny s radostí, hostil je několik dní ve svém domě a vykázal jim potom prozatím byt a výživu v klášteře křižovníků, jichž velmistrem byl. Tu jali se řeholníci ti ihned třikráte v témdnu horlivě kázati, arcibiskup však s Vavřincem ohlédali se záhy po příhodném místě v Praze, kde by klášter zříditi se měl. Vavřinec zvolil k tomu místo v celém městě nejodlehlejší na Pohořelci, aby bratří zde v úplném klidu žítí mohli. Na místě, kde byla zahrada paní Markéty Lobkovicové a dům jeden, založen byl na svatodušní pondělí r. 1600 a stavěn ihned dle návodu Vavřincova slohem prostým a chudičkým klášter

*) Sv. Vavřinec z Brindisi. Sepsal prof. dr. Josef Schindler. V Časopisu katol. duchov. roč. 1882. — Blahověst r. 1881. str. 554.

a kostel, a sice nákladem arcibiskupovým, svobodného pána z Talmberka, císa. rady Arnošta barona Molara, hejtmana vévodství Hlohovského a jiných dobrodinců. Kostel vysvěcen od arcibiskupa ku cti a slávě „Marie Panny andělů“ r. 1602 a císa. rada Jan Fernemont daroval do něho sochu Panny Marie, přinesenou z Rottenburku na Nekarů ve Falci, kde prý r. 1550 od kalvínů byla do ohně vržena, v němž 12 hodin bez porušení ležela.

Císař Rudolf II., vrátiv se do Prahy, prohlížel si klášter ještě nedostavěný a ujišťoval bratry svou milostí. Protestanté hleděli však s nelibostí na nový tento klášter a snažili se Kapucíny z Prahy vypuditi. Nástrojem jejich byl v tom císařský hvězdář Tycho de Brahe, jenž velikému vlivu i oblíbě u císaře se těšil. Měl nedaleko nového kláštera, ku straně východní, svou hvězdárnu. Kapucíni zvonili po třikráte na vízce, kdykoli do kůru chodili, což rušilo myšlenky zasmušilého hvězdáře a kazilo jeho práce, tak že jim nepřál a to tím méně, že byl sám nekatolík. Maje přístup k císaři, jenž v zádušnost upadal, předstíral chytrý hvězdář, že hvězdy a shvězdění neomylně ohlašují hroznou věc: Kapucíni prý stojí o život císaře a chtějí ho vlády zbaviti! Císař dal učenému chytrákovi tomu skutečně víru a když P. Vavřinec, povoláný k radě svob. pána Dietrichšteina z Vídně, kde právě trval, do Prahy, aby modlitbou a rozmluvou svou těžkomyslného panovníka potěšil, do hradu vkročil, nebyl k císaři předpuštěn, poněvadž prý „Kapucíni přišli do zemí císařských, aby mocnáři odňali poklid a jemu zármutkem hrozili“. Pikle od protestantů nastrojené měly tedy okamžitý výsledek. Císař rozkázal papežskému vyslanci i arcibiskupovi, aby Kapucíni z Prahy odešli. Arcibiskup pokoušel se marně o zrušení rozkazu toho. P. Vavřinec oznámil pokorně, že se svými soudruhy odejde, žádal však písemný císařský rozkaz o tom, aby jej předložiti mohl papeži, jenž Kapucíny do Prahy vyslal, avšak k tomu nedošlo, poněvadž nejvyšší kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, znaje pikle protestantů i císařského hvězdáře, odepřel podepsati dekrét císařský. Tycho de Brahe neustal brojiti proti Kapucínům a císařský komorník Makovský namluvil chorému vladaři, že prý bolesti srdce, jimiž zachvacován byl, pocházejí od modliteb Kapucínů. Zatím byl císař poněkud laskavějším ku Kapucínům od té doby, kdy P. Kosmas a Castrofranco, člen tohoto řádu a výborný umělec, vymaloval krásný obraz sv. tří králů, jež umění milovnému tomuto panovníku zaslal. Také arcibiskup zadal dne 5. listopadu r. 1600 k císaři písemné představení, že záměr, vypuditi Kapucíny z Prahy, pochází od protestantů z nenávisti.

P. Vavřinec byl zatím hotov ke všemu. V jistou neděli měl kázání na rozloučenou, chtěje nazítří z Prahy odcestovati. Ku kázání sešlo se mnoho císař. dvořanů, šlechticů a přišlo i několik protestantů. Kazatel učinil svou řečí hluboký dojem, tak že někteří katoličtí šlechtici ihned k císaři se odebrali a jej přiměli, že svůj rozkaz odvolal a zvolal: „Vavřinec jest pravý apoštol a světec!“ Od té doby císař Kapucínům opět přál a kláštery jejich v zemích císařských se množily. Odpůrce jejich Tycho de Brahe zemřel náhle při hostině dne 29. října 1601. P. Vavřinec velice zavdělčil se císaři záhy již r. 1601 ve válce s Turky. Sám vyzýval papeže a kurfirsty německé k hotovení se na Turky, potom se svými třemi bratřími konal duchovní správu v křesťanském vojstě a přispěl svou neohrožeností k vítězství nad Turky u Bělehradu, kde před zástupy křesťanských vojáků jel na koni, maje v ruce kříž, a kde v nejprudším ohni s nimi i vytrval. Slovatný muž ten, zvolen byv r. 1602 generálem řádu, odstěhoval se z Prahy, avšak r. 1607 poslal jej papež ku prosbě císařově opět do Čech. Cestou kázal všude, a byl nadšeně od katolického lidu vítán. V Donauwörthu byl od protestantů hrubě pohaněn, začož císař Rudolf II. město do říšské klatby dal a vévodovi bavorskému nařídil, aby odtamtud protestantství vyklidil. Přišel do Prahy, působil zde P. Vavřinec znova v klášteře kázáním slova Božího a náboženskými disputacemi. V klášteře tom navštěvoval ho každého dne ráno nejv. hofmistr Karel z Lichtenšteina a konal s ním po mnoho hodin porady o prospěchu věci katolické. Učenosti a výmluvnosti jeho nebylo lze odolati. Když r. 1608 do Prahy s vévodou saským přišel lutheránský predikant Polykarp Layser a veřejně na katolickou víru dorážeti počal, ano i v nádvoří král. hradu řeči konal, vyzval jej P. Vavřinec k učené disputaci, avšak predikant nepřišel. Vavřinec oznámil tedy, že vyvrátí na kazatelně bludné řeči jeho. Ku kázání tomu sešli se u Kapucínů papežský nuncius, vyslanci cizích knížat, ministři, šlechtici a dvořané, avšak predikant vytratil se zatím v noci z Prahy a Vavřinec vydal proti němu potom ještě dva spisy. Roku 1610 bojoval podobně proti jinému predikantovi kurfirsta saského v příčině úcty Panny Marie.

Vavřinec trávil konec života svého v Itálii, Španělsku a Portugalech, jsa všude ctěn jako muž svatý. Zemřel dne 22. července r. 1619 v Lisaboně, hlavním městě Portugalska a byl pohřben ve Villafrance v klášteře sv. Kláry. *Sv. Otec Lev XIII. prohlásil Vavřince z Brindisi dne 8. prosince 1881 za svatého.* Pro nás Čechy má tento světec velký význam. Působil v Praze

v době nejhoršího útisku víry katolické, naučil se jazyku českému, jímž v chrámu kapucínském kázával a přivedl k nám řeholníky, kteří v lidu našem posud blahodárně působí.

Klášter na Hradčanech, sv. Vavřincem založený, byl ve veliké vážnosti i v kruzích nejvyšších. Právě chudoba jeho vábila katolické velmože, že volili si Kapucíny za zpovědníky a chtěli v kostele jejich pohřbeni býti. Po sv. Vavřinci honosil se chudičský klášter ten jinými učenými a horlivými řeholníky, z nichž paměti zasluhuje zejména *P. Valerian, rodem Milánský hrabě de Magni*, jenž r. 1611 v Praze sliby složil a učené spisy vydával. Němečtí kněží volali jej ku dvorům svým a polský král Ladislav navrhoval ho papeži pro důstojenství kardinálské, on však z pokory odmítal všeliká vyznamenání. P. Prokop, rodem Braniborčan, byl dříve Luterán a stav se katolíkem vstoupil potom do kláštera Kapucínů na Hradčanech († 1680). Také P. Markvart, rodem z Halberštatu, Kapucín, jenž ve velkém moru v Praze r. 1679 a 1680 svou obětavou láskou úctu si získal, byl dříve Luterán († 1697 v Praze).

Kapucíni propůjčovali se lidu službami svými, kdykoliv v Praze mor zuřil, zejména r. 1613, kdy 10 Kapucínů v obsluhování nemocných zemřelo, a v letech 1639, 1679, a 1680. Aby tím rychleji, i v noci, mohli posloužiti nemocným, kamkoli voláni byli, bydlelo v dobách moru několik kněží v zvláštním domě mimo klášter.

Při katolické reformaci v Čechách působili též Kapucíni, zejména zmíněný *P. Valerian Magni* a *František z Rozdražova*, jenž i r. 1646 vydal český životopis sv. Antonína Pad. *P. J. Anastasius*, Kapucín v Praze, vydal r. 1660 a 1677 dva české náboženské spisy. Působení Kapucínů na Hradčanech nabylo nové půdy, když v sousedství povstalo poutní místo loretánské, jehož péče jim svěřena byla.

V třicetileté válce bývali Kapucíni, bydlíce přímo u hradeb, tenkrát chatrných, často ve velkých nesnázích. Roku 1632 přitáhl Albrecht Valdštýn ku Praze, aby odtud Sasy vypudil. Dne 25. května t. r. postavil několik děl přímo nad zahradou Kapucínů a kázal z nich stříleti na nepřítel. Roku 1639, kdy Švédové hrozili do Prahy vniknouti, přijel sem arcikníže Leopold Vilém a slyšev mši sv. u Kapucínů, odebral se k vojsku, jež Prahy proti nepříteli hájiti mělo. V noci na neděli 26. července 1648 vnikli Švédové hradbami za klášterem kapucínským, kde právě zeď se opravovala, do města.

Po bělohorské bitvě vjel na zítří dne 9. listopadu 1628 vítěz Maxmilián, kníže bavorský, Strahovskou branou do města

a hned vešel do kostela kapucínského a v něm za vítězství Bohu díky vzdával. Potom přistoupili zde k němu probošt sv.-Vítský Šimon Brosius a děkan Kašpar Arsenius a vítali jej prosíce, aby katolíky Pražské v ochranu svou vzal, což on přislíbil. Mezitím přišli i poslové od konšelů Starého i Nového města Pražského vyslaní se vzkázáním, že Pražané se vzdáti chtějí.

P. Vavřinec založil kapucínský klášter na Hradčanech pro 70 osob. Roku 1710 bylo v něm 50 řeholníků. Od r. 1664 — 1784 bylo v klášterním kostele veliké množství osob z české šlechty pohřbeno. Markéta hrab. Valdštýnová, rozená Černínova, dobrodějka loretánského domu, darovala Kapucínům velkou knihovnu a byla v klášterní kryptě pochována († 1728).

Roku 1741 a 1742 byl klášter ve velkém nebezpečí. Dne 10. listopadu 1741 dobyli Francouzi, Sasové a Bavoři Prahy. Aby odtud vypuzeni byli, přitáhlo císařské vojsko a zřídilo své baterie na výšinách za Strahovskou branou, odkud střílelo na město, takže nepřátelé (Francouzové) dne 29. prosince 1742 z Prahy stěhovati se začali.

Střelbou byl klášter kapucínský velmi poškozen a podnes nalézá se na zdech kostela mnoho dělových kulí z onoho roku. Také r. 1757 trpěl kostel a klášter kulemi, jež Prusové, obléhající Prahu, házeli.*)

Dvorním dekretem 1784 byl počet řeholníků v tomto klášteře obmezen. Kapucínské kláštery v Českém Brodě, v Budějovicích, v Mnichově Hradišti (též u sv. Josefa v Praze na čas) v Čechách, a v Jihlavě, Kyjově, Náměšti, Prostějově i ve Vyškově na Moravě byly zrušeny.

V nynější době jsou všechny kapucínské kláštery v Čechách a na Moravě spojeny v jednu „českomoravskou provincii řeholní“.

V Čechách jsou tyto kapucínské kláštery:

V Praze na Hradčanech, kdež jest obyčejné sídlo provinciála a noviciát. Dle katalogu z r. 1879 bylo tu 5 kněží, jeden novic a 7 bratří laiků.

V Praze u sv. Josefa, hospic se 4 kněžími a 2 laiky.

Ve Falknově (založ. r. 1663 od hrab. Hartvíka Nostice), s 3 kněží, 3 laiky.

V Chrudími (založ. r. 1656 z odkazu primasa Kutnohorského Jiřího Vykročila z Bílenberka a j.) s 4 kněží, 3 laiky.

V Kolíně Novém (založ. r. 1666 od Eleonory hrab. Nosticové roz. Popelové z Lobkovic) s 3 kněží, 4 laiky.

*) Schallerova Topografie Prahy I. 299—308. Poselkyně II. 300. III. 6.270.

V Maria-Sorgu u Jáchymova, poutní místo a hospic (založ. r. 1754 ze sbírek péčí města Jáchymova) s 2 kněží, 3 laiky.

V Mělníku, hospic (založ. r. 1750 od paní Marie Teres. Čebišové z Falkenberka a j.) s 2 kněží, 2 laiky.

V Mostě (založ. od Viléma Popela z Lobkovic a od měšťanů r. 1616) s 3 kněží, 4 laiky.

V Litoměřicích (založ. r. 1638 od různých dobrodinců, kostel založ. r. 1657 od Františka hr. Šlika) s 3 kněží, 3 laiky.

V Opočně (založ. r. 1674 od Ludvíka hr. Kollareda) s 3 kněží, 4 laiky.

V Sušici (založ. r. 1651 od císaře Ferdinanda III.) s 3 kněží, 4 laiky.

V Týně Horšově (založ. r. 1650 od hrab. Max. Trautmannsdorffa) s 2 kněží, 4 laiky.

V Roudnici (založ. r. 1615 od Zdeňka Vojt. Popela z Lobkovic) s 2 kněží, 4 laiky.

V Rumburku (založ. r. 1667 od Františky Eusebie hrab. Pöttingové) s 3 kněží, 4 laiky.

V Zákupech (založ. r. 1680 od saského vévody Julia Františka) s 3 kněží, 3 laiky.

V Žatci (založ. r. 1675 od Ludmily Evy hrab. z Kolovrat a j.) s 3 kněží, 3 laiky.

Na Moravě:

V Brně (založ. r. 1604 za městem od svob. pána Berky z Lipé, nyníjší r. 1648 od více šlechticů) s 10 členy, mezi nimi 5 kněžími.

Ve Fulneku (založ. r. 1674 od Jana hrab. Vrbny) s 3 kněží, 3 laiky.

V Olomouci (založ. r. 1614, zničen 1619 od protestantů, znova vystavěn r. 1623 od svob. pána Kavky z Říčan, opět zničen od Švédů, nyníjší založ. r. 1656 v městě od Jakuba Serty) s 3 kněží, 5 laiky.

V Třebíči (založ. r. 1687 z odkazu Adama hrab. z Valdštýna). S klášteřem spojena jest fara. Kněží 6, laikové 3.

V Znojmě (založ. r. 1628 od kardinála Dietrichšteina a jiných) s 3 kněží, 3 laiky.

Všech řeholních domů v této provincii jest tudíž 21 (16 v Čechách, 5 na Moravě). Všech českomoravských Kapucínů bylo dle zmíněného katalogu 148, z nich 69 kněží, 2 klerikové, jeden novic a 76 bratří laiků. V době nejnovější hlásí se do řádu opět větší počet studujících jinochů a jest naděje, že blahodárný tento řád bude mít zase dostatek kněží. Kapucíni jsou v lidu našem velmi

oblíbeni. Působí netoliko ve svých chrámech horlivě na kazatel-
nách a v zpovědnících, ale ochotně propůjčují se i k vypomá-
hání v duchovní správě a k vyučování mládeže ve školách. Již
svým zevnějškem kážou rozmařilému a rozkošnickému světu evan-
gelickou chudobu a pokoru. *Klášter Hradčanský* jest dosti roz-
sáhlý a má dlouhé, ač těsné, dřevěné chodby a malé jizby. Na
severní straně nalézá se klášterní zahrada. Ve velké jídelně, v níž
bývali v XVII. století vzácní hosté, visí obrazy světců z řádu,
zvláště pěkná podobizna sv. Vavřince z Brindisi, držícího v ruce
obraz Panny Marie Rottenburské, jenž v kostele se nalézá. Pozoru-
hodny jsou tu též podobizny dvou výtečných Kapucínů, P. Eme-
richa a P. Serafina. Na chodbě klášterní kvadratury visí podobizna
P. Valeriana de Magni. V klášteře nalézá se knihovna s 12.000
svazky, kterou darovala hraběnka Markéta Valdštýnová roz. Čer-
nínova, a pečlivě v několika svazcích sepsaný dějepis kláštera
Pražského a celého řádu v Čechách.

Služby Boží v kostele klášterním konají se tímto řádem:
Každodenně jest v 7 hod. mše sv. konventní a o 10¹/₂ hod. mše sv.
u oltáře Panny Marie. Kázání koná se tu o 4. hod. odpo. jen
o svátcích Mariánských po německu. Roku 1882 slavila se zde
sedmistyletá památka narození sv. Františka kázáními českými.
Při kostele jest „*bratrstvo Panny Marie*“, které pobožnosti své
koná při oltáři Mariánském.

Klášterní kostel Panny Marie, královny andělů, jest budova
prostá, s vížkou, v níž jediný zvon visí. Uvnitř jest jednoduší
s dvěma bočními kaplemi a má pět oltářů. Velký olejový obraz
na *hlavním oltáři* představuje udělení plnomocných odpustků (por-
ciunkulových) sv. Františku. Světec ten klečí dole u vytržení
a nad ním zjevuje se Kristus Pán s Pannou Marií v průvodu an-
dělů, oznamuje jemu, že ku příměluvě Matky Boží udílí plnomocné
odpustky všem kajicníkům, kteří kostel v Assissi navštíví. Po stra-
nách obrazu jsou skříně se sv. ostatky. Nad hl. oltářem jest na
vápně obraz Kalvárie.

V levo od hl. oltáře jest *oltářík sv. Felixe*, Kapucína, s ole-
jovým obrazem, a na pravé straně *oltářík sv. Antonína Pad.* též
s obrazem na plátně. Na levé straně nalézá se prostá kazatelna
a na straně epištolní visí na zdi vzácný obraz *Krista Pána* (po-
prsí) s křížem. Jest to zdařilá kopie obrazu španělského malíře
Moralesa (zvaného „il divino“), ač byla domněnka, že jej maloval
Leonardo da Vinci.

V boční kapli na epištolní straně stojí *oltář sv. kříže* s obra-
zem na plátně.

V kapli na straně evangelijní jest *oltář Panny Marie* nově zřízený r. 1838 od Mariánského bratrstva. Má kovový svatostánek a zmíněnou již sochu Panny Marie, darovanou kostelu od cís. rady Fernemonta. Sv. Vavřinec před touto sochou se modlíval a ctil ji velice, a sám císař Rudolf II. měl k ní zvláštní úctu. Soše té náleží mnoho drahocenných šatů, mezi nimiž nalézají se i šaty, darované od císaře Rudolfa.

Za hlavním oltářem nalezá se kůr, kde Kapucíni hodinky se modlí.



5. Poutní místo Loretánské

se svatou chýží Nazaretskou a kostelem Narození Páně.

Mezi nejslavnější poutní místa katolického světa náleží Loreto ve Vlaších, kde ve velkolepém chrámu stojí posvátná chýže Nazaretská, v níž Spasitel s Marií Pannou a sv. Josefem přebýval. Když nevěřící Saraceni, zmocnivše se sv. země, hrozili domečku tomu, od křesťanů velice ctěnému, záhubou, byl zázračným způsobem dne 10. května 1291 od andělů z Nazareta odnesen na břeh Jaderského moře nedaleko města Rjeki v Dalmacii. Odtud týmž způsobem přenesena byla sv. chýže dne 10. prosince 1294 nejprve k městu Rekanati u Ankony ve Vlaších a potom do písčité krajiny Loretánské. Nad sv. domem vystavěl r. 1461 papež Pavel II. velebný chrám, pod jehož vysokou kópulí podnes stojí svatyňka ta, pokrytá bělostkvoucími deskami mramorovými s obrazy a sochami. Millionové zbožných katolíků podnikli již z celého světa pouť k této svatyni a dosáhli tam na přímluvu Matky Boží neobyčejných milostí. Tam útěchy a posily hledali a našli svatí Karel Bor., František Xav., František Sal., sv. Kamilla a jiní, a pouze v minulém století napočítáno 160 světců a blahoslavenců, kteří do Loreta putovali.*)

Podlé vzoru svatyně Loretánské stavěny byly ve všech zemích katolických kaple, aby zbožný lid, jenž dalekou cestu do Loreta konati nemohl, měl na blízku aspoň chrámky, podobné chýži Nazaretské, a odtud povstalo i slavné poutní místo Loretánské v Praze.**)

*) Blahověst r. 1881. str. 135 a 155.

**) Schallerova Topografie Prahy I. 308—318. Prag v. Schotiky II. 237—242. Prodromus 414—417. Popsání Prahy od Zapa 132.

Po bělohorské bitvě spustla čtvrt' na Pohořelci mezi nynějším domem Černínským a Novým světem. Bylo tu mnoho domů prázdných. Rozkazem císaře Ferdinanda II. dne 22. dubna 1630 ohlášen byl po všech městech českých patent toho znění: Kdo z vystěhovalců prodlením čtyř měsíců k majetku svému se nevrátí, toho majetek budiž považován za věc, od majetníka dobrovolně opuštěnou, která budiž od státu zabrána a prodána. Po vyjití oně lhůty, když majetníci oněch usedlostí se nevraceli, byly pusté ony domy na Pohořelci prodány. Jedna část pozemků darována byla Kapucínům k rozšíření klášterní zahrady a jiný díl koupila s částí již dříve zbožná paní *Benigna Kateřina, choť Viléma Popela z Lobkovic* a založila tu svým nákladem kapli *Loretánskou* dle vzoru chýže Nazaretské. Základní kámen k svatyně té položen byl dne 3. června 1626 a při slavnosti té rozdáván byl pamětní peníz s obrazem sv. chýže Nazaretské, od andělů přenášené, na líci, a na rubu s obrazem chrámu Loretánského, nad chýží tou strmícího. Dne 25. března 1631 byla kaple od kardinála arcibiskupa Harracha posvěcena a péče o ni i konání služeb Božích v ní svěřena na **všecky** budoucí časy sousedním Kapucínům. Další stavby byly vpády Sasů i Švédů do Prahy přerušovány. Roku 1638 byl milostný Staroboleslavský obraz Matky Boží z moci Sasů, kteří po šest let jej měli, vykoupen velkou summou peněz, k níž paní Benigna Lobkovicová větší částí přispěla a zbožná paní ta chovala obraz ten potom ve svém domě na Hradčanech, až císař k obecné prosbě lidu nařídil jeho přenesení do Staré Boleslavi. K účelu tomu dán byl obraz do kaple Loretánské, odkud v neděli 12. září 1638 s velikou slávou nesen byl z Prahy v průvodu, jehož účastníci se sám císař Ferdinand III., kardinál Harrach, kanovníci sv.-Vítští, duchovenstvo světské i řeholní, šlechtici, úředníci zemští a veliký zástup lidu.*)

Zbožná Benigna Lobkovicová odkázala kapli svůj statek Bližkovice a získala tomuto nadání mnoho dobrodinců z české šlechty. Zemřela r. 1654 a byla v Loretánské kapli pohřbena. Syn její Krištof Ferdinand z Lobkovic i choť jeho *Alžběta Apolena roz. Tilly* pokračovali v stavbách na poutním místě tomto. *Alžběta*, zatím ovdovělá, a podruhé provdaná za hr. Viléma Kolovrata, místodržitele českého, dala r. 1661 stavěti do čtyř úhlů kolem kaple kryté loubí se sedmi kaplicemi, v čemž jí přispívali Bedřich svobodný pán Talmberk a jiné osoby ze šlechty české. Střední

*) Jana Kř. Votky Památky Staroboleslavské str. 339. Poselkyně III. 261—263.

kapli ve východním křídle ochozu dala r. 1718 nákladem 6800 zl. v prostranný kostel *Narození Páně* rozšířiti *Markéta hraběnka Valdštýnová rozená Černínová*, koupivši k tomu díl sousedn zahrady hraběte Norberta Trautmannsdorffa. Bohaté průčelí dokonala teprve r. 1720 nákladem 3920 zl. *Eleonora Karolina vévodkyně ze Sagan, kněžna z Lobkovic* a o některých ozdobách posvátného místa toho pracováno ještě r. 1750.

Pruskými kulemi r. 1757 utrpěla přední část budov velice. Při Loretánské kapli založen *kostelní poklad*, k němuž zejména české šlechtičny obětmi na penězích, zlatě, stříbře a klénotech přispívaly, a tak průběhem 124 let (od r. 1626 — 1750) povstalo krásné a vábné toto poutní místo, které vydává stkvělé svědectví o veliké nábožnosti a obětavosti české šlechty v minulých stoletích. *Patronem* poutního místa i pokladnice jeho jest vévoda Roudnický Mořic kníže z Lobkovic. Nadání paní Benigny z Lobkovic, rozmnožené později mnohými jinými kapitály, původně na statku Bližkovickém, jest nyní v zemských deskách vtěleno na velkostatek Bílinský. Správa duchovní i dozor na pokladnici svěřeny jsou Kapucínům, z nichž jeden jest strážce poutního místa, druhý pokladník a třetí kazatel. Při posvátném místě tom jest již od r. 1795 „*bratrstvo Pána Ježíše, Panny Marie a sv. Josefa*“, které koná tu jednou v měsíci pobožnost sv. růžence.

Mše sv. slouží se v kostele *Narození Páně* každodenně v 8 hodin, v nedělích a o svátcích bývá o téže hodině mše sv. zpívaná a ve 4 hod. odp. české kázání a požehnání, kromě svátků Mariánských, kdy káže se v klášterním kostele Kapucínů. O svátku Nanebevzetí Panny Marie koná se odtud odpoledne slavný průvod k soše Panny Marie na Hradčanském náměstí. Lid Pražský putuje na posvátné toto místo rád, obzvláště v sv. témdnu. Po celé léto přicházejí sem zvědaví cizinci, prohlédnout si pokladnici, kterou ukazují dva kostelníci, zde bydlící.

Bohaté průčelí v slohu copovém obráceno jest na západ. Posud spatřují se na něm stopy nepřátelské střelby z r. 1757 a jsou tu dvě kule zazděny. Na dlážděné ploše před ním stojí porouchané kamenné sošky andělíčků, držících štítky. Na koncích jsou u zdi na levo socha sv. Felixe de Cantalicio, Kapucína (hlava jest uražena), a na pravo sv. Jana Nepom. (poškozená). Dovnitř vedou tři portály, železem pobité, po jichž stranách jsou sochy ss. Františka Seraf. a Antonína. Čtyři posud jmenované sochy zhotovil r. 1730 sochař Jan Michal Biderle. Nad prostředním

portálem zadělán jest mramorový znak knížat z Lobkovic, vévodů Roudnických, nad nímž na balkónu stojí sochy sv. Josefa a sv. Jana Kř. Na hoření římsy nalézají se šest soch, již valně sešlých.

Uprostřed strmí *hodinová věž*, na níž pod ciferníkem ve štítku jsou latinské verše tohoto obsahu: „Nebes hvězda, jež kojila Pána, hlízu smrti zahladila, kterou zplodil lidstva praotec.“

V osmihranné, cibulovitou střechou s otevřenou lucernou ukončené věži nalézají se *zvončková hra*. Byla zřízena r. 1694 nákladem Pražského měšťana Eberharda z Gloukova od Pražského hodináře Petra Neumanna. Zvonky stály 15.000 zl. a lil je Klaudius Fromm v Amsterdamě. Jest jich 27 a váží 30 centnýřů. Ve věži nalézají se velký, železný válec, jenž při bití celých hodin v pohyb přichází a pohybuje dráty, jež sahají k zvonkům. Výše ve věži jest velká dřevěná klaviatura, na níž lze palcovati jako na pianě. Hra tato byla původně tak zřízena, že zvonky podle rozličných svátků a období v roce církevním různé nábožné písně svými souladnými zvuky nápodobily; nyní bývá po celý rok slyšeti obyčejně tóny jediné písně Mariánské, kdykoli celá hodina na věži odbila a činí to v této odlehle čtvrti zvláštní, zádušný dojem, když zvončky ty se rozezvučí a svou píseň ku cti a chvále Panny Marie zanotují.

Poutní místo Loretánské tvoří pravidelný čtverec. Uprostřed nádvoří stojí posvátná chýže, v čtyřech rozích a v středu strany severní i jižní jest šest kaplí, uprostřed strany východní kostel, a kolkolem jest křížová, dovnitř otevřená chodba. V přízemí průčelní budovy nalézají se na levo od vchodu ve třech komnatách slavná *Loretánská pokladnice*, co do zlata, stříbra a drahokamů nejbohatší v Čechách. Místnosti její byly r. 1882 vkusně opraveny a klénoty obnovil téhož roku Pražský klenotník Rummel, tak že nyní poklad ten netoliko bohatostí, ale i krásnou úpravou svou mile překvapuje. Nejstarší některé klénoty pocházejí ze 16. století, ostatní ze 17. a 18. věku. Skříně jsou všecky dubové, bohatě řezané a pěkným kovááním opatřené. Klénoty jsou v nich uschovány za sklem.

V *zadní velké komnatě* stojí na pravé straně u zdi tři velké skříně.

V 1. (nejzazší) skříní jsou tyto klenoty: Slavná diamantová monstrance z dukátového zlata, 24 liber těžká, 6580 diamanty posázená. Na noze svíjí se kolem stromu drak a na něm stojí na půlměsíci Panna Maria bez hříchu počatá. Nad ní jest schránka pro nejsvětější Svátost z topasu a z tohoto středu vychází 54 zla-

tých paprsků, posázených diamanty. Od středu zúžují se zlaté paprsky a diamanty, čím dále od středu, jsou menší. Nahoře jest Bůh Otec, vedlé něho znak Ducha sv., holubice zlatá, smaltovaná, a nejvýše kříž. Stkvostů podobných jest asi málo na světě. Panna Maria má kolem hlavy věnec z 12 velkých a 72 menších diamantů, stojí na půlměsíci z diamantů a pás její jest též z drahokamů těchto. Cena této monstrance jest náramná, byloť za největší diamant její, 22 karátů vážící, nabízeno 25.000 kusů dukátů. a druhý, největší po něm, má prý cenu 20.000 kusů dukátů. Monstrance ta byla zhotovena r. 1698 ve Vídni od zlatníků Kühn-speyera a Stegnera z odkazu hraběnky Ludmily Evy Kolovratové roz. Hieserlové z Chodova († 1695). Jen za práci bylo zlatníkům 17.000 zl. zapláceno. Podobizna štědré dárkyně tohoto stkvostu visí v této komnatě na zdi. Nad monstrancí jest obraz Panny Marie na dřevě od Albrechta Dürera malovaný, pocházející ze sbírek císaře Rudolfa II. Po stranách jeho a též dole jsou zlaté a stříbrné relikviáře a na spodní části skříně stříbrné vypuklé ozdoby.

V 2. (střední) skříní: Monstrance z arabského zlata, posázená 260 diamanty a množstvím perel zvící žaludu. Největší perla velikosti lískového ořechu má cenu přes 2000 zl. Stkvost ten darovala Eleonora Karolina vévodkyně ze Sagan, roz. kněžna z Lobkovic. — Šest zlatých korun ozdobených diamanty, topasy a perlami. Koruny ty darovány byly pro sochu Panny Marie v Loretánské kapli. — Monstrance zvaná „prstenová“, zlatá, 18 liber těžká, zhotovená z obětních darů českých šlechticů. Jest vykládaná diamanty, rubíny, perlami, smaltovými ozdůbkami a 12 amethysty s vyrytými drobnými obrazy rakouských mocnářů od Rudolfa I. až do Ferdinanda III. — Monstrance „korálová“ z dukátového zlata, ozdobená mořskými korály, perlami a křížem z amethystu, darovaná r. 1681 od Eleonory hraběnky Nosticové. — Tři mitry, diamanty a perlami posázené, z nichž jednu daroval kardinál Harrach a dvě arcibiskup hrabě Valdštýn. — Dva stříbrné pacifikály ve tvaru monstrance. — Množství obětních dárek drobných ze zlata a stříbra. — Korálový kořínek, stříbrné misky, vypuklé stříbrné obrazy sv. Karla Bor., sv. Pavla, Panny Marie, relikviáře v podobě skříní s korunkami z perel.

V 3. skříní: Gótický kalich z r. 1510 se smaltovými obrázky. — Stříbrná, granátky a korály ozdobená monstrance. — Monstrance stříbrná, diamanty a perlami vykládaná. — Monstrance od hrab. Markéty Valdštýnové darovaná, křišťálky, perlami i amethysty ozdobená. Podstavec představuje Abrahama, jenž máje ruce

vztýčeny, drží dva kmeny, na nichž spatřují se Jáchym i Anna, a nahoře jméno Maria. Na monstranci: Smaltový obrázek Loretánské Panny Marie a Narození Páně. — Kalich, bursa a missál, darované od Václava z Lobkovic, vykládané českými granátky, rubíny i ametysty. — Zlatý a křišťálový pacifikál od kardinála Harracha. — Dva relikviáře v tvaru skříní. — Křišťálový kříž. — Malá stříbrná monstrance. — Dva stříbrné polovypuklé obrazy světic. — Obrazy Pána Ježíše a Panny Marie na plechu, dar Ludmily hrab. Kolovratové. — Různé drobné předměty ze stříbra.

V prostřední, menší síni jsou rovněž na zdi tři skříně.

V 1. skříní: Kasule z novější doby. — Jesličky z dřeva ebenového, zlatem a stříbrem ozdobené, práce jemná a vkusná. — Stříbrné lampy, jedna v podobě holubice. — Dva křišťálové svícny. — Stojany z Delfického porcelánu.

V 2. (prostřední) skříní: Kalvárie, řezba z dřeva hrubkového. — Stříbrná lampa ve způsobě hvězdy. — Roucho na Pannu Marii z červeného hedvábí, tkané slamou, na způsob zlata, dar Ludmily hraběnky Trautmannsdorffové rozené Šternberkové z r. 1688. — Sošky ss. Jiří, Martina, Františka, Antonína.

V 3. skříní: Kasule darovaná od Benigny Kateřiny Lobkovicové, perlami a diamanty ozdobená. — Krásný kříž z ebenového dřeva se Spasitelem ze slonoviny, mistrovská práce Beneventa Cellini, darovaná od císaře Leopolda I. r. 1681 P. Emerichovi, Kapucínu, jenž ji sem věnoval. — Dva svícny z křišťálu. — Kasetka ze XIV. století s obrázky do skla vpálenými. — Pouzdro stříbrné s křišťálky. — Skříň na stkvosty z ebenového dřeva, darovaná od Ludmily hr. Kolovratové, ozdobená perletí v čínské manýře. — Stojany z Delfického porcelánu. — Dva relikviáře. — V této síni visí podobizny zakladatelky sv. domu Loretánského Benigny Kateřiny z Lobkovic a Markéty hrab. Valdštýnové roz. Černínové, zakladatelky kostela Narození Páně († 1728).

V síni vstupní stojí skříň vykládaná krásným neapolským t. j. troskovým mramorem. V skříní nalézají se kříž ze slonoviny a množství drobných věcí slonových, nejvíce to darů rodiny Lobkovické. Na stěnách visí dva obrazy z mramorové mosaiky, jeden obrázek ze slonové mosaiky, starší obraz Zvěstování Panny Marie, hedvábím tkaná podobizna generála Kapucínů P. Serafina († v Mělníku, r. 1750), práce neznámé jeptišky v Římě, dále obraz poprsí Panny Marie, a perem kreslený obraz, představující rozličná náboženská vyznání. Stojí tu dvě staré stolice s tkanými povlaky a krom toho nalézají se zde dva tkané staré koberce. — Pod

okny v síních na levé straně jsou skříně s množstvím drahocenných paramentů ze 17. a 18. století.

Na čtyřhranném nádvoří stojí dvě kašny, severní se skupením Vzkříšení Páně, a jižní se sochou Nanebevzetí Panny Marie zhotovené r. 1730 od sochaře Jana Michala Biderle. Uprostřed nalézá se **posvátná kaple Nazaretská**, založená již r. 1626. Jest stavěna v tvaru obdélníka a pokryta zvenčí štukátorskou prací, vykonanou r. 1684 od Jáchyma Agosto a obnovenou r. 1878 nákladem patrona Mořice z Lobkovic od Pražského štukatéra Pellegrini. Na průčelní straně zadělána jest jedna kule pruská z r. 1757. Vypuklé obrazy představují život Marie Panny, proroky starozákonní a pohanské věštkyně, mající vztah k Marii Panně.

Podélná strana severní svatého domku má 6 soch a dva obrazy: Narození a Zasnoubení Panny Marie. Na průčelní straně západní jsou 4 sochy a 3 obrazy: Zvěstování i Navštívení Panny Marie, a příchod její do Betléma. Delší strana jižní ozdobena jest 6 sochami a 2 obrazy Narození Páně a klanění se tří mudrců v Betlémě. Na straně východní jsou 4 sochy a dva obrazy smrti Panny Marie a andělů, přenášejících sv. chýži z Nazareta do Evropy.

Uvnitř jest kaple polotmavá. Zdi z hrubých cihel mají částky nástěnných obrazů ze života Panny Marie, dle vzoru Loretského r. 1795 od malíře Františka Kunze zhotovených. Na dvou místech zadělány jsou dva trámy a na jednom místě spatřuje se cihla z posvátného domku v Loretě sem přinesená. Na oltáři stojí svatostánek stříbrný, který zhotoven byl r. 1684 z obětých dárků, křišťálový kříž, dva vypuklé stříbrné obrázky Panny Marie a sv. Anny a nad oltářem jest stříbrná mřížka se srdcem z dukátového zlata, darem to hraběnky Johanny Schönbornové roz. kněžny Lobkovicové a visí 4 stříbrné lampy. Nad mříží jest latinský nápis: „Panno milostná, spravuj rodinu Lobkoviců!“ Na evangelijní straně nalézají se ve zdi z cínu lité dvěře k svatostánku s vypuklým obrazem Zvěstování Panny Marie a ve zdech zadělány jsou dva svícny rovněž cínové.

Za oltářní stříbrnou mříží stojí ve výklenku socha (černá) Matky Boží Loretské ze dřeva. Kolem ní jest rámeček s paprsky ze stříbra, na jehož dolejší části jest znak a nápis štědré dárkyně ozdoby této, Alžběty Apoleny hrab. Kolovratové roz. hraběnky Tilly. Stříbrné ozdoby této kaple, které přes 100 liber váží, obnovil r. 1882 zdarma dvorní klenotník Pražský Rummel a celá kaple byla téhož roku uvnitř opravena ze sbírek. Soše Panny Marie náleží mnoho drahocenných šatů, nalézajících se v pokladnici.

Kromě zmíněného již roucha s ozdobami ze slámy jsou tam šaty stříbrem tkané a granátky i rubíny posázené, a jiné roucho stříbrem tkané, vesměs od členů rodiny z Lobkovic darované, a j. V kapli Loretánské jest pochováno mnoho členů rodiny Lobkoviců, zejména odpočívá tu zakladatelka její Benigna Kateřina († 1654).

Krytá chodba kolem této kaple ozdobena jest na klenbě 45 symbolickými obrazy litanie loretánské, které r. 1750 maloval Felix Antonín Scheffler, a r. 1882 obnovil malíř Anděl. Pod klenbou jsou na plátně obrázky různých milostných obrazů Mariánských, které nyní postupně obnovuje malíř J. Kolář nákladem dobrodinců. Na stěnách chodby jest nad klekátky za sklem těchto 22 obrazů na plátně: sv. Alžběty, patronky chudých, sv. Ludmily, Srdce Pána Ježíše, sv. Otilie, patronky proti bolestem očí, sv. Kateřiny, sv. Barbory, patronky šťastné smrti, sv. Rosalie, patronky proti moru, sv. Markéty, sv. Doroty, sv. Maří Magdaleny, sv. Kunhuty, sv. Jana Nep. patrona dobrého jména, sv. Blažeje, patrona proti bolestem hrdla, sv. Rocha, patrona proti moru, sv. Stapina, patrona proti bolestem v nohách, sv. Floriána, patrona proti ohni, sv. Libora, patrona proti kamenu, Karlovské Panny Marie, Anděla Strážce, Chrudímského Spasitele a sv. Michala. Mnohé obrazy těchto sv. panen a královen, zvláště na pravé straně chodby od vchodu, jsou prý podobizny nábožných dobrodějek tohoto sv. místa, totiž šlechtičen a dvorských dám českých, tuto podle francouzské módy 17. a 18. století stkvostně vystrojených.

Na chodbě jsou tyto kaple:

V rohu jihozápadním *kaple Bolestné Panny Marie*, vystavěná r. 1685 nákladem Malostranského měšťana Ferdinanda Vendiše z Ašenfeldu. V kupli jest na vápně obraz pohřbu Páně. Na parukovém *oltáři* stojí socha *Bolestné Panny Marie* a nad ní jest obraz sv. Maří Magdaleny. Druhý, poboční *oltář* zasvěcen jest *sv. Starostě*, španělské panně a mučednici, která v druhém století, majíc provdati se za pohanského krále v Sicilii, prosila Boha, aby jí dal podobu takovou, by nikomu se nelíbila a panenství, jímž se zavázala, zachovati mohla. Dle legendy narostly jí vousy a vlasní otec dal ji potom ukřižovati. Dle této legendy stojí na tomto oltáři kříž s ukřižovanou Starostou. Po stranách jsou sochy sv. panen i mučednic Barbory a Kateřiny a na stěně visí obraz sv. Lidviny, panny, mučednice.

V jižním křídle ochozu stojí *kaple sv. Antonína Pad.*, zřízená nákladem kněžny Eleonory Karoliny Lobkovicové. *Oltář* má pěkný obraz sv. Antonína od Šebastiána Zeillera, na stěnách visí

8 obrázků ze života tohoto světce a dva větší obrazy sv. Anny a sv. Antonína.

V jihovýchodním rohu ochozu stojí *kaple sv. Kříže s dvěma oltáři, sv. kříže*, na němž jest pěkný krucifix i obraz očištěnce za ním, a *oltářem sv. Placida* s obrazem, na němž spatřuje se sv. Placid, napadený od mořských lupičů. Po straně visí kající Dismas na kříži, a obraz na vápně v kupli představuje Pannu Marii, anaz kajicníka toho v ochranu béře. V rohu jest socha zbičovaného Spasitele.

V rohu severovýchodním jest *kaple sv. Josefa*, zřízená roku 1691 od Ludmily Evy hr. Kolovratové, roz. Hieserlové. V kupli jest obraz dvanáctiletého Spasitele v chrámě. Na *předním oltáři* nalézá se obraz sv. rodiny a příbuzenstva jejího. Pán Ježíš stojí tu uprostřed 17 osob, a nad ním vznáší se Duch sv. Nahoře jest Bůh Otec a po stranách stojí sochy sv. Václava a sv. Ludmily.

Na *oltáři* druhém nalézá se obraz *sv. Felixe*, Kapucína, s Ježíškem a Pannou Marií. Na zdi visí tu obrazy sv. Valentina a sv. Valburgy.

Uprostřed severní chodby stojí *kaple sv. Františka Seraf.*, zřízená od Eleonory Karoliny kněžny Lobkovicové. Na klenbě jest tu obraz sv. Františka, ubírajícího se do nebe, na stěnách visí 5 obrazů ze života tohoto světce a obraz sv. Maří Magdaleny. *Oltář* ozdoben jest krásným obrazem od Brandla, na němž živým způsobem vyličen sv. František, an u vytržení dostává sv. pět ran. Vzácný obraz ten jest však zbytečně polakován a tím nemálo porouchán.

Před touto kaplí jest několik sklípků, v nichž kromě jiných pohřbeny jsou: Markéta hrab. Valdštýnová roz. Černínová, která kostel Narození Páně vystavěla, a Ludmila Eva Kolovratová, dárkyně velké diamantové monstrance.

Kaple sv. Anny, v severozápadním úhlu ochozu, vystavěna byla r. 1687 od různých dobrodinců. Na *copovém oltáři* jest skupenina soch sv. Anny, Pána Ježíše a Panny Marie. Na *vedlejším oltáři* spatřuje se na obraze mučednictví *sv. Vavřince* a na stěně obraz sv. Kláry. V kupli vymalováno jest na vápně obětování dítky Panny Marie v chrámě.

Kostel Narození Pána Ježíše stojí za posvátnou chýží Loretánskou, uprostřed východního křídla kryté chodby, a má dvě věže, v nichž visí 5 zvonů, ulitých od Mikuláše Löwa z Löwenberka v Praze. *) Byl založen r. 1661 jako kaple a rozšířen

*) Název kostela „Narození Panny Marie“, jež v popisech Prahy čítáme, jest nesprávný.

v nynější způsobě r. 1718. Jako všechny kaple v ochozu, jest proveden vybujněným slohem copovým, a oslňuje uvnitř mramorem, zlatem, obrazy, a oltáři. Klenbu vymaloval Václav Reiner velikými obrazy ve třech polích: Nad kruchtou spatřuje se Narození Krista Pána se čtyřmi proroky v úblech, uprostřed klenby jest veliký, mnohými postavami přeplněný obraz klanění se svatých mudrců v Betlémě, s obrazy čtyř evangelistů v úblech a nejbliže k hl. oltáři vyobrazeno jest obětování Pána Ježíše v chrámě. Kostel jest ozdoben umělým mramorem na pilastrech, což zhotovil Jan Hennevogel, a dlážděn mramorem. Jest tu 5 oltářů.

Hlavní oltář Narození Páně, celý z mramoru, má v bohatém mosazném rámu krásný obraz, malovaný dle prvoobrazu Rafaelova (snad od Heintsche). Jest zde vyobrazena Matka Boží, stojící s hlavou skloněnou v zbožném rozjímání nad nově narozeným Spasitelem, před ní ležícím. Na obrubě rukávů i na hrdle Panny Marie zasazeny jsou drahokamy. Po stranách stojí sochy svatého Josefa a Jáchyma, a dva mosazné, stříbrem vykládané relikviáře. Svatostánek mosazný ozdoben jest stříbrem.

Po stranách hl. oltáře stojí v presbytěři dva oltáříky z padělaného mramoru, na nichž uloženy jsou ostatky svatých způsobem, jenž důstojnému umění církevnímu velice odporuje.

Na evangelijní straně, *na oltáři sv. Felicissima*, španělského mučedníka, zavražděného od mohamedánských Maurů, nalézá se kostra tohoto světce za sklem, oblečená rouchem španělských šlechticů, zlatem tkaným. Na lebce jest vosková maska, v čele jest však díra, jíž lze lebku viděti. V ruce drží palmu a nad ním vznáší se anděl s korunou.

Naproti jest *oltářík sv. Marcie*, umučené od Maurů ve Španělsku, s ostatky této světice, zahalenými podobně šatem dvorních dám španělských.

Kazatelna má na stříšce obraz Panny Marie a na řečništi řezby: Zvěstování a Nanebevzetí Panny Marie.

V lodi stojí na evangelijní straně *oltář sv. Apolény*, mučednice, patronky proti bolestem zubů, s obrazem od Antonína Kerna († 1747), a naproti *oltář sv. Agathy* (Háty), hrdinské panny a mučednice z třetího století, s obrazem od téhož malíře. Po stranách jsou v lodi dva oratoře knížecí rodiny Lobkoviců s rozmanitými barokovými ozdobami a pod nimi stojí na stěnách sochy sv. Jana Kř., Panny Marie, i Zachariáše a Alžběty.

Uprostřed kostela jest na dlažbě v mramoru latině napsáno: „František Jiří kníže z Lobkovic zde duši Bohu odevzdal 2. února 1858.“ Kníže ten zemřel na tomto místě náhle a zaslu-

huje vděčné paměti jako vzorný katolický šlechtic, jenž z hluboké pokory neoštlídal se při stavbě nemocnice Milosrdných sester konati nádennickou práci, jsa přestrojen za chudého dělníka. Pod kruchtou na straně evangelijní jest krypta dobrodinců kostela. Jsou zde také pohřbeni čtyři důstojníci francouzští, kteří dne 22. srpna 1742 pokusivše se o výpad z Prahy, císařským vojskem obležené, zastřeleni byli.

Posvátné toto místo založeno a dokonáno bylo v době, kdy křesťanské umění ovládáno bylo slohem nevkusným, tudíž nalézají se tu ovšem mnohé předměty, se zásadami téhož umění se neshodující. Celkem stojí v svatyních jeho 16 oltářů. Avšak při tom všem zůstane Pražské Loreto svatyní utěšenou a vzácným pomníkem nábožnosti a štědrosti věků minulých.

6. Kaple sv. Josefa

v ústavu slepých dítek v čís. p. 104—IV.
v ulici Loretánské.

Snahou Prokopa rytíře Platzera, hejtmana kraje Berounského, založen byl r. 1808 v Praze ústav ku blahu slepých dítek, pro něž koupen r. 1837 dům někdy hrabat z Vrtby v ulici Loretánské. Nyní nalézá se ústav ten, v němž 54 ubohých slepých dítek výživu a vychování má, pod správou Milosrdných sester sv. Karla Bor. Náklad na vydržování blahočinného ústavu tohoto vede spolek, jehož protektorem jest J. E. nejdůst. pán kardinál arcibiskup Pražský.

V domě ústavu jest pěkná *kaple* klenutá ze starší doby, s oltářem, na kterém dole větší obraz Panny Marie, a nahoře menší obraz sv. Josefa se spatřují. Mši sv. slouží zde Strahovští kněží všecy neděle i svátky a obyčejně i v pátek. Poutní slavnost koná se tu o sv. Josefě.

7. Kaplička sv. Barbory

v Loretánské ulici.

Hájek vypravuje tuto událost: Roku 1512 byli dva mužové stavu rytířského pro loupežnictví na Pohořelci od kata vraženi na kůl. Jeden z nich, jmenem Chleveč, trčel dlouho na kolu, nemoha umřít. I litoval svých hříchů, modle se až do večera.

V noci přelomil se pod ním kůl a chudšas ten odvěkl se, maje část kolu v těle, až na nedaleké smetiště. K ránu odvěkl se až ke kostelu sv. Benedikta a dal si zavolati kněze od sv. Víta, je-muž se vyznal, že nemůže umřít, poněvadž po celý život se mo-dlíval k sv. Barboře, aby svou přimlouvou u Boha vysvobodila ho od smrti nekajicné. Potom skroušeně se vyzpovídal a přijal Tělo Páně. Skonal ještě téhož dne a byl na hřbitově u sv. Benedikta pochován.

Na památku této události a ku cti sv. Barbory, patronky šťastné smrti, vystavěna byla v minulém století na místě, kam prý onen nešťastník v noci s kolem se dovlekl, tato kaplička, r. 1858 obnovená. Jest polokruhově sklenuta a má obraz na vápně od Václava Reineru, na němž v pozadí na kolu trčí člověk a v popředí týž nešťastník, leže na zemi, přijímá uprostřed udi-vených lidí Tělo Páně. Nahoře oroduje za něho sv. Barbora. Jsou tu ještě sochy sv. Barbory a Panny Marie (jak se zdá, ze starší doby). Na hoření části kaple nalézá se znak hrabat Kinských.



8. Socha sv. Jana Nep. ná Pohořelci.

Uprostřed náměstí na Pohořelci stojí mezi dvěma anděly socha sv. Jana Nep., obrácená k východu, ku Praze. Pochází z minulého století a byla sem přenesena z místa před kanovnickým domem na rohu náměstí Hradčanského a ulice kanovnické, kde někdy stávala. Na podstavci jsou začáteční písmena dobrodince, jenž sochu zřídil. Roku 1846 žádali osadníci Strahovští, aby u sochy té konala se po celou oktávu slavnosti sv.-Janské večerní pobožnost, kterou posud farní duchovenstvo při čteném účastenství zbožného lidu zde odbývá. Roku 1879 byla socha od dobrodinců obnovena.



POSVÁTNÁ MÍSTA NA MALÉ STRANĚ.



I.

Farní osada sv. Mikuláše.

1. Hlavní farní chrám sv. Mikuláše.

Nechat odkudkoli na Malou stranu patříme, odevšad vidíme vznešený chrám sv. Mikuláše, jenž vysoko nade všechny budovy povznáší svou velebnou kópuli a ztepilou hodinovou věž, jsa povýtečným znakem „Menšího města Pražského“, jemuž zvláštní vážný ráz dává.

Na tom místě, kde nynější velkolepý chrám se zdvihá, vystavěn byl již r. 1282 nejspíš asi přičiněním měšťanstva farní kostel, jež ku cti sv. Mikuláše, biskupa Myrského, *vysvětil dne 12. ledna 1283 biskup Pražský Tobiáš*. Byla to budova dosti prostranná, gótická, ač menší, než kostel nynější. Okolo chrámu rozkládal se hřbitov obehnaný zdí. Roku 1404 přestavovalo se něco na něm. V uličce opodál k severu stála fara a vedlé staršího kostelíka sv. Václava na téže straně byla škola. Kostel čelil k východu presbytéřem, měl příkrou střechu se sanktusovou vížkou, štíhlá gótická okna, a v průčelí mohutnou čtyřhrannou věž se střechou jehlancovitou a čtyřmi lepými věžičkami v rozích. *)

V kostele byl velký počet oltářů, z nichž sedm jest známo.

Podací právo tohoto farního chrámu náleželo *českým králům*, ač ve 14. století v příčině toho vznikla rozepře s měšťany Malostranskými, jejíž určitější okolnosti jsou neznámy. Dne 13. září 1396 daroval král Václav IV. kostel sv. Mikuláše s podacím právem a vším příslušenstvím *kollegiátní kapitole na Karlštejně*, kteráž jej držela až do válek husitských. Kostel měl ve vsi Ořechu dvůr s poplužím. *Faráři* uvádějí se: Mikuláš (1358), Havel (1359—1361), potom děkan Boleslavský směnou, Oldřich z Nymburka, před tím děkan Boleslavský, Wernher (1380), Beneš z Chobolic, kanovník Pražský

*) Podobu starého kostela sv. Mikuláše známe z pohledů na Prahu od Sadelera a Holára z r. 1601 a 1606.

(1380—1402) a Jíra (1431). Kromě faráře bývali tu tito duchovní : *Strádník, sakristan, kazatel, správce školy, kněz varhaník* (1376), *succentor* a více *oltářníků*. Kazatel u sv. Mikuláše kněz Jakeš zjednal si písáře ku přepsání bible, začez zavázal se mu platiti po 16 groších, t. j. asi po 4 zl. r. m. za 5 archů a krom toho jej stravovati u svého stolu po celou dobu této práce.*)

Na podzim r. 1364 začal u sv. Mikuláše kázati slavný mra-vokárce *Jan Milič z Kroměříže*, později i kazatel u sv. Jiljí a jinde.

Roku 1401 měl kostel dvůr v Hrnčírích, jenž dán byl v nájem. Roku 1402 zřídila v chrámu vdova Kateřina Nárožníková oltář sv. Kateřiny; r. 1407 založen tu od měšťana Vavřince Nárožníka a manželky jeho Svatý oltář sv. Jana, a r. 1410 založili Václav Knobloch, probošt Míšeňský, i příbuzná jeho Anna, vdova z Plzně, oltář sv. Doroty a Barbory.**)

Při vypuknutí husitských nepokojů zapálilo dne 5. listopadu 1419 královské vojsko farní školu u sv. Mikuláše, a následujícího roku, za válčení husitských Pražanů s královskou posádkou na hradě, vystěhovalo se obyvatelstvo Malostranské na Staré město, načež hejtmané Pražanů a Táborů dali celé Menší město zničiti ohněm. Neušetřili ani farního městského chrámu sv. Mikuláše, jenž 9. května 1420 *odevzdán jest plamenům*.***)

Chrámu ujali se *Husité*, obnovili jej a dosazovali k němu své duchovní. Z *kališnické doby* dovídáme se, že r. 1480 farář u sv. Mikuláše Mišta s jinými byl obžalován, že bouří lid na kazatelně proti králi Vladislavovi. Povolán byv do králova dvoru (u Prašné brány) odveden jest po výsledku do vězení ve věži na hradě a potom na Karlštejn, až ku prosbě biskupa Varadínského Jana propuštěn jest †).

Roku 1509 byl u sv. Mikuláše kališnický kněz Ondřej farářem. Mezitím, co v neděli po Nanebevstoupení Páně po nešporách v kostele kázal, střelil do okna jeden rozpustilý Uher z komonstva královského a zastihl archu Boží, z čehož strhl se velký poplach a rvačka na ulici, v níž několik Uhrů bylo pobito. Pro nepokoje tropené od Uhrů na ulicích nekonalo se toho léta ani processí Božího Těla. Roku 1512 byl kostel znova klenut. Dále uvádějí se kališniční faráři u sv. Mikuláše Václav Rosa (1526), Jan Trubač (1532), Martin (1533) a r. 1540 Jan, jenž

*) Tomkův Dějepis Prahy I. 226. 388. II. 108. 414. V. 191.

**) Pamětní kniha hl. fary u sv. Mikuláše.

***) Tomek III. 295. IV. 19. 51.

†) Hájkova Kronika česká.

netěšil se lásce osadníků, tak že o jiného faráře žádali. Václav Klacaba (1541), a r. 1545 Mikuláš, který r. 1550 jda se služebníkem Brykcím ze vsi Břevnova domů, od jistého zedníka přepaden, zpoličkován, a zbraní okrvaven byl. Za faráře Ondřeje Netolického (od r. 1551) přijat sem za kaplana Adam z Heřmanova Městce, někdy kněz katolický, jenž ke kališníkům přešel. *) Roku 1553 byl tu farářem Martin Mělnický, jenž klonil se k lutheránství, anať r. 1561 proti němu podána žaloba, že k velkému pohoršení lidu v kostele slavně oddal jakéhosi Jakuba Kamenického, v Praze s kněžství složeného, jenž ve Vittenberku došel doktorství lékařského. Týž Martin Mělnický byl 1562—1571 administrátorem dolejší (kališnické) konsistoře, a vydal r. 1576 český spis: „Psaní ku pánu Václavu Čejkovi.“

Roku 1582 uvedli osadníci na faru Jana Turka, jenž však k naléhání arcibiskupově i dolejší konsistoře, že byl muž nepokojný, z Prahy odejít musil. Roku 1583 pohřben v kostele Václav rytíř Vřesovec, král. komorník, jenž chrámu odkázal svůj rukopis českých dějin, 1000 tolarů k opatrování vína pro mše sv. i přijímání pod obojí, i svou knihovnu. Roku 1609 farář sv.-Mikulášský Hanuš z Landškrouna byl členem dolejší konsistoře. Sepsal 4 české knihy. Též nástupce jeho Crinitus Zikmund Stříbrský byl českým spisovatelem, vydav 9 českých spisů, a konal od r. 1614—1619 úřad administrátora dolejší konsistoře. Po něm následoval na faře u sv. Mikuláše pověstný tehdaž Jan Rosacius Hořovický (1615 až 1621), rozhodný Lutherán. V bouřlivé době své měl vynikající účastenství. Konal 21. května 1618 ku protestantským stavům v kolleji Karlově vášnivou řeč, a po bělohorské bitvě připravoval odbojné, k smrti odsouzené pány protestantské 19. a 20. června na hradě, a 21. května 1621 na Staroměstské radnici ku smrti, odkud jich také 12 provázal na popraviště. **)

Dne 13. prosince 1621 byl Rosácius s ostatními nekatolickými predikanty z Prahy vypověděn a odebral se do Perna v Sasku, kde ještě r. 1637 žil a české protestantské spisy vydával.

Hned po bělohorské bitvě oznámil dne 20. prosince 1621 kníže Liechtenstein Malostranskému purkmistrovi, že na rozkaz císařův v kostele sv. Mikuláše prozatím až do dalšího nařízení ustanoven jest za duchovního správce *kněz Jan Kobylka*, aby tu

*) Jednání a dopisy konsistoře utrakvistické. Vydal Dr. Klement Borový.

**) „Historie o těžkých protivenstvích církve české“ a „Koruna neuvadlá“ téhož lutheránského Rosacia líčí obsírně tyto události, ovšem ve smyslu protestantském.

služby Boží dle „starého dobrého způsobu“ vykonával. Byltě Kobylka kališníkem starého rázu, jakož vůbec po několik let po bělohorské bitvě ještě konali v některých kostelích Pražských služby Boží prozatím kněží podobojí, kteří kompaktát Basilejských šetřili, a vzpoury proti císaři se nebyli účastnili. Zdá se, že i Jakub Payk a Pius Vošcinka z Uničova r. 1622 a „farář“ Ondřej Damián Kimelius a snad i Jiří Schemelin, r. 1623 uvedení v matrikách kostela sv. Mikuláše, byli starokališníci.

Z doby utrakvistické zachovaly se na faře sv.-Mikulášské *matriky* počínaje r. 1615, a *seznam kostelních věcí z r. 1620* sestavený od zvoníka Matěje Lymburského, z něhož jde na jevo, že stálo tehdáž v kostele 9 oltářů, totiž velký oltář, „ranní oltář“, oltáře sv. Ludvíka, Nejsv. Trojice, oltář někde po straně a též oltář Jana Husi, dále oltáře ve třech kaplích sv. Mikuláše, svaté Anny a v kapli Želinských.

Mřížku, kde pod obojí se podávalo, nazývali tu kališníci večeřadlem a pokrývali ji pallou (ubrouskem). Kostel měl velkou zásobu mešních rouch a náčiní ke službám Božím, byla tu též „roucha Kapucínů“, o jednom pak humerálu se dí, že jej „Kapucín roztrhal“, z čehož soudíme, že i v posledních zmatených letech před bělohorskou bitvou v kostele sv. Mikuláše, ač správce jeho byl Lutherán, a snad i jinde, katoličtí řeholníci bezpochyby na požádání osadníků zádušní mše sv. sloužili. *)

Již r. 1623 pomýšlelo se v rozhodujících kruzích na to, aby chrám sv. Mikuláše odevzdán byl *Jesuitům*. **) Rozmnožením domů Tovaryšstva Ježíšova v Praze mělo přibýti schopných sil k utvrzení katolické víry v městě, kromě toho bylo třeba, aby na Malé straně zřídily se katolické školy, aby mládež z Hradčan i z Menšího města nemusila konati dalekou cestu do škol Klementinských. Prvním původcem této myšlenky byl *pán Albrecht z Valdštýna*, jenž se uvolil, že povede sám náklad na zřízení řeholního domu, r. 1626 listinou na to 45.000 zlatých rýnských slíbil a prozatím 4000 zl. složil, r. 1628 21.000 zl. vyplatil a ostatní ve čtyřech lhůtách po 4000 zl. složití se zavázal. Z toho získal si velmož ten právem čestný název zakladatele domu Tovaryšstva Ježíšova u sv. Mikuláše.

Proti úmyslu, odevzdati kostel Jesuitům, povstal, zajisté nabádán městskou radou Malostranskou, farář Ondřej Damián Kimelius, an prosil listem r. 1623 arcibiskupa Harracha, aby chrám

*) Pamětní kniha a staré matriky na faře sv.-Mikulášské.

**) *Historia Societatis Jesu* od Jana Schmidla.

Tovaryšstvu dán nebyl, a sice z devíti důvodů, jež obšírně uvedl. Avšak arcibiskup, příbuzný pana Valdštýna, smluvil se již s ním a s knížetem Liechtensteinem v této příčině, a psal do Vídně otci svému braběti Harrachovi, jenž byl nejvyšší císařský hofmistr, aby u císaře odevzdání kostela Jesuitům vymohl. Ferdinand II. nařídil skutečně 4. dubna 1625, aby kostel, škola a příslušné domy bez odkladu Tovaryšstvu Ježíšovu vydány byly; co se fary týče, prozatím rozhodnuto nebylo.

Arcibiskup svolal ku dni 11. července 1625 do kostela sv. Mikuláše slavnou schůzi, k níž přišli probošt sv.-Vítský Šimon Brosius z Hornštejna, kapitolní děkan Kašpar Arsen z Radbuzy, Malostranská rada, a čtyři Klementinští Jesuité s rektorem Petrem Ximenem. Arsen posadiv se před hl. oltářem, jal se mluvit o postoupení chrámu, avšak městští radní namítali, že prý o tom není rozhodnutí císařova, že schůze ta jest přenáhlená a odešli s nevolí z kostela. Tu jim Arsen dal věděti, že císař v příčině postoupení chrámu skutečně již rozhodl, že dekret jeho leží u arcibiskupa, a varoval jich, aby proti vůli císařově urputně se nestavěli. Potom vrátili se a byli již volni, se podrobiti, avšak kladli ty podmínky, aby oni i farář kostel podrželi, pokud fara a škola jinde se nezřídí, i aby z chrámu mohli si odnésti varhany, zvony a náčiní kostelní. V odpověď se jim dalo, že první podmínka se vyplní, ostatní že jsou nemožny. Nato odporoučel ihned Arsen po latinsky a po česku Tovaryšstvo, vykládaje, jaký úmysl císař má, chtěje jemu kostel odevzdati. Zavolav rektora Ximenia, podal mu missál a kostelní klíče, aby se jich dotekl, i aby oltář políbil, což on učinil, a tímto obřadem *dokonáno jest postoupení chrámu Tovaryšstvu Ježíšovu.*

Farář Jiří Schemelin stal se brzo potom před sv. Havlem (1625) farářem v Litoměřicích, a u sv. Mikuláše přísluhovali Jesuité z kolleje Klementinské, mezi nimiž prvním českým kazatelem tu byl kněz Pavel Geronis. Farní úkony, totiž křty, oddavky, a pohřby odbývali zde zatím řeholníci Augustiáni od sv. Tomáše, Dominikáni od sv. Maří Magdaleny, a někdy též kaplan od kostelíka sv. Prokopa, kteří i po přeložení fary k sv. Václavu faráři v duchovní správě vypomáhali.

Zatím staral se prokurátor Jesuitů Jiří van der Boon o to, kam fara sv.-Mikulášská přeložiti se má. Věc ta se protáhla, jednak že v Praze řádl mor, jednak že pan Valdštýn byl válkou proti Dánům jinak zaměstnán. Zprvu navrženo Malostranské radě, aby fara přeložila se ke kostelu sv. Jana na Újezdě, avšak to zamítnuto, byltě tam špitál městský. Pomýšleno tedy na kostelík

sv. Ludvíka nedaleko Karmelitánů, nedávno do Prahy přišlých, ti však bojíce se, že by úklid jejich tím rušen byl, žádali sami o kostel ten. Potom navržen kostelík sv. Vavřince pod Petřínem, ale i to zamítnuto, že byl příliš malý. Posléze ujednáno, aby *kaple sv. Václava*, stojící nedaleko sv.-Mikulášského chrámu k severu, stala se *kostelem farním*, a císař ihned tuto smlouvu potvrdil.

Tu se přistěhovalo dne 23. prosince 1626 deset Jesuitů do bývalého farního domu u sv. Mikuláše, jenž takto stal se professním domem jejich.

Poněvadž kostelík sv. Václava ku farním službám Božím teprvé přestavěn býti musil, konány farní služby Boží ještě až do r. 1630 pořádě u sv. Mikuláše. Když kostelík ten dokončen byl, zavedli Jesuité u sv. Mikuláše kázání výhradně německá, kromě toho, vymohše si právo, kázali u sv. Václava po česku.

Lesk a sláva služeb Božích vábily brzo k sv. Mikuláši zastupy věřících, tak že svatyně ta návalu jejich nestačila. Proto Jesuité přistavovali ku starému kostelu kaple. Roku 1628 zřízen nový hl. oltář, jež probošt Brosius posvětil, r. 1630 zřízen nový oltář sv. Barbory, a účta k této patronce šťastné smrti velmi tu rozkvetla. Štědrí dobrodincové zvelebili chrám znamenitě.

Největší úcty došla v tomto kostele *soška Panny Marie Foyenské*, postavená zde r. 1629. Dějiny obrazu toho jsou tyto: Roku 1609 koupil jistý kolář ve vsi Foy v Belgii starý dubový kmen, a když jej rozštěpil, shledal, že jest dosti vetčný, a našel uvnitř malou sošku Panny Marie, obklopenou železnou mřížkou, a u ní několik barevných kamének. Patrně byla soška ta před časem, a sice, jak se za to mělo, asi před 200 lety, dána do kapličky vytesané v dubu, kde potom dřevem a korou úplně obrostla. Pán té vesnice postavil ji do své kaple domácí, potom však odnesl ji do nové kaple, vystavěné na tom místě, kde někdy onen dub stával, a lidé zbožní začali sem putovati. Dle původního toho obrazu uděláno z onoho dubu a potom i z hlíny, která se tu nalézala, mnoho jiných sošek, a poutníci odnášeli si odtud na památku i barevné kaménky, jichž zde množství bylo. Jeden takový kamének dostal i Tomáš Luttring, tehdaž novic u Jesuitů v Brně, který potom, maje ruku dle zdání nezhojitelně ochromenou, konal pobožnost k Panně Marii Foyenské, a brzo ozdravěl. Když r. 1628 dostal kus ze zmíněného dubu Foyenského, dal jej řezbáři, aby mu vydlabal sošku dle prvoobrazu Foyenského, ten však, neznaje vzoru, udělal sošku dle obrazu milostné Panny Marie v Asprikollu či Sichemu nedaleko Lovaně v Belgii. Luttring

se stal později představeným řeholního domu u sv. Mikuláše v Praze a postavil sošku tu v kostele na oltář. Ihned spěchali sem zbožní ctitelé Mariánští a již r. 1629 došli tu mnozí z nich na přímluvu Matky Boží zvláštního vyslyšení modliteb svých. Téhož roku darovala hraběnka Febronia z Pernštýna sošce té zlatou korunku. Roku 1630 přistavěna jest ke kostelu zvláštní kaple, kterou sám kardinál Harrach posvětil, a do níž sošku tu na oltář přenesl. Na svátek Navštívení Panny Marie byly v kapli této plnomocné odpustky udělovány, a obětních dárků zde stále přibývalo.

Jesuité i jinak čest a slávu Boží množili. Z domu u sv. Mikuláše vysílání do krajů *missionáři* zvlášť v postě. Dostávali ku své výživě denně půl kopy grošů míšeňských z král. komory po usnešení sněmovním.

Roku 1631 přistavěna ku kostelu nová kaple sv. Ignáce, kterou Šimon Brosius posvětil. Téhož roku daroval Adam Jiří Kokořovec 4200 zl. na kostelní hudbu.

Tu byli Otcové náhle v činnosti své vyrušení *vpádem Sasíků do Prahy r. 1631*. Představený domu odnesl sošku Panny Marie do Krumlova. V řeholním domě bylo tehdáž 23 duchovních, a z těch 17 odešlo dne 12. listopadu z Prahy. Zůstali tu jen 3 kněží a 3 bratří laikové. Kořistichtivá luza chystala se na ně, a jakýsi lotr, ozbrojený sekerou, vedral se jednou do kostela, avšak Malostranský magistrát hájil Jesuitů a ujímal se jich rázně i u samého vůdce vojska saského. Obzvláštním štítem jejich byl purkmistr Petr Kunz. Aby byli ve větším bezpečí, dali Jesuité zazdítí vchody do domu svého, a chodili tam kostelem. Zatím kázali lutheránští predikanti častěji na náměstí před kostelem, a chystali se, že o pouti sv. Mikuláše tam budou kázati. Jesuité zamkli však v ten den kostel, a odbývali služby Boží u sv. Václava. Zatím saské vojsko proslídilo všecky kouty řeholního domu, pátrajíc, avšak marně, po penězích.

Dne 26. prosince vstoupili dva saští důstojníci s vojenskou stráží do kostela, nařídili shromážděnému lidu, aby se rozešel, a oznámili Jesuitům, že musí do slunce západu z Prahy odejítí. Potom odložili to na zítřek. Jesuité odevzdali klíče kostela, domu i knihovny, opatřili síň jednu, kam své věci si snesli, pečetí, a druhou pečeť přitiskl důstojník saský. Na noc přivedeni sem i ztýraní Otcové z Klementina, a nazítří, 27. prosince, byli všickni vojenskou stráží tří jezdců a jednoho trubače s listem saského velitele vedeni k nejbližší stanici vojska císařského.

Dne 6. února 1632 poručil saský generál hrabě ze Solmsu Malostranské městské radě, aby katolické bohoslužebné náčiní

z kostela odnesla, poněvadž on ten kostel pro lutheránské kázání míti chce. Následující neděli, 8. února, kázalo se tu lutheránsky po německu, avšak již 23. dne téhož měsíce přeložena německá protestantská kázání k Panně Marii Vítězné, a do chrámu sv. Mikuláše uveden téhož dne bývalý farář Jan Rosacius, jenž s jinými vyhnanými predikanty pod ochranou Sasíků do Čech se byl vrátil. Od té doby kázal Rosacius česky u sv. Mikuláše, avšak když Valdštýn Sasíky z Prahy vytiskl, odešel s jinými navždy z Prahy a z Čech.

S vojskem Valdštýnovým vrátili se i Jesuité, a přinesli opět sošku Panny Marie do kostela, k níž úcta nyní stále rostla. Velkovévoda Toskánský Ferdinand, kdykoli v Praze dlel, dával každodenně před ní svým dvorním kaplanem sloužiti mši sv., již se svou chotí přítomen býval. Roku 1633 vystavěli Jesuité novou kapli sv. Kateřiny u kostela. V adventě téhož roku zavedeny jsou zde roráte se zpěvy, k nimž lidé z celé Prahy se sbíhali. Jesuité zavedli též nebývalou zde pobožnost před nejsvětější Svátostí, vystavenou v posledních dnech masopustních, a r. 1635 i postní kázání. Konal je první kněz Jan Vacín každodenně v postě vyjma soboty a to s takým ovocem, že i v jiných chrámech Pražských potom zaváděna byla.

Roku 1634 byl v Chebu zavražděn *vévoda Friedlandský Albrecht z Valdštýna*. Nechať o něm jakkoli se soudí, že zakládací listiny, kterou 17. dubna 1628 Jesuitům u sv. Mikuláše podepsal, dýše vroucí zbožnost a oddanost k Církvi katolické.

Jesuité měli u sv. Mikuláše původně jen dům professní, a dle pravidla svého u domů takových škol nezakládali. Zde však učinili výminku, jsouce žádáni od mnohých katolíků Malostranských a Hradčanských, aby vyučovali i mládež. Adam Erdmann hrabě Trčka z Lipé daroval jim k tomu svůj statek Kuchel a 7000 zl., aby koupili dům pro školy, kdeby i 12 duchovních přebývalo. Tudíž otevřeli Jesuité již r. 1628 *školy* elementární a nižší gymnasiální či grammatikální třídy, a sice v domu professním, a hned r. 1629 měli tu 370 žáků. Téhož roku sdružili se studenti těchto škol v „*Bratrstvo Narození Panny Marie*“, jakož obyčejem bývalo na všech školách od Jesuitů řízených.

Dne 13. května 1629 odebrali se údové bratrstva (sodálové), nesouce v rukou planoucí svíce, do kostela sv. Mikuláše, tam přistoupili ku stolu Páně, a zasvětili se Panně Marii. Toto družstvo čítalo obzvláštně mnoho údů z české šlechty. Poetika či pátá třída gymnasiální začala r. 1630, a po zahnání Sasíků rozkvétaly školy každým rokem utěšeněji. Jako jinde, dávali i na

školách těchto studenti divadelní hry, a r. 1636 účastnil se představení divadelního u sv. Mikuláše hrabě Baltazar Marradas, jenž potom vynikající studenty hojně odměnil. Otevřením rhetoriky čili šesté třídy r. 1642 bylo *Malostranské gymnasium* Jesuitů u sv. Mikuláše dovršeno. *)

Zatím koupili Jesuité k rozšíření domu svého 3 měšťanské domy a zahrádku mezi kostely sv. Mikuláše a sv. Václava. Roku 1634 zřízeno při kapli sv. *Barbory bratrstvo* pod ochranou této světice k získání šťastné hodinky smrti a čítalo brzo množství členů. Sám císař Ferdinand II. k němu přistoupil. Svátek sv. Barbory konán od bratrstva v kostele sv. Mikuláše s převelikou slávou, a r. 1652 měl v ten svátek zde zpívanou mši svatou sám kardinál Harrach. Roku 1636 přinesl kněz Mikuláš Lancín, rodem Litvan, z Říma do Prahy kosti sv. Krispa mučedníka, jež dne 13. září slavně v kostele sv. Mikuláše na oltáři uloženy byly. Téhož roku daroval císař Ferdinand II. Jesuitům ku stavbě profesního domu u sv. Mikuláše v Praze a pro kolej v Jičíně 114.503 zl. Avšak stavba domu v Praze protáhla se až do roku 1683, ačkoli zatím mnozí čeští šlechticové znamenitými dary k ní přispěli. Tak věnoval Václav hrabě Kolovrat, jenž sám do řádu vstoupil, 90.000 zl., Zikmund hrabě Götzen 15.712 zl., Marie Eusebie Kavková rozená z Říčan 15.000 zl., r. 1669 slíbil hrabě František Karel Libšteinský z Kolovrat, že po 20 let bude na stavbu ročně 4000 zl., tudíž celkem 80 000 zl., přispívati.

Roku 1642 udělána ze starší kaple sv. Kateřiny kaple dušiček, v níž zavedena pobožnost za věrné zemřelé, která počnouc toho roku, trvala vždy po celý týden po dnu dušiček. V této kapli založila Marie Max. hraběnka Hohenzollernská, provdaná Šternberková r. 1649 „bratrstvo dušiček“, které ihned veliké oblibě se těšilo. Tomuto bratrstvu odkázala r. 1691 Lucie Otilie Kolovratová roz. Martinicová 12.000 zl. na služby Boží, a hraběnka Šternberková roz. Trautmannsdorffová založila r. 1720 v kapli dušiček fundací 3000 zl. na denní mši sv. Ku bratrstvu dušiček přidružilo se u sv. Mikuláše později „bratrstvo smrtelné úzkosti Kristovy“, kteréžto dva spolky splynuly r. 1678 v jeden celek pod jménem „bratrstva smrtelné úzkosti Krista Pána“, což stvrzeno bylo od papeže Innocence XII. r. 1693.

Zatím, co působení Jesuitů u sv. Mikuláše vždy více se rozvíjelo, přišlo na ně *náhlé soužení*. V noci na den 26. července

*) Dějiny Malostranského gymnasia v programu téhož gymnasia na rok 1880 od ředitele Dra. G. Biermanna.

1648 vrazili *Švédové* na Hradčany a Malou stranu. Jakmile Otcové nebezpečí seznali, spěchali do chrámu, požili všechny sv. hostie, aby jich možného svatokrádežného zneuctění uchránili, a vrhli se na kolena před obrazem Panny Marie Foyenské. Mezitím, co litanii lauretánskou vroucně říkali, zabušeno zhurta na kostelní bránu. Kněz Adam Kravařský, vetčný stařec, šel otevřít. Nevázaní lotrové švédští vtrhli do chrámu, ztloukli Kravařského až do krve, že z toho dlouho churavěl, a vrhli se na oltáře, loupíce s nich ozdoby ze zlata, stříbra, a drahých kamenů. Právě byl postranní oltář sv. Anny ku slavnosti stkvastně ozdoben, bylyť tu stříbrné svícny, obrazy drahocenně okrášlené a skříň s ostatky sv. Krispa stříbrem vykládaná, a podivno, oltáře toho lupiči se netkli. Po chvíli přiběhli jiní Švédové a odvedli násilím představeného Jesuitů kněze Martina Santina, i kněze Kravařského z kostela na náměstí, kde velitel vojenské stráže na koni seděl, ten však neublíživ jim, kázal je propustiti. Ostatní vojáci v kostele vrhli se na Otce, pořáde ještě před obrazem Matky Boží klečící, a klením i ranami žádali od nich peněz, když pak oni svou chudobu doličovali, svlékli je ze šatů a některým vzali i spodní roucho, jen aby nějakou kořist odvlékli. Zatím vypáchili jiní lotrové dvěře do domu, vyslídili všechny kouty, rozbili všechny uzavřené skříně a odnesli vše, co unesli.

Ráno po 10. hodině nastal jakýs takýs klid. Velitel švédský postavil ku kostelu stráž. Bylať neděle, a dva kněží sloužili v chrámu mše sv., — jedině v ten den na Malé straně. Také odpoledne bylo ticho, avšak s večerem odešla stráž, a Švédové vyloupili v domě spižírnu. Dne 29. července nařídil vrchní velitel švédský Königsmark, aby kostel sv. Mikuláše odevzdán byl lutheránským predikantům. Ihned přišli čtyři, vynutili na Jesuitech 500 rýnských, a jeden z nich, jakýsi Fux, přistěhoval se s dvěma svými syny, sluhou a šesti koni do professního domu, kde Otcové velmi nákladně vetřelce toho živiti musili. Dne 2. srpna začal Fux v chrámu lutheránsky kázati. Dne 23. října vystěhoval se nenasytný Fux od Jesuitů, a místo něho přišel predikant Jiljí Brandt, jenž k Otcům slušně se měl. Zatím konali Jesuité služby Boží ve všední dny v kaplích chrámu sv. Mikuláše, v nedělích a o svátcích v kostele sv. Václava. Později dovolili Švédové, aby v chrámu sv. Mikuláše smělo býti po odpoledním lutheránském kázání katolické křesťanské cvičení. Nepěknou pověst tu zanechal predikant švédský Jan Klee. První neděli v říjnu kázal u sv. Mikuláše proti Jesuitům, že prý chtějí všechny Lutherány otrávit jakýmsi ďábelstvím, a přiznal se, že kdykoli spatřuje katolického

řeholníka, vždy cítí v sobě touhu, aby jej zavraždil. Čisté to kázání, — a přece ti lutheránští falešní proroci vydávali svoje slova za čistou pravdu Boží! Predikant Klee navštívil též knihovnu Jesuitů a pobral z ní nejlepší knihy, když však Otcové dary jej uplatili, vrátil většinu lupu.

Posléze přišel kýžený mír Vestfálský, jímž třicetiletá válka ukončena. Švédové odtáhli hned 3. listopadu 1648 od hradeb Novoměstských, na Malé straně zůstali však ještě v míru, až císař jim vyplatil dle smlouvy ze slíbených 200.000 tolarů první část. Jesuité si oddechli, přetrpěvše hrozných patnácte neděl v soužení.

Roku 1650 darovala kostelu sv. Mikuláše hraběnka Ludmila Šternberková překrásnou monstranci a r. 1653 dostal chrám od císaře Ferdinanda III. prst sv. Martina, biskupa Turonského. Roku 1650 císař, ač churav jsa, slavil svátek sv. Ignáce u sv. Mikuláše, kde byl na slavné mši sv.

Po útrapách válečných rozkvetly opět u sv. Mikuláše *školy*. Roku 1653 bylo tu v 6 třídách 24 šlechtických jinochů, kteří v kostumech jeli do paláce kardinála Harracha skládat mu blahopřání k narozeninám. Horlivý misionář kněz Adam Kravařský, zemřev dne 30. srpna 1660 u sv. Mikuláše v pověsti muže svatého, byl pochován zde v chrámu.

Roku 1672 koupili Jesuité dva domy, jež někdy náležely hraběti Marradasovi, aby do nich přeložili svoje školy. Avšak teprve později zbořivše je, vystavěli na jich místě novou budovu gymnasiální, kterou potom spojili s professním domem a sice obloukem, a chodbou v něm přes ulici. Jest to nynější budova c. k. místodržitelství. Gymnasium přestěhováno sem až r. 1726.

Roku 1673 dal císař Leopold I. Jesuitům dovolení, aby starý kostel sv. Mikuláše strhli a nový stavěli. *Slavnost položení základního kamene k novému chrámu* konala se 6. září téhož roku, a sám císař s celým dvorem svým přijel k ní. Arcibiskup Sobek z Bílenberka podal mocnáři pamětní listinu na hedvábí psanou a vyzval jej, aby obřad položení kamene vykonal. Potom děkoval císaři student rhetoriky hrabě František Kolovrat, oděn jsa starožitným oblekem studentským; v kostele starém zpívalo se „Tě Boha chválíme“, v professním domě byla u přítomnosti císařovy hostina a po ní hráli studenti šlechtici v školní posluchárně divadlo.

Zároveň se stavbou chrámu začali Jesuité stavěti *nový professní dům* na prostore mezi kostely sv. Mikuláše a sv. Václava, kde někdy byly dvě ulice, zahrádka a 12 domů, mezi nimi i fara stará a škola, jež všechny postupem času byly skoupeny. Stavba

professního domu dosti rychle se dařila, jižní jeho část byla dokonána a od arcibiskupa Valdštýna požehnána dne 6. května 1680, severní díl dovršen a požehnan r. 1687, a západní r. 1690.

Mezi stavbou nastal Jesuitům s Malostranským magistrátem spor. Již r. 1654 zavázali se Otcové, že stavbou svého domu neublíží zdivu kostela sv. Václava. Již však r. 1673, kdy kopány základy k této budově, ukázalo se, že bude nutno, zvonici u sv. Václava zbořiti, avšak magistrát naléhal, aby se to nestalo dříve, dokud u nového chrámu sv. Mikuláše nebude zbudována věž nová. Při dalším kopání základů hrozil sousední kostel svatého Václava spadnutím, a všecko podpírání bylo marné. Tu dal rektor František hrabě z Vrtoby magistrátu r. 1684 slavný slib, že Jesuité vystaví nový a prostrannější farní kostel sv. Václava, bude-li jim dovoleno, starý kostelík docela strhnouti a nový tak zbudovati, aby s professním domem měl společnou střechu; při tom si vymínil, aby nad tímto novým kostelem mohla se zřídit knihovna. Magistrát zpěchoval se zprvu zvlášť proti knihovně, až posléze povolil. Tudíž *stavěn kostel sv. Václava* znova zároveň se severním křídlem professního domu v letech 1685—1687.

Déle opozdila se stavba chrámu sv. Mikuláše. Bylť sice již r. 1673 k němu základní kámen položen, avšak vlastní stavba začala teprve po 30 letech. Neposlední příčinou tohoto opozdění byl hrozný mor, jenž r. 1680 v Praze 22.000 lidí do hrobu sklátil. Jesuité v té době sloužili v městě i na vinicích okolních nemocným a mnoho z nich zemřelo v této samaritánské službě. Krom toho měli dosti starostí se stavbou domu a kostela sv. Václava a byli nejednou i se svou výživou v nesnázích. Peníze na stavby docházely výhradně od dobrodinců, a nestačily vždy.

Konečně dali se r. 1704 do stavby chrámu. Budoval jej architekt *Křištof Dienzenhofer* (starší) a sice stavěl nejprve průčelí a umrlčí kapli v levo, která již v starém kostele byla znamenitě nadána „bratrstvem smrtelné úzkosti Kristovy“. Sotva kaple ta hotova byla, přeloženy do ní služby Boží, a starý kostel rozbourán. Křištof Dienzenhofer vystavěl od r. 1704—1711 hlavní loď s bočními kaplemi a přivedl ji pod střechu, načež loď na východní straně ukončena prozatímním prkeným bedněním, na kterém oltář se vymaloval. Dne 31. října 1711 byla kostelní loď od světícího biskupa Daniela Josefa Mayera vysvěcena, při čemž přeneseny sem ostatky ss. Mikuláše, Martina, Barbory, Krispa a Kája. Další stavbu kópule a tří polokruhových ramen kostela převzal *Kilián Ignác Dienzenhofer* (mladší), syn Křištofův, jenž vrátiv se z umělecké cesty po Evropě otce svého znamenitě předčil. Stavba

této části chrámu pokračovala dosti pomalu, budovalof se velice nákladně pouze z úroků jistého kapitálu a dobročinných darů. Mor r. 1713 přerušil dokonce toto dílo a ve válečných letech 1741 i 1744 musilo se též ustati. Posléze dokonat Kilián Ignác Dienzenhofer pomocí palíra Jakuba Mandelíka r. 1752 velebnou kópuli, a zemřel brzo potom. *Celý chrám otevřen byl r. 1752, tudíž 79 let po slavnosti položení základního kamene (1673), a 48 let po početí stavby (1704).* Avšak ještě v následujících letech pracováno o vnitřní i vnější ozdobě chrámu, v letech 1753—1754 dány jsou na hoření římsu střechy sochy svatých, a r. 1754 dokonána *zvonice*, i opatřena bicími hodinami.

Když věž dostavěna byla, přivlastnil si ji Malostranský magistrát za náhradu bývalé zvonice u sv. Václava i z toho důvodu, že založena byla na obecním pozemku. Proto nedostalo se již věži té ozdob sošnických, jak stavitel zamýšlel, nad vchod do věže z ulice dán jest Malostranský znak, a do ní městský hlásný.

Hlavní části vnitřní bohaté úpravy dokonány jsou teprvé r. 1760. Jedna z posledních prací Jesuitů bylo ozdobení kaple sv. Anny r. 1771. Na úpravu kaple sv. Barbory, přiměřenou celku, již nedošlo.

Dojemné byly snahy Otců Tovaryšstva Ježíšova, aby chrám tento ku cti a slávě Boží přebohatě vystavěli a ozdobili. Plných 100 let (1673—1773) pečovali o stavbu jeho a provedli pomocí dobrodinců dílo, jemuž daleko široko žádná budova chrámová v té době povstala se nerovná. Náklad na tento chrám obnášel přes 1,100.000 zl. Kotelář dostal za krytí kópule mědí (roku 1752) 7921 zl. 51 kr., zámečník za lupení na lucerně kópule 2648 zl. 32 1/2 kr., za Boží oko na kópuli 750 zl., a stříbrník za svou práci na kópuli 611 zl. 6 kr. Pro služby Boží opatřili nábožní dobrodincové stkvostná roucha, drahocenné nádoby a pouzdra pro sv. ostatky. Zvláště slavně konány tu služby Boží o svátcích sv. Mikuláše, sv. Ignáce, sv. Františka Xav. a o slavnostech bratrstev.

Ještě však nebyli Jesuité ani s veškerou vnitřní úpravou chrámu hotovi, když pojednou byli přinuceni, opustiti tuto svatyni, k níž s takovou láskou lnuh. Dne 5. října 1773 předčítáno v professním domě breve Klementa XIV., jímž *Tovaryšstvo Ježíšovo zrušeno* jest. Byli zde tehdaž 22 kněží, 4 magistři, 7 koadjutorů a rektor Michal Frisch. Opustili dům svůj a působili dále jako kněží světští. Professní dům prohlášen zprvu za vojenské kasárny, r. 1784 dány však do něho císař. král. úřady. Všecka bratrstva u sv. Mikuláše, která někdy tak utěšeně rozkvétala, byla za císaře Josefa II. zrušena, mezi nimi ovšem i studentské „bratrstvo Na-

rození Panny Marie“. Jistina „bratrstva sv. Barbory“ obnášela 1700 zl., „bratrstvo smrtelné úzkosti Kristovy“ mělo 28.800 zl. kapitálu. Sluší podotknouti, že v budově gymnasiální byla školní kaple, kterou dne 9. srpna 1778, když obnovena byla, znova posvětil světicí biskup František Tvrdý. Prozatím totiž zůstaly školy gymnasiální v bývalém domě jež Jesuité někdy vystavěli, avšak spojovací chodba, vedoucí z něho do někdejšího profesního domu, jest zbořena.

Roku 1783 navštívil císař Josef II. Prahu a nařídil, aby gymnasium se odstěhovalo do bývalého kláštera Anglických panen v ulici Karmelitánské, a do někdejší budovy gymnasiální aby přesídlil s úřady nejvyšší purkrabí, a tudíž až podnes jest tato někdejší gymnasiální budova, nyní ovšem již přestavěná, palácem c. k. místodržitelství.

Od r. 1773—1775 konali v chrámu sv. Mikuláše služby Boží, zejména německá kázání, někteří bývalí Jesuité jakožto kněží již světší.

Ku prosbě Malostranského magistrátu nařídila r. 1775 císařovna Marie Teresie, aby *chrám sv. Mikuláše opět byl farním*. To stvrdil 12. října t. r. i arcibiskup Přichovský. Veškeré jmění kostela při odevzdání jeho magistrátu činilo 43.460 zl. Kromě jiných nadací bylo tu i zvláštní nadání hraběte Leopolda Šternberka 1600 zl. na duchovní cvičení pro šlechtu v svatém témdnu.

Slavné prohlášení kostela sv. Mikuláše za farní dalo se 3. prosince 1775. Nejprve přenesena sem od sv. Václava nejsvětější Svátost, a křtitelnice. Potom vedl generální vikář světicí biskup František Tvrdý z kostela sv. Václava slavný průvod do nového farního chrámu, jehož účastnila se městská rada Malostranská jakožto patron farní. V chrámu představil pontifikant faráře Jana Ludvíka Khroo, a bývalý Jesuita Dr. Michal Krammer konal slavné kázání o přednostech domů Božích a povinnostech našich k nim. Při faráři zůstali u sv. Mikuláše jakožto kazatelé čtyři bývalí Jesuité, z nichž Karel Ignác šlechtic Kuhn, učený spisovatel náboženský, ještě 1825 jako 90letý kmet žil jako kanovník na Vyšehradě. Roku 1782 zrušen byl kostel sv. Václava. Do toho roku kázalo se u sv. Mikuláše jen německy, rokem tímto přeložena však česká ranní kázání ze zavřeného kostela sv. Václava k sv. Mikuláši, kde hlavní kázání i nadál byla německá.

Prohlášením kostela sv. Mikuláše za farní podrženy jemu i filiální kostely bývalé fary sv.-Václavské, totiž kostelové sv. Jana i sv. Matěje v Oboře se hřbitovem, kostel sv. Jana pod Petřínem též se hřbitovem, a zprvu sám kostel sv. Václava považován za

filiálku nového farního chrámu, avšak všechny tyto kostely byly jsou potom zrušeny.

Roku 1865 odbyvali v chrámu sv. Mikuláše opět po dlouhé době kněží Jesuité Theodor Schmude, Petr Roh, Max Klinkowström, a Ondřej Prinz od 1. do 17. dubna missii. Nával ku kázáním byl veliký. Ku sv. přijímání přistoupilo 2000 věřících. Na památku toho zavěšen proti kazatelně missionářský kříž, jenž pochází ještě z doby, kdy Jesuité tu působili. Roku 1869 přestala u sv. Mikuláše německá kázání docela, a od té doby káže se tu jen po česku. V chrámu tom uděluje se každoročně o svátcích svato-dušních svátost sv. biřmování, odtud vychází v neděli po Božím Těle slavný průvod s nejsvětější Svátostí ku čtyřem oltářům na Malé straně.

Patronem chrámu i fary jest sbor obecních starších král. hl. města Prahy.

Duchovní správu koná hl. farář, nyní František de Paula Razák, kanovník kollegiátní kapitoly Mikulovské, s dvěma kaplany, z nichž Frant. Pohunek jest český spisovatel. *Osada* sv.-Mikulášská čítá 9000 katolíků kromě asi 70 nekatolíků a 27 židů.

Chrám sv. Mikuláše jest zastavěn na východní straně trojhranem domů, které již v pohledu na Prahu z r. 1606 se spatřují. Na severu přistavěna jest k němu rozsáhlá bývalá professní budova Tovaryšstva Ježíšova, a pouze na jih a západ stojí kostel volně. Smělá *kópule*, korunovaná krásnou lucernou, přikryta jest mědí, která ušlechtilou rzí se zelená. Pěkná *zvonice*, v níž hlásný Malostranský bydlí, nese nad hoření bánkou pozlacené jméno Ježíš, znak to Tovaryšstva Ježíšova, kdežto na kópuli leskne se zlatem Boží oko. Kromě toho vypíná se v pravo nad sakristií kostela menší jedna *vížka*. Na straně k ulici spatřujeme nad vchodem ku hlásnému Malostranský znak, a dole podél celé stavby zamřížená okna bývalé kostelní hrobky, kteráž jest tak prostranná, jako celý chrám nad ní, a nyní k uschování místodržitelského archivu slouží. Vedlé věže stojí ve výklenku socha, značící katolickou víru. Na hoření římse u střechy bývala řada soch svatých, které však r. 1879, jsouce chatrný, sneseny byly. Pouze socha Krista Pána tu zůstala.

Na Malostranském náměstí vypíná se *průčelí* kostela s třemi portály, pobitými kovem, k nimž žulové schody vedou, a nad kterými tři velká okna jsou. Nad hlavními vraty, stojícími uprostřed čtyř sloupů, zasazen jest kovový znak Kolovratů, a na desce čte se nápis: „František Karel Libštejnský, sv. říše římské hrabě z Kolovrat.“ Nad tím jest balkon, a na něm stojí po stranách

vysokého okna sochy čtyř učitelů církevních. Nad oknem jest císařský orel, v štítu ve výklenku socha sv. Mikuláše, po stranách stojí sochy ss. Petra, Pavla, Ignáce i Františka Xav., nejvýše leskne se znak Tovaryšstva Ježíšova, a na temeni štítu pozlacený kříž. Průčelí toto i celou loď kostelní a boční kaple stavěl Krištof Dienzenhofer ve vybujněném a tehdy oblíbeném slohu vlašském.

Oslňující a překvapující jest *vnitřek* velikého chrámu. Délka jeho obnáší 34 sáhů 1 stopu a šířka 14 sáhů 4 stopy, jest tudíž kromě Týna nejprostrannější svatyní v Praze. Ohromná *klenba* ozdobena jest obrovským obrazem na vápně, na němž vymalován sv. Mikuláš, an v slávě nebeské vznáší se nad přístavem mořským, kde námořní kupci, jichž patronem tento světec býval, zboží z lodí skládají. Obraz ten maloval Jan Lukáš Kraker.

Po stranách jest 8 kaplí, nad nimiž široké postranní kruchty se zábradlími lehce se vznášejí.

Všecky sloupy, filastry, římsy, oblouky a stěny potaženy jsou umělým šedým mramorem a zlatem, tak že příchozí bohatostí a nádherou této svatyně unešen, snadno přehlédá příliš bujné tvary slohu v lodi. Umělé toto mramorování provedl Pražský štukatér Jan Hennevogel z Ebenburka. Chrám jest dlážděn mramorem a též mřížky před hl. oltářem jsou z mramoru, což zhotovil kamenník Josef Lauermann.

Na pilířích mezi kaplemi v lodi stojí čtyři bílé, pokostem potažené dřevěné sochy sv. Jana de Goto, sv. Pavla Miki, kteřížto jesuitští missionáři dne 5. února 1597 v Nangasaki v Japonsku pro víru ukřižováni byli; sv. Kája, jenž jsa teprve 8 měsíců křesťanem a Františkánem, téhož dne s nimi touže smrtí zemřel, a sv. mučedníka Krispa, jehož ostatky zde uloženy jsou. Tyto, jakož i ostatní sochy v chrámu zhotovil sochař Ignác Platzer. V levo na straně evangelijní jest veliká dřevěná *kazatelna*, umělým mramorováním, prací řezbářskou, a zlatem se lesknoucí. Na prsení jejím sedí tři pozlacené sochy tří Božských ctností, a jsou dvě řezby ze života sv. Jana Kř. Na stříšce jest práce řezbářská, zobrazující stětí sv. Jana Kř. v žaláři.

Nad loď vyniká uměleckým provedením *vzdušná kópule*, jejíž průměr obnáší 10 sáhů, 13 stop, a výška 250 stop, a k níž přiléhají tři polokruhová ramena. Jest to dílo mladšího Kiliana Ignáce Dienzenhofera. Kópuli i klenby tří ramen vymaloval František Balko. Nahoře stojí v ní čtyři bílé sochy, symboly čtyř stěžejných ctností, a ozdobné květníky. Pod kópulí stojí obrovské dřevěné, bílým pokostem potažené sochy čtyř učitelů

církevních ss. Cyrilla Alexandrinského, Jana Zlatoústého, Řehoře Naziánského a Basila, které za 800 zl. zhotovil r. 1769 Ignác Platzer.

Hlavní oltář z mramoru jest v slohu Berniniho proveden. Před výklenkovou prostorou, která zrcadlovým sklem vykládána jest, vypíná se na čtyřech sloupích oblouk s pozlaceným znakem Tovaryšstva Ježíšova a pod ním stojí velikánská měděná dobře pozlacená socha sv. Mikuláše, zhotovená dle vzorku Ignáce Platzera. Pozlacení této sochy stálo 1000 dukátů. Též svatostánek a paprsky nad ním jsou z mědi a v ohni pozlaceny. Dole stojí nadlidské dřevěné bílé sochy sv. Ignáce z Loyoly, porážejícího bleskem ze jména Ježíš nepřítele (bludařství), a svatého Františka Xav., an pohana křtí. Nahoře stojí menší bílé sochy ss. Víta a Václava. Ve výklenku nad svatostánkem stojí pěkná dřevěná socha Panny Marie, „matky Božské milosti“, zhotovená r. 1869 sochařem Janem Kášem ze sbírek dobrodinců.

V severním rameni na straně evangelijní stojí vysoký dřevěný oltář *Navštívení Panny Marie*. Velký obraz maloval Jan Lukáš Kraker. Po stranách jsou bílé sochy sv. Jáchyma i svaté Anny, nahoře sv. Zikmunda a sv. Ludmily. Nad svatostánkem chová se v skříni socha *Panny Marie Foyenské* s dvěma zlatými korunkami, jež drahými kameny posázeny jsou. Soška ta byla svědkyně řádění Švédů v chrámu, a za Jesuitů bývala předmětem něžné úcty.

Na protější straně stojí v jižním křídle podobný oltář *smrti sv. Josefa* s obrazem od J. L. Krakera a se sochami sv. Jana Kř. i sv. Jana Ev. dole a nahoře sv. Vojtěcha i sv. Prokopa. Nad svatostánkem leží v skleněné skříni hlava sv. Krispa na podušce, v níž jest ostatek sv. Kája s nápisem: „3. října 1770.“ Po stranách svatostánku stojí dva dřevěné jehlance s ostatky sv. Kája a sv. Krispa.

V následujících bočních kaplích, vyjma jedinou (sv. Barbory), jsou všechny oltáře z mramoru. Jsou pak boční kaple, a sice na straně evangelijní, počna od hlavního vchodu, tyto:

Kaple sv. Barbory, jinak sv. kříže či umrlčí. Má kópuli ozdobenou zábradlím a malbou na vápně, kterou provedl Josef Kramolín, jenž i ostatní kaple vymaloval. Jsou zde dva oltáře dřevěné: *Oltář sv. kříže* na východní stěně s obrazem Ukřižovaného od Karla Skréty. Oltář ten náležel někdy „bratrstvu smrtelné úzkosti Kristovy“. U něho jsou dveře vedoucí do bývalé umrlčí komory tohoto bratrstva. Roku 1869 dán na oltář ten nový obraz Bolestné Panny Marie od Hug. Seidla.

Na severní straně stojí *oltář sv. Barbory*, jenž náleže bratrstvu pod ochranou této světice. Má obraz sv. Barbory od Ludvíka Kohla, menší obrázek smrti sv. Stanislava Kostky nahoře, sochy sv. Apolónie a sv. Rosálie, a nahoře dva anděly, z nichž jeden drží knihu, a druhý štólu a znak hraběcí rodiny z Vrtby, což poukazuje na bývalého starostu bratrstva sv. Barbory a rektora Jesuitů zdejších Františka hraběte z Vrtby.

Dále jest *kaple sv. Michala*. Hlavní obraz na oltáři sv. Michala, vítěze nad ďáblem, maloval Neapolský malíř Soliména. Nad ním jest řezba archanděla v podobenství, dole stojí anděl strážní. Nad svatostánkem jest v rámci obraz Panny Marie Pomocnice, zvaný „domácí Matkou Boží“. Byl r. 1765 z pozůstalosti jisté zbožné panny darován kostelu sv. Václava, a potom sem přenesen. Tento oltář stál 3439 zl. 28 kr.

Kaple sv. Ignáce z Loyoly. Obraz v štítu oltáře představuje sv. Petra, velký obraz představuje sv. Ignáce v jeskyni Manresánské. Maloval jej Ignác Raab, Jesuita laik, obnovil r. 1869 Hugo Seidl. Po stranách stojí bílé sochy sv. Františka Borgiáše a sv. Františka Regis, obou kněží z Tovaryšstva Ježíšova. V oltářním stole leží sádrová socha sv. Ivana ve hrobě.

Kaple sv. Aloise u kazatelny. Oltář zřídila r. 1760 paní Barbora Gabrielová. Obraz sv. Aloise, an Srdci Páně se klaní a jemu se odevzdává, maloval Ignác Raab. Nahoře jest obrázek sv. Judy Tadeáše, po stranách stojí bílé sochy sv. Jesuitů Stanislava Kostky a Jana de Goto.

Na epištolní straně visí proti kazatelně zmíněný *missionářský kříž*, a jsou, počna od kópule, tyto kaple:

Kaple sv. Jana Nepomuckého. Obraz téhož světce na oltáři jakožto almužníka maloval Ignác Raab, obnovil roku 1869 Hugo Seidl. Nahoře jest řezba pouti sv. Jana do Staré Boleslavi. Dole stojí bílé sochy sv. Václava a sv. Víta. Na stole stojí v mramorovém rámci pěkný obraz Panny Marie Pomocné, malovaný prý dle Lukáše Kranacha. Oltář tento stál 3390 zl.

Kaple sv. Františka Xav. Oltář ozdoben překrásným obrazem, jejž maloval František Xav. Balko. Umělec ten vypočetl svého sv. patrona, an opuštěn jsa od celého světa, umírá na cestě z Japonska do Číny na pustém ostrůvku Sancianu na holé zemi. Na bledé tváři umírajícího světce jsou stopy prací, jež pro spásu duší vykonal, i předtucha odměny nebeské. Roku 1869 obnovil Hugo Seidl tento obraz, jenž právem platí za nejzdařilejší dílo Balkovo. Nahoře jest obraz sv. Pavla, jemuž sv. František velice se podobal, po stranách stojí sochy dvou umučených missionářů

Jesuitů, sv. Pavla Miki, a sv. Jakuba Kisaje. Ve dvířkách svato-stánku stojí soška sv. Františka Xav., která, jak nápis dí, vyřezána jest z první rakve tohoto světce. V oltárním stole leží sádrova socha sv. Prokopa ve hrobě.

Kaple sv. Kateřiny. Obraz na oltáři maloval Ignác Raab. Dole stojí bílé sochy sv. Tekly a sv. Kateřiny. Nahoře jest obrázek sv. Apolónie. Na stole stojí mramorová skříň, a v ní z úběle řezaný kříž a Bolestná Panna Maria, dar to krále Neapolského.

Kaple sv. Anny pod kruchtou v slohu protějšší kaple sv. Barbory. Na mramorovém oltáři jest obraz sv. Anny, jenž ze starého ještě kostela pochází, a od lidu velice ctěn býval.

Po stranách stojí sochy sv. Terezie a sv. Aje, patronky v soudních rozepřích, nahoře jest menší obrázek sv. Jáchyma. V kapli té nalézá se hrobka hrabat Libštejnských z Kolovrat s letopočtem 1715. Stojí tu též cínová křtitelnice, která již v starém kostele sv. Mikuláše bývala.

Pozoruhodny jsou i pěkně řezané dubové *zpovědnice* v těchto kaplích a *obrazy z utrpení Páně* na stěnách kaplí, jež ze školy Skrétovy pocházejí.

Nad hlavním vchodem vznáší se *vysoká hudební kruhta*, nad níž na klenbě jest obraz sv. Cecílie z roku 1760 od Josefa Haagera. Veliké *varhany* postavil r. 1747 Tomáš Schwarz. Mají 47 rejstříků a 2532 pišťal. Přestavěny byvše r. 1835, byly r. 1868 opět obnoveny.

Až do r. 1872 visely ve *věži kostelní* 4 prasklé zvony, a sice jeden r. 1604 od Daniele Tapinéusa v Praze nákladem obce ulitý a 40 centnýřů těžký, druhý, zhotovený r. 1498 zvonařem Jiljím v Praze a 22 centnýřů ztíží, třetí, 6 centnýřů vážící, r. 1602 od Martina Hilligera ulitý, a čtvrtý, 2 centnýře vážící. Roku 1873 dala obec Pražská ze čtyř těchto starých zvonů v dílně Karla Bellmanna v Praze uliti tři zvony, kromě nich visí na zvonici ještě jeden, nyní čtvrtý zvon z r. 1576, ulitý nákladem Malostranské obce ku cti sv. Mikuláše. Na věžičce nad sakristií visí menší zvon, jež r. 1628 zhotovil Hanuš Rosenlecher.

Starý zvon „Mikuláš“ oznamuje nyní v krásném souladu s ostatními přelitými zvony slávu, nádheru a velikou minulosť velebného hlavního chrámu sv. Mikuláše v Menším městě Pražském. *)

*) Pamětní kniha fary sv. Mikuláše. Beschreibung der Kirche St. Nicolaus von J. Eug. Novák. Prag 1825.

2. Chrám Panny Marie pod ochranou Božské Prozřetelnosti s klášteřem někdy Theatinů, nyní Redemptoristů.

Sv. Kajetán založil r. 1524 v Římě zvláštní sbor řeholních kněží. Duchovní ti měli příkladným životem, horlivým hlásáním slova Božího na missiích a ustavičným bojem proti nevěře, bludařství a mravní porušenosti následovati sv. apoštoly. Zvláštním znakem řeholníků těch bylo, že měli žítí v úplné chudobě výhradně z almužny, za niž však nesměli nikoho prositi. Sv. Kajetán odevzdal svou řeholi úplně do rukou Prozřetelnosti Božské, která ptactvo nebeské krmí a kvítí polní odívá a tím více o lidi se stará, hledají-li především království Božího a spravedlnosti jeho. Když řehole ta od papeže Klementa VII. potvrzena byla, zvolen prvním vrchním představeným jejím r. 1524 Petr Karaffa, biskup v Theatě a odtud nazývání řeholníci ti Theatini, ač v Praze lid obvykle je zval Kajetány podle sv. zakladatele, jenž r. 1527 druhým vrchním starostou řádu se stal a r. 1547 zemřel. Řád tento zkvétal obzvláště, když Karaffa kardinálem a r. 1555 papežem se stal, a posílal i do zámořských krajín z lůna svého horlivé missionáře.

Roku 1665 ubíralo se Prahou několik Theatinů na missie do Rusi. *) Tehdáž byl v Praze nejvyšším purkrabím zbožný Bernard Ignác hrabě Martinic, syn někdy pana Jaroslava Bořity, od protestantů r. 1618 z okna král. hradu vyhozeného. Velmož ten přijal Theatiny pohostinu, zalíbil si řeholi jejich a zatoužil po tom, aby řeholníci ti v Praze se usadili a k utvrzení katolického života v lidu pracovali. I jal se v té příčině dopisovati císaři Leopoldovi I., generálovi řádu Maravigliovi v Římě a Theatinovi Štěpánu Pepeovi v Mnichově, jenž jsa zpovědníkem manželky kurfirsta bavorského Maxmiliána Emanuele, veliké váhy požíval. Císař schválil snahu Martinicovu a dovolil hned r. 1665, aby Theatini v Praze se usadili.

Purkrabí Martinic měl již od r. 1660 za Strahovskou branou rozsáhlou vinici. V té stála okrouhlá prastará kaple, o níž lid vyprávěl, že za Karla IV. byla modlitebnicí mohamedánských koberčníků, kteří tenkrát v Praze žili. Tuto kapli, tehdáž zanedbanou, obnovil Martinic a učinil z ní svatyni Panny Marie Etinské, jsa ctitelem milostného obrazu Mariánského v bavorských Starých Etinkách. V dolejší části kaple, jež na způsob krypty sklenuta

*) Listiny kláštera Theatinů Pražských od r. 1667—1721 v univ. bibliotéce XV. A. 4. a II. B. V. 2. — Pamětní kniha fary sv.-Mikulášské.

byla, učinil svatyňku Matky Boží Bolestné. Tuto vinici s kaplí, rybníkem a domem daroval purkrabí jménem svým, své choti Zuzany Polixeny roz. hraběnky Dietrichštejnové a tří dcer Marie Elišky provdané hrab. Vrbnové, Kateřiny Barbory provdané hraběnky Pallasianové a svobodné Teresie Františky roku 1666 Theatinům, aby „ke cti a slávě Pána Boha, Panny Marie Etinské a sv. Kajetána“ zřídili si tu klášter s noviciátem. V kapli samé vystavěl ještě dva oltáře, sv. Kajetána a sv. Josefa, Jáchyma i Anny, opatřil ji bohoslužebným náčiním a ustanovil, aby část srdce jeho jednou zde, u nohou Matky Boží Etinské, uložena byla. Téhož ještě roku přistěhovali se do nového tohoto sídla *tři vlaští Theatini* Štěpán Schiattini, rodem z Janova, superior, Jan Comino, Veroňan a Salvator Gallo.

Ihned začali Pražané do Kajetánky, jak vinice Theatinů od té doby nazývána, putovati. Sám císař Leopold I. vykonal tam pouť r. 1672, ovdovělá císařovna Eleonora zavítala do kaple r. 1680, a kurfirst bavorský modlil se v ní r. 1683. Obzvláště slavně býval tu konán svátek Navštívení P. Marie, o němž z Prahy silné průvody přicházely.

Vida pozeňnané působení Theatinů, snažil se purkrabí Martinic dostati je do samé Prahy a přiměl císaře k tomu, že r. 1670 odevzdán jim dům za arcibiskupským palácem v Jelením příkopě, kde někdy panoši arciknížete Leopolda Viléma bydlívali. Do toho domu přistěhovalo se r. 1670 z Kajetánky několik Theatinů, avšak místo to nezdálo se jim ku založení kláštera příhodným a tudíž převzal tento dům od nich hrabě Martinic a koupil jim r. 1672 od hraběnky Anny Marie Trautmannsdorffové za 6000 zl. dům na nových schodech zámeckých, aby do něho se přestěhovali. Avšak již r. 1670 opřeli se sousední Barnabité tomu, aby na blízku jich kláštera nová řehole se usazovala, odvolávající se k nařízení Řehoře XV. a jiných papežů. Než sv. Otec Klement X. dovolil ku prosbě Martinicově Theatinům r. 1671, aby do nového sídla svého na schodech zámeckých se přestěhovali, což oni 1672 učinili. V Kajetánce zůstalo několik kněží pod superiorem, konající na oblíbeném tomto poutním místě služby Boží.

Upravivše sobě nový klášter, přisluhovali Theatini službami Božími v novém kostelíku P. Marie Einsiedelské, který na nové cestě zámecké u poprsní zdi Hradčanské zbudovala hraběnka Šternberková a dle této kaple nazývali nové toto sídlo své „*domem Panny Marie Einsiedelské pod hradem*“. Záhy však pečovali o stavbu většího klášterního kostela a smluvili se r. 1684 o koupi dvou měšťanských domů pod klášterem v ulici Ostruhové, kde

kostel státi měl. Jak řeholníci ti ve všem působení Prozřetelnosti Božské spatřovali, seznati jest z toho, že konali před svátkem sv. Kajetána po devět dní pobožnost s postem, aby si vyprosili šťastné vyřízení své prosby, kterou do Vídně v příčině koupě oněch domů poslali. Důvěra jejich v Prozřetelnost Božskou naplnila se, přišlo svolení od císaře právě, když devátý den pobožnost končili.

Stavbě kostela vadila nemálo stará Strahovská čili černá brána, která v Ostruhové ulici právě tam, kde kostel stavěti se měl, ulici zúžovala a Malou stranu proti Hradčanům uzavírala. Magistrát svolil sice hned 1684, aby Theatini věž a vedlé ní stojící ohyzdnou celnici rozbourali, žádal však, aby svým nákladem vystavěli celnici novou, z čehož stavbou až do r. 1691 odkládáno.

Posléze položil k novému chrámu „Panny Marie pod ochranou Božské Prozřetelnosti“ *základní kámen* arcibiskup Valdštýn r. 1691. při čemž přítomen byl purkrabí tehdejší Vratislav ze Šternberka. Než, stavba uvázla, hlavně pro neshody o věž a celnici. Konečně dovoleno r. 1711 Theatinům, aby staré budovy tyto svým nákladem sbourali a staviva z nich ku své potřebě užili, načež pracováno o kostele rychleji. *Vysvětil jej 1717* světicí biskup Daniel Josef Mayer. Klášterní budova, strmící na zámecké stráni přímo nad kostelem, spojena byla s ním umělým schodištěm.

Theatini Pražští nazývali se „*regulovanými kleriky Panny Marie pod ochranou Božské Prozřetelnosti*“ (de divina Providentia). Sluli též „řeholním řádem apoštolským“ a v lidu známi byli jmenem „Kajetáni“. Představeným kláštera byl *probošt*, po něm *vikář* a *senior*, hmotné záležitosti kláštera obstarával *prokurátor*. Probošt volen býval v kapitole na tři leta. Řeholníci, složivše sliby, kladli před své jméno španělské slovo Don (dominus = pán).

První probošti byli Vlachové: *Štěpán Schiattini*, dříve superior v Kajetánce za Strahovskou branou, po něm *Emanuel Pozo* či de Puteo, potom *Matouš Taberna* a *Jan Kř. Crucianus* (1693). Zatím vstoupilo do kláštera dosti jinochů domácích a z nich byl proboštem prvním *Kajetán hrabě Trautmannsdorff*, jenž ještě před složením řeholních slibů učinil v kostele Všem Svatých nadání 15.000 zl. na tři každodenní mše sv. Zemřel záhy a po něm následoval rytíř *Jan Hložek ze Žampachu*, jenž požíval veliké vážnosti, tak že třikráte na důstojnost proboštskou zvolen byl. Na domácím učelišti přednášel klerikům a byl též professorem na arcibiskupském alumnátě u sv. Vojtěcha. Roku 1707 poslal jej arcibiskup Breuner společně se svou kapitolou do Říma, aby se tam soudní vyšetřování stran blahořečení sv. Jana Nep. zavedlo

a kapitola sv.-Vítská svěřila mu posláni komisaře, aby v Římě vyjednával v příčině udělení práva pontifikalií kanovníkům u sv. Víta, čehož dosaženo bylo. Po něm byl proboštem *Alois hrabě Talacko*, jenž po 34 roky jako horlivý missionář v Německu, Rakousích, Uhrách a Čechách kázal. Potom *Václav hrabě Vratislav z Mitrovic* (1702), po mnoho let kazatel český v Praze, *Josef Gandolffi* (1705—1707), *Arnošt Veichard Barbo*, *František hrabě Lissau* (1710—1714), jenž horlivě o stavbu kostela péči vedl, *František baron Beck*, *Jan Rudolf Rehne* (1720—1724), *Jan Václav hrabě Vratislav z Mitrovic* (1726), *Václav Berchtold* (1737, 1756, 1760), *Václav Pachta* (1744, 1771, bývalý generál řádu), *František Stařimský* (1751), *Jáchym Čejka* (1762) a *Kajetán Věšník* (1773).

Theatini působili na kazatelně i v zpovědnici a účastnili se horlivě i díla missionářského. Roku 1723 odešli z kláštera Pražského na missie do východní Indie čtyři kněží: František Čabelický ze Soutic, Ondřej Pánvic, Václav Hložek a Jan Pierroni. Z prvních Theatinů do Prahy přišlých stal se Salvator Gallo později generálem řádu v Římě a Jan Comino představeným východoindických missií v Goje. V klášteře Pražském byly též noviciát a domácí studie, kde bohosloví, církevní právo a mudrctví přednášeno.

Z Theatinů Pražských byli českými spisovateli: *Maxmilián Vratislav* (vydal v Praze r. 1684 život sv. Ondřeje Avel. a r. 1693 ve Lvově život sv. Kajetána), *Karel Račín* (vydal čtyři české spisy, r. 1698 postní rozjímání, r. 1706 a opět 1720 kázání nedělní „Robota církevní“, r. 1712 sváteční kázání „Sněm nebeský“ a 1696 kázání „Duchovní zasnoubení“), *Václav Vratislav* (rozjímání postní „Krvaví potůčkové“ v Hradci Králové r. 1719), *František Kajetán Netvorský* sepsal „Poselství mrtvých k živým“, jež ale jen v rukopisu (univers. knihovny) zůstalo.*) Řád utvrdil se v Praze tak, že bylo v něm r. 1710 dvacet řeholníků a to většinou synů domácí šlechty. Ačkoli totiž Theatini v úplné chudobě žijíce i za žebravými řády stáli, nevládnouce netoliko statky, ale nasmějíce nikoho o almužnu prositi, vstupovali do kláštera jejich přece rádi *jinochové rodin šlechtických*, což jest zajisté krásným svědectvím zbožnosti, která tehdaž šlechtu českou zdobila. Jinochové ti přijímali řeholní roucho z povolání, stali se kněžími horlivými a odtud Theatini mezi panskými rody velmi oblíbeni byli. Jest pohnutlivo čísti listiny, jimiž mládenci ti před složením řeholních slibů zříkají se všech nároků na dědictví po rodičích a jiné listiny,

*) Josefa Jungmanna Historie literatury české.

jimiž rodičové šlechticů z vděčnosti, že synům jejich bylo popřáno, v roucho sv. Kajetána sloužiti Bohu i lidem, chudému klášteru znamenité dary buď na stavbu kostela, buď na mešní nadání či na výživu odkazují.

Tak dostal r. 1678 klášter dědictvím řeholníka Jana Bernarda z Bílenberka, příbuzného arcibiskupova 1500 zl. Emil Zdebor Janovský daroval za syna svého Jana Heřmana r. 1682 klášteru 300 zl. Antonín hrabě Přichovský, příbuzenec arcibiskupův, vstoupil do řádu a rodičové jeho darovali r. 1698 klášteru 4000 zl. na stavbu kostela, 3000 zl. na výživu řeholníků, tehdejších v nouzi postavených, 1000 zl. na mešní nadání a 500 zl. na mešní roucha. Ludvík šlechtic Villani, jehož syn v klášteře byl, dal almužny 1500 zl. Matka řeholníka Josefa Častolera věnovala r. 1712 almužny 1500 zl. Hraběnka Berchtoldová dala klášteru za syna svého, jenž sliby složil, r. 1712 darem 1000 zl. Rytíř Jaroslav Sternovský z Kádova, pán na Chlistově, dal za syna Františka 1500 zl. Jan šlechtic Audřický přijal r. 1719 roucho řeholní a otec jeho podělil klášter almužnou, rovněž r. 1721. Karel Albrecht Stařimský z Libštejna za syna Františka. Roku 1722 daroval Jan rytíř Pauller z Hohenburku za syna Václava 2000 zl., roku 1721 Vilém Křištof rytíř Jenšík z Jezova za syna Josefa 3000 zl. Kromě jmenovaných nalézáme mezi řeholníky ze šlechty Bonifáce z Nemyše, Kajetána z Neuburku, jenž proboštem se stal, a z jediné hraběcí rodiny Vratislavů tři, z nichž Maxmilián a Václav česky psali a Václav i třetí z nich Jan probošty se stali.

Mimo almužny od rodičů řeholníků dostával klášter hojně dary i od jiných šlechtických a měšťanských rodin. Michal hrabě Althan daroval r. 1678 na mše sv. 3000 zl., Ferdinand hrabě Hroznata z Kokořova odkázal r. 1700 na stavbu kostela 2000 zl., na mše sv. 1000 tolarů a almužny 1000 tolarů. Bernardin de Paoli, Vlach v Praze usedlý, dal r. 1702 na stavbu chrámu 400 zl. a opět r. 1722 almužny 1000 zl., rytíř Germán Bersuder r. 1709 na mše sv. 900 zl., vdova Marie Vogtová a hrabě František Gallas založili mešní nadání, též hrabě František Valdštýn, jenž r. 1713 věnoval klášteru 2000 zl., děkan Hořovický František Vrba založil za duši svou r. 1713 mši sv. nadáním 1000 zl., Alžběta Vobitecká roz. Vratislavová učinila nadání 700 zl., Václav Norbert hrabě Kinský složil r. 1716 na mše sv. 2000 zl., Anna Marie, velkovévodkyně Toskánská, dala r. 1726 na mešní nadání 5000 zl.

Jiní *dobrodinci* při stavbě kostela byli Jeroným Kollaredo hrabě Waldsee, Marie Adéla hraběnka Thunová, Josefa hraběnka Šternberková roz. Preisingová, Jan Cassinis de Bugello, professor

lékařství a Jan Kašpar Icking. Roku 1712 učinil cech Malostranských tesařů v klášteře nadání 50 zl. na roční mši sv. o svátku sv. Josefa. Prosté tyto číslice mluví významnou řečí. Jaká to byla nábožnost, jaká štědrost v bobatých rodinách českých! Jaké vychování měli ti panští synové, kteří se nerozpakovali, opustiti pobodlná šlechtická sídla a vstoupiti do chudého kláštera!

Avšak v klášteře, ač dobrodinců mu nescházelo, býval přece někdy citlivý nedostatek. První čas obraceny dary na stavbu kostela a úpravu kláštera. Hůře bylo, když války opět a opět tloukly na brány Pražské a dobrodějové kláštera z města buď se vystěhovali, buď válkami ochuzeni byli. Tu zvonívali Theatini klášterním zvonem často marně čekajíce, přinese-li jim štědrá ruka k obědu pokrmu; místo jídla trávili čas v jídelně nejednou rozjímáním a trpělivostí i odevzdáváním se v Prozřetelnost Božskou, která naučila je děkovati i za hlad a bídu, jíž připodobňovali se chudému Spasiteli a chudým apoštolům jeho.

Nejlépe se jim vedlo, pokud veleštědrý zakladatel jejich purkrabí Martinic a císař Leopold I. žili. Martinic odkázal jim jménem císaře r. 1674 25.000 zl., kterýžto odkaz zvětšil r. 1678 závětí na 30.000 zl., aby úroky z kapitálu toho (ročně 1800 zl.) plynuly na stavbu kostela a po dohotovení stavby aby z úroků vydržováno bylo 12 kaplanství (oltářníků) na sloužení mší sv. Sluší podotknouti, že hrabě Martinic původně chtěl, aby budoucí kostel byl opatřen 5 oltáři, totiž hlavním oltářem Nejsv. Trojice a korunování Panny Marie a pobočními oltáři Narození Páně, Ukřižovaného, sv. Josefa a sv. Leopolda. Mimo to odkázal tentýž dobrodinec r. 1678 ještě 5000 zl. jakožto jistinu pro dva stálé kaplany v kaplích Bolestné Panny Marie a sv. Kajetána, které v novém kostele býti měly. Podlé úmyslu hraběte Martinice měl býti nový chrám zasvěcen „*Prozřetelnosti Božské a Panně Marii*“. Hodinky, litanie a devítidenní pobožnost z r. 1769, jak je Theatini s lidem konávali, jsou sestaveny k úctě Nejsv. Trojice a Panna Maria se v nich pouze připomíná. *) Martinic zemřel roku 1685 a byl 10. ledna v Martinické kapli v chrámu sv. Víta pohřben. Částka srdce jeho, jakož sám nařídil, uložena byla v kapli Panny Marie Etinské v pouzdře, na němž napsáno bylo latině: „Po lvu a hadu kráčetí budeš, ó Matko Boží a potřebš lva a draka. Skroušeným a pokorným srdcem nehodného zakladatele tohoto chrámu

*) Odtud nastal v pojmenování kostela zmatek, obzvláště an v lidu slul neprávě „kostelem sv. Kajetána“. Sdělil P. Janeček, Redemptorista v Praze.

a převelikého hříšníka Bernarda Ignáce z Martinic, ó Bože, nepohrdneš.“ *)

V kostele klášterním bylo „bratrstvo Panny Marie pod ochranou Božské Prozřetelnosti“. Řeholníci rozdávali mezi lid též blankytný škapulíř neposkvrněného Početí Panny Marie, obdařený hojnými odpustky, jež od papežů Klementa X. a XI. dostala ctihodná zakladatelka ženského odvětví řehole Theatinské Voršila, příbuzenkyně sv. Kateřiny Sienské.***) Tak ujala se řehole sv. Kajetána na půdě české, že tu zdomácněla a kvetla. Theatini Pražští byli velikou většinou Čechové a konali ve svém chrámu kázání česká i německá.

Tuhý mráz, jenž zavanul koncem minulého věku po nivách církevních, spálil náhle i květ řehole sv. Kajetána v Praze. *Klášter Theatinů byl dne 20. února 1783 zrušen.***)* Žilo v něm posléze 15 řeholníků, totiž vikář Don Ondřej Haugvic, osm kněží, jeden klerik a pět bratrů laiků. Dostali výslužbu a opustili milý stánek svůj.

Klášterní budova prodána byla r. 1790 za 4315 zl., Kajetánka prodána r. 1791 a kaple Etinská v ní odsvěcena, stojí však posud v bídém stavu. Kaple Einsiedelská byla sbořena. Zvonice u klášterního kostela jest rozebrána a tři zvony, ulité roku 1706 od Mikuláše Löwa z Löwenburku, odneseny odtud do věže kostela sv. Ducha na Starém městě. Také klášterní chrám byl r. 1783 zrušen a prozatím zavřen. Bratrstvo Božské Prozřetelnosti rozpuštěno.

Avšak obyvatelé Ostruhové ulice těžce nesli, že odňat jim oblíbený chrám. Společně se staršími rozpuštěného bratrstva prosili tak dlouho, až jim r. 1786 kostel odevzdán, aby na své útraty o něj pečovali. Tenkrát byly některé nadace ze zrušených kostelů sv. Vavřince pod Petřínem a sv. Jana v Oboře do tohoto nově otevřeného chrámu přeneseny a na zvoničce, nad kostelem u bývalého kláštera r. 1786 znova zřízené, zavěšeny tři zvony od kostelů sv. Jana a sv. Matěje v Oboře, které tam posud visí, totiž Jan Kř., Matěj (nyní puklý) a malý Maria.

Roku 1794 zřízeno znova bratrstvo Božské Prozřetelnosti (od lidu. vůbec „Kajetánským“ zvané). Účelem jeho bylo pečovati o služby Boží v chrámu a o pohřeb členů. Toto bratrstvo vydržovalo u kostela kněze administrátora, jenž mše sv. sloužil a jiné

*) Poselkyně III. 544.

**) Hammerschmidův Prodomus. 479.

***) Beschreibung Prag's v. Jaros. Schaller. II. 27—30

pobožnosti v kostele konal. Při kostele založeny byly též znova některé mešní nadace. Veškeren kapitál, ježž toto bratrstvo pro kostel sebralo, jakož i nadační peníze odevzdány byly zádušnímu úřadu Pražskému, odkud obec Pražská v jakýsi patronátní poměr ku kostelu vstoupila, ač kostel stále zůstal v držení matice náboženské. *)

Klášterní budovu koupil nejprvé Václav Lieber a od něho r. 1793 hrabě Rudolf Morzin, jenž z bývalé domácí kaple dal udělati průchod na zámecké schody, kde jej podnes spatřujeme. V bývalé klášterní jídelně „Kajetánského domu“ konala se v letech 1834—1836 česká divadelní představení.

Roku 1850 zavedena v kostele zvláštním družstvem žen a panen májová pobožnost ku cti P. Marie, avšak milovníci chrámu toužili přece po rozsáhlejších službách Božích, kteréžto přání naplnilo se r. 1869. Až do toho roku konal v chrámu služby Boží sám kněz Emanuel Vidimský, administrátor již od r. 1841.

Štědrostí císařovny Marie Anny zakoupen roku toho od Jana Arbeitera za 60.000 zl. bývalý klášter č. p. 194—III., do té doby činžovní dům, se zahradou, a odevzdán kongregaci Nejsvětějšího Vykupitele či Redemptoristům, aby si zde klášter zřídili a tím nastala chrámu Panny Marie doba nová.

Zakladatelem *kongregace Nejsvětějšího Vykupitele* byl svatý Alfons Maria de Liguori, narozený r. 1696 v Neapoli, zprvu vyhlášený právník, potom kněz a missionář, jenž r. 1732 ještě s dvanácti soudruhy ustavil družstvo řeholníků, kteréž hlavně nejchudobnějším a nejopuštěnějším lidem v ohledu náboženském sloužití mělo. Sv. Alfons, zvolen byv doživotním vrchním představeným nové kongregace, zůstal jím, i když r. 1762 biskupem v sv. Agatě se stal. Složiv r. 1775 pro chorobu úřad biskupský, žil v středu svých řeholníků, až r. 1787 jako stařec 91letý svatou smrtí zemřel. Spisy jeho vzdělávají posud a ukazují cestu spásy. Sv. Otec Pius IX. prohlásil sv. Alfonse „učitelem církevním“. Řeholníci jeho působí horlivě na kazatelně i v zpovědnici hlavně na misiích a rozšiřují dle příkladu sv. zakladatele svého obzvláště úctu k nejsvětější Svátosti a k Panně Marii.

V Praze byla jim r. 1856 svěřena nejprvé duchovní správa na Karlově a v zemské trestnici, potom r. 1861 i na sv. Hoře u Příbrami, kde posud požehnaně působí. Roku 1869 *přestěhovali se dne 1. září z Karlova do nového kláštera svého „u Kajetánů“*. Prvním jich rektorem tu byl kněz *Antonín Mastalír*, jenž r. 1874

*) Pamětní kniha hl. fary u sv. Mikuláše.

zemřel. Nyní žije v klášteře deset kněží a šest bratří laiků, jichž rektorem jest *P. Karel Nováček*. Z nich *P. František Hašek* tlumočí spisy sv. Alfonse českému lidu našemu. Redemptoristé Pražští známi jsou po celých Čechách jako horliví missionáři.

Přišedše k „sv. Kajetánu“, jak lid Pražský, ač nesprávně, klášternímu kostelu P. Marie říká, jali se tito řeholníci chrám i služby Boží v něm znamenitě zvelebovati. Kostel pěkně obnovili a zavedli v něm osvětlení plynem. Kážou po všecy neděle a svátky ráno německy, a odpoledne česky, odbývají po celý květen při večerní Mariánské (májové) pobožnosti česká kázání, konají v sv. témdnu duchovní cvičení pro muže a založili při chrámu tato bratrstva:

1. *Bratrstvo Panny Marie na obrácení hříšníků* (z r. 1870), jehož původcem byl rektor P. Jedek. Pro členy bratrstva koná se každou neděli a každý svátek Mariánský večer v 7 hodin kázání střídavě české a německé, krom toho bývá každou sobotu a každý svátek P. Marie ráno mše sv. za údy.

2. *Bratrstvo k útěše dušiček v očistci* mívá každý první pondělek v měsíci kázání, modlitby a mši sv.

3. *Bratrstvo Panny Marie ustavičné pomoci a sv. Alfonse* mívá po sv. Janu Křtiteli slavné zádušní služby Boží za zesnulé členy a první neděli v měsíci navečer kázání.

4. *Jednota křesťanských matek a Panny Marie ustavičné pomoci* založena r. 1881 a přivtělena jednotě Budějovické.

Starší *bratrstvo Božské Prozřetelnosti* koná v chrámu zádušní mše sv. za zemřelé spoluúdy.

Klášterní kostel jest po celý den otevřen, pilně navštěvován a řeholníci v každou dobu jsou ochotni, posloužiti každému slyšením sv. zpovědi. Tak se dostalo kostelu P. Marie za zrušené Theatiny *výborné náhrady*.

Klášterní chrám vypíná se pěkným průčelím ve vlašském slohu v Ostruhové ulici a jest stavěn do kříže, nemá však žádné věže. Uvnitř jest nyní sedm oltářů.

Hlavní oltář, dřevěný, zřízen byl nákladem hraběte Norberta Oktaviána Kinského z Tětova, jehož znak nad hl. obrazem se spatřuje. Nápis na něm nahoře „Statio septima“ svědčí, že byl kostel tento obdařen týmiž znamenitými odpustky, jako hlavní chrámy (basiliky) Římské. Hlavní obraz na plátně představuje nahoře uprostřed královnu nebes Pannu Marii s Jezulátkem. Na levo pod ní jest sv. Kajetán zobrazen, jemuž Božské dítě škapulíř podává, na pravo sv. Ondřej Avellinský, dole sv. Václav a sv. Leopold a před nimi klečí sv. Marinonius, zpovědník sva-

tého Ondřeje Avell. Všecky posavadní popisy udávají, že krásný obraz ten maloval Reiner, avšak v universitní knihovně jest ze dne 1. května 1706 smlouva mezi proboštem Josefem Gandolfim a malířem na Novém městě Pražském Janem Valerianem Callotem, kterou tento se zavazuje, že pro kostel vymaluje tři obrazy, za něž dostane v pěti lhůtách celkem 170 zl. Mezi obrazy těmi uvádí se i obraz na hlavní oltář. (Listiny II. B. V. 2.) Nyní jest obnoven. Nad hl. obrazem jest sousoší Nejsv. Trojice a po stranách sochy sv. Vavřince, Šebastiána, Markéty a Barbory, vesměs bílé. Dole stojí krásné dvě bílé sochy sv. Norberta a sv. Jana Nepom. Nejsou však z úbělu (alabastru), jak namnoze se udává nýbrž dřevěné. Po stranách nad svatostánkem stojí sochy sv. Petra a Pavla. V levo hl. oltáře stojí kazatelna a v pravo *oltář sv. Tekly*. Obraz maloval František X. Balko, jest však již předělán. Při oltáři tomto koná bratrstvo dušiček své pobožnosti a při rozličných slavnostech staví se na něm přiměřené jiné obrazy k veřejnému uctění.

V pobočním křídle na epištolní straně stojí *oltář rodiny Páně*, vystavěný nákladem F. Ickinga. Dolejšek oltáře jest z mramoru. Pěkný obraz maloval dle smlouvy nahoře dotčené Jan V. Callot (dle Zapa a j. Halwax). Dole stojí nyní vkusná soška sv. Alfonse z terrakotty. Po stranách jsou bílé sochy sv. Jana Kř. a sv. Jáchyma a ve výklencích ve zdi též bílé sochy sv. Karla Borrom. a sv. Augustina. O vánocích bývají zde jesličky a koná se tu zvláštní pobožnost o dětství Páně.

V bočním křídle po evangelijní straně stojí mramorový *oltář nyní s obrázkem Panny Marie ustavičné pomoci*. Obrázek ten malován byl na prkně v Římě a dotýkán milostným prvoobrazem a má v pozlaceném rámci 60 ostatků svatých. Postavil jej Jeroným hrabě Kolloredo Waldsee a býval na něm původně obraz sv. Filipa Nérejského i sv. Ondřeje Avel., jenž nyní v klášterním oratoři visí. Dle všech posavadních popisů byl malířem jeho Martin Altomonte, dle listin uvedených Callot. Po stranách stojí sochy svatého Víta a sv. Václava a ve výklencích ve zdi sochy sv. Ignáce Muč. a sv. Vojtěcha, vesměs bílé.

V kapli v levo od vchodu stojí mramorový *oltář sv. Kajetána*, zřízený od Marie Adély hrab. Thunové. Obraz maloval Frant. Rothmayer. Nad ním čtou se případná slova Páně: „Pohledte na ptactvo nebeské, patřte na kvítí polní.“ Kolem jest 8 malých obrázků ze života sv. Kajetána a nahoře Boží oko s andělíčky vůkol.

V kapli na pravo od dveří jest *oltář* s obrazem *sv. patronů proti moru*, nahoře s menším obrázkem Panny Marie a dole s pěknou soškou sv. Jana Nep.

Na evangelijní straně hl. oltáře nalézá se *sakristie*, a na straně epištolní tmavá *kaple*, kde stává Boží hrob. Nyní jest zde jediný oltář *Bolestné Panny Marie*, jež původně Theatini sami zřídili. Nynější oltář pochází však z kaple sv. Anny chrámu sv.-Vítského a byl sem darován od kapitolního děkana biskupa Dra. Pruchy a jen socha Matky Boží jest ještě ze starého Theatinského oltáře. Po stranách stojí sošky dvou truchlících andělů, sv. Maří Magdaleny a sv. Jana Ev.

V hoření části kostela jsou obrazy na vápně: na epištolní straně smrti sv. Ondřeje Avel., a na evang. straně výjevů ze života sv. Kajetána.

Novou *křížovou cestu* maloval Josef Kolář. Na kruchtě stojí *varhany*, jež dle nápisu zhotovil r. 1757 Vojtěch Beer. *Hrobky* jsou v kostele tři: před hl. oltářem krypta Theatinů, před oltářem rodiny Páně hrobka šlechtičny Antonie Kaltenthalové, a v levém bočním křídle krypta bez nápisu.



3. Kaple sv. Karla Borromejského při vlašském špitále.

Pěkným zjevem minulých časů byla náboženská bratrstva, která z lásky k bližnímu pečovala o chudé, sirotky a nemocné, při tom však i o náboženské potřeby jejich se bedlivě starala. Kdo chudému chléb, nemocnému ošetření, osiřelému opatření hmotné poskytuje, koná skutek tělesného milosrdenství, kdo však trpícímu a opuštěnému člověku netoliko pomoc hmotnou dává, ale i o jeho nesmrtelnou duši pečuje, aby prospívala ve víře, v ctnosti a nábožnosti, ten mnohem záslušnější dílo koná. V Praze bývaly po všechny časy spolky mužů dobročinných a zbožných, kteří ze živé katolické víry ujímali se lidí nešťastných, nemocných a opuštěných, aby netoliko hmotnou bídu jejich ukojili, ale i v náboženském ohledu je povznesli.

Již od dávna usazovali se v městech Pražských Vlachové, zvláště za panování Ferdinanda I. a Rudolfa II. Bydleli ponejvíce na Malé straně, kde po nich nynější Malostranské náměstí Vlašským slulo. Zdá se, že i oltář sv. Ludvíka, jenž v starém kostele sv. Mikuláše stával, od nich zřízen byl. Roku 1573 utvořili zvláštní

kongregaci či „Tovaryšstvo pod ochranou Marie Panny na nebe vzaté,“ kterou potom papež Klement VIII. schválil a generál Jesuitů Claudius Aquaviva ku bratrstvu Římskému přivtělil, tak že údové tohoto družstva byli účastnými všech církevních milostí a výsad, bratrstvu Římskému udělených. Sídlo kongregace vlašské bylo při kolleji Tovaryšstva Ježíšova na Starém městě, kde povstala zvláštní vlašská kaple. Člen nové kongregace Dominik de Bossi měl pod sv.-Janským kopcem na Malé straně dům.

Dům ten, stojící na právě sv. Jana, koupili r. 1602 starší Tovaryšstva vlašského pro lidi chudé, nemocné a bez přístřeší, jelikož nikdo se takových ubožáků neujímal a oni v nouzi a bídě zůstávající, po ulicích semotam i v hnojích a na smetištích umírali. Z domu toho učinili Vlachové špitál a přijímali do něho nemálo nemocných a opuštěných, vychovávající je z almužen a vedlé možnosti pro odplatu Boží. Císař Rudolf II. dovolil r. 1608 kongregaci vlašské dům tento držeti, vysadil jej privilejem, sprostil na věčné časy všech zemských berní a svolil, aby kongregace špitál rozšířila, hřbitov a kapli zřídila a mohla přijímati odkazy a dary od dobrodinců.*) Starší Tovaryšstva koupili tudíž r. 1613 sousední kus zahrady na gruntech a právomocnosti kláštera Strahovského a opat Kvestenberk jim dovolil, aby na pozemku tom špitál rozšířili, kapli vystavěli a hřbitov založili s tou výminkou, aby ze špitála, hřbitova a kaple ročního platu stálého dědičného při čase sv. Martina pět kop míšeňských odváděli. Opat Strahovský jménem celého konventu daroval zároveň neodvolatelně z lásky křesťanské těchto pět kop a žádal jen, aby ze špitála konventu Strahovskému na uznání starodávné právomocnosti platilo se o sv. Martině ročně stálého platu pět krejcarů, spolu slíbil špitálu jakožto gruntovní vrchnost ochranu, bylo-li by jí někdy třeba.

Tu jali se Vlachové stavěti nový špitál a při něm pěknou kapli pod jmenem Marie Panny a sv. Karla Borromejského a dokonali vše r. 1617. Umělci a řemeslníci vlašští tehdy v Praze žijící mnohé práce na domu a kapli konali zdarma. R. 1616 navštívila špitál královna Anna, choť Matyáše, která potom r. 1618 odkázala závěti špitálu ročních 500 zl. Za vpádu Sasíků do Prahy r. 1631 vedrala se kořistivá tlupa vojáků do kostela a špitála hledajíc pokladů, leč nenalezla než listiny a knihy, které potrhala. Po válkách zkvétal špitál přispěním dobrodinců znamenitě. Čeští měšťané zřídili v něm též zvláštní kongregaci, kterou, když počet chudých, o něž pečovali, vzrostl až na 437, přeložili ku kapli

*) Prodromus 480.—498. s listinami.

Betlemské. R. 1656 odkázal Vlach Ferdinand Chiesa, pán na Ronově a Suchotleskách, veškeré jmění své špitálu. Jiní dobrodinci byli r. 1666 Daniel Jaromírský ze Stromberku, Helfried svobodný pán Kaiserštejn, hraběnka Marie Anna Berková, Jan rytíř Minetti, jenž r. 1744 špitálu odkázal své panství Větrný Jeníkov a Adaukt hrabě Deym, který daroval svůj statek Viklantice. Roku 1777 byl s vlašským špitálem spojen francouzský špitál v Senovážné ulici, jenž měl tehdaž jmění 33.733 zl. na hotovosti, statky Hořepník a Loutkov a kamencové doly u Chomútova, z čehož jmění špitální velice vzrostlo. Císařovna Marie Teresie a Josef II. pochválili činnost starších špitálních a poslali rektoru a dvěma představeným r. 1777 penízky, aby je nosili, a dovolili, aby ku rozšíření špitálu zakoupen byl od hraběte Karla Šporka sousední dům.

Vlašský špitál, původně nemocnice a útulna chudiny, stal se během času chudobincem a sirotčincem. Bývaloť tu 50 chudých lidí, později i více, živobytím opatřeno, a 150 dítek obého pohlaví; v pozdějších časech však mnohem větší počet sirotek býval zde vychováván. Krom toho vedli starší špitální péči o mnoho kojenců (nalezenců) v domech soukromých. Hoši škoie odrostlí učili se nákladem kongregace řemeslům, děvčata dostávala při vdavkách po 20 zl. daru, krom toho poděloval špitál ze zvláštní nadace čtyři chudé osiřelé dívky, když se vdávaly, 30 zl. Jméno špitála rozmnoženo bylo tak, že byl čas, kdy přes 800 sirotek, 100 starců a 70 vdov jedním rokem všelikého dobrodiní v něm požívali.

Špitální *kaple* ozdobena byla *třinácti oltáři*, při nichž konaly se časté a slavné služby Boží a pobožnosti. Byli zde stále tři kněží, administrátor a dva fundatisté, kromě toho přísluhovali zde i odjinud duchovní, ježto v kostele mnoho mší sv. založeno bylo.

U hlavního oltáře sv. Karla Borrom. bývala ve všední dny ráno v 8 hodin mše sv., při níž sirotci modlili se růženec za císařskou rodinu. O pouti konala se tu čtyřicetihodinná pobožnost a bývaly zde kromě nadačních mší sv. po celou oktávu denně čtyři mše sv. při velkém účastenství lidu slouženy. O svátku sv. Karla Bor. býval zde lidu k uctění ukazován list psaný rukou tohoto světce a opatřený odpustky. Před oltářem měl hrobku Helfried svobodný pán Kaiserštejn, dobrodinec špitála, za něhož týdně sloužili tu Františkáni od P. Marie Sněžné dvě mše sv.

Po straně evangelijní byly oltáře sv. Augustina, sv. Jana Kř. se sklípkem vlašské kongregace, sv. Ignáce Loyolského, Nejsv. Trojice, P. Marie řečené „za sklem“, a sv. Josefa.

Na epištolní straně stály oltáře sv. Rocha, P. Marie Bolestné, sv. Matěje, sv. Rosalie, sv. Františka Xav. a sv. Lucie i Otilie. U oltářů P. Marie za sklem, P. Marie Bolestné, sv. Rosalie a sv. Lucie i Otilie byly založeny mše sv. Slavnost sv. Františka Xav. konána při oltáři jeho kněžími Jesuity, po zpívané mši sv. býval průvod s mládeží a druhého dne slavná zádušní mše sv. za zemřelé špitálníky. Slavnost posvěcení kaple konala se na sv. Annu, krom toho bývala na svátek Narození P. Marie velká slavnost. Na velké svátky byla při službách Božích přítomna celá vlašská kongregace. Každou neděli a každý svátek konali špitální kněží pro domácí ošetřovance i lid kázání. U oltáře sv. Lucie bylo oratorium pro nemocné, v němž sirotci každodenně ve 4 a v 6 hodin večer za dobrodince růženec se modlili. Na kůru zpívali sirotci při varhanách každou sobotu litanii lauretánskou a na dveřích přibita byla papežská bulla s plnomocnými odpustky všem, kdož přijavše nábožně sv. svátosti, kajicně v špitále umrou.

Tak v tomto domu, láskou křesťanskou založeném a bohatě nadaném, postaráno bylo o hmotné opatření ošetřovanců i o to, aby se tu Bohu ustavičně čest a sláva vzdávaly. Nepochopitelným způsobem zrušen byl i tento blahodárný ústav roku 1789. Měl tehdáž 289.539 zl. jmění a živil 83 chudých, pečoval o 716 sirotek, kteří dílem v špitále bydleli, dílem již na učení byli, o 32 žen a o 10 kojenců. Ošetřovanci dostali výslužné, kostel i budovy špitální r. 1791. prodány měšťanu Františku Müllerovi za 3000 zl. Matriky křtěných, oddaných a zemřelých v špitále, jež kněz administrátor vedl, odneseny na faru sv. Apolináře.

Tak rázem zmařeno dílo šlechetné lásky křesťanské. Kaple špitální odsvěcena a oltáře z ní odneseny.

Avšak již roku 1804 založili Pražští Vlachové, sestoupivše se opět v „*italskou kongregaci*“, nový sirotčinec pro chlapce a koupili (teprvé) r. 1830 své původní špitální stavení, do něhož sirotčinec se přestěhoval. Jelikož veškeré značné jmění kongregace r. 1789 státem zabráno bylo, nemohlo dobročinné toto bratrstvo nyní již více bývalého rozkvětu se domoci. Kongregaci náleží posud kaple při kolleji Klementinské v Karlově ulici. Správu sirotčince vede ředitelstvo, skládající se z 46 členů kongregace, rodem Vlachů, v Praze usedlých. V sirotčinci bývá dle hmotných poměrů kongregace 27--34 hochů vychovááno, kteříž dílem do českých, dílem do německých škol chodí a kromě toho i doma jazyku vlašskému se učí. Hochy dorostlé dává kongregace na rozličná řemesla a schopnější i na studie. Od doby trvání ústavu bylo zde až do r. 1880 celkem 309 sirotek přijato a vychováno. Náklad na vy-

držování ústavu uhrazuje se dílem z nájemného z jedné části budovy kongregační, hlavně pak z příspěvků a darů činných a přispívajících členů kongregace i jiných dobrodinců. Veliké zásluby o ústav má ředitel prof. Luigi Tonelli.*)

Při vchodu do sirotčince nalézá se na zdi domu obraz Krista Pána, žehnajícího dítky, s nápisy: „Útočiště sirotek“ a „Blahoslavení milosrdní, nebo milosrdenství dojdou.“ Pod obrazem jest napsáno: „Kdožkoli jedno z takových dítek přijme ve jménu mém, mneť přijímá.“ (Mark. 9, 36.) Nad dveřmi jest na vápně obraz sv. Karla Bor.

Kaple byla r. 1839 opět obnovena a církevně požehnána. Jest dosti prostranná a má světlou kópuli a nyní *jediný oltář* z černého mramoru s pěkným obrazem, na němž spatřuje se sv. Karel Bor., an v slávě nebeské nad sirotky se vznáší. Maloval jej r. 1839 Václav Markovský. V kópuli jsou vymalováni Panna Maria, sv. Karel Bor. i sv. Roch a jest tu nápis: „Tak svět světlo vaše před lidmi, ať vidí skutky vaše dobré a chválí Otce, jenž jest v nebesích.“ Kazatelna ozdobena jest obrázky dobrého Pastýře a čtyř evangelistů a na stěnách visí obrazy Panny Marie, sv. Lukáše a Krista Pána.

V sakristii jsou pěkné dva obrazy.

Na jednom spatřuje se sv. Karel Bor. v nemocnici. Dle nápisu maloval jej r. 1647 Max Antonín Cassinis. Druhý představuje sv. Ignáce, sv. Františka Xav. a sv. Františka Borgiaše v nemocnici. Ve velké síni sirotčince visí obraz sv. rodiny od Skréty, jenž někdy býval v sakristii vlašské kaple v Karlově ulici, a podobizna arcibiskupa Pražského Lohéla, kromě jiných obrazů dobrodinců ústavu tohoto.

Při skromných příjmech svých nemůže kongregace v kapli sirotčince vydržovati pravidelné služby Boží. Chovanci chodí na mši sv. do kaple v ulici Karlově. V kapli sv. Karla Bor. bývají nyní služby Boží jen o pouti, kdy v předvečer bývá požehnání, na den sv. Karla v 8 hodin mše sv., při níž členové ředitelstva a chovanci Tělo Páue přijímají, v 10 hod. zpívaná mše sv. a odpoledne požehnání.



*) Zpráva vlašské kongregace v Praze za rok 1880.

4. Kostel sv. Karla Borromejského

a mateřským domem kongregace Milosrdných sester
téhož svatého pod Petřínem.

Milosrdná láska k lidem trpícím a opuštěným jest nejkrásnější ozdobou Církve katolické. Podlé příkladu Božského zakladatele svého ujímala se Církev po všechny časy sirotků, nemocných, opuštěných a nešťastných a velikáni její, světcové, byli i hrdinové křesťanské lásky k bližnímu. Z nich nehynoucí památku zanechal obzvláště kardinál arcibiskup Milánský sv. Karel Borromejský († 1584). Když v letech 1569 — 1570 v Miláně hlad a nakažlivá nemoc a r. 1576 strašný mor zle řádily a osoby úřední i bohatí měšťané z města uprchli, věrný pastýř Karel zůstal uprostřed stáde svého, sám osobně lidi morem zachvácené vyhledával, obsluhoval, těšil, sv. svátostmi, šatstvem i lékařstvím opatroval a všechny své peníze, koberce, náčiní stolní, prádlo i šatstvo k tomu věnoval, tak že někdy sám ničeho neměl.

Založil všeobecný chudobinec, ústav pro sirotky, útulnu, spolek pro zachránění padlých osob ženských a několik jiných dobročinných bratrstev.

V duchu velikého tohoto světce působilo několik řeholí a nejnověji pokračují v díle jeho obzvláště *Milosrdné sestry sv. Karla Borromejského*, či, jak jim lid někde říká, *Borromejky*. Kongregace tato povstala r. 1652 v lotarinském městě Nancý působením zbožného advokáta Emanuele Chauvenela a došla v krátké době znamenitého rozkvětu. Hlavním zakladatelem kongregace byl Epifanius Louys, Premonstrát, který sestrám pravidla dal a trvání řádu ustálil.

V Praze byly počátky její skromné. Šlechetný lidumil professor Alois Klar založil ústav pro dospělé slepce, jenž po smrti jeho přičiněním choti a syna jeho nabyt nynějšího domu svého v Brusce. Správa ústavu toho svěřena byla snahou kněze Heřmana Dichtla Milosrdným sestrám. K tomu účelu odebraly se r. 1835 dvě dívky z Čech do mateřského domu kongregace v Nancý, za nimiž po roce jiné dvě následovaly. Složivše řeholní sliby, vrátily se r. 1837 do Prahy, majíce úmysl, založiti zde nové odvětví kongregace. Prozatím působily v ústavu slepců v Brusce. Na žádost arcibiskupa Schrenka byla kongregace tato r. 1841 potvrzena. Pomocí mnohých dobrodinců koupila kongregace r. 1842 zahradu a dům pod Petřínem od barona Bretfelda a zřídila zde ihned malou nemocnici pro ženské. V letech 1851 — 1854 vystavěly tu Milosrdné sestry novou velkou nemocnici do čtyř úhlů, k čemuž četní

lidumilové přispívali, mezi nimiž vynikal zvláště nábožný kníže František Jiří z Lobkovic. Velmož ten r. 1851 první základ položil sám k budově a neostýchal se po čas stavby přestrojen za nádenníka denně asi 3 hodiny tu pracovati. Tato nemocnice stala se filiálkou veliké všeobecné zemské nemocnice na Novém městě a nyní bývá v ní 220 nemocných mužů i žen bez rozdílu náboženství ošetřováno. Roku 1855 vystavěn byl nový kostel a posvěcen dne 4. listopadu na jméno sv. Karla Borrom. K prvotnímu pozemku svému získaly sestry později ještě část vinice Strahovské.

Ze skromných počátků vyvinula se v Praze zvláštní samostatná kongregace Milosrdných sester a rozšířila se z mateřského domu pod Petřínem po Čechách, Moravě, obojích Rakousích i Prusku (odkud však sestry pověstným kulturnickým bojem vypuzeny byly) tak, že nyní působí sestry v zemích těchto v 54 domech dílem v nemocnicích, dílem ve školách, opatrovnách, sirotčincích, chudobincích a trestnicích, pracující takto neunavně a obětavě ve všech oborech lásky k bližnímu.

V mateřském domu v Praze má sídlo *generální představená celé českorakouské kongregace*, Eufemie Johanna Němcová, která jest vlastní tvůrkyní kongregace této, a jednou z těch čtyř panen, které v letech třicátých z Prahy do Nančy se odebraly, odkud vrátily se jako prvotiny českých Milosrdných sester. V mateřském domu jest noviciát a ústav ku vzdělání sester učitelek a bývá v něm celkem 70 až 90 sester řeholnic, novicек a kandidátek noviciátu (postulantek).

Milosrdné sestry mimo službu ve veliké nemocnici své mají v Praze v Úvozu (hluboké cestě) šestitřídnou (německou) dívčí školu, spravují opatrovnu na Hradčanech i sirotčinec udržovaný spolkem dám sv. Notburgy, ústav pro nedospělé slepce a ústav jesliček na Hradčanech, kde nejmenší dítky chudých rodičů opatrovány jsou, kromě toho spravují opatrovnu, sirotčinec a školu v Karlíně, opatrovnu, školu pro ženské práce a útulnu pro služky na Smíchově a ve Vinohradech opatrovnu. V nejbližším okolí Prahy spravují ženskou trestnici v Řepích, kde žije 37 sester. Kongregace šíří se neustále, zřizujíc téměř každým rokem nové domy a v nejnovější době má i několik českých ústavů, ač mateřský dům posud výhradně němčinou ovládán jest.

Prívětivý *kostel sv. Karla Borromejského* v kotlině mezi stráni Petřínskou a svahem Strahovským stojící má štíhlou vížku a uvnitř tři oltáře. Na oltáři hlavním jest krásný obraz, představující sv. Karla Borrom, an v Miláně na náměstí rozdává nemocným pokrm. Nad oltářem jest na vápně obraz Panny Marie, královny

andělů. Obrazy ty maloval Vilém Kandler. Po stranách stojí na oltáři sošky sv. Jana Ev. a sv. Maří Magdaleny. Na dvou postranních oltářích jsou pěkné obrazy Srdce Pána Ježíše a Srdce Panny Marie. V kostele tom bývá (střídavě s kostelem sv. Josefa) v květnu vždy ob rok májová pobožnost s kázáním (německým) a požehnáním každý den po celý měsíc. Služby Boží koná zde po celý rok zpovědník sester, nyní kněz Jan Kř. Vavřík.

Kromě kostela nalézá se v samé nemocnici *kaple s oltářem rodiny Páně*, kde bývá mše sv. pro nemocné sloužena.

5. Kaple sv. Notburgy

v sirotčinci pro dívky v č. p. 321—III.
na sv.-Janském vršku.

Církev katolická honosí se výtečnými světci ze všech stavů, vznešených i prostých, a má pro všechna povolání vzory ušlechtilých ctností křesťanských. Příkladem a orodovnicí osob služebných jest sv. Notburga, která roku 1265 v městečku Rottenburku v Tyrolsku se narodila, a nejprve na zámku svého rodiště hospodyní byla, potom ale, když lakotná paní jí zakazovala, udíleti chudým lidem almužny, a rozkazovala, aby dávala veprům to, čeho z jídla ušetřila, raději k sedlákovi za děvečku šla, kde mohla volně se modlití, a chudinu podporovati. Později vrátila se na mnohé prosby na zámek, odkud s ní i požehnání Boží bylo odešlo, a zemřela jako světice r. 1313. Tělo její odpočívá na oltáři v kostele Ebenském v Tyrolsku, kde zbožný tyrolský lid velice ji ctí.

Úctu k této pokorné světiici zavedl v Praze dobročinný spolek šlechtných dám, které zvolivše si ji za patronku, pečují nyní o blaho osiřelých dívek. Již r. 1813 sestoupilo se v Praze několik nábožných paní v jednotu ku ochraně služebných děveček a sirotek. Roku 1821 utvrdil se spolek ten za předsednictví kněžny Zdeňky z Lobkovic a vytkl si účelem, ošetřovati osiřelých dívek. Když r. 1825 v čelo spolku vstoupila kněžna Eleonora Thurn-Taxisová roz. Lobkovicová, podařilo se koupiti pro ústav domek na Hradčanech. Po smrti této předsedkyně (1834) nastoupila na její místo kněžna Isabela Thurn-Taxisová roz. hraběnka Eltzová, která získala r. 1835 ústavu příhodnější dům na sv.-Janském vršku. Správu ústavu převzaly r. 1839 Milosrdné sestry sv. Karla Bor. Roku 1839 tu bylo 13 dítek, r. 1840 přibýlo jich 7, r. 1845 jich bylo 24, r. 1846 již 29, a nyní nalézá v ústavu 80 osiřelých

dívek výživu a vychování, z nichž 30 požívá zaopatření zdarma z nadací, a za ostatní platí se ročně 120 zl. Předsedkyní spolku „dám sv. Notburgy“, jenž o dívky ty péči má, jest kněžna Eleonora Thurn-Taxisová. Počínaje r. 1881 přijímá spolek i muže za údy. Duchovním ředitelem spolku i ústavu jest Strahovský podpřevor P. Justin Koblasa. V ústavu nalézá se krásná *kaple sv. Notburgy*, v níž r. 1849 dovoleno bylo mši sv. sloužiti. Na oltáři jest pěkný obraz sv. Notburgy, k níž sirotkové se tulí. Maloval jej Frant. Čermák nákladem 107 zl., jež daroval veliký dobrodinec a katecheta ústavu, jmenovaný kněz P. Justin Koblasa. Roku 1872 byl obraz ten od biskupa Dra. Karla Pruchy posvěcen. Mši sv. slouží v kapli Strahovští kněží všecy neděle, svátky, úterky a pátky.

6. Kostel sv. Vavřince na Petříně.

Překrásný jest rozhled s temene zeleného Petřína na Prahu a daleko do krajů českých. Hora ta vystupuje srážně z kotliny povltavské (141 metrů nad hladinu Vltavy a 69½ metru nad dlažbu v král. hradě) a vábí oko zelenými sady, bílými letohrádky, lepou ozubenou zdí Karlovou a kostelem sv. Vavřince, jenž s nejvyššího temene jejího, vysoko i nad samým chrámem sv. Víta vévodí celému okolí Pražskému, jsa i s temene krkonošské Sněžky dalekohledem viditelný. Zde, na vrcholu Petřína prý pohanští Čechové bohům obětovali a ohně posvátné pálili a Libuše v nadšené chvíli před Přemyslem předpovídala zde dle podání budoucí vzrůst a slávu Prahy volajíc: „Město vidím veliké, jež slávou hvězd se dotýká!“ Pověst vypravuje, že kníže Boleslav II. návodem sv. Vojtěcha dal na Petříně postavit kapli sv. Vavřince, poněvadž pohanský lid zde ku cti bohů oheň pálil a všelijaké pověrečné věci tropil, proto kaple prý posvěcena sv. Vavřinci, jenž trápením na rozpáleném rošti koruny mučednické dosáhl. Dlouho byl Petřín na stráních svých i na pláni až k Bílé hoře porostlý lesem, jenž ještě v XII. století zde se připomíná, a bývalo zde popraviště, kde zejména r. 1108 někteří nešťastní Vršovci rozkazem knížete Svatopluka byli stínáni a kde 29. prosince 1250 k rozkazu Václava I. bývalý dvorský sudí Ctibor mečem odpraven jest.

Jméno hory Petřín již v XII. století bylo staroznamé a již tenkráté užívalo se kamene ze skal Petřínských ku stavbám. Tak dal r. 1134 Silvester, opat Sázavský, vydláždit Sázavský

kostel kameny hlazenými, přivezenými až s Petřína. Nejstarší bezpečnou zprávu o kapli sv. Vavřince na Petříně máme z r. 1135, kdy ji kníže Soběslav I. přivtělil ku kapitole Vyšehradské, aby mohla platiti povinnosti své 12 kop stříbra Stolicí apoštolské za ochranu a uznání své bezprostřední podřízenosti pod ni. Ku kapli sv. Vavřince náležela tehdáž ves Choleč v Rakovnicku a některé stálé platy. Podací právo ku kapli měla kapitola Vyšehradská a sice tak, že kněz býval podáván od kanovníka, jenž měl v správě ves Choleč, z níž však odváděl kapitole 12 kop stříbra, jež se odváděly do Říma. V XIII. století byl v držení kaple a nadání jejího probošt Diviš, jenž odpíral placení povinnosti na místě kapitoly, načež král Václav I. vydal r. 1252 rozkaz, aby děkan a kapitola uvázali se sami v držení Cholče a plat do Říma zapravovali. Dle pokračovatele Kosmovy kroniky dal *děkan sv.-Vítský Vít* (†1271) kapli sv. Vavřince zvětšiti či snad znova od základů vystavěti a opatřil ji krásnou věží, z čehož lze souditi, že kapitola sv.-Vítská tenkrátě jakési právo ku kapli té měla, ačkoli ještě r. 1328 uvádí se Jan z Mělníka, kanovník Vyšehradský, jakožto správce kaple. R. 1390 byl správcem kaple Beneš, až do r. 1392 Martin Tvořidlo, od r. 1392 Václav z Hořovic. Nynější seminářská zahrada náležela v XIV. století jakožto rozsáhlá vinice kapitole sv.-Vítské a sáhala až ku kapli samé.

Karel IV. dal v letech 1360 — 1363 stavěti novou městskou zeď, která od kláštera Strahovského táhne se na Petřín a po kraji té hory až dolů k Újezdu.*) Zeď ta stojí posud a ponevadž r. 1361 a 1362 v Čechách zuřil hlad a stavba zdi té pracujícím lidu při veliké drahotě úlevu poskytovala, nazvána hradba na Petříně „hladovou“ zdi. Karel prý sám přicházel denně na Petřín a rozdával dělníkům chléb. R. 1370 přišli do Prahy z východu koberečníci, ponejvíce Mahomedáni z Persie, kteří zde dělali perské tkaniny, čalouny a koberce. Aby byli odděleni od křesťanů, vykázal jim prý Karel IV. za obydlí Petřín, kde pracovali v letě v pestrobarevných stanech, na něž lidé z města s podivením hleděli. R. 1585 byl správcem kaple Beneš, jenž s konsistoří se smluvil, aby cesta podél vinice ku kapli vedoucí byla na budoucí časy v předvečer a v den svátku sv. Vavřince i v den památky posvěcení kaple volná těm, kdož do kaple putují. Cesta šla vedlé nynější seminářské zahrady.

R. 1590 dal vedlé učiněného slibu *Jiří Henrich z Frankenštejnu* kapli sv. Vavřince opravit. Za Rudolfa II. byly na Petříně

*) Tomkův Dějepis Prahy I. 33. 403. II. 128. V. 200.

k zábavě císařově ohňostroje z kusů vypalovány. Aby kusy snáze na Petřín se dostaly, udělán r. 1602 do hradby nedaleko kostel a sv. Vavřince otvor, avšak byl později zazděn, poněvadž zloději tudy prolézali a hubili stromy, jež císař zde pěstoval a též vojsko v městě posádkou ležící tudy houfně vybíhalo a lidu za branou rozličná násilí činilo. R. 1626 byla střecha kaple bouří poškozena a císař Ferdinand II. ji dal opravit.*)

Po bělohorské bitvě jeví se kapitola sv.-Vítská jako strážkyně kaple na Petříně, jejíž péčí služby Boží zde konány byly. V minulém století „byl představeným kostela na Petříně“ horlivý kněz *Norbert Saazer*, rodem Bavorák, jenž velikých zásluh o zvelebení této svatyně si dobyt. Jeho přičiněním založeno při kostele sv. Vavřince dne 9. prosince 1732 „*bratrstvo Pražských kuchařů*“, kteří již r. 1654 ku počtě sv. Vavřince v městech Pražských jakési družstvo, avšak neznámo při kterém kostele, měli. Ku bratrstvu tomu přistupovaly i osoby šlechtické a sama císařovna Marie Teresie dala se do něho zapsati. Dvě zbožné měšťanky Pražské, Regina Höberová a Rosalie Kunsková společně s knězem Saazerem zřídily po cestě vedoucí od Strahovského kláštera vedlé hradeb na Petřín kapličky křížové cesty, které byly od sebe vzdáleny úplně dle vzoru křížové cesty v Jerusalemě. Působením téhož kněze zbudována uprostřed vrchu dle vzoru Jerusalemského *kaple Božího hrobu*. Roku 1733 zavedl zde Saazer pobožnost křížové cesty, kterou brzo Pražané si oblíbili a zřídil u kostela též pohodlný byt pro kněze. U kostela stála tenkrát vojenská prachárna stářím velice sešlá a kapli nebezpečná. Kněz Saazer vymohl si dovolení, aby ji sbořil a opodál svým nákladem novou vystavěl. Když stará kaple návalu zbožného lidu již nestačila, jal se ji rozšiřovati přístavkem, jež vyvedl až do výšky šesti loktů nad zemi, musil však, nedostatkem peněz nucen, ustati a dovolávati se r. 1740 pomoci české komory, při čemž vytkl, že vystavěl novou prachárnu a tím státu výloh uspořil. Měla-li prosba jeho účinek, není známo. Zatím vznikl mezi knězem Saazerem a bratrstvem kuchařů spor v příčině obětných darů, jichž kostelu se dostávalo. V sporu tom snášel horlivý kněz mnoho trpkostí, a byl posléze z úřadu svého propuštěn, načež brzo zemřel. Hlavní odpůrce jeho v sporu tom založil za duši jeho mši sv., z čehož se dá souditi, že svědomí mu nedalo pokoje, a že nebyl bez viny v sporu, jímž obětavý kněz do hrobu usouzen byl.

*) Dějepisné zprávy o kostelu sv. Vavřince na Petříně od Jana Krbce. V Praze 1844. Schottky Prag II. 301.

Nastalé válečné zmatky a smrt duchovního správce Saazera byly příčinou, že kostel na Petříně zůstal nedostavěn a opuštěn. Tu ujal se zanedbané stavby té probošt sv.-Vítský *František Strachovský ze Strachovic*, jenž nákladem 1700 zl. r. 1770 kostel dostavěl. Nová stavba záležela v tom, že k staré kapli přidělána jest prostranná loď kostela s kópulí a dvěma věžemi na severní straně. Probošt Strachovský dal obnoviti i křížovou cestu na cestě od Strahova na Petřín vedoucí. Měla šest malých kapliček, z nichž na každé straně vymalována byla jedna štace, dvanáctá štace byla ve výklenku kostela mezi oběma věžemi, třináctá v kapli sv. kříže a čtrnáctá v kapli Božího hrobu uprostřed prostranství před kostelem. Avšak netrvalo dlouho a utěšené toto místo zbožnosti mělo navždy zničeno býti. Roku 1783 zemřel a zde pochován František Wolf, administrátor kostela a již za rok zrušeno jest bratrstvo kuchařů, které na Petříně své pobožnosti konalo a kostel jest zavřen (1784). Vláda jej nabízela ku prodeji, avšak kupec nepřihlásil se žádný a tak zůstal zavřen a opuštěn. Podobně zanedbána jest křížová cesta a zašla téměř nadobro, ač lid Pražský nepřestal sem putovati, zvláště v svatém témdnu.

Že téměř Petřína opět milým cílem poutníků Pražských se stalo, o to má největší zásluhu *Václav Hořicer*, oficiál státní účtárny. Jeho snahou vzbuzen živý ruch, jímž Petřín znamenitě zveleben jest. Kapitola sv.-Vítská odstoupila svůj pustý a hrbolovitý pozemek u kostela Pražské obci zdarma a působením nejv. purkrabí Karla hr. Chotka bylo toto místo srovnáno a v utěšený sad proměněno. Roku 1836 postaveno bylo na tomto prostranství 14 nových kapliček křížové cesty, které v letech 1837 a 1838 podlé výkresů slavného Josefa Führicha vymalovali na vápně bavorští malíři Jan Müller a Josef Holzmaier. Každá kaplička stála 320 zl., kterýžto náklad uhradili biskupové a preláti čeští, obec Pražská, universita, gymnasia v Praze, stavovský výbor a někteří šlechtici čeští. Krásná *křížová cesta* byla dne 16. září 1838 slavně vysvěcena. Velicí zástupové zbožného lidu ubírali se v průvodu z chrámu sv. Mikuláše na Petřín, kde provinciál Františkánů Jan N. Friček štaci po štaci světil, konaje hned u každé příhodné modlitby se zpěvem. Po tom bylo pod širým nebem české a německé kázání. Pražané začali nyní Petřín pilněji navštěvovati. Obec Pražská pečovala o cestu a o udržení sadů i křížové cesty. Tou dobou byl z milodarů zanedbaný kostel vnitř i zevnitř důkladně obnoven a dne 30. srpna 1840 od světícího biskupa Františka Tippmanna k veliké radosti zbožných zástupů, kteří z celé

Prahy sem zavítali, slavně vysvěcen. První poutní slavnou mši sv. a spolu své prvotiny konal v obnoveném tomto chrámu na sv. Vavřince dne 10. srpna 1841 novokněz Strahovský Karel Eugen Tupý (slavný básník Boleslav Jablonský). Strahovský opat Jeroným Zeidler pečoval o to, aby v kostele tom v letních měsících všechny neděle a pátky sloužil mši sv. kněz ze Strahova. Od té doby zbožní Pražané rádi chodí na Petřín, ač cesta sem dosti daleká jest.

Obnovený chrám sv. Vavřince převzala obec Pražská v správu a r. 1840 přivtělen jest jako filiálka k sv. Mikuláši.

Roku 1845 byla kaple Božího hrobu, počátkem minulého století knězem Saazerem vystavěná, z milodarů péčí Václava Hořicera obnovena.

Až do r. 1849 mohli poutníci ku kostelu též od Strahovského kláštera podél městské hradby choditi, avšak vojenské úřady uzavřely téhož roku cestu tu, tak že odtud bylo lze na Petřín se dostat pouze cestou, která z Vlašského náměstí podél nemocnice Milosrdných sester mezi zdmi zahrad Strahovské a kníž. Lobkovické vede. Pouze na velký pátek bývala otevřena také cesta z Nebozízku podél hradby nahoru vedoucí. Od r. 1882, kdy obec Pražská vinici Nebozízek koupila a ve veřejné sady proměnila, jest po celé léto otevřena cesta na Petřínské téměř i těmito sady.

Veliké nebezpečí hrozilo kostelu dne 9. září r. 1849. K 9. hodině večer vypukl v sousední vojenské budově požár, který celý ten dům strávil, při čemž i dva vojíní uhořeli. Oheň dostal se oknem i do kostela a na západní věž i střechu, které brzo v plamenech stály. Vojsko zachránilo z kostela mnoho věcí a přičinilo se, aby požár celou střechu nezničil. Uvnitř utrpěly oltáře škodu. Magistrát Pražský jako patron dal škodu požárem učiněnou napravit a neunavený Václav Hořicer sebral opět tolik milodarů, že i vnitřek chrámu opraven byl. *)

Kostel sv. Vavřince jest přívětivá, dosti prostranná budova s dvěma věžemi a kópulí. Mezi věžemi na severní straně kostela stojí tam, kde někdy bývala dvanáctá štace křížové cesty, ve výklenku nyní kamenná *socha sv. Vojtěcha*, kterou sochař František Dvořáček zhotovil a měšťan František Šusta, majitel vinice Nebozízku, r. 1842 sem daroval. Zbožný dárce byl k tomuto věnování pohnut ctihodným podáním, že sv. Vojtěch svou radou přiměl knížete Boleslava II. k založení kaple sv. Vavřince na

*) Pamětní kniha fary sv.-Mikulášské.

tomto místě, kterou i sám posvětil. Na štítě mezi věžemi spatřuje se znak probošta Strachovského a nad ním jsou sochy Nejsv. Trojice, sv. Jana Nepom. a sv. Moniky. Nad západním průčelím stojí socha sv. Vavřince.

Vnitřek kostela, v podobě kříže stavěného, jest příjemný a má tři oltáře. Na hlavním oltáři spatřuje se pěkný obraz mučednictví sv. Vavřince, jež r. 1693 vymaloval Jan Claude Manno, malíř z Burgundu. Obraz ten ležel pohozen v kapli Staroměstské radnice, až Václav Hořicer pro obnovený kostel si jej vyžádal, načež 1840 malíř Václav Markovský jej obnovil. Kromě toho visí tu obrazy srdce Pána Ježíše a Panny Marie a na evangelijní straně obraz zbičovaného Spasitele. Na straně epištolní jsou na vápně obrazy: Kristus Pán v Emauzích, a apoštol Tomáš dotýkající se vzkříšeného Pána.

Na straně epištolní jest v bočním křídle na oltáři obraz *božského Vykupitele* r. 1844 od Františka Burdy inšpektora Petřínského malovaný a sem darovaný, a na evangelijní straně stojí oltář s obrazem *sv. Františka Saleského*, malovaným od V. Markovského, darovaným od opata Jer. Zeidlera r. 1844, a s menším obrazem dobrého Pastýře.

Ve výklenku pod kópulí stojí socha sv. Jana Nep., naproti jest kaplička s Kristem Pánem zbičovaným, a pod kůrem stojí oltářík sv. Kříže a visí obrazy sv. Antonína a Pána Ježíše v Emauzích.

Na stropu v *sakristii* jest na vápně vyobrazen sv. Vojtěch, an drže v ruce plán kostela, ukazuje Boleslavu II. na zápalnou oběť pohanskou na Petříně, a pod obrazem jsou dva latinské letočetné nápisy a sice: „Tolik uplynulo let od doby, v níž vystavěn jest kostel na tomto místě, na němž příšery v ohni Pražanům se zjevovaly, a nynějškem“ (totiž 744); „Léta toho (totiž r. 991) Boleslav nábožný založil, sv. Vojtěch posvátným olejem zvlažil.“ Obraz malován jest tudíž r. 1735 a první nápis vztahuje se k pověsti vypravované od Hájka, že v ohni na Petříně rozžíhaném vídali Pražané lidské postavy, jež měli za duše svých dědů a jimž obětovali chléb a peníze, házejíce je do ohně, až Boleslav oheň uhasiti a kostel sv. Vavřince vystavěti kázal.

Pod sv. Vojtěchem spatřuje se anděl s listem, na němž letočetně napsáno jest: „Bůh pak nové stavbě této zdaru uděliž“ (1735). Nahoře jsou vyobrazeni dva mužové lámající kameny a v pozadí spatřuje se chrám sv. Víta. Pod kópulí jsou znaky knížete Boleslava (kotel!), sv. Vojtěcha, p. Henricha Frankenšteina a choti jeho Jindřišky z téže doby, při poslední obnově předělané.

V kostele visí též obrazy křížové cesty. Ve východní věži visí teď jediný zvonek.

Na prostranství před kostelem stojí kromě kapliček křížové cesty ještě *dvě kaple*. Větší z nich ku straně východní „*Kalvárie*“ ozdobena jest vížkou z daleka viditelnou. V kapli jest sv. kříž se sochami Panny Marie, sv. Jana Ev., a sv. Maří Magdaleny, a na klenbě vymalován obraz hada na poušti na kříž vztyčeného. Před touto kaplí stojí kamenná kazatelna a pod ní jest žalář. Uprostřed planiny nalézá se *kaple Božího hrobu*, vystavěná dle vzoru Jerusalemského z pískovce. Jest v ní ve skále hrob vytesán, v němž odpočívá podoba Krista Pána v životní velikosti. Nad kaplí vznáší se na 8 sloupech kópule, která však velmi chatrna jest a obnovena bude. Obec Pražská zamýšlí kapličku tuto nově překlenouti a i obrazy křížové cesty důkladně obnoviti.

Při kostele bydlí hlídač sadů Petřínských a spolu kostelník. *Služby Boží* konají tu kněží Strahovští, a sice od postu až do Všech Svatých bývá zde všecky pátky, neděle a svátky ráno v 8 hod. mše sv., a v nedělích postních odpol. ve 2 hod. požehnání a po něm křížová cesta.

Svátek sv. Vavřince slaví se v kostele českým kázáním, zpívanou mší sv. a odpoledním požehnáním. O svatém témdnu konají zde zástupové zbožného lidu Pražského již záhy zrána pobožnost křížové cesty. Služby Boží bývají na Petříně zvlášť od té doby, co pohodlnější cesta vinicí Nebozízkem vedoucí otevřena jest, po celé léto utěšeně navštěvovány.*)

7. Kaple sv. Kříže

v paláci hrabat Thunů Žehušických

č. p. 180—III. na zámecké stráni.

V čtrnáctém století stál na místě tohoto paláce dům pana Beneše z Kravař, ježž brzo po r. 1370 koupil Litomyšlský biskup Petr pro sebe i nástupce své. Byla v něm kaple sv. Kříže, v níž pravidelné služby Boží konali Augustiáni z kláštera sv. Tomáše. **)

Nynější starožitný palác s věží, střelnami a branou náležel až do r. 1656 hraběcí rodině Leslie. V pěkné kapli slouží se po čas přítomnosti hraběcí rodiny v nedělích a o svátcích mše sv.

*) Hájek udává, že na Petříně někdy byl klášter Celestínů, což jest smyšlenka.

**) Tomkův Dějepis II. 123.

8. Morový sloup Nejsv. Trojice a sv. patronů českých na Malostranském náměstí.

Roku 1713 zuřil v Praze hrozný mor. Vypukl v červenci a stával se den ku dni hrozivějším. Arcibiskup Khünburg nařídil, aby každodenně ráno a k večeru v 8 hodin se zvonilo k modlitbám za odvrácení metly té. Aby nákaza v kostelích se nešířila, rozkázal, aby služby Boží konány byly v Praze na náměstích; než morová rána uchvacovala každodenně množství lidí a pouze dne 28. září zemřelo jich tu 285. Malostranští shromažďovali se ku konání služeb Božích na náměstí před kostelem sv. Mikuláše, které tehdejší vládky slulo. Tam stál uprostřed oltář. Na den sv. Václava bylo tu nejprve české, po něm německé kázání a po pontifikální mši sv. přistoupil k oltáři první syndik obce Malostranské a skládal tu hlasitě *slavný slib*, jímž rada a veškerá obec tohoto města se zavazovala, že k ukojení spravedlnosti Boží a k odvrácení moru postaví na tomto místě sochu Nejsv. Trojice. Slavnému slibu tomu zbožná obec dostála. Již na den Všechných Svätých požehnán byl s velikou zbožností a slávou k soše základní kámen, jež položil místodržitel Maxm. Krakovský hr. z Kolovrat. Zároveň odeslala Malostranská rada císaři Karlu VI. výkres sochy a věnovala mu jej v přípisu prosíc, aby císař „nehleděl na nepatrnost díla toho, oběť ta jest zajisté obci přiměřena. Menší město více dáti nemůže. Dílo to malé jest, obsahuje však věci nesmírné, oslavujíc Trojjediného krále, jehožto království nebude konce.“ Sousoší navrhl císařský stavitel Alliprandi a provedli je v pískovci a mramoru sochař Ondřej Quitainer a učeň jeho Jan Ferd. Brokof. Odhalení a požehnání sloupu dalo se s velkou slávou o svátku Nejsv. Trojice r. 1715. V kostele sv. Václava bylo nejprve české kázání, jemuž přítomen byl arcibiskup Khünburg, po něm měl pontifikální mši sv. suffragán Josef Mayer a všickni členové městské rady přistoupili mezi mši sv. k stolu Páně. Po tom seřaděn jest průvod k sloupu na náměstí, kde arcibiskup posvátný obřad vykonal, načež 150 hudebníků doprovázelo chvalozpěv „Tě Boha chválíme“. Z přebytku sebraných peněz založila obec nadání, aby farní duchovenstvo každoročně v svatvečery Nejsv. Trojice, P. Marie beze skvrny počaté, sv. Vojtěcha, sv. Jana Nep., sv. Prokopa, sv. Ludmily a sv. Václava, jichž sochy u sloupu stojí, konalo z farního kostela sv. Václava průvod k sousoší a zde pobožnost s litaní a zpěvem konalo. Pobožnost ta byla později pro deštivé počasí a hluk na náměstí přeložena do kostela.

Za 57 let navštívena byla Praha r. 1772 opět hladem. Po odvrácení jeho dala městská rada sousoší obnoviti, při čemž odstraněny sošky některých andělů, tak že nynější nejsou již původní. Roku 1869 bylo krásné sousoší stářím dosti zvetšelé. Sbor dobrodinců dal je tudíž nákladem 1500 zl. prací Jana Krannera znova důkladně opravit i kardinál Schwarzenberg požehnal toto dílo dne 17. října 1869.

Na vysokém podstavci vypíná se do výšky 33 loktů trojstranný jehlanec, znamenající trojosobnost v jediném Bohu. Podstavec, na němž sochy stojí, vykládán jest černým, jehlanec rudým mramorem. Na straně polední jest stůl oltářní, na východ, sever i západ jsou tři vodojemy, do nichž voda z tlam lvů teče. Nad stolem oltářním stojí na hadu, pŕlměsíci a zeměkouli Panna Maria bez poskvrny počatá. Poněkud nížeji stojí na podstavcích sochy sv. patronů českých. Na jihu spatřujeme v pravo sv. Václava, v levo sv. Vojtěcha, na straně západní sv. Ludmilu, na východní sv. Jana Nepom., na severu sv. Prokopa. Nad sochou P. Marie vypodobněna jest Nejsv. Trojice a zcela nahoře stkví se na jehlanci ozážené oko Boží. Celé skupení soch těch jest mistrně provedeno. Latinské nápisy znějí v českém překladu:

Nad oltářním stolem na černé mramorové desce: „Sláva budiž Bohu Otci, Bohu Synu, Bohu Duchu svatému. Pod vele-slavnou záštitou nejjasnějšího a nepřemožitelného císaře římského Karla VI., krále v Němcích, Uhrách a Čechách, přispěním zbožným Menší město Pražské Nejsvětější Trojici sliby své posvěcuje“ (letočet 1713).

Na straně k západu: „Bohu Otci, Bohu Synu i vycházejícímu z obou Duchu, Třem děj se rovné klanění“ (týž letočet).

K východu: „Stvořiteli, Vykupiteli i štědrému Duchu čest a plesání.“ Nad třemi vodojemy jsou v pískovci nápisy: V pravo (vztahuje se k Bohu Otci): „Zřídlo života“, v levo, k západu (vzhledem Boha Syna): „Zřídlo spasení“ a k severu (vztahuje se k Duchu sv.): „Zřídlo milosti.“

Na památku obnovy roku 1772 čteme tyto nápisy:

Nad stolem oltářním: „Sloup ten zřízen byl při ukončení moru a obnoven, když hrozný hlad umírněn jest.“ Po obou stranách stojící andělové drží štítky, na nichž jsou letočetné nápisy z r. 1772 a sice u anděla na pravo: „Slávě Nejsvětějšího trojjediného Boha zasvěcen“, na levo: „Od vděčné rady a obce Menšího města Pražského.“ Památkou opravy r. 1869 jest mramorová černá deska s letočetným nápisem: „Neskončená sláva a plesání Tobě, Otče i Synu i Duchu svatý, od tobo času až na věky věků.“



II.

Farní osada sv. Tomáše.

1. Dvorní farní chrám sv. Tomáše apoštola s klášteřem poustevníků řádu sv. Augustina.

V třináctém století měl benediktinský *klášter Břevnovský* pod hradem Pražským vedlé samé zdi městské pozemek. Na této půdě byl hřbitov *s kostelem sv. Tomáše a kaplí sv. Doroty*, jež snad sami opatové Břevnovští, neznámo v které době, založili.

K tomuto kostelu uvedl král Václav II. r. 1285 se svolením biskupa Pražského Tobiáše i opata Břevnovského Křišťana novou *řeholi poustevníků sv. Augustina*.

Tento řád povstal r. 1256. Do toho roku žilo několik různých řeholí poustevnických, celkem sobě podobných. Poustevničtí tito řádové spojili se k rozkazu papeže Alexandra IV. na společné kapitole v Římě r. 1256 v jednu řeholi, přijali pravidlo sv. Augustina a zvolili si společného generala. Jeden z předních, tímto způsobem sjednocených poustevnických řádů byli poustevníci sv. Viléma, vévody akvitánského, založení r. 1156, kteří měli původně řeholi sv. Benedikta a bílé roucho nosili. Avšak kázeň klesala v řádu tak, že týž papež Alexander IV. i Vilemitům nařídil, aby přijali jméno, řeholi a kázeň sv. Augustina, čemuž představení řádu zprvu sice se vzpírali, avšak již r. 1266 vyhověli. Aby jim přechod ten usnadněn byl a aby v řeholi sv. Augustina zachovala se stálá památka tohoto splynutí, ustanovil papež, aby Augustiáni nosili dvoje řeholní roucho, bílé, jež mívali Vilemité, a sice měli užívat šatu tohoto v klášteře, a černé, jež nositi měli mimo klášter, obzvláště při všech slavnostních a církevních úkonech. Černé roucho nosili Augustiáni původně na památku toho,

že dle starobylého podání sv. Augustin po smrti své svaté matky Moniky výhradně černý, smutečný oděv nosil. *)

Nový klášter u sv. Tomáše nazýván byl za prvních časů také jménem *Vilemitů*, z čehož jde, že první obyvatelé jeho byli původně benediktinskými Vilemity a snad i v nějakém spojení s klášteřem Břevnovským stáli.

Mnichové ti byli počítáni mezi řády žebravé, avšak již papež Alexander IV. dovolil jim držeti statky zemské. Celkem však nebylo jmění poustevníků u sv. Tomáše zpočátku velké. **)

Mimo kostel sv. Tomáše, kapli sv. Doroty, hřbitov a příslušný pozemek daroval jim Václav II. městiště jakéhosi měšťana Konráda ze Žatce. K tomu přidala r. 1306 abatyše sv.-Jirská, Přemyslovna Kunhuta půdu za zdí městskou v předměstí na Písku, později připomínanou jako klášterní zahradu a r. 1323 královna Eliška jiné městiště u kláštera samého. Kromě Prahy dostal klášter r. 1328 od biskupa Olomouckého Hynka Berky z Dubé jistý plat ze vsi Střem a r. 1338 od Štěpána z Tetína ves Lhotu, jinak Březovou u Berouna.

Augustiáni Pražští obdrželi od svého zakladatele pro kapli sv. Doroty část hlavy této světice. Hned po darování nového sídla začali stavěti a asi po dvou měsících posvětil jim nový oltář s hřbitovem u kláštera biskup Inzelerius z řádu poustevnického. Starší kostel sv. Tomáše i kapli sv. Doroty strhli hned r. 1285 a jali se budovati nový chrám, na němž za 31 let potom dokonán byl toliko *kůr*, ježž 2. května 1316 s velikou slávou na jméno sv. Tomáše ap. *posvětili* arcibiskupové Mohučský a Trevířský tehdaž v Praze meškající spolu s biskupy Pražským a Olomouckým i suffragány jejich. Roku 1345 vysvěcen byl v kostele nový oltář sv. Jana Ev., avšak stavba dlouhé lodi chrámu dokonána byla teprve r. 1379. Slavnost *posvěcení dohotovené svatyně konala se 17. dubna 1379* s prevelikou nádherou. Vykonalť posvěcení papežský legát Piléus s přísluhováním dvou arcibiskupů, totiž Ludvíka Mohučského a Pražského Jana z Jenštýna i čtyř biskupů, Olomouckého Jana ze Středy, Pavóna Apollonského, Hynka Vladimířského a Johla Majorského. Loď posvěcena na jméno sv. Augustina, ačkoli celý chrám i potom jméno své podle kůru podržel nejša jinak nazýván leč kostelem sv. Tomáše.

Nový chrám náležel mezi největší a nejkrásnější kostelní stavby v Praze. Byl gótický, trojlodní, s okny umělou kružbou

*) „Něco z řádu sv. Augustina“ od P. M. Krupského. Blahověst r. 1870.

**) Tomkův Dějepis Prahy I. 425—426. II. 115—120. III. 124 až 127. 207.

ozdobenými a měl tytéž rozměry a základy jako nynější. V kůru stál hlavní oltář sv. Tomáše, před ním byly po stranách stolice řeholníků a slavnější pro biskupy a preláty. Po pravé straně byla kaple sv. Doroty jako zvláštní boční stavení. Připomíná se v něm sedm kaplí, z nichž kaple sv. Augustina byla blízko hlavních dveří. Oltář v kapli sv. Mikuláše uvádí se již r. 1339, kaple sv. Jana r. 1345, tedy mnohem dříve, než byl kostel ve své celosti dokonán. Avšak i potom zvelebován byl chrám dále; okolo r. 1400 posvěcen jest nový oltář v kapli Božího Těla. Kromě kaplí připomínají se v kostele ještě čtyři oltáře a později, r. 1414, byl vysvěcen nový oltář Navštívení Panny Marie a sv. Maří Magdaleny uprostřed chrámu, na němž stála kamenná socha Matky Boží, kterou český pán Markvart z Kostí již r. 1396 zjednal. Mezi stavbou chrámu budovalo se zároveň o jistých částech kláštera. V něm byl *ambit* na místě, kde posud ochoz se nalézá, *sakristie* s oltářem sv. Kateřiny dosaváde zachovaná a *kapitola* či kaple sv. Filipa a Jakuba, to jest nynější kaple sv. Barbory v ambitu. Tu založil jmenovaný již Štěpán z Tetína, synovec Jana probošta Vyšehradského a písař království českého za posledních časů krále Jana. Byla dokonána asi r. 1338 neb 1339. Oltáře v ní světil za Karla IV. biskup Olomoucký Jan ze Středy, zvláštní příznivec kláštera toho. Opět však vysvěceny r. 1410 nový oltář sv. Kristikoly i sv. Bargarie, sv. mladátek i jedenácti tisíc panen uprostřed kaple a oltář sv. Markéty i Anežky po levé straně a jiný oltář sv. Šimona i Judy a sv. Justiny. Blíž nového prostředního oltáře položena jsou tehdejší ve hrobě povýšeném těla sv. Kristikoly a sv. Bargarie, dcery krále španělského, darovaná někdy od krále Jana Štěpánu z Tetína a ve zvláštní skřínce připojeno tělo jednoho ze sv. mladátek, které daroval klášteru Karel IV. Tělo sv. Justiny odpočívalo pod oltářem dle ní nazvaným. Kaple tato nazývá se r. 1410 obzvláštně krásnou.

V ambitu stála *kazatelnice německá* a tam kdesi socha neb obraz Panny Marie, darovaný kolem r. 1385 od stolaře Frenclina, jenž založil r. 1391 také věčnou lampu, aby tu hořela v noci.

Kostel sv. Tomáše s kaplemi i ambit klášterní byly oblíbeným místem ku *pohřbům* znamenitějších osob z měšťanstva Pražského, zvláště Malostranského i také z vyšších stavů, kteří byli dobrodincové kláštera.

V kůru připomíná se jmenovitě hrob světícího biskupa Pražského Hynka, biskupa Vladimířského, který byl ze řádu poustevníků († 1387), tamže byl při začátku kůru hrob Kejhusta (Kejstuta) či Jindřicha, bratra Vitolda, velikého knížete litevského,

který zemřel v Praze r. 1413. Prostřed kostela pohřben byl rytíř Jan Kluk řečený Bolec, nájemník proboštství Pražského za doby Karla IV. i manželka jeho Markéta; v kaplích pochováni byli hofmistr královny Žofie Mikuláš z Ořecha, Ofka z Kolečova, Procek ze Suchomast, dvořenín markrabí moravského a Odolen z Pyšel. Z české šlechty tu byli pohřbeni ještě Beneš z Vartenberka nejvyšší purkrabí, Beneš a Zdeslav ze Šternberka a Mikuláš z Hasenburka. Obyčejné pohřební místo řeholníků bylo v kapitole a v kůru, dobrodinec jejich Štěpán z Tetína i dcera jeho Markéta pochováni byli mezi nimi v kapitolní kapli. Dle inventáře, r. 1415 začatého, měl kostel sv. Tomáše znamenitá *roucha bohoslužebná*. Bylo tu 88 stkvostných ornátů s příslušenstvím, 39 pokrovů na oltář ozdobných a 16 obyčejných, 11 přikrovů ku pohřbům a 22 monstrancí a křížů rozličných stříbrných a drahokamy ozdobených. O slavnostech bývaly stěny kůru ověšeny stkvostnými čalouny, na nichž byly obrazy představující stvoření světa a příběhy ze Starého zákona, Krista Pána se sv. Augustinem, dětství Spasitelovo, radosti Panny Marie a umučení Páně, byly tu však i obrazy světské, na nichž spatřovali se bojovníci šermující, pacholata laň ssající a j. Také tu byl čaloun s velikým orlem černým ve žlutém poli, pod kterým byl někdy Karel IV. provoděn od Břevnova ku Praze, když se vracel jako korunovaný císař z Říma r. 1355. Čaloun ten daroval klášteru Mikuláš Jenteš, potomní podkomoří královský, jenž s dcerou svou Dorotou v klášteře také pochován byl. Roku 1405 byl ve dvoře klášterním slit velký zvon, který vážil mědi a cínu 52 centnýřů a stál 116 kop českých grošů, byl však na zvonici vytažen teprve r. 1412, protože střecha věže k tomu přestaviti se musela.

Z jednotlivých částí kláštera připomínají se r. 1398 refektář, r. 1420 ložnice a dílna, r. 1368 knihovna, r. 1421 pekárna a sklepy. Knihovně daroval biskup Olomoucký Jan své knihy odkazem r. 1368, když se strojí na cestu do Vlach. Byly mezi nimi netoliko spisy obsahu duchovního, ale i díla starých spisovatelů římských a jiných pozdějších, zvláště kniha vlašského básníka Dante a výklad k ní.

Hlavní vrata do klášterního dvoru byly tam, kde stojí východní řada domů v ulici sv.-Tomášské, tehdáž Písecké, a na místě nynějšího nárožního domu do náměstí Valdštýnského stál klášterní pivovar. Místo to koupil klášter r. 1358. Král Václav IV. přidal klášteru ještě městiště pod starou klášterní zdí. Na půlnoční straně hraničil klášterní dvůr blíž brány Písecké s velkým domem, jenž počátkem 15. století náležel pověstnému podkomoří Zikmundu Hulerovi.

Důchody kláštera záležely větším dílem jen ve platech peněžních. Skoro všechny tyto platy pocházely z darování rozličných dobrodinců, zvláště pochovaných v klášteře. V Praze měl klášter na rozličných domech platů r. 1416 dohromady 74 kop 48 grošů českých ročně. Platy ostatní na rozličných vsích činily úhrnem 117 kop 34 grošů a 3 peníze. Mimo to měl klášter již před r. 1338 ves Lhotu, jinak Březovou u Berouna a některé lány jinde, tak že summa ročního důchodu kláštera činila v 14. století v penězích 217 kop 44 grošů a 3 peníze. Klášter náležel k Augustiánské provincii českobavorské a byl sídlem provinciála. V 14. století stály pod provinciálem české kláštery *Ostrovský* či sv. Dobrotivé, *Domažlický*, *Mělnický* a *Pivoňský*. Prvním hodnostářem v klášteře byl jako posaváde *převor*, krom něho býval tu *prokurátor* a *lektorové*, kteří přednášeli mladým klerikům na domácím učelišti. Mezi učenými Augustiány stkvěl se tu *Mikuláš z Loun*, jenž již r. 1334 bohosloví v klášteře vyučoval a po něm *Mikuláš Cassianus*, jenž později kardinálem se stal. Roku 1355 vyučoval v klášteře slavný *Jakub z Bělé*. Okolo r. 1391 žil v klášteře starší *lektor Mikuláš*, jenž sepsal *inventář* klášterní či seznam privilegií a listin i věcí kostelních. Inventář ten vedli dále pokračovatelé až do 16. století a posud chová se toto dílo v klášteře (codex Thomaeus) jako důležité zřídlo staršího dějepisu kláštera u sv. Tomáše.

Z řádu sv. Augustina přednášeli lektorové i na novém vysokém učení, od Karla IV. zřízeném, zejména jmenovaný *Mikuláš z Loun*, který již r. 1347 na universitě, ještě ani nepotvrzené, přednáseti počal. *) Do jednoho z nich, jenž v domě Lazarově čtení měl, stěžoval si Konrád Waldhauser, že mu křivě přičítal věci, kterých on nekázal. Také vedl si r. 1364 u převora stížnost na jednoho mnicha, jenž v kázání o hromnicích téhož roku jej Antikristem nazýval a i jinak tepal. Roku 1413 byl mistrem na bohoslovecké fakultě z řádu sv. Augustina bratr Heřman, jenž přednášel i po odchodu Němců z Prahy. V klášteře byli dva kazatelové, německý a český. Z českých uvádí se r. 1391—1392 Václav. Při počátku *bouří husitských* r. 1419 obsadil pan Čeněk z Vartenberka také klášter sv. Tomáše žoldnéři nejvíce německými. Ti však hned 4. listopadu utekli na hrad, když *Mikuláš z Husi* na Malou stranu vtrhl. Dne 9. května 1420 zapálili vojenští hejtmani Pražští též klášter sv. Tomáše, jehož shořela však jen

*) Frind Kirchengesch. II. 309.

některá část. Horší pohroma stihla jej 14. června téhož r. 1420, kdy husitští Pražané a Táboři úplně jej *ohněm zničili*.*)

Tak rázem zahubeno krásné dílo, o němž tak dlouho pracováno! Mnichové uprchli ještě v čas z Prahy. Některí kronikáři vypravují však, že ti, kteří se opozdili, od Husitů zavražděni byli. Po letech, r. 1437 vrátilo se několik mnichů do Prahy. Nalezli smutné zříceniny a upravili si v nich jakési obydlí. Kostel obnovili pomocí dobrodinců r. 1497. Avšak již r. 1503, o svátku Nanebevzetí Panny Marie stihlo kostel, nedávno z rumů povstálý, nové neštěstí — *shořel poznovu!* Schudlý klášter opět jej časem obnovil. Bývalo v něm v 16. století jen málo mnichů, někdy jen tři a ti ještě byli cizinci. Provinciál posílal do něho z Vídně řeholníky Vlachy, Španěly a Němce, jen aby klášter úplně nezhynul. Někdejší hojné klášterní statky byly v cizích rukou a skromný konvent, který po husitských válkách živořil, nebyl již ani stínem někdejšího slavného kláštera.

O slavnosti Nanebevstoupení Páně r. 1509 stalo se v kostele neštěstí. Dle starého zvyku představováno bylo vstoupení Krista Pána tím způsobem, že při mši sv. vytahována socha vzkríseného Spasitele provazem skrz otvor v klenbě na půdu, k čemuž mnoho lidí se sešlo. Nevedli si při tom zbožně. Na kruchtě diváky přeplněné stáli královští trubači a troubili při vytahování sochy. Tu však sřítla se kruchta se všemi lidmi a mnozí zlí lidé měli prý z toho radost. Dle Hájka nikdo o život nepřišel, dle jiných bylo šest lidí zabito a mnoho jiných zraněno. Hned na to v neděli pohádal se jeden holomek z hradu o nějakou lotryni s Uhry, kteří byli za příčinou korunování v Praze u krále Ludvíka. Uhři se bránili a z toho nastala taková rvačka na ulici, že zvoněno na věži u sv. Mikuláše na poplach a lidé zahálčiví odevšad se sbíhali, Uhry bili, vraždili, šestnácte z nich zabili, obydlí jejich vydrancovali a jich čuby, hazuky, peníze, stříbro, sedla a uzdy odnášeli. Zabití Uhři byli pohřbeni v klášteře sv. Tomáše, král však kázal některé z buřičů Pražských na Malostranském tržišti mučiti a mečem odpravit.**)

V šestnáctém století měl kostel sv. Tomáše velkou váhu. Byl kromě klášterního chrámu u Maltézů, tenkrátě však jen skromně opatřeného, jediným katolickým kostelem farním na Malé straně. Kazatelové byli při něm dva, český a německý a klášter musil při nedostatku mnichů českého kazatele odjinud najímati, ba

*) Tomek IV. 51. 66.

**) Hájková Kronika česká.

někdy neměl ani jediného svého kněze, jenžby byl mohl německy kázati. Tak oznámil r. 1565 arcibiskup Brus z Mohelnice císaři, že převor jest zavázán, mimo tehdejší počet bratří (bezpochyby cizinců) chovati ještě jednoho kněze, kterýž by německy kázati mohl, poněvadž na Malé straně jest mnoho Němců, kteří do kostela toho chodí a v něm na větším díle se pochovávají. *) Českým kazatelem byl v kostele sv. Tomáše delší čas *Václav Hájek z Libočan*. Kázal tu hned po svém na kněžství vysvěcení r. 1524 a vrátiv se z venkova, kde v duchovní správě se mu nedařilo, koupil si r. 1533 na pozemcích klášterních dům a usadil se v něm, zastáváje úřad českého kazatele v kostele. Zde spisoval svou českou kroniku, jejíž tisk počal r. 1540. Avšak dne 2. června 1541 vznikl onen strašný požár, jímž část Malé strany, také dílem klášter sv. Tomáše, potom hrad s chrámem sv. Víta a deskami zemskými zničeny jsou a tímto ohněm shořela také část Hájkovy kroniky již vytištěné, tak že některé archy znova tisknouti se musily. V odměnu za sepsání kroniky obdržel Hájek od krále Ferdinanda I. r. 1544 proboštsství v Staré Boleslavi, zůstal však stále českým kazatelem u sv. Tomáše, nesídle v Staré Boleslavi, kde pouze několikrát mši sv. sloužil. Kapitolní děkan a konsistoř Pražská zadali proto r. 1547 ku králi stížnost proti Hájkovi, žádající, aby buď do Boleslavi se odstěhoval a služby Boží tam konal, aneb aby proboštsství mu odňato bylo. Hájek bezpochyby se vymlouval, že jest ho v Praze nezbytně třeba, aby u sv. Tomáše česká kázání nepřestala, poněvadž žalobci ve své stížnosti vytkli, že sv.-Tomášští osadníci nebudou si stěžovati, odejde-li z Prahy, jelikož převor u sv. Tomáše bude míti bratry, kteří by německy i česky kázali. **) Posléze vyrovnal se Hájek r. 1549 s kapitolou a konsistoří. Muž tento, jindy na výsost slavený, za našich časů snad až příliš kaceřovaný, strávil poslední leta života v klášteře sv. Anny na Starém městě, kde r. 1553 zemřel.

Roku 1565 zemřela převoriše v ženském Augustiánském klášteře u sv. Kateřiny na Novém městě a ježto příjmy kláštera toho skromné byly, žádal arcibiskup Brus císaře, aby tento klášter připojen byl ku klášteru sv. Tomáše. Vlivem cizích mnichů klesala v klášteře kázeň tak, že arcibiskup dal jednoho mnicha v klášteře jako vězně zavřítí a sice s přivolením místodržitelů. Když Vídeňský provinciál Jakub z toho arcibiskupovi r. 1566 výčitky činil, jakoby to bylo v odporu s výnosy sněmu Tridentského,

*) Dra. Borového Brus z Mohelnice 161.

**) Dra. Borového Jednání a dopisy konsistoře katol. i utrakv. 51.

odpověděl mu vrchní pastýř Brus, vážně háje své pravomocnosti. Roku 1568 požádal Brus císaře, aby nařídil provinciálovi dbáti o napravení řeholní kázně u sv. Tomáše, kde mnichové lehkovážně žili, ani oděvu řeholního nenosíce. *) Také v tomto klášteře osvědčilo se tudíž, že cizí mnichové nebývali ani lidu našemu ku prospěchu ani Církvi ku požehnání.

Kostel sv. Tomáše byl po požárech r. 1503 a 1541 asi jen prozatímně a nedokonale opraven, nebo Ferdinand I. dal jej r. 1552 obnoviti. Důkladnější obnovy a ozdoby dostalo se mu za Rudolfa II., kdy stal se dvorským farním chrámem a pohřebištěm bohatých katolických měšťanů a vznešených osob z dvora císařského. Příčiněním převora Augustina a nákladem císařovým i některých šlechticů, zvláště Ladislava z Lobkovic, choti jeho Benigny a syna Zdeňka Vojtěcha dala se obnova v letech 1592 a 1593 a na klenbu dán nápis o dokonané práci této i dobrodincích jejích. Obnovený kostel vysvětil papežský nuntius Caesar Specianus, biskup Kremónský dne 29. prosince 1593. **)

Téhož roku 1593 postoupili Augustiáni kostelík sv. Martina, jenž na pozemku klášterním stál, paní Febronii Pernštýnové a ta jej dala sbořiti.

Po bělohorské bitvě rozkázal Ferdinand II. klášteru sv. Tomáše v náhradu za zboží, ztracené ve válkách husitských, dávat 3500 zl. ročně. ***) V klášteře zavedeno opět učení bohoslovecké.

Vévoda Albrecht Valdštýn koupil r. 1623 sedm domů, stojících na půdě klášterské, aby nový palác stavěti mohl a odtud sousedí klášter na severu přímo se zahradou Valdštýnskou. Dobrodinci kláštera byli Jaroslav Bořita Martinic a choť jeho Helena. Když Švédové r. 1648 Malou stranu obsadili, přišel do kláštera predikant Jan Klee, aby dle rozkazu Königsmarkova knihovnu oloupil. Za několik hodin pobral nejvzácnější knihy, ač řeholníci se snažili, prosbami jej obměkčiti. Některé knihy vrátil predikant přece, když převor mu dal šest stříbrných lžicí a pozlacenou číši. Oloupená knihovna byla později rozmnožena péčí převorů a některých dobrodinců. Do kláštera sv. Tomáše dáno bylo kolem padesáti raněných Švédů, jež řeholníci živiti a jichž ošetřovati musili. †)

Roku 1668 byly za převora Svitavského ze sbírek nové varhany o 1242 píšťalách na kruchtě postaveny. V první polovici 18. století byl starý, po třikráte ohněm poškozený a tolikéž

*) Brus 161.

**) Hammerschmidův Prodrómus 464.

***) Beschreibung Prag's v. Jar. Schaller II. 36 56.

†) Leto- a dennopis J. N. Zatočila 52.

i obnovený chrám naposled a to nikoli ve svůj prospěch tak *přestavěn*, že prvotních tvarů svých úplně pozbyl. Byl do té doby gótický přes všecko posavadní obnovování. *V letech 1710—1727* přestavoval jej nejprve starší Křištof *Dienzenhofer* a po něm syn jeho Kilián ve vybujnělém copovém slohu, tehdy oblíbeném. Gótická okna v presbytěři zazdil, hořejší okna v lodi nepěkně vykrojil, boční lodi snížil a nadělal nad nimi těžkopádné galerie, mezi kůrem a lodí postavil nemotornou kópuli a upravil též průčelí a věž k nepoznání. Jediné pěkné ozdoby dostalo se takto upravené svatyni od Václava Reinera, jenž klenbu na vápně vymaloval. Roku 1757 byla budova klášterní pruskými kulemi trochu porouchána. Klášter rozkvétal v minulém století dosti utěšeně a měl celou řadu učenců a spisovatelů církevních. Český vydal „Soliloquia sv. Augustina“ r. 1736 v Praze *Benignus Sichrovský*.*) Narozen v Zbirově r. 1680, zvolen provinciálem řádu a byl později generálním assistentem řehole v Římě, kde spolu byl komisařem u apoštolské Stolice při jednání o svatořečení sv. Jana Nepom. Podobizna jeho zachovala se v klášteře. Zemřel v Praze r. 1735.

R. 1756 koupily všechny kláštery řádu sv. Augustina v Čechách statek *Stránku* a zařídívše tam residenci a kapli P. Marie dobré rady, připojily statek ten ke konventu Pražskému jakožto sídlu provinciála. Za císaře Josefa II. žilo v klášteře 35 osob duchovních. Počet jejich rozkazem císařovým byl snížeu na 18, tak že jich zde více býti nesmělo. R. 1784 spojena s farností sv.-Tomášskou osada zrušeného kostela sv. Petra a Pavla na přívoze. Farní právo míval klášter na svých pozemcích již od nepamětných dob a během 30leté války potáhli Augustiáni k sobě a farnosti své ještě 82 domů stojících na právu magistrátu Malostranského. Kardinál Harrach jim právo toto přes všecken odpor magistrátu a faráře u sv. Václava potvrdil r. 1656.**)

Za našich časů tvoří řád poustevníků sv. Augustina či obutých Augustiánů v Čechách o sobě *provincii* a má tyto konventy:***)

Pražský u sv. Tomáše, kde jest spolu sídlu provinciála a noviciát. Roku 1882 žili zde mimo provinciála čtyři kněží totiž převor, mistr noviců a dva farní kooperátoři, dále tři klerikové bohoslovci, dva novicové a jeden bratr laik, celkem i s provinciálem 11 osob.

U sv. Dobrotivé (konvent založen r. 1262 od Oldřicha staršího z Waldeka). S konventem spojena jest fara a žili tam 2 kněží.

*) Jungmannova historie liter. české.

**) Pamětní kniha fary sv.-Mikulášské.

***) Catalogus patrum et fratrum ord. erem. s. Patris Augustini 1882.

V residenci v Stránce (od r. 1756) žil kněz administrátor a 2 bratří laikové, celkem 3 osoby duchovní.

V Domažlicích (konvent založen r. 1287 od krále Václava II. a choti jeho Judity) žili 2 kněží, převor a kooperátor při městském děkanském chrámu.

V Ročově (založen r. 1373 od Vojtěcha staršího z Kolovrat), kde jest fara a filiální kostely v Ročově horním a v Kroučově. Žili tam 3 kněží.

V Bělé pod Bezdězem (konvent založil r. 1340 pan Hynek Berka, znova jej založil r. 1633 vévoda Albrecht Valdštýn, nejnověji r. 1720 František Josef z Valdštýna) žili 2 kněží.

Ve Vrchlabí (založ. r. 1705 hrabě Maxmil. Morzin) žili 2 kněží.

V České Lípě (založ. r. 1627 vévoda Albrecht Valdštýn) měli Augustiáni doposud vyšší německé gymnasium, kde vyučovali. Roku 1882 bylo zde 7 professorů. S konventem spojena jest kromě toho i fara s filiálním kostelem. Žilo zde 8 kněží.

Úhrnem čítal řád v Čechách 7 konventů, jednu residenci, a v nich 25 kněží, 3 kleriky, 2 novice a 3 bratry laiky, dohromady 33 osob duchovních.

Z řeholníků Pražských jsou *českými spisovateli*: P. Maxmilián Ignác *Krupský*, podpřevor a mistr noviců, bývalý professor češtiny a latiny v České Lípě. Psal do „Pražských novin,“ Mikovcova „Lumíru“ a „Blahověstu“. P. Berthold Josef *Hejhal*, kooperátor, vydal r. 1882 v Praze dle vlašského modlitební knihu „Maria, Matka dobré rady.“

Čeští Augustiáni nosí nyní výhradně černý řeholní oděv, vzdavše se již před sto lety práva, užívati též roucha bílého. Poslední český Augustián, jenž nosíval v klášteře bílý habit, zemřel r. 1808 v Domažlicích.

Farní osada u sv. Tomáše čítá nyní 6220 katolíků mimo 70 nekatolíků a 19 židů. Duchovní správu vede správce fary s dvěma kooperátory. Od r. 1882 konají se ranní nedělní a sváteční kázání v chrámu po česku, velká kázání, jako dříve, po německu. Duchovenstvo farní snaží se však českým osadníkům dáti náhradu četnými *mimořádnými pobožnostmi* s kázáními českými. Horlivým působením nynějších duchovních správců povstala při chrámu tato *bratrstva*:

Bratrstvo Srdce Pána Ježíše. Koná pobožnost devítidenní každoročně při svátku Srdce Páně u oltáře na levé straně kůru a sice ráno mší sv. a odpoledne českým kázáním a požehnáním.

Arcibratrstvo Matky Boží potěšující. Je to vlastně třetí řád sv. Augustina zvaný „opásaných“ (cincturatorum). Členové nosí okolo beder kožený pás s růžencem o 13 zdrávasech a s penízkem, na němž jsou obrázky P. Marie a sv. Augustina. Kustos jeho jest P. Aurel Labler, farní správce. Každou poslední neděli v měsíci jest mše sv. za údy u oltáře P. Marie sv. opásku a odpoledne české kázání a požehnání. V oktávě sv. Augustina bývá rovněž ráno mše sv. a odpoledne české požehnání.

Bratrstvo Panny Marie dobré rady, zavedené r. 1882. Každou první neděli v měsíci bývá ráno slavná mše sv. a odpoledne české kázání a koncem dubna po svátku zázračného zjevení se Panny Marie dobré rady v Genazzaně výroční třídní slavnost s odpoledním českým kázáním.

Nejstarší *matriky* farní jsou zde od r. 1633. Matriky zrušeného kostela sv. Petra a Pavla, r. 1784 sem přenesené, začínají r. 1718.

Knihovna v konventu čítá 10.000 svazků a nejvzácnější rukopis jest zde „codex Thomaeus“ již zmíněný.

Při kostele bývala v minulých stoletích „bratrstva sv. Šebastiána“, patrona šťastné smrti i proti moru a „Božího Těla“ a jak se zdá, dříve někdy i „Panny Marie dobré rady,“ která za císaře Josefa II. zrušena byla.

Chrám sv. Tomáše svým zevnějškem málo připomíná, že byl slohem gótickým založen. Byl původně 210' dlouhý a 75' široký. *) Nejvíce stop původního slohu spatřujeme na vnějšku kněžského kůru a sice opěrací pilíře a zazděná, lomenicí sklenutá okna, jinak má ale chrám tvary vybudnělého slohu vlašského, v minulém století oblíbeného, což platí zejména o hořeních vykrojených oknech podélné hlavní lodi. V *průčelí* stojí v levém boku vysoká věž se štíhlou jehlancovitou střechou. Druhá věž vystavěna nebyla. Nad postranními dveřmi kostelními v ulici sv.-Josefské stojí kamenná socha sv. Tomáše a nad hlavními vraty v průčelí rovněž kamenná socha sv. Augustina s nápisem na podstavci „15. dubna 1683.“ *Vnitřek* veliké svatyně činí slavnostní dojem. Dlouhá, vysoká střední loď s krásnými obrazy na vápně, zlatem stkvoucí se hlavní oltář v pozadí, řady pobočních oltářů u pilířů a v lodích postranních i otevřené pavlače pod hořeními okny — to všecko působí na první pohled tak, že mimoděk ne-

*) Praha. Popsání od K. V. Zapa 141.

vzpomínáme Dienzenhoferovi toho, že staré gótické tvary tohoto chrámu k nepoznání přetvořil. Pohřichu je tu málo světla, což platí zvláště o kněžském kůru. Zbytečná kópule, k celku nikterak se nehodící, neposkytuje světla téměř žádného a bývalá štíhlá okna v kůru jsou zazděna a hlavním oltářem zakryta. Po obou stranách kůru jsou *oratoře*, těžkým mřížovím uzavřené a sice v levo jsou tři oratoře klášterní a v pravo pět oratoří, náležejících knížeti Oettingen-Wallersteinovi, z jehož paláce vede do nich přes ulici krytá chodba. Boční lodi ukončeny jsou nyní rovnou zdí s dveřmi v levo na chodbu k sakristii a v pravo do kaple sv. Doroty vedoucími a nad nimi jsou pavláčky se zamřížovanými okny k oratořím. Nad postranními loděmi jest po každé straně po čtyřech těžkých *galeriích* o dvou vyklenutých otvorech a nad nimi jsou vykrojená okna. Nejprve všímáme si *obrazů na klenbě*, které r. 1730 maloval na vápně náš *Václav Reiner* a r. 1858 obnovil Josef Hellich. Od hlavního okna na hudební kruchtě až ke kópuli zobrazeny jsou v pěti obrazech *výjevy ze života sv. Augustina*. Na prvním obrazu, hned u okna, zobrazen jest sv. Ambrož, an sv. Augustina křtí a na druhém, an s kacíři se hádá. Pod tímto obrazem jest znak království českého. Posavádní obrazy čelí hlavami k oknu na kruchtě, následující tři veliké však ku hl. oltáři. Na prvním z nich vymalován jest sv. Augustin, an myje nohy Kristu Pánu v podobě pocestného se jemu zjevivšímu a pod ním jest latinský nápis: „Veliký otče Augustine, dnes zasloužil jsi spatřiti Syna Božího v těle. Tobě odporoučím Církev svou.“ Pod obrazem jest znak království uherského. Dále jest veliký obraz, na němž sv. Augustin biskupským pláštěm svým přikrývá zástupce různých řádů, kteří řeholí jeho se spravují. Jsou tu Augustiáni poustevníci i bosáci, Křižovníci s červenou hvězdou, Strážcové Božího hrobu i rozličné řeholnice. Poslední obraz u kópule představuje sv. Augustina, od andělů k nebesům neseného a nad ním, u samé kópule jest císařský orel s latinským nápisem: „Za císaře Karla šestého“ (totiž: byly obrazy ty vymalovány).

V kópuli vyobrazeno jest *Nanebevstoupení Páně* a pod ní nad pilíři jsou čtyři jinotajné postavy značící čtyři díly země. Reiner se zde podepsal. Obrazy *na klenbě kněžského kůru* představují tři *výjevy ze života sv. Tomáše*. Vidíme na nich apoštola Páně, an pohany vyučuje, s nimi se hádá a posléze mučednickou smrt podstupuje. Václav Reiner měl při malování obrazů na zřeteli, že kůr posvěcen byl původně na jméno sv. Tomáše a loď

na jméno sv. Augustina, do kópule dal pak obraz Nanebevstoupení Páně, jelikož tento svátek býval v tomto chrámu zvlášť slavně konán.

Hlavní oltář dosahuje až ku klenbě a jest dle nápisu „oltářem privilegovaným“. Hlavní jeho ozdobou jsou *dva obrazy* na plátně, které maloval slavný Nizozemčan *Petr Pavel Rubens*. Dolejší, hlavní obraz představuje mučednictví sv. Tomáše a hořejší sv. Augustina s dítkem, jež lžící vodu z moře do důlku na břehu čerpá a sv. Otcí tomu tajemství Nejsvětější Trojice jakožto nepochopitelné znázorňuje. Oba tyto obrazy často již byly vydány a mnoho o nich psáno. Objednal je v Antorfě u Rubense r. 1637 převor Jan Kř. Svitavský a zapláceno za ně 945 zl. Nemají však dostatek světla a visí tuze vysoko. *)

Po stranách stojí pozlacené sochy sv. Tomáše z Villanovy a sv. Mikuláše Tolentinského, obou z řádu sv. Augustina. Nad dveřmi postranními jsou pozlacené řezby, na nichž spatřujeme průvod Augustiánů s křížem, s něhož Spasitel se sklání, a očištění dítky z nemoci. Krom toho jsou na oltáři menší sochy ss. Víta, Václava, Ludmily, Prokopa, Augustina a Moniky. Nad svatostánkem jest soška Panny Marie někdy v klášteře pohozená a r. 1834 sem slavnostně přenesená. Na *mřížkách* před hlavním oltářem jsou pěkné dřevěné řezby andělíčků, nesoucích posvátné nádoby a roucha ke mši svaté náležející. Jsou natřeny barvou bronzovou. V kněžském kůru po každé straně stojí u zdi po dvou bočních oltářích. Na evangelijní straně jest menší *oltář* s olejovým obrazem sv. *Šebastiána* (zde mívalo bratrstvo sv. Šebastiána své pobožnosti), a proti němu podobný *oltář* s obrazem sv. *Rocha* a soškami sv. Kosmy i Damiána. Dále ku kazatelně stojí větší *oltář* s olejovým obrazem *Nejsv. Trojice*, kópií to známého obrazu v kostele sv. Jindřicha od Skrěty, jenž prý také tento poněkud menší obraz maloval. Pod ním jest obraz Srdce Pána Ježíše a nej-doleji nový obraz Srdce Panny Marie. Po stranách sedí velké sochy sv. Athanáše a sv. Řehoře Nazianského, učitelů církevních. U tohoto oltáře koná bratrstvo Srdce Páně každoročně devítidenní pobožnost. Naproti, na epištolní straně stojí podobný větší *oltář* s olejovým obrazem *Nanebevzetí Marie Panny*, nejsvětější Svátosti a Karlovské Panny Marie, u něhož založeno bylo někdy bratrstvo Božího Těla. Po stranách jsou velké sochy učitelů církevních sv. Augustina a sv. Basila.

*) Schottky Prag II. 79.

Na prsení *kazatelny* sou tři řezby představující podobenství Páně o dobrém Pastýři a na střeše stojí nejvýše sv. Augustin a pod ním jiní čtyři sv. Otcové.

V *levé lodi*, na straně evangelijní, stojí na zdi tři oltáře a sice, jdeme-li od hl. vrat, hned pod kruchtou *oltář Všech Svatých* s obrazem na plátně a bílými soškami sv. Rocha a Šebastiána. Na druhém *oltáři* jest olejový obraz sv. *Jana Nepom.* a bílé sošky sv. Víta a Václava, dole obraz P. Marie Pomocné. Poslední *oltář* v levé lodi má olejový obraz *svaté rodiny* a bílé sochy sv. Augustina a Prokopa po stranách a sv. Jana Kř. nahoře.

U *pilířů* na *levé straně* hlavní lodi stojí rovněž tři oltáře. U prvního pilíře (jdouce od hl. vrat) jest *oltář sv. Karla Bor.* s olejovým obrazem tohoto světce, s menším obrázkem sv. Michala nahoře a obrazem sv. Tekly dole.

Na druhém *oltáři* u pilíře visí olejový obraz sv. *Anny* a dole jest skleněná skříň s voskovou podobou sv. Bonifáce mučedníka, v níž zadělány jsou ostatky tohoto světce, jež chrámu získal provinciál Benignus Sychrovský († 1735). U třetího pilíře stojí *oltář* s větším obrazem *Narození Páně* a menším, pěkným obrazem sv. Antonína dole.

V *pravé lodi*, na epištolní straně, stojí pod kruchtou, pohřbíhu ve světle velmi špatném *oltář* s velkým olejovým obrazem *od Skrěty* malovaným, na němž vidíme sv. *Tomáše z Villanovy*, an rozdává chudým chléb. Výtečný obraz ten stářím velice již sešel a lze sotva hlavy na něm rozeznati. Pod ním jest obraz sv. Aloise.

Druhý *oltář* v této boční lodi má votivní olejový obraz za sklem, na němž jest *P. Maria s Ježíškem* a pod ní modlící se šlechtic španělský, dárce obrazu, jménem nám neznámý. Dole jest soška Pražského Jezulátka.

Proti kazatelně stojí *mramorový oltář* nákladem hraběte Morzina vystavěný. Na oltářním stole jest měděný, v ohni pozlacený svatostánek se schránkami sv. ostatků a mnohými stříbrnými ozdobami, jichž bývalo někdy mnohem více, až r. 1811 úřadové do mincovny mnohé odnesli. Nad svatostánkem jest obraz zbičovaného Spasitele a nahoře větší obraz Panny Marie, anaž rozdává řeholnicím třetího řádu sv. Augustina sv. opásek. Po stranách jsou dva andělé, držící nápisy latinské: „Vlastní krví vešel“ a „Bez vylití krve není odpuštění“. U tohoto oltáře koná bratrstvo Panny Marie Potěšující či třetí řád sv. Augustina svoje pobožnosti.

U pilířů na pravé straně hlavní lodi jsou tři boční oltáře. Na prvním od hlavních vrat visí obraz sv. Otilie a menší Panny Marie Pomocné. Na druhém jest obraz sv. Kříže a pod ním skříň s voskovou sochou sv. Justa a ostatky téhož světce, jež získal zmíněný Benignus Sychrovský.

Na třetím oltáři jest olejový obraz sv. Mikuláše Tolentinského od *Skréty*, nad ním obrázek sv. Františka Xav. a dole v pozlaceném rámci pěkný obrázek *Panny Marie dobré rady*, malovaný v Genazzaně na dřevě. Bratrstvo Panny Marie dobré rady koná zde své pobožnosti. Na klenbě pod kruchtou jest na vápně obraz Václava Reinerera představující plésající anděly. Na kruchtě byly již r. 1637 postaveny velké varhany.

Mnohé z uvedených obrazů jsou nevšední ceny, avšak neznámo, kdo je maloval.

V chrámu nalézá se mnoho *hrobek*, zvláště z doby císaře Rudolfa II. Hned u hlavních vrat jest náhrobní kámen Dona Viléma de s. Clemente, rytíře řádu sv. Jakuba de Spada, španělského vyslance, jenž tento kámen si pořídil r. 1597. V hlavní lodi jest veliká hrobka španělských grandů, kterou založili r. 1612 jmenovaný vyslanec španělský a nástupce jeho Don Baltazar Kunio. Před hl. oltářem jest velká krypta knížat Lobkoviců z r. 1733.

Jakožto pokračování pravé boční lodi nalézá se pod oratořem Oettingen-Wallerštejským uzavřená *kaple sv. Doroty*. Stojí snad na témže místě, kde již v třináctém století, před příchodem Augustiánů, stávala vedlé kostela většího kaple této světice, jíž král Václav daroval část hlavy sv. Doroty. Nynější kaple bývala až do císaře Josefa II. farním kostelem. Má těžké klenutí valené, málo světla a jest vlhká. Stojí tu tři oltáříky bez umělecké ceny, sv. Doroty s dřevěnými soškami Panny Marie Brněnské a sv. Doroty, dále u zdi v levo oltáříky P. Marie Pomocné a P. Marie dobré rady. Visí tu též obrázek na prkně Pána Ježíše, uzdravujícího člověka ďábelstvím posedlého a jest zde několik hrobek. Služby Boží konají se v kapli této nyní jen na sv. Dorotu. Pokračováním levé poboční lodi chrámové jest *chodba*, nad níž nalézají se klášterní oratoře. Chodba ta zakončena jest na východě zdí, v níž nalézá se gótické okno s kružbou, upomínka to na bývalou gótickou podobu celého kostela. U okna zadělán jest do zdi náhrobní kámen Jakuba Curtia ze Senftenavy, tajného rady císaře Rudolfa II. z r. 1593. Z této chodby vedou dvěře do *sakristie*, která podržela původní gótické tvary, majíc uprostřed pilíř, na němž spočívá lomená klenba o čtyřech čtvercích se žebry.

V této sakristii stáva někdy oltář sv. Kateřiny, nyní jest tu *oltář* s olejovým obrazem sv. *Kříže*, jež postavil r. 1608 Dou Vilém de s. Clemente, jehož hrobka v kostele se nalézá.

Pozoruhodny jsou zde dubové skříně na církevní roucha s pěknými řezbami a obrázky světců z řádu sv. Augustina. Skříně ty pořídili pan Jaroslav Bořita z Martinic, známý svým pádem z okna král. hradu a choť jeho Helena rozená z Vřesovic, jichž podobizny na plátně malované zde visí.

Na stěnách visí zde více olejových obrazů z minulého věku, zejména ss. Augustina, Jeronýma, Pavla, Ambrože, Spasitele na kříži a nejsv. Svátosti. Z velikého počtu paramentů kostelních jsou nejpamátnější tři ornáty, jeden pluvíál a dvě dalmatiky, vesměs zlatem bohatě ozdobené a označené znakem dárkyně Heleny Martinicové roz. Vřesovcové. Do nedávna byly tu staré tkané čalouny, darované někdy od císaře Rudolfa II. klášteru, jichž užívalo se k vyzdobení oltáře na ulici o Božím Těle. Byly již velmi sešlé a klášter je prodal dru. Frant. Skrejšovskému, jenž si je opravití dal.

Ze zmíněné chodby na konci boční severní lodi kostelní vedou dvěře též na *ambit* klášterní budovy, jež nyní zcela moderní tvary má. Ambit ten býval *pohřebištěm* a posud jest tu mnoho náhrobních kamenů. Z nich nejpamátnější jest náhrobek slavné latinské básnířky *Alžběty Johanny Westonie*, Angličanky, která zemřela v Praze 23. listopadu 1612. Na prostém kamenu ve dlažbě jest chvalořečný nápis o ní již málo znatelný, že zemřela, majíc 33 let věku, matka sedmi dětí, z nichž tři dcery ji přežily a čtyři synové smrtí předešli. Náhrobek postavil manžel její Jan Lev z Eisenachu, agent u císařského dvora v Praze. Na kamenu jsou dva její erby, v levo půl lva, v pravo pět kruhů a pod nimi osm křížků. Westonie náležela za panování Rudolfa II. mezi slavné osoby v Praze. Uměla anglicky, německy, česky, vlašsky, latině i řecky a složila veršem i prósou mnoho spisů, které jí získaly velkou pověst a přízeň mnohých učenců. Francouzský rytíř a básník Pavel Melissus poslal jí dle tehdejšího zvyku vavřínový věnec, jímž za básnířku korunována byla. Současníci nazývali ji lichostivými slovy divem ctnosti, desátou Musou a bohyním rovnou. Díla její vyšla r. 1602 ve Frankfurtě, v Praze a r. 1609 v Lipsku. Rodičové její, katolíci, odešli bezpochyby za hrůzovlády protestantské Alžběty z Anglie do Čech, aby se vyhnuli pronásledování. Po smrti otce vedlo se jí asi zle, nebo

v mnohých básních žaluje do závisti a násilí, jimiž se svou matkou do bídy uvržena byla.*)

Ve zdi na ambitu zadělán jest kámen s nápisem, že zde pochováni jsou: Ondřej Mosto, Benátčan, komorní hudebník Rudolfa II., choť i dívky jeho r. 1602, a že náhrobek postavil syn jeho Bernardin, hudebník císařů Rudolfa II. a Matyáše r. 1617. Z ostatních náhrobních kamenů v ambitu málo jich lze již přečísti. Ze zachovanějších jest kámen Jošta de Brusse, výtečného brusiče drahokamů a zlatníka, rodem ve Flandřích, jenž žil dlouho v Praze a zde r. 1635 zemřel. V klášteře pohřbena byla též dobrodějka jeho Helena z Martinic, zemřelá r. 1682, která odkázala klášteru 29.250 zl.

Na ambitu nalézá se na východní straně památná *kapitolní síň* či *kaple sv. Barbory*, která byla okolo r. 1338 od Štěpána z Tetína vystavěna a posvěcena na jméno sv. Filipa a Jakuba. Mívala více oltářů s ostatky svatých již uvedenými a nazývá se r. 1410 obzvlášť krásnou. Celkem zachovala starobyrou podobu svou. Stará lomená klenba spočívá na dvou pilířích. Oltářní výklenek k východu jest již z novější doby. Až posud odbývá řád vždy po třech letech zde svoje kapitolní shromáždění. Na oltáři jest pěkný olejový obraz sv. Barbory a nahoře menší obraz svaté Maří Magdaleny. Mimo to visí v kapli šest větších obrazů na plátně, z nichž některé by zasluhovaly obnovení, jsou to obrazy sv. Tomáše, Josefa, Bolestné P. Marie, Navštívení P. Marie, svatého kříže a velký obraz Matky Boží se skupením světců, jenž bývá staven o Božím těle na oltář na ulici. Jest to kópie známého obrazu v Drážďanské obrazárně. Také v této kapli nachází se více hrobek.

Na *věži* visí tři větší *zvonky*: Augustin 40 centnýřů ztíží a Monika 14 centnýřů váhy, oba z r. 1652 ulité od Linharta Löwa, a Barbora, ulitá r. 1554 od Brikcího v Praze, s českým nápisem. Čtvrtý, od jmenovaného Löwa r. 1642 ulitý, jest nyní bez srdce — zvonívalo se jím někdy proti mračnům. Umíráček ulit byl r. 1721.

Posléze nesmíme rozloučiti se s památným chrámem a klášterem sv. Tomáše, neučinivše zmínky o *milostném obraze „Panny Marie, Matky dobré rady“*, jenž v řádu sv. Augustina veliké vážnosti požívá a příčinou byl, že v nejnovější době u sv. Tomáše zřízeno bylo nové bratrstvo jménem „Panny Marie dobré rady“.**)

*) Dobrovského Neue Litteratur Prag. 1772. Str. 162.

**) Blah. P. Maria, matka dobré rady. Sepsal Jan Kř. Votka T. J. V Brně 1882. Maria, matka dobré rady. Modlitební kniha. Dle vlašského vzdělal P. Berthold J. Hejhal, kněz řádu sv. Augustina. V Praze 1882.

Milostný prvoobraz nalézá se v kostele řádu sv. Augustina v Genazzaně, městečku to asi šest mil na jihovýchodní straně od Říma. Tam od věků již putují zástupové zbožných ctitelů Panny Marie a událo se tam nesčíslných mimořádných vyslyšení modliteb jejich. Dávno před r. 1467 stával tam farní kostel P. Marie dobré rady, byl však velmi sešlý. Hned u něho měla zbožná vdova Petruccia dvůr s kaplí sv. Blažeje a ta začala stavěti novou budovu kostelní. Záhy jí však došly peníze. Na den sv. Marka, dne 25. dubna 1467, když v Genazzaně slavila se pouť P. Marie dobré rady, slyšeti bylo ve vzduchu libý zpěv, zvony začaly samy zvoniti, nad kostelem objevil se mráček, nesl se níže a usadil na hrubé, posud neovrhnuté zdi kaple sv. Blažeje, kterou vdova Petruccia obnovovati počala. Po chvíli zmizel mráček, a na zdi objevil se krásný obraz Matky Boží s Jezulátkem. Přítomní lidé, vidouce to, žásli a vzývali Matku Boží a modlitba mnohých náhle vyslyšena byla. Od té doby hrnuli se do Genazzana odevšad poutníci a scházelo se tolik obětí, že stavba chrámu stkvostně dovršena býti mohla. Kongregace sv. obřadů v Římě vydala po dlouhých zkouškách nález, že dotčený obraz Panny Marie zázračně se objevil na kostelní zdi chrámu, náležejícího poustevníkům řádu sv. Augustina. Milostný obraz jest na vápené obmítce a představuje poprsí Matky Boží s Jezulátkem, nad nimiž spatřuje se barevný oblouček jako duha. Obraz jest mistrně vyveden a byl dle úsudku znalců asi v 13. století malován. Po krátké době vyšlo na jevo, že obraz ten pochází ze země albánské, kde býval v kostelíčku v hlavním městě Skadru. Obyvatelé Skaderští velice jej ctili. V 15. století podmanili si Turci celou Albánii, a mnoho křesťanů uprchlo před nimi po moři do Italie. Dva strážcové zmíněného kostelíčka modlili se vroucně před obrazem za dar dobré rady, mají-li též uprchnouti a milovaný kostelíček i obraz navždy opustiti. Tu pocítili v modlitbě ponuknutí, aby odešli. I přichystali se k odchodu a šli rozloučit se s obrazem. Mezi modlitbou viděli, že obraz se odlupuje, v bělounkém mráčku halí a k západu, k Italii nesen jest. Odebrali se do Italie a hledali obraz v Římě, tam však slyšeli vyprávěti o podivném zjevení se obrazu v Genazzaně a odebravše se tam, poznali, že to obraz, jenž v kostelíčku skaderském býval. To dosvědčili i jiní Albánci, kteří r. 1477 z vlasti své do Vlach uprchli a Genazzano navštívili. V Skadru světí katolíci podnes svátek na počest Marie Panny a milostného obrazu jejího, jenž tu někdy býval a mají za to, že obraz ten zase k nim někdy přijde, až s Římem všickni se ve víře spojí.

Vedle svatyně Genazzanské povstal klášter řádu sv. Augustina a řeholníci ti bedlivě rozšiřovali úctu k Panně Marii dobré rady. Kongregace sv. obřadů schválila Augustiánům církevní hodinky a mši sv. na počest zázračného objevení se obrazu Panny Marie dobré rady v Genazzaně a řád Augustiánů podnes koná za příčinou toho každoročně 26. dubna svátek.

Podle milostného prvoobrazu učiněno bylo mnoho obrazů Panny Marie dobré rady. Hlavními šířiteli jejich byli Augustiáni. V Čechách nalézá se v mnohých chrámech a domácnostech veliký počet podobných obrazů a katolický lid náš choval je ve veliké úctě. Před obrazem P. Marie dobré rady modle se v Madridě, slyšel sv. Alois hlas, aby vstoupil do řehole Tovaryšstva Ježíšova. Sv. Otec Pius IX. byl velkým ctitelem obrazu Genazzanského. V Genazzaně založena r. 1753 na počest P. Marie dobré rady „Zbožná jednota“, která již r. 1790 měla přes 190.000 členů a posud prospívá, jsouc hojnými církevními milostmi obdařena. Členové bratrstva Panny Marie dobré rady u sv. Tomáše bývají prostřednictvím p. převora oznamováni v Genazzaně a tam do knihy „Zbožné jednoty“ zanášeni. Obšírnější zprávy a poučení podávají spisy Jana Kř. Votky T. J. a P. Bertholda Hejhala, dříve uvedené.



2. Kostel sv. Josefa

někdy s klášterem bosých Karmelitek, nyní s řeholním domem Anglických panen.

Císař Ferdinand III. učinil Bohu slib, že, bude-li zbaven tísně od Švédů, kteří válkou mu hrozili, založí v Praze bosým Karmelitkám kostel a klášter sv. Josefa.

Tato řehole vyvinula se ze starého karmelitského řádu působením sv. Teresie, rodem španělské šlechtičny, která již v osmnáctém roce věku svého vstoupila do kláštera karmelitského a nejsouc spokojena tím, že v řeholi té stará tuhá kázeň ochabla, po mnohých bojích r. 1562 v Avile nový klášter založila, v němž přísná pravidla s některými novými předpisy zavedla. Založila 16 ženských a 15 mužských klášterů přísného směru a dosáhla toho, že tyto řeholní domy bosých Karmelitů a Karmelitek r. 1579 jakožto nový řád potvrzeny byly.

Ferdinand III. chtěje splniti svůj slib, koupil r. 1655 na Malé straně za 26.000 zl. od hraběte Ferdinanda Valdštýna dům

č. p. 43—III. s velikou zahradou a dal jej upravit v prozatímní klášter pro Karmelitky. Sotva úprava ta hotova byla, přijelo do Prahy 17 bosých Karmelitek z Krakova, které ze svého kláštera od Švédů vypuzeny byly. Hledaly zde prozatímního útočiště a našly je v novém tomto klášteře.

Karmelitky z Rakous, pro něž dům ten určen byl, obdržely od dobrodinců k zřízení kláštera 40.000 zl., kromě toho odkázala jim vévodkyně saskoluneburská Kristina Alžběta 3000 zl. ročních příjmů a císař vykázal jim na stavbu kláštera 3120 zl. ročně.

Dne 1. září r. 1656 přišlo pět Karmelitek z Vídně a Štýrského Hradce do Prahy. Jedna z nich, nemocná, nesena byla na zastřených nosidlech, ostatní čtyři přijely v zahaleném vozu. Před chrámem Matky Boží Vítězné, kde bosí Karmelitáni žili, sestoupily a pomodlivše se v svatyni té, ubíraly se do svého domu, kde od polských družek přivítány byly. Nazítří přišel k nim generál řádu, tehdy v Praze meškající, a prohlásil Marii Elektu vikářkou nového kláštera. Odtud byly zde sestry polské pouze jako hosté a odešly r. 1657 do vlasti své, dostavše od císaře a šlechty české potřebné pocestné. Císař Ferdinand III., zavítav za příčinou korunování své choti i syna svého Leopolda do Prahy, navštívil klášter a přesvědčiv se o nedostatečnosti jeho, rozkázal stavěti budovu novou, kterou však teprve syn jeho dokonat. Již r. 1657 byly nové dvě sestry do kláštera přijaty a *Marie Elekta* stala se r. 1660 zde první převořiší.

Řeholnice ta, rodem z vlašského města Terni, vynikala velikou nábožností a zachovávala velmi přísně tuhá pravidla řehole sv. Teresie. Zemřela dne 11. ledna 1663 v pověsti světice, majíc 57 let věku svého. Sestry uložily tělo její do dubové rakve a pochovaly je do skřípku v klášterní kapli v zahradě. Za příčinou povodně vyzdvihly r. 1666 rakev a položily ji jinam, při čemž tělo nalezeno bylo neporušeno, ač po tři leta ve vlhké, vodou naplněné kryptě leželo. Roku 1668 bylo tělo to úředně ohledáno a opět neporušeným shledáno, o čemž sám arcibiskup Harrach se přesvědčil, jenž o divné události té papeži Alexandru VIII. i císaři Leopoldovi I. věrnou zprávu podal. Po vystavění nového kláštera a kostela přenesly jeptišky tělo to do zvláštní kapličky, kde bylo možno za mřížkou na ně, anož sedí, hleděti. Nový klášter dostavěl Leopold I. a dne 20. prosince 1672 bylo do něho 20 řeholnic od tolikéž šlechticů ze starého obydlí slavně převedeno. Ku kostelu položen byl základ r. 1673, avšak se stavby té sešlo a nyníjší kostel sv. Josefa stavěn byl od r. 1686—1692 vedením bosého

Karmelitána P. Ignáce. Karmelitky věnovaly na stavbu tu 23.867 zl., císař daroval 7200 zl. a Karmelitáni Pražští přispěli 500 zl.

Z prvních pěti řeholnic, do Prahy příšlých, byly tři Němkyně, jedna Španělka a jedna Vlaška. Roku 1672 byla většina z 20 jeptišek stavu šlechtického a mezi nimi byla zejména ovdovělá vévodkyně saská, kněžna Kristina Eliška, rozená hraběnka Meggau. Z české šlechty žily tu řeholnice z rodin Trautmannsdorffů, Švihovských (2), Šleiniců a Michnů.

Ve válkách trpěl klášter mnoho. Při pruské střelbě na Prahu r. 1757 byl porouchán a jedno křídlo jeho vyhořelo. Roku 1781 bylo jeptiškám všeliké dopisování s generálem zakázáno a žádáno od nich, aby převzaly vyučování mládeže. Sestry zdráhaly se, odvolávajíce se k tuhé řeholi své, která jim všeliký styk se světem zapovídala a tudíž byl klášter jejich dne 29. ledna 1782 zrušen. Bylo tu posléze 19 řeholnic, mezi nimi 9 šlechticů z panských rodin Kouniců, Kolovratů, Jenčikovských, z Kotolína a Krížkovic a j. Ty, které slavné řeholní sliby posud nesložily, mohly vystoupiti z kláštera s věnem svým a s odbytným 200 zl., ostatním dáno na vůli, usaditi se v jiných klášteřích. Zvolily si k tomu zrušený klášter Cisterciánek v Pohledu u Něm. Brodu, kam se dne 23. října 1782 odebraly, nesouce s sebou tělo převořiše Marie Elekty, kterou jako blahoslavenou ctily. Na cestě přenocovaly s tělem tím v kostelích. V Pohledu měly do vymření zůstat, nesmějíce přijímati novicek, císař Leopold II. daroval jim však r. 1792 zrušený klášter Barnabitů na Hradčanech, kamo se téhož ještě roku přestěhovaly, a kde podnes bosé Karmelitky žijí.

Opuštěný klášter sv. Josefa daroval císař Josef II. r. 1782 *Anglickým pannám*. Zakladatelkou této řeholní kongregace byla anglická šlechtice Marie Wardová (naroz. na hradě Mollvithu r. 1585), která r. 1606 při pronásledování katolíků v Anglii od protestantské královny Alžběty odebrala se do Francie, kde zprvu nějaký čas jako sestra laička žila v klášteře Klarisek a když odtud pro churavost propuštěna byla, v Gravelinkách vystavěla řeholní dům pro katolické anglické dívky, pronásledováním z vlasti vypuzené. Brzo naplněn jest dům ten pannami z Anglie a Marie sepsala jim pravidlo zcela dle řehole sv. Ignáce. Hlavním účelem náboženského tohoto družstva bylo vychovávání ženské mládeže. Marie založila podobných ústavů veliké množství ve Francii, Nizozemí, Německu, Itálii a zemích rakouských, pokoušela se však dlouho marně o potvrzení řeholní kongregace své, zakusila při tom mnoho nesnází a pronásledování, ano měla býti jednou dokonce jako domnělá kacírka zajata a uvězněna. Procestovala ve

prospěch ústavu svého celou západní Evropu a když 35 let ne-unavně byla pracovala a trpěla, zemřela r. 1645 v Anglii, právě když nové krvavé pronásledování katolíků tam zuřilo. Ústavy od ní založené rozmáhaly se velmi rychle v zemích katolických a teprve papež Klement XII. schválil družstvo „Anglických panen“ jakožto řeholní kongregaci s jednoduchými klášterními sliby.

Již r. 1629 zamýšlel hrabě Althan založiti Anglickým pannám v Praze dům a Marie Wardová odebrala se v této příčině do Prahy, prozatím k tomu však nedošlo.

Roku 1745 dostala nejvyšší představená řeholních domů Anglických panen v sv. Hypolitě a v Kremži od císařovny Marie Teresie dovolení, aby mohla z dědictví 99.000 zl., připadlého řeholní sestře Marii Teresii hrab. Auerspergové, zříditi v Praze nový řeholní dům. Tudíž koupen r. 1746 od hraběte Adama Víta Lažanského dům č. p. 377—III. v ulici Karmelitánské, do něhož dne 7. února 1747 přišlo několik Anglických panen z kláštera sv.-Hypolitského, které zde ihned školy a výchovavací ústav pro šlechtické dívky otevřely a novou *kapli Panny Marie Bolestné* v nádvoří vystavěly. Časem rozkvetl dům ten tak, že 16 řeholních panen v něm žilo. Josefa Hrobčická z Hrobčic odkázala ústavu tomu r. 1774 nadání 9000 zl.

Roku 1782 obdržely Anglické panny bývalý karmelitský klášter s kostelem sv. Josefa a do posavadního domu jejich dány jsou školy. Anglické panny rozšířily starý klášter a mají nyní výchovavací ústav, v němž kolem 40 dívek zaopatření požívá, a šestitřídní školu německou.

Sestry řeholnice skládají prosté sliby, z nichž mohou z důležitých příčin rozvázány býti. Roku 1882 žilo jich zde 12. Kromě Prahy mají Anglické panny řeholní domy s výchovavacími ústavami v Rakousku ještě v sv. *Hypolitě*, v *Kremži*, v *Brixenu*, v *Meraně*, v *Roveredě*, *st. Croce* a v *Uhrách*. Nejvyšší představená celé kongregace rakouské sídlí v sv. Hypolitě.

Kláštevní budova u sv. Josefa jest velmi rozsáhlá a má v pozadí *velikou zahradu* na místě, kde před válkami husitskými býval znamenitý dvůr arcibiskupů Pražských. V krásné zahradě té, která až do Nové ulice sáhá, jest mnoho upomínek na bosé Karmelitky. V pozadí stojí kaplička se sochou sv. Jana Nep. Asi uprostřed stojí dvě *kaple*, z nichž jedna, sv. Teresii někdy zasvěcená, nyní jest zrušena a v skladiště pro prkna a trámy z lešení, jež nad sochou sv. Jana Nep. na Karlově mostě každoročně v květnu se zřizuje, změněna. Druhá *kaple sv. Eliáše* jest na způsob jeskyně z krápníků vystavěna a má oltář s dřevěnou so-

chou proroka Eliáše. Na klenbě nalézá se pět obrázků představujících Eliáše na poušti, Eliáše křísícího syna vdovy v Sareptě, oběť Eliášovu na Karmelu, Eliáše na ohnivém vozu a Eliséa s pláštěm jeho. Pod touto kaplí byl prvotně hrob Marie Elekty a Karmelitky kladly se sem, pokud nový kostel sv. Josefa hotov nebyl. V klášterní budově nalézá se v prvním patře *Loretánská kaple* věrně dle sv. kaple v Loretě napodobená, v níž někdy mše sv. sloužena bývá. Na dlouhých a světlých chodbách visí v prvním patře 24 velikých olejových obrazů, představujících život sv. Aloise a v druhém patře jsou podobné obrazy ze života sv. Stanislava Kostky, jež všechny maloval Ignác Raab, bratr Jesuita.

Kostel sv. Josefa hledí průčelím do ulice sv.-Josefské a jest do pozadí pošinut, máje před bránou malý sad s mříží v ulici. Průčelí v copovém slohu má nad dveřmi letočetný nápis: „Sv. Josefu, pěstounu vtěleného Slova a přeslavné Panny ženichovi, vystavěno (1691).“ Nad oknem jest kamenný orel s písmenem L (Leopold) na prsou, nad hořením oknem letopočet 1691, nad ním ve výklenku socha sv. Josefa a zcela nahoře nápis: „Jděte k Josefovi.“ Po stranách štítů stojí sochy sv. Teresie a sv. Jana od kříže. Nad kostel vyčnívá kópule a zvonička.

Uvnitř jest kostel okrouhlý. Na 16 římských, po dvou seřazených pilířích spočívá klenba s kópulí. Světlo padá krom oken v průčelí do vnitř jen okénky v kópuli, což zvláštní dojem činí. Kostel jest bílý, čistounký a mramorem dlážděný. Má *pět oltářů*, vesměs ještě z doby Karmelitek. *Hlavní oltář sv. Josefa* z r. 1699 má krásný obraz od Petra Brandla, představující sv. Josefa s pannou Marií a Ježíškem. Nad obrazem tím jsou tři nápisy: „Jděte k Josefovi,“ „Oltář privilegovaný“ a „Ejble otec tvůj.“ Nahoře jest obraz sv. Františka Saleského a po stranách stojí sochy sv. Teresie a sv. Jana od kříže. Mřížka před oltářem jest z mramoru.

Na straně evangelijní stojí *oltář sv. Tekly* s olejovým obrazem této světice a sochami sv. Václava a sv. Ludmily. Druhý *oltář* na této straně, ku cti sv. *Anny* r. 1735 od Eleonory ovdovělé hraběnky Valdštýnové, Karmelitky, zřízený, má dřevěnou sochu sv. Anny.

Na epištolní straně jest *oltář sv. Terezie* s obrazem této světice malovaným od Petra Brandla, darovaným sem r. 1697 od hraběte Šternberka. Po stranách jsou tu sochy proroků Eliáše a Eliséa. Druhý *oltář* na této straně se sochou sv. *Jana Nep.* zřídila r. 1735 jmenovaná hraběnka Valdštýnová. Po straně stojí prostá kazatelna.

V kostele tomto bývá ve všední dny mše sv. v půl 8. hod. a v nedělích i o svátcích v 6 a v 8 hod. sloužena. Kázání (německé) bývá tu o slavnosti sv. Josefa a vždy ob rok koná se zde po celý květen pobožnost večerní s kázáním a požehnáním (německým) každodenním, kdežto druhý rok pobožnost ta v kostele u Milosrdných sester konána bývá.*)

3. Kaple sv. Petra v srbskolужиickém semináři.

V někdejší Horní Lužici, za Karla IV. části koruny české, která r. 1635 od císaře Ferdinanda II. dána byla kurfirstu saskému Janu Jiřímu v dědičné manství, ustoupily záhy jazyk slovanský němčině, a v století šestnáctém i víra katolická lutheránskému protestantství. Avšak jako divem zachoval se tu uprostřed německého moře malý ostrov potomků starých obyvatelů této země, lužických Srbů, kteří bohužel jen menšinou zachovali víru svých otců. Středem jich jest Budyšín. Aby opuštění katoličtí Hornolužičané nepostrádali duchovních správců i těšitelů, založili v Praze dva vlastenečtí svěští kněží z Horní Lužice, *Martin Norbert Šimon*, kanovník Budyšínský, a bratr jeho *Jiří Josef Šimon*, kaplan při kostele sv. Josefa u Karmelitek v Praze, seminář pro jinochy hornolužické, aby se v něm k úřadu kněžskému vzdělávali a potom mezi katolickými rodáky svými působili. Šlechtní bratři ti věnovali k tomu své dědictví 20.000 zl., koupili r. 1704 díl domu někdy hrab. Thunského a r. 1716 sousední staveniště na rohu ulic nyní řečených Lužické a Míšeňské a položili tu dne 15. června 1726 základ k budově seminářské, kterou za dvě leta dokonali.

Roku 1728 bylo v ústavu tom 19 jinochů, z nichž 12 požívali nadací Šimonových. Štědrostí katolíků hornolužických rozmnožena byla původní nadace, tak že v semináři tom 23 chudých chovanců žítí mohlo. Císař Josef II. zamýšlel i tento ústav zrušiti, avšak kapitola Budyšínská jakožto patron uhájila ho, a tak podnes trvá seminář ten, v němž nyní 26 jinochů německých i srbskolужиických z království saského, studentů gymnasijských i bohoslovců,

*) Popis památky stoleté o založení ústavu slečen Anglických s příběhem řádu Karmelitánského. Od Václ. Krolmusa. V Praze 1847. Prodromus 471—475. Prag v. Schaller II. 56. 74. 309. Drahé kameny z koruny sv. Václavské. Život Marie Elekty str. 412—418.

pod správou kněze Jiřího Lužaňského žije. Študenti chodí již od počátku ústavu na gymnasium Malostranské a bohoslovci poslouchají přednášky na universitě Pražské.

V prvním patře domu, na němž v rohu stojí socha sv. Petra, nalézá se domácí kaple s oltářem sv. Petra, v níž služby Boží pro chovance ústavu se konají.



4. Kaple sv. Rafaela archanděla

v ústavu dospělých slepců pod Bruskou.

Mezi nejušlechtilejší lidumily našeho věku v Praze náležel professor Alois Klar, zemřelý 25. března 1833. Vida opuštěnost a bídu nešťastných slepců, ujal se jich a založil r. 1832 ústav, v němž by nebožáci ti výživu, náboženskou útěchu a přiměřené zaměstnání měli. Císař František I. daroval tomuto ústavu pustý pozemek mezi Daliborkou a starými zámeckými schody a tak zvaný domek dřevařských písařů pod Bruskou, v němž se prodávalo dříví ze státních velkostatků. Nejprve najal prof. Klar domek na ostrově Kampě a přijal do něho pět slepců, zemřel však záhy. Dílo jeho dokonali choť a syn jeho, šlechtný Pavel Alois Klar. Proměnili pusté lado u Daliborky v pěkný sad a pomocí dobrodinců začali dne 17. května 1836 stavěti podle plánů Vincence Kulhánka na místě starého domku písařů dřevařských pod Bruskou nový pěkný dům slepců, jež r. 1844 dokončili. V ústavu tom zřízena krásná kaple, k níž dne 18. září 1836 arcikníže František Karel základní kámen položil a která r. 1844 u přítomnosti arciknížat Štěpána a Karla Ferdinanda požehnána byla. Správa dobrodějného ústavu toho svěřena byla r. 1837 Milosrdným sestrám, které zde působily ještě nějaký čas, když mateřský dům svůj pod Petřínem si zřídily. Duchovní správu konal zde nynější probošt Vyšehradský Václav Štulc, přišed churav ze své kaplanské štace v Kvilicích. Nástupcem jeho byl rovněž bývalý kaplan Kvilický a spisovatel Vojtěch Hlinka (František Pravda) a také František Řezáč, později farář v Litni, působil zde nějaký čas, tak že mladý ústav Klarův honosil se hned v počátcích svých třemi slavnými spisovateli českými.

Nyní nalézá se v ústavu 58 slepců, počet jejich má však rozmnožen býti.

Na domě strmí štíhlá vížka a na průčelí jest řezba sochaře Josefa Maxe, představující starého Tobiáše, jemuž syn jeho natírá oči. Z chodby přichází se do přívětivé *kaple sv. Rafaela*, která každého přichozího mile překvapuje. V polokruhové klenbě nad oltářem jest na zlaté půdě na vápně vymalován v nadlidské podobě Kristus Pán žehnající světu, kterážto práce jest uměleckým nápodobením řecké mosaiky. Nákresey k tomuto obrazu i k ostatním malbám učinil slavný Josef Führich. Spasitele maloval Vilém Kandler. Na stěnách mezi okny jsou vymalovány krásné postavy čtyř sv. evangelistů, kteroužto práci provedl malíř Lhota. Malby ty dokonány byly péčí společnosti vlasteneckých přátel umění v Praze, kteráž k tomu 5000 zl. věnovala. Na oltáři stojí z kararského mramoru vytesaná socha sv. archanděla Rafaela od sochaře Emanuele Maxe.

Nyní koná se každou neděli a všechny svátky v kapli mše sv., kterou slouží administrátor kaple a duchovní správce ústavu P. Placid Zachystal, Benediktín. V den sv. Rafaela bývá tu kázání české i německé, zpívaná mše sv. a požehnání. Kaple bývá v čas služeb Božích každému přístupna.

5. Kaple sv. Václava

v paláci Valdštýnském.

Nejslavnější panské sídlo v Praze, palác Valdštýnský na náměstí téhož jména, vystavěný v letech 1621—1630 od Albrechta z Valdštýna, vévody Friedlandského, jest podnes hlasatelem bohatství a nádhery milovnosti zakladatele svého. V průčelí velikánské budovy této jest krásný, nyní obnovený obrázek Matky Boží s vlašským nápisem, že jest to kópie milostného prvoobrazu Panny Marie v údolí di Urazzo. V přízemí, za rohem do ulice Valdštýnské, nalézá se pěkná kaple, sáhající až do druhého patra. Klenba ozdobena jest prací štukatérskou v bohatém slohu copovém a na stěnách jest sedm obrazů ze života sv. Václava na vápně malovaných. Na *oltáři* nalézá se obraz na dřevě, představující smrt sv. Václava, nad ním pěkný obraz na plátně (Bůh Otec se zeměkoulí žehnající) od vlašského mistra a zcela nahoře stojí soška sv. Václava. Po stranách jsou dvě dřevěné sochy andělů a na oltářním stole stojí v skříni soška Montserratské (černé) Matky

Boží. Na stěně visí tu slušný obraz Panny Marie a před oltářem jest vkusná lampa z doby novější.

V této kapli bývá, pokud braběcí Valdštýnská rodina zde se zdržuje, každodenně mše sv. sloužena. V *oratoři* v prvním patře, z něhož oknem do kaple se hledí, zachovaly se podnes z doby vévody Friedlandského stolice a klekátka a po stěnách visí tu 11 obrazů svatých, z nichž zvláštní cenu má *Ecce homo* od Guidona Reni a jiný obrázek, představující papeže při mši sv., od Albrechta Dürera. Pozoruhodny jsou zde též tři polovypuklé obrazy z bílého mramoru, představující sv. Bernarda, Pannu Marii a sv. rodinu.





III.

Farní osada Panny Marie Vítězné.

1. Farní chrám Panny Marie Vítězné někdy s klášteřem bosých Karmelitánů.

Nad zemí českou stahovaly se příšerné mraky. Strana pod obojí již dávno přešla v tábor protestantský a roku 1609, když pověstný majestát, jímž nekatolíkům úplná svoboda náboženství se propůjčila, císaři Rudolfu II. od nekatolických stavů vynucen byl, zahodili čeští kališníci i tu zevnitřní škrabošku, již své pravé smýšlení posud zakrývali. V tom roce obnovena jest dolejší, kališnická konsistoř a administrátorem zvolen Eliáš Šůl ze Semačina, farář Týnský, rozhodný Lutherán. V té době šířila se v Praze s německým náboženstvím povážlivě i němčina. A nebylo ani jinak možno. Mnozí Čechové chodili na učení do německých lutheránských škol v Míšeňsku i Sasku a vrátivše se šířili nejen novou víru, ale i jazyk německých Lutheránů a ti stěhovali se houfně do Prahy, kde rádi byli viděni a hostěni. Tak již r. 1609 na Starém městě založili němečtí Lutheráni německý kostel u sv. Salvátora a u něho německé protestantské gymnasium, do něhož i synové českých rodičů chodili. Roku 1611 vydrancovala nekatolická luza Pražské kláštery a povraždila ve dvou ukrutně mnichy — nenávisť ke katolíkům rostla v Praze a s ní rostla i láska k němčině. Proto založen téhož roku na Malé straně nový německý lutheránský kostel. Zde měli němečtí Lutheráni již r. 1586 modlitebnu, do níž Samuel Lorenz, řezbář v Míšeňském Frýberce, udělal oltář večeře Páně. Byla to kaple jinak i zvaná kaplí mistra Jana Husi či kostelem sv. Jana Křtitele, vedle něhož již od r. 1599 stál malostranský špitál. Modlitebnice ta již nestála. Položili tedy 9. července 1611 s velikou slávou základní

kámen k novému kostelu na blízku. *) Téhož dne sešli se v 9 hodin ráno v zmíněné kapli a tam poslouchali lutheránské kázání na slova Isaiášova: „Aj položím kámen na Sionu.“ Byli tu náčelníci nekatolických pánů Hendrich Mates hrabě Thurn purkrabí Karlšteinský, maršálek vojenský Linhart Colonna z Felsu, Vilém Popel z Lobkovic a predikant od sv. Salvátora Matěj Hoě i Čech Eliáš Šúd mimo jiné pány české. Ti vzali základní kámen a nesli jej na místo stavby, kde páni i měšťané do jámy nejprve házeli stříbrné peníze, načež kámen položen a slavnost německým chvalozpěvem ukončena. Stavba dovršena nákladem 62.000 zl. za tři leta a byla 21. července 1613 lutheránsky zasvěcena hlučnou slavností, při níž bylo kázání, v němž udáno osm příčin, „proč (prý) Bůh konečně tomuto království Českému a zvláště tomuto královskému městu propůjčil svobodu náboženskou,“ kteroužto svobodou míněno úplné potlačení staročeské, Svatováclavské víry katolické německým protestantstvím.

Nový kostel nazvali kostelem „Nejsv. Trojice“, ten měl však jinou podobu, než nynější chrám P. Marie Vítězné. Byl podlouhlý, čtyřhranný, vchod byl na severu tam, kde nyní jest oltář Jezulátka, u zdi východní stál oltář večeře Páně, přenesený sem ze staré kaple a nad ním vymalován na klenbě obraz Nejsv. Trojice. Mimo kazatelnu a křtitelnici u vchodu nebylo zde nic pozoruhodného. Tato křtitelnice stojí podnes v chrámu u vchodu a jest nyní kropenkou. Lutheránský tento kostel sáhal tedy od schodů k presbytéri v nynějším chrámu až ke kruchtě, presbytér však, kruchtu s bočními dvěma kaplemi a průčelí vystavěli teprve později Karmelitáni.

V tomto kostele kázali lutheránští predikanti, nejprve Tobiáš Werner, po něm Kašpar Wagner a posléze až do 29. října 1622 Zikmund Schererz.

V těch letech udály se v Čechách nesmírné převraty. Na hradě sv. Václava kraloval cizinec kalvínského vyznání, Bedřich Falcký a jeho pyšná choť Alžběta Anglická posmívala se Ukřižovanému na starém mostě Karlově. Bouře se blížila. Císař Ferdinand II. získal upřímného přítele, vévodu bavorského Maxmiliána a ten slíbil mu brannou pomoc k vyhnání krále vetřelce z Prahy a z Čech. Roku 1620 přišel generál bosých Karmelitánů *P. Dominik a Jesu Maria*, rodem Španěl Ruzzola, s dvěma řeholními bratřími do Bavor. Byl tam poslán k opětovným prosbám císaře Ferdinanda II. i vévody Maxmiliána na rozkaz papeže Pavla V.,

*) Schottky. Prag. II. 81.

aby s bratry svými byl průvodcem katolického vojska proti Bedřichu Falckému. Provázel nejprve vojsko bavorské do Horních Rakous, posvětil zprvu nový vojenský praporek Maxmiliánův, na němž byl obraz Panny Marie s nápisy „Hrozná jako šik vojenský dobře spořádaný“ a „Proti nepřítelům svým posiluj mne.“ Potom vtrhlo k jeho posilování bavorské vojsko, spojivši se s plukem císařským pod hr. Buquoyem, do Čech. V starém, od vojska Mansfeldova vydrancovaném zámku Johannitě v Strakonicih na lezl P. Dominik obraz malovaný na dřevě, představující Narození Páně. Na obrazu tom měli dva pastýři, sv. Josef i Panna Maria obě oči vypíchaný, což některý nekatolický voják ze zlomyslnosti a potupy byl učinil. *) P. Dominik z rouhačství toho velice se zarmoutil a vzal obraz s sebou, chovaje jej v uctivosti. Dne 8. listopadu 1620 přirazila spojená katolická vojska k Bílé hoře, na níž stálo vojsko Bedřicha Falckého. Vévoda Maxmilián naléhal ve válečné radě, aby se bez prodlení udeřilo na české vojsko, dokud mocnějšími náspy se neohradí. Buquoy tomu odporoval, že císařské vojsko cestou jest unaveno. P. Dominik, jenž u Maxmiliána veliké váhy požíval, přidal se k němu, vykládaje, že bylo mu ve snách zjeveno, že vojsko katolické zvítězí. Rozhodnuto tedy, že se požene na vojsko české útokem. Katolické vojsko mělo heslo „svatá Maria,“ jejížto obraz na předním praporci zlatem se stkvěl. Při prvním útoku císařské jízdy na levý bok českého vojska, kde stál pluk hraběte Mátěse Thurna, byli císařští odraženi a zároveň učinil kníže Anhalt se svými jezdci prudký útok na císařskou jízdu a dva pěší pluky, které couvati začaly. Vítězství klonilo se tedy zprvu ku straně vojska protestantského. V rozhodné chvíli té objevil se před vojskem bavorským P. Dominik. Seděl na koni, maje v pravici kříž a na prsou zavěšený obrázek Strakonický. Mocným hlasem vzýval Krista Pána a P. Marii a ohnivými slovy povzbuzoval vojsko k udatnosti, vyzýváje je, aby pomstilo potupení Rodičky Boží na obraze. Slova ta dodala vojsku zmužilosti. Vojáci hnali na vojsko české útokem a sotva hodina minula, byla bělohorská bitva úplnou porážkou českého vojska dobojována.

Po tomto vítězství odebral se Maxmilián do Bavor, kde v Mnichově krásnou, posud stojící sochu Panny Marie na náměstí postaviti dal. P. Dominik provázel ho a odešel potom do Vídně k císaři, jenž slíbil mu, že pro Karmelitány bosáky založí dva kláštery, jeden ve Vídni a druhý v Praze. Vídeňský klášter v Leopoldově založen r. 1623 a téhož roku slíbil císař, že nedo-

*) Poselkyně Beckovského II. 294.

pustí, aby některá řehole, která posud v Praze kláštera neměla, v obvodu města se usadila, dokud bosí Karmelitáni příhodného místa pro svůj nový klášter si nevyhledají.

Zatím zůstávali němečtí Lutheráni pořádě ještě v držení kostela svého na Malé straně. Kober švec, opatrovník kostela toho, pro nějaké účastenství ve vzpouře, byl r. 1621 do žaláře dán, jinak ale nechával císař zprvu i po vyhnání českých predikantů z Prahy Němce lutheránské v Praze při svobodě náboženské a to s ohledem na spojence svého, saského kurfirsta Jana Jiřího, jenž sám Lutheránem byl.*). Teprvé r. 1622 vyšel rozkaz, aby i němečtí Lutheráni z Prahy odešli, což stalo se 29. října. Budoucího roku 1623 radili sice na říšském sněmu mnozí vyslanci císaři, aby německým Lutheránům oba kostely v Praze, sv. Salvátora a Nejsv. Trojice, navrátil a tím kurfirsta saského usmířil, avšak císař nepovolil. Tudíž zůstal kostel jejich na Malé straně na krátký čas prozatím uzavřen. Mezitím dal Maxmilián Bavorský Strakonický obraz bohatě ozdobiti a císař daroval k němu zlatou korunu. P. Dominik přinesl jej r. 1622 do Říma a když papeži Řehoři XV. dokonalou zprávu o všem, co se na Bílé hoře dalo, učinil, dal sv. Otec tento obraz nejprvé v chrámu Matky Boží „maggiore“ k veřejné účtě vystaviti a potom 8. května 1622 v slavném průvodu přenést do kostela karmelitánského na koňském vrchu, kterýžto kostel od té doby slul a podnes sluje „chrámem Matky Boží Vítězné“. Malíř Roberto de Longin zhotovil potom věrnou kopii obrazu toho, kterou obdrželi Pražští Karmelitáni. Původní, Strakonický obraz shořel však asi před padesáti lety v Římě. Jiná kópíe obrazu Strakonického nalézá se v archivu Jindřichohradeckém; dal ji zhotoviti v Římě pro královnu španělskou a arcikněžnu rakouskou Marii Karel hrabě Slavata, jenž do řádu Karmelitánů vstoupil a r. 1712 v Římě jako generál této řehole zemřel, jsa poslední mužský potomek staročeské rodiny Slavatovské.

Bosí Karmelitáni podlé výsady císařské zvolili sobě v Praze za budoucí chrám svůj bývalý lutheránský kostel Nejsv. Trojice na Malé straně a císař volbu tu schválil s tím dodatkem, aby kostel ten zasvěcen byl ku cti a slávě Panny Marie Vítězné a sv. Antonína Paduánského. Ku založení kláštera daroval císař Karmelitánům dům u kostela na jihu, ve kterém lutheránský predikant bydlíval a bývalý hřbitov za kostelem na severu, na jehož konci stála kaple někdy sv. Jana, nyní sv. Ludvíka řečená,

*) Poselkyně II. 304. 327.

v níž r. 1623 zavedena byla francouzská kázání. Krom toho zakoupil Don Martin de Huerta, Španěl a generál ve vojstě císařském, pro Karmelitány za 9000 zl. ještě sousední dům, jenž někdy panu Floriánu Griesbeckovi, státnímu ministru Ferdinanda I., a potomkům jeho patřival a na tom místě stál, kde nyní v ulici karmelitánské jest ústav učitelů (jakož o tom svědčí nápis na mramorové desce v průjezdě domu toho), začož Karmelitáni měli za duši jeho ročně 100 mší sv. obětovati. Dne 7. září 1624 odevzdal generální vikář Kašpar Arsenius z Radbuzy kostel Karmelitánům a druhý den potom posvětil jej Jan Savonantius, apoštolský visitátor Milosrdných bratrů, ku cti P. Marie Vítězné a sv. Antonína Paduánského. Koncem října 1624 přišlo několik řeholníků Karmelitánů z Vídně do Prahy a počali služby Boží konati. Prozatím upravili si obydlí, v němž někdy predikant sídlil, za klášter.

Původcem „bosých Karmelitánů“ byl sv. Jan od kříže, rodem Španěl, naroz. r. 1542. *) Vstoupil do řádu karmelitánského a obnovil k úsilovné prosbě sv. Teresie v řeholi přísnou kázeň podle původních pravidel. Z toho bylo mu od vlastních spolu-bratrů řeholních mnoho příkoří snášeti, ano byl od nich i do žaláře uvržen, z něhož sv. Teresie jej vyprostila. Vedle původních, sv. Janem od kříže obnovených pravidel měli žítí mniši v úplné chudobě v různých chyškách, zachovávatí přísné posty, masitých pokrmů úplně nejísti, od nešpor až do hodinek druhého dne nemluvití a prací rukou se živiti. Pražští Karmelitáni až do svého zrušení nepožívali masa a poněvadž v chyškách o samotě bydleti nemohli, zřídili si později pomocí jisté dobrodějky v zahradě poustevnu, v níž bylo několik jizbiček, kde střídavě rozjímavý život vedli v úplné mlčenlivosti a o tuhém postu.

Císař Ferdinand II. z vděčnosti za služby, které P. Dominik v těžkých dobách domu jeho prokázal, chtěl nový klášter dostatečným nadáním opatřiti, avšak Karmelitáni zdráhali se nadání přijati, jelikož dle přísné řehole své výhradně z almužen, od věřících poskytovaných, žítí měli. Majíce v klášteře i noviciát, nechtěli, aby novicové hned na počátku řeholního života v tuhé kázni zvikláni byli, proto zamítli nabízení císařské, i když jim na mysl kladeno, že v Praze jsou poměry zlé a obyvatelstvo jednak proti klášterům zaujato, jinak válkou ochuzeno jest. Nedali se pohnouti, ani když císař jim pravil: „Nebudete míti vždy Ferdinanda II.“ Zpočátku žili tedy z almužen, jež od císařského dvora ve Vídni docházely, ale později almužny přestaly a Karme-

*) Církevní rok od Beneše M. Kuldy. V Praze 1881.

litáni poznali, že císař měl pravdu, předpovídaje jim, že nebudou moci v Praze z pouhých almužen žít. Trpěli často bídu takovou, že ani suchého chleba neměli a když si stěžovali u svých představených, nemohli jim tito pomoci leč tím, že dosadili do kláštera nového převora P. Ludvíka, ale i ten shledal brzo, že v Praze jen Bůh bratřím a klášteru pomoci může. I modlíval se vroucně k Bohu o pomoc.

Roku 1628 dostoupila bída u Karmelitánů nejvyššího stupně. Toho roku darovala klášteru Polixena z Lobkovic voskovou *sošku Jezulátka*.*) Převor P. Ludvík postavil ji v oratoři a řeholníci konali před ní každodenně svou rozjímavou modlitbu po dvě hodiny, zvláště ctili ji novicové prosíce Boha za pravou pokoru a hmotnou pomoc klášteru. Brzo na to modlitba jejich došla vyslyšení, císař Ferdinand II., zvěděv o bídě kláštera, nařídil král. české komoře, aby každoročně vyplácela klášteru 2000 zl. a krom toho aby se z důchodů královských měsíčně potraviny do kláštera zasílaly. Tato nenadálá pomoc pohnula Karmelitány, že Jezulátko ještě horlivěji ctili. Obzvláštním ctitelem jeho byl Cyrill od Matky Boží, jenž r. 1629 jako novic pocítil, modle se před Jezulátkem, náhlou změnu své mysli, do té doby lhostejné a vyprahlé, odtud však svatou nábožností roznícené.

Roku 1630 přeložen byl noviciát z Prahy do Mnichova a po odchodu noviců ochábla úcta k Jezulátku. Následujícího roku 1631 vtrhli Sasíci pod velitelem Arnheimem (11. listopadu) do Prahy a ačkoliv Sasíci přijali podmínky Pražanů, aby vojsko nikomu na zdraví a majetku neubližovalo a aby kostelům katolickým, klášterům a osobám duchovním v ničem se neškodilo, dali se Karmelitáni Pražští na útěk, nedůvěřující slibům saským. A měli dobře. Se svolením převora Ignáce zůstali v klášteře pouze dva mniši a ti byli hned, jak Sasové přišli, do vazby dáni a byli by tam hladem zemřeli, kdyby katolíci jim nebyli pokradmo chleba poskytovali. Vojáci saští vydrancovali klášter, přelámali Jezulátku ručičky a pohodili jím do smetí za oltář v klášterním oratoři, kde ležeti zůstalo. Se Sasíky přišlo do Prahy přes 80 predikantů a ti nedbajíce podmínek, jež Arnheim podepsal, zmocnili se mnohých kostelů katolických, zejména začal u Matky Boží Vítězné kázati Jan Rosacius Hořovický, bývalý nekatolický farář u sv. Mikuláše. Dne 23. února 1632 odstěhoval se k sv. Mikuláši a v kar-

*) Pražské Jezulátko. Otisk z „Blahověsta“. (Sepsal Jan Kř. Votka T. J.)
 ▼ Praze 1877.

melitánském kostele kázal predikant německý, až Valdštýn 15. května 1632 Sasíky a predikanty z Prahy vypudil.

Převor Ignác vrátil se s bratřími do spustlého kláštera, avšak Jezulátko zůstalo až do r. 1638 v smetí pohozeno a zapomenuto. Ale po celou dobu tu stihaly klášter rozličné nehody a bída. R. 1633 odňaty byly klášteru všechny almužny z král. komory, 5000 zl., které na stavbu kláštera ještě mniši dostati měli, byly jim odepreny a poněvadž nemohli zaplatiti daně z vinic, bylo jim zakázáno, je vzdělávati. V klášteře rozhostila se velká bída. R. 1634 přeložen noviciát z Mnichova opět do Prahy a ustanoven nový převor P. Felicián, avšak brzo uprchli mniši podruhé z Prahy, když Švédové pod Bannerem a Sasové pod vévodou altenburským Bedřichem k městu táhli. Když císařský velitel Colloredo útok nepřátel na Prahu odrazil a je ze země vypudil, vrátili se Karmelitáni do svého kláštera, avšak převor brzo zemřel morem, jenž v Praze zuřiti počal. Vůbec vedlo se klášteru v těchto letech zle, noviciát byl zase do Mnichova přeložen a v klášteře panovala nespokojenost a bída.

Roku 1638 vrátil se P. Cyrill od Matky Boží, již jmenovaný, z Mnichova do Prahy. Hned po svém příchodu pátral po Jezulátku, našel je v smetí, očistil a postavil opět v oratoři na oltář nespokojený, že obě ramínka sošky jsou polámana. Jednou, když dlouho se tu modlil, bylo mu, jakoby slyšel slova: „Smilujte se nade mnou a já smiluji se též nad vámi!“ Shledal, že Jezulátko jest poroucháno a soudil, že klášter tolik trampot zakoušel, poněvadž úctu k Jezulátku zanedbával. I snažil se, aby sošce nová ramínka přidělena byla, avšak převor vymlouval se chudobou kláštera. Tu ujal se Jezulátka jistý bývalý vojenský komisař a dal sošce nové dřevěné, panenským voskem potažené ručičky přidělati. Stalo se, že dobrodinec ten hned na to dvou velkými milostmi řízením Božím nabyt, an z nespravedlivého nařknutí, jakoby byl svých úředních povinností zanedbával, očištěn byl a ve své domácnosti, jindy rozervané, blahého pokoje dosáhl, což považoval za odměnu své úcty k Jezulátku.

Klášter stihán byl opět rozličnými nehodami. Loupežníci ukradli mu šest krav, jiní zloději dva koně a bratří, vyslaní na venek pro almužnu, roznemohli se a zanesli nemoc i do kláštera, kde několik mnichů pomřelo a sám převor P. Dominik na smrt se rozstoval. I slíbil k radě bratří, že bude se o rozmnožení úcty k Jezulátku starati, okřeje-li, a za několik dní byl zdrav. Od té doby Karmelitáni vážili si sošky té a byli přesvědčeni, že jest milostná. Zřídili v klášteře zvláštní komnatu pro Jezulátko.

Avšak i lid Pražský začal Jezulátko ctíti. Bratr kostelník nesl jednou milostnou sošku do kostela, upadl však a polámal ji. Sebrav polámané Jezulátko ubíral se nazpět do sakristie, v tom jej však popadl jakýsi šílenec a počal ho škrtiti, až P. Cyrill jej vysvobodil. Zpráva o tom, rozšířená po městě, rozmnožila i úctu lidu k Jezulátku. Jmenovaný již komisař dal znova sošku upravití a když náhle z těžké nemoci vyvázl slíbiv, že dá zhotoviti pěkný stánek pro Jezulátko, rozšířila se úcta ta ještě více. Komisař slibu svému dostal. Horlivých ctitelů nabylo Jezulátko mezi šlechtou r. 1639. Alžběta rodem z Lobkovic, choť hraběte Jindřicha Libštejnského z Kolovrat, pozbyla těžkou nemocí řeči i sluchu a byla již na smrt. P. Cyrill přinesl ku prosbě chotě Jindřicha Jezulátko k nemocné hraběnce a ta učinivši slib, že chce sošku štědře obdarovati, náhle ozdravěla. Slib svůj vyplnila a darovala Jezulátku stříbrnou zástlunu a jiné věci. Manžel její až do smrti dával klášteru hojné potraviny a odkázal 200 zl., stříbrnou lampu a schránku na sv. ostatky klášteru, krom toho zanechal Karmelitánům 3000 zl. k nadacím na mše sv.

Od té doby, co hraběnka Libštejnská náhle ozdravěla, přinášely nejpřednější české rodiny šlechtické z Lobkovic, z Kolovrat, z Martinic, z Talmberku, z Pernštýna, ze Šliku a j. Jezulátku z vděčnosti za obdržené milosti mnohé oběti a dary. Z darů těch Karmelitáni kostel znamenitě mohli zvelebiti.

Když r. 1640 švédský vůdce Banner táhl na Řezno, kde císař Ferdinand III. s celým dvorem svým na říšském sněmu meškal, tu císař hledal útočiště u obrazu Staroboleslavské Matky Boží, ježž u sebe měl, a nejvyšší komorník království českého, dotčený již hrabě Jindřich z Kolovrat vzýval v Praze Jezulátko o pomoc císaři. K jeho prosbě zařídil převor v klášteře karmelitánském zvláštní pobožnost, při níž mniši střídavě po několik dní dnem i nocí před Jezulátkem modlitby konali. Krom toho slíbil hrabě Jezulátku 100 dukátů. Pomoc Boží objevila se nenadále. Banner byl nucen od Řezna, kde led na Dunaji táti začal, táhnouti a utrpěv od vojska císařského ve dvou bitkách značných ztrát, zemřel r. 1641. Ještě nebyli Karmelitáni se svou pobožností u konce a již došla jich zpráva, že císař z nebezpečí vyvázl a že splněno i to, oč také se modlili, totiž aby nestala se hraběti Kolovratovi na statcích jeho od nepřátel škoda. Hrabě složil téhož roku k nohám Jezulátka slíbených 100 dukátů. Roku 1647 navštívil Jezulátko sám císař Ferdinand III., modlil se před ním a obětoval mu 40 velkých voskovic. Roku 1644 odkázala svobodná paní Febronie z Pernštýna klášteru své panství Solnické.

Když dne 26. července r. 1648 Švédové Malou stranu přepadli, vraceli se právě Karmelitáni z kůru, kde o půl noci jitřní hodinky se modlili. Mniši chvátali do kostela, požili sv. hostií a rozdělili se v tři díly. Jedni šli do kaple k Jezulátku, aby se tam modlili, druzí odnášeli posvátné náčiní ze sakristie k Jezulátku, majíce důvěru, že tam bude zachráněno a ostatní očekávali na rozkaz převorův vojáky u brány klášterní, aby je mírnými slovy a prosbami ukonejšili. Okolo páté hodiny z rána přihnala se první rota vojska ku klášteru, ale mniši vojáky ukonejšili tak, že spokojili se jídlem a nápojem a odešli. Za chvíli přihnal se jiný houf, avšak pojednou vyběhl z něho sličný jinoch jakýsi a zabránil s obnaženým mečem vojákům vchod do kláštera. Za nedlouho přihlásil se švédský vojn jmenem Ruttger u převora, dokládaje, že jest katolík a že v Kolíně nad Rýnem s Karmelitány študoval a slíbil, že z lásky ke Karmelitánům chce kláštera ostříhati, aby plenitelé do něho nevnikli. Učinil to skutečně a Malostranští obyvatelé, vidouce, že před klášterem stojí švédský vojn, počali svůj majetek tajně do kláštera nositi a mnozí se v něm ubytovali. Téhož dne přišel do kláštera švédský plukovník Kapy s několika vojáky. Hledal tam císařského vůdce hraběte Rudolfa Kollaredo, avšak nenalezl, jelikož tento pán hned záhy v noci z Malé strany na Staré město lodkou se převezl. Plukovník Kapy byl katolík a poradil převorovi, aby požádal velitele Königsmarka o ochrannou stráž pro klášter, aby byl drancování ušetřeno, a hle, Königsmark, ač krutý nepřítel řeholníků, vyslyšel tuto prosbu a ustanovil právě jmenovaného Ruttgera za strážce kláštera, vydav nad to Karmelitánům ochranný, svou pečeti stvrzený list. Obyvatelé Malostranští žásli nad tím a Karmelitáni byli přesvědčeni, že příčinou této ochrany byla vroucná jich úcta k Jezulátku. Pročež modlili se po celý téměř měsíc střídavě dnem i nocí před Jezulátkem a obyvatelé Malostranští hrnuli se houfně do kláštera, kde majetek svůj ukládali. Několik set lidí bydlelo v klášteře, kde chudí mniši po tři neděle je živili sami zásnouce, odkud dobrodinců se jim dostalo tolik, že mohli sebe i své hosti živiti. Tím obyvatelé Malostranští v účtě k Jezulátku a v uznalosti ke klášteru se utvrdili a sami Švédové Karmelitánů si vážili. Dne 23. října 1648 byla v klášterním kostele zavedena lutheránská kázání pro švédské vojsko, jinak ale mnichům neubliženo. Karmelitáni vykonávali v klášterní kapli každodenně ráno a večer před Jezulátkem společné modlitby a od rána do večera spěchali tam lidé všech stavů modlit se za osvobození Prahy.

Königsmark učinil v klášteře nemocnici pro raněné své vojíny. Bylo jich tam 160. Mniši jich musili ošetřovati a vojáci chovali se k nim mírně a slušně, ačkoli jen chudičkou stravu dostávali. Žádný voják neodcizil klášteru nic, pouze jeden protestantský kazatel pobral z knihovny několik knih. Na počátku října navštívil tuto nemocnici Karel Gustav, potomní král švédský a Karmelitáni zavedli jej i k Jezulátku, kde mu vykládali, že mnozí lidé úctou této sošky rozličných milostí došli. Karel Gustav, ač protestant, tím byl dojat, zanechal zde 30 dukátů pro Jezulátko a nařídil, aby nemocnice z kláštera jinam přeložena byla, posléze rozkázal zmíněnému predikantovi, aby ukradené knihy ihned klášteru navrátil.

Po míru Vestfálském odešli Švédové, kteří, ač jinak hrozně v Praze řádili, ke Karmelitánům vlídně se zachovali.

Když r. 1649 v Praze mor zuřil, Karmelitáni jakýmsi slibem na počest Jezulátka se zavázali a nikdo z nich nezemřel. Zbožní obyvatelé Prahy spěchali od té doby často k Jezulátku a nalézali tu v rozličných potřebách u Boha náhlé pomoci. Tím dostalo se Jezulátku mnohých darů a ozdob a chudí Karmelitáni mohli vystavěti věž, presbytěr a průčelí kostela, jež dobrodinci znamenitě ozdobili. Posléze byl chrám dne 13. března 1667 od kardinála Harracha posvěcen. Byli to zvláště členové bohatých šlechtických rodin, kteří klášteru hojných darů poskytovali, tak že mniši mohli též novou budovu klášterní založiti a časem i nový nádherný oltář Jezulátka v kostele samém zřídit. Pověst o Pražském Jezulátku rozesla se daleko široko, v mnohých kostelích i v cizině nalézají se podnes voskové neb dřevěné sošky Jezulátka, napodobené dle vzoru Pražského.

Kláster Pražský, z počátku skromný, časem značně zkvetl, tak že již r. 1710 bylo v něm 40 bratrů. Krom toho měli bosí Karmelitáni v Čechách ještě klášter v Pacově. Roku 1625 dostali ku své žádosti od císaře Ferdinanda II. i místo v Mladé Boleslavi, na němž někdy před válkami husitskými stával klášter Minoritů, a kde později až do bělohorské bitvy měli Čeští bratří modlitebnu a školu. Karmelitáni žádali o místo to, domnívajíce se, že snad patřovalo někdy jejich řeholi, poněvadž Čeští bratří místo to nazývali Karmelem. Když však Minorité dokázali, že tu býval někdy jejich klášter, postoupili jim Karmelitáni r. 1630 dům a kostel se zahradou, avšak ostatní pozemky náležející k založení tomu musili Minorité teprve po dlouhém jednání r. 1662 od Karmelitánů vyplatiti summou 1000 kop míšeňských, jež do rukou převora

Alexandra od sv. Ducha složili. *) Podle řehole své nazývali se Karmelitáni pouze svým jménem klášterním, neznáme tudíž rodných jmen, ni národnosti jejich, ač ve velké kryptě pod presbytérem chrámovým velmi mnozí odpočívají, majíce na skřípkách svých nápisy. Zdá se však, že byli velikou většinou národnosti německé, jsouce v živém spojení s kláštéry ve Vídni a v Mnichově. Kázání konala se aspoň u Karmelitánů jen německá. Známým stal se z nich zvláště P. Emerik od sv. Štěpána svou knížkou o Jezulátku r. 1737 v Praze německy vydanou a r. 1749 do češtiny přeloženou: „Pražské veliké i malé, t. j. výtah příběhů v milostech velikého, z vosku malého Jezulátka u Karmelitánů.“

Vedle hojných darů bohatých šlechticů, kteří v kostele své hrobky měli, dostalo se Karmelitánům výdatného pramene výživy, když začali v klášteře vyráběti zvláštní lék, meduňkové kapky, které v krátkém čase také oblíbě se těšily, že řeholníci je vyráběli továrnicky ve velkém, upravivše celé křídlo klášterní budovy v přízemí u kostela v dílnu a lékárnu. **) Lék ten vynalezl jistý Karmelitán francouzský, jenž do kláštera v Tridentu se dostal. Pražští Karmelitáni poslali tam P. Gabriele, jenž se děláním meduňkových kapek přiučil a je potom v Praze vyráběl, tak že i v Čechách zdomácněly. Lékárníci je padělali a jiní obžalovali Karmelitány z neoprávněného připravování léku. Karmelitáni musili na úřadě vyložití tajemství přípravy oněch kapek a bylo jim posléze dovoleno je vyráběti, avšak s tou podmínkou, že musili ročně okolo 2000 zl. chudinskému ústavu odváděti. I po zrušení kláštera zůstal tu bratr laik Francus a vyráběl kapky ku prospěchu chudinského ústavu dále. Že dlouho zachovalo se podání o karmelitánských kapkách, poznati jest z toho, že podnes přicházejí venkované k P. Marii Vítězné žádat jich, kdy klášter bez mála již sto let zrušen jest.

Karmelitáni zamýšleli ještě na severní straně presbytěře dokončiti nehotovou věž, avšak toho se již nedočkali, *bylť 3. července 1784 zrušeni*. Žilo zde posléze 44 řeholníků, kněží i laiků a ti obdrželi výslužné. Jména jejich připadlo k náboženské matici, do kláštera dány jsou úřadovny registratury k upravení berní, farní úřad a Malostranské gymnasium. Rozsáhlá vinice na stráni Petřínské dostala se generálnímu kněžskému semináři. Vlastní klášterní budova ležela na jižní straně chrámu a byla v ní kří-

*) *Historia provinciae Boemiae Minorum* v archivě kláštera u sv. Jakuba v Praze.

**) *Beschreibung Prag's* v. Jarosl. Schaller II. 73.

žová chodba s dvěma křídly. Klášter byl jen s částí dvoupatrový a síce v těch místech, kde nyní jest gymnasium. Klášteru náležely místnosti všech nynějších rozsáhlých školních budov v ulici karmelitánské a nynější seminářská zahrada, kde byly vinice s viním lisem. Tam, kde nyní jest ústav učitelů (v bývalém domě Griespeckovském), byl jiný viní lis, na místě českých škol byla pekárna, opodál byl haltýř na ryby, želvárna a fíkovna. V klášteře byl též žalář pro mnichy, kteří proti tuhé řeholní kázni se provinili. V poustevně za kostelem konali mniši střídavě v úplném osamotnění duchovní cvičení. V zahradě seminářské jsou posud památky po Karmelitánech a sice v domku dole u zdi vinice Nebózízku starý viní lis, v zahradním domu uprostřed Petřínské stráně na stropě obraz Eliáše na ohnivém vozu, v jizbě zašlý obraz a ve skalách na několika místech vytesané jeskyňky s obrázky Jezulátka.

Kostel Panny Marie Vítězné stal se po zrušení kláštera farním. Fara přenesena sem z kostela Panny Marie v klášteře Maltézů a do nově upravené farní osady vřaděn později celý Újezd, jenž patře k filiálnímu kostelu sv. Vavřince pod Petřínem, do té doby spravován byl od farářů sv.-Mikulášských. Patronát nového farního kostela P. Marie Vítězné náleží náboženské matici a duchovní správu vedou farář a dva kooperátoři, kněží rytířského řádu Maltézského. Farní úřad nalézá se při kostele v křídle bývalého kláštera, kde mívali Karmelitáni dílnu a lékárnu meduňkových kapek a v prvním patře nad tím. Prvním správcem fary, jenž od Maltézů sem se přistěhoval, byl kněz Jan Raymund, při němž zůstali dva Karmelitáni jakožto kooperátoři farní. Nejstarší matriky začínají zde teprve r. 1621. Nynější správce fary, kněz Josef Slánský, dal ze sbírek nákladně obnoviti celý chrám a na památku Karmelitánů dává na chodbě v přízemí na stěně ve výklencích podlé starých vetších obrázků na plátně malovati nové obrazy, na nichž vyličený jsou různé osudy Jezulátka a Pražských Karmelitánů. Osada farní čítá nyní 7420 katolíků kromě 135 nekatolíků a 14 židů. Kázání odbývají se v chrámu při velké mši sv. v nedělích a o svátcích střídavě jednou česky, podruhé německy, ranní exhorty a odpolední požehnání konají se jazykem českým.

Chrám Panny Marie Vítězné, původně též ještě na jméno **sv. Antonína Paduánského** zasvěcený, jest krásná veliká budova, na níž stavitelové chválí přesné tvary ušlechtilého vlašského slohu. Vysoké průčelí stojí na ploše, k níž z ulice karmelitánské po vkusném schodišti, ozdobeném pěknými malými sady, se vystupuje. Presbytář čelí k západu a po boku stojí u něho na jihu věž, do nynější výše vyhnaná r. 1669, a cibulovitou střechou přikrytá r. 1752. Na straně severní měla býti věž druhá, ta však pouze do výše kostelní střechy dohotovena byla. Chrám záleží z jediné vysoké lodi, k níž u průčelí přiléhají dvě postranní kaple, a na západě užší i nižší presbytář. Bohaté *průčelí* má pěkný portál z pískovce, nad nímž stojí kamenná socha Panny Marie Vítězné od plukovníka barona Husmanna nákladem 600 zl. postavená, a na římse jsou tři kamenné malované znaky Baltazara de Marradas. Na štítu spatřuje se obraz Jezulátka a pod ním znak téhož Dona Baltazara de Marradas, španělského hraběte a generála císařského, jakožto rytíře Maltézského, jehož nákladem toto průčelí s hudební kruchtou r. 1644 postaveno bylo, jakož o tom svědčí latinský nápis na štítě pod znakem, jenž dí, že zmíněný generál „ze štědrosti a z obzvláštní úcty ku sv. panně Teresii a její posvátné řeholi vlastním nákladem průčelí to postavit a na věčnou památku na něm své erby zasaditi dal“. Nejvýše pod křížem v štítě jest pozlacená hvězda ze znaku Karmelitánů.

Vkusnými skleněnými dveřmi, zřízenými péčí faráře Josefa Slánského, vstupuje se pod kruchtou, kde stojí veliká kropenka z rudého mramoru — jest to bývalá křtitelnice Lutheránů z kostela tohoto. Na levé straně pod kruchtou stojí *kaple sv. Kříže*, kterou dali zhotoviti r. 1654 František Vilém a Jan Arnošt svobodní páni Talmberkové. Do této kaple bylo na den sv. Josefa r. 1656 od Karmelitánů přeneseno z klášterní kaple Pražské Jezulátko, kde od lidu plných 120 let ctěno bylo, až r. 1776 na nový oltář v lodi postaveno jest. Na oltáři kaple té stojí nyní pěkně řezaný kříž se sochami P. Marie, sv. Jana Ev. a sv. Maří Magdaleny. Na oltářním stole nalézá se malý obrázek Bolestné Panny Marie.

Naproti, v pravo od vchodu, stojí podobná *kaple*, kterou dal vystavěti r. 1654 svobodný pán Jan Talmberk. Na oltáři spatřují se dřevěné sochy Boha Otce, sv. Jáchyma i Anny a v skříni za sklem soška P. Marie, která z r. 1626 pochází. Zde stojí mramorová křtitelnice s cínovým víkem, která sem r. 1784 z kostela Panny Marie konec mosta přenesena byla. Jest prastará.

Chrám dlážděn jest mramorem, opatřen vkusně řezanými dubovými stolicemi a má v lodi po každé straně tři poboční oltáře.

První oltář na levo od vchodu, postavený od Manderera r. 1668, jest slohu přesného a má hlavní obraz umírající *sv. Teresie*, jíž anděl ohnivým šípem srdce proráží. Maloval jej r. 1752 Dietrich z Drážďan. V štítu jest menší obrázek *sv. Teresie*. Po stranách stojí uměle řezané sochy *sv. Jeronýma* a *sv. Jana Křtitele*. Na stole oltářním spatřuje se obraz *sv. Antonína Paduánského*. Oltář pochází z r. 1668 a byl obnoven r. 1882.

Na *druhém oltáři* na levo z r. 1669 stkví se hl. obraz veliké ceny, jež Matouš Cimbrecht maloval. Nahoře spatřujeme na něm Spasitele, obklopeného anděly, k němuž vznáší se *sv. Jan od kříže*, provázený od andělů a dole vidíme několik Karmelitánů, klečících a modlících se. Obrázek v štítě představuje P. Marii, rozestírající ruce a hledící dolů. Nad hl. obrazem jsou dva znaky šlechtické rodiny Švihovských, která oltář ten zřídila. Také na tomto oltáři stojí po stranách dřevěné sochy. Na oltářním stole stojí na měděném, v ohni zlaceném podstavci stříbrem bohatě ozdobený obraz *Panny Marie Mantovánské*, který má zajímavou minulost a někdy u veliké úctě býval. Vypravuje se, že obraz ten visel někdy u vlašského města Mantovy na stromě. Jistý bludařský voják ze zlosti, že ve hře prohrál, střelil zlomyslně na obraz právě do prsou Panny Marie a ihned objevila se na tom místě krev. Kule odrazivši se zastihla rouhače. Obyvatelé Mantovánští od té doby obraz ten ve veliké úctě měli. Později chován obraz ve zvláštní kapli v městě a ctitelé jeho docházeli hojných milostí Božích. Roku 1626 byla Mantova, v níž tenkrát posádka francouzská se nalézala, vojskem rakouským obležena a dobytá. Velitel rakouský, hrabě Hannibal Collalto, z celé kořisti jediný tento obraz si vzal a odvezl jej do Štýrského Hradce. Brzo potom táhl opět do pole. Nežli odešel, odevzdal milostný obraz vdově Anně Felicitě Stentzlerové z Grünbergu a když na bojišti zemřel, přestěhovala se zmíněná vdova do Prahy, kamž obraz s sebou vzala. Zde jej darovala r. 1642 svému zpovědníku, Karmelitánovi P. Cyrilovi, a vyprávěla mu všecky příběhy jeho, načež Karmelitáni obraz ten postavili na oltář v klášterní kapli, kde tenkrát Jezulátko se nalézalo. Když r. 1656 Jezulátko, jak již uvedeno, do kaple pod kruchtou přeneseno bylo, zůstal milostný obraz Mantovanský v klášterní kapli. Když r. 1680 v Praze morová rána byla a i v klášteře pět kněží zemřelo, nosili Karmelitáni v průvodu obraz ten po klášteře, od kteréžto doby nikdo z nich morem již nezemřel. Téhož roku dne 21. listopadu vystavili Karmelitáni obraz

ten na oltáři, kde posud se nalézá, aby i lid její ctíti mohl, roku 1700 dali její na protější oltář, kde nyní Jezulátka (jest, a když v letech 1713 a 1714 znova mor zuřil, tu řeholníci ti nejen k Jezulátku se putíkali, ale i k Panně Marii Mantovánské, jejíž obraz v slavném průvodu po klášteře a vinicích svých nosili. *) Od r. 1717 stojí milostný ten obraz opět na oltáři sv. Jana od kříže a lid Pražský měl k němu velikou důvěru, o čemž svědčí bohaté vyzdobení jeho. Bohužel byl obraz ten roku 1734 a opět r. 1860 o mnohé ozdoby své oloupen. Milostný obraz malován jest na prkně na zlaté půdě a pochází asi z 15. století. Na prsou Matky Boží, tam, kde krev se ukázala, když kule od rouhače vystřelena byla, jest křišťálová hvězda se zlatými paprsky, posetými granátky. Hvězdu tu darovala hraběnka Renáta Slavatová. Obraz, věkem již sešlý, obnovil mistr Josef Hellich. Pozlacený měděný rámeček daly zhotoviti paní Kateřina Strotzová a panna Teresie Schaefflerová. Nad obrazem jest ze stříbra obraz Ducha svatého v záři a na podstavci spatřují se dva vypuklé stříbrné obrazy, z nichž levý představuje jezdce, jenž, zastížen kulí, kterou na obraz P. Marie vystřelil, s koně se kácí, a pravý kající smrt jeho, jelikož kněz podává mu Tělo Páně. Celý oltář tento byl r. 1882 obnoven.

Vedle něho stojí vkusná, neobyčejně veliká *kazatelna*, dílo dvorního řezbáře Mária z r. 1679. Někdy chodilo se na ni ze zahrádky po schodech ve zdi zadělaných. Stříška její má nejvyšší řezbu, představující proroka Eliáše, na ohnivém voze do nebe se ubírajícího, a ve výklenku sošku proroka Eliséa, na něhož plášť prorocký padá. Na prsení řečniště jsou na dřevě obrázky svatého Jana od kříže, sv. Teresie a sv. Dionyse, světců to vesměs z řádu Karmelitánů. Maloval je Cimbrecht.

Poslední oltář na levo má hl. obraz, jež slavný Petr Jan Brandl pouze podmaloval, ale nedokončil. Spatřujeme na něm *sv. Šimona Stylitu*, jemuž P. Maria, obklopená v oblacích od andělů, podává škapulíř. V pravo jest v pozadí očištec, v levo dva andělé s otevřenou knihou. Pohříchu byl tento obraz před lety nezna-
leckou rukou opravovatele napolo zkažen. V štítu oltáře jest obrázek sv. Jana Nepomuckého, klonícího se před křížem, v oblacích se zjevujícím. Po stranách stojí dvě sochy svatých arcibiskupů z řádu Karmelitánského. Dole jest obrázek čtrnácti svatých pomocníků na mědi malovaný, bez umělecké ceny. Tento oltář postavila r. 1642 hraběnka Polixena Slavatová.

*) Pražské Jezulátka. 78.—80.

Proti němu, na straně evangelijní, stojí v lodi *oltář* zřízený r. 1641 od doktora práv Kropf a s hl. obrazem, na němž představen jest sv. Josef, anžli přítomnosti P. Marie a Ježíše Krista umírá. Nahoře přijímají andělé duši jeho. Krásný obraz ten maloval Brandl, nevědomý opravovatel jej však právě jako obraz na protějším oltáři značně pokazil. Obrázek v štítě představuje sv. Antonína Pad., po stranách stojí dvě sochy světců karmelitánských a na oltárním stole pěkná mosazná schránka s hlavou a kostmi sv. mučedníka Benedikta. Vlevo u oltáře stojí stará měděná nádoba na svícenou vodu, která od Karmelitánů pochází. Uprostřed severní zdi lodi vypíná se stkvělý *oltář Pražského Jezulátka*. Jest celý z rudého a šedého mramoru a byl zhotoven r. 1776 od Františka Lauermanna, kamenníka v Praze. Sochy a jiné dřevěné ozdoby pocházejí od Petra Prachnera. Náklad na něj činil 60.000 zl. a uhrazen jest dary dobrodinců, zvláště zbožných členů šlechtických rodin.

Na oltárním stole stojí měděný, v ohni pozlacený, stříbrem ozdobený svatostánek. Pod mramorovým výklenkem mezi pozlacenými velkými sochami P. Marie a sv. Josefa jest velká křišťálová skříň s rámcem měděným a v něm stojí milostná soška Jezulátka. Celá soška jest z vosku panenského, 17 a půl palců vysoká a zdá se, že vnitřek jest ze dřeva. Jezulátko má pravici k žehnání vyzdviženu a v levici drží kouli s křížem. Na prstech, na krku, temenu hlavy a nad obojím nadpažím jsou patrné stopy, že soška byla jednou porouchána a že hlavička snad jednou byla odtržena a zase přidělána. Postava jest štíhlá a bílou řízou (z vosku) zahalena, barva tváře jest bílá, ostatně nažloutlá. Celá soška zadělána jest až po bedra v stříbrném pouzdru a nad hlavičkou upevněna jest v skříni sličná korunka. Již r. 1651 dal pro Jezulátko korunku zhotoviti nejvyšší purkrabí Bernard Ignác Martinic a r. 1654 věnoval mu jinou, stkvostnější korunku, kterou Jezulátko dne 4. dubna 1655 od světícího biskupa Josefa z Korty mezi mší sv. korunováno bylo. Rodina pánů z Martinic cítila vůbec horlivě Jezulátko a přinášela mu štědré oběti. Na podstavci, na němž milostná soška stojí, zadělána jsou písmena nejsv. jména Ježíš z křišťálů a granátků zhotovená a uprostřed spatřujeme velký rubín v podobě srdce. V skříni jest celkem 20 stříbrných andílků větších i menších, dva z nich váží sedm liber. Jezulátko odíváno bývá rouchem. Nejprvé zahaleno jest bílou komží, druhé roucho podobá se bílé říze, třetí, z bílého hedvábí jest podobno dalmatice, rovněž i čtvrté stkvostné, a svrchní páte podobá se pluviálu. Chrám chová celkem 19 stkvostných rouch pro Jezulátko, mezi

nimi jest jedno 2 libry zlata těžké, jedno zelené z hedbávného, zlatem zdobeného aksamitu darované od císařovny Marie Terezie, veliké ctitelky Jezulátka, jedno poseté diamanty, a jiné ozdobené perlami. Soška bývá několikrát do roka do rozličných rouch převlékána, což činí vždy Anglické panny z kláštera u sv. Josefa, které od r. 1747—1782 měly na blízku v ulici Karmelitánské prvotní své sídlo v Praze. Nad Jezulátkem pod výklenkem oltáře jsou řezby, představující Boha Otce a Ducha sv. Bůh Otec ukazuje prstem dolů na Jezulátko. Před oltářem visí vkusná lampa zhotovená od pasíře Zimmera. Nákladné a stkvostné vyzdobení tohoto oltáře jest krásným pomníkem nábožnosti a veliké důvěry, kterou ctitelové milostné sošky té k ní měli. Avšak lid Pražský podnes rád navštěvuje oltář ten a spěchá sem obzvláště o svátku Jména Pána Ježíše, kdy hlavní slavnost u oltáře toho se koná. Pražské Jezulátko jest ostatně známo i v cizině a to z mnohých vyobrazení a nápodobených sošek, o jichž rozšiřování obzvláště Karmelitáni pečovali.

Poslední oltář na této straně má hl. obraz nevšední krásy, jež slavný Brandl maloval. Spatřujeme na něm svaté manžele *Jáchyma a Annu* modlící se v chrámu, jimž anděl s nebe se snášející zvěstuje vyslyšení modlitby. Nahoře jest menší obrázek Boha Otce, od téhož mistra, dole olejový obraz sv. Jana Nepom. Oltář dala postaviti r. 1661 hraběnka Dietrichšteínová. Nad lodí vypíná se smělá vysoká *klenba* ozdobená těmito na vápně malovanými *malby*:

Nejprvé, nad hudební kruchtou jest obraz Boha Otce v oblacích. Za ním jest *císařský orel* a pod ním nápis: „Hac praedante fides datur.“ Potom jest znak *uherský*, dále *český lev* a kolem něho znaky ostatních zemí koruny České: Moravy, Slezska i obou Lužic a pod ním nápis: „Hoc certante conservatur.“ Následuje znak *Menšího města Pražského* a posléze znak *řádu Karmelitánů*, totiž koruna, v níž jest ruka držící meč (vztahuje se k tomu, že Karmelitáni měli duchovní správu při vojště), nad ním jest osm hvězd a v štítu pod korunou kříž s třemi hvězdami. Pod tímto znakem, na konci klenby jest nápis: „Hoc precante conservatur.“ Smysl těchto nápisů jest tento: Císařský orel vítězstvími svými dává a vrací národům víru, český lev svým bojem ji utvrzuje (vztahuje se zejména k boji proti Švédům r. 1648) a Karmelitáni svou modlitbou ji rozšiřují.

Snahou faráře Jos. Slánského zavedeno bylo do chrámu toho osvětlení plynem a činí zejména lustr uprostřed lodi svými světly milý dojem.

Z lodi vystupuje se po 5 mramorových stupních do *presbytáře*, jež Karmelitáni k starší lodi přistavěli. Na levo visí na zdi pěkný obraz od Brandla: Anděl zjevil se Eliášovi umírajícímu na poušti a ukazuje mu do dálky. *Hlavní oltář* r. 1723 dle nákresu Ferdinanda Schora nově přestavěný představuje vítězný oblouk, jímž viděti jest až do pozadí presbytáře na veliký obraz. Na svatostánku jest pozlacená řezba: Anděl sytí na poušti Eliáše. Za trůnem pro nejsvětější Svátost jest řezba: Kristus Pán v Emauzích. Vše jest bohatě pozlaceno. Pod vítěznou branou stojí nová umělecká socha Panny Marie s korunou na hlavě. Jest ze dřeva, bílá se zlatými obrubami. Zhotovil ji nákladem dobrodinců sochař Jindřich Čapek. Po stranách stojí mezi sloupy pozlacené sochy čtyř hlavních patronů řádu karmelitánského: v levo proroka Eliáše a sv. Teresie, v pravo sv. Jana od kříže (drží v ruce kříž, u nohou jest anděl s lilí) a proroka Eliséa (u nohou leží medvěd).

Nad vítězným obloukem spočívá veliká koruna a pod ní jest kópie proslaveného obrázku Strakonického, jenž v bitvě bělohorské od kněze Dominika nošen byl a potom do Říma se dostal. Kópii tu maloval v Římě Roberto de Longin. Po obou stranách oltáře jsou dvěře se znakem karmelitánským. Za oltářem nalézá se veliký polokruhový *bývalý kůr Karmelitánů*, v němž v pozadí visí velký obraz, jež i z lodi za vítěznou branou oltáře viděti lze. Spatřujeme na něm dole v pozadí bělohorskou bitvu, v popředí v pravo klečícího kněze Dominika, jenž v levici Strakonický obraz drží a pravici zdvihá, a na levé straně císaře Ferdinanda II. a vévodu bavorského Maxmiliána, oba klečící a modlíci se. Nahoře jest vyobrazena Nejsv. Trojice a pod ní sborové nebešťanů, mezi nimiž vyniká Panna Maria, která v popředí předstupuje před trůn Boží a oroduje. Kdo veliký obraz ten maloval, není známo.

Tento bývalý karmelitánský kůr dal kníže Kamil Rohan zvláštním způsobem upravit. Na místo starých stolic dal podél zdi zhotoviti gótická sedadla, v jichž středu, právě pod velkým obrazem, pěkná gótická zpovědnice stojí a v zadu hlavního oltáře postavil vkusný gótický oltářík s mramorovou bílou soškou Panny Marie beze skvrny hříchu počaté, kterou Eman. Max zhotovil. Po obou stranách stojí tu sošky sv. Kamila a sv. Adély, patronů to knížecích manželů dárců. V levo nad dveřmi visí znak téhož knížete. Na stěnách jsou dva staré, nyní předělané obrazy s válečnými odznaky a nové dva obrazy malované r. 1881—1882 od Josefa Koláře, na nichž spatřujeme rytíře Johannitu, an mečem potírá draka a an se jako vítěz vrací, jsa slavně vítán. V tomto kůru, jenž sám o sobě jest kostelem, mívá ústav učitelek služby

Boží, mezi tím, co u hl. oltáře napřed pro jiný ústav školní mše sv. se slouží. V kostele spatřuje se na několika místech nyní též Maltézský kříž. Na chodbě k sakristii visí votivní obraz Jezulátka, ježž, jak nápis dí, Karmelitáni udělali dali z vděčnosti, že r. 1741 při střelbě Francouzů a spojenců jejich na Prahu žádná kule kostela ni kláštera nezasáhla. V sakristii nalézá se veliký sklad drahocenných bohoslužebných rouch karmelitánských, z nichž vynikají dary císařovny Marie Terezie a dcery její Marie Anny, abatyše ústavu šlechtíčen na Hradčanech. Všecka tato roucha jsou posud zachována. Po Karmelitánech jsou zde ještě tři kalichy, a krásný stříbrný ciboř v svatostánku u Jezulátka, stříbrný krucifix zadělaný v křišťálovém kříži a staré pěkné hodiny. Některé drahocenné paramenty a jeden stkvostně vázaný missál, ježž Karmelitáni přivezli po moři, při čemž za prudké bouře Jezulátko vzývající zachráněni byli, dostali se po zrušení kláštera na Strahov, odkud za to Premonstráti v oktávě Jména Pána Ježíše přicházejí u oltáře Jezulátka sloužit mše sv. Chudý klášter Karmelitánů byl od dobrodinců tak štědře opatrován, že nádherou a množstvím bohoslužebných předmětů mnohý biskupský chrám předstihl. Na věži visí tři *zvony*, z nichž dva, nyní přelité, pocházejí z kostela sv. Jana či Ludvíka nedaleko odsud. Větší z nich, r. 1595 na jméno Jana Husi od Brikcího z Cimberka ulitý, byl r. 1829 od Karla Bellmanna přelit a Janem Kř. nazván. Menší Jeroným, z r. 1560, posléze byl přelit r. 1689. Třetí zvon zjednali Karmelitáni r. 1718.

Za kostelem pod Petřínem stojí dům, nyní kostelníkův, bývalá to poustevna, kterou ku cti Jezulátka vystavěla r. 1659 Alžběta ovdovělá hraběnka Opperstorffová, rozená baronka Pettin-genová. Bývala zde kaple a několik jizbiček pro mnichy, kteří zde v úplném ústraní duchovní cvičení konali.

Pod chrámem rozkládají se rozsáhlé a úplně zachované *krypty*, do nichž snadný jest přístup po schodech v severní nedostavěné věži. Nejprve se přichází do kaple, v níž stojí oltář, na němž někdy mše sv. se sloužila. Malými okénky padá sem dostatečné světlo. Před kaplí jest pod presbytérem široká chodba, v níž od dlažby až do klenby jsou ve zdi sklípky, v nichž zazděny jsou *rakve Karmelitánů*. Na každém sklípku jest jméno zemřelého. Zde zazděna jest mrtvola jediného nekarmelitána, hraběte Zikmunda z Rheinštejna-Tattenbachu, jakož svědčí kovová deska na sklípku jeho. Byl veliký dobrodinec řeholníků, proto jej přijali po smrti do středu svých zesnulých bratrů. Tato chodba s četnými nápisy na stěnách připomíná nám římské katakomby a dojíímá mocně příchozího. Mocnější ještě dojem, jemuž příchozí,

je-li slabší povahy, sotva odolá, činí nahlédnutí do *patnácti velkých sklepů*, která po obou stranách dlouhé podzemní chodby, vedoucí pod lodí kostelní až k průčelí chrámu, se rozkládají. Zde leží několik set rakví ponejvíce otevřených a v nich těla, většinou úplně zachovaná, ba na tvářích mnohých poznáváme posud zřetelně tahy a výraz. Nalézáme mnohé mrtvolky zahalené řeholním rouchem třetího řádu Karmelitánů, jedno tělo v hábitu Dominikánů, jedno oblečeno hávem rytířským, mnoho mrtvol v obleku Karmelitek a příchozí mocně se zachvěje, vida na hlavách jejich posud zachované věnce — právě tak uloženy byly panny ty před dvěma sty lety! Jsou zde i tři otevřené rakvičky s mrtvolami dítek a všeobecný obdiv příchozích budí tělo jistého šlechtice obrovitou velikostí svou. Jeden z nebožtíků, dle drahocenných šatů vysoký pán, drží posud v ruce svou modlitební knihu — jest posud zachovaná, rukou psaná a má text latinský. Domodlil se již před dávnými časy a hlásá posud nábožnost české šlechty v minulých časech. Zde, mezi rakvemi těmi porozumíme bohatství, jímž chrám Páně se leskl. Bohatí páni podporovali svatyni i klášter a našli poslední odpočinek zde. Kovových tabulek zachovalo se na rakvích málo, většinou byly v minulých časech od lakotných kostelníků odcizeny. Nynější kostelník p. Leopold Řeřábek snaží se hříchy jejich napravit a klade rakve, někdy rozházené, v pěkný pořádek. Jeho vedení jest třeba, jinak by příchozí v tomto příšerném bludišti chodeb a sklepů zabloudil. Týž vůdce ukazuje nám tabulky, z nichž shledáváme, že tu leží hraběnka Marie Barbora Valdštyňová rozená Palfyová z Erdöd, zemřelá r. 1769, Eliška Polixena Rottenbuchová rozená Dobřenská z Dobřenic, zemřelá r. 1696, Vernika svobodná paní Radecká, zemřelá r. 1728, hraběnka Helena, dcera knížete Maxmiliána Dietrichštejna, zemřelá r. 1674 a j. Na jedné plotničce stojí psáno: „Postoj, čtenáři, a uvažuj, co i tobě jednou se přihodí. Kdož ví, jak brzo i ty a všickni, kdož to čtete, pokrmem červů se stanete a setlíte!“ Zde leží též slavný lékař a rektor university Pražské Jan Frant. Lev z Erlsfeldu († 1725). Vzduch v podzemních těchto příbytcích lidí dávno zesnulých jest čistý. Návštěva jejich jest velmi poučná. Za dávných časů mívali lidé hřbitovy u kostelů a chodili do hrobek pod kostely navštěvovat svých zemřelých přátel. Měli smrt na paměti, proto se k ní připravovali životem zbožným. Za našich časů jsou hřbitovy hodně daleko za městem, lidé méně myslí na nebožtíky a na smrt a v zbožnosti pokulhávají za předky svými.*)

*) Památky archaeologické. Díl III. str. 198—204.

2. Chrám Matky Boží konec mosta či pod řetězem s konventem rytířského řádu Johannitů (Maltézů) a sídlem velkopřevora.

V dějinách staletého zápasu kříže Kristova proti půlměsíci lží proroka Mohameda stkví se vedlé jiných i slavný řád Johannitů, jenž o Církev a národy křesťanské nehynoucích zásluh sobě dobyl.

Počátky jeho byly skromné. Okolo r. 1048 vystavělo několik vlašských kupců z Amalfi u hrobu Spasitele v Jerusalémě kostel Panny Marie a vedlé něho špitál sv. Jana Křtitele pro poutníky a brzo potom jiný špitál sv. Maří Magdaleny pro ženské. Bratři žijící v špitále sv. Jana pod prvním *rektorem Gerardem* (1099) nazývali se „špitální bratři sv. Jana Kř. Jerusalémského“ (*fratres hospitalarii s. Johannis B. Hierosolymitani*) a nosili hned za rektora Gerarda plný bílý kříž na černém oděvu. Druhý představený špitálu, rytíř *Raymund de Puy* (Podio), rodem Francouz, nazýval se již *mistrem* špitála a přidal k prvotním účelům bratří, totiž přijímati pohostinu poutníky a ošetřovati nemocných, ještě třetí účel, a sice bojovati proti nevěřícím (1118). Za Raymunda začali nositi bratři bílý osmírohý kříž a na červeném praporu bílý plný kříž. *)

Od té doby řád užíval a posud užívá dvojího kříže. *Plný bílý kříž*, původní znamení řádu, nosili rytíři na červeném náprsníku i na červených praporech a *osmírohý bílý kříž* na černých pláštích. V erbu posud jest bílý plný kříž na červeném poli, pod nímž podložen jest osmíhranný kříž bílý.

Řád vzrostl během jednoho století znamenitě a dělil se na rytíře, kněze a bratry laiky. Představený celého řádu *Hugo de Revel* (1259—1278) první začal se nazývati „*velikým mistrem*“ (*magnus magister*).

Když Palestina od Saracénů dobytá byla, přeložili Johannité své sídlo na ostrov *Rodus* (1310), odkud „*Rodýsskými rytíři*“ zvaní jsou, a když i odtud vytištěni byli, odebrali se na ostrov *Maltu* (1530), kteréhožto ostrovu veliký mistr la Valette v hrdinských bojích proti sultánu Solimanovi slavně uhájil. Odtud obecně až podnes *Maltézskými* slují. Zatím získali četné statky v západní Evropě.

*) O Johannitech dočítáme se namnoze mylných zpráv, zvláště co se týče prvotních odznaků jejich. Alzog ve svých dějinách círk. II. 91. tvrdí, že rytíři měli na praporech červený kříž, což není s pravdou. Za mnohá správná udání o Johannitech, zvláště v Čechách a v Praze a dějinách jejich děkuje spisovatel vdp. Ferd. Warterovi, archiváři, podpřevoru a novicmistru u P. Marie.

Nejvyšší představený řádu sídlil od r. 1530 na Maltě a slul veliký mistr. Představení celých provincií nazývají se v nejstarších listinách *praeceptori*, až do 14. století, odtud však *generální převorové* a ještě později *velicí převorové*. Roku 1147 uposlechl český kníže Vladislav II. slavného svolání a důtklivých proseb biskupa Zdika a odebral se s velikým počtem českých a moravských pánů zároveň s německým králem Konrádem III. do svaté země, bojovat proti Saracénům. Výprava tato neměla však šťastného konce a Vladislav asi po roce vrátil se do Prahy.*)

Zatím začali kancléř *Gervás* a podkancléř *Martin* stavěti *kostel Panny Marie* v Praze a zanášeli se myšlénkou uvést k němu nějaké duchovní „společný život vedoucí“. Vladislav, od r. 1158 králem, toho jména první, založil u tohoto chrámu, jež snad sám větším dílem vystavěl, r. 1159 *první českou komendu Johannitů*, s nimiž na své výpravě do Palestiny se byl seznámil, kde zejména s Raymundem de Puy osobně se stýkal. Vladislav daroval řádu místo, na němž komenda založena byla, s okrškem při Vltavě od hořeního začátku ostrova (Kampy) až k mostu s rybářstvím v té části řeky a se všemi jinými požitky. Kníže Fridrich dal řádu r. 1183 kostel sv. Jana na Bojišti, vystavěný od choti jeho Alžběty, s jistým pozemkem a Přemysl Otakar I. vrátil řádu r. 1199 pole blíž tohoto kostela, na něž se táhl jménem krále vladař jeho Modliboh.**)

Johannité měli v prvních časech po zavedení svém do Čech *praeceptora*, postaveného nad Čechy, Uhry a zeměmi na jihu, severu a východě do neurčité dálky. Zmíněný již spoluzakladatel kostela P. Marie Martin vstoupil do řádu a uvádí se r. 1186 jakožto bývalý praeceptor v Čechách, Uhrách a sousedních zemích jsa tehdy již proboštem u sv. Víta.***) Místní představený konventu byl *komtur* (kommendator) laik, a *převor* kněz. Johannité vedlé prvotního ustanovení svého měli při kostelu P. Marie též *špitál*, jež bezpochyby stával na severní straně kostela, kdežto stavení konventní bylo na straně jižní. Při kostele byl i rozsáhlý hřbitov na severu. V 13. století sluli Johannité Pražští též „*křížovníci špitálu Panny Marie v Praze konec mosta*“ a bývali nazýváni dle kostela též „*rytíři Svatomáršti*“. Jméno „*konec mosta*“ (in pede pontis) odtud pošlo, že dvůr Johannitů byl první budovou u starého kamenného mostu na této straně. Když r. 1253 za Václava I. začalo se stavění zdi okolo města, sesíleno bylo též

*) Palackého Dějiny I. 2. 38.

**) Tomek I. 23. 62.

***) Tamže 427. 428.

předmostí na levém břehu a klášter spojen byl s mostem náspy, baštami a zdmi. Také později, když odstraněny byly bašty a náspy kolem kláštera a když mezi konventem a mostem vystavěn byl dům Vlachů či dům Saský, nazývány kostel a klášter Panny Marie ze starého zvyku pořádě „konec mosta“, ač skutečně vedlé něho již nestál. *) Pojmenování kostela Panny Marie „pod řetězem“ pošlo snad odtud, že brána vedoucí do dvoru klášterního zvláště (dle pověsti pozlaceným) řetězem uzavírána byla. Johannitům náležela část předměstí Újezda, dále domy poplatné na západ od konventu a mezi nimi kostel sv. Prokopa, mlýn při ramenu Vltavy (č. p. 489—III.), vinice na svahu Petřína za zdí městskou (za Karla IV.), lázeň řečená hořejší, nynější ostrov Střelecký, jenž r. 1325 slul Trávník a na němž byly zahrady a jakási tvrz, též díl dvoru v Motole. Kommenda v Praze měla kromě toho rozsáhlé statky v rozličných krajinách země české **). Kostel sv. Jana na Bojišti náležel původně celému řádu, později jen komendě Pražské. Praeceptor (později generální či veliký převor) míval hlavní sídlo své původně v Praze. Roku 1243 daroval Bavor ze Strakonice řádu půl zámku svého v Strakonici a později, za velikého převora Jindřicha z Hradce (1401—1423) koupěna i druhá polovice zámku a statku Strakonického pro řád. Mezi roky 1255 a 1272 přeneseno sídlo velkého převora z Prahy do *Strakonice* a velkopřevor zván byl odtud obecně „*mistr Strakonický*“, kdežto v Praze od té doby byl jen komendátor. ***)

Ačkoli jméno „veliký mistr“ příslušelo jen nejvyššímu představenému celého řádu, nazývají se s nadsazením velcí převorové čeští též „velikými mistry,“ ba později v českých listinách dokonce „*nejvyššími mistry*“ převorství českého zákona rytěřícího sv. Jana Hierosolymitánského“ (v 16. století). Rytíři však původně až do 16. století zvali se vojíny (miles) a řád vůbec „vojenským řádem“ jmenován. Název „rytířský řád“ teprvé z novější doby pochází. „Velcí mistři“ čeští bývali z vysoké české šlechty, zastávali důležité úřady a měli přední místo v panstvu domácím. První z nich až do 14. století byli též provinciálními představenými řádu i v Německu a teprvé Michal z Týnce (1325 až 1338) byl jen nad Čechy, Moravou, Slezskem a Polskem. Po něm následovali v důstojnosti té Karel z Lemberka (1338 — 1367), Jan ze Zvířetic (1367 — 1371), Semovit kníže Těšínský (1375 — 1390),

*) Tomek II. 113. 130. 273.

**) Uvedené u Tomka III. 110—113.

***) Tomek I. 428.

Markold z Vrutic (1391—1397), Hereš ze Zviřetic (1398 — 1400) a Jindřich z Hradce i Rožmberka již jmenovaný (1402 — 1421).

Berthold z Henneberka, praeceptor, byl r. 1313 od krále Jana v Norimberku ustanoven jeho náměstkem či hejtmanem v království českém po čas vzdálení jeho ze země.*)

Dle nálezu církevního sněmu Viennského spadlo r. 1312 zboží zrušených Templářů na Johannity a tudíž v Praze dvůr a kostel sv. Vavřince na Starém městě. Avšak již r. 1313 prodal toto zboží jmenovaný Berthold z Henneberka jeptiškám řádu sv. Dominika u sv. Anny, které si tam nový klášter zřídily.

Kněz *převor* u Panny Marie obdržel r. 1301 od papeže Bonifáce VIII. právo, nositi berlu, prsten a mitru biskupskou. Převor byl též „opatem všech kostelů generálního převorství Českého“. Před válkami husitskými bydleli u Panny Marie v komendě komendátor, 15 kněží, 1 jahan, 1 podjahan, 2 akolyté a 9 rytířů.***) Chrám Panny Marie konec mosta byl znamenitá, veliká gótická budova o třech lodích a dvou věžích v průčelí. Roku 1389 dal komendátor jednu věž o 10 loket zedníkem Peškem či Petrem zvýšiti.***) Při klášteře byla škola Svatomářská s vížkou na dvorečku. Když Karel IV. zemřel, byla mrtvola jeho při slavném průvodu 14. prosince 1378 i do kostela zdejšího nesena a zde mše sv. za něho sloužena. Podobně dalo se 10. ledna 1387 s mrtvolou královny Johanny, první manželky krále Václava IV.

Konvent rytířů Svatomářských byl jevištěm pohoršlivých výstupů náruživého Václava IV. proti arcibiskupu Janu z Jenštýna, jenž na blízku své sídlo měl. Dne 20. března 1393 měla se tu mezi králem a arcibiskupem stvrditi osobně smlouva o mír v rozepři, kterou mezi sebou měli. Král odebral se s celým dvorem svým do konventu a arcibiskup předstoupil s průvodem svým před něho. Sotva však Václav arcibiskupa spatřil, obořil se hněvivě na něho, činil mu nejprudší výčitky a kázal zatknouti arcibiskupa i rádce jeho, broze jim smrti. Když arcibiskup, aby zuřivost jeho ukrotil, před ním poklekl, posmíval se mu rozkacený král. Arcibiskupa odvedla čeleď jeho, rádce arcibiskupovy dal však král odvésti a mučiti a z nich sv. Jana Nepomuckého, generálního vikáře, v noci 20. března 1393 v devět hodin večer shoditi s mostu do Vltavy.†) Po tom 31. března opět sešli se v konventu král i arcibiskup a zastrašený Jan z Jenštýna, jen aby krále utišil, pokořil se jemu.

*) Tomek I. 495. V. 206.

**) Frind Kirchengesch. IV. 207.

***) Tomek II. 113.

†) Dra. Borového sv. Jan Nepom. 25—27.

Do válek husitských měl konvent též pravomocnost na svých pozemcích v Praze, které zprvu, pokud ještě stála zeď Václavem I. vystavěná, byly v městě i vně města, později pak, když Karel IV. novou zeď vystavěti dal, již uvnitř hradeb Menšího města se nalézaly.

Kostel i konvent dali 8. května 1420 hejtmani Pražští *zničiti ohněm*. Z bratří nezahynul nikdo, konvent přestěhoval se totiž ještě v čas do Strakonice, kamž odvezeny i archiv a prelátské odznaky převora. Pražský konvent splynul se Strakonickým v jeden a papež Julius II. dal ku prosbě velkého převora Jana z Rožmberka r. 1512 převorům Strakonickým právo pontifikálií dotud, dokud konvent Pražský znovu se nezřídí.

Budova konventní v Praze zůstala v zříceninách, kostel opravil však velkopřevor a býval při něm z nedostatku kněží řeholních od 15—18. století ustanoven katolický světský kněz (později s kaplanem) jako duchovní správce. Jmenoval ho velkopřevor. Většina těchto správců kostela P. Marie vstupovala po svém ustanovení do řádu. Ač býval tento kněz v 16. století u chrámu samojedin, říkali mu přece převor a podepisoval se dokonce: „My převor a celý konvent Panny Marie konec mosta“, ač žádného konventu zde nebylo. Tito, neprávě „převory“ zvaní správcové kostela byli r. 1458 Jan z Dubu, 1480 Řehoř z Frýdku, 1503 Jan z Jablonné, 1523 Mikuláš z Kladska, 1534 Václav Navara, 1535 Petr Strakonický, 1575 Jiří Hlivický, 1591 Petr Březnický, 1593 Podloubský, 1614 Václav Podvinský a 1621 Pavel Gryll ab Alto.

Roku 1503 dne 2. června vyšel na Újezdě *ohněň* a strávil Saský dům, věž mostní, lázeň i kostel Panny Marie. Požár poškodil věže i chrám, již r. 1420 od Husitů vypálené, tak zhoubně, že velkopřevor Jan ze Švamberka dal obnoviti jen kněžský kůr a věže značně snížit. Na místě bývalé lodi založen byl hřbitov.

Také po bělohorské bitvě musil velkopřevor ku kostelu dávat *kněze světské*, nemaje kněží řeholních. Duchovní správce nazýval se v té době administrátorem převorství a míval kaplana. Obyčejně se stal administrátorem dosavadní kaplan a složil potom řeholní sliby. R. 1631 působil zde Augustin Stein ze Steinfeldu, světský kněz a od r. 1638 Bernard Witte „administrátor převorského kostela“, jenž r. 1650 slavné řeholní sliby složil. Býval pod velkopřevorem Rudolfem Kollaredo-Wallsee polním knězem v císařském vojště. Po něm působil zde od r. 1686 bývalý kaplan jeho, Jakub Kucborský, Polák, od r. 1692 spolu řeholník. Nástupcem jeho byl *František Tauffer z Rovína*, nejprve světský

kněz, r. 1706 installován jako administrátor a téhož roku přijat do řádu.

Již za Ferdinanda II. snažil se velkopřevor Jindřich Logau v Praze opět konvent zříditi a v něm alumnát pro kleriky založiti, aby řád svých vlastních kněží nabyt. K žádosti své obdržel od císaře r. 1625 dva domy, odňaté odbojníkům a sice dům dra. Kašpara Luka z Budislavic (nynější hostinec na staré poště) a dům Křištofa z Rädern (nyní hr. Bouquoyovi náležející), avšak domy ty nebyly k založení konventu příhodny a r. 1631 poplenili je Sasíci. Úmysl velkopřevora Logaua proveden byl teprvé za sto let. Velkopřevor *Gundaker Poppo z Dietrichštejna* (1726—1738), sotva důstojnost svou nastoupil, začal stavěti na jižní straně kostela Panny Marie, tam, kde před válkami husitskými kommenda stávala, nový palác velkopřevorský a přeložil do něho své sídlo ze Strakonice. Zároveň prodal oba alumnátní domy, darované řádu někdy od Ferdinanda II. a přidal k strženým penězům ještě 6000 zl., aby i konvent stavěti se mohl. V tom podporoval jej důrazně *Tauffer z Rovína*, administrátor kostela. Daroval 18.000 zl. a za ty peníze koupil dům Talmberkovský, stojící mezi lázní a chrámem. Po sboření domu toho stavěna v letech 1728—1731 na jeho místě a na místě, kde bývala někdy levá poboční loď kostela starého, mezi věží a kostelem nynějším nová budova pro konvent. Tak povstal řeholní dům po více než třech stoletích znova. *Tauffer* obdržel r. 1740 z Říma opět pro sebe a nástupce své právo pontifikálií a od té doby nazýval se převorem.

Odtud sídlí v paláci na jižní straně kostela velkopřevor a na severní straně infulovaný převor s konventem kněží a noviciátem.

Palác velkopřevora jest pěkná jednopatrová budova, ozdobená nádherným průčelím a sochami od Matěje Brauna. Uvnitř jest kromě komnat velkopřevorských stkvostná kapitolní síň s podobiznami velkopřevorů z minulého století. Nalézají se tu také drahocenné tkané čalouny. Vzácný archiv řádu, nalézající se v jižní staré věži, obsahuje listiny a rodokmeny rytířů Johannitů a jest velmi bohatý. Zachovala se v něm i základní listina krále Vladislava (pečeť však jest ulomena). Pouze listin z bývalých kommend v Slezsku jest zde na pergaménu přes 1000.

Čeho ani Turci nedovedli, totiž Johannitům vyrvati pevný ostrov *Maltu*, to učinil světoborce Napoleon. Velmistr musil 10. června 1798 jemu se podrobiti a staroslavný ostrov rytířů sv. Jana obsazen byl vojskem republiky francouzské. Znova zmocnili se kramářští Angličané r. 1800 ostrova a Evropa uznávajíc moc „dokonaných událostí“, je tam nechala.

Rozšířený někdy řád ten, utrpěv zvlášť v době tak zvané reformace v Německu velikých ztrát, má nyní pouze *čtyři velkopřevorství*, celkem nepatrné *Římské, Sicilské a Benátské* v Itálii a slavnější *Česko-rakouské*. Nejvyšším představeným řádu jest i nyní *veliký mistr*, sídlem v Římě. V novější době snažil se řád v Rakousku prvotní někdy účel svůj aspoň tím plniti, že opatřil svým nákladem zdravotnické vozy s příslušenstvím pro raněné vojíny ve válce, jež v Strakonících v záloze se chovají a kterých posud již jednou, a sice v Bosně, s prospěchem se užilo.

Ku krásnějšímu a významnějšímu podniku dal řádu podnět sám císař a král František Josef I., jenž jest prvním čestným rytířem a velkokřížníkem řádu. Vykonav pouť do svaté země, kde o nedostatečném opatření poutníků ku hrobu Páně na vlastní oči se přesvědčil a kde s bolestí shledal, že původní sídlo Johannitů v Jerusalemě zatím Prusové získali, vybídl r. 1870 velkopřevora hraběte Františka Kolovrata Krakovského, aby řád zřídil ve svaté zemi svým nákladem poutnický špitál. Slova vznešeného mocnáře nezůstala bez účinku, členové řádu a mezi nimi sám císař, věnovali v krátké době tolik, že zakoupeno mezi Betlémem a Jerusalemem, nedaleko hrobky Rácheliny velké pole s kopcem, zvaným věž Jakubova a 8. září 1874 položen na tomto kopci základ k *poutnickému domu s kaplí sv. Jana Křtitele*. Stavba dokonána za tři leta a r. 1877 posvětil patriarcha Jerusalemský poutnický dům a kapli, vystavěnou v pěkném románsko-gótickém slohu. Od té doby vlaje na posvátné této půdě opět červený prapor Johannitů s bílým křížem. Ochráncem špitálu jest J. V. císař Rakouský. V špitále posluhují Milosrdní bratři z Itálie a jest tam lékárna i dostatečný počet lůžek pro příchozí poutníky. Všem, kdož k zřízení krásného tohoto ústavu přispívali a přispívají, rozmnožen byl řádový odznak zvláštní ozdobou („dekorace s distinkcí pro Jerusalemb“).

Velkopřevor český měl podle Ferdinandova obnoveného zřízení zemského na sněmu místo mezi preláty a sice, nebylo-li tu jiného biskupa diecésního, hned po arcibiskupu Pražském a odtud podnes přikládá si velkopřevor jméno „první zemský prelát v Čechách“.

Titul řádu jest: „Vysoký suverénní (neodvislý) rytířský řád Maltézů ve velkopřevorství českém a rakouském.“ Představený jeho jest *velkopřevor* Bailli Fra Othenio kníže Lichnovský Wardenberg (od r. 1874), jenž užívá statků v Strakonících, v Horní Libchavě a Dětenicích. Řád se dělí na rytíře, kněze a čestné rytíře i dámy.

Rytířové skládají slavné tři řeholní sliby jako jiní řeholníci a bývají od velkopřevora v chrámu Panny Marie slavně na rytířství pasováni, při čemž užívá se starodávních obřadů.

Po velkopřevoru jest mezi rytíři prvním hodnostářem *Bailli-Anziano* (nejstarší velkokřížník), nyní Bailli Fra Adolf hrabě Podstatcký-Liechtenštejn. *) Jiný hodnostář jest *Minister-Receveur* (receptor) či pokladník Fra Guido hrabě Thun-Hohenštejn, jenž spolu jest mimořádný vyslanec a splnomocněný ministr řádu u cís. král. rakouského dvora. *Komturů* či *kommendátorů* řádu, kteří mají kommendy či statky řeholní, jest 12, *rytíři se slavnými sliby ale bez kommend* jsou 2. *Rytířů*, do řádu již přijatých, kteří však posud *sliby slavné nesložili* (takořka klerikové řádu) jest 27.

V řádu Johannitů mívali a mají posud první místo rytíři a kněží teprvé druhé, podřízenější.

Představený *konventu* jest *infulovaný převor* a komtur Fra Jan Jareš, jenž spolu jest kaplan velkopřevora i rytířů a generální vikář českého velkopřevorství v záležitostech duchovních. Pod ním jest *podpřevor* Fra Ferdinand Warter, spolu archivář řádu a mistr noviců. Krom nich čítá (roku 1882) řád kněží 26, kleriků 7 a novice 4; dohromady 39 osob. Z těch v konventu v Praze žije 16 osob a ostatní (23) bydlí jako správcové far a kaplani mimo konvent. Řád obsazuje svými kněžími těchto 19 far: *V arcidiecési Pražské* faru náboženské matice u Panny Marie Vítězné a v Pičíně u Příbrami; *v diecési Budějovické* děkanství v Horažďevovicích, v Strakoniciích a v Radomyšli i fary v Radobíciích a v Podsrpu; *v diecési Litoměřické* fary v Horní Libchavě, v Skalici, v Sonnenbergu a ve Volfarticích; *v arcidiecési Vídeňské* fary v Mailbergu, v Grossharasu a v Rabensburgu; *v diecési Hypolitské* fary v Spitálu a ve Walkeršteinu; *v diecési Krkské* faru v Pulstu a *v diecési Sekovské* ve Štýrsku fary v Altenmarktu a ve Fürstenfeldu. Konventu kněží patří velkostatky v Motolu (již od doby zakladatele krále Vladislava I.) a v Březňovsi.

Mezi čestnými rytíři řádu jsou na prvním místě jakožto *velkokřížníci*, vyznamenání velkým křížem, císař František Josef I., korunní princ rakouský Rudolf, arcivévodové Karel Ludvík a Ferdinand IV. Toskánský, král bavorský Ludvík II., král belgický

*) Všickni Johannité, rytíři i kněží, kteří slavné řeholní sliby složili, kladou před své jméno slovo Fra, což jest skrácenina vlašského fratello (bratr). Bailli pochází od latinského bajulivus, bajulare (nositi) a znamená hodnostáře, nosícího velký kříž, = velkokřížníka. Komtur odvozeno od latinského commendator = komu svěřen jest nějaký úřad či statek.

Leopold II., král saský Albert, král virtenberský Karel I. a kníže Jan Liechtenštejn.

Kromě čestných rytířů má řád tak zvané *řádové donáty* I. a II. třídy (jakási obdoba t. z. třetího řádu při mnišských řeholích) a *řádové i devoční dámy*. Řádové dámy jsou ozdobeny velkokřížem a mezi nimi na předním místě uvedeny jsou Eliška, císařovna rakouská a Stefanie, choť korunního prince Rudolfa. *)

Až do roku 1784 byl kostel Panny Marie konec mosta farní. Po zrušení Karmelitánů téhož roku přenesena fara k Panně Marii Vítězné, avšak farní právo ponecháno konventu Johannitů. Správce fary bydlí při farním chrámu, dva kněží řeholníci, kteří kooperátorskou službu konají, sídlí však v konventu. Od doby přeložení fary konají se služby Boží v konventním chrámu jen skromnou měrou. Až do císaře Josefa II. kvetlo při kostele německé bratrstvo Panny Marie. Nyní slouží se zde mše sv. ve všední dny v 7 a v 8 hodin a v neděli v 7, v 8 a v 10 hodin. Požehnání ani kázání po celý rok tu nebývá, leč o pouti sv. Jana Křtitele, kdy ráno bývá německé kázání, pontifikální mše sv. a odpoledne v ten den a po celou oktávu požehnání německé. V kostele tom mívá i vojenská posádka z Újezdských kasáren někdy v 9 hodin v neděli mši sv. a v postě kázání jazykem pluku, a pokud v Praze býval pluk, v němž bylo mnoho Rusínů vyznání řeckokatolického, bývala zde mše sv. řeckoslovanská konána. V novější době konají se v tomto chrámu též služby Boží pro žáky německé státní reálky Malostranské.

Nynější chrám Matky Boží konec mosta jest sotva stínem bývalého velikého a nádherného chrámu, jež Husité r. 1420 zapálili, a jež opět r. 1503 požár zničil. Ze staré stavby zachovalo se jen starogótické *průčelí* s oběma, nyní valně sníženými věžemi. Kostel sám jest vlastně pouze kněžský kůr, copově upravený, ze staré stavby. Velmi silné věže pokryty jsou jehlancovitými střechami a mají stará gótická okna, většinou zazděná. Zajímavý jest gótický *síňec* mezi nimi, nad nímž táhne se od jedné věže k druhé cimbuří, které však teprve r. 1836 na místě dřevěné zvonice zřízeno bylo. Nad ním stojí osmihranný (pozlacený, ač býti má bílý) kříž Johannitů a pod ním stkví se zlatem obraz Matky Boží.

*) Rangliste u. Personalstatus des h. s. Malteserritterordens 1882.

V sínci jsou dva staré baldachýny pro sošky a dvě řezby sv. Petra a Pavla. Ve věži visí tři *zvony*, nejstarší z roku 1538, ulitý od mistra Bartoloměje na Novém městě za velkopřevora Jana z Vartenberka, největší z r. 1712 „Jan Křtitel“ ulitý za Jana Václava hraběte Vratislava a nejmenší z r. 1709, ulitý za Tauffera z Rovína, administrátora převorství. Vstoupivše dveřmi do vnitř, nalézáme se na místě, kde bývala někdy loď kostela a po r. 1503 hřbitov. V levo, na místě někdejší lodi chrámové, jest křídlo konventu a v pravo díl budovy velkopřevorské. Na obou věžích jsou posud známky silného požáru. V štítu kostela stojí starobylá soška Panny Marie. Kostel jest prostředně veliký a posud trojlodní s úpravou ovšem zcela moderní, tak že tu ani jediné stopy starého slohu nevidíme. Klenby v hlavní lodi nad oltářem a též v bočních lodích s části ozdobeny jsou prací štukatérskou. V kostele jest devět oltářů.

Na *hlavním oltáři* visí v barokovém pozlaceném rámcí velký olejový *obraz od Skrěty*, přední to ozdoba chrámu. Z obrazu toho poznáváme, že se nacházíme v kostele slavného řádu Johannitů. Dole na lodi klečí sbor rytířů. Veliký mistr, vážný to stařec (ač malíř mu nedal řádový oblek), pohnutě rozestírá ruce a hlavu má vztýčenou vzhůru, prose o pomoc nebeskou, nebo v pozadí zuří divý boj na moři a v boji tom kříž již již podléhá. Za velikým mistrem jsou tři rytíři, dva hledí rovněž vzhůru modlíce se, a jeden dívá se stranou, kde nad rytíři sv. Jan Křtitel klečí, rukama ukazuje dolů na své chráněnce a hlavou hledě vzhůru. Prosba rytířů a přímluva sv. patrona jejich jest vyslyšena, nebo nahoře objevuje se Matka Boží s Božským dítětem a anděly. Jezulátko sklání se tam, kde boj zuří a drží v pravici svazek blesků a andělíčkové letí dolů, nesouce rytířům pancíře a meče. Má se za to, že Skréta zde vymalovati chtěl v pozadí bitvu u Lepanta, která přímluvou Panny Marie a přispěním též Johannitů pro křesťany šťastně dopadla. Obraz jest plný života a úplně zachován.

Nad obrazem vidíme znak řádu a nejvýše sošku Matky Boží, patronky Johannitů, nesenou od dvou andělů. Po stranách stojí sochy sv. Ubaldesky z řádu Johannitů, která posud na ostrově Maltě se ctí, a ctihodného prvního rektora špitálu Jerusálémského Gerarda, jehož obraz visí též na zdi v levo nad dveřmi do sakristie. Na oltáři jsou ještě dvě řezby, na nichž spatřujeme loď Johannitů na moři a vodu, prýšticí se ze skály rytířům v tuhém boji. Po obou stranách oltáře stojí dva stkvostné velikánské a na oltáři dva menší svícny dřevěné pozlacené, jež za 5000 zl. nynější velkopřevor koupil. Na stěnách upevněny jsou nahoře v levo dře-

věný znak velkopřevora Kolloreda, obhájce Prahy proti Švédům, a v pravo znak velkopřevora Viléma Vratislava z Mitrovic († 1637), předchůdce jeho.

Zde bývají s velikou slávou rytířové pasování a jiné slavnosti řádu konány. Na stěně v levo visí obrázek poutnický P. Marie se sv. Petrem a nějakou sv. mučednicí dole. V pravo stojí tu v lodi *oltář sv. Jana Nepom.* s menším obrázkem sv. Františka Seraf. nahoře. Na *kazatelně* stojí na stříšce soška sv. Jana Kř.

V *pravé lodi* nalézá se na oltáři pod východním oknem krásný obraz sv. Barbory od *Skréty*. Otec pohan kyne mladistvé světici, aby obětovala modle, aneb aby podstoupila smrt, na niž čeká již kat stojící vedlé, avšak Barbora statečně odpírá rukama i hlavou, kterou odvrací. Pod obrazem napsáno jest na oltáři v latinských rýmech: „Buď pozdravena, perlo drahá, v koruně Ježíšově zasazená! V životě i v smrti budiž nás pamětliva!“

Na *oltářiku u zdi* nalézá se za sklem obraz Panny Marie Karlovské. Nad mřížkami před oltářem stojí pěkně řezané sochy Matky Boží Bolestné a zbičovaného Spasitele.

U zdi stojí v boční lodi ještě *oltářík* s obrazem na prkně sv. Anny a Panny Marie, jež zřídil velkopřevor Václav Jáchym Čejka z Olbramovic (1745—1754), jehož znak se tu nalézá a *oltář Panny Marie ustavičné pomoci*, postavený od bývalého Mariánského německého bratrstva. Jak nápis pod obrazem svědčí, udělil papež Klement XII. r. 1735 tomuto oltáři výsadu, aby se u něho mohla v jisté dny sloužit mše sv., spojená s plnomocnými odpustky pro údy bratrstva, byl to tedy oltář privilegovaný. Bratrstvo to vydalo obraz P. Marie na tomto oltáři i tiskem, připojivši na druhé straně modlitby.

Pod kruchtou stojí na této straně poslední *oltářík sv. Kříže*.

V *levé boční lodi* pod kruchtou visí řezba Nejsv. Trojice, dále stojí tu *oltářík* se skleněnou skříní a sochou P. Marie, nad níž jest řetěz, čímž pojmenování kostela „Panny Marie pod řetězem“ mělo znázorněno býti. Ve výklenku visí v lodi té obraz Večeře Páně. Na konci této boční lodi jest *kaplička* pěkným kovaným (někdy pozlaceným) mřížovým uzavřená, v níž stojí oltář s olejovým obrazem sv. Jana Křtitele a soškami rodičů jeho Zachariáše i Alžběty. Také ve výklenku nad dveřmi do sakristie stojí starší dřevěná, pěkně řezaná socha sv. Jana Kř., na jehožto den koná se nyní výroční pouť kostelní, tak že původní pouť Mariánská nyní zde úplně zapomenuta jest. V hlavní lodi jest v pravo

oratoř velkopřevora a nad ní obraz útěku sv. rodiny do Egypta. Naproti visí na levé stěně dva obrazy, sv. Václava, sedícího u císaře německého za stolem a stětí sv. Jana Kř.

V chrámu jest více mramorových *náhrobků*. U pilíře, mezi hlavní a pravou boční lodí, stojí krásná *socha* velkopřevora hraběte *Kollorede-Wallsee*, obhájce Prahy proti Švédům († 1657) se znakem jeho a nápisem, že pomník ten postavila hraběcí rodina. Sochu zhotovil z karrarského mramoru Emanuel Max v Praze a poslal ji též na Pařížskou světovou výstavu. Celý pomník stál 19.000 zl. Na druhém pilíři na této straně zadělána jest mramorová deska Lukáše Chrasta barona z Lipé, vůdce Chorvátského pluku za Ferdinanda II., zemřelého v Praze. Postavili Beneš Vinkovič, biskup v Pětikostelí a přátelé zemřelého r. 1634. Na posledním pilíři pod kruchtou jest deska mládence Jana Krištofa Bentheima, kterou zarmoucení rodičové jeho r. 1612 postavili, přidávše přání v mramor vytesané „Nechat žije Bohu!“ Na pilíři pod kruchtou v levo stojí ve zdi mramorová socha rytíře s nápisem, že tu odpočívá Jan z Metichen, rytíř Johannita, rada císaře Rudolfa a baron v Ratiboři, zemřelý r. 1618. Památník „bratru vojínu“ postavili bratři. Ve zdi vedlé dveří jest obnovený náhrobek s českým nápisem, že zde pohřbena jest panna Anna, dcera Matouše Horáka z Milešovky († 1586). Za zpovědnicí ve výklenku v levé lodi jest ve zdi deska Zuzany Batensové z Hamburka, která do Prahy na svatbu svou přišedši, zde ještě před sňatkem r. 1614 zemřela. Ženich její, zarmoucený doktor práv Jan Wendlinger dal jí tento náhrobek. Pod kazatelnou jest památník Ferdinanda, synáčka Bedřicha z Talmberka, komorníka císaře Ferdinanda II. z r. 1624.

V hlavní lodi jsou hrobky některých velkopřevorů. Hned pod mřížkami má kámen Karel Leopold hrabě Herberštejn, velkopřevor 1721—1726, v levo od něho zasloužilý František Tauffer z Rovína, obnovitel konventu a první infulovaný převor v minulém století a v pravo převor František Dominik Spinka z Helfenthalu z r. 1761. Dále leží v lodi zakladatel velkopřevorské nynější budovy Gundaker Poppo z Dietrichštejnu († 1738) a pod ním Václav Jáchym Čejka z Olbramovic († 1745). Velkopřevor Michael Ferdinand hrabě Althan (1771—1791) zřídil si zde sice hrobku s nápisem, že zde odpočívá, avšak zatím byly pohřby v kostelích od císaře Josefa II. zakázány a tudíž jest hrob jeho prázdný.

Ve zdi průčelní v nádvoří kostela zadělána jest deska Jiřího Eustacha Wiederhaller, přisedícího soudního Maltézské právomocnosti v Praze († 1690).

V *sakristii* visí obraz sv. Prokopa ze zrušeného kostelíka tohoto světce nedaleko odtud a obraz Bolestné Panny Marie. Na mramorovém umyvadle jest letočet 1651 a nápis, že je pořídil bratr Bernard Witte.

3. Kaple sv. Aloise

v Malostranském státním německém gymnasiu.

Ústav tento, původně od Jesuitů u sv. Mikuláše r. 1628 založený, přestěhoval se r. 1784 do bývalého domu Anglických panen v č. p. 460—III v ulici Karmelitánské, a byl tu až do r. 1839, kdy přeložen byl do části zrušeného kláštera Karmelitánů, k tomu účelu přestavěné a rozšířené. Dne 2. února 1840 byla v této budově nová gymnasijní *kaple* církevně vyžehnána. Na oltáři nalézá se pěkný obraz sv. Aloise, klečícího před Matkou Boží s Ježíškem, jež Gustav Schaller maloval a císař Ferdinand Dobrotivý i choť jeho Marie Anna r. 1854 kapli darovali.

4. Kaple sv. Václava

v budově českého reálného gymnasia Malostranského.

Obec Pražská vystavěla v Novodvorské ulici, proti bývalému klášteru Dominikánů u sv. Maří Magdaleny velkolepou budovu obecního českého reálného gymnasia, v níž velká síň v průčelním druhém patře snahou profesora náboženství Jana Drozda učiněna školní kaplí. V kapli stojí pěkný oltář, na nějž r. 1882 dán nový obraz, který malíř Jan Heřman zhotovil. V bohatém pozlaceném rámu spatřuje se na něm mladistvý sv. Václav, an před oltářem klečí a Matce Boží s Jezulátkem jemu se zjevující korunu knížecí obětuje. Po straně stojí vkusně řezaná kazatelnička.

5. Kaple Panny Marie

v paláci hr. Nosticů na Maltézském náměstí.

V rozsáhlém paláci hraběte Ervína Nostice č. p. 471—III., dostavěném r. 1760, jenž honosí se výtečnou obrazárnou, přes 500 obrazů obsahující, a znamenitými sbírkami rytin a mincí

i knihovnou (v níž vyniká rukopis Mikuláše Koperníka o pohybech těles světových), nalézá se v prvním patře domácí kaple s oltářem, jenž jest ozdoben pěkným velkým obrazem Panny Marie královny andělů. Kdykoli hraběcí rodina v Praze se zdržuje, bývá v této kapli mše sv. sloužena.



6. Socha sv. Jana Křtitele na Maltézském náměstí.

Na cestě od kostela Matky Boží konec mosta k bývalému kostelíku sv. Prokopa, před hostincem na staré poště, kterýžto dům dostal po bitvě bělohorské řád Johannitů, stojí na náměstí pěkná socha sv. Jana Křtitele, kterou r. 1715 Jan Brokof zhotovil a r. 1864 R. Platzer obnovil. Sv. Jan stojí na vysokém podstavci, tváří obrácen k východu, ku konventu Johannitů. V pravici má prapor s křížem a levicí ukazuje na beránka, jenž u nohou jeho leží. Pod ním stojí tři andělé se štítky, na nichž jsou nápisy latinský, český a německý: „Mezi syny ženskými nebyl nalezen větší nad Jana Křtitele.“ Na podstavci jsou tři řezby, na nichž spatřujeme stětí sv. Jana, koráb a rytíře Svatojanské. Sochu tu zřídil František Tauffer z Rovína, administrátor převorství u P. Marie a obnovitel konventu Johannitů.





Kamenný most Karlův.

Mezi posvátná místa v Praze klademe i staroslavný kamenný most, poněvadž posvěcen jest památkou sv. Jana Nepomuckého, oslaven hrdinským bojem katolických Pražanů proti Švédům a ozdoben mnohými posvátnými sochami, které patrné svědectví o nábožnosti Pražanů vydávají. Za starodávna spojeny byly břehy Vltavské mostem dřevěným, jež povodeň často kazila. Proto dala Judita, manželka krále Vladislava I., okolo r. 1160 vystavěti kamenný most přes Vltavu. Ten stál o něco dále k severu od mostu nynějšího a posud zachovaly se z něho jeden oblouk, na němž budova velmistřů křižovnických spočívá a brána s oběma věžemi na Malé straně, které později však valně přestavěny byly. Starý most Juditin zničila veliká povodeň dne 3. února 1342 tak, že sotva třetí neb čtvrtá část jeho státi zůstala. Markrabí Karel jako zástupce otce svého Jana rozhodl se, vystavěti most nový a položil k němu dne 9. července 1357 již jako císař a král český na straně Staroměstské základní kámen, svěřiv stavbu Petru Parléri, staviteli chrámu sv.-Vítského. Povodní r. 1367 jakož i jinými nehodami bylo provedení díla nemálo zdrženo, roku 1406 jezdilo se však již po novém mostě. Co do velikosti náleží toto dílo mezi nejslavnější mosty v Evropě. Most jest přes 700 kroků zdělí a 12 kroků zšíří a spočívá na 17 pilířích a 16 obloucích, nepne se však přímým směrem na příč přes řeku, nýbrž jest proti proudu řeky poněkud vypouklý.

Posud poškozen byl značněji povodněmi pouze dvakráte, r. 1432, kdy na třech místech se probořil, až r. 1502 zase opraven byl a r. 1784, kdy mnohé pilíře byly porouchány. Roku 1744 rozkázal rakouský velitel posádky Harsch, aby jeden oblouk mostu stržen byl, aby Prusové na Malou stranu se nedostali, avšak vojíní nemohli pevné klenutí rozbourati.

Přední ozdobou mostu jsou starožitné věže. *Staroměstská věž* mostní nemá v celé Evropě nic sobě rovného. Stojí již ve vodě na širokém pilíři mezi prvním a druhým obloukem a byla r. 1451 od Staroměstské obce dostavěna. Když v noci na neděli 26. července 1648 *Švédové* Malou stranu obsadili, uzavřel hned při prvním povyku kněz z Tovaryšstva Ježíšova *Jiří Plachý* ještě s jedním soudruhem svým na rychlo bránu mostní a obsadil pomocí několika studentů ostrov *Střelecký*, tenkrát řečený *Nové Benátky* a tím zamezil vpád Švédů i do Starého města. Ihned sešikovali se studenti a měšťané a kněz *Plachý*, postaviv se jim v čelo prohlásil, že s nimi živ i mrtev býti chce. Z počátku bylo jich 745 a vykázano jim místo na mostě u kříže a od mostu po břehu až ku klášteru *Cyriaků*. Švédové vyhnali uprostřed mostu na příč silnou zeď a postavili za ní dva kusy, z nichž na mostní věž i obhájce její stříleli. *Königsmark* kázal několikrát hnáti po mostě útokem, ale studenti s *P. Plachým* odráželi statečně útoky. Jednou hodil voják švédský na místo u kříže, kde studenti v srubu byli zataraseni, smolný hořící soudek a zapálil tarasnice, ale studenti uhasili oheň, vítali Švédy udatně z věže mostní i z vodárny a zastřelili i vojáka, jenž soudek hodil. Na náměstí před kostelem sv. Salvátora padaly švédské granáty, ale celkem neškodily. Švédové „dlouhého toho Jesuitu“, *P. Plachého* (byltě 6 stop a 6 palců zvýší) nazývali čarodějem, jenž prý svým studentům dává denně jísti nějaké lístky a tím je zmrzlými činí, poněvadž se jich žádná koule chytiti nechce. Zajatý jeden Švéda vyprávěl, že Švédové, dostanou-li *P. Plachého*, za živa z kůže ho odrou. *P. Plachý* slyše to usmál se a vezma studentovi z ruky bochníček chleba řekl Švédovi: „Blázne, takovéhle lístky dávám studentům každý den jísti“ a dal mu ten chléb i pintu hořkého piva řka: „Vezmi a jez, abysi u nás ztučněl.“ Po učiněném míru vystrojil nejvyšší vůdce Švédů císařským i švédským vojevůdcům znamenitou hostinu a byl žádostiv i *P. Plachého* u sebe mítí, ten pak přišel v tom způsobu a oděvu, jak při obležení obyčej měl a se Švédy si připíjel a dobře jim ve všem odpovídal.*)

Čtrnácte neděl dobývali Švédové Starého a Nového města, pouze proti Starému městu vypálili prý 186 granátů a více než

*) *Leto- a Dennopis*, t. j. měst Pražských l. 1648 obležení Švejdského vypsání, původem *Jana Norberta Zatočila* z *Löwenbruku*. V Praze 1685. S podobiznou *P. Plachého*. Pěkná podobizna slavného tohoto Jesuity a vlastence nalézá se v zasedací síni na radnici v *Kutné Hoře*, kde r. 1664 zemřel. Jeho přílba a rukavice bývaly nošeny při slavném průvodu, jenž na památku obležení od Švédů býval voděn k soše *P. Marie* na *Staroměstském náměstí*.

12.000 ran z ručnic, a přece města nedobyli. Ozdoby věže na straně k mostu byly úplně zničeny, ano věž sama, zábradlí a mostecká pavlač byly tak rozstříleny, že bylo nutno je zpodpírat.

Staroměstská mostní věž kryta jest staročeskou sedlovou střechou, má nahoře cimbuří a v rozích čtyři vížky. Na straně k městu jsou stkvostné gótické kamenné ozdoby a znaky, nyní slohově malované, všech zemí, jimiž Karel IV. vládl, totiž římsko-německého císařství, království českého, dále Moravy, Dolní a Horní Lužice, Kladska, Slezska, Braniborska, Lucemburska a města Prahy. Znak Staroměstský nalézá se tu v oblouku průjezdu a nahoře v levo na zdi. Ve třech výklencích nad branou spatřují se uprostřed socha sv. Víta a po stranách sedící sochy Karla IV. (v levo) a Václava IV. (v pravo). Výše, mezi okénky, jsou sochy sv. Vojtěcha a sv. Zikmunda, pod nimiž stojí český lev. Na čtyřech místech spatřuje se na zdi v závitku pták lednáček, oblíbené to znamení Václava IV. V průjezdu vymaloval podle prastarých zašlých obrazů Petr Maixner na stěnách čtyři lazebnice, na klenbě znaky císařský, český a dvakrát znak Prahy a několikrát lednáčka, nad východní vrátní stkví se od téhož umělce krásně vyvedená tvář Páně a nad vrátní k západu vymalován nejstarší znak Pražský se sv. Václavem s kolopisem: „sv. Václave, pros za nás“ a s nápisem, že malby tyto vykonány byly za purkmistra Emiliána Skramlíka. Na straně severní, směrem ku klášteru křižovnickému, zazděna jest mramorová deska s nápisem, že most porouchaný r. 1784 byl rozkazem císaře Josefa II. opraven.

Západní strana věže pozbyla r. 1648 většiny svých ozdob. Na památku krutých bojů proti Švédům nalézá se na této straně věže veliká kamenná deska s latinským nápisem, jenž v češtině zní takto:

„Poutníče! rád a ochotně postoj maličko zde! Gótů a Vandalů vzteklost, mnoho poplenivši, musila, ač nerada, tuto stanouti. Čti nápis v mramoru vyrytý, jak ku věčné paměti všech Čechů, zvláště Staroměstských, léta Páně 1648 válečný sbor Švédů na tuto věž zaměřil. Věž tato byla Gótické zuřivosti cílem posledním, není však posledním mezníkem věrnosti české. Toť měšťané Staroměstští prolitou krví napsati chtěli, kdyby mír zlatý, láskou a spravedlností Ferdinanda III. do říše německé navrácený, za krev zlata byl nepodal.“

Celá tato věž byla velikým nákladem obce Pražské důstojně obnovena, jakož vůbec celý most již po leta se opravuje. Chvály hodna jest zbožnost, kterou město dalo vnitřek průjezdu ozdobiti krásným obrazem tváře Páně, jež vítá příchozí na Staré město

a obrazem sv. Václava, jenž kyne těm, kdož k Malé straně se ubírají.

Karlův most slyne po celé Evropě i jako cesta vroubená *pěknými sochami svatých*. Ty sochy činí na každého příchozího mocný dojem, že se nalézají v městě katolickém a svědčí o nábožnosti nejen časů minulých, kdy většina soch nynějších postavena byla, ale i doby novější, z níž některé pocházejí. Pražané zvykli uctivě smekati na mostě obzvláště před křížem a před sochou sv. Jana Nep.

Za starodávna stával na mostě pouze kříž a teprve na počátku minulého století staveny znenáhla sochy ostatní, z nichž většina posud se zachovaly. Střelbou děl s Hradčan na Staré město r. 1848 bylo několik soch poroucháno a byly nahrazeny novými, jichž jest osm.*) Celkem stojí tu 30 soch a sousoší, z nichž 2 (sv. kříže a sv. Jana Nep.) jsou z bronzu, ostatní kamenné. Téměř všechny jsou díla umělecká, od nejlepších mistrů zhotovená a nyní obcí Pražskou obnovená. Zde uvedeny jsou nejprve v pořadí, jdeme-li ze Starého města na Malou stranu.

1. Hned na prvním pilíři před věží je skupenina Panny Marie a sv. Bernarda od sochaře Václava Jäckla. Sv. Bernard klečí dole na pravo, má ruku levou na prsou a pravici vztýčenu k pozdravení Panny Marie, která stojí na oblacích, drží v rukou Ježíška a žezlo. Na levé straně nalézají se nástroje umučení Páně a u prostřed drží andělíček opatskou infuli. Latinské tři nápisy (první dva v šesti- a pětiměrech) na podstavci mají v češtině tento smysl: „Panno nejlepší, Ty odpovídáš ku pozdravení Gabrielu „Staň se!“ Rci i nám „Staň se,“ kdykoli voláme „Zdrávas!“ Bernard Tebe pozdravuje a Ty na vzájem pozdrav mu vracíš, ó dej i nám pozdravení, kdykoli Zdrávasem ctíme Tebe!“ Smysl druhého nápisu: „Kdyby Gabriel svou podobu zobraziti chtěl, tvou tvář, ó Bernarde, by vzíti mohl. Otče předobrá, pros za nás, kdykoli tebe pozdravujeme a zůstaneme tobě vděční.“ Třetí nápis zní: „Kristu, Marii Panně a sv. Bernardu ku cti a slávě postavil bratr Benedikt, kláštera Oseckého opat r. 1709.“ Sochu zřídil tedy řád Cistercienský, jakož vůbec mnohé kláštery sochy svých svatých zakladatelů a patronů na mostě postavily.

2. Skupení Panny Marie, sv. Dominika a sv. Tomáše Akviňského od sochaře Václava Jäckla. Maria Panna podává

*) Malíř Bedřich Wachsmann vydal je r. 1860 v krásných 8 litografovaných listech.

růženec sv. Dominikovi, zakladateli řádu kazatelského, klečícímu na levo a Ježíšek, maje v pravici žezlo, sklání se k sv. Tomáši Akvinskému, jenž v levici má pero a pravicí pozdvihuje otevřenou knihu, v níž napsáno jest: „Dobře jsi psal!“ Pod Marií Pannou jest zeměkoule a pod ní pes držící v tlamě hořící pochodeň (znamení sv. Dominika a řádu jeho, jenž světlem pravé víry svět osvítil). Sv. Tomáš, proslavený spisovatel bohoslovecký, sestavil totiž hodinky o nejsv. Svátosti oltářní, dílo to převelebné, které pochválil i Spasitel, an zjeviv se sv. Tomáši pravil mu: „Dobře jsi o mně psal, Tomáši!“ Na prsou má zde sv. Tomáš řetěz se sluncem, což znamená učenost jeho. Na podstavcích jsou latinské nápisy: „Svatému Dominiku zakladateli svému.“ „Kážeme Krista Ukřižovaného, Židům sice pohoršení atd.“ „Svatému Tomáši Akvinskému učiteli.“ „Postaven jsem jako kazatel a učitel víry a pravdy.“ „Budiž pamětliv sboru svého, jenž tobě náleží od počátku.“ „Postavil řád kazatelský (či Dominikánů).“ Socha pochází z r. 1709.

3. Skupení sv. kříže, Bolestné Panny Marie a sv. Jana Miláčka. Na tomto místě dal prý již Karel IV. postaviti kříž, jenž ve válkách husitských dne 10. září 1419 od zbouřené luzy zničen byl. Počátkem 17. století zřídil zde Staroměstský magistrát kříž dřevěný. Když zimní král Bedřich Falcký, Kalvínec, na Hradčanech panoval, nechtěla pyšná jeho manželka Alžběta Anglická jezdit do města, pokud Ukřižovaný, o němž rouhavě mluvila, na mostě bude, a král chtěl kříž odstraniti. Než tak hluboko Pražané, byť i ve víře zbloudilí, přece nesklesli, aby byli potupu sv. kříže snesli, a Staroměstský magistrát dal na most ku kříži stráž, aby se ďáblovina, králem zamýšlená, překazila. Sláva naduté Kalvínky Alžběty netrvala dlouho, musilať brzo prchat se svým manželem po mostě okolo nenáviděného kříže, aby více se nevrátila do Prahy. Roku 1629 dal císař Ferdinand II. nový kříž se sochami postaviti. Roku 1648 byl kříž kulemi Švédů poškozen. Císař Ferdinand III. dal porouchané tělo Spasitele přenést s mostu do chrámu sv. Salvátora v Klementinum, kde nedaleko oltáře sv. Františka Xav. na památku uloženo jest. Za císaře Josefa II. bylo mnoho oltářů z tohoto kostela odstraněno a též dřevěná hlava Spasitele z tohoto kříže odnesena, a přišla úplně v zapomenutí, až v novější době byla nalezena, péčí tehdejšího ředitele kníž. arc. semináře Františka Srdínka důstojně obnovena a ve velké síni ředitelské v semináři uložena. Na místo porouchaného kříže dal císař Ferdinand III. uliti v Hamburce z bronzu tělo

Spasitele a dal je na kříž dřevěný. Spasitel byl silně pozlacen. Roku 1696 šel po mostě jakýsi Žid, jenž se opovážil, před křížem rouhavá a potupná slova mluvit, začal jej král. apelační soud odsoudil, aby dal kolem kříže zhotoviti kovový, silně pozlacený nápis v hebrejském jazyku, jenž podnes se tu nalézá a zní: „Svatý, svatý, svatý Hospodin zástupů.“ Délkou času vzal dřevěný kříž pohromu a prudká vichřice porazila jej r. 1706, při čemž však tělo Spasitelovo i hebrejský nápis poškozeny nebyly. Potom zřízen ku Krucifixu nový kovový kříž, jenž dosud stojí. Obě kamenné sochy zhotovil r. 1861 Emmanuel Max.

Roku 1681 založil svobodný pán Karel Adam z Říčan u tohoto kříže věčné světlo, aby zde ve dvou lampách hořelo, mimo to založil v kapli sv.-Václavské u sv. Víta každodenní mši sv. a daroval k tomu arcibiskupům Pražským statek Louňovice. Arcibiskup hrabě Valdštýn dal za to do mramorového podstavce kříže zasaditi znak téhož dárce (tři viní listy) a vyryti nápis, jenž posud zde jest: „Karlu Adamovi svobodnému pánu z Říčan, jenž statkem Louňovickým, odkázaným stolci arcibiskupskému, věčné toto světlo a stálou mši sv. v kapli sv. Václava založil, zřídil památník tento Jan Bedřich arcibiskup Pražský r. 1681.“ Když na most plyn zaveden byl, zřízeny po obou stranách kříže dvě svítilny s rudými skly a kromě toho jest v podstavci kříže pěkná lampa. V podstavci, na způsob skály vytesaném, jsou tři desky, na nichž latinsky, česky a německy jest tento nápis: „Trojnásobné Svatý Svatý Svatý ke cti Krista Ukřižovaného z pokuty proti svatému kříži rouhajícího se Žida od slavného královského tribunálu appellationum založené léta Páně 1696 dne 14. září.“

Krásný kříž v nejnovější době byl znova pozlacen.

4. Socha sv. Anny, která v levici drží Ježíška a pravici klade na Marii, která zde zobrazena jest jako mladistvé děvčátko, pravici držíc kytici z růží. Zhotovil r. 1707 Václav Jäckel, postavil Rudolf hrabě Lissau, pán na Novém Stránově a Vtelně. Dole spatřují se znaky dárce i manželky jeho.

5. Velkolepá skupenina soch k oslavě sv. Ignáce z Loyoly, zakladatele Tovaryšstva Ježíšova. Zřídila r. 1711 Novoměstská kolej Jesuitů, zhotovil Ferdinand Brokof. Výtečný sochař znázornil zde významně působení Tovaryšstva Ježíšova a zásluby sv. Ignáce o víru katolickou. Sv. Ignác, oděn mešním rouchem, pozdvihuje vítězně rukou pozlacené a ozářené jméno Ježíš a stojí na zeměkouli, vavřínovým věncem opletené. Zeměkouli podpírají čtyři jinotajitelné postavy, značící čtyři díly světa. Amerika zobrazena

jest jako královna, podepřená nohou o hlavu slona, Evropa má u nohou hlavu tura, Afrika jako královna s žezlem má za sebou velblouda a Asie znázorněna podobou černocho, stojícího na hlavě lva. Po obou stranách zeměkoule jsou rozličné válečné odznaky, které na dřívější zaměstnání sv. Ignáce, jenž vojínem byl, upomínají a nad nimi sedí pod sv. Ignácem v levo na soudku s prachem španělský šlechtic, držící v pravici štít s obrazem sv. Aloisia (rodem Španěla) a v pravo na dělu Polák se štítem, na němž jest obraz sv. Stanislava Kostky (rodem Poláka), obou členů Tovaryšstva Ježíšova. Zcela dole leží dva mouřenínové se štítky a uprostřed jest řezba, představující tři japonské Jesuitské mučedníky. Nápisy znějí v češtině: Na zeměkouli: „Zde stojí, jehož přispěním svět ve víře křesťanské stojí,“ slova to papeže Řehoře XIII., jež hlásají nevýslovné zásluhy, jichž sv. Ignác a řád jeho o zachování víry si dobyli. Na páskách kolem vavřínového věnce na zeměkouli: „Toť jest vítězství, které přemáhá svět, víra naše.“ Na štítu mouřenína na levé straně: „Svatému Ignáciovi, praotci Tovaryšstva Ježíšova, někdy válečnému vojevůdci, potom náčelníku světějšího voje.“ Na štítu mouřenína pravého: „Přemáhateli nevěry vítězný památník tento postavila Ignaciánská kolleje Tovaryšstva Ježíšova na Novém městě Pražském.“

6. **Socha sv. Jana Křtitele**, kterou r. 1855 zhotovil Josef Max a postavil Jan Norbert Gemerich rytíř z Neuberka, nejvyšší písař království Českého, jehož dva znaky na podstavci se nalézají. Dříve stávala zde socha rovněž sv. Jana Kř. postavená někdy od Jana Bedřicha Neumanna z Neuberka, Staroměstského radního. Nynější socha představuje sv. Jana jako kazatele, jenž levicí drží na prsou a pravici vztýčenu má. Na kříži jest páska s nápisem: „Beránek Boží.“ Mezi touto a následující sochou zádělána jest v zábradlí nad obloukem mostu rudá *mramorová deska* s dvojitým mosazným křížem a 5 hvězdami, pod níž ostatky z těla sv. Jana Nep. zazděny jsou. Nad deskou jest železná mřížka, v níž jest obrázek sv. Jana a utopení jeho ve Vltavě. Dle starobylého podání byl sv. Jan Nep. na tomto místě svržen s mostu do řeky, pročež zbožní lidé místo to v uctivosti mají.

7. **Skupení soch sv. Norberta, sv. Václava a sv. Zikmunda**. Zhotovil Josef Max, postavil Dr. Jeroným Zeidler, opat Premonstrátského kláštera na Strahově r. 1853, jehož znak na podstavci vytesán jest. Sv. Norbert zobrazen jako arcibiskup a drží v rukou monstranci s nejsv. Svátostí. Na levo stojí sv. Václav jako rytíř s praporcem a znakem země české, na pravo sv. Zikmund jako

král. Dříve stávala tu od r. 1708 socha sv. Norberta zhotovená r. 1708 od Ferd. Brokofa a přenesená potom do kostela sv. Norberta na Novém městě, na jejíž místo dána r. 1764 jiná socha od Ignáce Platzera, která tu až do r. 1853 stála.

8. Socha sv. Jana Nepomuckého, která stala se vzorem, dle něhož po celém katolickém světě pomníky našemu sv. patronu zřizovány byly. Na podstavci jsou bronzové desky s řezbami, na levé straně: Sv. Jan zpovídá královnu, v popředí stojí král Václav; na pravo: Žoldnéři vrhají sv. Jana s mostu do Vltavy, v popředí rve pochop na břehu řeky matce dítko; uprostřed na desce nalézá se nápis: „Svatému Janu Nepomuckému, roku 1383 s tohoto mostu svrženému, zřídil Matěj svobodný pán z Wunšviců roku 1683.“ (Letopočet smrti sv. Jana jest zde mylně udán, nebo světec ten utopen byl ve čtvrtek dne 20. března 1393 v 9 hodin večer.) Nad nápisem nalézá se znak dárce (koník). Pod sochou jest pěkných patero lamp, v nichž světlo každou středu po celý rok na večer hoří.

Dárcem krásné této sochy byl svob. pán Matěj Wunšvic, pán na Ronšperce a Bezvěrově. Roku 1682 dal od sochaře Jana Brokofa v Ronšperce zhotoviti ze dřeva sochu sv. Jana, která se nalézala dlouhý čas v kapli domu Wunšviců na sv.-Václavském náměstí a posud v kostele na Skalce stojí. Podlé tohoto vzoru dal též zbožný muž uliti v Norimberce od Jeronýma Herolda jinou sochu, kterou na most Pražský postavil. Jest zajisté na světě málo soch posvátných, které by požívaly takové něžné úcty zbožného lidu, jako tato socha sv. Jana Nep. Jest zvýší 8 stop, váží i s deskami 20 centnýřů a stála 7000 zlatých*) Před slavností sv. Jana staví se kolem sochy této dřevěná kaplice, která mnohými světly, obrazy a kvítím ozdobena bývá a před sochou koná se po celý týden na večer pobožnost česká a německá s modlitbami a zpěvem, doprovázeným hrou na malé varhany, které pod střechou blíže sochy stojí.

9. Socha sv. Antonína Paduánského, jenž v pravici drží lilii a levicí podpírá Ježíška, k němu se tulícího. Po stranách stojí kamenné květníky s řezbami, vypodobňujícími výjevy ze života tohoto světce. Sochu zhotovil r. 1707 Oldřich Mayer, postavil Krištof Mořic Wittauer. Na podstavci jsou nápisy: V popředí: „Vtělenému Bohu a sv. Antonínu Paduánskému zřídil a věnoval K. M. W.“ Na levé straně: „Divotvorný apoštolie Italie, chraň

*) Dra. Borového Sv. Jan Nep. 41. 258.

laskavě říše císaře Josefa“ (totiž toho jména prvního). Na pravo: „Horliteli za slávu Boží, poraz strachem nepřátele Josefovy.“

10. **Socha sv. apoštola Judy Tadeáše.** Zhotovil r. 1708 Ferdinand Brokof, postavil rytíř František Sezima Mitrovský z Nemyšle. Apoštol drží v levici kyj, jímž umučen byl a v pravici knihu. Na podstavci jest znak dárcův a prostý nápis: „Zbožnému příteli Kristovu.“

11. **Socha sv. Augustina.** Zhotovil r. 1708 Jeroným Kohl, postavil klášter Augustiánů u sv. Tomáše v Praze. Sv. Augustin zobrazen jest tu, an v levici třímá pastýřskou berlu a pravicí pozdvihuje hořící srdce. U nohou jeho sedí pacholíček s mušlí v ruce. Knihy, na nichž pravou nohou stojí, jsou znakem jeho učenosti. Nápis na podstavci: „Knížeti učitelů církevních, velikému patriarchovi řeholí, svatému otci Augustinovi synovská láska zřídila.“

12. **Socha sv. Kajetána.** Zhotovil r. 1709 sochař Brokof, zřídil klášter Theatinů v Praze. Sv. Kajetán stojí tu na oblacích a drží v levici otevřenou knihu s nápisem: „Hledejte nejprve království Božího a spravedlnosti jeho a ostatní bude vám přidáno.“ V pravici třímá pero. Za ním stojí jehlanec, na jehož vrcholu nalézá se okřídlené hořící, od dvou andělíčků nesené srdce. Dole jest povržená koruna a dva rohy, naplněné květinami, klasy a ovocem. V oblacích pod sochou i na jehlanci jsou andělíkové a ptáci. Sochař tímto sestavením patrně chtěl znázorniti známá slova Páně: Pohleďte na ptactvo nebeské, patřte na kvítí polní atd. a Prozřetelnost Boží, které sv. Kajetán především důvěřoval. Na štítcích po stranách jsou řezby, v pravo: Kristus Pán zjevuje se sv. Kajetánu, v levo: zjevení se P. Marie s Ježíškem témuž světcu. Nápis v podstavci: „Sv. Kajetán Thienský, zakladatel řeholních kleriků, následovník života apoštolského.“

13. **Socha sv. Filipa Benicia.** Zhotovil z bílého mramoru r. 1715 Solnohradský sochař Mendel, postavil kníže Lichtenštejn. Světec vypodobněn jest v oděvu Servitů, má v levici kříž, lilii a knihu, na pásu růženec a pravici na prsou. U nohou jeho jest papežská koruna, která připomíná, že někteří kardinálové chtěli sv. Filipa povýšiti na stolec sv. Petra. Nápis na podstavci: „Sv. Filip Benicius, pátý generál řehole služebníků Panny Marie (Servitů) v pokoře své líbil se Bohu.“

14. **Socha sv. Víta.** Zhotovil r. 1714 Ferdinand Brokof, postavil Matěj Macht z Löwenmachtu, děkan Vyšehradský. Sv. Vít

vypodobněn zde jako mládeneček s korunou na hlavě a palmou, znakem to vítězného mučednictví, v levici. Stojí na skále, z jejíchž slují vylézají lvové a hadi. Pohozené, ohlodané kosti znázorňují hrůzu pouště. Lvové krvelačně chystají se k útoku na sv. Víta, avšak jeden z nich, jenž k němu se přiblížil, lízá jako věrný pes nohu jeho.

15. Skupenina soch Krista Pána a sv. Kosmy i Damiána. Zhotovil r. 1709 Oldřich Mayer, postavila lékařská fakulta v Praze. Spasitel vzkříšený stojí uprostřed na oblacích, maje v levici kříž a ukazuje pravicí na ránu v boku a po obou stranách stojí sochy svatých lékařů a bratrů Kosmy a Damiána. Oba drží palmy a lékařské skřínky. Nápis: na kříži: „V tomto kříži spása naše.“ Na podstavci pod Spasitelem: „Ježíši Kristu, světa léčiteli.“ Zcela dole: „Lékaři postavili.“ Pod sv. Kosmou na podstavci: „Sv. Kosmovi, mezi světci Hypokratovi.“ Pod sv. Damiánem: „Zbožnému bratru jeho Damiánovi, nebeskému Galénovi.“ Na skřínkách obou sv. bratrů nápis: „Zdeť lékařství života.“

Na jižní straně mostu stojí, jdeme-li z Malé strany k Starému městu:

16. Socha sv. Václava. Zhotovil ji podle nákresu Jos. Führicha sochař Kamil Böhm a byla r. 1857 postavena na památku 25letého trvání ústavu pro dospělé slepce od rodiny krajského rady P. A. Klara.

17. Skupení soch sv. Jana z Mathy, sv. Felixe z Valois a sv. Ivana se žalářem křesťanů a pověstným „Turkem na Pražském mostě“. Zhotovil r. 1714 Ferd. Brokof, postavil hrabě František Thun. Sv. Jan z Mathy sešel se na poušti se sv. Felixem a oběma zjevil se jednou bílý jelen, mající mezi parohy červený a bílý kříž, jaký jednou již sv. Janu ve snách na prsou anděla se zjevil. Oba světci založili řád Trinitářů či Trojičníků na vykupování křesťanských otroků a zajatců z moci nevěřících Mohamedánů.

V skupení tomto, 24 stop vysokém, stojí nahoře sv. Jan z Mathy, drže v pravici bilet a knihu. V levici drží pouta a peníze, za něž vězně vysvobozoval. Jemu naproti sedí s křížem v ruce český poustevník sv. Ivan. Pod sv. Ivanem spatřuje se jelen s křížem mezi parohy, a pod sv. Ivanem sv. Felix z Valois, jenž levicí rozvazuje pouta zajatého křesťana a pravicí opírá o štít, na němž vytesán jest anděl s dvěma vězni. Sv. Jan i sv. Felix vyobrazení jsou v oděvu Trinitářů, majíce na škapu-

líři a na plášti kříž. Dole jest žalář, v němž sténají ukovaní křesťané a před ním číhá na pravé straně pes a na levé straně hlídá vězňů tučný Turek, opíraje se levicí o žalář. Brokof znázornil v tomto skupení velmi krásně milosrdné působení řádu Trinitářského i ukrutnost Turků. Nad žalářem jsou dva štíty se znakem hrabat Thunů a nápisem: „Po osvobození vlasti od moru a uzavření míru s Francouzy“ (1714).

18. Socha sv. Vojtěcha. Zhotovili oba Brokofové, otec a syn, postavil r. 1709 Marek Joanelli, radní Staroměstský. Sv. Vojtěch jako biskup žehná pravicí a v levici třímá knihu, berlu a veslo. Na podstavci jsou 4 andělíčkové, erb a nápis: „Marek Joanelli, radní král. Starého města Pražského, k veřejné účtě zřídil.“

19. Sousoší sv. Ludgardy, nejkrásnější umělecké dílo ze všech soch na mostě, jež zhotovil r. 1710 podle nákresu Brandlova sochař Matěj Braun a postavil Eugen Tyttl, opat Cistercienského kláštera v Plasích. Sv. Ludgarda žila jako řeholnice Cisterciénka v klášteře v Akviriku, kde 11 let před smrtí oslepnuvši, trpělivou zůstala, až Bůh krátce před smrtí oči jí otevřel († 1246). Podle legendy zjevil se jí Kristus Pán na kříži, objal trpitelku a ústa její přitiskl k sv. ráně boku svého. Tento výjev zobrazuje sousoší. Slepá Ludgarda pravicí objímá nohy Spasitele, jenž pravici svou na rámě její klade. Na pravé straně jsou plešající andělčkové v oblacích. Nápis v podstavci: Napřed: „Sv. Ludgarda z řehole Cistercienské.“ Na pravé a levé straně: „Objata ramenem Krista Ukřižovaného.“ „Srdce srdcem vyměňujíc ssaje ránu životadárnou.“ V zadu: „Ku cti sv. Ludgardy postavil klášter v Plasích řádu Cistercienského za Eugenia Tyttla, opata a probošta u sv. Maří Magdaleny u České Lípy r. 1710.“ Vyobrazení této sochy bylo již v minulém století několikrát vydáno i rozšířeno a nejnověji vydala umělecký, v Paříži zhotovený obraz sousoší tohoto Umělecká Beseda v Praze.

20. Socha sv. Mikuláše Tolentinského z řádu sv. Augustina. Zhotovil Jeroným Kohl, postavili r. 1708 Augustiáni Pražští. Světec třímá v levici lilii, v pravici pečivo a má na prsou hvězdu. U nohou jeho stojí andělček s košíkem pečiva. Podle legendy uzdravil sv. Mikuláš chlebem, jež modlitbou žehnal, mnoho lidí nemocných, které v hladu sytil. Nápis v podstavci nahoře: „Potěšiteli zarmoucených“ Pod tím: „Sv. Mikuláši Tolentinskému, jenž krví zázračně se prýštící a požehnaným chlebem stále divy konal, posvěceno.“

21. Velké skupení soch sv. Vincence Ferrerského a sv. Prokopa. Zhotovil Ferdinand Brokof, postavil r. 1712 hrabě Roméd Jan Thun. Na vysokém podstavci stojí v levo sv. Vincenc, slavný missionář z řádu sv. Dominika, an křísí mrtvého. Před ním koří se kající hříšník a na levici jeho tulí se k němu posedlý, z něhož duch zlý právě vyšel. Na pravé straně stojí vznešená postava sv. Prokopa s berlou a křížem, pod jehož nohama satan se kroutí. Na podstavci jsou poprsí tří postav, na straně pod sv. Vincencem Saracéna, na straně pod sv. Prokopem plačícího satana a napřed podoba Žida a mezi nimi jsou dvě pole; pod sv. Prokopem: řezba představující výjev z legendy tohoto světce (sv. Prokop oře pluhem, v němž satan zapřažen), pod sv. Vincencem: vzkříšení z mrtvých na konci světa. Nad postavou Žida jest andělíček se štítem.

Nápisy na rakvi, římsách, štítu a sloupech: „Bojte se Boha a vzdejte jemu čest, nebo přichází hodina soudu jeho. Svatým Vincenciu Ferrerskému a Prokopovi, dvěma patronům, z uctivosti věnováno. Vzkřísil (sv. Vincenc) lidí 40, obrátil 100.000 hříšníků, přivedl 8000 Saracénů na víru katolickou a 2500 Židů ku Kristu. Zkrotil (sv. Prokop) 70 satanů.“ Za tímto sousoším stojí na ostrově Kampě na pilíři mostním prastarý sloup s podobou rytíře. Pochází z doby Karla IV. a byl znamením skladního práva Starého města Pražského. Sochař Šimek nákladem obce opravuje sloup, na němž socha rytíře od Švédů r. 1648 do polovice uštělena byla.

22. Socha sv. Františka Serafinského s dvěma anděly. Zhotovil Emmanuel Max, postavil r. 1855 ministr hrabě František Libštejnský z Kolovrat. Sv. František máje na rukou a v boku rány Kristovy klade levici na prsa a pravicí kyne k modlitbě. Anděl na pravici jeho třímá dvojitý kříž, druhý drží, jsa oblečen jako jahen, knihu sv. evangelia. Na podstavci je znak dárce a na třech mramorových deskách nápisy latinský a český: „Andělům svým přikázal o tobě, aby tě ostříhali na všech cestách tvých,“ i nápis latinský, že sochu postavil ku cti sv. Františka a na památku zachránění císaře Františka Josefa I. před vražedným útokem hrabě Kolovrat. Dříve stála zde socha sv. Františka od Ferd. Brokofa nákladem hrab. Václ. Šternberka r. 1708 postavená.

23. Socha sv. Ludmily. Ani dárce ani tvůrce sochy této nejsou známi. Stála až do r. 1784 u kostelíka P. Marie Einsiedelské na Hradčanech a na tomto místě byla socha sv. Václava, postavená r. 1708 od Václava Arnošta Markvarta, zhotovená od

sochaře Oktaviána. Po velké povodni r. 1784 byla porouchaná socha sv. Václava odnesena na místo sochy sv. Ludmily, kde posud stojí a tato byla přenesena na most. Na pomníku tomto vyobrazena jest sv. Ludmila, anáž vyučuje mládenečka sv. Václava. Na levici její sedí andělíček s obrázkem Panny Marie Staroboleslavské a pod sv. Václavem stojí štít s tehdejším znakem země české, orlicí. Na podstavci jest řezba představující smrt sv. Václava.

24. Socha sv. Františka Borgiaše. Zhotovil Ferdinand Brokof, postavil r. 1710 František Kollet. Sv. František má levici na prsou a pravici vztýčenu, stojí zadumán zbožným rozjímáním nejsv. Svátosti, kterou anděl na levici stojící mu ukazuje. Na druhé straně sedí anděl s obrazem Panny Marie. Před sochou býval domek strážný nyní odnesený a na podstavci nalézal se nápis: „Sv. Františku Borgiaši, dříve vévodovi v Gandii, potom třetímu generálu Tovaryšstva Ježíšova, zřídil tento pomník k veřejné úctě F. C. v říjnu v den svátku jeho.“ Po odstranění domku r. 1881 obnoven krásný znak na podstavci, na němž jest umrlčí hlava a odznaky světské slávy a moci, jimiž sv. František povrhl.

25. Socha sv. Krištofa. Zhotovil r. 1857 Emmanuel Max. Postavena nákladem sbírek vedených purkmistrem Pražským Drem. Vaňkou. Sv. Krištof, muž obrovité postavy, nese na zádech Ježíška. Opírá se o sukovitou hůl a udiven obrací zraky k děťátku, jež v levici zeměkouli drží a pravicí mu žehná — rozkošný to obraz! Na tomto místě stávala v minulém století strážnice pro vojsko, malý to domek, jež povodeň r. 1784 sřítla, při čemž vojáci se utopili. Na památku toho byl na toto místo dán mramorový kámen s nápisem, jenž nyní zazděn jest ve věži Staroměstské proti křižovníkům. Byl odstraněn, když r. 1857 nová socha sv. Krištofa se stavěla.

26. Skupení soch se sv. Františkem Xaverským. Zhotovil Ferdinand Brokof. Postavily bohoslovecká a filosofická fakulta (Jesuité kolleje Klementinské) v Praze r. 1711. Co do stránky umělecké klade se tato socha na druhé místo ze všech pomníků na mostě, hned po soše sv. Ludgardy. Čtyři východané, zástupcové národů asijských, jimž sv. František víru sv. hlásal, nesou na ramenech podstavec, koberci přikrytý, na jehož stupních stojí nejvýše vznešená postava apoštola národů indických, sv. Františka. Třímá v levici kříž, jež pozdvihuje a pravicí ukazuje naň. Hlavou kloní se na pravo, kde v pokoře klečí kníže asijský, žádaje, aby byl pokřtěn. Na levici klečí dva hoši, z nichž zadní drží knihu

a bířet a přední nádobu s vodou křestnou. Na štítu jest nápis: „Sv. Františku Xaverskému z Tovaryšstva Ježíšova, apoštolovi Indie a Japonska i bohovědci, postavily sesterské fakulty bohoslovecká a filosofická vysokého učení Pražského r. 1711.“

27. Socha sv. Josefa. Zhotovil Josef Max, založil r. 1854 Josef Bergmann. Sv. Josef má v levici lilii, pravou nohou opírá se o trám a pravici klade na Ježíška žehnajícího. Dřívější sochu sv. Josefa, která zde až do r. 1854 stávala, zhotovil r. 1706 Brokof a postavila Teresie hraběnka Příchovská.

28. Skupení soch Bolestné Panny Marie (Pieta). Zhotovil Emmanuel Max. Postaveno nákladem družstva Pražských paní r. 1859. Pod křížem jsou truchlící postavy Marie Panny, která mrtvé tělo Spasitele v klíně drží, pravici na rámě jeho klade a levicí zsinanou tvář jeho hladí, sv. Maří Magdaleny, která slzíc, líbá levou ruku Páně a sv. Jana Miláčka, jenž v tichém bolu uprostřed stoje, dolů hledí. Toto skupení na každého, kdož do něho se zadívá, mocný dojem činí. Na podstavci jest nápis: „Ó vy všickni, kteří jdete cestou, pozorujte a vizte, jest-li bolest, jako bolest má.“ Napřed nalézá se lampa, která zde hořívá. V dřívějších letech bývala tu od r. 1709 socha Bolestné Panny Marie od obou Brokofů, postavená z odkazu Gabriela Matheidesa, měšťana Staroměstského.

29. Skupení soch sv. Barbory, sv. Markéty a sv. Alžběty. Zhotovili oba Brokofové. Postavil r. 1705 rytíř Jan Václav Obitecký z Obitče, zemský podkomoří. Na podstavci prostředním stojí sv. panna Barbora s korunou na hlavě, palmou v pravici a kalichem s Nejsv. Svátostí v levici, majíc za sebou věž. Na pravici její stojí poněkud nížeji sv. Markéta, držíc oběma rukama kříž a šlapajíc po draku. Sv. Alžběta na druhé straně má žezlo v ruce a podává pravicí peníz žebrákovi. Roztomilá to skupenina tří světic! Nad podstavci jsou znaky dárcovy a nápis: „Orodujte za nás nyní i v hodině smrti naší.“

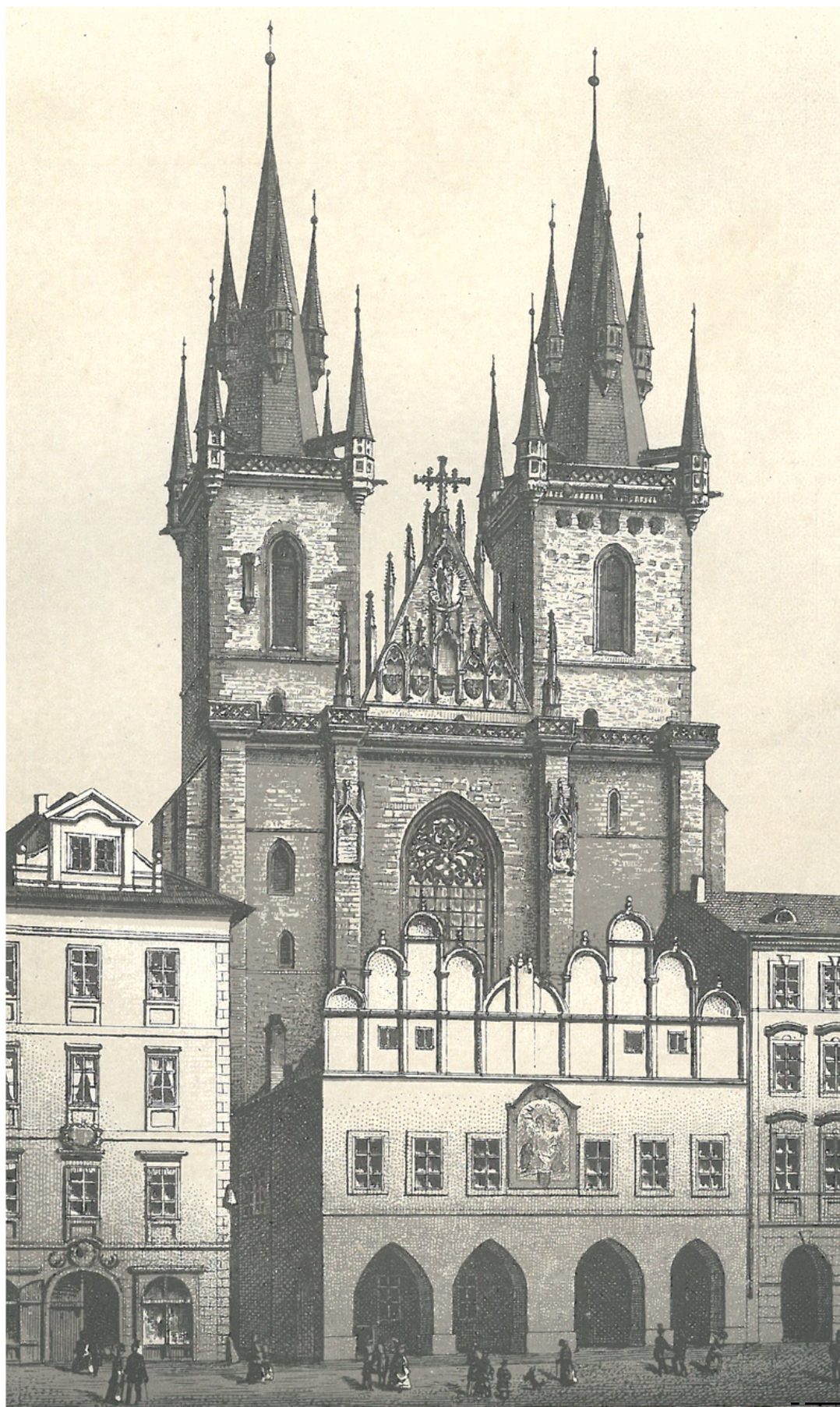
30. Socha sv. Ivóna. Zhotovil Matěj Braun. Zřídila r. 1711 právnická fakulta university Pražské. Sv. Ivo, kněz a právník ve Francii († 1303), ctí se jako patron právníků. Na pomníku zobrazen jest, an chudé rodině nabízí svou právnickou pomoc. Na levici jeho sedí žena, držíc v rukou nemluvnátko a za ní spíná hošík ruce ku prosbě. V pozadí prosí stařec otec o zastání. Sv. Ivo, maje v pravici knihu, roztahuje levici nad těmito pronásledovanými lidmi a hlavou sklání se k nim. Na pravici jeho

stojí jinotajitelná socha spravedlnosti, majíc oči zavázány a držíc meč ku trestání zlých. Na podstavci zobrazuje rytina sv. Ivóna právníka jako kněze, mši sv. sloužícího. Nápis na podstavci: „Sv. Ivónu, knězi spravedlnosti a patronu svému, zbožně zřídila a posvětila právnická fakulta na vysokém učení Pražském“ (1711).

Tak stojí na věkovitém vznešeném mostě Karlově v dlouhých dvou řadách tyto sochy světců jako svědkové nábožné mysli svých zakladatelů, pomníkové výtečných mistrů, kteří je utvořili a buditelové zbožných myšlének a citů v srdcích tisíců chodců, kteří každodenně zde přecházejí. Krásné věže na obou koncích mostu a sochy světců na něm činí právě most Karlův tím, čím jest — stavbou, svého druhu na světě jedinou!*)



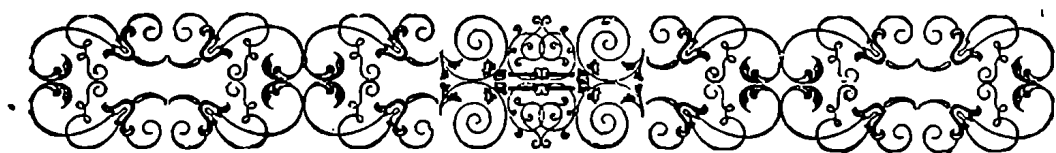
*) Die berühmte Prager Brücke von W. Weleba. Prag 1827. — Památky archaeologické. Díl VIII. Článek Dra. Emlera o mostu.



Průčelí hl.chrámu Matky Boží před Týnem.

POSVÁTNÁ MÍSTA NA STARÉM MĚSTĚ.





I.

Farní osada Týnská.

1. Hlavní farní chrám Matky Boží před Týnem.

Vysoko nade všemi četnými svatyněmi a starožitnými domy Starého města Pražského strmí vážný velikán, chrám Týnský. Svým krásným průčelím a spanilými dvěma věžemi dodává velkému náměstí zvláštního rázu, a každý příchozí, jenž poprvé naň popatřil, ihned tušil, že tato ctihodná šedá svatyně asi velikou minulost má. Lid Pražský k tomuto chrámu chová zvláštní úctu a vypráví si pověst, že prý na místě nynější svatyně stál někdy nejstarší kostel Panny Marie v Praze, vystavěný prvním křesťanským knížetem českým Bořivojem, a že sv. Ludmila v sousedním Týně, jenž prý byl knížecím hradem, bydlela. Pověst tato jest však mylná, nebo nejstarší chrám Panny Marie v Praze stál na hradě Pražském, a Týn nikdy nebyl sídlem knížecím, ani obydlím sv. Ludmily. Avšak i bez této pověsti honosí se chrám Matky Boží před Týnem stářím ctihodným a vážnou minulostí.*)

Jako v jiných znamenitých obchodních městech v Evropě, byl již od nejstarších časů, hned v 10. století, i v podhradí Pražském, nynějším to Starém městě, *kupecký dvůr*, do kterého cizí kupci povinni byli vjížděti se svým zbožím hned při svém příchodu do Prahy, kde platili clo (ungelt) a předepsaným pravidlům se podrobovali. Tu byla i váha úřední a míra loketní i nádobová. Staří Čechové říkali tomuto kupeckému dvoru *Týn* (otýněné, ohrazené místo), jinak i *veselý* (hlučný) *dvůr*, pro čilý ruch, jenž v něm ovšem býval.**) Později nazýváno toto místo po německu

*) *Hl. farní chrám P. M. před Týnem*. Popisuje K. Vl. Zap v „*Památkách archaeol.*“ Díl I. Vyšlo též r. 1854 o sobě s dvěma obrázky.

**) Zajisté, že slova arabského kupce z 10. století o Praze, „největším trhovišti v zemích slovanských“, platí o našem Týnu. Viz Časopis č. Museum 1878. 509—526; 1880. 295.

Ungeltem, dle cla zde vybíraného, kterýžto název podnes se zachoval. V tomto Týně nalézala se i hluchá hospoda. Kníže Bořivoj II. (1100—1107) daroval příjmy z Týnského dvora kapitole Pražské u sv. Víta.

Při Týně povstal také *špitál Panny Marie* ku přechovávání onemocnělých kupců a při špitále byl zároveň zřízen *kostel*, a to dosti záhy, ač první písemná zmínka o kostele Panny Marie před Týnem děje se teprve r. 1135. Toho roku daroval totiž kníže Soběslav I. špitál Panny Marie se všemi příjmy a statky jeho, i s povinností, krmiti v něm krom příchozích každodenně 12 chudých, *kapitole Vyšehradské*.

Kostel měl hned od počátku svého duchovního správce, ač sotva byl farní r. 1135, nýbrž pouze špitální, jelikož v nejstarších dobách Praha celá byla jedinou farní osadou kostela sv. Víta, jenž proto i v pozdějších dobách po výtce a v popředí „kostelem Pražským“ slove.

Okolo r. 1274 začala se dlouhá rozepře kapitoly Vyšehradské s měšťany Pražskými o podací právo při kostele a špitále Týnském, ačkoli, jak se zdá, špitál tenkrát již toliko dle jména při něm se nalézal. Kapitola podala za správce kostela úda svého kanovníka *Jordana*, proti němu uvázal se však v týž kostel *Michal*, syn Pražského měšťana, jenž, ač ještě ani knězem nebyl, od biskupa Jana III. z Dražic stvrzen byl, a v držení kostela více let zůstal, až rozepře v této věci k papežské Stolicí vznesena byla. Zatím kapitola, když Jordan práva svého se zřekl, dala svému děkanovi plnou moc, ustanoviti nového faráře, a obdržela posléze v zmíněné rozepři za právo.

Roku 1302 byl farářem Týnským kanovník *Jindřich*, a když za děkana zvolen byl, stalo se usnesení, aby fara přivtělena byla k děkanství Vyšehradskému, tak aby děkan, požívaje důchodů farních, vydržoval si tu stálého kněze náměstného, či vikáře. Tu ustanovil Jindřich vikářem Týnským jakéhosi *Jana*. Avšak Jindřich Korutanský, jehož odpůrcem děkan Jindřich byl, sáhl na kostel Týnský a dosadil k němu *Mikuláše*, syna Pražského měšťana, jež biskup Jan IV. z Dražic bezpochyby ze strachu před králem potvrdil. Po vyhnání tohoto krále z Prahy vrácen opět kostel Týnský děkanu Jindřichovi a r. 1313 uvádí se tu vikář *Donát*, který tu ještě r. 1316 působil. Sotva však děkan Jindřich r. 1316 zemřel, sáhli osadníci Týnští opět na kostel, a jmenovali farářem *Františka*, syna mocného měšťana Eberlina od Kamene, jež násilně uvedli do chrámu, odkud kněze Donáta v den sv. Mikuláše mocně vypudili, odtrhše ho od oltáře. Děkan Držislav žaloval

u biskupa a dostal za právo, osadníci ale neposlechli, ani když vznesena žaloba ku Stolicí papežské, a ustanovení soudcové opět proti nim rozhodli. Posléze stalo se přátelské narovnání toho smyslu: Děkan a kapitola Vyšehradská uvolili se, aby měšťan Frenclín Jakubův aneb dědicové jeho podávali vždy dvě osoby, z nichž děkan zvolí jednu a předloží biskupovi ku stvrzení za stálého svého vikáře.*)

Bývalý špitál stával na místě nynější fary, a dotýkal se kostela, podepřen jsa částečně o něj. Kostel stál vedlé špitálu, a na východní straně nynějšího chrámu na prázdném nyní prostranství, a slul tudíž právem kostelem Panny Marie *před Týnem*. Byl asi malý, románský, ač možná, větší, než ostatní tehdejší farní kostely v Praze. Měl vysokou věž s velkým zvonem, která uvádí se r. 1310. Toho roku na počátku prosince přitřhl totiž mladý král Jan Lucemburský s chotí svou Eliškou Přemyslovnou ku Praze, aby Jindřicha Korutanského odtud vypudil. Tu záhy z rána vystoupil kaplan královny Elišky, Berengar, s několika lidmi tajně na věž Týnskou a dal vojsku krále Jana, na Františku za branou tábořícímu, umluvené znamení, zvoně velikým zvonem, načež vojsko ku bráně se přiblížilo, kde Pražští řezníci jemu po krátkém boji se stráží bránu otevřeli.

Záhy vyskytuje se kostel Týnský jakožto jeden ze čtyř *hlavních farních chrámů Staroměstských*, dle nichž v 14. století město se dělilo na čtvrti Týnskou, Mikulášskou, Havelskou a Linhartskou.

Pokud víme, bylo v kostele 7 oltářů. *Škola* připomíná se tu okolo r. 1349 a král Václav IV. propůjčil jí r. 1394 nynější zádušní dům před průčelím kostela, vzav jej tehdejšímu purkmistru Staroměstskému, který krále do vězení vsaditi pomáhal. Roku 1365 koupili osadníci bývalé špitální stavení, kde i duchovní správce své obydlí míval, a učinili je *farním domem*, jímž podnes jest, ovšem již v podobě změněné.

Zdá se, že osadníci nedlouho po ukončení dlouholeté rozepře s kapitolou Vyšehradskou pomýšleli na přestavbu kostela, nepochybně stářím již sešlého. Již r. 1339 učinil měšťan Konrád Litoměřický odkaz na „dílo kostela“. Roku 1365 koupili osadníci ku stavbě kostela nynější faru, která tehdy sáhala dále do zadu, tak že zadní části toho domu užilo se potom ke stavení kostela, a k tomu koupili ještě jeden dům v uličce Týnské tam, co nyní stojí severní věž a část poboční lodi chrámu. Kdy *stavba nyněj-*

*) Tomkův Dějepis Prahy I. 389—395.

šihó chrámu začala, jest neznámo, avšak r. 1380 byly již nový kůr a postranní lodi vystavěny. Starý kostel byl potom rozbořen, a místo jeho učiněno jest hřbitovem. Ze staré stavby zůstala nynější kaple sv. Ludmily. Roku 1384 stál už hlavní oltář Panny Marie v novém chrámu, a prostřední loď, vyhnaná jen do výše lodí bočních, přikryta jest prozatímným stropem dřevěným. Roku 1402 připomíná se dolejšek jedné z obou věží, v letech pak následujících stavěno o hořeních částech lodi i věží, až husitské války dílo to zarazily, tak že do té doby věže dokončeny nebyly. Stavitele neznáme, r. 1404 jmenují se „ředitelé stavby“ (t. j. hospodářští správcové) Petr Šmelcer a Otto Schaufler, usedlí měšťané Staroměstští. V *novém chrámu* uvádí se 17 nových oltářů a 7 ze starého sem přenesených, tak že jich tu bývalo 24. Již tehdy chodilo se do chrámu z náměstí, jako posud, průchodem domu již zmíněného.*)

Chrám Týnský v století 14. nabyt veliké váhy slavnými muži, kteří v něm působili. Mezi nimi slyšel zvláště *Konrád Waldhauser*, řeholník Augustiánský, přišlý do Prahy r. 1358, zprvu farář u sv. Havla, potom přízní Karla IV. dosazený na faru Týnskou, kde horlivě kázal, a 8. prosince 1369 zemřev, pochován jest s velkým pláčem lidu na hřbitově. Chrám Týnský byl asi hned od počátku kostelem německým, zcela jisto jest však, že v 14. století se tu kázalo jen německy. Také slavný mravokárce, kanovník *Jan Milič z Kroměříže*, výtečný český kazatel a Waldhauserův vrstevník, v pokročilém již věku přiučil se němčině, aby i obyvatelům tohoto jazyka v Praze mohl sloužiti a stal se Waldhauserovým nástupcem v úřadě kazatelském (nikoli farním) na Týně. Jmenovitě začal v adventě r. 1370 každodenně kázati v tomto chrámu německy a zpovídal tu po tři léta, a u sv. Jiljí po dva roky opakoval svoje kázání po česku. Zemřel r. 1374 v Aviňonu při dvoře papeže Řehoře XI., kam se byl pro dokázání své pravověrnosti odebral.

Podlé hodnověrného podání kázával potom v chrámu Týnském sv. *Jan Nepomucký*. Tehdáž zajisté byl sv. Jan kanovníkem Vyšehradským, a děkan Vyšehradský měl společně s rodinou Pražských měšťanů Welflovců podací právo kostela Týnského. Dost možná, že byl sv. Jan, syn někdy Welflína v Nepomuku, příbuzný s touto rodinou Pražskou, a tu jest zcela odůvodněno staré a stálé podání, že kázával v chrámu Týnském, ovšem nikoli jako farář, ani jako stále ustanovený kazatel, nýbrž z ochoty a horlivosti, jako člen

*) Tomek II. 141—145. 440.

kapitoly, která byla spolupatronem kostela, a snad i jako příbuzenec rodiny Welflovců, která s kapitolou (děkanem) podací právo společně měla.*)

Farářové na Týně po smrti Waldhauserově uvádějí se: Václav (1369—1373), potom farář u sv. Petra na Ostrově (t. j. nynější Kampě) směnou; Václav řečený Conscientia (1373—1377), před tím farář u sv. Petra na Ostrově; Bartoloměj (až 1385), Jakeš (až 1387), potom kanovníkem u sv. Apollinářiše; mistr Jan Druzův ze Žitavy (až 1392), potom probošt ve Vratislavi; mistr Matouš z Krakova (až 1395), Jan z Wartenberka (do 1415), Mikuláš z Heřmaně (1415—1419).

Kromě faráře tu byli *střídník, sakristán, kazatel, správce školy*, a při 22 oltářích kněží *oltářníci*, jichž počet byl větší, než počet oltářů, poněvadž při některém (zvlášť hlavním) více jich bývalo zároveň ustanoveno.**)

Roku 1407 ustanoven při chrámu vedlé kazatele německého též druhý český. V následujících bouřích jmenuje se kostel Týnský velmi často, byltě r. 1412 jedním z tří chrámů (kromě něho ještě kostely sv. Víta a Vyšehradský), kde udíleny byly odpustky, které papež Jan XXIII. prohlásil, a papežský komisař Václav Tiem, děkan Pasovský, oznamoval. Dne 10. července t. r. polapen byl v kostele Týnském mladík Martin Krydelko, jenž pohoršlivě hlasatelům odpustků odpovídal, začez jest s jinými dvěma na radnici stát.

Brzo však zmocnila se strana Husova chrámu Týnského, a to již r. 1415. V poslední neděli měsíce ledna 1417 měl tu *Jakoubek ze Stříbra* kázání, v němž proti tehdejšímu smýšlení university Pražské bouřil proti posvátným obrazům a úctě jejich. Na rozkaz krále Václava IV. musili Husité r. 1419 odstoupiti od kostelů, které již po čtyři léta mocně drželi, a tak opět chrám Týnský navrácen katolíkům, a znova vysvěcen. Avšak smrtí krále Václava IV. dne 16. srpna 1419 brzo potom protrhla se poslední hráze *osudné války husitské*, a od té doby sluje chrám Týnský *nejpřednějším kostelem „strany pod obojí“* či kališníků v království českém.

Když r. 1420 Táboři v Praze trvali, kázal jednoho dne v kostele Týnském mistr *Jakub řečený Scholastik*, t. č. kaplan, proti surovým jejich obyčejům zvlášť v příčině nevážného jich si vedení k svátosti Těla Kristova, začez Táboři se zbouřili, a kazatel

*) Dra. Kl. Borového „Sv. Jan Nep.“ str. 10. — Antonína Frinda „Der heil. Johannes von Nepomuk“. Prag 1879 str. 28.

**) Tomek V. 179—182.

z Prahy ujítí musil. Roku 1425 konána v kostele *synoda* kněží strany podobojí z celého království, které předsedali oficiálové arcibiskupa Konráda, jenž k Husitům byl přešel. V té době (od r. 1424) byl farářem na Týně kněz *Konrád*. Roku 1427 dosazen sem na faru *mistr Jan z Rokycan*, jenž, smířiv již r. 1424 svou výmluvností rozkaceného na Pražany Žižku, rychle domohl se v husitském kněžstvu předního místa, tak že již r. 1426 se jmenuje „správcem kněžstva pod obojí“. Byl horlivý kališník, řečnil na sněmu Basilejském, a působil potom po celý život k tomu, aby celý národ český Basilejská kompaktáta přijal. Na sněmu Pražském dne 21. října 1435 byl od kněžstva i poslu ze stavů a měst kališnických jmenován arcibiskupem Pražským, ač svěcení a potvrzení církevního nikdy nedošel. Dne 23. srpna 1436 byl císař Zikmund jakožto král český, provázen jsa nádherným průvodem pánů i legátů Basilejských, slavně v chrámu Týnském vítán od Rokycany, načež ohlášen lidu mír v celé zemi, a král proveden do svého dvora. V den 8. září potom slavil *legát Basilejský Filibert*, biskup Konstanský, v chrámu Týnském u přítomnosti císaře i dvoru jeho slavné služby Boží, avšak při tom spozorovav, že Rokycana při mši sv. některé odchylky od katolických obřadů si dovoluje, a Svátost oltární i malým dítkám rozdává, žaloval na něho u císaře, a ten Rokycanovi dne 24. dubna 1437 faru Týnskou vzal, a do ní uvéstí dal *mistra Jana ze Soběslavi příjímím Papúška*, tehdaž rektora university. Na to 11. června návodem císařovým volen jest mistr Křišťan z Prachatic, farář u sv. Michala, administrátorem arcibiskupství Pražského, a Rokycana, podporován od pána Diviše Bořka z Miletínka, uprchl z Prahy na hrad jeho Kunětice.

Císař Zikmund opatřil chrám Týnský novým náčiním k důstojnému odbývání služeb Božích, a sám z králova dvoru do něho chodil, a pobožnost svou konal.

Tenkráté neměl kostel ještě řádného krovu. Rada městská svezla tudíž mnoho stavebního dříví na náměstí Staroměstské, aby z něho krov zhotoven byl. Tu však byl do Prahy přiveden zajatý Táborita Jan Roháč na Sioně, jenž nepřestával provozovati v zemi lupičství, a císař kázal všecko to dříví vyvéztí za město, z něho velkou šibenici o 3 patrech zdělati, a 9. září 1437 na ní Roháče, někdejšího korouhevného pána, i 52 soudruhů jeho oběsiti. Když brzo potom císař Zikmund ve Znojmě zemřel, konal za něho i v Týně farář Papúšek slavné zádušní služby Boží. Podobně konána zde dne 22. listopadu 1439 slavná zádušní mše sv. za zemřelého krále Albrechta, při níž purkmistrové a konšelé Pražští

k ofěře šli, ač se to mnohým husitským kněžím nelíbilo. Roku 1447 přinesena byla do chrámu Týnského bulla papeže Mikuláše V., kterou privileje university Pražské znova potvrzeny byly, a tu zpívána slavná mše sv. a mistr Příbram kázal latině, a bylo z toho veliké potěšení mistrům i studentům učení Pražského.

Dne 1. května 1448 přijel do Prahy papežský legát kardinál Jan Carvajal v příčině dalšího jednání o kompaktáta. Celá Praha šla mu vstříc až do Krče, a on veden jest pod nebesy, sedě na mezkyni, s nevídanou slávou do chrámu Týnského. Avšak účelu svého nedosáhl, a z Prahy s kompaktáty ujel, jež teprv v Benešově, byv dostižen, vrátil.

Když Jiří Poděbradský dne 3. září 1448 násilně Prahu opanoval, vypuzeny odtud hlavy mírnější strany, a též mistr Papúšek musil z fary Týnské odejít, jelikož vypuzený *Rokycana* ze svého vyhnanství z Hradce Králové se vrátil, a chrámu opět se ujal. Roku 1457 daly se velké přípravy k nastávající svatbě mladého krále Ladislava Pohrobka s dcerou krále francouzského Karla VII. Na Staroměstské náměstí navezeno množství dříví, a měla se tu udělati veliká tančírna na sloupech. V tom však zemřel 23. listopadu 1457 král Ladislav právě před svatbou, a že až do těch dob chrám Týnský neměl ještě řádného krovu, udělán z toho dříví vysoký krov na kostel.

Dne 2. března 1458 zvolen na Staroměstské radnici od shromážděných stavů českých *Jiří z Poděbrad*, posavadní správce zemský, za krále českého, i veden jest hned slavně a s jásotem přes náměstí do chrámu Týnského, kde zpíváno „Tě Boha chválíme“.

V té době dokonána i stavba kostela, zvláště jeho průčelí. Do roku 1463 vyhnán kostelní štít do výšky, i zdi obou věží až po cimbuří, a tu k radě Rokycanově dali Pražané vytesati kamennou sochu krále Jiří, anáž drží v pravici pozdvižený meč s nápisem latinským: „Pravda zvíťezí“, a postavili ji do výklenku v průčelí kostela nad pavlačí; ještě výše dali pak připevniti měděný kalich zvící 4 strychův, vnitř i zevně obložený zlatem ztlouští dukátu. Když pak čápi začali v tom kalichu hnízdit, a svým mláďatům ropuchy a hady snášeli, spadávali prý plazové dolů, z čehož kališníkům se vysmíváno, až prý Rokycana kalich ten vyčistil a stříškou přikryl. Jan Rokycana zemřel 22. února 1471 a byl v chrámu Týnském vedlé sakristie pochován. Ku pohřbu jeho přišla i královna Johanna, manželka Jiříka z Poděbrad. Na hrob dán mu kámen s vytesanou jeho podobou v biskupském ornátě i s berlou (ač biskupského svěcení nedosáhl) a štítek s podkovou a hvězdou, na památku, že byl synem chudého kováře

z Rokycan. Rokycana byl i plodný spisovatel český, a vydal 12 různých náboženských traktátů a kázání, v nichž proti Pikartům, ovšem pak i proti katolíkům vystupoval. *) Za měsíc, dne 22. března 1471, zemřel též příznivec jeho, kališnický král Jiří Poděbradský, a pochován jest u sv. Víta, ale vnitřnosti jeho položeny jsou v nádobě podlé hrobu Rokycanova v chrámu Týnském.

Po Rokycanovi uvádí se r. 1494 na Týně *farář Jiří*. Roku 1482, za panování krále Vladislava II., přijel do Čech k námluvě mistrů Pražských a některých pánů *biskup Saktuarienský Lucián Augustin z Mirandoly v Italii*, přistoupil ku kališníkům, a světil jim kněze. Do Prahy vjel 20. října 1483 a byl uveden do chrámu Týnského. Následujícího roku světil zde v postě kněží a na Zelený čtvrtek sv. oleje, jednou sloužil mši sv. pod infulí i na velkém náměstí, kde rozdával vel. Svátost pod obojí způsobou. Stavové pečovali o jeho výživu, on pak úřad svůj bedlivě zastával.

Dne 28. ledna 1491 jistý Němec udeřil do hlavy ženu, anazh právě u mřížky v chrámu z kalicha přijímala, až jí ústa o kalich rozťal, začez sice zatknut, ale brzo zase propuštěn byl.

Dne 1. března 1493 zemřel biskup Lucián a pochován v kostele Týnském u oltáře sv. Lukáše. Krásný náhrobek v podobě baldachýnu vytesal mu Matěj Rejsek, bakalář a rektor školy Týnské.

Po 11 letech, totiž r. 1504 vyskytl se *Filip de Nova villa*, *biskup Sidónský z Modeny*, jenž ku kališníkům opět se přidal. Přišel na Tábor, odkud si jej Pražané dne 28. května slavně do Prahy a do chrámu Týnského přivedli, potom vykázali mu byt na Šmerhově vedlé radnice Staroměstské. Avšak tento biskup záhy měl rozepři v příčině duchovní právomocnosti s administrátorem kališnické konsistoře Pavlem ze Žatce, což mnoho nelibosti mu způsobilo. Když kněz *Martin*, kaplan Týnský, na kázání některých konšelů se dotekl, dal jej Staroměstský rychtář r. 1505 do šatlavy, a když všickni kněží proto se zbouřili, svolal je biskup Filip, a rozkázal zastaviti po všech kostelích služby Boží a zvonění. Po několika dnech šli administrátor Pavel ze Žatce, Václav Koranda, a Václav z Pacova ku konšelům, a smluvivše se s nimi, rozkázali farářům, aby služby Boží proti zákazu biskupovu zase konali, z čehož biskup Filip tak se rozmrzel, že zase do Vlach vrátiti se chtěl. Zůstal však v Praze, až 19. června 1506 Kutnohorští si jej slavně odvezli do města svého, kde on 21. října 1507 ve vysokém stáří zemřel.

*) Jungmanuova Historie literatury české str. 620.

Roku 1511 dovršena byla jižní kostelní věž zděláním hořejšího cimbuří a krovu, čímž po více než 100 letech *stavba chrámu dokonána*. Byla to velkolepá budova, mající krásný hlavní skládací oltář se stkvostnou malbou, která na půl druhá sta kop grošů stála, dále v hlavní lodi kazatelnu, pěkný náhrobek biskupa Luciana nad oltářem sv. Lukáše, a před velkým oltářem na příčném břevnu krásný kříž se sochami sv. Jana Ev. a Panny Marie, které posud v chrámě stojí. V pravé boční lodi stál oltář Panny Marie Královny se sochou posud zachovanou, a v lodi severní byl oltář sv. Jana Kř., rovněž podnes zachovaný.

Kališníci čeští dlouho vynikali *živou vírou v nejsvětější Svátost*, a úctou k tomuto tajemství víry. Roku 1512, za *faráře Jakuba Uhra* (1512—1519) založeno v chrámu Týnském „*bratrstvo pod obojí*“, jež konalo zde každý čtvrtek slavný průvod, v němž kněz, nesa pod nebesy monstranci s Tělem Božím, třikráte obcházel kostelem, provázen jsa kněžími v dalmatikách, kteří drželi feflíky, t. j. stužky s nebes splývající, a literáty, planoucí svíce nesoucími, načež zpívala se mše sv. Nejřednější osoby v městě účastnily se těchto pobožností, k nimž věnoval člen bratrstva pán Bohuslav Dražický 100 kop míš. a 15 zl. uherských. Literáti zpívali při těchto průvodech latině hymnu začínající slovy: „Člověk jeden vystrojil hostinu velikou.“ Pohříchu zahynulo toto bratrstvo již za šest let působením následujícího faráře Jana Podušky, jenž bludy Lutherovými načichlý byl.

Roku 1515 pochován v chrámu rytíř Mikuláš z Hořic, nejvyšší písař království českého, někdy hofmistr krále Jiří. Dne 31. března 1516 konány v Týně slavné zádušní služby Boží za krále Vladislava II., v Budíně zemřelého. Zpíváno tu nejprve jitřní zádušní, potom konán smutečný průvod z kostela po náměstí s marami, při čemž konšelé nesli královskou korunu, dřevěný meč, žezlo a jablko, na to zpíval opat Slovanský Jiří Sovka pod infulí mši sv. u hl. oltáře, a po ofěře farář Týnský Jakub Uher měl kázání. Posléze při zpěvu zlomil opat královský meč a král. korouhev vtažena nahoru. Při této slavnosti byli též mistr Jan Pašek z Vratu a Jan Hlavsa z Liboslavě, kteří potom stali se hlavami dvou urputných stran v městě a původci nemalých převratů za panování slabého krále Ludvíka.

Mistr Jan Pašek z Vratu dovedl svou vážností toho, že Staroměstská i Novoměstská obec dne 30. srpna 1518 v kolleji Karlově se spojily v jedinou obec, načež všickni shromáždění, propěvující, ubírali se Železnou ulicí do chrámu Týnského, kde kněz Jakub Uher měl kázání na slova: „Potvrď toho, ó Pane, což

jsi v nás působiti započal“, a kde zpíváno „Tě Boha chválíme“. Nedlouho potom zvolen Jan Pašek prvním konšelem či primasem sjednoceného města. Zmíněný farář Týnský Jakub Uher brojil r. 1517 proti universitě, kterou nazval zrezovatělým klenotem, a byl r. 1518 údem dolejší konsistoře.

Roku 1519 stal se farářem Týnským *Jan Poduška*. Za něho objevil se v Praze jakýsi blouznivý poustevník Matěj, jenž ve vápenici u kostela sv. Štěpána menšího začal lidu kázati, kališnické kněze haněti, a Luthera vychvalovati. Farář Poduška napomínal městskou radu, aby toho netrpěla. Pojednou se však ten farář celý změnil. Zastavil průvod s nejsv. Svátostí ve čtvrtky v kostele, začal na kazatelně bludy Lutherovy hlásati, zhaněl obraz na velkém oltáři, zatarasil sochu Panny Marie v poboční lodi, zavrhoval přímluvu svátých, svíce a korouhve, tak že to působilo v Praze velké pohoršení. Konšelé zadali proti Poduškovu stížnost k administrátorovi, ale dle všeho byla kališnická konsistoř již tehdy částečně lutheránstvím načichlá, nebo r. 1520 byl Poduška dán k ruce administrátora Václava Šišmánka. Poduška zemřel však již 1520 morem a pochován jest vedlé Rokycany v chrámu Týnském.

Nástupce jeho bakalář *Václav*, kněz z venkova, působil r. 1520 v duchu jeho dále, nechtěl vystavovati velebnou Svátost, kazil obrazy, a vyřezával ze mšálů kříže. Byl vypověděn od městské rady z Prahy, avšak on pokradmu potom kázal po kostelích Pražských dále.

Od r. 1520—1523 byl farářem na Týně administrátor dolejší konsistoře *Václav Šišmánek*, jenž byl starokališník, a s katolíky dobře se snášel. Přece však směl za něho r. 1521 v kostele Týnském podávati pod obojí jakýsi sběhlý německý mnich Tomáš, poslaný do Prahy od samého Martina Luthera, aby tu bludy jeho šířil. Roku 1521 byl v kostele Týnském pohřben pan Vilém Kostka z Postupic, nejvyšší mincmistr království českého, zabiv se sám z ručnice. Dne 29. června 1523 umřel farář Václav Šišmánek a pochován jest slavně v Týně. Byl toho času spolu administrátorem, děkanem u sv. Appolinářské a rektorem university.

Po něm se dostal na faru Týnskou pověstný mistr *Havel Cáhera* ze Žatce, jenž spolu jako první mezi čtyřmi nově volenými administrátory pod obojí 27. srpna 1523 do chrámu uveden byl. Cáhera zdržovav se nějaký čas u Martina Luthera ve Wittenberku přinesl do Čech od něho spis (de cleri reformatione) a stal se v Praze šířitelem bludů Wittenberských; začalť v Týně na kaza-

telně Luthera vychvalovati a lidi vybízeti ku přímému k němu se přidání.

Avšak po roce (1524), stav se sám administrátorem kališníků, pojednou se změnil, vrátil se rozhodně k vyznání starokališnickému, a stal se spojencem mocného primátora Jana Paška z Vratu, s nímž společně jal se přísně vystupovati proti straně lutheránské v Praze, jejíž hlavou byl Jan Hlavsa z Liboslavě. Hlavsa i čelnější Lutheráni byli z Prahy vypověděni, a všickni bludníci, jimž Pikartův přezdívali, poháněni k soudu a různě potlačováni. Mnozí z nich vyprodali se z města, jiní, zůstavše tu, stavěli se k nápravě a odvolání bludů v chrámě Týnském. Takové odvolání dalo se u oltáře sv. Lukáše při hrobu biskupa Luciána Augustina takto: Když kněz odsloužil mši sv., odříkávali kajicníci u toho oltáře klečíce veřejně po knězi slova, jimiž zavrhovali vypuzené bludné kazatele, že jsou je s pravé křesťanské víry v bludy svozovali. Mezi jinými musil tu i starý Poduška své vlastní syny, kněze již zemřelé, z nichž jeden býval farářem na Týně, takto odsuzovati. Po takovém odvolání dostávali od konsistoře pod obojí vysvědčení pod pečeti, že jsou věrní křesťané, s kterýmž jim bylo jíti na radnici, kde teprv rukou dáním znova za sousedy přijímáni byli.

Vypuzený Hlavsa s jinými žalovali u krále Ludvíka, a ten slíbil jich se zastati, avšak zahynul brzo r. 1526 v bitvě s Turky u Muháče.

Nový král Ferdinand I. povolal Hlavsu a ostatní vypovězence nazpět do Prahy, a sesadil Cáheru s farářství na Týně, avšak Pašek mu vzdoroval. Při rostoucím jitrění stran zrušil Ferdinand násilně jednotu obcí Pražských r. 1528, složil Cáheru i s administrátorství a vypověděl jej ze země r. 1529, posléze vypudil odtud i Paška. Cáhera opustiv Prahu a Čechy, chodil po Německu, nikde nejsa trpěn, až v Anspachu, oženiv se tam s nějakou děvčkou, zemřel. Pašek zemřel r. 1533 a pochován jest v chrámu Týnském.

Po Cáherovi byl farářem na Týně od r. 1526—1534 *Jan Marek*, jenž měl tu 3 kaplany a starokališnické učení dle kompaktát hlásal. Také nástupce jeho farář *Vojtěch* (1536—1537) byl starokališník a odpůrce protestantství, an r. 1537 žaloval u administrátora, že v osadě Týnské Pikarti schůzky mají. Avšak hned potom strana podobojí silně napáchla lutheránstvím, byltě od r. 1539 sám administrátor dolejší konsistoře mistr Martin Klatovský rozhodný Lutherán, rovněž i nástupce jeho r. 1541 mistr Jan Mystopol. V té době byli v Týně faráři *Jan Šatný*, úd

konsistoře (1539) a *Bohuslav* (1540); roku 1540 žádali osadníci, aby jim za faráře dán byl *Jan z Radotína*. Zdá se, že v tom čase chrám Týnský se dostal v moc Lutheránů, aspoň byl tu kazatelem úd konsistoře dr. Václav Mitmánek, někdy český bratr, nyní rozhodný Lutherán, potírač Jednoty bratrské, jenž s Mystopolem postavil se v čelo snažení, aby celá strana kališnická přešla do tábora Lutherova, až král Ferdinand I. ty rejdy zastavil, a smělého Mitmánka do vězení vsadil, a potom ze země vypověděl (1543).

Potom od r. 1543—1556 byl farářem na Týně *Václav Šídlo* (*Subule*), opět starokališnický kněz, za něhož zavládly v chrámu zase staré řády utrakvistické, tak že už nebylo slyšeti zde o bludech protestantských. Za tohoto faráře byl ulit znamenitý zvon Mariánský, jenž posud ve věži visí. Roku 1545 pochován v chrámu Staroměstský konšel Jan Chocenský, jenž dal v Norimberku vytisknouti českou kroniku kněze Bohuslava.

Roku 1562 byl farářem na Týně *Jan*, úd konsistoře.*) V neděli 20. dubna 1561 chtěl jakýsi pekař z Čáslavě jeti na sudu po provaze z Týnské věže přes náměstí na věž radního domu, ale sotva jeti počal, přetrhl se provaz, a on, pustiv se sudu, upadl přes kostelní dvéře, a ruku sobě toliko zlámal.**)

Roku 1575 pochován v Týně Václav Berka z Dubé a Lipé, udatný vůdce proti Turkům v Uhřích, jehož pomník, podnes v chrámu se spatřuje. Roku 1580 pohřben tu Čeněk Mičan z Klinštejna, purkrabí Pražský.

V letech 1572—1574 byl v Týně kaplanem bakalář Adam, potom farář na Zderaze, nasáklý lutheránstvím. R. 1573 byl tu farářem kněz *Jan Žlutický*, až do r. 1582 mistr *Bartoloměj Jičínský*, po něm kněz *Matěj Kohout*, a od r. 1606—1609 kněz *Petr*, úd konsistoře.

Roku 1601 dne 24. října umřel při dvoře císaře Rudolfa II. dánský hvězdář Tycho de Brahe, a pochován jest slavně v chrámu Týnském, kde lékař Jan Jesenský, rektor university Karlovy, měl pohřební řeč.

Chrást Týnský byl v tomto času věrným obrazem dějin celé strany kališnické. Farářové jeho byli hned horliví kališníci, hned zase rozhodní Lutheráni, avšak ani Lutheráni celkem neměnili

*) Jednání a dopisy konsistoře utrakvistické, vydal Dr. Borový. Str. 24. 112. 119. 150. 158. 185. 313. 388. Někteří farářové nejsou uvedeni v spisu K. VI. Zapa, dříve již zmíněném.

**) Poselkyně Beckovského I. 252.

starých řádů utrakvistických, a tudíž zachovaly se v chrámu všecky oltáře, obrazy i posvátné náčiní z dob starších.

Roku 1603 vymalován jest kostel mnohými erby. V té době vylezl nějaký tesař v noci na pavlač chrámu, a s nebezpečím života vytrhl soše krále Jiří pozlacený meč z ruky. Byl za to do vězení dán. Později kázal císař Rudolf II. Staroměstským meč onen zase vydati, a ti dali jej znova pozlatiti, a na předešlé místo přidělali.

Roku 1609 zanikla stará kališnická strana na dobro. V tom létě obnovena totiž dolejší konsistoř, a administrátorem učiněn farář Týnský *Eliáš Šúd ze Semanína* (1609—1614), jenž byl rozhodný Lutherán. Pověstný majestát Rudolfův odkryl českým utrakvistům roušku, kterou doposud své pravé smýšlení skrývali, přešliť úplně ku straně protestantské. Tudíž byl v té době staroslavý chrám Týnský hlavním kostelem českých Lutheránů.

Roku 1615 pochován v Týně Adam starší z Valdštýna.

Bělohorská bitva učinila v náboženských poměrech v Praze náhlý obrat. Týnský farář *Jiří Dikast*, administrátor konsistoře nyní již protestantské, vypověděn byl v prosinci 1621 se svými dvěma kaplany Václavem Vitaciusem a mistrem Janem Landsmannem, i odebral se do vyhnanství, a konsistoř dolejší jest zrušena.

Prozatím dosazen ku chrámu Týnskému starokališník kněz *Locika*, jemuž dovoleno bylo, pod obojí podávati s tou výhradou, aby arcibiskupa ve všem byl poslušen. Avšak Locika neposlouchal, pročež král. rychtář mocně jej odtud vypůdil, načež on do vězení na Křivoklát veden byl. Potom chrám Týnský svěřen prozatím ku správě sv.-Vítskému kanovníkovi, *Janu Ctiboru Kotvovi* z Plzně, slavnému kazateli, jenž kostel *k službám Božím katolickým* upravil a vysvětili dal. Kanovník Kotva, spojiv se se svým krajanem Jiřím Ferusem, Jesuitou, kazatelem u sv. Salvátora, dal též odstraniti s průčelí chrámu znaky husitství, pozlacený měděný kalich a sochu krále Jiří. To vykonalo několik studentů ze semináře sv. Václava, kteří v noci 17. ledna 1623 s velkým namáháním a odvážením života na štít kostelní vylezli, a věci ty sňali. Na místo kalichu dán potom r. 1626 obraz Matky Boží s pozlacenou září, a do výklenku, v němž někdy socha krále Jiří stála, měla býti postavena socha císaře Ferdinanda II., k tomu však nedošlo, a výklenek zůstal do dneška prázdný.

Zároveň otevřeny byly r. 1623 hroby Jana Rokycany a biskupa Luciána Augustina, aby kosti z nich se odnesly, než těla

Rokycanova tehďáž nenalezeno. *) Náhrobek Rokycanův při tom jest rozbit, baldachýn nad hrobem Augustinovým však ponechán na svém místě.

Prvním katolickým farářem při chrámu Týnském ustanoven r. 1622 *Jan Petr Čechiades*, jemuž pro nedostatek duchovenstva přidělena r. 1632 i fara sv. Haštala, která až do r. 1739 zůstala s farou Týnskou spojena. Kázání začali v chrámu Týnském konati tou dobou Jesuité z kolleje Klementinské, a mívali je tu až do r. 1772.

Dne 1. května 1627 bylo v slavném průvodu přineseno do chrámu Týnského tělo sv. Norberta a zůstalo tu přes noc, v níž Premonstráti a jiní řeholníci před ním hodinky odbývali. Nazítří ubíral se odtud po slavné mši sv. průvod s tímto sv. tělem na Strahov.

Od r. 1628—1630 byl farářem na Týně *Lukáš Weyner* z Plzně, jenž, zemřev 24. září 1630, pochován jest v levé boční lodi chrámu. Po něm nastoupil úřad faráře po druhé Jan Petr Čechiades, jenž, neznámo proč, roku 1628 z Týna na faru sv. Jindřicha byl odešel, kde po dvě leta se zdržoval.**)

Dne 15. listopadu 1631 vtrhli neočekávaně *Sasíci* do Prahy. V zápětí jich přitáhlo sem 17. listopadu mnoho českých vystěhovalců i s vypuzenými protestantskými kazateli, a ti hned za „tři stavy pod obojí království českého“ se vyhlásili, dne 22. listopadu na faře Týnské se shlukli, bez okolku v ni se uvázali, nedorozuměvše se ani s kurfirstem saským, ani s katolickým obyvatelstvem Pražským, a na primátoru Staroměstském řádné vydání klíčů chrámu Týnského žádali. Neobdrževše, čeho chtěli, nedbali toho, a v 1. neděli adventní, 30. listopadu 1631, když se velkým zvonem na Rorate odzvonilo, objevil se průvod 66 protestantských predikantů v páru jdoucích a zástup vystěhovalců, ubírajíce se do chrámu Týnského. Tu pak velkým hlasem jali se zpívat, a mistr *Samuel Martini z Dražova*, rodem z Hořovic, někdy lutheránský farář u sv. Haštala, měl kázání, a oznámil, že odpoledne oněch 12 hlav povstalců českých, r. 1621 na Staroměstském náměstí sťatých, a na mostní věž nastrčených, odtamtud vzato a v chrámu Týnském pohřbeno bude. Ve dvě hodiny odpoledne sňaty jsou řečené hlavy, dány do rakve, a za hlaholu zvonů Týnských neseny v průvodu 33 párů predikantů a naposled Martiniho, při zpěvu do chrámu na Týně. Martini konal potom kázání, v němž pro-

*) Tak aspoň dí Beckovský v Poselkyni II. 390.

**) Což stvrzují matriky u sv. Jindřicha. Tím se doplňuje uvedená již monografie Zappova.

hlásil odpravené pány za svaté a mučedníky, a posléze, když lid z kostela odešel, pohřbena rakev s těmi hlavami na místě tajném vedlé sakristie před oltářem Panny Marie.

Farář Čechiades byl násilně z Týnské fary vypuzen, a uhostil se při kostele sv. Michala, od něhož mniši Servité odejítí přinuceni byli. Potom ujali se protestanté university Karlovy a zvolili Samuele Martiniho administrátorem své nové konsistoře, a byli by se ještě jiných věcí odvážili, kdyby jim v tom kurfirst saský nebyl bránil. Čechiadesa ujímaly se sice kapitola Pražská i rada městská, ale bez pořízení, a tudíž zůstal u sv. Michala, kde 11. prosince 1631 od městské rady i konsistoře za faráře potvrzen byl. Avšak Čechiades neměl ani tu pokoje, byltě 3. ledna 1632 rozkazem vůdce saského vojska na Staroměstské radnici uvězněn, že prý Jesuity u sebe hostil, zemřelých protestantských vojáků pohřbívati nechtěl a císaři dopisoval. Generální vikář i konšelé městští rázně se ho ujímali a po úsilovných žádostech vymohli, že byl propuštěn, a k sv. Michalu vrátiti se směl.

Řádění Sasíků a českých protestantských vystěhovalců učinil konec Albrecht z Valdštýna vypudiv je 24. května 1632 z Prahy a tu Samuel Martini z Dražova s ostatními predikanty podruhé a navždy odešel do vyhnanství.

Farář Čechiades vrátil se na svou faru Týnskou a žil tu až do r. 1638, získav za své utrpení šlechtický název „z Plobenšteina“.

Sotva Švédové Prahu r. 1648 obléhati začali, byl dne 12. listopadu t. r. v chrámu Týnském pohřben svobodný pán Václav Čabelický ze Soutic, plukovník císař. vojska, jenž 8. října byl na hradbách mezi Poříčskou a Koňskou branou od Konopištského myslivce, švédského to vojína, postřelen a od Bohuslava Balbína k smrti připraven. Kromě něho pochováni v chrámu Týnském stateční obráncové města proti Švédům, Mikuláš František Turek ze Šturmfeldu a Rožmitála, primátor († 1664), oba Vojtěchové, starší a mladší, Hadové z Proseče a Felix Had z Proseče, všickni tři setníkové měšťanského vojska a. j.

Roku 1649 dala Staroměstská obec na poděkování Bohu za osvobození Prahy od Švédů v chrámu Týnském postavití nový hlavní oltář, jenž tu posud se nalézá.

Slavné díkůčinění za mír Vestfalský dalo se v chrámě dne 24. července 1650. Na večer 20. srpna 1650 přinesen v slavném průvodu do chrámu milostný obraz Staroboleslavské Matky Boží, a odtud po vykonané pobožnosti nesen do chrámu sv. Víta.

Až do r. 1635 náležel ku chrámu Týnskému jako filiálka i *kostel sv. Benedikta*, při němž až do válek husitských byla

kommenda řádu německých rytířů. Toho roku dostal se kostel ten klášteru Strahovskému, jenž při něm kollej sv. Norberta zřídil. Někdy mezi lety 1628—1637 rozdělena byla bývalá farní osada kostela sv. Mikuláše tak, že jedna část její přidělena ku farnosti Panny Marie na Louži, a druhá ku farní osadě Týnské. Tím připadly chrámu Týnskému statky Trněný Újezd a Kojetice, jež někdy farnímu kostelu náleživaly. Kostel sv. Mikuláše darován r. 1635 slovanským Benediktinům z Emauzského kláštera.*)

Císař Ferdinand III. spojiv r. 1654 obě akademie Pražské v jedinou *universitu Karlo-Ferdinandskou*, nařídil, aby toto spojení dne 4. března 1654 v chrámu Týnském slavně předsevzato bylo. Při tom konány slavnostní řeči, a blahopráno prvnímu stálému kancléři spojené university kardinálu Arnoštovi Harrachovi. Od té doby odbývaly se všechny universitní slavnosti v tomto chrámu, zejména uváděn tu každoročně po vzývání Ducha sv. na počátku školního roku rector magnificus ve svůj úřad. První installace rektorská konána tu r. 1655. Roku 1654 ustanovena každoroční slavnost v neděli po svátku Početí Panny Marie v chrámu Týnském, při které všickni professoři a údové university veřejně opakovali svou přísahu, kterou již dříve byli skládali, že budou totiž učení o neposkvrněném Početí Panny Marie hájiti. Od toho roku scházela se také celá universita třikráte do roka v chrámu Týnském k latinskému kázání o neposkvrněném Početí Panny Marie, totiž v den sv. Ivóna, patrona fakulty právnické, v den ss. Kosmy a Damiána, patronů fakulty lékařské, a ve svátek Početí Panny Marie.

Nyní nastala doba nevkusného copu, v níž chrám přepřehován ozdobami, slohu svému nepřiměřenými. Ku všemu tomu zastihlo starobylý chrám ten dne 10. června 1679 *velké neštěstí*, bylať *vižka* na střeše kostelní stojící *zapálena bleskem*, a oheň zachvátil celý, r. 1457 postavený krov vysoké lodi, tak že padající trámy jeho prorazily gótickou klenbu, která většinou se sřítla, a mnoho znamenitých náhrobků v kostele roztloukla.

Při opravě, která 14.399 zl. stála, bylo nové nepřiměřené klenutí dáno níže, než bývalo staré. Velkým dobrodincem kostela prokázal se při tom Pavel Tomáš Had z Proseče, jenž r. 1680 morem zemřel a v chrámu pochován jest.

Dne 31. března 1694 pochován s velikou slávou v chrámu 12letý židovský *katechumen Šimon Abeles*, jenž tajně na kázání chodil, a ke křtu sv. se připravoval, začož od vlastního otce za

*) Farní osada Kojetická. Sepsal Frant. Ekert. V Praze 1881.

pomoci Leviho Kurzhandla trýzněn, a ve sklepě zabit byl. Ukrutný otec oběsil se v žaláři, a Levi Kurzhandl utracen na popravišti, přijav však před smrtí křest sv. Tělo mladého mučedníka bylo nejprve v kapli Staroměstské radnice vystaveno, a potom neseno do chrámu Týnského v slavném průvodu, jehož účastníci se světicí biskup Dlouhovesský, generální vikář Bílek z Bílenberka, nejvyšší purkrabí Adolf Vratislav ze Šternberka, šlechtici, faráři Pražští i jiné duchovenstvo, a při němž ve všech 70 kostelích měst Pražských se vyzvánělo. Pohřeb ten vystrojen byl nákladem hraběnky Šlikové rozené hrab. Kinské.

Z farářů Týnských po bitvě bělohorské téměř všickni byli spolu kanovníci, tak Bartoloměj Rotlaender, kanovník Vyšehradský (do r. 1647); Daniel Vít Nastoupil ze Šitberku (1649—1653) stal se potom kanovníkem u sv. Víta a světícím biskupem; Jan Václav Klimeš (1655—1666), potom děkan Vyšehradský; Jiří Aster (až 1667), později probošt v Staré Boleslavi; *Jan Ignác Dlouhovesský* z Dlouhé Vsi (1667—1668), později probošt u sv. Víta a světící biskup; Josef Aulík z Třebenice (1674—1689), kanovník Litoměřický; Jan Olomúcký (1689—1695), kanovník v Staré Boleslavi a na Vyšehradě; Jan Brodt (1695), kanovník těchže kapitol; Blažej Franta (1707—1709), kanovník Vyšehradský. Nejslavnější farář Týnský v té době byl *Jan Florian Hammerschmid* rodem ze Stoda, kanovník Staroboleslavský a Vyšehradský, před tím rektor semináře u sv. Vojtěcha, pilný dějepisný spisovatel a vlastenec (1710—1735). Kromě prací latinských vydal i 4 česká dějepisná díla, a šprýmovné satyrické známé verše: „Ó staročeská země!“ Provedl úplné obnovení chrámu Týnského, ovšem v slohu tehdy oblíbeném, a přestavěl i rozšířil farní stavení. Roku 1714 postavil si ševcovský cech v chrámu Týnském oltář sv. Křišpína a Křišpiniána a ševci žádali, aby v den těchto jejich sv. patronů u toho oltáře po slavné mši sv. bylo vždy německé kázání. Proti této žádosti ohradil se Hammerschmid uváděje, že v chrámu Týnském nikdy posud německy se nekázalo, a že snadno státi se může, že ani farář, ani který kaplan Týnský německého jazyka schopni nebudou.

Od r. 1714—1718 byla kollej Karlova vysokého učení přestavována, a veškeré disputace a promoce doktorů konány v chrámu Týnském. Roku 1739 dostal kostel sv. Haštala, do této doby Týnská filiálka, vlastního faráře. Roku 1741, když Francouzové do Prahy vtrhli, musil kostel výpalného zaplatiti 2000 zl.; když pak r. 1744 v Praze Prušáci byli, dali si z kostelní pokladnice za zvony 800 zl. vyplatiti.

Roku 1750 založila Judita Haberzettlová při chrámu nadání 1000 zl., aby k účastnění se odpustků povolených každý pátek odpoledne na památku smrti Páně velkým zvonem se zvonilo. Potom rychle následovaly podobné nadace i u jiných kostelů, avšak chrám Týnský byl první v Praze, kde páteční zvonění zavedeno bylo.

V čase obléhání Prahy od Bedřicha II. vpadlo do chrámu pět pum, mimo množství žhavých kulí, které všecka okna vytloukly, střechy, zdi, trámy a oltáře porouchaly, tak že nejnutnější oprava kostela 3500 zl. stála. Roku 1766 nalezena byla v kostele rakev s hlavami, někdy od mistra Martiniho zde pohřbenými, které nyní odstraněny jsou.

Po Hammerschmidovi byli na Týně faráři Krištof Hubatius z Kotnova (1735—1744), kanovník, potom i děkan Vyšehradský; Jan Sauersig (až 1750), probošt v Okře v Uhrách; Antonín Veselý (až 1772), kanovník, potom i děkan Vyšehradský; Martin Neurautter (až 1780), poslední z farářů v chrámě pochován.

Za císaře Josefa II. zastavena jsou obvyklá processí, která z chrámu Týnského konána bývala každoročně ke cti sv. Josefa na hrad Pražský, dne 30. dubna do kostela sv. Pavla na Špitálsku (Karlíně), na Prosek v první křížový den, do kostela Volšanského 3. května a 16. srpna, a na sv. Horu v květnu. Také přestala v chrámu trojí roční kázání universitní o neposkvrněném Početí Panny Marie, a obnovování přísahy v příčině tohoto věroučného článku. Roku 1785 nařízeno, aby nedělní a sváteční kázání v chrámu konána byla střídavě po česku i po německu; když to však zmatky plodilo, nařídila r. 1786 vláda, aby v chrámu v neděli a ve svátek ráno i odpoledne čtvero kázání konáno bylo, dvojí německé, a dvojí české. K tomu cíli kromě dvou kaplanů ustanoveni jsou tu ještě dva kazatelé, bývalí řeholníci. Počátkem r. 1816 to však přestalo, a od těch dob káže se tu opět jen jazykem českým. Pouze o poutní slavnosti bývá zde ráno německá exhorta.

V letech 1794 a 1810 odevzdal chrám Týnský znamenitou část svého stříbrného náčiní do mincovny.

V srpnu 1784 sloučeny jsou magistráty všech čtyř měst Pražských v jediný. Jako dříve Staroměstská rada služby Boží navštěvovala v chrámu Týnském, tak i po sloučení magistrátů všech měst Pražských považován tento chrám za *přední městskou patronátní svatyni*, v níž všechny církevní slavnosti městské se odbývaly.

Dne 20. prosince 1800 posvětil v chrámu Týnském arcibiskup kníže Salm-Salm 3 prapory českých dobrovolníků arciknížete Karla, kteří proti Napoleonovi I. táhnouti chtěli.

Dne 21. května 1810 zavítal do chrámu císař František I. se svou chotí Ludovikou Beatricí, a dal otevřít hrob Šimona Abelesa, v němž tělo tohoto mučedníka již 116 let leželo. Rakev byla vyzdvižena, prohlédnuta, a potom z rozkazu císařova zase zazděna.

Roku 1819, dne 29. července, *udeřil blesk do vrcholku severní průčelné věže chrámu, a zapálil ji.* Celá věž vyhořela, a zvony se roztavily, avšak druhá věž a střecha kostelní byly zachráněny. Prozatím přikryta byla potom vyhořelá věž šindelovou stříškou. Zatím spadly kusy pavlače a kamenného kříže na průčelí, a to následkem hrozného onoho ohně. V ten čas odstraněna byla i zeď, která zrušený hřbitov obklopovala, a místo to srovnáno a vydlážděno. Z peněz, sebraných od dobrodinců, zvláště znamenitým darem knížete Rudolfa Kinského, i z peněz zádušních byla vyhořelá věž opravena a novými zvony opatřena. Gótická střecha na věži dohotovena byla však hlavně péčí nejvyššího purkrabího hr. Karla Chotka teprvé r. 1835.

Poslední dobou konají se na chrámu nutné opravy, které však jen zvolna pokračují. Obnoveny jsou jižní věž, průčelí, hoření okna hl. lodi, a nyní opravuje se zvenčí presbytář.

Od času císaře Josefa byli zde tito *farářové*:

Dr. Frant. Michalovic kanovník Vyšehradský (1780—1792). Dr. Václav Rokos, spisovatel český, jenž vydal 7 kazatelských a věroučných děl (až 1814). Dr. Frant. Crabat, kanovník Vyšehradský (až 1828). Vilém Gewinner (až 1852), za něhož tu působil jako kaplan spisovatel český Jan K. Škoda. Od r. 1852 vede tu duchovní správu *první městský hlavní farář Matyáš Heinrich*, kanovník Vyšehradský, a komoří sv. Otce Lva XIII. Kaplani jsou zde nyní dva, a rovněž dva kněží fundatisté.

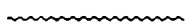
Osada hl. fary Týnské čítá nyní pouze asi 4900 katolíků, jelikož poslední dobou v této oživené čtvrti židé velice se rozšířili, čehož jindy nebývalo.

Nejstarší *matriky* osady Týnské začínají teprvé dobou faráře Čechiadesa, jenž v nich své utrpení od Sasíků r. 1631 stručně vylíčil. Kromě nich jest zde však starší matrika osady sv. Haštala ještě z doby nekatolické, počnouc rokem 1614. Jsou tam uvedeni Jiří Dikast, jenž od r. 1617—1618 prozatím spravoval faru sv.-Haštalskou, Jiří Tesák, jenž r. 1617 jako farář u sv. Haštala zemřel, i Samuel Martini z Dražova, který v prosinci

r. 1621 byl z Prahy vypověděn, a r. 1631 se Sasíky na čas se vrátil. Všickni tito nekatoličtí duchovní byli tehdaž ženati. Při každém dítku v matrice zaneseném uvádějí se rukojmové, a krom nich často i „kmotříček malý“ neb „kmotra malá,“ kteří při křtu svíci nesli. Roku 1627 připsáno tam „Ferdinand III.“ Dne 2. ledna 1618 okřtěno bylo dítko rytíře Julia Wolfa z Wolfsberga a matky Marie, kteří, jak to poznamenáno, na svém zámku od nepřátel byli usmrceni.

Patronem chrámu Týnského jest sbor obecních starších král. hl. města Prahy.

Chrám Matky Boží jakožto *přední městská svatyně* posud jest od katolických Pražanů velice oblíben a navštěvován. O svátku Nanebevzetí Panny Marie mívá tu nejdůst. pán kardinál-arcibiskup Bedřich kníže Schwarzenberg jakožto v památný den svého vjezdu do Prahy a svého nastolení slavnou pontifikální mši sv. V neděli po Božím Těle koná se odtud průvod s nejsv. Svátostí ku čtyřem oltářům na náměstích a ulicích Starého města. Zde bývá po volbě nového purkmistra měst Pražských slavné „Tě Boha chválíme,“ a odtud nejpřednější členové městské rady mívají pohřeb. Na počátku roku školního koná se zde universitní „Přijď sv. Duše,“ a v Zelený čtvrtek bývá v chrámu tom mše sv. a sv. přijímání vysokých škol Pražských. O dnech narozenin a jmenovin mocnáře i korunního prince mívá zde městské zastupitelstvo slavné služby Boží. Na Bílou sobotu koná se odtud slavný průvod s nejsv. Svátostí po náměstí Staroměstském, kde ozbrojení sborové měšťanští stávají. V první pondělí v květnu vede se odtud průvod na sv. Horu u Příbrami.



Chrám Matky Boží před Týnem jest veliké pravidelné gótické stavení, zastavěné s dvou stran, na náměstí a v ulici Celetné domy, které již před jeho vystavěním stály. Skládá se ze tří lodí, z nichž prostřední zakončena jest úhlem, a postranní stěnami osmihranu. Délka jeho obnáší 61·64 metrů, šířka 29·08 m., z nichž 13·2 m. na prostřední loď připadá; výška lodi prostřední 30·34 m. (klenba bývala o více než 1 metr vyšší), věže průčelní jsou 79·97 m. zvýší, tudíž po sv.-Vítské věži jsou v Praze nejvyšší. *)

Jakkoli celkem rozvrh stavby této jest střízlivý, přece činí zejména vysoký kůr se strany ulice Stupartské, a hlavně překrásné

*) Obšírné popsání od Karla Vl. Zapa v Památkách arch. v dílu již uvedeném.

průčelí se svým bohatým štítem a ušlechtilými dvěma věžemi dojem vznešený. Dolejšek jest ovšem zastavěn a jen uprostřed dvorku zádušního domu stojí gótický, pěkně rozčlánkovaný *portál*, avšak nad ním rozpíná se veliké, umělou kružbou ozdobené *okno*, a na dvou prostředních pilířích věží spatřují se znaky. Tyto pilíře podpírají bohatou pavlač v šířce celého průčelí, na níž z pilířů prostředních vyrůstají ozdobné gótické jehlance. Nad pavlačí strmf uprostřed věží chrámový *štíť*, jenž nemá daleko široko co do malebnosti sobě rovného. Jest ozdoben 8 jehlanci, a nejvýše korunován gótickým kamenným křížem, pod nímž v lomenici, na místě, kde býval kalich, nalézá se socha Matky Boží s Jezulátkem, zhotovená r. 1626 nařízením císařským, a obklopená září pozlacenou, která od Pražského zlatníka Melichara Bartla z mědi bývalého kalicha učiněna a v ohni silně pozlacena byla. Také koruna, žezlo, měsíc, na němž socha stojí, a hvězdy na šatu jejím jsou měděné.

Pod sochou jest prázdný výklenek, ve kterém někdy podoba krále Jiří Poděbradského s mečem v ruce stávala. Po stranách spatřují se pod obloučky čtyři kamenné znaky Čech, Moravy, Slezska a Lucemburska.

Jižní věž, dokončená teprve r. 1511, má nad oknem 5 erbů: prostřední jest spojený znak česko-moravsko-uherský (za krále Vladislava II.), ostatní jsou chorvátská šachovnice, Švamberská labuť, Pernštýnská zubří hlava, a slezská orlice. Nad erby na samé římse jsou polopostavy dvou mužů, a mezi nimi uprostřed poprsí krále Davida s páskou. Na římse spočívá bohaté zábradlí, jež spojuje čtyři nárožní vížky. Na osmihraném štíhlém krovu jsou uprostřed podobné věžičky. Tyto vížky jako kaditelníčky na jehlancovitých věžích těchto sedící dodávají jim zvláštního rázu a spanilosti. Jsou všechny, jakož i věže samé, ozdobeny makovicemi a nad nimi pozlacenými hvězdami. V této věži visí *veliký zvon Mariánský*, jenž za faráře Václava Šídla r. 1553 ulit byl od Tomáše Jaroše z Brna. Váží 118 centnýřů 80 liber Vídeňských, jest tudíž po sv.-Vítském Zikmundovi největší zvon v Praze. Ozdoben jest nápisy, obrázky biblickými a erby Viléma Trčky z Lipé a na Velíši, Jakuba Granovského z Granova, a Jakuba Kočky z Kocenštejna, bezpochyby dobrodinců, z jichž darů zhotoven byl. Hlubokým a vznešeným hlasem svým vyniká nade všechny zvony Pražské.

Druhá, *severní věž* jest užší, a má u okna prázdný výklenek. Byla po nešťastném ohni r. 1819 během následujících let pěkně obnovena ze sbírek i ze jmění zádušního. V ní visí *dva zvony*

ulité r. 1826 od Karla Bellmanna v Praze, a sice *větší Rudolf* 42 centnýřů ztíží, pohříčku nedávno prasklý, a *menší Vojtěch*, 19½ centnýřů váží, jenž ulit byl větším dílem z kovu rozlitého zvonu mistra Bričího od r. 1585.

Na slemeni střechy kostelní stojí *věžička* s bání cibulovitou, v níž dva zvonky visí. Krom toho ve vikýřku na straně severní jest ještě umíráček. Před ohněm r. 1679 byl na hlavní lodi vysoký příkrý krov, nynější jest však mnohem nižší, tak že průčelní štít kostelní jako věž nad něj vyniká.

Ku hlavní bráně přichází se průchodem zádušního domu, bývalé to Týnské školy. Jiný vchod, prolomený teprve v minulém století, nachází se na jižní straně kostela, ku kterému chodí se farním dvorem. Vedlé sakristie na téže straně jest pěkný gótický portál na dvorečku, nyní však zabedněný a oltářem zastavěný.

Na *severní nezastavěné straně*, v uličce Týnské, nalézá se třetí vchod do chrámu, nejpěknější to, pohříčku však velice zpustlý a zanedbaný *portál* kostelní v Praze. Po stranách v bohatém pažení jsou patníky a baldachýny, avšak bez sošek. Nad lomenou vrátní spatřují se v štítkách český lev a moravská orlice, a nad nimi polokruhové tympanon s řezbou, představující umučení Páně. Tato řezba z opuky jest dle úsudku znalců starší než nynější chrám, a pochází snad ještě ze starého kostela Týnského. Vzácná tato památka staročeského řezbářství chýlí se ku zkáze, an nikdo se jí neujímá.

Vnitřek činí mocný dojem výškou hlavní lodi, a zvláště čtyřmi převysokými podélnými okny v presbytěři. Deset pilířů rozdělují svatyni ve tři lodi, z nichž střední jest vyšší, po každé straně hořeními 5 okny osvětlená, a presbytěrem o 17½' dále než druhé lodi sáhající. Celý chrám zaujímá prostoru 429 sáhů a 11 stop čtvercových, jest tudíž (kromě nového kostela v Karlíně) největší v Praze. Avšak při velkolepých těchto rozměrech jest příchozí do této svatyně dosti nemile sklamán. Po nešťastném ohni r. 1679 byla nová nepřiměřená klenba o 4 stopy níže založena, pročež všechna okna hlavní lodi a presbytěře, ač gótickou kružbu mají, jsou nahoře zakulacena. Také velká hudební kruchta spočívá na nepěkném polokruhovém klenutí novějším, a polosloupky na pilířích, z nichž někdy vyrůstala žebra klenby, byly otlučeny, v ploché pilastry s jónickými hlavicemi znetvořeny, a na nich stojí mezi gótickými oblouky pilířů sochy 12 sv. apoštolů, Krista Pána, a Matky Boží. Dvě jižní okna lodi boční jsou zazděna, a jedno zkráceno jest nevkusným novějším vchodem. Kromě toho přílišné množství dosti nevkusných oltářů a špína na zdech uráží oko

každého příchozího. Jaká by to byla vznešená svatyně, kdyby zastkvěla se v bývalé své jednoduchosti a kráse! Ze všech chrámů v Čechách jediný hlavní chrám Plzeňský má podobná štíhlá okna v presbytěři, avšak jaký to rozdíl mezi chrámem Plzeňským nyní umělecky, a s pravou láskou obnoveným a přebohatě ozdobeným, a mezi předním chrámem královské Prahy, jemuž co do zanedbanosti málo který kostel vesnický se vyrovná! Snad po dokonání oprav vnějších přece jednou dojde k důstojné a veležádoucí obnově vnitřku! Přes to vše chová chrám Týnský množství starožitných a uměleckých památek a to i z doby nejnovější, jež soukromá nábožnost a obětavost zde zřídila.

V presbytěři, o 5 stupňů zvýšeném, stojí *velký dřevěný oltář*, stářím již sešlý. Byl zřízen r. 1649 od Staroměstské obce na místě bývalého nižšího skládacího oltáře, jehož prostřední obraz na dřevě chová se ve Strahovské obrazárně. Hlavní obraz na plátně představuje Nanebevzetí Panny Marie. Maloval jej Karel Skreta jakožto dílo mistrovské, aby do malířského cechu přijat byl. Krásné jest tu zejména skupení sv. apoštolů nad prázdným hrobem Matky Boží. Po stranách stojí velmi nemotorné sochy sv. Václava a sv. Ludmily, a nad obrazem spatřuje se znak Starého města, výše ještě obraz Nejsv. Trojice od neznámého malíře, a nad ním deska s nápisem: „Marii na nebe vzaté, veliké tohoto města ochránkyni, tento oltář postaven a věnován roku po panen-ském porodu jejím 1649.“ Nejvýše stojí socha sv. Michala. Po starém způsobu nalézá se svatostánek po straně evangelijní ve zdi, jest však padělaným mramorem nevkusně ozdoben, a pouze železná dvířka jeho s mnohými závorami jsou pozoruhodna.

Po stranách visí *dva velké obrazy* představující (po levé straně) obětování Páně v chrámu, a (po straně druhé) Navštívení Panny Marie. Jsou to kopie dle obrazů Benátského malíře Tintoreta.

Kovové mřížky před oltářem hlavním i před oltáři na koncích lodí bočních dal ze sbírek zhotoviti bývalý kaplan zdejší Alois Škampa, jenž pro okrášení a zvelebení tohoto chrámu ne-unavně činným byl.

Presbyterium pravé boční lodi, *či kaple Panny Marie*, osvětlená třemi štíhlými okny, byla r. 1846 důstojně obnovena za příčinou postavení *sousoší ss. apoštolů slovanských Cyrilla a Methoděje*. Ministr hrabě František Kolovrat Libštejnský vyzval řezbáře Emanuele Maxe v Římě žijícího, aby toto dílo zhotovil, a císař Ferdinand Dobrotivý koupil je od řezbáře za 10.000 zl., a daroval chrámu Týnskému. Podstavec k sousoší zhotovil dle

nákresu Heřmana Bergmanna z rudého českého mramoru František Jedlička.

Sochy sv. apoštolů slovanských stojí při zdi na straně evangelijní na místě, jež sochař Em. Max sám zvolil. Jsou 6 stop vysoké a z jednoho kusu krásného karrarského bílého mramoru vydlabány. Sv. Methoděj na pravé straně stojí v ornátě arcibiskupském. Vykládá právě obraz posledního soudu, jež sám byl zhotovil, a jímž bulharského krále Borisa tak dojal, že ho ku křesťanství přivedl. Sv. Cyrill představen tu jako ctihodný mnich; má v levici knihu s vyrytým nápisem staroslovanským: „Božestvennaja služba“, a pravicí třímá missionářský kříž, na němž v 5 odděleních v řezbě představeny jsou Nejsv. Trojice a hlavní doby ze života Spasitelova (narození, smrt, vzkříšení, nanebevstoupení). Kříž tento posvětil 19. března 1846 papež Řehoř XVI. a obětoval k němu částku sv. kříže Páně, která později v Praze do něho zasazena byla. Překrásné tyto sochy byly zde postaveny a posvěceny dne 9. března 1847. Na podstavci čte se latíně nápis: „Ss. Cyrill a Methoděj, apoštolové Slovanův.“ Pod tímto nápisem zasazena jest polovypuklá bronzová řezba Em. Maxe, představující oba ty světce, jak lidu slovanskému večeri Páně a sv. křest udělují. Na boční ploše podstavce dala městská rada Pražská vyrytí nápis: „Ferdinanda I. císaře a krále otcovský dar zbožní Pražané věčně ctíti budou.“

Naproti těmto sochám spatřuje se pěkné gótické obložení zdí, jehož krákorce představují královské hlavy s korunami, snad hlavy krále Jana Lucemb. a Elišky Přemyslovny. Pod tím stojí *kovová křtitelnice*, nejstarší to památka konvářského díla v Praze z r. 1414. Ozdobena jest soškami 12 apoštolů pod gótickými obloučky a nápisem: „Léta Páně 1414 v den sv. Augustina. Matouš, Marek, Lukáš, Jan.“ Novou cínovou pokrývku zhotovil r. 1846 Josef Götzl, na které spatřují se znaky Staroměstský a tehdejšího purkmistra Müllera a soška sv. Jana Kř. od Eman. Maxe. Na okraji jest nápis: „Obnoveno L. P. 1846 od rady a obce Pražské za purkmistra Josefa rytíře Müllera.“

Nový vysoký *gótický oltář Bolestné Panny Marie* byl zde péčí kněze Aloise Škampy postaven r. 1860. Jest v pozdní velmi ozdobné gótice proveden ze dřeva dle nákresů Bedřicha Wachsmanna. Hlavní obraz představuje Matku Boží, držící v klíně mrtvé tělo Spasitelovo. Po stranách jest 6 menších obrázků z utrpení Marie Panny, tak že zobrazeno tu 7 bolestí jejích. Obrazy ty maloval Lhota. Nahoře jsou sošky sv. patronů českých, uprostřed

Nejsv. Trojice, a nejvýše pod baldachýnem kříž, kteréžto řezby zhotovil sochař Veselý.

V této kapli byli pohřbeni Jan Rokycana, farář Poduška, farář Povolil (1767) a pan Hynek z Roupova; náhrobky dvou posledně jmenovaných stojí nyní ve zdi před kaplí. Zde nalezlo se r. 1766 též 12 hlav českých povstalců, r. 1621 odpravených, a tehdaž byly odtud odstraněny. Presbyterium levé boční lodi či *kaple sv. Kříže* bylo r. 1849 od dobrodinců bohatě obnoveno a ozdobeno. Tři okna mají skla malovaná (příliš pestře). Na mramorovém oltáři stojí vzácná umělecká památka: *Spasitel na kříži se sochami Panny Marie a sv. Jana Ev.* Stávaly někdy na příčném břevnu vysoko nad stupni k presbytéri hlavní lodi vedoucími.

Roku 1439 byly do kříže vloženy některé vzácné ostatky z umučení Páně. Roku 1662 byly kříž i obě sochy nákladem pana Jana Václava Kleplota z Leventhurmu s trámu snaty a zpočátku na oltář vedlé vchodu, a počátkem minulého století, za faráře Hammerschmida, do této kaple dány. Dole stojí na stole oltářním obraz sv. Antonína Pad. Ve zdi na straně evangelijní zasazen jest staročeský *vzácný dřevěný vypuklý obraz* (z 15. století), představující pěkné skupení přátel Krista Pána, pohřížených v hluboký bol nad mrtvým tělem Páně. Řezba ta byla r. 1846 od Jos. Hellicha obnovena a sem dána. Nad dlažbou zasazen jest na levé straně ve zdi mramorový *kámen* zasloužilého faráře *Jana Floriana Hammerschmida*, doktora bohosloví, kanovníka Vyšehradského a Staroboleslavského, českého dějepisce, jenž umřel dne 4. ledna 1735 maje 82 léta věku svého. Náhrobek ten postavil Jan Tomáš Berghauer, dějepisec, kanovník Vyšehradský. Nad ním visí obraz Panny Marie Růžencové, ceny podřízené.

Protější stěna má podobné ozdobení jako v kapli Panny Marie, a spatřují se v něm podoby horníků a lesních mužíčků. Krákorce zkrouženy jsou v podobě dvou královských hlav.

Pod tímto ozdobením jest rudá mramorová *deska nad hrobkem Šimona Abelesa* s nápisem: „Šimon Abeles, 12letý židáček, následuje Boha, do kolleje Klementinské T. J. pro křest se utekl r. 1693 v září; po nemnoha dnech z hostinného útočiště byl zrádně vyvlečen, lichocením, hrozbou, bitím, hladem v ošklivém žaláři v domě svém pokoušen, přetrpěv to vše silným duchem, byl potom rukou otce a příbuzného usmrčen 21. února 1694. Tělo tajně zahrabané bylo 6. dne vykopáno, a pod úředním dozorem až k uložení do rakve beze všeho ošklivého zápachu zůstalo, přirozenou barvu ukazovalo, bylo měkké a pohyblivé a růžovým olejem vonělo, načež z radnice Starého města s velkou nádherou

při velkém sběhu a zvláštní lidu zbožnosti bylo vyzdviženo a zde pochováno posledního března 1694.“

Jak již podotčeno, nařídil dne 21. května 1810 císař František I., zavítav do chrámu, aby tělo toto bylo vyzdviženo a prozkoumáno. Dálo se to zvláštní komisi lékařů a rozličných hodnostářů duchovních i světských, načež tělo prozatím uloženo v kapli sv. Ludmily, až z rozkazu císařova zase na své předešlé místo zazděno bylo.

Nad tímto náhrobkem visí pěkný velký obraz nalezení svatého kříže od sv. Heleny, malovaný od Jana Jiřího Heintsche. Kromě tří již popsaných oltářů stojí v chrámu ještě 16 jiných, tak že jich tu vše jest nyní 19.

Při polosloupu od hl. oltáře po pravé straně stojí copový oltář sv. *Barbory* z r. 1723. Krásný obraz této sv. mučednice maloval Karel Skréta. Dole jest menší obraz Srdce Panny Marie, daný sem od kněze Aloise Škampy. Při prvním pilíři na téže straně stojí oltář *Pána Ježíše v zahradě Getsemanské*, zřízený r. 1663 od pana Adama Kühra z Kührbachu. Obraz jest velmi tmavý. Při téměř sloupu na straně k jižní lodi jest nevkusný oltář sv. *Jana Nep.* s dřevěnou sochou.

Při druhém sloupu stojí *pamětihodná kazatelna*. Dolejšek pochází ještě z 14. století. Jak veliký počet kazatelů vystřídal se na ní! Zde Konrád Waldhauser, Milič z Kroměříže, i sv. Jan Nep. hlásali slovy výmluvnými pokání. Zde Jakoubek ze Stříbra bouřil proti sv. obrazům a zvláště Jan Rokycana rozplameňoval tu své posluchače. Potom Poduška i Cáhera začali s tohoto místa hlásati novou lutheránskou víru, a Cáhera změniv se, kázal tu proti Pikartům. Žádné místo v Čechách nebylo tak věrným svědkem a jevištěm náboženských převratů ve vlasti naší od století 15. až do 17., jako kazatelna tato. Dikast, Kotva, Čechiades a Martini stávali zde, a co tu přednášeli, to bylo obrazem a namnoze průžinou těch velikých dějů, které hýbaly tehdáž celým národem. Když stará víra katolická opět do tohoto chrámu se vrátila, tu hlásali slovo Boží s této kazatelny výborní řečníci, čeští Jesuité z kolleje Klementinské. Všickni zmizeli jako stínové, avšak kazatelna, na níž postupem věků katolíci, potom Husité, dále s Církví smíření kališníci, potom zase střídavě Lutheráni, kališníci tu horliví, tu vlažní, posléze již rozhodní Lutheráni, po nich na čas katolíci, po krátkou dobu lutheránští vystěhovalci, a od té doby opět, jak bývalo od počátku, zase katolíci stávali a řečnili, stojí tu posud, — vážný pomník a svědek minulosti. Kazatelna ta byla dle návrhu Jos. Hellicha r. 1847 důstojně obnovena. Stříška v po-

době gótického baldachýnu má sošky čtyř evangelistů, uprostřed Marie Panny, nad ní Spasitele světa, a nejvýše podobu Ducha sv. Pod baldachýnem stkví se na zlaté půdě obraz sv. Jana Nep. od Hellicha. Před schody jest portál se soškami sv. Vojtěcha a sv. Prokopa a ve štítu s obrazem poprsí Spasitele, pravicí žehnajícího a levicí držícího otevřenou knihu s nápisem: „Já jsem cesta, pravda i život. Jan XIV. 6. 1846.“ Do zábradlí schodů vsazeno jest 7 obrazů malovaných na zlatě na měděných deskách. Představují poprsí učitelů církevních sv. Athanáše, Jana Zlatoústa, Augustina, Jeronýma, Řehoře, Tomáše Akvinského a Bernarda. Při témž pilíři stojí pěkný *oltář sv. Jana Kř.*, jenž pochází z první polovice 16. století. Jest proveden v tvarech přísné renaissance, a byl r. 1847 od Jos. Hellicha obnoven. Skládá se ze schránky zavírací (archy) a několika oddělení nad a pod ní. Jest uměle ze dřeva řezán a barvami vylíčen. Prostřední řezba představuje křest Páně v řece Jordáně; na pravém křídle spatřuje se nahoře Navštívení Panny Marie, dole Stětí sv. Jana Kř.; na levém křídle nahoře Zvěstování Panny Marie, dole sv. tři Králové. Na zadní strany obou křídel vymaloval Jos. Hellich sv. Antonína Pad. a sv. Peregrina. Pod prostředním obrazem nalézá se řezba představující Narození Páně, a nahoře jsou řezby představující Spasitele na poušti, a nejvýše Krista Pána na kříži mezi dvěma lotry. Tento oltář stával někdy v kapli sv. Kříže.

Při třetím pilíři jest *oltář rodokmenu Krista Pána* založený od profesora na právnické fakultě J. J. rytíře Funkena († 1691) i manželky jeho Marie Alžběty roz. Traumillerové z Ehrensteinu. Krásný jest obraz od neznámého malíře.

Při čtvrtém pilíři stojí *oltář sv. Václava*, jež r. 1664 postavili soudcové Staroměstského pořádku sladovnického na památku osvobození Prahy od Švédů.

Na evangelijní straně stojí u pilířů tyto oltáře: Při polo-sloupu hned u presbytěře *oltář Zvěstování Panny Marie*, copový, avšak ozdobený překrásným obrazem, jenž náleží mezi nejlepší práce Karla Skréty. Panna Maria i anděl provedeny jsou zcela v duchu slavného malíře Rafaela. Oltář ten zřídila r. 1721 rodina Voříkovských z Kundratic. Dole stojí nový obraz Srdce Pána Ježíše péčí kněze Aloise Škampy zřízený.

Při prvním pilíři této strany stojí *oltář sv. Josefa* zřízený od primátora Starého města Mikuláše Frant. Turka ze Šturmfeldu a Rosenthalu r. 1664. Krásný obraz maloval Karel Skréta.

Při druhém pilíři, proti kazatelně, stojí *nad oltářem sv. Lukáše* gótický kamenný baldachýn, památník to biskupa Luciána

Augustina, zde někdy pohřbeného, jejíž r. 1493 slavný český umělec Matyáš Rejsek zhotovil. Oltář sv. Lukáše založen tu již v století 14.; r. 1493 pochován pod ním biskup Augustin a zřízena tu tumba s tímto baldachýnem. Tu se lektura čítala a tu též v bouřlivých dobách za primátora Jana Paška z Vratu a administrátora kališníků Cáhery dalo se veřejné odvolávání bludů lutheránských a pikartských. Roku 1604 zveleben byl oltář ten od pořádku Staroměstských i Malostranských malířů, kteří tu své pobožnosti konali a na baldachýn svůj erb s nápisy dali. R. 1623 byly kosti biskupa Augustina odtud odstraněny; roku 1661 dán sem jiný oltář sv. Lukáše s obrazem Karla Skréty, a r. 1677 malířský cech jej obnovil a na baldachýn latinské verše dal. Od r. 1847—1852 byl baldachýn obnovován a nový oltář sv. Lukáše nákladem dobrodinců postaven. Celá obnova svěřena Jos. Helli-chovi, dle jehož nákresů stavitel Kranner a kamenník Svoboda zhotovili nový oltářní stůl a provedli opravu baldachýnu. Nyní tvoří tento velkolepý baldachýn nad oltářem kapličku, spočívaje na pilířích, které přes římsu v jehlanečky vybíhají; ve výklencích těchto pilířů stojí sošky z hlíny pálené sv. Víta, sv. Zikmunda, sv. Norberta a sv. Wolfganga, které modelloval řezbář Veselý. O tyto čtyři pilíře opírají se bohaté gótické oblouky, jichž svršky přes římsy ve fiály přecházejí. Vnitřní strop baldachýnu způsoben jest žebry křížem do růžic se sbíhajícími. Na prostřední růžici vymalováno jest na zlatě poprsí Krista Pána, na čtyřech vedlejších jsou též na zlatě hlavy andělíčků. Na čtyřech stranách římsy čte se nejstarší nápis cechu malířského (český): „Leta Panie MDCIV tento Klenot v nowě byl ozdobený ke czti a chwale Panu Kristu a swatemu Lukassi Ewangelistu od Spoleczneho shromážděnj Uměnj a Kunstu Maljrskeho, Krumpliřskeho, Zlatotepeczkeho a Rzemesla Sklenaržskeho.“ Pod tímto nápisem jest ve dvou obloucích nápis latinský z r. 1677, a při poslední obnově dán nápis r. 1852 na oblouk po levé straně.

Nový oltář má tvar gótické skládací archy, nad níž jest mezi P. Marií i sv. Janem Ev. kříž a anděl spravedlnosti pod baldachýnkem. Bohaté řezby zhotovili řezbáři Veselý a Linn. Obrazy na zlaté půdě pokládají se za nejvýtečnější výtvary mistra Josefa Hellicha. Prostřední deska představuje sv. Lukáše, malujícího Matku Boží, která s Jezulátkem před ním se vznáší. Z toho obrazu dýše nebeská velebnost. Na levé křídelní desce vyobrazeno jest dole Narození Páně a nahoře jsou pastýři, k Betlému spěchající. Na desce pravé nahoře jsou sv. tři Králové na velbloudech jedoucí, dole pak jich klanění se Spasiteli v Betlémě. Na

zadních stranách zavíracích křídel vymalovány jsou postavy sv. Ludmily a sv. Prokopa. Pod prostřední tabulí vyobrazení jsou arciotcové, starozákonní králové a proroci, kráčejíci za andělem u vytržení ku Spasiteli. Na zadní ploše oltáře jsou postavy sv. Filomény a sv. Teresie, sv. Karla Bor. a sv. Matěje hnědě malované.

Okolo oltáře jsou pěkné kované mřížky a na stupni stojí dva vysoké gótické svícny, zhotovené dle starého vzoru v kostele Libišském na Labi u Obřiství.

Při třetím pilíři stojí *oltář Očišťování Panny Marie* s pěkným obrazem. Postavil jej r. 1675 František Kempin z Kempů. Při čtvrtém pilíři jest *oltář sv. Vojtěcha* s obrazem od Karla Skréty. Zřídil jej r. 1648 Pavel Hlad z Proseče. V jižní poboční lodi stojí na zabeđených dveřích portálu vedle sakristie, pod oknem, jež nynější farář kanovník M. Heinrich obnoviti a malovaným sklem opatřiti dal, nový *gótický oltářík Panny Marie Královny*. Spanilá socha Matky Boží pochází z počátku 15. století a přečkala bez pohromy všecky proměny v kostele. Matka Boží představena jest tu sedící, u velikosti téměř životní; roucho jest červené, plášť s překrásným třepením zlatý s modrou podšívku; v pravici třímá žezlo, v levici drží Ježíška, který jednou rukou drží jablko, a druhou opaskem matčiným si hraje. Nynější oltář postaven byl r. 1869 nákladem dobrodinců. Plány k němu zhotovil Jos. Hellich, jenž i krásnou sochu obnovil. Za dávných časů bývala tato socha tam, kde nyní stojí oltář Matky Boží Bolestné.

Při vchodu jižním stojí v téže lodi *oltář sv. Anny* s velkým slušným obrazem z r. 1706 a novým menším obrazem Panny Marie Pomocné.

V lodi severní jsou tyto oltáře:

U vchodu z Týnské uličky, před mřížkou kaple sv. Kříže, *oltář sv. Maří Magdaleny* s větším obrazem této světice z doby novější, a menším obrazem sv. Floriana ze starší doby. Po stranách visí na zdi dva obrazy na dřevě, sv. Barbory a sv. Kateřiny, ze školy staroněmecké. Jsou to postranní křídla bývalého skládacího oltáře. *Oltář sv. Františka Paulánského*. Socha tohoto světce stojící v skříni za sklem, byla sem roku 1784 ze zrušeného chrámu sv. Salvatora při klášteře bývalých mnichů Paulánů přenesena. Za skříní jest polovypuklá mramorová řezba rodiny Páně, zřízená r. 1718 od Marka Joanelliho, Staroměstského radního.

Dále k západu stojí při zdi velký *oltář sv. Křišpína a Křišpiniána*, patronů pořádku obuvnického, postavený roku 1714 od téhož cechu. Má pěkný, nyní obnovený obraz na plátně, zakrývá však velký díl gótického okna. Na stolu oltářním stojí tu obraz

blah. Anežky české, jež r. 1881 nákladem rektora rakouskoněmeckého hospice „Anima“ v Římě kněze Jäniga maloval český malíř Josef Seitz. Sv. Otec Leo XIII. sám jej požehnal, a do chrámu Týnského přinesl jej z pouti Slovanů do Říma Vyšehradský probošt Václav Štulc.

Pod jižní věží stojí *oltářik Panny Marie Cellenské* z domácí kaple měšťanské rodiny sem darovaný. Kromě oltářů visí v chrámu po zdech 14 velkých obrazů *křížové cesty* s kovovými svícny. Maloval je r. 1854 nákladem dobrodinců péčí kněze Aloise Škampy František Čermák.

Nad vchodem z Týnské uličky visí velký obraz Vzkříšení Páně ze 17. století. Vedlé sakristie visí na zdi obraz sv. Lukáše malovaný od Karla Skréty, jenž někdy na oltáři pod Rejskovým baldachýnem býval. Skréta vypodobnil tu v postavě sv. Lukáše sám sebe a praví se, že prý tvář Panny Marie na tomto obraze jest podobiznou manželky tohoto výtečného malíře. Vůbec nemůže se žádný chrám honositi tolika obrazy tohoto mistra, jako chrám Týnský, byltě Skréta osadníkem zdejší a bydlel v domě v uličce Týnské naproti starožitnému portálu, kde nyní nalézá se památní jeho deska.

Nad dveřmi sakristie visí nový obraz, zřízený péčí kněze Aloise Škampy. Představuje seslání Syna Božího na tento svět a narození jeho.

Pod kruchtou jest několik soch Spasitele zbičovaného a kříž nesoucího, jež sem dány byly ze zrušeného kostela Paulánského. Nad zpovědnicí ve věži jižní visí velký obraz sv. Václava, přicházejícího k císaři.

V jižní lodi jsou v zazděných oknech otvory dvou oratoří, v domě farním, a v domě soukromém u jižní věže.

Z domu „u Kamenného zvonu“ klene se přes Týnskou uličku chodba vedoucí do malého oratoře v kostele, v koutě levé severní lodi hned vedlé věže, na hmotných nosičích zřízeného a silně zamřížovaného. Pod tímto oratořem visí dřevěná *tabulka* na památku *Pavla Tomáše Hada z Proseče*, Staroměstského měšťana, jenž po ohni r. 1679 znamenitě přispěl k obnově chrámu, zvláště ku zřízení nové klenby hlavní lodi. Roku 1680 odkázal k tomu znamenité dědictví, a zemřel téhož ještě roku morem. Nápis na desce velebí jej za tuto šlechetnost.

Žádný chrám Pražský nemá tolik *náhrobků*, jako chrám Týnský, ačkoli spadnutím klenby r. 1679 a kladením nové podlahy r. 1721 mnohé kameny náhrobní za své vzaly.

Při prvním pilíři od hl. oltáře na straně epištolní stojí mramorový *náhrobek slavného Dána, Tychona de Brahe*, pána na Knuts-trupu, zakladatele hradu Uranienburku na ostrově Hvěnu v Dánské úžině, hvězdáře císaře Rudolfa II. v Praze. Jest vytesán v slohu starožitném, a ukazuje v polovypuklé řezbě hvězdáře toho v úplném hávu rytířském. Levá ruka jeho opírá se o jilec meče, pravá spočívá na kouli nebes, stojící na podstavci, ozdobeném erby pánů Brahe, Bilde, Ulestade a Rude. Nad památníkem jest tabule z bílého mramoru s dlouhým chvalořečným nápisem, jež složil Jakub Tipotius. Tycho de Brahe zemřel 24. října 1601, maje věku svého let 55 a byl s nevídanou slávou z domu, jenž stával na místě nynějších Černínských kasáren, dle vůle císaře Rudolfa II. nesen do chrámu Týnského a zde pohřben. Na zmíněné tabulce jest vyryto heslo jeho: „Raději býti, nežli zdáti se“ a na konci jsou slova: „Ni lesk, ni poklady, umění toliko žezlo věčně trvá.“ Při něm pohřbena byla tři léta po jeho smrti jeho manželka.

Na témže pilíři jest více ku předu a několik stop nad dlažbou památník pána *Jana Karla Voračického z Paběnic* z rudého mramoru, na němž vytesána jest podoba rytíře. Okolo něho jest 8 menších erbů příbuzných téhož pána, jenž *náhrobek* ten zřídil r. 1612. Byl úředníkem při zemských deskách království českého.

Vedlé oltáře sv. Barbory jest kámen ve dlažbě s nápisem *Kašpara Loselia z Velechova*, primátora Staroměstského († 1631).

Před oltářem sv. Jana Kř. leží náhrobní kámen *Adama Bohumíra Kühra z Kührbachu*, přednosty cís. stavitelského úřadu († 1635), jenž zřídil oltář Spasitele v zahradě Getsemanské.

Vedlé něho jest náhrobní kámen, zřízený r. 1655 od *Ondřeje Borovanského z Borovan* pro rodinu.

Blíže prvního pravého pilíře od hl. vchodu leží kámen hrobky rodiny *Blouvkých*, právem dědičným od rodiny Petráčků na ně přešlé.

Vedlé oltáře sv. Václava v hlavní lodi jest kámen na sklípku *Kateřiny z Ellevani*, vdovy po Janu Človíčkovi z Popovic († 1582).

Pod jižní věží byli pochováni r. 1693 ministrant Týnský Václav Batovec z Berouna, a Rudolf Beneš, kostelník.

Pod prvním oknem při zdi v lodi pravé jest *náhrobek* s polovypuklým obrazem vzkříšeného Spasitele a s podobou ženskou i nápisem, že tu leží *Judita*, choť Jana Leypolda z Vratislavě († 1546).

Před oltářem sv. Anny jest ve dlažbě sklípek *Jana Řasného z Řasné*, Staroměstského radního a správce kostela.

Vedle vchodu z Celetné ulice jest mramorová deska *Jana Jiřího rytíře Funckena*, profesora na právnické fakultě, rektora Pražské university, král. prokurátora a pána na Hostačově a Zvěstovicích († 1691), jenž zřídil oltář rodokmenu Kristova.

Blíže odtud při zdi jest sklípek pána *Jindřicha Purkrabí z Donína*, pána z Vartenberku, zemského soudce († 1561), a manželky jeho Marie.

Vedle zabedněného vchodu leží, nyní zakryt stupni oltáře Panny Marie Královny, mramorový náhrobek *Dána Křištofa Longe*, pána na Oddenu († 1553), s podobou jeho. Hned vedle něho jest podobný náhrobek pana *Čeňka Mičana z Klinštejna*, purkrabí hradu Pražského (1580). Při zdi u oltáře stojí znamenitý náhrobek pana *Václava Berky z Dubé a Lipého*, jenž byl slavným vojevůdcem proti Turkům za císařů Ferdinanda I. a Maxmiliána II., potom radou při komoře české, posléze vysokým úředníkem zemským na Moravě († 1575). Náhrobek krásný, představující rytíře v plném brnění s dvěma erby, zřídila manželka jeho Helena Mezeřícká rodem Lomnická.

Blíže sakristie jest na sklípku kámen *Mikuláše Františka Turka ze Šturmfeldu*, nejvyššího berníka v království českém primátora († 1673), jenž založil oltář rodiny Kristovy.

Vedle sakristie ve zdi jest kámen s podobou rytíře, který r. 1846 byl sem dán z dlažby, kde kryl sklípek pana *Hynka z Roupova* († 1603).

Na druhé straně, vedle sakristie, jest ve zdi náhrobní kámen *Jana Adama Povolila* rodem z Domažlic, faráře Týnského († 1707).

V hlavní lodi ve dlažbě, blíže hl. oltáře jest sklípek s kamenem pana *Václava Karla hraběte Čabelického ze Soutic*, pána na Tloskově a Kundraticích († 1687).

Uprostřed kostela jest náhrobní kámen rodiny *Voříkovských z Kundratic* z r. 1769. Blíže vchodu uprostřed v dlažbě leží kámen na hrobce rodiny *Petráčkovíc*, obnovené od dědiců r. 1682.

Poněkud stranou, skoro již pod kruchtou, jest sklípek s mosazným erbem a nápisem *Abrahama Hrocha z Mezilešic*, císař. rady, zřízený r. 1594.

Na evangelijní straně kostela zasazen jest do prvního pilíře před hl. oltářem několik stop nad dlažbou znamenitý památník, představující rytíře v úplném brnění, přikrytém pozlacenými šupinami, u jehož nohou jest erb, a okolo něhož ještě 16 menších erbů s nápisy se spatřuje. Jest to pomník pana *Václava Čabeli-*

ckého ze Soutic, jenž tu byl 12. listopadu 1648 slavně pohřben, byv jako obhájce Prahy proti Švédům na hradbách nepřátelskou kulí, kterou zrádný jeden Čech v službách Švédů vystřelil, poraněn. Nad malými erby jsou nápisy příbuzných jeho, zde pochovaných. Nad pomníkem visí na řetízku prsní a pleční pancíř zesnulého vlastence a hrdiny. Pomník jest částečně oltářem zakryt.

Vedlé oltáře Očišťování Panny Marie jest v hlavní lodi sklípek rodiny *Kempinské* z r. 1715 a v levé lodi náhrobní kámen s erby a nápisem pana *Jana nejstaršího z Valdštýna a na Sedlicích*, nejvyššího komorníka v Čechách, a choti jeho *Marie roz. z Landštejna* († 1589).

Vedlé oltáře sv. Vojtěcha jest v levé lodi sklípek *Vojtěcha Václava staršího Hada z Proseče*, hejtmana nad praporcem pěchoty v Starém městě († 1640).

Pod severní věží jest hrobka p. Ludmily i Marjany, sester *Novohradských z Kolovrat*, i Bohumily Čabelické ze Soutic rozené Novohradské z Kolovrat († 1607). U oltáře sv. Krišpína a Krišpiniána jest sklípek pana *Jiříka Haugvice z Haugvic* († 1561) i choti jeho Markéty. Před tímto oltářem uprostřed boční lodi nalézá se hrobka s nápisem rodiny *Amendové*, již zřídil Zachariáš Amende, děkan fakulty právnické, přisedící konsistoře (r. 1735).

Ve zdi vedlé oltáře sv. Františka de Paula zadělán jest mramorový památník s podobou rytíře a s erbem i nápisem *pánů Hrzanů hrabat z Harrasova*, svob. pánů z Červeného Hrádku a Skalky, z r. 1630.

Vedlé vchodu z Týnské uličky jest sklípek s kamenem a nápisem manželky rytíře *Viléma Ostrovce z Kralovic a na Vlašimi*.

Před oltářem sv. Maří Magdaleny leží kámen na sklípku rodiny *Řečických*, jež zřídil *Jindřich starší Řečický*, Staroměstský radní, který potom po šťastné obraně Prahy proti Švédům byl v stav šlechtický povýšen, tak jako všickni jeho druhové v městské radě.

Na klenbě hlavní lodi vymalovány jsou znaky: císařský orel, český lev, a znak uherský.

Na *kruchtě*, která r. 1595 od Jana Albína z Greifenberka obnovena a po požáru 1679 opět přestavěna byla, stojí veliké *varhany*, které r. 1671 stavěl Jan Jindřich Mundt z Kolína, varhanář v Praze, a r. 1823 Josef Gartner přestavěl. Jsou však již velmi chatrné. Roku 1608 byl výtečný varhaník Týnský mistr Jan od závistníků přepaden a do Vltavy hozen, kde zahynul. Za varhanami jest na stěně *malba posledního soudu* z r. 1604 a pod ní erb měšťanské rodiny *Trubkův z Rovin* a nápis, že obraz ten

na památku Karla Trubky z Rovin, měšťana Staroměstského, dal spraviti syn jeho Václav r. 1604. Také jsou tu latinské verše.

Blíže kaple Panny Marie přiléhá k jižní lodi *sakristie* čtyřhranná s dvěma lomenými okny bez kružby a křížovou klenbou. Zde visí *podobizna Šimona Abelesa* držícího kříž, která visívala nad hrobem jeho, až z vyššího rozkazu odtamtud odnesena byla. Dále jest tu pozoruhodný *kříž*, potažený krumplovanou hedvábnou látkou, na němž Tělo Spasitelovo utvořeno jest z kůže tlačené. Pověst dí, že kříž ten sem sv. Ludmila darovala, což ovšem jest bezdůvodno.

Ze sakristie vystupuje se po točitých schodech do *sklepení*, kde býval kostelní poklad uložen. Poklad ten nyní jest skromný. K sakristii přiléhá *kaple sv. Ludmily*. Zdi její jsou neobyčejně silné, nemají opěráků, a pocházejí ještě ze staré kostelní stavby. Křížová klenba se sloupky a pěknými hlavicemi na nich jest pozdější. Nyní stojí tu nový gótický oltářík se soškou sv. Ludmily, a o svátku této světice bývá tu mše sv. Kaple jest však velice vlhká, čemu se odpomůže proražením okénka ve stěně východní, až se odstraní umrlčí kaple, která k této stavbě přiléhá. Nad kaplí sv. Ludmily nalézá se bývalá farní kuchyně, velice znetvořená. Malé okénko její má tvar přechodního románsko-gótického slohu. Bezdůvodná pověst dí, že prý z této kaple vede tajná chodba do domu u „Kamenného zvonu,“ na kterémž proto vymalován obraz sv. Ludmily s latinskými verši, což podnes se tam spatřuje. Jiná pověst tvrdí, že vedla odtud podzemní chodba do Týnského dvora, kde prý sv. Ludmila bydlela. Skutečně nachází se tu ve zdi západní počátek chodby podzemní, která však vedla přes ulici k *domu Sixtovu*.

2. Kaple Panny Marie

v Staroměstské radnici.

Až do r. 1338 neměla Praha stálého radního domu. Konšelé a radní scházeli se do té doby k poradám střídavě ve svých domech soukromých. Roku 1338 koupili Staroměstští konšelé od Velfla z Kamene dům na rohu velkého náměstí a učinili z něho radnici. V letech 1350 a 1354 bylo v něm stavěno a přestavováno. Roku 1348 uzavřeli konšelé, založiti v domě radním *kapli* s oltářem, a r. 1350 byl oltář ten také již vystavěn a dosazen k němu stálý kaplan. Později teprve začalo se stavěti o věži

v rohu radnice a o nové kapli v arkýři pod ní. Kaple byla dne 4. srpna r. 1381 ku cti a na jméno *sv. patronů českých Víta, Václava, Vojtěcha, Zikmunda a Lidmily* i jiných sv. mučedníků od biskupa Hynka Vladimířského z řádu sv. Augustina posvěcena.

Kaplan dosazován byl ku kapli té ku podání od rychtáře a konšelů Staroměstských. Od r. 1350 uvádí se tu kaplan Havel, před tím městský písař, a v letech 1395—1412 kněz Václav. Kdykoli páni radní do rady jíti měli, bývali nejprve přítomni mši sv. v kapli této. Později slula též kaplí sv. Vavřince. Ve válkách husitských přestaly služby Boží zde se konati. *)

Za panování Vladislava II. byla radnice přestavěna a rozšířena a při tom obnovena i kaple *ke cti Panny Marie* a svatých dědiců českých a ustanoven při ní, jako bývalo někdy, zvláštní kaplan. Mše sv. počaly se tu zase sloužiti dne 12. listopadu r. 1481 od kaplana Jana Hůlky za purkmistrovství Tomáška od Zlaté Hvězdy a tu každý z konšelů, dřív než šel do rady, u mše svaté býti a Pánu Bohu se pomodlití musil, pod pokutou starodávni. **) V století XVI. pominuly opět služby Boží v kapli a nádání kněze přišlo na zmar.

Po bělohorské bitvě, když v radě městské opět jen katolíci seděli, byla kaple dne 14. září r. 1624 od arcibiskupa Harracha ke cti a na jméno Panny Marie znova posvěcena. Vykonávání služeb Božích v kapli svěřeno bylo od r. 1624 kněžím Minoritům z kláštera sv. Jakuba, kteří zde každodenně ve všední dny, prve než páni do rady šli, též o slavnosti výroční jména té kaple, mši sv. sloužili a také, když některý z radních neb z úředníků rady zemřel, za něho zádušní služby Boží konali, začez jim zprvu 35 a později 50 zl. rýnských ročně placeno bývalo. Krom toho vykonávali v kapli každou neděli a každý svátek Jesuité z kolleje Klementinské zdarma služby Boží pro vězně, zavřené v žalářích radnice. Po zrušení Tovaryšstva Ježíšova nabídli se Minorité, že i tyto služby Boží obstarávají budou, začez jim ještě 25 zl. ročně bylo placeno.

Kdykoli Staroměstská rada, počínajíc od r. 1624, byla obnovována, ohlašovalo se to v této kapli u přítomnosti cís. komisařů a starších obecních i desíti soudců a tu skládala nová rada při mši sv. Tridentské vyznání víry, ku kteréžto slavnosti kaple a vedlejší obecní síň bývaly zvlášť ozdobovány.

*) Tomkův Dějepis Prahy. II. 135. V. 200.

**) Hájkova Kronika česká. Veleslavínův hist. kal. str. 570.

Když císař Ferdinand II. ve Vídni zemřel, slavily se za něho dne 2. března 1637 v kapli této zádušní služby Boží a sice byly slouženy tři mše sv. tiché a čtvrtá zpívána při hudbě na rozličné nástroje. V sousední obecní síni stály slavnostní máry.

Z r. 1679 chová se v kapli dřevěná deska s nápisy, že bývaly mše sv. tuto slouženy v pondělí o sv. Duchu na ten úmysl, aby spravedlnost šťastně konána byla, v úterý o Panně Marii za císaře a krále a celý dům panovnický, ve středu o sv. Václavu za pány místodržící, ve čtvrtek o sv. Vavřinci za magistrát a celou obec, v pátek za zemřelé konšely a radní a v sobotu o Panně Marii za vězně.

Dne 31. března 1694 bylo tělo 12letého židovského katechumena Šimona Abelesa, zavražděného pro víru křesťanskou, na stkvostných marách v kapli radnice vystaveno a odtud slavně ku pohřbu do chrámu Týnského nesen.

Při pruské střelbě na Prahu r. 1757 padly též jedna puma a dvě ohnivé kule do radnice a způsobily nemalou škodu. Při opravě radnice byla i kaple obnovena a na stěnách u dveří napsána byla jména tehdejších radních a jiných osob znamenitých z té doby a pod každým jménem vyobrazen byl barvami rodinný znak jmenované osoby. Dle vládního rozkazu dne 25. ledna 1783, aby všechny kaple, v nichž veřejné služby Boží se nekonaly, zavřeny byly, zrušena i tato svatyňka. Roku 1787 byla zabitena, skla v oknech, starými malbami ozdobená a na malík silná, byla vyvržena a obyčejným sklem nahrazena. Kaple změněna v komoru.

Po více než 70 letech byla starobylá kaple ta péčí purkmistra Dra. Václava Vaňky důstojně obnovena. Při tom bylo vápno seškrábáno a staré obrazy byly pokud možná zachovány. Nejvíce porouchány byly znaky pocházející z r. 1757. Nyní jest jich tu jen 9, kdežto jich zde někdy 18 bývalo. Četní dobrodinci darovali sem potřebné věci a kaple byla již po čtvrté od založení svého dne 16. srpna r. 1857 od J. E. kardinála arcibiskupa Schwarzenberga ku cti Panny Marie *posvěcena*. Nejdůstojnější světitel ubíral se v slavném průvodu do kaple z chrámu Týnského, po vykonaném vyžehnání svatyňky sloužil v ní mši sv. a odebral se potom do chrámu nazpět, kde „Tě Boha chválíme“ zpíváno bylo. Od té doby byla zde mše sv. již několikráte sloužena, zejména dne 19. října r. 1865 od téhož velepastýře, jenž odtud v slavnostním průvodu odebral se ku svěcení nového mostu císaře Františka Josefa pod Letnou.

Kaple Panny Marie v Staroměstské radnici náleží mezi nejvzácnější stavitelské památky staročeské a jest kromě podobné

kaple v kolleji Karlově dílem svého druhu v Praze jediným. Skládá se ze staršího arkýře a pozdější předsíně. Má gótická okna s kružbou, štíhlou jehlancovitou střechu s křížem a ozdobena jest vně kamennými erby a krásnou starožitnou soškou Panny Marie, která r. 1857 znova pozlacena byla.

Uvnitř stojí *jediný oltář* z r. 1757 s pěkným obrazem Panny Marie. Na zděch s obé strany oltáře jsou obrazy dvou andělů z r. 1481. Na stěně podlé oltáře po straně epištolní jsou na vápné obrazy sv. Jana Kř. a sv. Jana Nep. Tento obraz sv. Jana Nep. náleží mezi nejstarší vypodobnění tohoto světce. Sv. Jan vyobrazen jest zde v oděvu kanovnickém, má svatozáři okolo hlavy, v pravé ruce otevřenou knihu a v levé palmu. Pod obrazem jest nápis: „Sv. Jan Nepomucký.“ Při jednání o blahořečení tohoto našeho sv. patrona byl tento obraz (malovaný v času obnovení kaple za císaře Ferdinanda II. v letech 1624—1631 prý od Häringa) důležitým dokladem, že naši předkové ctili sv. Jana jakožto světce již od dávných dob.

Na oblouku nad oltářem spatřuje se letopočet 1631 a na klenbě jsou zlatá písmena F. II. a F. III., což poukazuje k obnovám kaple za císařů Ferdinanda II. a III. Nad vchodem proti oltáři jest znak krále Vladislava II. a písmě W z r. 1481. Z téhož roku visí tu dřevěná tabulka s latinským nápisem o prvotním založení kaple r. 1381 a obnově její za sto let. Na jiné desce z r. 1679, již zmíněné, poznamenány jsou každodenní mše sv., které zde slouženy bývaly. Třetí deska zde zadělaná opatřena jest pamětním nápisem posledního obnovení a posvěcení kaple r. 1857. Kaple opatřena jest vším příslušenstvím pro mši sv., což nejvíce darováno bylo. V síni před kaplí visí korunní gótický svícník a stojí šest stolic a dvě klekadla pěkně slohem gótickým řezaná a obrazy sv. evangelistů ozdobená.

Roku 1881 počala obec staré části radnice důkladně obnovovati a i starobylá kaple bude znova upravena. Obraz svatého Vavřince z r. 1693, jenž v kapli této někdy býval, nalézá se o r. 1840 v kostele téhož světce na Petříně.*)

~~~~~

---

\*) Kaple v radnici Starého města Pražského. (V Praze. Sepsal Karel J. Erben.)



### 3. Sloup se sochou Panny Marie bez hříchu počaté na Staroměstském náměstí.

Na poděkování Bohu za šťastné uhájení Prahy proti Švédům a za ukončení hrozná války třicetiletá dal císař Ferdinand III. zhotoviti sochu Panny Marie bez hříchu prvotního počaté a postaviti ji na vysokém sloupu na Staroměstském náměstí. Dílo toto navrhl a vykonal císař Jan Jiří Pendel a pomáhali mu Pražští sochaři Arnošt Heidelberger, Stanislav Goldschneck a Melber. Vysoký, 70 centnýřů vážící sloup korintský z jediného kusu pískovce na širokém podstavci byl vztýčen dne 26. září 1650 a 30. září na to byla naň postavena socha Panny Marie. S posvěcením díla toho musilo se sečkati až do příjezdu císaře do Prahy, i stalo se teprve dne 13. července r. 1652 u přítomnosti císaře Ferdinanda III. a syna jeho Ferdinanda IV. Při té příležitosti učinil císař k této soše štědrá nadací, aby každou sobotu a každý svátek Panny Marie jeden z kanovníků sv.-Vítských z chrámu Týnského při zvonění velikým zvonem k soše vedl processí a před ní s průvodem zpěvu litanii loresetánskou konal. O svátcích Početí, Narození a Nanebevzetí Panny Marie konaly Mariánské kongregace študentů z kolleje Klementínské k soše té slavné průvody a r. 1657 sůčastnil se průvodu toho sám císař Leopold I. s celým dvorem svým.

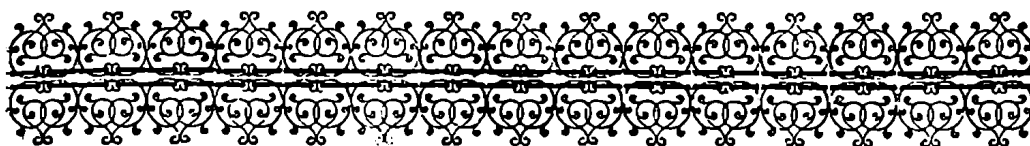
Na podstavci jsou sochy čtyř andělů, z nichž jedna byla r. 1757 pruskou kulí roztržena a teprve nedávno novou nahrazena. Letočetný nápis na podstavci zní v překladu: „Panně, Rodičce bez poskvrny prvotné počaté za obhájení a osvobození města zbožný a spravedlivý císař sochu tuto postavil (1650).“

Za císaře Josefa II. byly průvody z kostela Týnského k soše té zakázány a od té doby odbývala se pobožnost ta (později jen jednou v měsíci) v chrámu samém, až v letech sedmdesátých pobožnost tato přeložena do chrámu sv.-Vítského, kde posud se koná.

Nyní odbývá se pouze jednou za rok, o svátku Nanebevzetí Panny Marie, z chrámu Týnského po odpoledním kázání, v 6 hodin průvod k pamětní soše té, kde Týnský farář s lidem modlí se litanii loresetánskou, po níž v chrámu jest požehnání.

Socha Panny Marie jest pozlacená a v podstavci nalézá se výklenek s obrazem Mariánským, v němž zbožné ruce stálé světlo udržují.





## II.

### Farní osada sv. Františka Seraf.

---

#### 1. Farní chrám sv. Františka Seraf.

s mateřským domem rytířského řádu křižovníků  
s červenou hvězdou.

Blahoslavená Přemyslovna Anežka chtěla i jako řeholnice zůstatí štědrá pomocnicí a laskavou matkou lidem ubohým a proto založila v Praze *špitál* pro chudé a nemocné. V tom podporovala ji královská matka její Konstancie. Původně zamýšlela Konstancie založiti a nadati v Praze klášter panen Cisterciánek a zakoupila k tomu od německého řádu kostel a dvůr u sv. Petra na Poříčí a vsi Rybník, Hloupětín, Borotice, Humenec, Hnidošice, Županovice a Dražetice, avšak r. 1233 změnila úmysl svůj, založila klášter Cisterciánkám v Tišňově na Moravě a věnovala téhož roku zboží od řádu německého koupené špitálu sv. Františka. Prozatím, pokud zmíněné statky německému řádu vyplaceny nebyly, nalézal se tento špitál (1234) při kostele *sv. Haštala*, nedaleko obojího kláštera Anežčina (Klarisek a Menších bratří) na Františku a přestěhoval se *k sv. Petru* na počátku roku 1235.

Špitál sv. Františka měl býti zprvu ve všem odvislý od dvojnásobného kláštera sv. Františka, tak že jmění jeho spravovala sama abatyše Anežka. To stvrdil král Václav I., Pražský biskup Jan i papež Řehoř IX., jenž bullou 30. srpna 1234 špitál pod zvláštní ochranu apoštolské Stolicе přijal a jej z moci biskupské vyňal, přijav jej spolu s kláštery Anežčinými v bezprostřední právomocnost svou. Roku 1235 prohlásil též papež špitál se vším jměním a příslušenstvím za neodcizitelný od kláštera sv. Františka a pojistil znova abatyším jeho svobodné nakládání s jeho důchody.

Špitál tudíž neměl původně vlastního zboží, leč ves Rakšici, darovanou r. 1234 od markrabí Moravského Přemysla. \*)

Chování chudých a nemocných ve špitále poručila blah. Anežka *bratrstvu s mistrem v čele*, vedoucímu život klášterský. Dle pověsti přišli prý tito bratři do Čech přes Akvitánii ze sv. země, kde v Betlémě jako strážcové rodiště Kristova působili. Dle tohoto nezaručeného podání tito „Betlehemité“ byli prý od německého řádu v Hloupětíně pohostinu přijati a když blah. Anežka nový špitál založila, převzali řízení jeho.

Jisto jest, že „bratrstvo sv. Františka“ stalo se zárodkem českého řádu křižovníků s červenou hvězdou a že tudíž zakladatelkou tohoto řádu blah. Anežka byla. Podobných špitálních bratrstev bylo tehdáž v Čechách mnoho, avšak žádné z nich nedošlo tak znamenitého rozšíření a rozkvětu, jako bratrstvo špitálu sv. Františka. Zpočátku neměli bratři špitálníci žádného schváleného pravidla řeholního (ač pověst vypravuje, že prý již ve sv. zemi řeholí sv. Augustina se spravovali), avšak záhy, již před r. 1237 uložil papež Řehoř IX. bratrstvu tomu zachovávání řeholního *pravidla sv. Augustina*. Aby bratrstvo od jiných se rozeznávalo, vydal též papež r. 1237 novou bullu, v níž znova nařídil, aby mistr a bratři spravovali se řeholí sv. Augustina jakožto *řád kanonický*, z něhož napotom nebylo dovoleno vystoupiti leč do řádu přísnějšího; ustanovil, aby mistr volen býval od bratří a přijal je pod zvláštní ochranu svou, začez měli odváděti jistý roční plat do Říma. Téhož roku udělil Václav I. špitálu všeliká osvobození od soudů a povinností župních.

Blah. Anežka, chtějíc zachovávatí přísnou řeholí sv. Kláry, která klášterům držení statků zakazovala a jim šetření přísné chudoby ukládala, odřekla se hned r. 1238 všelikého posavadního práva svého nad špitálem a statky jeho. Toto právo složila do rukou papeže a tento odevzdal hned 27. dubna 1238 špitál sv. Františka a statky jeho mistru a bratřím nového řádu, aby jimi napotom vládli sami pod bezprostřednou ochranou jeho.

Těmito papežskými výsadami bylo utvoření nového řádu dokončeno. Hlavní ustanovení jeho zůstalo totéž, jako prvotního bratrstva špitálního, totiž *ošetřování chudých a nemocných*, kteří dílem stále přebývali ve špitále, dílem jako příchozí pohostinu přijímáni byli. Řád měl však pečovati nejen o tělesné, nýbrž

\*) Tomkův Dějepis Prahy I. 159—161. 433—442. II. 9. 130. 190. III. 120. 189. IV. 172. Kirchengeschichte Böhmens v. Anton Frind II. 255. III. 224. IV. 216 a násl. Bienenbergovy Analekten für Geschichte des Kreuzordens m. d. r. St.

i o duchovní blaho svých svěřenců. Protož skládal se netoliko z *laiků* (jako prvotní bratrstvo), nýbrž i z *kněží*, kteří brzo dosáhli přednosti ve správě. V první době vykonávali v špitále duchovní správu Menší bratří z kláštera sv. Františka. Na žádost mistra a bratří přenesl však papež Řehoř IX. již 22. dubna 1328 právo visitací ve špitále na provinciála Dominikánů v Polsku, a převora téhož řádu v Praze, kteréžto ustanovení učiněno bylo však jen na pět let, po kterých byl nový řád i od tohoto cizího vlivu docela osvobozen.

Již r. 1244 měl řád jakési znamení, dle podání červený kříž, jímž podobali se bratří v zevnějšku svém starším řádům křížovým. Avšak tomuto znamení nedostávalo se ještě uznání papežského. Na žádost blah. Anežky dal tedy r. 1250 papež Innocenc IV. nařízení biskupu Pražskému Mikuláši, aby na jeho místě z moci apoštolské udělil řádu znamení, které by se jemu zdálo býti přiměřené. Biskup učinil to r. 1252 a ustanovil za znamení *červenou hvězdu s křížem na pláštiku a na kápi*. Dle pověsti zvoleno toto znamení na vděčnou památku prvního mistra špitálu sv. Františka, Albrechta ze Šternberka. Udělení nového tohoto znamení stalo se s veřejnou slavností v kostele sv. Petra u přítomnosti opata Strahovského a jiných duchovních dne 17. června 1252.

Až dotud, plných 17 let měl řád sídlo své u kostela sv. Petra na Poříčí. Dne 26. května 1252 byl položen základ k stavbě nového *špitálu vedlé mostu Pražského s kostelem sv. Ducha*, do něhož brzo potom přeložil řád hlavní sídlo své i špitál. Blah. Anežka vedla i při této stavbě největší díl nákladu. Na vděčnou upomínku původu svého od kláštera sv. Františka zachoval i tento nový ústav název „špitálu sv. Františka“. Odtud již nová řehole se nazývá „*řádem křížovníků s červenou hvězdou špitálu sv. Františka vedlé mosta v Praze* (in pede, latere, capite pontis)“.

V té době byli křížovníci již značně v Čechách, na Moravě i v Polsku a zvláště v Slezsku rozšíření. Špitál sv. Františka měl v těchto zemích znamenité statky, které netoliko jmění jednoduchého špitálu pro chudé a nemocné, nýbrž i jmění mnohých starších řádů převyšovaly.

Hlavními dobrodinci řádu byli blah. Anežka, matka její Konstancie, král Václav I., bratr jeho Přemysl a syn Přemysl, markrabí moravští i jiné osoby z panstva. K špitálu sv. Františka přivtěleny byly r. 1240 špitál a proboštství na *Hoře sv. Hypolita* (Pöltenberg), r. 1244 špitál ve *Stríbrě*, r. 1253 špitál v *Mostě*, r. 1271 špitál v *Chebu*, r. 1288 špitál v *Klatovech*, špitál v *Lito-*

*měřicích*, r. 1327 špitál v *Ústí* a r. 1338 špitál v *Kouřimi*. Ve Slezsku náležel křižovníkům špitál ve *Vratislavi*, dále špitály v *Boleslavi*, v *Minsterberce*, ve *Svidnici*, v *Lehnici* a ve Velkopolsku špitály v *Inovroclavi* a ve *Břešti Kujavském*. V Praze samé měl rád kostel sv. Petra s pozemky a mlýny, polnosti zaujímající místo nynějšího Karlína (Špitálsko), ves Rybník s kostelem sv. Štěpána, kostel sv. Valentina se vsí Jesenicí a městiště při Vltavě od tohoto kostela až k mostu, kde právě špitál stál. Posléze daroval král Václav I. špitálu starodávné důchody mostu Pražského, určené k vedení nákladu na potřebné spravování jeho, tak aby křižovníci vedlé něho nejbližše bydlící měli povinnost, z důchodů těchto jej opravovati. K tomuto nadání náleželo clo na něm vybírané, jisté platy z vináren v Praze i v nejbližším okolí a některé vsi, zejména u Prahy Slivenec. Za krále Jana obdrželi Staroměstští Pražané r. 1320 dovolení, aby směli bezplatně užívati lomů vápna a kamene i dolů hlinných a pískových na mli v okolí Prahy, čímž křižovníci utrpěli na svých pozemcích škody, které jim však král nahradil darováním pozemků u Dobřichovic. Týž král potvrdil znova staré právo křižovníků na vybírání cla na mostě Pražském a sice měla každá nevěsta, která mostem ku svatbě jela či šla, platiti 72 haléřů, tolikéž mělo se dávat za mrtvolu žida mostem vezenou a rovněž tolik, když někdo mostem se stěhoval. Za koně odváděl každý cizinec 2 haléře, domácí 1 halíř vyjma ty, kdož bydleli na dvě míle v okolí Prahy.\*) Po veliké povodni r. 1342, kterou starý most byl pobořen, měli křižovníci všechn příjem z mostného a ze vsí k mostu náležejících obracet na opravu mostu. Příjem ze cla choval se v pokladnici, od níž měli jeden klíč křižovníci a konšelé Staroměstští dva.

Kromě četných statků dostával špitál sv. Františka veliké množství darů a odkazů od osob světských i duchovních, zvláště měšťanů Pražských a to ve stálých ročních platech i na penězích a v přírodninách, ustanovených k rozdělení mezi chudé a nemocné. Dárcům almužny k účelům řádu udělil papež Innocenc r. 1247 odpustky. Zdá se, že křižovníci sami někdy putovali ke sbírání almužny, což aspoň stávalo se časem k obzvláštnímu účelu opravování mostu ve větších jeho potřebách.

Důležitá výsada řádu bylo osvobození od desátků vybíraných pro papeže ze statků duchovenstva ku pomoci svaté zemi. Výsady té požívali jinak toliko řádové rytířští, že stále pro svatou zemi

---

\*) Listina u Schallera III. sub V.

pracovali. Roku 1287 upustil papežský výběrčí od desátku na křižovnických žádaného a sice na přímluvu kněžny Kunhuty, řeholnice v klášteře sv. Františka. Když později, r. 1308 na křižovnických desátku toho žádáno, odpíral nejvyšší mistr, uváděje, že z příjmů a důchodů, ustanovených pro nemocné a chudé vůbec, desátek vybírán býti nemá, čemuž bylo místo dáno. Roku 1313 žádal sice biskup Pražský Jan IV., jakožto papežský výběrčí, desátku i na křižovnických a to z ohledu na veliký počet kostelů jim náležejících, avšak i tentokráte byli křižovníci placení sprostěni, poněvadž statky jejich ve prospěch chudých a nemocných obracovány byly.

Představený špitálu sv. Františka a celého řádu nazýval se *nejvyšším mistrem* (poprvé vyskytuje se pojmenování to r. 1305) a jemu byli zavázáni poslušností představení všech přivtělených špitálů, kteří se nazývali buď *převorové*, buď *probošti* (na Hoře sv. Hypolita, na Chlumu Mariánském), buď *kommendátoři* (pouze představený špitálu ve Vratislavi, jenž dozíral na špitály slezské a představený špitálu v Chebu sluli *mistři*). Nejvyššímu mistru náleželo právo dozírat na všechny komendy, špitály a kostely řádu a nařizovati v nich opravy.

Ve špitálu sv. Františka byl po nejvyšším mistru *převor* a po něm *klíčník*. Péčí o chudé a nemocné i poutníky a celou svou soustavou řeholní podobali se křižovníci řádům rytířským a jiným křížovým, majíce i podobné znamení. Odtud snad pošlo, že křižovníci považováni byli za řád rytířský, zvláště když jim r. 1292 bylo dovoleno nositi zbraň. Původně měl řád i *odvětví ženské* k obsluhování žen v špitálech (r. 1244 ve Stříbře), až r. 1292 při visitaci bylo přijímání ženských zakázáno. Při veliké rozsáhlosti statků řádu domohli se křižovníci rozličných svobod a výsad. Byli vyňati z cizí pravomocnosti a ode všech mýt a platů celních (1269). Nejvyšší mistr měl právo, provázeti krále v zemi se šesti a za hranicemi s osmi koni. Roku 1381 požíval řád takové vážnosti, že nejvyšší mistr zaujímal prý čtvrté místo po králi.

*První nejvyšší mistři* tohoto řádu sotva dle jména jsou nám známi.\*) Řádu jejich začíná Albrecht ze Šternberka, jenž řídil špitál u sv. Haštala a sv. Petra († 1248). Po něm se jmenují Konrád ze Švábska († 1260), Merkod či Merbot z Ratiboře († 1293), Fridrich († 1313), Rudiger z Trevíru († 1325), Oldřich (z Lipé

---

\*) Jinak je uvádí Tomek I. 597. a V. 211. jinak Frind II. 267. a týž opět jinak III. 225.

† 1350), Jindřich Vratislav (1351—1352), Lev (1352—1362), Fridrich (1364—1377), Jan (Hensl) (1378—1380) a Zdeněk (1380—1408).

Špitál sv. Františka, nalézaje se přímo u mostu, býval ve válečných dobách důležitým vojenským místem, čímž ovšem posvátný klid jeho velice rušen býval. Zejména byl špitál jevištěm bouří v rozepřích stavu panského a měšťanů Pražských za neoblíbené vlády Jindřicha Korutanského.

Náčelník mocné rodiny měšťanské, Olbram, vypovězený s jinými měšťany od krále z Prahy, vrátil se s nimi r. 1309 a zmocnil se ihned pro svou jistotu špitálu sv. Františka, jež kol kolem náspy a baštami obklopil. Dálo se to s nemalou výtržností pro nemocné i řeholníky. Jindřichu králi přitáhli do Prahy na pomoc Míšňané, s nimiž spojili se i někteří měšťané králi věrní, zvláště Velflovici. Odpůrci Jindřicha krále utekli se ze strachu do opevněného špitálu sv. Františka. V boji mezi loupeživými Míšňany a odpůrci krále zůstával most s obou stran nepřístupný, poněvadž Olbram, maje v moci pevný špitál, nikomu naň vkročiti nedopouštěl. Později smluvil se však Olbram s králem a Míšňané obsadili špitál a to jim bylo s prospěchem, když z Prahy před Janem Lucemburským prchali.

Za panování Karla IV. rozšířila se působnost křižovnického řádu dalším přivtělováním špitálů k starému špitálu sv. Františka v Praze. Tak připojeny r. 1351 špitály v Písku a v Budějovicích a r. 1352 špitál v Sušici. Ve všech špitálech působili křižovníci k duchovnímu i tělesnému blahu nemocných a chudých, pokračující takto v konání milosrdných skutků, jímž někdy blahoslavená zakladatelka jejich Anežka tolik se proslavila.

Za Karla IV. utrpěl řád, jemuž mocnář ten jinak přál, značnou ztrátu *založením Nového města Pražského*, k čemuž křižovníci musili postoupiti největší část půdy k tomu potřebné. Císař tuto půdu potáhl ze svrchované moci své na sebe. V náhradu za postoupené pozemky odevzdal Karel IV. křižovníkům dva farní kostely v Praze, starší na rybníčku u sv. Štěpána a nový u sv. Jindřicha a krom toho pozemky na venkově.

Špitál sv. Františka s příbytky řeholníků i s kostelem svatého Ducha zaujímal přední část klášterských místností blíž mostu a při konci ulice, nyní řečené křižovnické, byl již v starých dobách pivovar. Podobu starého kostela sv. Ducha, jenž až do polovice 17. století stál, zachoval nám krásný obraz v breviáři velmistra Lva z dob Karla IV. Na obraze tom zdvihají románskou stavbu o třech lodích a dvou vysokých gótických věžích

blahosl. Anežka, a první mistr špitálu zdejšího Konrád. \*) Roku 1368 dne 16. června vysvěcen byl nový velký oltář v kůru kostela. Avšak deset let později, dne 28. listopadu 1378 *shořel* celý špitál krom pivovaru a chlévů, tak že i některý počet chudých přišel při tom o život. Nejvyšší mistr *Zdeněk* dal špitál znova a krásněji vystavěti. Týž získal sobě a nástupcům svým právo, nositi berlu a prsten a obnovil kázeň v řádu, donutiv r. 1399 s pomocí krále Václava IV. bratry, kteří v neposlušnosti žili mimo dům řeholní, aby se vrátili a dle řeholních pravidel živi byli. Nástupcem jeho byl okolo r. 1411 *Jan (ze Zdenic)*, český šlechtic na Krásném dvoru v Žatecku, jenž řádu daroval dědictví své, ves Žabici a díl vsi Kašic. Po něm nastoupil r. 1419 nejvyšší mistr *Mikuláš* (Mikeš), za něhož přikvačily hrůzy *rozbrojů husitských*. Krásný nový řeholní dům *zničili r. 1420 Husité* a bratři uprchli z Prahy až na bratra Zbyňka, provisora, který po utišení prvních bouří vedl péči o chudé a nemocné dále v jistém srozumění s purkmistrem a konšely Staroměstskými. Bratři z Prahy uprchlí našli útočiště v komendách západních Čech, na Moravě a v Slezsku a nejvyšší mistr Mikuláš bydlel delší čas v komendě Chebské. Po smrti jeho r. 1426 následoval v úřadě nejvyššího mistra *Jan Čabský*, avšak bratři sesadili ho brzo, že nepořádně v úřad ten byl dosazen a statky řeholními mrhal a zvolili téhož ještě r. 1426 *Václava Holuba*, jež císař Zikmund stvrdil.\*\*) Když r. 1428 zemřel, ustanoven nejvyšším mistrem *Erasmus* rodem z Karlových Var, až dotud farář v Loktu a ten dočkal se konce smutných dob husitských (1428—1434).

Zatím utrpěl řád nesmírné škody. V Praze pozbyl svých farních kostelů u sv. Petra a sv. Jindřicha, kde se usadili Husité. Křižovnický farář u sv. Štěpána Jan byl od Husitů vypuzen a kostel vzali Husité, až později roku 1433 tam opět křižovník dosazen. Z Písku musili křižovníci uprchnouti před Táborny a v Sušici byl špitál jejich r. 1420 spálen. Rovněž vypuzeni byli z Litoměřic, z Kouřimi, z Klatov, z Ústí a ze Stříbra. Pražané zabrali, pokud moc jejich sáhala, statky řeholní ve svou moc a spravovali je svými úředníky. Byly to zvlášť dvory a vesnice Hloupětín, Davlice, Tursko a Dobřichovice. Některá řeholní sídla, zvlášť v Chebu, Mostu a na Chlumu Mariánském byla řádu zachována, též kostely v Loktu, Sedlci, v Karlových Varech a na Královském Chlumu. Ku konci válek husitských nalézal se řád

\*) Památky archaeologické. Díl IV. Odděl. II. 35.

\*\*) Beckovského Poselkyně III. 390.



v žalostném stavu. Mateřský dům v Praze byl opuštěn a bratří, kteří hrůzy válek přežili, odvykli řeholní kázni a někteří z nich zdržovali se na hradech panských v zemi.

Nejvyšší mistr Erasmus snažil se o vzkříšení řádu svého. Císař Zikmund potvrdil mu všechny svobody řádu, udělené od předešlých králů a když Erasmus r. 1437 trvale do Prahy se odstěhoval, vymohl na Zikmundovi mocný list, jímž nařízeno, aby potulní bratří do svého mateřského domu se vrátili a jímž hrozeno pokutou 50 hřiven stříbra každému, kdožby bratry neposlušné u sebe přechovával. Erasmus získal na krátký čas řádu kostel sv. Štěpána v Praze, kdežto kostel sv. Petra zůstal ještě dlouho a kostel sv. Jindřicha navždy křižovníkům odcizen. Roku 1451 nalézal se Erasmus v Chebu, kde spřátelil se se slavným horlitem za víru katolickou sv. Janem Kapistránem. Zemřel 19. května 1454, maje věku let 65.

Nástupce jeho *Ondřej Pešmet*, rodem z Klatov, slavný řečník, obdržel od krále Ladislava potvrzení všech svobod řádu a vyjmutí z pravomocnosti soudů světských pro křižovníky a jich statky. Roku 1455 vymohl si královské dovolení, aby mohl statky, v husitských válkách řádu odcizené, vybavovati. Zemřel r. 1460 a pochován byl v špitálním kostele u sv. Ducha v Praze. V té době prý Jan Rokycana oloupil svatokrádežně kostel křižovníků, vezma některé hlavy z tovaryšek sv. Voršily, jež ozdob zbavil a do kostnice pohodil.\*) Po Pešmetovi byl nejvyšším mistrem pouze rok (1460) *Jan Hulec* a když úřadu se vzdal, zvolen *Mikuláš Puchner*, rodem ze Sedlce u Karlových Var, jenž získal řádu mnoho odcizených a zastavených statků znova. Po smrti jeho r. 1490 následoval nejvyšší mistr *Matěj z Třebse*, za něhož řád znamenitě rozkvetl, jelikož opět některé odcizené statky své získal. Nástupce jeho (1511) *Václav z Hradešína* rozmnožil opět jmění řeholní a rozšířil špitální stavení v Praze na straně k Vltavě. Zemřel 21. května 1552 a pochován v kryptě kostela v Praze, kde posud náhrobní kámen má.

Po smrti jeho zvolen za velmistra *Antonín Brus z Mohelnice*, jenž ve válkách tureckých 1542—1545 byl výmluvným kazatelem u vojsk císařských, potom horlivým farářem v Chebu a od r. 1558 biskupem ve Vídni. Téhož ještě roku, kdy do Vídně se odstěhoval, opravil Brus špitální kostel u sv. Františka, jenž od r. 1420 byl pustý a posvětil jej, jsa již biskupem Vídeňským.

---

\*) Poselkyně III. 552.

Za všech těchto velmistrů býval již od r. 1344 prvním hodnostářem v řádu po nich „nejvyšší a generální převor“, jenž postaven byl nade všemi komendátory. Po něm následovali v důstojnosti *probošt na Hoře sv. Hypolita na Moravě, komendátoři v Chebu i v Mostě a převor Pražského domu řeholního*. Křižovníci působili v této době horlivě o zachování katolické víry zvláště v západních Čechách.

Antonínem Brusem z Mohelnice nastala řádu křižovnickému nová doba, ježto po celých 133 let, od r. 1561—1694 s malou přestávkou důstojnost velmistra spojena byla s úřadem arcibiskupa v Praze. Císař Ferdinand I. zřídil totiž po 140 letech, v nichž (od r. 1421) v Praze žádného arcibiskupa nebylo, vrchnopastýřský stolec v Praze znova a učinil tu prvním arcibiskupem po dlouhé osiřelosti velmistra Antonína Brusa. Avšak statky arcibiskupské byly ve válkách husitských odcizeny a do zástavy dány, proto ponechány Brusovi i nástupcům jeho v úřadě arcibiskupském na výživu též důchody z úřadu velmistrovského. \*)

Slavný velepastýř ten, ač měl dům na Hradčanech, sídlil přece někdy v špitále křižovnickém, zejména r. 1570, kdy arcibiskupský dům svůj přenechal k obývání arciknížeti Ferdinandovi. Též r. 1572 bydlel v špitále sv. Františka. Když r. 1555 blah. Petr Kanisius do Prahy zavítal, aby zde kollej Tovaryšstva Ježíšova zřídil, přijal jej Antonín Brus jako velmistr křižovnický pohostinu, tak že tento ve špitále křižovníků byt i celé vychování měl až do toho času, kdy se do kláštera sv. Klementa přestěhoval. Po smrti Antonína Brusa (1580) zvolili křižovníci svým velmistrem *Martina Medka z Mohelnice*, jenž u zesnulého Brusa byl dvorním kaplanem, potom děkanem v Příboře a od r. 1577 proboštem na Hoře sv. Hypolita a císař Rudolf II. zvoleného velmistra ihned arcibiskupem Pražským jmenoval. \*\*) I jako arcibiskup pečoval Medek o vědecké vzdělání řeholních bratří a poslal zejména r. 1589 křižovníka Vavřince Nigrina do Bononie studovat církevní právo. Že ani jako arcipastýř nezapomínal Medek účelu řehole, jejímž představeným byl, dokázal založením špitálu pro chudé r. 1589 ve svém rodišti Mohelnici.

Když Martin Medek zemřel, zvolen velmistrem řádu r. 1590 *Zbyněk Berka z Dubé*, jenž r. 1592 velepastýřem Pražským učiněn jest. Roku 1599 přijal bratry Kapucíny se sv. Vavřincem z Brindisi v čele nejprve ve svém arcibiskupském domě na Hradčanech,

\*) Dra. Borového Antonín Brus z Mohelnice 16. 125. 126. 144. Též Dějiny arcidiecése Pražské 283. a násl., 326.

\*\*) Dra. Borového Martin Medek. Též Dějiny 298—301.

kde je několik dní živil a potom vykázal jim byt a výživu v špitále křižovnickém, kde byli až do té doby, kdy do svého nového kláštera na Pohorelci se odstěhovali. Po smrti jeho jmenován r. 1606 arcibiskupem *Karel svobodný pán Lamberk*, rodu Štýrského, avšak křižovníci zvolili si velmistrem tentokráte dosavadního svého generálního převora Vavřince Nigrina, jenž někdy v Bonónii práva študoval. K důraznému naléhání císaře Rudolfa II. vzdal se však Nigrin r. 1607 velmistrovství, přijal komendu v Chebu a křižovníci zvolili (postulovali) velmistrem arcibiskupa Lamberka (1607—1612). Rovněž postulovali nástupce jeho arcibiskupa *Jana Lohéla* (1612—1622), za jehož vlády nesmírné převraty v Čechách i v Praze se udály, v nichž i řeholní dům křižovníků v Praze velice utrpěl. Protestantští direktori revoluční vlády pobrali křižovníkům zboží klášterní a najali je soukromníkům, zejména Dobřichovice, Tursko, Slivenec, Holín, Borotice, Hubenov, Dražetice, Chrámíště, Kobylníky, Klučenice, Kosobudy, Hloupětín a Davlice, z čehož řád měl škody 19.883 kop 17 grošů. \*) Arcibiskup a velmistr Lohél byl od protestantů vypovězen ze země a odebral se do Vídně.

Po bělohorské bitvě obdrželi křižovníci zboží svoje nazpět a císař Ferdinand II. stvrdil jim r. 1623 všecka obdarování, nadání a svobody udělené za minulých časů a spolu potvrdil jim, že ani nynějšího ani předešlých arcibiskupů Pražských dobrovolné za velmistra volení nemá býti k žádné jich ujmě, nýbrž že budou moci budoucně, až by toho čas byl a potřeba, ze svého prostředka voliti velmistra, v čemž nikdo jim překážeti nebude. \*\*) Avšak po smrti arcibiskupa Lohéla, jenž v špitále učinil nadaci 100 kop za duši svou, zvolili křižovníci r. 1624 velmistrem opět nového arcibiskupa *Arnošta hraběte Harracha* (1623—1667). Za panování jeho snášeli i křižovníci strasti válečné. Roku 1634 utrpěli císařským vojskem na svém zboží za Špitálskou branou a vydali jen v letech 1632—1635 na vojsko císařské přes 148.909 zl. Hůře bylo r. 1648 za vpádu Švédů na Malou stranu. Špitál křižovnický byl při hájení mostu a věže proti Švédům důležitým vojenským místem. Uvnitř špitálu udělán ze země a ze dřev násep a odtud stříleno proti Švédům na Malé straně z jednoho děla a jedné srubnice. \*\*\*) Kdykoli Švédové na mostě se objevili, stříleno na ně z oken špitálu a z věže, která stála na oblouku bývalého kamen-

\*) Beckovského Poselkyně II. 240.

\*\*) Tamže II. 391.

\*\*\*) Dle Leto- a Dennopisu Zatočilova bylo to na malém ostrůvku pod špitálem.

ného mostu tam, kde nyní obydlí velmistrovo stojí. Špitál musil vyživovati jízdné i pěší vojáky, kteří zde dnem i nocí bydleli a nepřítel neustále pozorovali. Křižovníci sami s čeledí svou, kamkoli postaveni byli, mužně proti Švédům bojovali. Nepřátelé, seznavše důležitost špitálu, obrátili svá děla na Malé straně proti němu a stříleli prudce naň, čímž na střechách a zdech velikých škod nadělali. Mimo to musili křižovníci více než sto vorů pivovarského dříví na zdělání srubů vydati. Při hájení města proti Švédům přišel o život převor křižovníků Vincenc Leporius. Ubíral se k Hibernům sloužit mši sv. a když přišel blízko ku Prašné bráně, byl kulí švédskou smrtelně poraněn, až mu střeva vykydla\*). Na pozemcích za Poříčskou branou utrpěli křižovníci v tomto roku škod za 14.197 zl., na pozemcích u sv. Petra škod za 4030 kop míšeňských.\*\*)

Kulemi Švédů byly kostel, konvent i špitál velice zpustošeny, tak že větší části jich musily se strhnouti. Prevor Volfgang Tyliš dal se do této práce a vystavěl nynější dvě křídla konventu v ulici proti Klementině a proti vodě, kde stavba r. 1662 byla dokončena. Také obydlí velmistrovo nad vodou dokonáno a zasazena na něm deska s erbem kardinála arcibiskupa Harracha, spolu velmistra a s nápisem „Pod Leopoldem I. znovu zřízeno r. 1662.“

Po smrti kardinála Harracha zvolili křižovníci dobrovolně velmistrem opět arcibiskupa *Jana z Kolovrat Libštejnských* (1667—1668), avšak následujícího arcibiskupa Matouše Sobka z Bílenberka, bývalého opata Benediktinů u sv. Mikuláše na Starém městě, již nepřijali, zvolivše hned po úmrtí předešlého arcibiskupa r. 1668 svým velmistrem *Jana Bedřicha hraběte z Valdštýna*, jmenovaného biskupa Králové-Hradeckého. Jelikož však hrabě Valdštýn r. 1676 arcibiskupem Pražským se stal, byla až do smrti jeho r. 1694 důstojnost velmistra opět s úřadem velepastýře Pražského spojena.

V celé té dlouhé době, kdy arcibiskupství Pražské s velmistrovstvím křižovníků spojeno bylo, řídil záležitosti nejen špitálu Pražského ale i ostatních domů řeholních převor v Praze, jakožto administrátor řádu. Důležitý úřad ten zastával od r. 1661 *Jiří Ignác Pospíchal*, muž velice zasloužilý.\*\*\*) Roku 1679 začal stavěti na místě starého kostela sv. Ducha nynější krásný chrám, dávaje ku stavbě voziti kámen z lomů Hloupětínských a mramor

\*) Leto- a Dennopis 12.

\*\*) Poselkyně III. 385. 387.

\*\*\*) Paměti Jiřího Pospíchala z let 1611—1680. Sdělil Dr. A. Rezek 19. dubna 1880. Publikace král. české společnosti nauk.

ze Slivence. Stavbu vedl stavitel M. Loragho, Vlach. Bratři komendátoři a faráři přispívali k dílu tomuto. Za rok vyčnívala nová stavba již nad zemi, když musilo se v práci ustati pro mor, jenž r. 1680 v Praze začal. Celý chrám dovršen a od arcibiskupa Valdštýna posvěcen byl na jméno sv. Františka Seraf. r. 1688, ku kteréžto slavnosti ražen byl památný peníz s poprsím arcibiskupa, vyobrazením chrámu a nápisem: „Vzývati mne budou a vyslyším je.“ Pospíchal rozšířil též kostel v Hloupětíně, vystavěl nový kostel v Dobřichovicích a koupil roku 1689 s přivolením arcibiskupa velmistra Valdštýna od Novoměstského magistrátu dům zvaný Písaná lázeň a dal jej zříditi za špitál křižovnický jmenovitě pro ženy. Ký div, že bratři po smrti arcibiskupově převora Pospíchala, muže výtečného, jenž získal si jméno „druhého zakladatele řádu“, zvolili r. 1694 svým velmistrem! Zastával důstojný úřad ten sice jen pět let, avšak i v té krátké době získal si v dějinách řádu jméno nehynoucí. Byl upřímný Čech, národa a vlasti své velice milovný a obcoval s výtečnými muži té doby Balbínem, Pešinou, hrabětem Vratislavem a jinými. Spisoval paměti své doby, které posud aspoň částečně se zachovaly. Za něho zdobil řád křižovnický i jiný výborný kněz a vlastenec *Jan Beckovský*, jenž se stal dozorcem nového „špitálu blah. Anežky“ v bývalé Písané lázni, kde r. 1699 nastoupil místo správce, jímž až do své smrti 1725 byl. Sepsal 27 spisů nejvíce jazykem českým, z nichž nejcenějším jest „Poselkyně starých příběhů českých“, kteréž první díl vyšel tiskem r. 1700 a druhý díl ve třech svazcích nákladem dědictví sv. Prokopa 1879—1880. Oslavil též blahoslavenou zakladatelku svého řádu Anežku spisem „Milá choť nebeského miláčka“, který česky třikráte tištěn byl 1701, 1758 a 1761. Pospíchal a Beckovský jsou nám patrným důkazem, kterak naše duchovenstvo katolické v době nejhlubšího úpadku jazyka českého ku povznesení a rozkvětu jeho pracovalo.

Velmistr Pospíchal byl i jinak dobrodincem chudých. Dával každodenně v klášteře chudým studentům na vysokém učení oběd a sice nejprve bývalo jich u křižovníků živeno 20, později až 30. Císař Leopold I. dal mu mezi preláty z duchovenstva řeholního první místo. Zemřel 26. srpna 1699 maje věku 65 let a pochován jest v řeholní kryptě pod chrámem, jež vystavěl.

Nástupcem jeho byl velmistr *František Franchimont z Frankenfeldu* (1699—1707) rodem z Prahy, jenž pro sebe i nástupce své obdržel právo pontifikálií. Papež Klement XI. vydal nejprve bullu, v níž uvádí, kterak řád křižovníků, bezprostředně pod apoštolskou Stolicí slušící, vezdy ve víře katolické věrně vytrval,

špitály vydrží a služby Boží slavně koná, tak že kromě stoličného chrámu nikde jinde taká sláva se nevidí jako v novém kostele sv. Františka. Řád choval tehdy v konventu Pražském 11 kněží a více kleriků pod poslušností velmistra. Papež udělil tudíž velmistrovi již r. 1701 právo, nositi mitru, berlu a prsten a r. 1705 dovolil, aby velmistři byli jako opati požehnáni k úřadu svému. Jako někdy příchozí Jesuité a později Kapucíni v špitále křižovníků hostění a živení byli, dokud do svých nových klášterů v Praze se nepřestěhovali, tak přijal i velmistr Franchimont v kláštere svém pohostinu řeholníky Trinitáry s knězem Janem z kříže v čele a živil je, až získali svůj klášter v Slupi.

Po něm zvolen *Martin Konstantin Beinlich* (1707—1721) rodem z Broumova, jenž vymohl proboštu na Hoře sv. Hypolita právo pontifikalií.

Následoval *František Matěj Böhmb* (1721—1750) rodem z Lubence. Vystavěl nynější kostel v Karlových Varech, prodal císaři Karlu VI. část Špitálska ku stavbě invalidovny, kde měl duchovní správu míti vždy kněz z řádu a získal své řeholi proboštství a dvorní faru v Budíně v Uhrách i r. 1739 nový farní chrám sv. Karla ve Vídni, kde zřízena kommenda. Křižovníci ku stavbě tohoto chrámu přispívali. Za něho zemřel 26. prosince 1725 Jan Beckovský v špitále sv. Anežky a byl v hrobce u sv. Františka pochován.

Následoval velmistr *Julius František Váha*, rodem z Karlových Varů (1750—1755), jenž visitoval špitál křižovníků u sv. Matěje ve Vratislavi, a *Antonín Jakub Suchánek* z Tatenic (1755—1786), jenž rovněž do Vratislavi jel, kde s pruským králem Bedřichem se sešel, který laskavě se k němu měl. Za císaře Josefa II. měl se špitál u křižovníků zrušiti a vláda žádala, aby řád vydal jmění jeho, aby spojeno bylo s hlavním špitálem Pražským. K tomu však nedošlo a císař Leopold II. svolil r. 1791, aby opatření špitálu zůstalo, jak bývalo posud. Císař Josef nařídil, že nesmí v konventě Pražském býti více, než 18 členů řádu. Po Suchánkovi byl velmistrem *Ignác Zeidler*, Pražan (1786—1809), jenž dal budovu velmistrovskou r. 1791 obnoviti, a *Kristián Pitroff* (1810—1814) z Karlových Varů. Byl doktorem bohosloví a filosofie, professorem pastýřské bohovědy v jazyku německém na vysokém učení v Praze, zastával jeden rok i úřad rektora magnifica a vydal více spisů z bohosloví pastýřského i z jiných oborů ovšem ve smyslu tehdejší doby josefínské.

Nástupce jeho *Josef Antonín Köhler* (1814—1839), doktor filosofie, ředitel všech středních škol v Čechách, založil v Kar-

líně, předměstí to na pozemcích křižovnických povstalém, první opatrovnu pro dívky.

Po něm zvolen velmistrem *Jakub Beer* (1840—1866) rodem z Chodové Plané, doktor bohosloví a filosofie, bývalý professor náboženství na fakultě filosofické a professor dogmatiky na fakultě bohoslovecké. Prodal při stavbě mostu a nábřeží dům zrušeného špitálu křižovnického u blah. Anežky v Písané lázni, kterýžto dům stával v místech nynějšího paláce Lažanského a ze ztracených peněz zvýšil r. 1847 sídlo velmistrů o jedno patro. Věnoval ku zřízení místa pro pomník císaře Karla IV. zahrádku před klášterem a obnovil v letech 1851 a 1852 klášterní chrám. Byl též ředitelem všech gymnasií v Čechách a jsa muž učený, sepsal více bohosloveckých knih.

Po smrti jeho následoval *Jan Nep. Jestřábek* (1866—1878) rodem z Těchonína, potom *Emanuel Jan Schoebel* (1878—1882) rodem z Radovence, doktor theologie a bohoslovecký spisovatel, jenž r. 1882 za biskupa v Litoměřicích povýšen byl, a nejnověji *František Huspeka*, prvofarář ve Františkových Lázních.

Z řádu křižovnického pracovali v písemnictví českém kromě *Beckovského* a *Pospíchala* *Jan J. Khop* (vydal r. 1730 spis o svatém Janu Nep.), *Josef H. Zueber* (řeč o mši sv., vydaná teprve r. 1824), *Jan N. Zimmermann*, skriptor universitní knihovny (vydal kromě německých spisů zvlášť o některých zrušených chrámech v Praze 2 české spisy o sv. Janu Nep. a podlé Beckovského dva dějepisné spisy o Ferdinandu I. a Maxmiliánu II.), a *František Havránek*, plodný spisovatel českých kázání a článků zvlášť do „Blahověsta“ a „Časopisu katol. duchov.“

Křižovníci ctili již od věků zakladatelku svou blahoslavenou Anežku, kladouce památku její na den 2. března. Že se tak dělo již v 14. století, dosvědčuje krásně psaný a obrázky na pergaméně ozdobený breviář, jež za Karla IV. nejvyšší mistr Leo sám zhotovil a jenž posud v knihovně řádu jako vzácná památka se nalézá. Od r. 1704 řád křižovnický slavil svátek její jako slavnost první třídy a měl r. 1875 radost, že sv. Otec Pius IX. veřejnou úctu blah. Anežky slavně pro veškeren katolický svět povolil. První veřejná slavnost blah. Anežky mnohou slávou konala se kromě jiných chrámů i v klášterním chrámu křižovníků v Praze r. 1876.

*Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou* čítal podlé katalogu posléze (r. 1880) vydaného celkem 74 členů, totiž 65 kněží, 5 kleriků a 4 novice. Představený řádu, sídlící v Praze, má titul „generál a velmistr svatého a rytířského řádu křižovníků s červenou hvězdou v Čechách, Uhrách, Rakousích, Polsku i na Moravě“

a jest infulovaným prelátem království českého. Bývá volen od bratří a při nastolení dostává starožitné odznaky své důstojnosti: velmistrovský klobouk, zlatý řetěz s křížem, červený plášť a meč, jímž opásán bývá. Po něm zaujímá první místo v konventu *převor*. Co do hodnosti následují po velmistrovi v řádu *držitelé větších obročí* a *radové* (konsultoři) řádu, totiž infulovaný *probošt na Hoře sv. Hypolita u Znojma*, jenž jest spolu generálním vikářem v řádu a prelátem markrabství moravského, dále *kommendátor a farář u sv. Václava v Mostu*, *kommendátor a farář u sv. Bartoloměje v Chebu*, *probošt a kommendátor na Mariánském Chlumu*, i *kommendátor a farář u sv. Karla ve Vídni*. Až do r. 1882 měl řád kommendu na hradě Budínském v Uhrách, kde kommendátor byl opatem, infulovaným proboštem u sv. Zikmunda, královským dvorním farářem a strážcem pravého ramene sv. Štěpána, avšak tímto rokem pozbyl řád místa toho. Rovněž měl řád od r. 1723 kommendu v Prešpurku, kde ji císař Josef II. r. 1784 zrušil. V Slezsku měli křížovníci 13 far a ve Vratislavi při špitále svého velmistra, jenž podřízen byl pod generálního velmistra v Praze, až r. 1809 pruská vláda statky jejich zabrala a je zrušila. Velmistr Pražský i po zrušení těchto domů řeholních v Uhrách a Slezsku má stále titul generála řádu v těchto zemích.

Mimo „větší obročí“ či kommendy dosazuje řád svoje kněze na tato místa: v *arcidiecési Pražské* na fary u sv. Františka a sv. Petra v Praze, v *Tursku*, ve *Františkových Lázních*, na *Královském Chlumu*, v *Slivenci*, v *Unhošti*, v *Starém Kníně*, ve *Vrbně nad Vltavou*, v *Hloupětíně*, v *Dobřichovicích*, v *Živohoušti*, v *Klučenicích*; děkanství v *Loktu*, v *Karlových Varech*, v *Tachově* a duchovní správu v *invalidovně za Karlínem*; v *Litoměřické diecési* faru v *Pšově* a v *Brněnské diecési* fary v *Hodonících*, v *Mašovicích* a v *Popicích*, celkem tedy na 26 míst. Až posud vydrží řád *špitály* (chudobince) u sv. Františka v Praze, při *kommendách* ve Vídni, v Chebu, v Mostě, na Mariánském Chlumu a na statku svém v Starém Kníně.

V špitále Pražském, jenž se nalézá v přízemí budovy velmistrovsky, má dvanáct starců a stařen výživu a obydlí a kromě toho dostává čtyřicet chudých lidí kromě domu špitální porce.

Při chrámu sv. Františka nalézá se *fara*, k níž dosazuje za *faráře* kněze z řádu střídavě jednou velmistr a podruhé k návrhu velmistrově sbor obecních starších v Praze. Toto zařízení mělo původ r. 1768, kdy dokončen jest dlouholetý spor řádu s magistrátem Starého města v příčině patronátního práva farního kostela sv. Valentina. Spor ten, jenž od r. 1644 se vlekl, ukončen jme-



novaného roku obapolnou smlouvou, kterou kostel prohlášen za majetek magistrátu, jenž ihned Staroměstský znak na hlavní oltář zasadil, avšak ustanoveno, že faráře jmenovati bude z řádu křižovnického jednou velmistr a podruhé k jeho návrhu magistrát. Kostel sv. Valentina byl 1784 zrušen a fara dána k sv. Františku, čímž ale zmíněné zařízení nebylo změněno. Nejstarší matriky farního kostela sv. Valentina začínají r. 1636 a jsou česky psány. Avšak i u křižovníků, a sice v dolejších kostele sv. Ducha odbývány byly úkony farní, jakož svědčí latinské „křestné matriky špitálního kostela sv. Františka“, začínající rokem 1626, ač kostel ten farním nebyl.

---

*Farní osada* sv. Františka čítá kolem 5500 katolíků kromě 90 nekatolíků a asi 670 židů. Duchovní správu vede farář s dvěma kaplany, vesměs v konventu bytem. V neděli a v svátky bývají ranní exhorty české, kázání a odpolední požehnání i postní páteční kázání německy konána, ve všední dny jsou požehnání česká.

Křižovníci jediní zachovali u nás ze starých časů bílé dvojité jazýčky na nákrčnících (kolárech), jež někdy i světské duchovenstvo nosilo. Na kněžském černém oděvu i na černém plášti nosí na levé straně červenou hvězdu a nad ní osmirohý kříž (podobný bílému kříži Johannitů). V znaku řádu spatřují se po stranách tohoto znamení sv. Helena s křížem (v levo) a císař Heraklius (v pravo) a nahoře prelátská berla i mitra a velmistrovský klobouk, meč a šíp.

Jak Beckovský v Poselkyni napsal, stojí nynější králova lázeň a rohový dům proti mostní věži na pozemcích křižovnických. V těch místech až ku mlýnům býval prý někdy hřbitov.\*)

*Kláštevní budova* skládá se z dvou dílů výstavností rozdílných, z místností konventních, jež o dvou křídlech nad Vltavou a v ulici proti Klementinum se rozkládají, tvoříce uvnitř nádvoří tvaru obdélníkového, z něhož strana užší, severní jest pivovarem, a z pěkné budovy velmistrů. V domě konventním nalézají se noviciát, místnosti farního úřadu, oratorium a knihovna.

Na chodbě visí zde podobizny osmi velmistrů, totiž Franchimonta, Beinlicha, Böhmba, Váhy, Suchánka, Zeidlera, Pitroffa a Vratislava, z nichž některé maloval Heintsch. Bohatá knihovna nalézá se na dvoře v přízemí křídla východního (proti Klementinum) a nejvzácnějším pokladem jejím jest uvedený již breviář

---

\*) Poselkyně I. 274.

z XIV. století ozdobený různými obrázky a psaný rukou velmistra Lva (1362.)\*). Nad obloukem jižní strany nádvoří konventního jest v kamenu znak velmistra Václava z Hradešína a nápis, že tuto část kláštera stavěl roku 1526. Z chodby přichází se do *domácí kaple* (oratoria) *blahoslavené Anežky*. Na oltáři jest obraz, na němž vyobrazena jest zakladatelka tohoto řádu, kterak uděluje žebráku almužnu a v pozadí spatřuje se, kterak táž světice posluhuje chudým v špitále. Andělíček nese jí znamení křižovníků, hvězdu s křížem. Nahoře vyobrazení jsou Panna Maria, sv. Augustin a sv. František Seraf. Vzácnější jsou dva obrazy na prkně, které visí zde na stěně. Pocházejí z XIV. století a bývaly někdy částmi skládacího křídlového oltáře. Na jednom z nich spatřuje se blah. Anežka, kterak odevzdává mistrovi špitálnímu kostel (špitál sv. Františka) a na druhém vyobrazen sv. Augustin, an bratřím křižovníkům vykládá svou řeholi.

Z novější doby pocházejí obrazy Panny Marie královny a sv. Anežky, které v kapli visí.

*Budova velmistrů* zaujímá celou stranu jižní od kostela k řece a stojí částečně na malém ostrůvku a na jednom pilíři i oblouku bývalého kamenného mostu královny Judity, tak že pod budovou tou protéká mlýnské rameno Vltavy, jehož ale z náměstí nelze spatřiti, poněvadž překlenuto jest mezi klášterem a mostem novým obloukem, na němž socha Karla IV. stojí. Na průčelí k řece, jež velmistr Beer o jedno patro zvýšil, stkví se znak velmistrovský. V přízemí budovy této nalézá se špitál pro chudé a v prvním patře jsou komnaty velmistrový. Na chodbě visí tu podobizny osmi velmistrů a sice arcibiskupů Pražských Brusa, Medka, Berky, Lamberka, Lohéla a kardinála Harracha a posléze slavným Skretou malované podobizny velmistra Pospíchala a prvního mistra špitálu sv. Františka Albrechta ze Šternberka.

V osmi komnatách velmistrových nalézá se množství vzácných obrazů. V druhém patře v rohu severozápadním jest veliká *kapitolní síň*, zřízená od velmistra Beera r. 1846 a zaujímající druhé i třetí poschodí. Na stropě vymaloval r. 1848 Josef Navrátil na vápně tři obrazy: boj křižáků se Saraceny, nalezení sv. kříže a uvedení křižovníků do špitálu sv. Františka. Na jižní stěně visí tu podobizny velmistrů Dra. Köhlera, Dra. Beera, Jestřábka a dra. Schöbla. V této síni bývá při zvláštních obřadech volen velmistr.

Naproti kapitolní síni nalézá se soukromá *kaple velmistrova*, z níž jdou okna do kostela (nad kazatelnou). Jest ozdobena na

\*) Památky archaeologické. Díl IV. Odděl. II. 35.

stěnách obrazy ze života sv. Jana Nepom. (sv. Jan zpovídá královnu, stojí před králem a padá do Vltavy). Na oltáři (na němž velmistr mši sv. sloužívá) jest pěkný obraz křtu Páně. V před-síni před kaplí visí dva obrazy, narození Páně a pohřbu Páně, kterýžto obraz dle známého vzoru maloval jeden řeholník. Na schodech visí obraz sněmu, na němž papež Julius I. bludařství Ariánské odsuzuje. V budově velmistrů nalézá se též vzácný klášterní *archiv*.

**Chrám sv. Františka** stojí v jihovýchodním rohu kláštera a pokládá se za nejpěknější kostelní budovu slohu vlašského v Praze. Zvenčí má podobu čtverce, nad nímž vznáší se smělá vysoká kópule mědí krytá a lucernou ukončená. Na kópuli i lucerně nalézají se na mnohých místech znaky řádu: hvězda a kříž. Sochy v průčelí zhotovil Quitainer a sice stojí na hoření římse pět soch andělů, z nichž prostřední drží kříž, a ve výklencích jsou sochy sv. Františka Seraf. (uprostřed) a po stranách sochy sv. Františky, sv. Víta, sv. Václava a sv. Lidmily. Na vápně jsou v průčelí různé jinotajitelné obrazy, uprostřed obraz beránka na oltáři obětovaného. Po obou stranách vchodu stojí na podstavcích sochy v levo Panny Marie a v pravo sv. Jana Nepom., dle letočetného nápisu z r. 1758, tedy z doby velmistra Suchánka. V pravo stojí na sloupu révou otočeném ještě *soška sv. Václava*, která r. 1676 na místo starodávné, Karlem IV. postavené a již porouchané sochy sv. Václava zřízena byla od obce Staroměstské opodál odtud u mýtnice, až při upravování základů pro pomník Karla IV. ke kostelu přenesena byla.

Do chrámu vstupuje se po mramorových stupních. Vnitřek kostela stavěn jest v podobě řeckého stejnoramenného kříže a do-jímá mile čistotou a nádherou. Stěny potaženy jsou rudým Slive-neckým mramorem a ve výklencích stojí v nich vkusné bílé sochy sv. Jana Nepom. a sv. Maří Magdaleny (nad vchodem), sv. Jiří a sv. Anny (v pravo pod kópulí), sv. Martina a sv. Jáchyma (v levo pod kópulí), sv. Barbory a sv. Josefa (v pravém křídle) a sv. Jana Kř. i sv. Kateřiny (v levém bočním křídle). Sochy sv. Jiří, Martina, Jáchyma a Anny jsou z úběle (alabastru), ostatní ze sádry. Nad vchodem visí v bohatém rámci obraz: Kristus Pán vyhání z chrámu kupce. Nad sochami pod kópulí jsou na mědi malované obrazy sv. Řehoře, sv. Jeronýma, sv. Augustina a sv. Ambrože, učitelů církevních a nad nimi, přímo pod kópulí, jsou na vápně obrazy čtyř sv. evangelistů. Evangelisty jakož i obrazy v kópuli maloval Václav Reiner. Veliký obraz na klenbě kópule představuje poslední soud.

Na *hlavním oltáři* visí veliký obraz od malíře Lišky, jenž i klenbu nad oltářem vymaloval. Oltářní obraz představuje sv. Františka Seraf., jenž u vytržení na zemi leže, dostává od Spasitele, na kříži jemu se zjevujícího, svaté rány (stigmatizování sv. Františka). Sv. Františka drží anděl a v levo leží řeholní bratr jeho u vytržení. Nad obrazem jest bílé sousoší Nejsv. Trojice a po stranách stojí velké bílé sochy sv. Heleny s křížem a sv. Augustina. Stojany na svícny ozdobeny jsou stříbrnými deskami.

V levo od hl. oltáře, pod kruchtou klášterní, visí obraz krále Davida a na oltáříku stojí nový obraz blah. Anežky, který r. 1876 vymaloval ku slavnosti blahořečení Josef Hellich. Blah. Anežka drží na obrazu tom v ruce kostel křižovníků. Na straně epištolní jest kruchta hudební a pod ní visí obraz sv. Pavla.

Na *kazatelně* jest na stříšce nejvýše soška Boha Otce, od andělů neseného, pod ní sošky tří andělů, na schodech soška anděla Strážce i řezby: Magdalena v domě Šimonově a Pán Ježíš zjevuje se jí po vzkříšení. Na řečništi jsou řezby Večeře Páně a vzkříšení Lazara, vesměs pozlacené.

V bočním křídle na straně evangelijní jest na *oltáři* v bohatém rámu velký obraz *Povýšení sv. kříže* od Willmanna, pod ním jest skleněná skříň se sv. ostatky a na svatostánku obrázek sv. Jana Nep.

V křídle na straně epištolní stojí podobný velký *oltář* s obrazem *Nanebevzetí Panny Marie* od Willmanna a menším obrazem Matky Boží Pomocné.

Jelikož kostel zvenčí podobu čtverce, uvnitř podobu kříže stejnoramenného má, jsou ve čtyřech rozích *kapličky* a sice od vchodu v levo tmavá kaplice *dušiček*, v pravo kaplička s oltáříkem *Panny Marie královny*, na levé straně od hl. oltáře kaple *Božího hrobu* a na pravé straně kaple sv. *Jana Nep.*, kde též stojí stará cínová křtitelnice s gótickými ozdůbkami, přenesená sem z kostela sv. Valentina.

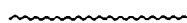
Uprostřed kostela leží v dlažbě mramorové kámen s nápisem z r. 1686, že zde jest hrobka řeholníků, ta však nalézá se až pod dlažbou dolejšího kostela, do něhož někdy sporé světlo padalo zamřížovanými otvory v dlažbě hořeního chrámu, které však nyní zandány jsou.

Do *doleního kostela sv. Ducha* vchází se z chodby konventní. Jest nyní zanedbán a téměř zcela tmavý, ano jediným oknem na východě jen velmi mdlé světlo sem vchází. Kostel ten ležel nízko a trpíval patrně povodněmi. V tomto kostele byl pohřben Jan Smiřický, r. 1443 na Staroměstském náměstí mečem odpravený,

že králi Ludvíkovi Čechy jako věrolomce líčil a jemu cestu do Prahy zrazoval. Náhrobní kameny mají zde velmistři Erasmus († 1454) i Mikuláš Puchner († 1490) a Vilém z Hradešína, místokomorník království českého († 1566) a jiní velmistrové řádu. Zde leží spisovatel Beckovský a Pospíchal.

Posud spatřují se tu některé zbytky prastarého původního špitálního kostela sv. Ducha, vystavěného od blah. Anežky, totiž gotické nosiče klenbových pasů. Nynější klenba pochází teprve z doby stavby velkého kostela za Pospíchala. Až do času císaře Josefa II. konány zde též služby Boží, zejména křty a jiná posvátná přísluhování farní lidem, ku konventu příslušícím.

Nežli opustíme staroslavný konvent tento, všimneme si též ještě jedné ze znamenitostí Pražských, o níž v starých kronikách často zmínka se děje. Jest to vousatá, z kamene vytesaná hlava, zazděná v nové zdi nábrežní mezi věží mostní a klášterem — známý Bradáč. Podlé Bradáče měřili a udávali za starých časů Pražané výšku vody ve Vltavě a když vousatý Bradáč ve vodě se octl, bývalo v níže položených ulicích zle. Ještě Beckovský zmiňuje se o Bradáčovi. Čteme na př., že dne 13. června r. 1568 sáhala povodeň až do obočí Bradáče a udělala veliké škody. Vousáč ten býval zazděn na obluku ze starého mostu, na němž dům velmistrů stojí a byl teprvé, když místo pro pomník Karlův se upravovalo, přenesen tam, kde doposud se nalézá.



## 2. Klementinská kollej

s chrámy sv. Salvátora i sv. Klementa a s kaplemi  
Vlašskou a Zrcadlovou.

Počátkem třináctého století rozmáhalo se v jižní Francii a zemích sousedních bludařství Valdenských (dle kupce Valda v Lyoně zvaných), Albigenských (dle města Albi jmenovaných) i jiných, kteří víru i mravnost lidu katolického podkopávali a úžasně rychle celé kraje od Církve trhali. Když bylo nejhůře, vzbudil Bůh dva svaté muže, Františka a Dominika, kteří horlivostí a pokorou svou dovedli mnoho bludařů obrátiti a založením dvou řádů vydatný prostředek k vyléčení broživého neuhu kacířstva poskytnouti.

*Sv. Dominik*, rodem Španěl, působil delší čas jako chudý missionář k nápravě Albigenských kacířů, založil duchovní řád, jehož hlavním úkolem bylo kázati slovo Boží, pročež řád ten

kazatelským nazván jest. Řád ten šířil se velmi rychle a vynikli záhy i pěstováním věd a mnohými výtečníky, z nichž nejslavnější byl sv. Tomáš Akvinský, největší křesťanský mudrc a bohoslovec středověký.

Trvaje v Římě, přijal sv. Dominik do řehole své tři Slované, Moravana Hynka a Slezany rodné bratry Jacka (Hyacinta) a Česlava a ti vrátivše se do vlastí svých, šířili řeholi tuto v krajích slovanských. Národ český, maje vřelou účast v životě církevním, záhy přijal duchovní syny sv. Dominika, nebo již r. 1226, tedy v šestém roce po smrti svatého tohoto zakladatele řádu († 1221) přišli *první Dominikáni do Prahy a zřídili si u kostelíka sv. Klementa na Poříčí skromný klášter*. Dle podání přivedl je sem sám blah. Česlav z Polska a to bezpochyby ku prosbě někdejšího biskupa Pražského Pelhřima.\*)

Na Poříčí byli Dominikáni pouze šest let a r. 1232 přestěhovali se na příhodnější místo *k mostu na Starém městě*, kde již od XI. století stál *kostel sv. Klementa*. Stalo se to prý z vnuknutí pobožné ženy Trubky dle rozkazu sv. Klementa, ve snách jí zjeveného.\*\*\*) Hlavním podporovatelem Dominikánů při novém tomto založení byl nepochybně biskup Pelhřim, jenž v klášteře tomto bydlel, při něm kapli Nanebevzetí Panny Marie založil a oltář sv. Bartoloměje zřídil i nadal, u něhož dle vůle své r. 1240 pohřben byl. Dominikáni, od starých Čechů *kazatelové* či *predikátoři* nazývaní, došli záhy obliby v lidu i podpory od panstva a vystavěli si u mostu rozsáhlý klášter, v němž prý až 120 mnichů bývalo. V klášteře tom konaly se sněmy i jiné slavnosti. Roku 1281 odbývali zde čeští páni za Otíka Braniborského sněm, na němž jednáno o vydání mladého krále Václava II. Roku 1317 měli v tomto klášteře páni sněm v příčině sporu s králem Janem. Roku 1340 ustanovil zde Petr z Rožmberka, hejtman království českého, přísežné. Roku 1296 byl v klášteře pohřben syn krále Václava II. jménem Jan, teprvé rok starý.

---

\*) Tomkův Dějepis Prahy I. 157—159. Drahé kameny z koruny sv.-Václavské. I. 111. Frindova Kirchengesch. II. 272—280. Dra. Borového Dějiny diecése Pražské 99.

\*\*) Dalimilova Kronika česká (v Praze 1877) LXXX:

„Tehdy u sv. Klimenta u mosta přízednicě (t. j. poustevnice) bieše, ta sobě pravé jmě Trubka jměše.

Ta je sě mluviti,

že sv. Kliment velí jím u mosta sobě slúžiti.

Pro to predikateře z Pořiechie vynidú

a k sv. Klimentu k mostu přijidú.“

Nedlouho po příchodu Dominikánů do Prahy objevily se v Čechách stopy *bludařů*, proti nimž hlavně řád kazatelský založen byl. Nejprve mluví se o kacírích v Čechách r. 1244, kteří prý tak se tu rozmohli, že měli jakéhosi arcikacíře i za papeže a jedem učení jeho se otravovali. Byl to nějaký způsob Albigen-ských a zdá se, že u nás r. 1244 hlavně zásluhou Minoritů a Dominikánů aspoň větší částí zmizeli.

Avšak hned r. 1257 potom objevili se v Čechách mírnější, ač neméně nebezpeční Valdenští, kteří rozšiřovali se u nás tou měrou, že za krále Jana měli prý v diecési Pražské svého arcibiskupa a sedm biskupů a páchali prý hroznou nepravostí. Dominikáni znali nejlépe bludaře tyto a proto přiměl k jich naléhání král Jan biskupa Pražského k tomu, aby jako v jiných zemích, i v Čechách a to v Praze zřízen byl k vyhubení kacírstva stálý *úřad inkvisitorů* či vyšetřujících soudců papežských, kteří, jako všude jinde, i u nás bývali obyčejně z řádu sv. Dominika. Někteří kronikáři (Hájek, Dubravius) tvrdí, že prý během jednoho měsíce r. 1315 bylo v Praze čtrnáct kacírů úřadem inkvisičním usvědčeno, rameni světskému odevzdáno a upáleno. \*)

Klášter sv.-Klementsý nabyl r. 1311 důležitosti tím, že v něm od tohoto roku inkvisiční soud své sídlo měl, až r. 1342 vystavěn byl pro úřad ten zvláštní dům u kostela sv. Jana na zábradlí (na Františkově nábřeží blíže mlýnů).

Roku 1341 poskvrněn byl klášter u sv. Klementa strašnou vraždou. Slezský inkvisitor Jan Švenkfeld, byv z Vratislavě vypuzen, přišel do Prahy domáhat se práva na dvoře královském a bydlel u sv. Klementa. Tu vnikli do kláštera dva, od kacírů najatí vrazi, vylákali tohoto kněze pod záminkou zpovědi z bytu a zbodali ho dýkami tak, že ihned byl mrtev. Dominikáni ctili jej potom jako blahoslaveného mučedníka. Z události té poznáváme jasně, jak nebezpeční lidé tito bludaři byli a chápeme, proč proti nim tak přísně vystupováno bylo. \*\*)

Dominikáni, náležejíce mezi mnichy žebravé, neměli míti nemovitých statků, měli však darováním dobrodinců různé stálé roční platy dílem na domech v Praze, dílem na statcích venkovských. Největší nadání takové bylo z r. 1405, totiž 11 kop na vsi Zvíkovci u Rakovníka, později od r. 1418 na Lubenci u Petršpurku. Někaký čas měli dům u kostela sv. Linharta, ježž Kateřina

\*) Avšak Palacký (Radhost II. 436.) toho důvodně popírá. Viz též článěk Bedř. Spiesse v Světozoru r. 1871 str. 544.

\*\*) Frindova Kirchengesch. II. 274. Tomkův Dějepis I. 507. 554.

z Fuchsberka jim darovala a který před r. 1301 prodali jeptiškám Dominikánkám u sv. Anny na Malé straně.

Zpočátku náležel klášter sv. Klementa k dominikánské řeholní provincii sv. Hyacinta českopolské, za Karla IV. byla však zvláštní *česká provincie* tohoto řádu a obsahovala tyto *mužské kláštery dominikánské*: v Praze, v Litoměřicích (založ. 1236), v Turnově (1250) v Lounech (1253), v Nymburku (1257), v Jablonné (1251), v Budějovicích (1253), v Klatovech (1258), v Plzni (1220), v Král. Hradci (1250), v Písku (1250), v Ústí, ve Stríbrě, v Kolíně, v Chrudími, ve Zvoli u Jaroměře a v Ústí nedaleko Tábora.

V klášteře Pražském byli *převoři*: Johl (1365), Václav Fertia (1401—1405), Jan (1406), Václav (1406), Ondřej (1409—1410), Hanušek (1415).

Jako proti jiným žebravým mnichům, brojili i proti Dominikánům v Praze Waldhauser, Milič, Štěkna a zvláště Hus, a Dominikáni účastnili se r. 1334 Pražských bouří mezi faráři a žebravými mnichy. Roku 1358 přijel do Prahy generál Dominikánů a zároveň legát papežský, rodem Francouz, jenž obžaloval u arcibiskupského úřadu Waldhausera, že proti Dominikánům kázal. V nastalém na to jitření nebyli bratří ani životem jisti, nebo přívrženci Waldhauserovi, spílající jim kacířů, hrozili jim smrtí. \*)

Roku 1374 konána v refektáři u sv. Klementa schůze farářů, prelátů, mistrů i jiných duchovních Pražských v příčině žalob proti Miličovi. \*\*)

Jako všude jinde, pěstovali Dominikáni i v klášteře u svatého Klementa *studie*. Měli tu dávno před založením university slavnou školu bohosloví a svobodných umění, na níž přednášeli professoři theologie a lektorové. Za krále Jana byl tu lektor Kolda z Koldic, rodem ze stavu panského, jehož král navrhl papeži Klementu V. za zpovědníka při dvoře jeho ku zpovídání Čechů, putujících pro rozhřešení od Stolicie apoštolské. Lektor Kolda byl muž učený a složil několik náboženských spisů, mezi nimi *passionál* pro abatyši sv.-Jirskou Kunhutu, jež drahocennými miniaturami ozdobil kanovník Beneš a který posud v universitní knihovně se chová. Dle rozkazu papeže Urbana V. z roku 1366, aby Dominikáni i jiní mendikanti ve svých klášterech Pražských chovali doktory bohosloví, kteří měli přednášky ve škole konati, byl v klášteře sv. Klementa jakýsi druh vysokého učení.

\*) Viz článek o Minoritech u sv. Jakuba.

\*\*) Tomkův Dějepis III. 314.



Roku 1383 uzavřela obecná kapitola řádu dominikánského, aby v klášteře Pražském byla škola pro studující celé řehole sv. Dominika ze všech zemí křesťanských. Študenti poslouchali na škole té bohosloví a docházeli akademických stupňů dle obyčeje učení Pařížského. Zvláštní smlouvou mezi generálem řádu, tehdy v Praze meškajícím a rektorem university byla tato škola r. 1383 přivtělena k vysokému učení Pražskému a universita dostala klíč ku kapli sv. Vincence v klášteře sv. Klementa. \*) Tím rozkvetl klášter sv. Klementa znamenitě, stav se semenišťem a učelišťem celého, po všech zemích křesťanských rozvětveného řádu sv. Dominika a bývalo v něm za Karla IV. prý 150 mnichů.

Dominikán Petr z Uničova, doktor bohosloví a kazatel u sv. Klementa, svědčil proti Husovi na sněmu Kostnickém a hádal se tam s Petrem Mladenovicem. Roku 1417 dostal se do rukou Husitů a pohroženo mu smrtí. Aby jí ušel, musil dne 13. března r. 1417 v shromáždění v kolleji Karlově odvolati všechny své řeči, jež někdy v Bonónii (kde r. 1410 o spálení knih Viklefových usiloval), v Kostnici a v Praze proti Husovi konal.

Dominikáni, jimž úřad inkvisitorů svěřen byl, byli od novotářů náboženských v Praze obzvláštně nenáviděni a při vzplanutí bouří husitských zakusili záhy útoky rozdrážděného lidu. Dne 8. srpna r. 1420 vrhli se Táboři ve spolku s Pražskou luzou na klášter sv. Klementa a zničili jej, při čemž kostelní zeď na půlnoci se sřítla, a 26 pacholků zabila a rovněž zahubili inkvisitorský dům u sv. Jana. Při tom byli v obou domech řeholníci, kteří se tu opozdili, ukrutně povražděni.

Klášter sv. Klementa zůstal dlouho opuštěn a v zříceninách. Následkem boření r. 1420 sřítla se dne 28. ledna r. 1466 krásná věž u kostela sv. Klementa, které obdivovali se cizí umělci do Prahy přišlí, činíce si výkresy o ní. A rouhači, dokládá kronikář, měli z toho radost, že samo padá, čeho oni nedobořili.\*\*\*) Také ostatní kláštery řádu Dominikánů v Čechách, někdy tak četné a kvetoucí, zahynuly ve válkách husitských a bratří byli v mnohých z nich upáleni i jinak ukrutně usmrceni.

Teprvé r. 1496 povolal král Vladislav II. ku prosbě katolických měšťanů Pražských několik Dominikánů z Polska do Prahy a ti obnovili část bývalého kláštera i kostel sv. Klementa a zří-

---

\*) Tomkův Dějepis II. 194. III. 123. 281. 564. 613. V. 209. Geschichte der Prager Universität v. Tomek pag. 24.

\*\*) Hájkova Kronika. A přece stalo se u nás módou, velebiti ty lidi, kterým ničení staročeských uměleckých památek působilo potěšení!

dili si tu skromný konvent, v němž nuzně žili. V ostatních částech bývalého kláštera bydlela chudina.

Roku 1503 byl v kostele sv. Klementa pohřben nejvyšší purkrabí Jan z Janovic na Petršpurce, někdy horlivý Husita, potom od Dominikánů s Církví smířený.\*) Roku 1521 dne 7. července vedrala se Pražská luza do kostela sv. Klementa, zpívala tu hanlivé husitské písně a roztřískala sochy i obrazy Svatých.\*\*)

V klášteře žili posléze jen tři Dominikáni.

Smutný byl stav katolické Církve v Praze a v Čechách v polovici XVI. století. Stolec arcibiskupský osiřel, kláštery, někdy tak četné a kvetoucí, byly větším dílem zničeny aneb tak zuboženy, že sotva bídě živořily a i v nich klesala kázeň hlavně vinou cizích mnichů. Duchovenstva katolického byl žalostný nedostatek a školy ovládány byly od nekatolíků. Německé protestantství dralo se do země české čím dále tím více a mnozí kališníci vítali je ochotně. Země česká rozervána byla sektářstvím, zmatky náboženské i politické se množily a víra katolická hynula v lidu čím dál tím smutněji. V té době rozhárané založil sv. Ignác z Loyoly „Tovaryšstvo Ježíšovo“, které vztýčilo prapor víry katolické a pod ním mocně bojovati počalo proti protestantskému sektářství. Kam Jesuité přicházeli, tam povstávaly školy katolické, tam proudil se nový život církevní. Jako někdy v XIII. století Dominikáni udatně hájili skály Petrovy proti útočníkům Valdenským a Albigenkým, tak utvořili Jesuité v XVI. věku srdnatý pluk, jenž podstoupil obranný boj proti návalu bludařství protestantského.

Zvláštní shodou stal se klášter sv. Klementa v Praze, někdy hlavní tvrz obhájců církevních, Dominikánů, ve vlasti naší proti starým kacírům, hlavní baštou nových obránců církevních v Čechách, *Jesuitů*.\*\*\*)

Kapitola sv.-Vítská poznala záhy, že by Jesuité i v Čechách k nápravě rozervaných poměrů náboženských znamenitě přispívati mohli. Za tím účelem vydal se probošt dr. Jindřich Skribonius (Písek) v říjnu r. 1552 na cestu do Vídně a požádal krále Ferdinanda I., aby Jesuité byli povoláni do Prahy. Kapitola byla

\*) Frindova Kircheng. III. 287. IV. 337.

\*\*) Palackého Dějiny V., II. 395.

\*\*\*) „Památky kolleje Klementinské v Praze“ od Josefa Svobody Š. J. v Časopise katol. duchovenstva roč. 1875 a 1876. Dra. Borového Antonín Brus z Mohelnice str. 144—149. Hammerschmidův Prodróm str. 86—103. „Jesuité“ od K. Vinařického v Praze 1866. Prag v. Schaller III. 38—73. Historie literatury české od J. Jungmanna str. 121.

ochotna, postoupiti jim čtyři své domy s kostelem sv. Maří Magdaleny na Malé straně. Ferdinand uslyšel žádost tu rád a slíbil, že jí vyhoví, a však válkou v Němcích byla věc tato odročena a teprve r. 1554 králi znova na paměť uvedena. Tu psal Ferdinand do Říma v příčině té papeži Juliovi III. i sv. Ignáciovi z Loyoly a ten poslal r. 1555 blahosl. Petra Canisia do Prahy, aby zde místo pro kollej Tovaryšstva Ježíšova vyhledal a upravil. Arcibiskup Brus z Mohelnice přijal Canisia jako velmistr křižovníků pohostinu a vykázal mu obydlí i výživu v špitále křižovnickém u mostu. Místo na Malé straně, jež kapitola Canisiovi nabízela, nezdálo se mu k zřízení škol příhodným, že bylo v ústraní, za to vyžádal si klášter sv. Klementa u mostu, kde tehdáž pouze dva Dominikáni pod převorem Bedřichem Bořechovským nuzně žili. S povolením papežským přestěhovali se na to Dominikáni do kláštera na Františku, někdy od blah. Anežky založeného, po válkách husitských však zpustlého a prázdneho, kterýž jim král Ferdinand daroval a obnovil. Do kláštera sv. Klementa stěhoval se potom dne 21. dubna 1556 Canisius s 11 Jesuity do Prahy příšlymi a ihned začali řeholníci ti zde vyučovati. Otevřeli nižší gymnasium a potom vyšší školy filosofické a bohoslovecké. Z počátku neměli mnoho žáků, ač vyučovali zdarma, a tu chodilo duchovenstvo z Prahy a z okolí na výklady filosofické a theologické u sv. Klementa, až pověst o školách těch se roznesla. O theologii přednášel první Jindřich Blisseminus, o filosofii Jan Tilanus, o řečnictví Vilém Gelder, o básnictví Silvius Flander. O výživu Jesuitů postaral se král Ferdinand, darovav jim r. 1556 pozemky pustého kláštera Celestínů v Ojvině u Žitavy, příjmy bývalého kláštera Dobroluku v Lužici a důchod 300 tolarů z komory královské. Přispěním císaře, katolických šlechticů a jiných zámožných katolíků mohli Jesuité brzo kollej svou rozšířiti, nový kostel stavěti a seminář pro chudé studenty otevřiti.

K snazšímu poznání staveb, jež Jesuité od r. 1578—1726 prováděli, jest záhodno vylíčiti *polohu starého kláštera sv. Klementa* a okolí jeho.

Na místě nynější velikánské kolleje Klementinské byly v XVI. století, když Jesuité sem přišli, 2 ulice, jedno spáleniště, 7 dvorů, poustek a prostranství, 2 zahrady, 32 větších i menších domů, klášter a 3 kostely. Celé to veliké prostranství rozděleno bylo ve *tři*, nanejmenší *ochozy*. Jeden, *nejmenší*, činily 2 domy a spáleniště na tom místě, kde nyní jest hlavní loď kostela sv. Salvátora a přední část arcib. semináře v ulici křižovnické. Zde stál v rohu ulice Karlovy a náměstí křižovnického velký dům s ko-

várnou, jež r. 1593 koupil za 1000 kop rektor Václav Šturm ku stavbě kostela. Druhý dům a spáleniště daroval r. 1580 Jesuitům kolář Stanislav Stolecký. Za těmito domy byla ulička, jež táhla se z nynější ulice Karlovy (asi směrem křížové lodi kostela sv. Salvátora pod kópulí) k severu, majíc na východní straně v rohu čelo kostela sv. Bartoloměje a vedlé něho západní křídlo budovy klášterní. *Kostel sv. Klementa* stál na přič chrámu nynějšího směrem od jihu k severu a byl poměrně malý. Na východní straně byly k němu přistavěny dvě kaple, z nichž jednu (Panny Marie) založil někdy biskup Pelhřim. Vchod do kostela z ulice byl asi na tom místě, kde i nyní tamo se vstupuje a vedlé něho na levé straně byla klášterní fortna. Na místě nynějšího presbytěre kostela sv. Salvátora stál *kostel (kaple) sv. Bartoloměje*; v rohu, kde nyní jest kaple Vlašská, byl dům a na místě jižní lodi v nynějším chrámu sv. Salvátora (asi od oltáře sv. Františka až k stěně pod kópulí) stály 3 domky.\*) Vlastní *klášterní budova* byla vystavěna v čtverhranu, jehož křídla stála na místech nynějších poslucháren bohosloveckých, zadní (východní) části knihtiskárny a asi prostředkem prvního nádvoří Klementinského. V rohu mezi nynější sakristií a severní stranou kostela sv. Salvátora byl klášterní dvůr a u něho pekárna. Tam, kde nyní stojí seminářské kůlny na dříví a dvůr se studnicí, byla klášterní zahrada. Před válkami husitskými bývala v klášteře někde v místě, kde scházela se kapitola, kaple sv. Vincence, k níž dostala r. 1383 universita klíč (snad to byla druhá z obou kaplí, přistavěných k východní straně kostela sv. Klementa). Od kostela sv. Klementa k rohu uličky seminářské, odtud k rohu ulice platnýřské a náměstí Mariánského a dále v ulici až do prostředka jejího bylo celkem 16 domů (mezi nimi pivovar asi v místech, kde nyní jest velká čítárna univ. bibliotéky), zahrada (v rohu seminářské a platnýřské ulice), 2 dvory, 2 poustky, větší prázdné prostranství (kde nyní jest dvůr před kuchyní a okny letního refektáře) a stará věž na místě nynější hvězdárny.

\*) Polohu všech budov na místě nynější kolleje udává půdorys, učiněný r. 1710 od rektora Jana Müllera. (Topografie Prahy od Schallera III.) Prof. Tomek (Dějepis Prahy II. 189) píše, že v půdorysu tom chybně kostel sv. Klementa nazývá se kaplí sv. Bartoloměje a naopak kaple tato kostelem sv. Klementa. Tomuto tvrzení slovního znatele staré Prahy lze stíží přisvědčiti. Starý kostel sv. Klementa stál až do r. 1711 a byl teprve tohoto roku bourán, aby na místě něho nynější chrám sv. Klementa stavěn byl. Nelze míti za to, že by Jesuité, stavíce r. 1578 na místě kaple sv. Bartoloměje kostel sv. Salvátora a přestavující r. 1711 starý kostel sv. Klementa, nebyli znali jména obou těchto svatých aneb že by jména ta snad zúmýslně byli zaměnili.

*Třetí ohoz domů* byl v rohu ulic křižovnické a platnýřské na místě nynějších hlavních místností seminářských. Zde stálo 8 domů a v rohu ulice platnýřské a uličky vedlé pivovaru byla *starodávni kaple sv. Eligia* tam, kde nyní jest zimní seminářský refektář. \*) Hájek nazývá ji „kaplí zlatnickou“, jinak „kaplí nemocnice predikátorů (kazatelů).“ Vystavěna byla za Karla IV. na pozemku kláštera sv. Klementa ku cti sv. biskupa Eligia, patrona zlatníků. Karel IV. daroval Pražským zlatníkům biskupskou korunu (mitru) sv. Eligia i jiné ostatky po tomto světcí, které chovali v této kapli u veliké úctě, vystavující je každoročně v den svatého patrona toho veřejně na odiv, při čemž korunu zmíněnou (dle Hájka) jedenkaždý zlatník vstavoval na hlavu svou i každého, kdož toho byl žádostiv a to pro památku toho svatého, že bývala na hlavě jeho. Podnes zachovaly se tyto vzácné klénoty a jsou majetkem společenstva Pražských zlatníků a stříbrníků. Od r. 1876 nalézají se v českém Museum. Jsou to: *Biskupská mitra sv. Eligia* na okrajích stříbrem tkaná, křišťálky vykládaná a na dolním okraji tímto (latinským) nápisem opatřená: „Léta Páně 1378. Infule sv. Eligia, přinesená od nejjasnějšího knížete a pána Karla IV., císaře římského a krále českého, darovaná jemu od pána Karla, krále Francie, která nám, zlatníkům Pražským od téhož pána a císaře našeho milostivě darem udělena byla“; dále *měděný kalich*, celý zasazený do kalicha stříbrného z doby pozdější; pozlacený *prsten* s velkým křišťálem, a krásný  $\frac{5}{4}$  lokte vysoký *kříž*, ozdobený drahokamy, v němž jest  $\frac{1}{4}$  palce široký ostatek sv. kříže. Velký kříž ten zhotoven jest r. 1738. Kaple sv. Eligia mívala tři sousední domy, jichž výnosem byly služby Boží a potřeby kaple uhražovány. V kapli měli zlatníci své pohřby. Roku 1592 ji darovali zlatníci kolleji Jesuitů. Z pamětí velmistra křižovníků Jiřího Pospíchala víme, že jsa ještě převorem, pokřtil v této kapli dne 18. srpna 1665 jistého Turka, jehož nějaký Horvát z Drážďan do Prahy byl přivedl. Když nové křídlo budovy kollejní v ulici platnýřské stavěno bylo, strhli Jesuité kapli tu a vystavěli na místě, kde někdy bývala, velkou síň (nynější refektář zimní), v níž konaly se od r. 1711—1715 služby Boží na místo kostela sv. Klementa, když tento od základů znova stavěn byl.

Všecky tyto, zde uvedené domy a dvory Jesuité postupně dílem skupovali, dílem darem dostávali a na jich místě stavěli nynější kollej.

---

\*) Prodomus pag. 88. Schaller Kauřimer Kreis 185. — Dějepis Prahy od Tomka nečiní o kapli té žádné zmínky.

*Chrám sv. Salvátora* založili r. 1578, jelikož starý, malý kostel sv. Klementa i kaple sv. Bartoloměje nedostatečny byly. Roku 1581 byla část nového kostela (bezpochyby nynější presbytář s bočními loděmi) prozatím k službám Božím upravena a posvěcena. Loď hlavní a průčelí dokonány byly r. 1602 pomocí katolických šlechticů a prý též jistého bohatého žida Meysela, jenž 100 tolarů daroval. Kópuli nad křížovou lodí dal vystavěti rektor P. Martin Středa přispěním Václava hraběte Michny r. 1649, sochy na průčelí kostela jsou z r. 1659. Obě věže povstaly teprvé r. 1714.

*Kostel sv. Klementa* byl stavěn v letech 1711—1715 na místě starého, již velmi sešlého. *Kaple Vlašská* dokonána byla od Vlachů r. 1600. *Kaple zrcadlová* stavěna r. 1724. Biblotéka nad ní klenuta r. 1723. Křídlo kolleje v ulici křížovnické počato bylo r. 1653, stavba pokračovala však velmi pomalu. Počátkem XVIII. století stál již téměř celý chrám sv. Salvátora a část kolleje, kde nyní jest seminář, ostatek dostavěn byl až v XVIII. věku a sice sbudovány r. 1722 hvězdárna a r. 1726 gymnasium. Okolo r. 1726 byla celá nynější obrovská kollej hotova, ač i dále o vnitřním upravování se pracovalo.

Sotva Jesuité do Prahy přišli a ve školách, na kazatelně i v zpovědnicích působiti počali, *povstala strana nekatolická proti nim*. Sám císař Ferdinand jim radil, aby bez důležité příčiny z domu nevycházeli. Protestanté hleděli je rozličně týrati a z města vypuditi. Pokřikovali za nimi na ulici, vytloukali jim okna, hrozili, že je shodí s mostu a házeli po nich i v kostele, když mši sv. sloužili. Nenazývali je jinak, než „Jesuitskou sektou“ a znajíce dobře jejich vytrvalost a horlivost ve víře katolické, rozpalovali proti nim lid Pražský. Jesuité mlčeli, snášejíce všecko trpělivě a tím získali si vážnost lidí soudných. Dne 11. května 1609 roznesla se lichá pověst, že Václav Budovec od císařských uvězněn byl a tu ihned zástupy lidu sbíhaly se hrozivě u mostu a chystaly se vniknouti do kolleje. Jesuité hotovili se ku věcem nejhorším. V rychlosti požili všecky sv. hostie v kostele, aby jich zneuctění uchránili a připravili se k útokům rozdrážděného lidu. V tom přijel ku kolleji Budovec zdráv a sám rozehnal lid, ale pokoj nenastal, lidé tloukli po několik dní okna v kolleji i v kostele a jeden ze zástupu ustřelil dva prsty žehnajících ruky na soše Spasitele na štítu kostela a porouchal jí hlavu. Horší nebezpečí hrozilo Jesuitům r. 1611, kdy luza Pražská pod záminkou hledání vojáků Pasovských drancovala kláštery a v nich duchovní ukrutně vraždila. I ku Klementinum táhli zástupové plenitelů a chystali se Jesuity vymetati z oken a kollej vyloupiti,

tu však přijel na náměstí před kostel sv. Salvátora Jiří Vratislav z Mitrovic, protestant, a bratři Václav i Vilém z Vchynic a ukojili moudrými slovy lid, tak že odtáhl. Vratislav potom obsadil kolej a poradil Otcům, aby za sedláky se převlékli a uprchli. Po utišení bouří těchto vrátili se, avšak r. 1618 po vymetání Martinice a Slavaty, obou to žáků a příznivců Jesuitů, z oken král. hradu nastala jim nová doba pronásledování. Protestantští direktori radili jim lícoměrně, aby z Prahy odešli, sic prý přijde luza a zvěší je všecky. Rektor Coronius odvolával se na spravedlnost a žádal, aby Otcové, ač-li něčím se provinili, postaveni byli před soud. Z toho seznali direktori, že Jesuité dobrovolně neodejdou a poslali jim v sobotu před Božím hodem svatodušním přípis, že prý „Jesuité a všecka škola jesuitská království českému posavád k znamenité škodě byli, obecný pokoj rušili; proto páni direktori ráčejí všecky Jesuity na věčné časy vypovídati“ a to hned a nejdéle za týden. Jesuité požádali, aby k některému soudu státi a tam se hájiti mohli, avšak žádost ta byla zamítnuta od pánů, kteří tenkrátě odvážnou hrou svou kopali království českému hrob. Na Boží hod nazítří byl v kostelích sv. Salvátora i sv. Klementa velký nával lidu. Všickni kněží z kolleje zpovídali a v obou kostelích konána kázání při velkém pláči lidu katolického. Ukryvše stkvosty kostelní a lepší knihy své u katolíků, odcházeli Jesuité, převlečení v šaty světské, jeden po druhém z kolleje. Čtyři z nich sloužili nazítří ráno u Františkánů mše sv. a setkavše se s jinými za branou, ubírali se na Moravu. Jediný nemocný stařec, P. Neupauer, zůstal v kolleji, avšak i toho kázali protestantští direktori naložiti na vůz a odvézti na Moravu.

O kostel sv. Salvátora hašteřili se protestanté celý rok, které sektě z nich připadnouti má, až posléze dal jej zimní král Bedřich českým Bratřím, ač senior Cyrill proti tomu se vzpíral, nechtěje od posavádního kostela bratrského u sv. Šimona a Judy odejíti. Klementinum zpustlo, školy byly uzavřeny.

Hned po bělohorské bitvě vrátili se do kolleje Jesuité a mezi nimi zmíněný rektor P. Coronius. Shledali v kolleji hrozná spuštní a v seminářské kapli chlív! Kanovník Ctibor Kotva zpíval budoucí (I. adventní) neděli v chrámu sv. Salvátora slavnou mši sv. a vítal nadšeným kázáním Jesuity v Praze.

Když r. 1631 Sasové do Prahy vtrhli, poslali Jesuité své mladší soudruhy a študenty na místa bezpečná, starší tu ale vytrvali. Ačkoli velitel saský vyjednal s městy Pražskými, že kostely, kláštery a duchovní mají zůstat bez pohromy, obávali se přece

Jesuité věci nejhorších, jelikož čeští protestantští vystěhovalci, vrátivše se s vojskem saským do Prahy, proti nim hrozivě vystupovali. P. Kravařský byl na mostě od jezdce bičem přes hlavu švihnut, že omráčen k zemi sklesnul. Vydán opět rozkaz jako před 13 lety, aby Jesuité z Prahy odešli. Staroměstský purkmistr povstal proti tomu, odvolává se k podmínkám ujednaným s velitelem saským, ale bylo to marné. Jesuité byli vojskem z kolleje vedeni přes most na Malou stranu, kde přenocovali v professním domu u sv. Mikuláše, načež nazítří, na den sv. Štěpána vyvedeni jsou z města. Zůstal tu opět jediný churavec P. Combost, ale i toho vyvezli z Prahy na Kutnou horu.\*)

Do Klementina dání byli potom proti své vůli *Pauláni* od svého kostela sv. Salvátora na Staroměstském náměstí. Korrektor (kvardián) P. Adam Werner kázal v Klementinském chrámu sv. Salvátora a shromažďoval v rozervaných těchto dnech v kostele tom postrašené katolíky. Aby se Paulánům žádné příkoří nestalo, stála před kollejí dnem i nocí saská stráž, která provázela i kněze, kteří s nejsv. Svátostí odtud k nemocným chodili. Zatím však dva Jesuité, P. Švábenský a P. Kravařský, přicházeli přestrojeni za uhlíře do Prahy a sloužili v kaplích domů katolických mše svaté. Po vyhnání Sasíků z Prahy měli Jesuité u sv. Klementa nadál pokoj, jelikož Švédové r. 1648 Starého města nedobyli.

Jesuité Klementinští dobyli sobě velkých zásluh *v obraně Prahy proti nepřítelům* ve válce třicetileté. Když r. 1639 Švédové ku Praze táhli, vodili Jesuité každý den studující mládež na hradby Hradčanské a tam pečovali o zdělání náspů, posvětili akademický prapor s obrazem Panny Marie a odrazili statečně se studenty útok Švédů. Větší ještě slávy došli Klementinští Jesuité r. 1648, když Švédové zradou v noci na den 26. července Hradčan a Malé strany se zmocnili. Že nepřátelé ti hned do Starého města nevnikli, toho zásluhu měli Jesuité, zvláště P. Jiří Plachý. Když probošt Zderazský Florius a Cremona nový pluk z řeholníků a duchovních proti Švédům sestavoval, přistoupilo k němu z Klementina 122 mužů, mezi nimiž bylo 64 Jesuitů, 29 studentů z konviktu sv. Bartoloměje a 28 seminaristů sv.-Václavských. Seminář sv. Václava u kaple sv. Eligia byl jednou od Švédů ohnivou kulí zapálen, oheň byl však uhasen. Po celou dobu švédské střelby, již kromě špitálu křižovnického trpěla nejvíce kollej Klementinská a v ní kostel sv. Salvátora, konali Jesuité služby Boží v kostele sv. Klementa nedbajíce kulí, které i tam

---

\*) Obšírně píše o tom Beckovský v Poselkyni III. 158—162.



zalétaly. Obcházel také na hradbách Novoměstských, zpovídal je raněné a připravuje je ku smrti, každého dne pak na hlavní postě sloužili mši sv. a činili tu v nedělích a o svátcích příkladné kázání, tak „že každý slyše je a zpytuje svědomí své a vida příkladné a svaté jejich obcování, s Bohem se smíře, byť i v patrném nebezpečí života svého byl, na nic nedbal a bylo časem v pravdě veseleji při střelbě, nežli v městě při dobré vůli aneb banketu bydleti“.\*)

Po válkách bývala Praha navštěvována jiným nepřítelem, *morem* a i tu Jesuité Klementinští osvědčovali příkladnou obětavost a lásku. V morové ráně r. 1680 zemřelo v Praze, tehdyž málo zalidněné, 32.000 osob. Farní duchovenstvo nemohlo stačiti v zaopatřování nemocných, proto požádal magistrát kláštery o výpomoc. Na Novém městě ji poskytli Františkáni, na Starém městě a na Malé straně Jesuité. Otcové rozpustili školní mládež a měli celé dny své kostely otevřeny, kde seděli v zpovědnících, čekajíce, aby kdokoli přijde, byť i nakažen byl, s Bohem se smířil. Představení kolleje nechtěli nikoho nutiti, aby ve veřejných nemocnicích sloužil, avšak oznámili, že kdo se k službě té dobrovolně přihlásí, musí na místě vytrvati buď až do konce moru aneb až zemře a ejhle, — k této samaritánské, ale nebezpečné službě přihlásili se všickni Jesuité Klementinští! Když se to rozneslo, přicházeli Jesuité i jiných českých kollejí do Prahy hlásit se ku službám v nemocnicích. V pravdě hrdinská to obětavost a láska, která zůstane na věky krásným svědectvím o vznešeném působení Tovaryšstva Ježíšova! Do 25. srpna r. 1680 posláno do nemocnic, pokud víme, 24 Jesuitů a z nich vrátil se — jediný, ostatní všickni zemřeli! Zemřelým postaven byl na hřbitově v Košířích pomník, železný to kříž, jenž nyní se nalézá na hřbitově Vyšehradském. Má letočetný latinský nápis: „Stůj, poutníče a čti na desce této oběti lásky, pravé tovaryše Ježíšovy, *morem* uchvácené“ a jména některých zemřelých, ač ne všech.

Jesuité vynikali mnohonásobnou *činností* na školách a ústavech vychovávacích, jako kazatelé, zpovědníci, missionáři i čeští spisovatelé.

*Kollej Klementinská* dostala již r. 1562 od císaře Ferdinanda I. a r. 1571 také od papeže Řehoře XIII. právo, že rektor její mohl udíleti akademické stupně bakalářství, mistrovství a doktorství. Byla to nová *katolická universita* zvaná *Ferdinandskou*, která brzo množstvím posluchačů i výbornými učiteli vynikla nad

---

\*) Zatočilův Letopis str. 39.

starou universitu Karlovu, která jsouc v rukou protestantů, bídne jen živořila, tak že po bělohorské bitvě na ní pouze čtyři profesori přednášeli. Císař Ferdinand II. chtěl universitu Karlovu zrušiti jednak proto, že bývala hlavním ohniskem rozbrojů náboženských i politických, jednak i z té příčiny, že hmotně velice sklesla, avšak k naléhání mnohých katolíků ustal od toho a nabídl ji Jesuitům, aby spojili ji se školami v Klementinum. Jesuité váhali, ale převzali kolleji tu přece, z čehož jim později nemalé nesnáze a mrzutosti vzešly.

Císař Ferdinand III. přijal kolleji Karlovu opět ve správu státní a spojil dne 17. listopadu r. 1653 oboje učení v jedinou Karlo-Ferdinandskou universitu. Arcibiskup Pražský zůstal i nadál stálým kancléřem jejím a Jesuité měli obě fakulty bohosloveckou a filosofickou ve své kolleji Klementinské, kdežto na fakultách právnické a lékařské v kolleji Karlově přednášeli profesori světští. Od spojení obou universit rozkvetla tu obzvláště věda matematická a dějepisná. V *matematice a fysice* vynikli čeští Jesuité Jiří Böhm, slavný fysik, Valentin Stansel, proslulý hvězdář a missionář v Brazílii, Jakub Kresa, učitel hvězdářství v Madridě, Karel Slavíček, missionář, hudebník a hodinář u císaře čínského, Jan Klein, hvězdář v Praze, Ignác Franz, filosof a přírodovědec, Jan Tesánek, matematik a Stanislav Vydra, matematik a vlastenecký učitel v Praze, jenž působil na universitě dlouho ještě po zrušení řádu. V oboru *dějepisů* pracovali Václav Šturm a obzvláště slavný spisovatel a vlastenec Bohuslav Balbín.

*Universita Pražská*, někdy za Karla IV. slovní, stala se již od počátku hnutí husitského rejdištěm protikatolických bouří a tím téměř úplně zahynula. Jesuité dodali jí však nového lesku, tak že opět slynila po vsi Evropě. I protestantští studenti chodili rádi z ciziny do Prahy na učení a jen v Klementinum ročně 20—40 cizinců bývalo, z nichž mnozí zde katolíky se stali. R. 1728 bylo na školách Klementinských, totiž na gymnasium a fakultách bohoslovecké i filosofické 2158 žáků, z nichž 354 bohosloví poslouchali.

Avšak Jesuité netoliko vyučovali, byliť i *výbornými pěstouny* studující mládeže a v tom ohledu i odpůrcové jejich uznávají, že nebylo lepších vychovatelů nad ně. Přišedše do Prahy otevřeli ve své kolleji *ústav pro zámožné jinochy* (convictus nobilium), kteří výživu svou sami si platili. Ihned kanovníci sv.-Vítští, zvláště Skribonius, ucházeli se o podobný ústav pro jinochy stavů chudších, z nichž by naděje byla, že později stanou se duchovními. Byltě tehdaž smutný nedostatek katolického duchovenstva v Čechách, což bylo hlavní příčinou náboženského úpadku lidu. Jesuité

otevřeli tedy bez rozpaků r. 1559 nový ústav, „*dům chudých*“, jenž později dostal jméno „*seminář sv. Václava*“ a po čas trvání svého 7000 žáků bezplatně vychoval. Blah. Canisius sestavil stanovy tohoto ústavu a vylíčil, čeho katolická Církev do něho nadítí se může; probošt Skribonius stanovy ty dal tisknouti a rozšiřoval je, vybízejce katolíky ku podporování nadějného ústavu toho a brzo sešlo se tolik, že ústav utěšeně rozkvetl. Konvikt i seminář staly se semenisky horlivých kněží i katolických laiků, z nichž Církev brzo pomoc a podporu měla. Zprvu bydleli studenti obou ústavů v kolleji a Jesuité dělili se s nimi otcovsky o chléb. Do semináře bývali přijímáni jen jinochové čeští. Nejednou neměli Jesuité k obědu než chléb a tvaroh, ale i v nouzi živili chudé studenty, sami snášejíce bídu. Císař, kanovníci sv.-Vítští a katolická šlechta přispívali na seminář a Jesuité často chodili na studenty žebrať, zvláště dostával mnoho darů pro ně od matky své i jiných dobrodinců P. Alexander Vojt. Přispěním dobrodinců získali Jesuité pro oba ústavy zvláštní domy. Pro *konvikt* koupili r. 1560 dům u kostela, jenž někdy náležel klášteru sv. Klementa, ve válkách husitských ale odcizen byl a tu se ihned do něho stěhovalo 22 konviktorů, mezi nimiž byli i Zikmund Písnic, později kanovník sv.-Vítský a synové bavorského vévody Arnošta, Justin a Justinián. Papež Řehoř XIII. založil při konviktu tom 12 nadací pro chudší studující, zvláště šlechtice uděliv presentační právo velmožům českým panu Vilému z Rožmberka a panu Vratislavovi z Pernštejna. Tito „*alumnové papežští*“ měli se najmě k stavu duchovnímu připravovati. Roku 1660 koupila jistá zbožná vdova t. zv. panský dům v nynější Bartolomějské ulici nedaleko onoho místa, kde někdy za Karla IV. Milič z Kroměříže založil dům kajicnic „*Jerusalémem*“ zvaný a darovala jej Jesuitům, aby do něho konvikt přeložen byl a od té doby měl „*konvikt sv. Bartoloměje*“ své sídlo na tomto místě, kde Jesuité vystavěli i kostel sv. Bartoloměje posud stojící. V konviktě bývalo přes 100 studentů vychováváno. Pro *seminář sv. Václava* daroval Jesuitům svůj dům Jan Křištof z Lobkovic, později vyměnili jej Jesuité za dva jiné domy Jeronýma Vodičky, jež stály v rohu křižovnické a platnýřské ulice, a rektor Melichar Trevinius koupil r. 1598 od Jana Vostrovského za 1000 kop bývalý pivovar „*u tří červených křížů*“, do něhož seminář dán jest.

Stál v rohu ulice platnýřské a uličky jdoucí k jihu odtud, asi na místě nynější čítarny universitní knihovny, proti kapli sv. Eligia. V prvních dobách mívali Jesuité se seminářem nemálo starostí. Roku 1568 vypukl v Praze mor a školy byly uzavřeny.

Tu ujali se chudých studentů z ústavu toho arcibiskup, čeští šlechtici katoličtí a Františkáni i Dominikáni a přijali je do svých domů i dvorů, dávající jim výživu po čas moru v Praze. Když r. 1582 v Praze znova mor nastal, tu přijala katolická Plzeň pohostinu gymnasium, vysoké školy, konvikt i dům chudých studentů a vydržovala učitele i studenty, až do Prahy se vrátiti mohli. Když r. 1589 veliká drahota nastala a Jesuité studentů uživiti nemohli, tu mnozí dobrodinci přijali žáky k sobě a živili je. Roku 1618 rozešli se po vypuzení Jesuitů z Prahy ovšem i chudí studenti ze semináře a chovanci konviktu, avšak ihned po bělohorské bitvě vrátilo se do domu chudých 100 žáků a Jesuité sbírali na ně opět almužny. Císař Ferdinand II. učinil v tomto ústavě nadání pro 20 chovanců, kteří sluli Ferdinandští stipendisté a daroval semináři mimo jiné i zahradu a dům s kostelem sv. Petra a Pavla na Malostranském přivozu. Při hájení Prahy proti Švédům zapálen byl nepřátelskou kulí seminářský dům, avšak oheň byl ještě v čas uhasen. Jméno semináře vzrostlo péčí Jesuitů tak, že koupili r. 1691 od Plasského opata Ondřeje Trojera *dům v ulici dominikánské* (nynější německé technické školy) proti kostelu sv. Jiljí a převedli do něho studenty. Od té doby bývalo v tomto *semináři sv. Václava* 150 až 160 chovanců, kteří byli rozdělení ve tři oddělení. V oddělení prvním (*communitas nobilium*) byli synové z vyšších stavů, mezi nimi 24 Ferdinandští stipendisté, 4 arcibiskupští panoši a několik synů ze zámožných rodin, za něž rodiče platili. V oddělení druhém byli bohoslovci a filosofové (*communitas majorum*) stavu městského, kteří každou neděli a každý svátek v kostele sv. Salvátora hudbu provozovali a oddělení třetí (*communitas minorum*) tvořili studenti z gymnasia. Semináři náležel z nadání císařského statek Středokluky. Služby Boží konány byly pro seminaristy v sousední kapli Betlemské. V postním čase mívali filosofové učené disputace a bohoslovci kázání. Chodili do škol Klementinských. Roku 1680 navštívil císař Leopold I. se svou chotí Eleonorou seminář (ještě v starých místnostech v ulici platnýřské) a zalíbil si jej tak, že nařídil, aby každý chovanec jeho, jakmile akademického stupně mistra filosofie dosáhl, nebyl-li již rozeným šlechticem, do stavu šlechtického s predikátem „*de Lauro*“ povýšen byl. \*)

---

\*) Notitia collegii convictorum S. J. Pragae ad s. Bartholomaeum od Václava Červenky z Věžnova. V Praze 1674. Spis ten, velmi nejasně psaný, máte seminář a konvikt, že nelze uhadnouti, co kam patří. O semináři sv. Václava podávají mnohé zprávy zápisky Jana Jeníka z Bratřic v Časopisu č. Museum 1880. I. Jsou však příliš strannické.

V obou vychovávacích ústavech a na školách Jesuitů vzděláno bylo veliké množství katolických jinochů ze všech stavů, kteří v bojích za víru byli statnými obhájci Církve katolické v zemi české. Opuštěné kláštery odtud se zalidňovaly a nový život církevní počal prouditi v Čechách. Zvláštní důležitost měly *náboženské družiny studentů* na školách a v ústavech Jesuitů. Roku 1575 usneslo se 11 žáků semináře sv.-Václavského, že po způsobu jiných zařídí spolek ku cti Panny Marie. Duchovním vůdcem ustanoven jim byl Edmund Kampián Jesuita, toho času učitel řečnictví. Spolek ujal se mezi studenty a brzo přistupovali k němu i mnozí kněží a laikové, tak že již r. 1578 tato „*Mariánská kongregace*“ rozdělena byla ve tři odbory, z nichž k prvnímu náleželi kněží, professoři, bohoslovci, právníci, medikové a šlechtici, k druhému filosofové a k třetímu žáci z gymnasia. Později rozvětvila se kongregace v 6 družstev. Študenti, dokonavše svoje učení, zůstávali členy kongregace a tak se stalo, že náboženské toto družstvo čítalo po letech veliký počet údů, kteří obzvláště při katolické reformaci ve prospěch Církve velice činni byli. Slavné průvody pořádané Mariánskými sodály bývaly v Praze obzvláště v době před třicetiletou válkou veřejným osvědčováním víry před celým světem. Stalo se nejednou, že študenti jinoverci zamilovali si toto náboženské družstvo a stavše se katolíky, do něho vstoupili a potom jako horliví katolíci ve světě působili. Dva študenti bratří Jan a Vilém ze Svárova po šest let svého nekatolického otce prosili, aby k Církvi se vrátil, až jej obrátili. Také akademikové Karolinští vyžádali si duchovní cvičení, jež Jesuité s nimi ve velké síni konali.

Z vychovanců škol a ústavů Jesuitů v Praze došli velmi mnozí vysokých hodností a zásluh o Církev katolickou. Odtud vyšli arcibiskup Zbyněk Berka, slavný Jan Lohel, opat Strahovský a potom arcibiskup Pražský, kardinál biskup Olomoucký František Dietrichštejn, Šimon Brosius z Hornštejna, světící biskup v Praze, Jan Ctibor Kotva, probošt Litoměřický, „český Cicero“, Wolfgang Zelender, opat Broumovský, Jiří Pontán, generální vikář Pražský a spisovatel dějepisný, Václav Nebeský z Blumenberka, kanovník sv.-Vítský, Kašpar Arsenius z Radbusy, probošt Vyšehradský, Tomáš Pešina z Čechorodu, kanovník u sv. Víta a spisovatel dějepisný, Jan Dlouhovesský z Dlouhé vsi, světící biskup v Praze, Jan Dubravius, biskup Olomoucký a dějepisec český, Adam Bavorovský, první opat u sv. Mikuláše v Praze, sv. Jan Sarkander, jenž r. 1602 bakalářem filosofie v Praze se stal, Vilém Lamormaini, zpovědník císaře Ferdinanda II. a j. Obzvláště mnoho

katolických šlechticů došlo vzdělání a výchování u Jesuitů a ti prokázali Církvi katolické v Čechách neocenitelných služeb. Budiž zde uveden pouze Jaroslav Bořita z Martinic, známý svým pádem z okna král. hradu. Školy a ústavy Jesuitů v Praze staly se tak proslulými, že r. 1674 byli na nich chovanci z 14 rozličných národů. Rusové, Poláci, Uhři, Porýňané, Braniborci a Hesové vstupovali do konviktu šlechtického a jednou sem přišel i Mohamedán z Turecka, Simeon, syn sultána Mahomeda, jenž zde katolíkem se stal. Tak nabyly školy Jesuitů Pražských pověsti evropejské.

Sluší vytknouti, že na školy a ústavy Jesuitů stát ničím nepřispíval a že studenti školného neplatili. Jesuité vydržovali své kolleje výhradně ze zbožných odkazů a darů.

Kromě *vyučování a vychovávání* mládeže duchem katolickým poskytovali Jesuité studentům i ušlechtilou zábavu zvláště *divadelními hrami*, jichž látka vzata byla z biblických dějin. Roku 1562 dávali studenti ve velké síni v kolleji Klementinské divadelní hru „Smrt Saulova a korunování Davidovo“, k čemuž velmi mnoho lidí se sešlo. Roku 1577 vystavěli Jesuité na dvoře divadlo, v němž při ohromném návalu lidstva dávána hra „Král Saul“, jíž přítomen byl i král francouzský, tehdy v Praze meškající. Hra „Král Achab“ provozovaná tu r. 1582 trvala od poledne až do noci. Roku 1585 sepsal Jesuita Mikuláš Salius, rodem Pražan, vlasteneckou *českou* smutnohru „sv. Václav mučedník“, která provozována byla od studentů na divadle s takovou nádherou, že nic podobného posud v okolních zemích vídáno nebylo.\*) Také tajemství ze života a umučení Páně bývala v Klementinum v „pašijových hrách“ představována pro lidi všech stavů až do r. 1685, kdy hry ty vůbec zde přestaly. Nelze upříti, že tyto divadelní hry, k nimž i nekatolíci chodili, měly svou dobou velkou důležitost a přispívaly valnou měrou k tomu, že mnozí odpůrcové katolíků a zvláště Jesuitů v Praze svoje předsudky protikatolické odkládali.

Rozsáhlou a požehnanou činnost rozvíjeli čeští Jesuité na poli *kazatelství a vyučování lidu* v náboženství katolickém. V tom ohledu žádný ani ze starších ani z novějších řádů u nás se jim nevyrovnal. Přišli do Prahy v době nejhorší, kdy starý utrakvismus téměř již nadobro byl v táboře protestantském a kdy malý hlouček věrných katolíků obzvláště v Praze od sektářů, vždy směleji vystupujících, týrán a umlčován byl. Jen pevná katolická víra a statečná, i k mučednictví odhodlaná neohroženost

\*) Prag von Julius M. Schottky I. 286.

mohla v té době v Praze odvážit se k hájení starého náboženství, jímž svedený lid pohrdl a k vyvracování bludů, v nichž tonul. Jesuité podnikli tuto práci. Kázali ve svém kostele u svatého Klementa a byly jim svěřeny i kazatelny u sv. Víta, u sv. Tomáše, u sv. Jakuba a po bitvě bělohorské i v chrámu Týnském.

První Jesuité do Prahy přišli byli Němci, Nizozemci, Vlachové a Španělé a kázali většinou latinsky a dílem německy. Císaři Ferdinandovi záleželo však mnoho na tom, aby Tovaryšstvo Ježíšovo v Čechách zdomácnělo a k náboženskému vzdělání lidu českého přispívalo. Tudíž přijali r. 1564 Jesuité *12 českých a 12 moravských jinochů* do řádu a poslali je na útraty císaře do Říma, kde potřebného vzdělání nabyli a odkud do Prahy se vrátili. Byli mezi nimi zejména Václav Šturm, Baltazar Hostounský a Ondřej Pěšín a odtud měli Jesuité záhy dostatek českých kazatelů a zpovědníků. V první době slyni jako duchovní řečníci Dr. Jindřich Blissemius, blah. Petr Canisius a Čechové Šturm, Alexander Vojt a Hostounský. Václav Šturm (naroz. 1533 v Horšově Týně), vrátiv se z Říma, zapomněl skoro nadobro svůj mateřský jazyk český a počínal si zprvu na kazatelně velmi bojácně, tak že byl znova do Říma poslán, aby tam studie své dokončil. Když potom do Prahy přišel, stal se nejvýtečnějším českým kazatelem, kterého Jesuité v Čechách měli. Proštudoval důkladně nauku českých Bratří a dotíral na ně slovem i písmem, tak že mu odpovědět nemohli. Z nařízení císařského musili *Pražští židé* chodit na kázání k sv. Klementu, kde (r. 1561) jim konal náboženské přednášky německé a židovské učený Dr. Jindřich Blissemius. Židé ovšem neradi poslouchali a většina jich hleděla ke dveřím a nikoli na kazatele, mnozí pak zacpávali si uši bavlnou, avšak několik jich přece dalo se pokřtiti. Roku 1694 zavražděn byl dvánáctiletý židovský hoch Šimon Abeles od vlastního otce pomocí jiného žida, poněvadž k Jesuitům docházel a ku křtu sv. se připravoval. Roku 1696 dostal Jesuita professor hebrejštiny od císaře moc, chodit do synagog židovských a zkoumat, zdaž se tam nic rouhavého nepřednáší. Za to tiskli židé tajně a rozšiřovali knihy oplzlé a plné hanebného rouhání, až se to vyradilo a r. 1669 přes tisíc takových škvárů na náměstí Staroměstském pod šibenicí spáleno bylo. Ale židé pokračovali v hanebném díle tom dále a r. 1678 bylo jim opět množství hanebných spisů zabaveno.

Z Klementina vycházeli čeští Jesuité na *missie do krajů*, kamž je česká šlechta zvala, vykládali katechismus, říkali s lidem obecné modlitby, zaváděli slavnost Božího Těla a pouti k starým chrámům.

Z počátku měli u sv. Klementa na kázáních málo posluchačů, časem však přibývalo jich, tak že odhodlali se r. 1578 stavěti nový český chrám sv. Salvátora. Největší zásluhy získal si o svatyni tu *Alexander Vojt*, jenž tu byl prvním českým kazatelem († 1592). *Václav Šturm* získal výmluvnými kázáními svými kostelu tomu mnoho dobrodinců.

Po bělohorské bitvě učiněn byl německému protestantství v Čechách konec a v katolické reformaci měli Jesuité vynikající účastenství. Nejprvé rozvíjeli činnost na statcích některých katolických pánů Jesuité Chanovský, Kravařský, Burnatý, Slaninus, Nigrin, Joannides, Stefanides a Začal. V Praze vycházel *Vojtěch Chanovský* každodenně z Klementina a svolával zvonečkem a zpěvem děti, jež vodil do kostela sv. Vojtěcha v Jirchářích, kde je učil katechismu v píseň uvedenému. Lidé chodili za dětmi a učili se hravě náboženství. Jiný kněz Jesuita, *Bernard Oppel*, vodil dítky tímže způsobem do kostelů Božího Těla a sv. Štěpána a když to mělo požehnaný výsledek, rozcházelo se denně po městech Pražských šest Jesuitů, kteří přiváděli lid do kostelů, kde katechismus vykládali a kázali. Všude líčili, jaká byla víra starých Čechů, počínali si trpělivě a přívětivě a tak stalo se, že velmi mnozí lidé ochotně, byvše poučení, vyznání víry katolické skládali.

Od této více soukromé činnosti Jesuitů ku návratu lidu do Církve sluší rozeznati *reformaci veřejnou*, která dala se úředně jménem vrchnosti. Hlavou úřední reformační komise byl arcibiskup a prováděli ji komissaři duchovní i světští. Mezi komissary duchovními bylo ovšem mnoho Jesuitů, avšak byli tam i jiní řeholníci a kněží světští. Řád jesuitský měl v reformačních katolických snahách v Čechách důležitou váhu hlavně tím, že základem jejich byl pamětní spis, jež pro císaře vypracoval zpovědník jeho P. Lamormaini. Tam, kde poučování ve víře neprosplávalo, užívala ovšem vláda namnoze prostředků násilných k obrácení na víru, jichž žádný katolík schvalovati nemůže, avšak sluší vytknouti, že i protestantství bylo téměř všude zavedeno od pánů násilně podle protestantské zásady „Čí jest kraj, toho jest náboženství“ a že Církev ani Jesuité za výstupky surových vojáků odpovědni nebyli. Že národ český a zejména Pražané záhy k staré sv.-Václavské víře svých předků přilnuli, toho důkazy podány v letech 1631 a 1648, kdy protestantští Sasové a Švédové marně se namáhali, lid náš od víry katolické odvrátiti. Stkvělé hájení Prahy proti Švédům dosvědčuje, že protestantství mezi Pražany nemělo příliš pevných kořenů. Po vybití Sasů z Prahy zavedli Jesuité u sv. Salvátora každou první neděli v měsíci slavné společné sv. přijímání.



Když celá země pokatoličena byla, nastávala Jesuitům práce nová. Na *vinohradech* kolem Prahy bydlelo mnoho vinařů, kteří válkami velice schudli. Nepatřili k žádné faře a měli jen tu a tam kapli, v níž po 200 let žádná bohoslužba nekonána. Mladý Jesuita Adam Klement začal k nim choditi, poučoval je, získal si důvěru jejich a tu lidé ti, dříve zanedbaní, založili mezi sebou náboženské bratrstvo, podobné Mariánské kongregaci studentů a začali staré zanedbané kostely a kaple na Zlíchově, u sv. Pankráce, v Podolí, ve Vršovicích, v Michli a v Šárce obnovovati a dva Jesuité konali v nich služby Boží. Důvěra vinařů k Jesuitům vzrostla, když v morové ráně r. 1680 a 1713 jich kněží ti neopouštěli; r. 1680 zemřel mezi nimi P. Adam Gayer a r. 1713 zemřeli morem na vinicích P. Pavel Šimonides, P. Jiří Karas a P. Ferdinand Richtik. Roku 1669 vyzradili vinaři protestantského predikanta, jenž lstivě do náboženského jich bratrstva zapsati se dal a potají proti víře katolické jich podněcoval, a ten prozradil potom před soudem sedm jiných predikantů, kteří v Praze ukryti byli. Od té doby chodilo každou neděli a každý svátek 16 Jesuitů na vinice kolem Prahy kázat a katechismu učit.

V Klementinum skládalo každoročně 20—40 cizinců *vyznání katolické víry*. Pověst o Pražských Jesuitech přilákala sem i generálního superintendenta braniborského *Ondřeje Fromma*. Docházel do kolleje, kde míval s Jesuity prudké učené náboženské hádky a konec byl ten, že se stal katolíkem. Potom odešel do svého domova a přivedl svou manželku a pět svých dospělých dětí do Prahy, kde celá tato rodina do lůna Církve přijata byla. S povolením a příslušným slibem své manželky byl vysvěcen na kněze a slavil na Boží hod Svatodušní r. 1668 u sv. Salvátora první svou mši sv. Brzo potom vstoupili učený muž ten i dva synové jeho do kláštera Strahovského.

O Jesuitech Klementinských zachoval nám z XVI. století český Bratr Jan Blahoslav v životopisu Jana Augusty zajímavé zprávy, které mají pro ocenění tohoto řádu velikou důležitost, že psal je nekatolík a odpůrce Jesuitů. Jan Augusta a tovaryš jeho Jakub, byvše po 13 let u vězení na Křivoklátě, byli od pana Viléma z Hradešína r. 1561 přivedeni do kolleje sv. Klementa, kde Jesuité je měli ve víře katolické vyučovati. Byli tu 7 neděl a 2 dny v mírném vězení, majíce čistou světnici se 7 okny. Stravu měli výbornou, ježto Jesuité svému kuchaři Čechu rozkázali, aby jim jídla po česku strojil. Jesuité docházeli k nim a měli s nimi náboženské hovory, zvlášť to byli dr. Henrich (Jindřich Blissemius) a kazatel Štěpán, „hlava velmi bystrá a zběhlá“. Ačkoliv

Augusta i Jakub velmi tvrdošijni a neustupni byli, chovali se k nim Jesuité velmi laskavě, pozvali je jednou i k obědu do refektáře a když kdysi vězňové ti teplé vody požádali, aby si nohy umyli, přišel mladý Jesuita k nim, sám jim nohy myl a potom každého v koleno políbil. Sami uznali, že Jesuité „všecko své obcování zevnitřní velmi nábožně a tvárně vedou“.\*) Jako všude jinde, konali Jesuité i v chrámech sv. Salvátora a sv. Klementa *služby Boží* s velkou horlivostí a slávou. V „českém kostele“ u sv. Salvátora bývalo v XVIII. století denně slouženo 50—60 mší sv., v nedělích a o svátcích konána kázání česká (od r. 1696 též ranní exhorty německé), 17 zpovědníků tu sedávalo a do roka 100.000 až 200.000 sv. hostií při stolu Páně se tu rozdávalo. Jesuité šířili v lidu obzvláštěně úctu ku sv. patronům českým a na statcích, jež kollejím a konviktům náležely, stavěli rádi kostely a kaple ku počtě jejich. O rozšíření úcty k sv. Janu Nepomuckému pracovali neunaveně a že tento náš svatý patron po celém katolickém světě znám a vzýván jest, toho přední zásluhu měli Jesuité. Štědrými dary katolických velmožů domohli se Jesuité v Praze a v Čechách velikého bohatství, avšak nepovažovali je za majetek svůj, nýbrž za jmění studentů a škol, jež vydržovali bezplatně. Také o *chudinu* pečovali otcovsky. P. Jan Hubacius († 1656) žebрал v domech zámožných na chudé a nebylo chatrče v Praze a v okolí, které by byl neznal, ani žaláře, kam by byl nedocházel konat skutky milosrdné lásky.

O rozsáhlém působení Jesuitů na školách podává svědectví *seznam ústavů* jejich v *zemích koruny české* z r. 1696.

Měliť vyučovací a vychovávací ústavy v Praze u sv. Klementa s 1390 studenty, 230 konviktory a 6 kongregacemi, u sv. Mikuláše s 422 studenty a 4 kongregacemi, u sv. Ignáce s 290 studenty, 40 konviktory a 2 kongregacemi, dále v Březnici, v Brně, v Hradci Jindřichově, v Hradci Králové, v Hradišti, v Chebu, v Chomútově, v Jičíně, v Jihlavě, v Kladsku, v Klatovech, v Krumlově, v Kutné Hoře, v Lehnici, v Litoměřicích, v Nyse, v Olomouci, v Opavě, v Opolí, ve Svídnici, v Hiršberku, v Telči, ve Vratislavi, v Břehu, v Znojmě, v Zaháni, v Košumberku a v Tuřanech. V těchto domech bylo jmenovaného roku 7155 *studentů* na školách a každoročně mívalo tu na 1000 *chudých studentů* úplnou výživu zdarma.

Jesuité stavěli všude *znamenité chrámy a kolleje*. Že se to dalo namnoze slohem parukovým, nelze jim vytýkati, jelikož tehdáž

\*) Výbor z literatury české od K. J. Erbena. II. str. 1443.

v celé Evropě jinak se nestavělo. Nádherné chrámy stavěli ku cti a slávě Boží a velkolepé kolleje pro pohodlí studentů, spokojující se sami prostými jizbami se skromným nábytkem.

Žádný řád nemohl se honositi tak velikým počtem *znamenitych a učených mužů*, jako Jesuité. Že zachovali po všecky časy vzornou řeholní kázeň a vynikali horlivostí pro víru a čistotou mravů, i nepřátelé jejich dosvědčiti musili.

Jesuité přednášeli na školách svých po tehdejším zvyku latinsky, avšak *hleděli si pilně i češtiny*. Mnozí výborní čeští kazatelé a spisovatelé Jesuité byli rodem Němci a naučili se češtině teprve v řádu. Na znamení zvonečkem dané cvičili se Jesuité Klementinští hned v prvních letech po příchodu svém denně hodinu v jazyku českém.

Že Jesuité nebyli nepřáteli jazyka českého, toho důkazem jest dlouhá řada *českých spisovatelů* z jich řádu, z nichž (dle Jungmanna) dobře česky psali tito:

*Ondřej Modestín*, rodem z Král. Hradce, jenž několikráte česky kázal v Moskvě před velkoknížetem Basilem, 2 české spisy (mezi nimi cestopis do Moskvy) vydal, česky u sv. Salvátora kázal a r. 1601 zemřel;

*Baltazar Hostounský*, jeden z prvních 12 českých Jesuitů, vydal 10 náboženských knih († 1600);

*Jakub Colens*, rodem z Plzně, kazatel u sv. Jakuba v Praze, vydal 5 českých spisů († 1623);

*Vojtěch Šebastián Berlička*, jinak Scipio řečený, rodem z Plzně, složil 5 českých knih († 1611) a

*Jakub Beskovský*, rodem z Čístovic, přeložil spis latinský († 1624).

Kromě nich vydali české spisy:

*Mikuláš Salius*, již uvedený, sepsal truchlohru „sv. Václav“;

*Jiří Konstanc*, rodem z Řepína, sepsal 8 spisů, mezi nimi dobrý brus jazyka českého († 1673);

*Jan Drachovský*, rodem z Třeboně, napsal českou mluvnici († 1644);

*Jan Kořínek*, naroz. v Čáslavi, sepsal „Staré paměti Kutnohorské“ († 1680);

*Jiří Plachý* (Ferus) z Horšova Týna, kazatel u sv. Salvátora, vydal 49 českých spisů, mezi nimi „Mappu katolickou“ a modlitební knihu „Zlatý nebe klíč“, která posud v lidu našem oblíbena jest († 1659).

*Felix Kadlinský*, rodem z Týna, vydal 8 českých knih a mezi nimi spis básnický „Zdoroslavíček“, překlad z něm. Fridricha Spee († 1675);

*Vojtěch Chanovský*, horlivý missionář, vydal 2 české spisy († 1645);

*František Heilmann* sepsal 5 kazatelských děl († 1744);

*Václav Šturm* († 1601), proštudovav důkladně učení českých Bratří, vydal proti nim 7 spisů českých polemických, na něž mu zprvu odpovídali, až umlkli.

*Jan Kleklar* († 1703), professor a missionář, vydal 2 české spisy;

*Jan Tanner*, rodem z Plzně († 1694), sepsal 3 knihy, mezi nimi život a ctnosti p. Albrechta Chanovského;

*Daniel Ignác Nitsch*, vydal r. 1709 celoroční kázání v silném svazku „Berla královská Jesu Krista“;

*Jan Barner*, rodem z Jičína († 1708), vydal 4 české spisy;

*Václav Matěj Šteyer*, rodem z Prahy, sepsal 9 spisů českých, mezi nimi Postillu katolickou a spis o způsobu, jak po česku dobře se psáti má. Matka jeho založila „Dědictví sv. Václava“ k vydávání náboženských českých knih, které v XVIII. století mělo jistinu 16.000 zl. V letech 1677—1715 vydalo Dědictví „biblí sv.-Václavskou“, kterou zpracovali Šteyer, Barner a Konstanc. Knihy Dědictvím vydané byly od Jesuitů mezi lid buď rozdávány, buď lacino prodávány.

*Antonín Koniáš*, rodem z Prahy, horlivý kazatel (kázával někdy i pětkrát denně, ač churav byl) a missionář, vydal 8 českých spisů a zničil množství českých nekatolických knih, dávaje lidu za ně spisy katolické, zvláště Dědictvím vydané. Z toho začali mu František Pelcl a Rafael Ungar činiti trpké výčitky, které podnes neumlkly, ačkoli novějšími bádáními se ukázalo, že Koniáš hubil pouze špatné, víru a mravy hubící spisy, které lidu nebezpečny byly.\*) Jesuité, berouce lidu české protestantské spisky, dávali témuž lidu za ně české knihy katolické, tudíž hubili ovšem protestantství, ale nikoli jazyk český. Protestantské spisky ty bývaly za hranicemi tištěny a do Čech podloudnický posílány a Jesuité ničili je z přesvědčení, dobře znajíce, jaké zmatky to cizí zboží v lidu našem tropilo.

---

\*) Časopis č. Museum roč. 37 str. 77 a 194. Článek Dra. Hanuše, bibliotekáře. Za naší doby šíří se v lidu našem t. zv. krvavá literatura, škváry to mravnost podkopávající a všickni vlastenci dávají tyto spisy na „index“. Není tudy třeba zazlívati Koniášovi, že sestavil svůj „klíč“ či seznam protikatolických knih, které hubil.

Nejslavnější vlastenec z řádu Jesuitů v Čechách byl slovatný *Bohuslav Balbin*, naroz. 1621 v Král. Hradci. Študoval filosofii v Klementině pod znamenitým učitelem Theodorem Moretem, obcoval přátelsky se staříčkým přítelem svým Mikulášem Lěczyńským, správcem professního domu u sv. Mikuláše, účastnil se r. 1648 obrany Prahy proti Švédům, byl dlouho horlivým missiionářem, šířitelem českých katolických spisů, učitelem mládeže a zemřel r. 1688 v Praze, kde v kryptě kostela sv. Salvátora pohřben byl. Sbíral horlivě po městech a zámcích českých staré písemné památky české a sepsal množství knih zvláště dějepisných, z nichž vroucí nábožnost a něžná láska k národu českému dýše. Spisy jeho, až na jeden český, jednající o životě sv. Jana Nep., jsou všechny latinské a z nich byla r. 1869 „Rozprava na obranu jazyka slovanského, zvláště pak českého“ jazykem českým vydána.

*Leopold Fabricius* z Vysokého Mýta († 1772), kazatel na Týně a u sv. Salvátora, vydal 4 česká kázání a nábožné spisy.

*St. Vydra*, Jesuita, po zrušení řádu světský kněz († 1804), sepsal první českou aritmetiku a vydal svazek kázání a tři slavnostní duchovní řeči české.

Posléze slušno vytknouti, že i slovatný učenec *Josef Dobrovský* byl rok v noviciátě u Jesuitů, až r. 1773 řád zrušen byl. Tudiž nezasloužili si čeští Jesuité těch han, které podnes u nás s mnohých stran na ně se metají. Kolik chudých jinochů vychovali zdarma, jakou obětavost osvědčovali v dobách morové rány, jak krásné stavby zanechali a kolika muži vpravdě svatými, kolika učenci a upřímnými vlastenci honosili se! Pokud Jesuité vychování mládeže v rukou měli, marně vtírala se do Čech cizácká novomódní nevěra, bylyť kolleje jejich mocnými tvrzemi víry a zbožnosti katolické a žáci jejich až na malé výminky uměli i ve světě jako katolíci žítí a víry své hájiti.\*)

Spojenému podkopnickému úsilí *nevěreckých zednářů, protestantů a pyšných Jansenistů* podařilo se, poštvati některé vlády proti Jesuitům a ty *donutily* papeže Klementa XIV., že, ač velmi nerad, vydal dne 21. července 1773 breve, jímž *Tovaryšstvo Ježíšovo zrušeno bylo*. Breve to předčítáno bylo v Praze 5. října a tím slavná kolleje u sv. Klementa měla konec. Jesuité rozešli se, odložili řeholní oděv a žili nadál jako světskí kněží dílem v úřadě učitelském, dílem v duchovní správě.

---

\*) Že měli i žáky nevděčné, dokazují zápisky Jeníka z Bratřic, již zmíněné.

V *kolleji Klementinské* bylo roku 1773 posléze 78 kněží, 65 scholastiků (kleriků) a 26 koadjutorů (bratří laiků), *celkem 169 řeholníků*. V *Čechách* byly ještě tyto kolleje a residence Jesuitů: v Praze u sv. Mikuláše, u sv. Ignáce, v semináři sv. Václava u kaple Betlémské a v konviktu u sv. Bartoloměje, dále v Březnici (27 osob), na sv. Hoře u Příbrami (8 os.), v Bohosudově (20), v Staré Boleslavi (3), v Doupově (5), v Jičíně (45), v Jeníkově (4), v Hradci Jindřichově (26), v Hradci Králové (28), v Chomútově (29), v Chebu (20), v Košumberku (7), v Klatovech (38), v Krumlově (25), v Kutné Hoře (33), v Litoměřicích (18), v Liběšicích (20), v Tuchoměřicích (4) a ve Vobořanech (12). Všechny Jesuitů bylo r. 1773 v Čechách 613 a v zemích koruny české 1068. Kollej Klementinská měla veškerého jmění 2,137.500 zl. a náležely jí statek Středokluky a zahrada pod Letnou, kterou r. 1600 paní Marie Manriquezová Jesuitům byla darovala. Konviktu sv. Bartoloměje náležely statky Chvalský, Hlubočepský i Sejpravický a jmění jeho ceněno bylo na 262.500 zl. Sv.-Václavský seminář měl jmění ceněné na 419.000 zl. Zrušením kolleje zanikly i oba výchovné ústavy, seminář a konvikt, bohoslovci stěhovali se do arcib. semináře a ostatní studenti dostali stipendia.\*)

V první době po rozpuštění Jesuitů nevěděla vláda, co počítí s velikou kollejí a kostely Klementinskými. Prozatím svěřeny byly kostely doзору faráře u Panny Marie na Louži, až r. 1777 přeložen *arcibiskupský seminář* z králova dvora u Prašné brány do předních částí Klementina. Roku 1784 zrušen blízký farní kostel Panny Marie na Louži a fara přeložena ku chrámu sv. Klementa, kde však pouze do r. 1786 se nalézala, načež ku chrámu Matky Boží Sněžné dána jest. Císař Josef II. zřídil v Klementině r. 1783 *generální seminář* k výchově duchovenstva pro celé Čechy a dal nad hlavní bránu vedlé kostela sv. Salvátora desku s nápisem: „Vzdělání duchovenstva, kteráž jest utvrzením náboženství, věnoval císař Josef II. r. 1783“. Upřímní katolíci stěžovali si však, že představení tohoto i všech ostatních generálních seminářů, jsouce od úřadů státních ustanoveni, nemají potřebných k tomu vlastností a že snaží se alumnů více v úředníky, než v kněze vychovávat. Na štěstí neměly necírkevní generální semináře dlouhého trvání, nebo již r. 1790 zrušil je ku prosbě biskupů císař Leopold II. a od té doby má v přední části Klementina své místnosti kníž. arcib. duchovenský seminář arcidiecése Pražské.

---

\*) Prag v. Schottky I. 209.

*Ředitelem semináře* jest nyní Mons. Dr. František Paul. hrabě Schönborn. Krom něho jsou tu dva místoředitelové, spirituál, prefekt konviktu studentů, a bydlí zde dva adjunkti bohoslovecké fakulty, celkem tedy sedm kněží.

---

**Kollej Klementinská**, někdy jeden z největších domů Tovaryšstva Ježíšova na světě, jest po královském hradu nejrozsáhlejší budovou v Praze, zaujímajíc plochu 3 jiter a 492·2 čtver. sáhů (1·904 hektaru). Po zrušení Jesuitů bylo uvnitř mnoho přestavováno, zvláště přepaženy byly dlouhé chodby a z některých chodeb i loubí učiněny byly síně. Uvnitř velikánské budovy té jest šest velkých nádvoří. Čtyři velké a dvě malé věže vyčnívají nad ní. V nejpřednější a nejvýstavnější části hned vedlé hlavní brány u kostela sv. Salvátora jsou *místnosti kníž. arcib. duchovenského semináře*, v nichž nalézají se dlouhé světlé chodby, refektář, domácí kaple, muséa a ložnice alumnů i byty představených a knihovna velká seminářská i menší česká alumnův. Na klenbě chodby v přízemí, která tak dlouhá jest, jako ulice křižovnická, jsou na obmítce obrazy ze života sv. Ignáce z Loyoly, nyní již valně zašlé. Dobře zachovány jsou podobné obrazy ze života sv. Františka Xav. na klenbě chodby v prvním patře, kteráž jest rovněž tak dlouhá. Jest jich 35, a dle nápisu na prvním z nich naproti schodům dal je malovati hrabě Michal František Ferd. Althan, jehož znak se zde spatřuje. Na schodech stojí sochy sv. Michala, Rafaela, Aloise, Stanislava, Josefa a anděla s obrazem kolleje Klementinské a visí tu obraz sv. Ignáce. V přízemí vchází se ze zahrady do *velkolepého letního refektáře*. V předsíni k němu jsou dvě mramorová umyvadla a dvoje dvěře, prací štukatéřskou ozdobené. Refektář tento sáhá až do druhého patra, zaujímá prostoru celého jednoho křídla budovy kollejní a osvětlen jest osmi vysokými okny. Na mohutné klenbě jsou různé štukatéřské ozdoby, zvláště jest tu šestnáct polovypuklých jinotajných postav, značících rozličné křesťanské ctnosti. Mezi oběma vchody stojí obrovská hliněná kamna z r. 1762, ozdobená vypuklými obrazy sv. Františka Xav., sv. Ignáce a jiných čtyř světců z Tovaryšstva Ježíšova. Nad kamny vymalován jest na stěně obraz Krista Pána v Betánii u Lazara, Marie a Marty. Na druhém konci zaujímá celou stěnu až ku klenbě převeliký obraz na plátně, představující svatbu v Káni galilejské, jež maloval dle Pozziho řeholní bratr Jesuita Touš r. 1710 (letopočet ten nalézá se na obojku hezkého psa v levém rohu). Po stěnách visí celkem 13 větších a menších podobizen

arcibiskupů Pražských, mezi nimi nejnověji i podobizna J. E. kardinála Schwarzenberga od malíře Knoblocha, dále obrazy sv. kříže, sv. Jana Nep. a sv. Ignáce přijímajícího Tělo Páně.

Krásný tento refektář svou velikostí a vkusným vyzdobením činí mocný dojem na příchozího. Osvětlen jest jakož i celý seminář i kůr kostela plynem. Dne 20. září 1873 byla zde u přítomnosti obou velepastýřů, kardinála arcibiskupa Pražského i arcibiskupa Olomouckého knížete Bedřicha Fürstenberga konána slavnostní schůze za příčinou devítistoleté ročnice založení biskupství v Praze.

V křídle budovy k ulici platnýřské jest menší, *zimní refektář* na místě, kde stávala již za Karla IV. kaple sv. Eligia. Na památku, že zde svatyně bývala, stojí nad refektářem v ulici na štítu střechy kříž. V prvním patře nalézá se *komora* (depositář) přímo nad hlavním vchodem do kolleje, kde chovají se drahocenné kostelní paramenty, krásná stříbrná monstrance a vzácná památka, klobouk sv. Františka Borgiaše, třetího generála Tovaryšstva Ježíšova. Ve *velké síni* v bytu ředitelově visí podobizny ředitelů semináře ač ne všech, a jediný svého druhu obraz zakladatele kolleje Klementinské, bl. Petra Canisia, jenž vypočten jest tu, an sedí, maje v ruce péro a u nohou psa, jenž trhá bludařské knihy. V druhém patře visí na dlouhé chodbě obrazy křížové cesty a ve východním křídle upravena jest velká síň v *domácí kapli* (oratoř) alumnů. Jediný oltář, stojící tu, má pěkný obraz Srdce Páně a menší obrázek Matky Boží. Na stěnách visí tu velké pěkné obrazy sv. Jeronýma, sv. Václava i Vojtěcha a Zvěstování Panny Marie a menší obrazy sv. Stanislava Kostky i sv. Aloise, sv. Alfonse, sv. Karla Borr. a blah. Anežky Přemyslovny. Z nejnovější doby jsou tu obrazy křížové cesty. Po straně stojí dubová, vykládaná kazatelna a více zpovědníček. V této kapli mají alumní své ranní i večerní pobožnosti, zde exercicie a sv. zpověď konají a o prázdninách odbývají se tu duchovní cvičení kněžstva arcidiecése Pražské. Před udílením sv. svěcení mívá tu J. E. pan kardinál arcibiskup k alumnům přípravné řeči a uděluje duchovní postřižiny (tonsuru) obyčejně zde. K duchovním cvičením alumnů i kněžstva bývá nejso. Svátost z kostela sv. Salvátora do této kaple v slavném průvodu při zpěvu přenesena. V křídle do ulice platnýřské jest jedna síň upravena za *domácí modlitebnu* pro chovance kníž. arc. studentského konviktu, v níž nalézá se na oltáříku pěkný obraz Panny Marie bez poskvrny hříchu prvotného počaté, jenž bývá po čas májové pobožnosti vystaven na hl. oltáři v kostele sv. Klementa. Maloval jej Josef Hellich. Štu-



dijní síně a ložnice alumnů nalézají se v 1. a 2. patře, místnosti studentského konviktu jsou v 2. patře s částí na bývalých, nyní přepažených chodbách.

Nad severním křídlem budovy vyčnívá na slemeni střechy úzký přístavek po způsobu vlašských klášterů s malými, nyní zazděnými okny. Tam bývala někdy chodba, kde Jesuité, majíce odtud krásný rozhled, se procházeli a hodinky modlili. Ve vikýřích bývaly jizby pro mladší řeholníky.

Místnosti arcib. semináře s dvěma v zahrady upravenými nádvořími jsou úplně odděleny od ostatních otevřených dvorů kollejních. Na prvním, největším nádvoří nalézají se v přízemí místnosti *kníž. arcib. knihtiskárny*, závodu to, jenž při rozvoji české literatury v letech čtyřicátých vynikající účastenství měl a kde tehdáž scházeli se všickni vlastenečtí spisovatelé naši. Před tiskárnou, pod okny ředitele semináře stojí v malém sadu *socha Pražského studenta* jakožto ochránce Prahy proti Švédům r. 1648, zhotovená od Em. Maxe k r. 1848 a postavená zde r. 1863.

V křídle východním na tomto nádvoří nalézají se v 1. a 2. patře *posluchárny bohoslovecké fakulty*, nejpěknější to učební síně v kolleji.

**Chrám sv. Salvátora**, jeden z největších a nejozdobnějších kostelů Pražských, stavěn jest důstojným slohem vlašským, jest 230' zdělí, 90' zšíří a má dvě věže na východní straně u presbytěře a kópuli. Budován byl v letech 1578—1602 dílem na místě bývalého gótického kostela sv. Bartoloměje, z něhož zachovaly se poněkud zdi presbytěře za hl. oltářem, na nichž z venčí jsou stopy bývalých lomených oken, nyní většinou zazděných. Také gótické okénko v jižní věži v Karlově ulici pochází ještě ze staré stavby. Ve věžích, které teprve r. 1714 vystavěny byly, visí tři zvony; v jižní dva větší, darované Jesuitům někdy od Jana Jiřího Lobkovice a od matky rektora Alexandra Vojta, a v severní jest zvon menší.

Nádherné, svého druhu v Praze jediné *průčelí* chrámu se stkvostným balkonem a sochami svatých tvoří zajímavou protivu gótické mostní věže a dává křižovnickému náměstí zvláštní půvabný ráz.

Na balkonu stojí sochy sv. Klementa, Augustina, Jeronýma, Ambrože, Řehoře a Basila. Ve výklenku štítu stojí socha Neposkvrněné Panny Marie, po stranách sochy sv. Ignáce i sv. Františka Xav., a zcela nahoře sochy Spasitele, držícího v levici země-

kouli a žehnajícího pravici světa, a čtyř evangelistů. Čtrnáct těchto soch i ozdobné květníky v průčelí zhotovil r. 1659 císař. dvorní sochař Jan Jiří Pendel. Krásné jsou hlavy i ruce těchto světců, těla jsou však nemírně krátká a jako stlačená, což umělecké ceně soch na škodu jest. Pod balkonem jsou tři mramorové vchody s vrátnými železnými. Nad hlavní branou vyryt jest nápis: „Ježíši Kristu, světa Spasiteli zasvěceno 1601.“

*Vnitřek* chrámu činí mocný dojem. Šestnáct pilířů dělí hlavní loď od pobočných, nad nimiž jsou široké pavlače a nad prostředkem vznáší se osmihranná kópule bez lucerny. Kópuli tu dal rektor Martin Středa teprve r. 1649 pro lepší osvětlení kostela vystavěti nákladem hraběte Václava Michny, jehož pozlacený znak pod galerií se spatřuje. Kostel jest dlážděn mramorem, k čemuž r. 1660 Kristina Kortesiiová 3000 zl. darovala. Světlo přichází do něho celkem 55 okny. Druhdy stával u každého pilíře oltář, nyní nalézá se tu jen 7 oltářů.

*Hlavní oltář*, mramorem hojně ozdobený, vyniká velikým obrazem na plátně, na němž Proměnění Páně představeno jest. Zdařilou tuto kopii slavného prvoobrazu Rafaelova maloval r. 1632 Jan Jiří Häring a dostal za práci tu 500 zl., pohříchu má obraz ten však málo světla. Nad obrazem jsou bílé sochy Boha Otce, Ducha sv. a andělů. Dole stojí rovněž bílé sochy sv. Klementa a sv. Bartoloměje, jimž oba staré, někdy od Dominikánů vystavěné kostely zasvěceny byly. Nad oltářem ozdobena jest klenba od Karla Kováře obrazem postav, značících čtyři díly světa. Před oltářem až k mřížce pod kópulí stojí po stranách lavice pro alumny, které bývalý ředitel semináře Dr. K. Prucha sem postaviti dal. Na pilířích z umělého mramoru po obou stranách oltáře jsou bílé sochy sv. Vojtěcha a sv. Václava. Za času Jesuitů stávaly zde ještě podobné sochy sv. Víta, Zikmunda, Prokopa a Ludmily, které všecky v třicetileté válce postaveny byly. Na kredenci nalézá se obraz Boleslavské Matky Boží.

V boční lodi severní jest mramorový *oltář sv. Ignáce z Loyoly* s pěkným obrazem, jejž daroval papežský vyslanec Spinelli za času císaře Rudolfa II. (Bydlel nedaleko odtud v Karlově ulici v domě č. p. 175—I., ozdobeném mnohými vypuklými obrazy svatých.) Na oltáři tom stojí sádrové sochy dvou světců.

V postranní lodi jižní stojí mramorový *oltář sv. Františka Xav.* zřízený r. 1646 nákladem 1500 zl. od hr. Františka Šternberka. Pěkný obraz představuje umírajícího apoštola národů indických. Po stranách jsou sochy dvou světic.

U tohoto oltáře koná se, počínaje dnem 2. prosince, každoročně devítidenní česká pobožnost o sv. Františku ráno mší sv., litaní a někdy exhortou a odpoledne o 1/2 5 hod. požebnáním, po němž dává se líbatí ostatek sv. Františka, ježž někdy generál Jesuitů kostelu daroval. Ve zdi nalézá se tu pod oknem za sklem obraz sv. Františka, udělujícího křest v Japonsku. Až do zrušení Tovaryšstva Ježíšova býval u tohoto oltáře velice ctěn dřevěný krucifix, r. 1648 kulí švédskou na mostě porouchaný a potom slavně sem přenesený. Tělo Spasitele mělo nohy ustřeleny. Vedle něho stála socha Panny Marie z mostu, která r. 1648 byla sražena, avšak bez pohromy zůstala. Náписy v jazyku latinském, německém a českém visící zde obsahovaly stručnou zprávu o osudech kříže tohoto. V době generalního semináře byly sochy ty odneseny a pohozeny a teprvé před několika lety nalezena toliko porouchaná hlava Spasitele, práce to řezbářská velké umělecké ceny, kterouž tehdejší ředitel semináře Fr. Srdínko obnoviti a na pozlacenou půdu v rámeč zasaditi dal, načež do ředitelské síně v semináři dána byla, kde posud se nalézá.

Pod kópulí stojí na straně evangelijní u zdi *oltář sv. Aloise* s pěkným obrazem prvního sv. přijímání tohoto světce v pozlaceném, bohatě řezaném rámu a u pilíře *oltář Bolestné Matky Boží* s novým obrazem od Josefa Hellicha, ježž býv. ředitel semináře Frant. Srdínko zjednal, načež bývalý zde obraz Bolestné Matky Boží do nového chrámu v Dolních Hbitech daroval.

Na epištolní straně stojí naproti u zdi *oltář sv. Stanislava Kostky* se sličným obrazem, představujícím tohoto světce, přijímajícího Tělo Páně z rukou sv. andělů a sv. Barbory. U pilíře jest *oltář sv. Jana Nep.* s obrazem od Josefa Hellicha, kterýž svým nákladem zřídil býv. ředitel dr. Karel Fr. Prucha, jenž nynější úpravu chrámu provedl a zaniklé pobožnosti vzkřísil.

Klenby i zdi chrámu ozdobeny jsou prací štukatérskou. U zdi lodí pobočních stojí 12 zpovědnic se sochami apoštolů a pod kruchtou visí obrazy sv. Ignáce a sv. Františka Xav.

V chrámu sv. Salvátora byli *pohřbeni*: Roku 1608 Jindřich Písnic, místokanclér český, r. 1610 zřídil si zde hrobku pan Bedřich z Donína, r. 1622 Jakub Horčický z Tepence, r. 1670 Marie hrab. z Rozdrážova roz. Berková, Kateřina Chanovská z Dlouhé Vsi a Ludmila Kateřina z Újezda roz. Talmberková, r. 1697 Polixena Ludmila Malovcová, r. 1712 Krištof Knaut z Fahnenschwungu a r. 1749 Filip hrabě Kinský. Náhrobní kameny jejich jsou již vyšlapány. Uprostřed kostela pod kópulí jest náhrobní kámen veliké krypty Jesuitů s letopočtem 1674 a kovovým nápisem: „Věrnýť

Bůh, skrze něhož povolání jste v tovaryšstvo Syna jeho, Ježíše Krista, Pána našeho.“

Služby Boží konají se zde nyní tímto řádem: Po celý rok bývají mše sv. v 6 a v 7 hodin, v neděli a o svátcích mají alumni, pokud školní rok trvá, v 7 hodin zpívanou mši sv. a odpoledne ve 2 hod. nešpory, jež chorálně zpívají. V době školního roku mívá zde I. německá vyšší státní reálka v dnech zasvěcených o půl 9. služby Boží.

**Chrám sv. Klementa**, stojící poněkud stranou hned za presbytérem kostela sv. Salvátora, byl na místě starobylého, věkem sešlého kostela od Jesuitů stavěn v letech 1711—1715 a od světícího biskupa Mayera na den sv. Ludmily r. 1715 posvěcen. Pocházejí z doby panování vybujnělého slohu copového, jest zvenčí střízlivý, uvnitř však velmi ozdobný. Z ulice Karlovy a z nádvoří kolleje vedou do něho dva vchody pod kruchtou. S chrámem sv. Salvátora jest spojen společnou sakristií, do níž se vchází pod hudebním kůrem. Jinak nemá zvenčí jiných ozdob, leč vížku s dvěma zvonky. Uvnitř jest jednoduší a osmi velkými okny osvětlen.

*Klenba*, rozdělená ve čtyři dílce, ozdobena jest těmito *obrazy na vápně*: Nad hl. oltářem zobrazen jest výjev ze života sv. Klementa, jenž poslán byl od císaře Trajana do vyhnanství na Taurický Chersonés, kde našel 2000 křesťanů, odsouzených k tuhým pracím v lomech. Když jednou palčivou žízni trápeni, smrti již blízcí byli, tu ku vroucím modlitbám sv. Klementa objevil se na výši skaliska bělostkvělý Beránek, z jehož podnoží proud svěží vody vytryskl, jíž křesťané žízeň svou uhasili. Událost tu znázorňuje obraz tento.

Na druhém obrazu na klenbě spatřujeme, kterak katané sv. Klementa, uvázavše mu na hrdlo těžkou kotvu, vrhají do moře. Oblouk mezi tímto a následujícím dílcem klenby má nápis zlatý: „Svatému Klementu, papeži a mučedníku posvěceno.“

Třetí obraz klenby představuje chrám, jehož otevřenými dveřmi spatřují se andělé, klečící před ostatky sv. Klementa na oltáři. Lidé sbíhají se ku chrámu.

Nad kruchtou jest vyobrazeno nebe s Nejsv. Trojicí a orodujícími sv. Klementem a sv. Aloisem a pod tím drží andělé plátno s vyobrazením kolleje Klementinské. Tyto obrazy maloval (dle K. Zapa) Václav Reiner.\*)

\*) Dle Schottky Prag I. 288. maloval je Jan Hiebel, starší malířského cechu v Praze († 1755).

*Hlavní oltář* mramorový stojí o sobě a má pěkný svatostánek a trůn pro nejsv. Svátost. Za oltářním stolem ozdobena jest zeď až do klenby velmi dovedně malováním na vápně, jež představuje mramorový oltář s bílými obrazy čtyř evangelistů, pilíři, římsami a jinými ozdobami oltářů z doby copové. Uprostřed nalézá se olejový obraz sv. Klementa, neseného od andělů na nebesa, a nejvýše obraz sv. Ignáce z Loyoly. Obrazy tyto maloval Václav Kramolín. Pozoruhodno jest na této stěně zdánlivé okénko z perleti. Po stranách oltáře jsou přiděláni dva bílí letící andělé, kteří někdy drželi veliký baldachýn, jímž oltář zdoben býval.

Kromě hlavního, má kostel ještě šest oltářů, slohem copovým provedených.

Na straně evangelijní stojí:

Za mřížkou, přímo u oltáře hlavního, *oltář sv. Heraklia* s velkou sochou sv. Heraklia a menší soškou sv. Ignáce. V skříni na oltářním stole jsou kosti sv. Heraklia a pod stolem za sklem sádrová socha sv. Jana Nep. v hrobě ležícího. U kazatelny *oltář Obětování Páně v chrámu* s pěkným obrazem. Na stole jest obrázek Panny Marie Pomocné a pod stolem za sklem socha umírajícího sv. Františka Xav. Sochy po stranách a nahoře provedeny jsou nejbujnějším slohem parukovým. Poslední, nyní obnovený *oltář sv. Anny* na této straně má pěkný obraz *rodiny Páně*, malovaný od Ign. Raaba, a pod stolem sochu sv. Maří Magdaleny v hrobě. Na straně epištolní stojí:

U oltáře hlavního, *oltář sv. Josefa* se sochami tohoto svatého a nahoře anděla Strážce. Pod stolem jest socha Spasitele v hrobě.

*Morový oltář sv. Františka Xav.*, jež na památku moru kollej r. 1713 zřídila. Na obrazu spatřujeme dole hrůzy morové rány. Nemocní padají k zemi, jiní volají, spínajíce ruce, o pomoc, v pozadí odnášejí se mrtví. Nad tímto smutným skupením vznáší se sv. František, an u Nejsv. Trojice se přimlouvá a rukama dolů ukazuje. Také sochy sv. Šebastiána i Rocha po stranách stojící a řezby nahoře poukazují k moru. Pod křížem klečí sv. Karel Bor. a anděl kyne dolů na obraz moru. Aby celek ještě důrazněji působil, rozestavil řezbář pod kříž v neladu lebky a kosti lidské. Nad svatostánkem jest obrázek sv. Aloise a po stranách sv. ostatky. Pod stolem leží socha světice Aloisie s klečícím andělem.

*Oltář sv. Línhart* s vzácným obrazem od Brandla, na němž světec ten vypočten jest, an vězňům žebná. Nad ním vznáší se sv. Vavřinec k nebesům. Na stole jest v skřínce soška sv. Jana Nep. a pod stolem za sklem ležící socha sv. Štěpána.

*Kazatelna* má na stříšce nejvýše sochu sv. Františka Xav., hlásajícího evangelium pohanům, jichž zástupcové pod ním sedí. Na řečništi jsou sochy Mojžíše a Arona a tři řezby: Sv. František křísí mrtvého, líbá nohu nemocného a vytahuje z moře raka s křížem.

*Ve výklencích* pilastrů jest *osm bílých soch* čtyř evangelistů a sv. Augustina, Ambrože, Jeronýma a Řehoře, které zhotovil Mat. Braun, od něhož jsou i řezby na kazatelně a oltářích. Nad výklenky v pilastrech a pod nimi visí *16 menších obrazů* Pána Ježíše, sv. Josefa, Augustina, Víta, Prokopa, Ludmily, Jana Nep., Václava, Zikmunda, Ignáce, Aloise, Stanislava a jiných světců z Tovaryšstva Ježíšova. Maloval je Jesuita laik Ignác Raab. Pod kruchtou stojí *pět zpovědnic* s těmito pěknými řezbami od Brauna: Marnotratného syna pasoucího vepře, Petra vedlé kohouta klečícího a plačícího, dobrého Pastýře s ovci nalezenou, kajícího Davida, sv. Ondřeje s křížem a kromě zpovědnic sv. Maří Magdaleny nad dveřmi postranními.

Kostel má dvě kruchty nad sebou, z nichž na dolejší varhany stojí, a jest pověstný pro svou akustiku. Překvapující jest zvláště ozvěna na hoření kruchtě.

Uprostřed kostela leží náhrobní kámen bez nápisu. V malé sakristii za hl. oltářem visí podobizna P. Edmunda Campiána, Jesuity, jenž r. 1578 u sv. Klementa svou první mši sv. sloužil a r. 1581 v Anglii, své vlasti, pro víru umučen byl. Jako za Jesuitů, konají se v této svatyni podnes služby Boží pro posluchače universitní. Až do r. 1862 dalo se to jen po německu, od té doby bývají tu však během školního roku v nedělích a o svátcích české služby Boží se mší sv. a exhortou v 9 a německé v 1 $\frac{1}{2}$ 11 hod. Exhorty konají universitní kazatelé, nyní Dr. Ed. Knobloch (české) a Dr. Hecht (německé). Alumni zpívají zde nešpory a slavnou mši sv. o svátku sv. Klementa. Počínaje první neděli postní, kážou nyní alumni IV. ročníku po česku v tomto chrámu odpoledne o 4. hodině v nedělích i o svátcích, kterážto kázání až do roku 1882 se konala v chrámu sv. Salvátora. V sobotu před Božím hodem Svatodušním udílí se zde študující mládeži všech škol Pražských svátost sv. biřmování, při čemž vždy jiný katecheta český a německý kázání činí. Od r. 1850 koná se v chrámu tom péčí Jednoty katolické utěšená pobožnost májová po celý měsíc květen s českým kázáním a požehnáním každého dne na večer. Ačkoli v posledních letech pobožnost ta v Praze jazykem českým ještě ve dvou chrámech, u sv. Ignáce a u Redemptoristů zavedena byla, bývá kostel sv. Klementa pořádě po celý květen k večeru naplněn

zbožným lidem, prozpěvujícím krásné naše písně Mariánské. Obraz Panny Marie bez hříchu počaté, jenž na oltáři při pobožnosti té světly ozáren jest, bývá sem dáván z modlitebnice studentů v semináři. Maloval jej Jos. Hellich nákladem Jednoty katolické.

### Vlašská kaple Nanebevzetí Panny Marie.

Brzo po příchodu Jesuitů do Prahy žádali vlašští kupci, tehdaž v městech Pražských značným počtem bydlící, aby P. Canisius jim ustanovil kněze, který by jim slovo Boží mateřským jazykem jejich hlásal. Blahoslavený Canisius určil k tomu kněze Ludvíka Flandrini, jenž v kostele sv. Klementa začal vlašsky kázati dne 21. dubna 1561, což však přestalo již v prosinci téhož roku, když morová rána vypukla. Roku 1567 dostali Vlachové znamenitého kazatele Jesuitu Blažeje Montanini a vystavěli si téhož roku malou kapli v rohu mezi kostely sv. Salvátora a sv. Klementa. Brzo potom sdružili se v náboženskou kongregaci či „Tovaryšstvo pod ochranou Panny Marie na nebe vzaté“ a založili na místě malé kaplice větší a nádhernější kapli Panny Marie, k níž základní kámen položil dne 23. července 1590 papežský vyslanec v Praze Alfons Vice-Conti. Stavba byla dovršena a posvěcena 9. srpna 1600 a zůstala předním náboženským shromaždištěm vlašské kongregace v Praze, i když později ve špitálu na Malé straně, od spolku toho založeném, kaple sv. Karla Bor. povstala.

Kaple jest mezi kostely sv. Salvátora a sv. Klementa v Karlově ulici vsunuta, okrouhlá, do bání s lucernou sklenutá a z venku jednoduchá. Nad portálem má s kostelem sv. Klementa společný balkon, na němž stojí sochy sv. Klementa a čtyř andělů. Před kópulí nad vchodem jest zvonička s dvěma zvonky. Nad mramorovým vchodem vyryt jest vlašský nápis: „Brána ku kapli slavné kongregace vlašské.“ Vnitřek jest velmi souladný a ozdobný. Pěkná bání, pod níž galerie se nalézá, ozdobena jest obrazem Nanebevzetí Panny Marie od neznámého vlašského malíře. Oltáře jsou zde tři. *Hlavní oltář* má obraz Nanebevzetí Panny Marie, malovaný r. 1813 od Berglera, prvního ředitele Pražské malířské akademie. Na epištolní straně stojí *oltář sv. Jana Nep.* s obrazem od Františka Liechtenreitera, jenž r. 1775 jako starší Novoměstského cechu malířů zemřel. Na straně evangelijní jest *oltář Panny Marie*. Kaple byla r. 1873 péčí ředitele vlašské kongregace Ludvíka Tonelli velkým nákladem obnovena. Kongregace vlašská dává

zde po všechny neděle i svátky a v slavnostní dny panovnické rodiny v 10 hodin sloužiti mši sv., při níž na kruchtě chovanci sirotčince vlašsky a latinsky zpívají. Na sv. Silvestra bývá tu k večeru požehnání s „Tě Boha chválíme.“ Až do r. 1877 konána zde jazykem vlašským postní kázání a kongregace zavede je sem opět, jakmile nalezne kazatele jazyka vlašského znalého.



### **Zrcadlová kaple Zvěstování Panny Marie.**

Náboženské družstvo studentů, jež r. 1575 pod jménem „Mariánské kongregace“ na školách Klementinských povstalo, nabylo v krátké době velikého rozkvětu a rozvětvilo se později ve více samostatných odborů. Členové zůstávali s kongregací ve spojení i po odbytých studiích. „Latinská“ či „větší“ kongregace šlechticů založila svým nákladem v kolleji Klementinské r. 1724 kapli Zvěstování Panny Marie, k jejíž stavbě z členů přispěli nejvíce hrabě Leopold Trauttmannsdorff a Duchoslav Hoy, farář Mutějovický. Kaple ozdobena byla umělým mramorem, malováním na vápně a zrcadly za 300 zl. koupenými, jež dána byla na klenbu a na zeď, kde nebylo oken, z čehož svatyně ta kaplí zrcadlovou nazvána jest. Klenba vymalována byla obrazy ze života Panny Marie. „Mariánské družstvo tří set členů vznešeného latinského bratrstva Pozdravení Panny Marie,“ jemuž kaple náležela, konalo v ní spolkové služby Boží. Po zrušení kongregace byla kaple r. 1784 zavřena a odsvěcena. Náradí bylo odtud odneseno a prodáno. Roku 1816 byla opět upravena a od té doby konají se v ní služby Boží pro mládež akademického českého gymnasia. Delší čas odbývaly se zde též v sv. témdnu konferenční přednášky, pořádané Jednotou katolickou.

Kaple má nyní jediný *oltář sv. Kříže*, zřízený teprve r. 1816 a kazatelničku. Nad ní nalézá se veliká síň universitní knihovny. V této kapli, kteráž chodbou a dveřmi spojena jest s refektářem arcib. semináře, konala se v září r. 1865 duchovní cvičení pro učitelstvo arcidiecése Pražské.







### III.

## Farní osada sv. Jiljí.

---

### 1. Farní chrám sv. Jiljí

někdy s kapitolou kollegiátní, nyní s klášteřem  
Dominikánů.

Za dávných dob, kdy živá katolická víra pronikala všechny obyvatele Prahy, konány služby Boží v tomto městě s velikou slávou a nádherou. V tom vyhledávali Pražané největší čest a chloubu svou, aby měli nejen množství krásných chrámů, nýbrž aby v nich i služby Boží důstojným a povznášejícím způsobem slaveny byly. Proto zakládány *kollegiátní, kanovnické kapitoly*, jichž předním účelem bylo konati služby Boží s větší slávou a s větším leskem zevnějším, než to jinde možno bylo.

Na Starém městě činí se již r. 1238 zmínka o kollegiátní kapitole s kostelem sv. Jiljí, již bezpochyby některý biskup Pražský založil a nadal, poněvadž biskupové Pražští byli patroni kapitoly a měli právo, propůjčovati místa kanovnická. Kostel sv. Jiljí byl jako většina kostelů v Praze původně malý. Okolo r. 1293 byl přestavován, k čemuž farář Jan odkázal 10 hřiven stříbra, a sice budován nejprve kněžský kůr. Po dokonání kůru počal biskup Jan IV. z Dražic (1301—1343) stavbu ostatní části kostela v nyníjší jeho velikosti s dvěma věžemi v průčelí, stavba dovršena však teprve později, tak že celý chrám posvěcen byl od arcibiskupa Jana Očka z Vlašimě teprve dne 4. května r. 1371. Vysvěcení dalo se s velikou slávou a u přítomnosti císaře Karla IV., císařovny Elišky, králeviče Václava, manželky jeho Johanny a množství cizích i domácích pánů. Byla to krásná gótická převysoká stavba se štíhlými pilíři, táhlými okny a vysokým, břídlicí krytým krovem. Na straně půlnoční od kostela, tam, kde nyní jest klášter, byl hřbitov a na něm stály u zdi kostelní kaple. Celkem bylo tu, pokud

známo, 13 oltářů. Na jižní straně chrámu byly budovy děkana a probošta kapitolního, fara stála proti kostelu tam, kde nyní jest technika, a škola, původně stávavši na jihu kostela, přeložena byla později r. 1373 do nového domu při hřbitovu, kde byla i budova vikářů kostela.

V kollegiální kapitole u sv. Jiljí bývalo, pokud víme, asi 41 osob duchovních, totiž probošt, děkan, 8 kanovníků, asi 12 vikářů a choralistů, farář, střídník farářův, kazatel, kněz sakristán, kněz zvoník a 14 oltářníků. Probošta, děkana i kanovníky jmenoval arcibiskup. Dle jména známi jsou *probošti* Markvart (1238), Petr, kanovník Pražský (1311), Jan, kanovník Pražský (1337—1344). Mezi probošty vynikal Odolen Boncův (1373—1380), jenž r. 1377 zapsati se dal mezi studenty práv na universitě Pražské. R. 1376 byl vypraven v poselství do Říma v záležitosti zvolení Václava IV. králem Římským a opět r. 1380 byl v cizině, snad též v službě královské, kde nejspíš také umřel. Po něm následovali Vítek z Černčic (1381—1409), jenž se stal též kanovníkem u sv. Víta a arcijahnem Bílinským, Jan Moravský (1406—1411) a Matěj z Bíliny, dříve písař a tajemník arcibiskupa Zbyňka, potom arcijahen Litoměřický (1411—1419). *Sv. Jan Nepomucký* byl asi rok, 1387—1388 kanovníkem u sv. Jiljí, kteréhožto místa se vzdal, když kanovníkem na Vyšehradě zvolen byl.

*Statky* kapitoly sv.-Jilské byly, jak se zdá, většinou odloučeny darováním od statků biskupství Pražského. Jan IV. z Dražic zlepšil statky kapitolní a vtělil farní kostel ve svém městě Příbrami kapitole, zřídil novou prebendu, která Příbramskou slula. Ostatní prebendy byly v Kojetíně, v Radňově, v Michalovicích, v Bezděkově, ve Lhotě, v Hradci, v Květinově a v Olešné. Faráři v Hradci a v Krásné hoře byli v poměru patronátním ke kapitole. Probošt měl podací kostela v Zebíně.

Kostel sv. Jiljí byl spolu farním. *Farářové* uvádějí se Jan (1293), Šimon (1338), Václav (1347), Jindřich (1377—1380), Jan ze Slavetic (1380), Oldřich z Říčan (— 1384), Duchek († 1390), Prokop (1396), Mikuláš (1405), Jan z Dubé (1408), Jakub (1410), Jindřich Falkenauer (1411—1419). Z *kazatelů* v kostele sv. Jiljí proslul nejvíce *Jan Milič z Kroměříže*. Kázal zde, počna r. 1364 česky a vrátiv se r. 1367 z Říma, pokračoval v českém kázání u sv. Jiljí, kdežto u sv. Mikuláše kázal latinsky a v Týně jazykem německým, jemuž zatím se byl přiučil. Vedl přísný, kající život, konal až čtyři kázání denně na rozličných místech a kázání jeho trvala často až tři hodiny. Učení mužové se mu obdivovali, sám mistr Vojtěch Rankův žasnul nad jeho pamětí i horlivostí

a hříšníci zatvrzelí litovali svých nepravostí, ba nejedni z nich, dojati slovy Miličovými, šli na poušť, aby hříšného světa se uvarovali. Při této horlivosti zapletl se však Milič do blouznivých náhledů o příchodu Antikrista a musil v Římě se očistiti. Kazatel u sv. Jiljí, Jan Peklo, byl mezi svědky proti Husovi, jichž výpovědi na sněmu Kostnickém čteny byly. \*)

V chrámu sv. Jiljí konány *služby Boží* s velkou slávou. Na úsvitě bývala zpívána mše sv. ku cti Panny Marie, a r. 1354 udělil arcibiskup Arnošt všem kajicníkům, kteří při této mši sv. přítomni budou aneb vůbec kostel navštíví a jemu almužnu udělí, jisté odpustky. Stával zde, jako téměř ve všech větších kostelích, též oltář Božího Těla a zbožní lidé četně navštěvovali kostel obzvláště proto, že u tohoto oltáře každý týden ve čtvrtek před vystavenou nejsvětější Svátostí zpívána byla slavná mše svatá. Roku 1380 udělil navštěvovatelům kostela v jisté dny odpustky kardinál Pileus, r. 1388 papež Urban VI. a 1415 propůjčil jisté odpustky arcibiskup Konrád ku prosbě faráře Jindřicha všem, kdož mši sv. ku cti a slávě Božího Těla v tomto kostele obcovati budou.

Ze starých pamětí se dovídáme, že v letech 1367, 1374 a 1432 povodeň až ke kostelu sv. Jiljí sáhala. \*\*)

Roku 1420 rozprášili *Husité kapitolu*, zabrali statky její a zmocnili se kostela sv. Jiljí. Kanovníci uprchli z Prahy a více se nevrátili. Děkan *Jindřich Falkenauer* meškal spolu s jinými kněžími u vyhnanství a požíval mezi nimi velké vážnosti, což z toho poznáváme, že r. 1421 duchovenstvo katolické na schůzi v Litoměřicích, dne 12. května, odřekši se odpadlíka Konráda, někdy arcibiskupa Pražského, navrhovalo biskupu Olomouckému, administratoru arcibiskupství, aby jmenoval Falkenauera soudcem při o duchovenská obročí a desátky a zástupcem svým v třech severočeských arcijahenstvích. Kollegiální kapitola u sv. Jiljí zanikla úplně. Po smrti probošta Matěje z Bíliny, žijícího ve vyhnanství, jmenoval sice r. 1439 legát Basilejského sněmu Filibert proboštem sv.-Jilským Jana z Dorníka (Tornice), avšak ten jím byl jen dle jména a po něm již ani dle jména nebylo u sv. Jiljí ani probošta, ani kapitoly více.

Dne 28. června 1432 strhlo se večer v Praze hromobití a udeřil blesk do kostela sv. Jiljí, tak že nákladný krov pod bři-

\*) Petra z Mladenovic Historie u Höflera 196.

\*\*) Tomkův Dějepis Prahy II. 170. III. 75. 149. 301. IV. 155. V. 159. Kirchengesch. Böhmens von Frind II. 174. III. 214. IV. 155. 200. 531. Prodrömus 153.

dlicí chytil od makovice a shořel shora dolů celý ve čtyřech hodinách i se všemi zvony. V kostele zabil blesk ženu, která právě toho dne pohřbívala svého utopeného muže. Husité obnovili kostel opět.

*Utrakvističtí faráři* u sv. Jiljí mívali po dvou kaplanech. Mezi nimi vynikl *Pavel ze Slavikovic*, jenž jako splnomocněnec strany pod obojí účastnil se r. 1436 jednání o povolení kompaktát čili artikulů Pražských v Jihlavě a jedním z volenců byl, kteří Rokycanu arcibiskupem volili. Roku 1437 stal se farářem sv.-Jilským *mistr Jan z Příbrami*. Byl v čas jednání o kompaktátá hlavou mírných husitských kněží, kteří smíru s Církví přáli, začez od Jana Želivského pronásledován byl. Sepsal tři spisy české a sice „Život kněží táborských“, v němž velmi rozhodně sektářství odsuzuje, „knihu proti Rokycanovi“ a „Řeči kostelní“. Roku 1437 byl též v českém poselství v Basileji a r. 1439 zvolen společně s Prokopem z Plzně administrátorem strany pod obojí. Později měl r. 1443 opět prudké hádky s Táboři na sboru Kutnohorském, přičinil se r. 1448 o utišení bouře, která v Praze proti kardinálovi Karvajalovi povstala, byl však téhož roku od Jiřího Poděbradského po dobytí Prahy s úřadu svého svržen a zemřel brzo.

Mezi utrakvistickými faráři, kteří proti králi Vladislavovi lid bouřili a papeže tupili, byl i Michal Polák, farář u sv. Jiljí. Mluvil se o něm zjevně, že není kněz řádně svěcený. Roku 1479 rozšiřoval proti přísné záповědi králově hanlivé písně protikatolické a byl za to před krále obeslán, na Karlštejně uvězněn a tam zemřel r. 1480 a pochován v kostele sv. Palmácie v Budňanech.

Roku 1483 zavolali Staroměstští konšelé faráře a požádali jich, aby k zamezení společných schůzí rozkaceného lidu posvěcení nebylo slaveno ve všech kostelích najednou, ale u každé fary obzvláštně, jak bývalo za starodávna, tehdaž, když se ten který kostel světil. Ale faráři budoucí neděli kázali proti konšelům a králi, že se jim vkládají v duchovní řády. První neděli po velkonočních bylo posvěcení u sv. Jiljí a tu někteří přiběhli s hřmotem do kostela prikazující, aby shromáždění osadníci přestali zpívati a dne toho neslařili, jinak že chtějí k poplachu udeřiti.\*)

Když bludy Lutherovy i v Praze šířiti se počaly, kázal proti nim farář sv.-Jilský Jakub, byl však za to r. 1523 od Havla Cáhery, administrátora dolejší konsistoře, z Prahy vypověděn. Roku 1526 byl farářem u sv. Jiljí Jan Rakotunsatus, později zá-

\*) Hájkova kronika česká.

roven kazatel v Betlémě. Ve farnosti sv.-Jilské žilo r. 1535 několik Adamitů či Mikulášenců, velmi nebezpečných to sektářů, jimž farář odpíral svátosti. Ti odešli v neděli provodní do Pecínova, kde farář Jiřík z Postupic svátostmi jim přisluhoval, začez byl od faráře sv.-Jilského obžalován. Omlouval se, že lidem těm na žádost a pláč jejich přisluhoval nevěda o záповědi.\*) Od r. 1540—1553 byl tu farářem Jan Kutnohorský, r. 1555 Jan Cruciger a r. 1561 Matěj Hruška, jenž sepsal kázání na nedělní evangelia. Roku 1590 žádali osadníci Vavřince Rvačovského, jenž byl v Slaném duchovním sektářským, aby jim byl u sv. Jiljí farářem a když nechtěl, žádali, aby jim byl dán děkan v Táboře Kašpar Netolický. Toho však nechtěla konsistoř potvrditi, poněvadž nechvalný život vedl, až k naléhání osadníků jej přijala s jistými podmínkami. Utrakvistická strana klesala vždy hloub. „Opat“ na Slova nech Matouš Benešovský se oženil a Netolický byl též ženat, ačkoli dolejší konsistoř výslovně farářem u sv. Jiljí jej stvrdila jen s podmínkou, bude-li se chrániti Benešovského a bude-li ženy své Anežky prázdny.\*\*)

Roku 1609 byl farářem Jan Václav Cikada neb Koleda, člen konsistoře dolejší již úplně protestantské, z níž však od císaře brzo vyloučen byl. Sepsal 7 českých knížek, kázání, modliteb a rozjímání. Nástupce jeho u sv. Jiljí, Havel Žalanský (od r. 1615) byl rozhodný protestant a plodný spisovatel, vydav 22 českých spisků náboženských, dějepisných a přírodních. Zemřel 10. března 1621. Poslední nekatolický farář u sv. Jiljí, Jan Luñacius čili Domažlický byl po krátkém času s kaplanem Janem Vršovským dne 13. prosince r. 1621 z Prahy a země české vypověděn.

Na sv. Marka r. 1624 poprvé konáno opět katolické processí z chrámu Týnského do kostela sv. Jiljí, který však jinak v letech 1621—1626 byl opuštěn.

Roku 1625 dne 7. května daroval císař Ferdinand II. na prosbu převora u sv. Maří Magdaleny na Malé straně Petra Tortellia chrám sv. Jiljí s osadou a vším příslušenstvím *Dominikánům*, tehdaž na Františku v klášteře bl. Anežky nuzně žijícím. Ti se pod převorem svým Vincencem Onorpetem z Narbonnu přestěhovali r. 1626 prozatím do budovy školní u sv. Jiljí, kterou kostelu někdy r. 1607 daroval Jan Zbyněk z Hasenburka, skoupili k tomu několik měšťanských domů na severní straně chrámu stojících a jali se na jich místě budovati nové prostranné stavení klášterní.

\*) Mikulášenci od Jos. Jirečka v Časopisu č. Museum 1876 str. 45—82. Dra. Borového Jednání kons. utrakv. 108.

\*\*) Dra. Borového Medek str. 87.

Dominikáni obdrželi i kostely někdy farní u sv. Štěpána menšího, sv. Jana na zábradlí i sv. Kříže menšího v poštovské ulici se hřbitovy a konali v nich služby Boží. U sv. Jiljí založili hned r. 1628 bratrstvo sv. růžence, které v krátkém času veliké množství údů mělo. \*) Dominikán Tomáš Nigrin, kazatel u sv. Jiljí, vydal r. 1672 pro údy bratrstva český spis „Ovoce z růží bratrstva sv. růžence.“ V klášteře otevřeli školy filosofické a bohoslovecké (studium generale), v němž klerikům řeholním i jiným posluchačům přednášeli učení řeholníci, kteří mnoho bohosloveckých spisů jazykem latinským vydali \*\*). Na těchto školách udílény členům řádu akademické stupně lektorů, bakalářů a mistrů. Když r. 1632 za vpádu Sasů do Prahy protestanté vysokých škol v kolleji Karlově se zmocnili, kdežto školy v kolleji Klementinské po vypuzení Jesuitů osiřely, napomínal Staroměstský radní Vilém Aker katolické Pražany, aby syny své do škol Dominikánů u sv. Jiljí posílali.

Bratrů žilo v klášteře r. 1710 již 46, roku 1730 jich tu bylo 44 a r. 1784 20. Konali též služby Boží v klášteře panen Dominikánek u sv. Anny.

Během času sešel starý, r. 1432 požárem zničený a od Husitů tehdaž opravený kostel tak, že již r. 1730 hrozil spadnutím. Byl do té doby gótický a měl vysokou staročeskou střechu (jaká posud na děkanském chrámu v Lounech se zachovala) a v průčelí štíhlou věž na jihu, kdežto věž severní po požáru r. 1432 kusou zůstala. Dominikáni začali r. 1733 starou budovu tu slohem vlašským přestavovati. Gótické klenutí snesli, dva pilíře znova z pískovcových kvádrů vystavěli, ostatní pilíře změnili v korintské a zdělali mnohem níže, než bývalo, klenutí. Stavbou tou zadlužil se klášter a musil sbíratí příspěvky, jež vynesly 1816 zl. \*\*\*)

Roku 1720 zemřel hrabě Václav Švihovský z Risenberka, poslední potomek staročeského rodu toho, maje teprvé 22 léta věku a pochován jest v kostele sv. Jiljí. Roku 1757 byla tu pohřbena Angela hraběnka Šternberková, řeholnice Dominikánka u sv. Anny. Pohřby dály se též do sklípků na ambitě klášterním a na hřbitově, jenž byl na jihu kostela, kde nyní malé náměstí se nalézá.

Císař Josef II. zmenšil počet bratrů v klášteře, a nařídil, aby nejlepší díl knihovny řeholní odnesen byl do bibliotéky uni-

\*) Bratrská kniha na faře u sv. Jiljí od r. 1628 (až do císaře Josefa II).

\*\*) Psané přednášky jejich posud v knihovně klášterní se nalézají.

\*\*\*) Pamětní kniha kláštera, založená r. 1650 od P. Raymunda, býv. provinciála.

versitní. Bratrstvo sv. růžence u sv. Jiljí bylo zrušeno a školy filosofické a bohoslovecké v klášteře zanikly. Mnoho klášterů Dominikánských rozpuštěno. Z řádu Dominikánského byli *českými spisovateli*: *Aleš Pařízek* (nar. r. 1748, † r. 1822) doktor bohosloví, ředitel hlavní školy v Praze, jenž však horlivě o zavedení němčiny do škol normálních se snažil. Vydal 14 českých spisů náboženských a výchovateckých. *Stanislav Voborník* (nar. 1796) český kazatel u sv. Jiljí, jenž r. 1830 vydal knihu o sv. témdnu.

Až do r. 1856 tvořily Dominikánské kláštery v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (kde však již od císaře Josefa II. žádných Dominikánů nebylo) jednu provincii. Roku 1856 spojil však generál řádu všechny kláštery v zemích rakouských, v Čechách, na Moravě a v Uhrách v „provincii císařskou“, od které doby provinciál ve Vídni sídlí. Spojení toto stalo se hlavně za tím účelem, aby tím snáze provedla se v celém řádu reforma, by všechny kláštery přijaly starou přísnou řeholi sv. Dominika.

Roku 1881 měla řehole sv. Dominika v „císařské provincii“ tyto konventy:

1. Konvent u sv. Jiljí v Praze s farou a 8 kněžími.
2. Konvent u Panny Marie ve Vídni (založený r. 1226) se sídlem provinciála, s farou a 22 bratry, totiž 12 kněžími, 3 kleriky a 7 bratry laiky.
3. Konvent u Panny Marie v Olomouci (založený r. 1220, znova zřízený v bývalém klášteře Františkánů r. 1782) s noviciátem, 5 kněžími, 7 kleriky a 4 bratry laiky.
4. Konvent u sv. Kříže v Znojmě na Moravě (založený r. 1222) s farou a 6 kněžími.
5. Konvent u Panny Marie v Uherském Brodě na Moravě (založený okolo r. 1222) s 3 kněžími a 2 frátery.
6. Konvent u sv. Jakuba v Litoměřicích (založený okolo r. 1236) s 3 kněžími a 2 frátery.
7. Konvent u sv. Václava v Chebu (založený roku 1296) s 4 kněžími.
8. Konvent u sv. Vojtěcha v Ústí n. L. (znovu založený r. 1617) s 3 kněžími a jedním fráterem.
9. Konvent v Recu v Dolnorakousích s 2 kněžími.
10. Konvent v Štýrském Hradci s noviciátem, 15 kněžími, 7 kleriky a 11 bratry laiky.
11. Konvent v Sabarii (Steinamanger) v Uhrách s 2 kněžími a 4 frátery.
12. Konvent v Šoproni v Uhrách s 3 kněžími a 3 frátery.
13. Konvent v Košicích na Slovensku s 3 kněžími a 3 frátery.
14. Konvent (residence) ve Vašváru v Uhrách s 2 kněžími a 2 frátery.

Mimo to má řád nejstarší klášter ve Frýsachu v Korutanech, jenž r. 1856 řeholnicím Dominikánkám ze Lvova na 50 let odevzdán byl.

Celkem žilo v 14 konventech provincie rakouské r. 1881 všech bratří Dominikánů 128, z nichž bylo kněží 73, kleriků 17

a laiků 38. Tři Dominikáni příslušníci provincie rakouské žijí v konventu Petrohradském na Rusi. \*)

Až do r. 1878 měl řád jediný noviciát v Štýrském Hradci, toho roku založen *noviciát* i v konventu v Olomouci, aby také jinochům českým ulehčeno bylo vstoupení do řádu. Klášteru Pražskému náleží dva deskové statky v Bráníku a ve Vysočanech. Statek Vysočanský dostal se klášteru v posledních letech náhradou za panství v Zlatnících, postoupené arcibiskupství Pražskému. Posud žije na faře Zlatnické poslední farář z konventu Pražského. Představeným konventu jest převor, nyní P. Kandid Ruth.

Na faře u sv. Jiljí působí z řádu správce farní, nyní P. František Pohl a dva kaplaní. Při chrámu jsou dvě bratrstva:

1. „*Měšťanské bratrstvo pod ochranou Panny Marie Svato-horské.*“ Založeno bylo r. 1798. Účelem jeho jest vystrojovati členům křesťanský pohřeb, sloužení mši sv. za duše jejich a vedení slavného průvodu z kostela sv. Jiljí na sv. Horu, což děje se každoročně v pondělí po Navštívení Panny Marie.

2. *Bratrstvo sv. Růžence*, znova založené r. 1879. Členové jeho modlí se každodenně při ranní mši sv. růženec a každou první neděli v měsíci koná se pro ně odpoledne kázání, pobožnost sv. růžence a průvod kostelem. Účastenství bývá utěšené.

*Služby Boží* konají se v chrámu od r. 1849 výhradně jazykem českým. *Osada* sv.-Jilská čítá 8030 katolíků kromě 250 nekatolíků a 430 židů. Matriky farní začínají r. 1659. V českých matrikách úmrtních (od r. 1672) zaneseny jsou pohřby, jež dály se na hřbitovech kostelů u sv. Jiljí, u sv. Štěpána menšího, u sv. Jana na zábradlí, u sv. Kříže menšího, v kryptě u sv. Anny a v Betlémě.

V konventě posud jest veliká knihovna a mezi rukopisy nalézají se tu i prastaré stanovy bývalé kollegiální kapitoly u sv. Jiljí. V refektáři (nyní pronajatém) jest na klenbě obraz: Nasycení zástupů na poušti. Na chodbě a schodech jsou dva pěkně řezané kříže a na chodbě v prvním patře obrazy korunování Panny Marie, sv. Jana Nep. a blah. Benedikta XI. Nad zabeďněnými vraty do konventu v ulici jalovcové zazděn jest zašlý *znak řádu Dominikánů* — pes s hořící pochodní v tlamě, v němž pes znamená bdělost a věrnost, kterou řehole Církvi sloužila a hořící pochodeň světlo víry, jímž osvěcovala národy, bludařstvím zachvácené.

**Chrám sv. Jiljí** zachoval z venčí z bývalé výstavnosti své gótické opěrací pilíře a úzká okénka v obou věžích. Severní věž

---

\*) Schematismus řádu r. 1881.



posud jest nedostavěna, věž jižní, pozdějším přístavkem zvýšená, má pěkný jehlancovitý krov z r. 1826. Na obou věžích jsou bicí hodiny. V jižní věži visí tři zvony, z nichž největší, asi 50 centnů vážící „Jiljí“ byl r. 1437 od zvonaře Jeronýma z Prahy po zkažení předešlých zvonů požárem r. 1432 přelit. Jest to *nejstarší zvon v Praze* a má krásný, vážný hlas. Zvon „Marie“ byl r. 1831 znova přelit a třetí zvon „Dominik“ pochází teprve ze 17. století.

Před hlavní branou kostelní jest kryté loubí a na něm i na stěně po obou stranách brány jsou zazděny *čtyři nyní již zašlé erby*, z nichž na jednom spatřuje se polokoník, znak to Arnošta z Pardubic, na dvou tři viní listy, znak posledního biskupa Pražského Jana IV. z Dražic a na čtvrtém znak arcibiskupství. Oba tyto velepastýři stavěli chrám sv. Jiljí.

Vkusnými zasklenými dveřmi vstupuje se do kostela. Jest posud neobyčejně vysoký, ač klenba nynější jest nižší, než bývala klenba gótická. Šest čtyřhranných korintských pilířů dělí kostel ve tři lodi stejně vysoké, kněžský kůr zakončen jest nyní polokruhovou apsidou, což patrně teprve z posledního přestavování pochází a vysoká, poloobloukovitě zakončená okna na jihu rozdělena jsou pásem ve dvě.

Pozornost vstupujícího budí nejprve *malby na klenbách*, nejpeknější to ozdoba chrámu, kterou na vápně provedl r. 1733 Václav Reiner. Velikánský obraz nad hlavní lodí představuje hájení Církve katolické od Dominikánů proti bludařům. V zadu stojí mohutný chrám s kópulí — Církev katolická. Před ním jest živé skupení: Dominikáni brání vznešené budovy církevní proti útokům nepřátel, kteří dorážejí na ni. Útočníci vedou si velmi směle, jedni staví žebříky, aby slezli hradby, jiní metají nahoru střely a jiní zlořečíce, hrozí. Avšak obranci bdí — těly svými zakrývajíce chrám, metají blesky dolů a jest viděti, že v obraně té zvítězí. Sv. Dominik bojuje křížem, sv. Tomáš Akvinský třímá monstranci s nejsv. Svátostí, a poněkud v pravo spatřují se svatí Petr a Pavel, kteří obhájcům církevním dodávají odvahy. Sv. Petr podává sv. Dominikovi hůl. Na pásce u jednoho útočníka bludaře jest napsáno: „Pryč s Tomášem a rozpráším Církev!“

Obrazem tím Václav Reiner znázorniti chtěl boj, jež Dominikáni vedli proti zapřísáhlým nepřátelům a bořitelům Církve Valdenským, Albigenským i jiným bludařům a znázornil jej znamenitě.

Nad hlavním oltářem jest na klenbě obraz, představující sv. Jiljí na poušti. Sedí před jeskyní, zadumán v tichém rozjímání. Malíř dopustil se zde toho podivínství, že dal udělat

v klenbě díru, kterou krápníky vyložil, aby představovala jeskyni. Jeskyně tato mívala na půdě okénka, jimiž do ní sporé světlo padalo, nyní jsou však okénka zandána a krásný obraz tento jest tmavou děrou nemálo hyzděn.

Obrazy na klenbě postranní lodi jižní představují výjevy ze života sv. Dominika, a v lodi severní výjevy ze života sv. Tomáše Akvinského.

Chrám má 15 oltářů, vesměs vybujnělým slohem parukovým vyvedených a namnoze nevkusnými sochami opatřených. Pouze na některých jsou pěkné obrazy. Pod kruchtou na levo stojí oltář sv. Jana Miláčka. Hlavní obraz představuje jej na pustém ostrově, kde stalo se mu zjevení. Dole jest menší obraz sv. tří Králů. Před oltářem jest hrobka Kašpara Lukáše z Luftenštejna.

V levé lodi stojí na stěně oltář sv. Floriána s větším obrazem tohoto světce a menším obrazem sv. Františka Ser. Dále stojí tu na stěně oltář sv. Vincence Ferrerského s pěkným obrazem. Po stranách stojí sochy sv. Matouše a Lukáše a dole jest obraz sv. Anny.

Levá loď zakončena jest rovnoúhelně a na konci stojí oltář sv. Václava. Zřídil jej r. 1661 Vojtěch Hložek ze Žampachu. Obraz maloval Václav Reiner. Nahore jest menší obrázek Nejvyšší Trojice a po stranách stojí sochy sv. Josefa a sv. Jana Křtitele. U dveří do sakristie visí v pěkném rámcí starší obraz Spasitele zbičovaného.

Na pilířích na levé straně stojí tři oltáře:

*Oltář sv. Doroty*, na němž dole jest menší obrázek „Božské krve,“ malovaný po způsobu v minulém století oblíbeném.

*Oltář sv. Tomáše Akvinského*. Zřídila r. 1664 Johanna Preissová. Obraz sv. Tomáše na oltáři tomto náleží mezi lepší malby. Hoření obrázek představuje sv. Alberta Velikého, jest tudíž oltář tento zasvěcen nejslavnějším dvěma mudrcům křesťanským z řádu sv. Dominika.

Na druhém pilíři stojí veliká *kazatelna*, na níž na stříšce jest soška Mojžíše, nad ní dvě desky přikázání Božích a na řečništi jsou tři řezby: Večeře Páně, Vzkříšení Spasitelovo a rozeslání učedníků do světa po dvou. V zadu pod stříškou jest řezba seslání Ducha sv.

Na třetím pilíři stojí oltář sv. Kříže. Zřídil r. 1687 Dr. D. Kreitler, jenž býval Židem a později zbožným křesťanem a lékařem se stal. U tohoto oltáře koná sv.-Horské bratrstvo své pobožnosti a stojí zde soška Panny Marie sv.-Horské.

Tolikéž oltářů stojí na pravé (epištolní) straně.

Pod kruchtou jest *oltář čtrnácti sv. Pomocníků* s menším dole-  
ním obrázkem očištění a sochami sv. Benedikta a Bernarda. Oltář  
v 17. století zřídila paní Čečelická. Zde stojí stará cínová *křti-*  
*telnice* ještě z doby Utrakvistů z r. 1548.

Na jižní straně stojí *oltář Bolestné Panny Marie* s krásným  
obrazem od Molitora a sochami sv. Maří Mag. i sv. Jana Evang.  
Oltář zřídila Anna de Bossi r. 1702.

Dále stojí na stěně *oltář sv. Antonína Pad.* s obrazem  
tohoto světce, jenž mezi lepší náleží, s menším obrazem Chru-  
dinského Spasitele a sochami sv. Marka a sv. Jana Ev.

Na konci pravé lodi jest *oltář sv. Dominika*. Nový obraz  
maloval Josef Hellich, kolem něho jsou obrázky ze života sv. Do-  
minika a nahoře obrázek Anděla Strážce.

Před mřížkami jest v sklípku pochován slavný český malíř  
*Václav Reiner* († 1743), jehožto malby, zvláště na vápně, mnohé  
Pražské chrámy posud zdobí.

Na zdi stojí památník Pražského advokáta Dra. Mořice  
Mráčka († 1835), jež syn jeho věnoval a Mnichovský sochař  
Schwanthaler navrhl a v dílně své z bílého mramoru zhotoviti dal.

Na pilířích na pravé straně stojí:

*Oltář sv. Barbory* s menším obrázkem P. Marie Pomocné.  
Zřídila r. 1682 Salomena Jedličková.

*Oltář sv. Jana Nepom.* Zřídil r. 1693 Staroměstský rychtář  
Jan Kučera. Obraz maloval prý Václav Reiner. Dole stojí obrázek  
Panny Marie, dle staršího vzoru v bývalém Dominikánském ko-  
stele v Budějovicích malovaný.

*Oltář Panny Marie růžencové.* Zřídil r. 1664 Matěj Kuntz  
z Freudenthurmu. Zde mívá bratrstvo růžencové své pobožnosti.

*Hlavní oltář* zřídil řád Dominikánský r. 1660. Přední ozdobou  
jeho jest velký obraz v bohatém, od andělů neseném rámcí zasa-  
zený. Znázorňuje hlavní účel řádu sv. Dominika: kázati Krista  
Ukřižovaného. Pod křížem stojí v živém skupení čelnější světci  
z řádu: sv. Dominik, sv. Tomáš Akvinský, sv. Petr mučedník  
Verónský, sv. Pius V., sv. Kateřina Sienská a j. a nad nimi na  
kříži stojí napsáno: „Kážeme Krista Ukřižovaného.“ Malíř krá-  
sného obrazu toho není znám, ač byla domněnka, že Reiner jej  
utvořil.

Na oltáři samém stojí sochy sv. Řehoře a sv. Pia a v ka-  
plici socha Panny Marie bez hříchu počaté. Nad ní jest soška  
sv. Jiljí teprvé z doby novější.

Před mřížkami nalézá se hrobka Novohradských z Kolovrat.  
Uprostřed kostela jest krypta Dominikánů z r. 1738.

Pozoruhodny jsou též čtyři dubové zpovědnice s řezbami, představujícími čtyři poslední věci člověka: smrt, soud, peklo a nebe. Dubové, pěkně řezané stolice jsou z r. 1687.

Nad hlavním vchodem visí obraz Nejsv. Trojice a v sakristii na oltáříku pěkný obraz snětí Páně s kříže.

Kostel sv. Jiljí byl v poslední době nákladem kláštera obnoven. Obrazy opravil malíř Zapletal, vymalování kostela dalo se však pestrými barvami, jež zejména na mnohých sochách snad nepřiměřeny jsou.

## 2. Kostelík sv. Kříže menšího v poštovské ulici.

Otihodnými památníky dávných věků, kdy u nás svatyně slohem románským budovány byly, jsou tři okrouhlé kaple v Praze: sv. Martina na Vyšehradě, sv. Longina na Rybníčku (zrušená) a zvlášť kostelík sv. Kříže menšího na rohu ulic poštovské a konviktské, z tří těchto svatyň největší. V starém podhradí Pražském bývalo podobných okrouhlých kostelů někdy více; tak byl původní kostel Panny Marie na Týně okrouhlou kaplí a sám první kostel sv. Víta, zbudovaný sv. Václavem, byl svatyňkou okrouhlou a nevelikou. Později ustoupily staré románské kostelíčky větším a nádhernějším stavbám a pouze tři jmenované zachovaly se v Praze do času našeho.

Kostelík „sv. Kříže menšího“, zvaný takto na rozeznání od kostela „sv. Kříže většího“ (jenž stál od r. 1256 při klášteře Cyriaků za židovským městem), uvádí se písemně poprvé sice až r. 1365, pochází však dle stavby aspoň z XII. ne-li dokonce z XI. století. V XIV. století byl *farní* a podací právo jeho měli dle mínění Tomkova členové měšťanské rodiny Pražské Názů. Farářové uvádějí se: Jiljí (1365), Mikuláš (1369—1380), Jan (1402 až 1411) a Štěpán z Otlingen v Pasovsku (1411). Dle kostelíka toho slula tehdaž nynější ulice konviktská „ulicí sv. kříže“. V rohu u kostelíka stála fara. Uvnitř svatyně té byly r. 1379 tři oltáře. Roku 1384 platil plebán u sv. Kříže papežského desátku pololetně 6 grošů.

Fara sv.-křížská zanikla bezpochyby ve válkách husitských a kostelík byl zanedbán.

Po bělohorské bitvě dostali Dominikáni roku 1625 osadu sv. Jiljí s farním chrámem a kostely ostatními, na ní se naléza

jícími, mezi nimiž i kostelík sv. Kříže se uvádí. Jan Jedlička řečený Moravec a manželka jeho dali svým nákladem v letech 1673 a 1674 kostelík důkladně obnoviti a zasadili nad dvěře zvenčí pamětní desku o této opravě. Tehdáž byl kostelík obklopen zdi a stál na starém hřbitově, na němž osadníci sv.-Jilští bezpochyby z nejbližšího okolí pohřbívání byli. Na hřbitově byla kostnice s množstvím lebek a kostí lidských. Uvnitř kostelíka byl oltář s větším obrazem sv. kříže a menším obrázkem nad ním, představujícím anděly, nesoucí nástroje umučení Páně. Na evangelijní straně nalézal se ve zdi starobylý svatostánek a na vížce visely dva zvonky.\*)

Za císaře Josefa II. byly kostelík i hřbitov r. 1784 zrušeny a r. 1789 měšťanu Josefu Budínovi za 200 zl. prodány. Roku 1862 chtěl majetník sousedního domu, jemuž i kaple náležela, svatyni tu strhnouti a místo její zastavěti. Proti tomu povstali však důrazně přátelé umění, dějin a starožitností Pražských a k jich naléhání koupila obec Pražská starou kapli, když *Umělecká beseda* se nabídla, že o důkladnou její obnovu pečovati bude. Oprava stavby provedena byla v letech 1863—1865. V pozadí kaple založen byl malý sad na bývalém hřbitůvku a na místo staré zdi, která kapli od sousedních ulic oddělovala, dána jest vkusná železná mřížka, zhotovená dle nákresu akad. malíře Mánesa. Daroval ji sem kníže Fürstenberg Krivoklátský. Kaple skládá se z kruhového prostoru a z nižší polokruhové apsidy s románskými ozdůbkami pod římsou, jest celá klenutá, žlábký krytá a zakončená otevřenou kamennou vížkou s okenními otvory, které jsou románskými sloupky na dvě rozděleny. Při opravě vnitřku našly se pod dlažbou zajímavé zbytky prastaré cihelné podlahy a na stěnách stopy starých maleb. Největší zásluhu o upravení vnitřku svatyněky této získal si akad. malíř Bedřich Wachsmann, jenž jmenem Umělecké besedy potřebné příspěvky (přes 6000 zl.) sbíral a veškeré opravné práce řídil, sdělav zdarma i nákresy k oltáři a ostatním předmětům. Ačkoli pak vnitřní vyzdobení není posud dle prvotního úmyslu Umělecké besedy úplně provedeno, činí svatyněka tato na příchozího neobyčejně slavnostní dojem.

V apsidě nad oltářem vymalován jest od Petra Maixnera na vápně krásný obraz představující Spasitele v slávooblouku a orodující Matku Boží i sv. Jana Křtitele. Krásný románský *oltářík*

\*) Tomkův Dějepis Prahy I. 220. III. 145. V. 176. Prodrómus 228. Úmrtní matriky na faře sv. Jiljí od r. 1672. Popsání Prahy od Zapa 132. Kirchengesch. Frindova I. 380.

*sv. Kříže*, zhotovený dle nákresů Wachsmannových, má stůl z pískovce a na něm predellu ze dřeva bohatě řezanou, malovanou a dvěma roztomilými obrázky, představujícími sv. Jana Miláčka a sv. Lukáše, ozdobenou. Obrázky ty maloval akad. malíř Popelík. Nad svatostánkem jest mosazný románský kříž, na němž tělo Spasitelovo jest pozlaceno a na koruně i pásu českými drahokamy ozdobeno. Šest vkusných svícňů jest ze zinku zhotoveno od pasíře Zimmera, od něhož i ostatní kovové předměty pocházejí. Nad vítězným obloukem jest nový obraz na vápně od Petra Maixnera: Zvěstování Panny Marie, nákladem velkovévodkyně Toskánské Marie Antoinetty malovaný.

Na epištolní straně spatřuje se starý, z XIV. století pocházející nástěnný obraz: Korunování Panny Marie, jež malíř Fr. Sequens pěkně obnovil. Pod ním jest rovněž tak starý, avšak valně porouchaný obraz na vápně, jenž bezpochyby smrt Panny Marie představoval. Na straně evangelijní nalézají se velmi zašlé nástěnné obrazy, z nichž dolejší představuje sv. tři Krále a hořejší několik svatých. Jest naděje, že i tyto staré malby obnovy dojdou. Dolení části zdí v apsidě i pod klenbou ozdobeny jsou malbou kobercovitou. Kromě toho visí před oltářem románská lampa a zvoneček. U dveří stojí nová skříň na kostelní náčiní, ozdobená třemi obrázky. Náčiní kostelní, jež Umělecká Beseda pořídila, jest dosti bohato, vesměs dle nákresů Wachsmannových v slohu románském provedeno a chová se nyní v Staroměstské radnici. Umělecká beseda vydala r. 1864 litografovaný obraz této kaple ve prospěch obnovy její. Posléze byla opravená svatyňka tato dne 29. května 1879 od J. E. kardinála arcibiskupa Bedřicha Schwarzenberga církevně požehnána. Den ten byl radostným svátkem obyvatelům poštovské ulice, kteří své domy zelením i prapory ozdobili. Ku slavnosti přišli zástupcové města, Umělecké besedy a množství zbožných lidí, radující se, že po 100 letech v starobylém kostelíčku tom opět mše sv. se slouží. Kaple náleží nyní obci Pražské. Pohříchu nesplnilo se posud obecné přání, aby v ní mše sv. aspoň několikráte do roka se sloužila.



### 3. Kostel sv. Bartoloměje

někdy při jesuitském konviktu studentů, nyní s řeholním domem kongregace sester třetího řádu svatého Františka Seraf.

Vychovávací ústav pro jinochy z vyšších stavů (convictus nobilium), jež Jesuité v Praze r. 1560 otevřeli, nalézal se plných sto let při samé kolleji sv.-Klementske a prokázal v dobách nejhorších Církvi katolické v Čechách vzácné služby tím, že z něho vyšel veliký počet mužů, kteří horlivými a zbožnými katolíky byli. Z regentů konviktu zasluhují paměti čeští spisovatelé Jesuité Václav Šturm (1563), Baltazar Hostounský (1565), Ondřej Modestin (1586), Vojtěch Berlička (1611), Jakub Beskovský (1622), Jan Kořínek (1669) a Jan Tanner (1682). Též horlivý a v pověsti světce zemřelý kněz Vojtěch Chanovský z Dlouhé Vsi byl regentem konviktu a to v bouřlivém roku 1618.

Jistá zbožná vdova koupila r. 1660 t. z. panský dům mezi ulicemi nyní řečenými konviktskou a Bartolomějskou a darovala jej Jesuitům pro konvikt, kteří jej téhož ještě roku dne 24. října z kolleje sv.-Klementske do nové této budovy přeložili. Roku 1703 vypukl v obydlí regenta Viléma Dvorského požár, jímž část budovy porušení vzala a regent tak popálen byl, že z toho zemřel. Brzo po tom jali se Jesuité „panský“ dům přestavovati a rozšiřovati, zbudovali na něm dvě věže a založili u něho r. 1726 nový kostel sv. Bartoloměje, který r. 1731 dokončen a od arcibiskupa Mayera posvěcen byl.

V rozsáhlé budově konviktské r. 1761 byli 102 studenti, kteří majíce v ústavu výživu a vychování, nejvíce z nadací, chodili do škol Klementinských a službám Božím přítomni bývali v kostele sv. Bartoloměje. Zrušením Tovaryšstva Ježíšova r. 1773 zanikl i konvikt, trvav celkem 213 let a byv na místě tomto 113 roků. Část budovy jeho byla prodána a později v hostinec změněna, v němž posud nalézá se bývalý rozsáhlý refektář, známý to v Praze konviktský sál (v nynějším tvaru ovšem již přestavěný) a v druhém dílu budovy, se vchodem z ulice konviktské, zřízena byla tiskárna c. k. normálního knihoskladu. Kostel sv. Bartoloměje byl odsvěcen a v skladiště školních knéh proměněn, až v době novější opět posvátnému prvotnímu účelu svému věnován jest.

Po neblahé době josefínské začal i v Praze nový svěží katolický duch probouzeti se. Zejména docházely katolické řehole, jichž úlohou bylo účinnou lásku k bližnímu skutky osvědčovati, obecné obliby.

Tak povstalo v Praze nové řeholní družstvo panen, které vedlé vlastního posvěcování se obraly si úkolem hlavně sloužit nemocným po domech. Roku 1856 smluvily se tři zbožné panny, rodné sestry Marie Xaveria i Anna Plaňanské a Johanna Františka Grossmannová, všechny jsouce členy třetího řádu sv. Františka, že budou společně bydlet i nemocným po domech z lásky křesťanské sloužit. Prozatím najaly si byt v domě vedlé Lužického semináře na Malé straně. Horlivý kněz, křižovník František X. Havránek, jich zpovědník, pečoval o to, že panny ty již r. 1857 dostaly dovolení, nositi roucho řeholní, a sice šat černý s pláštěm šedivým, z čehož obecně „šedými sestrami“ nazývány byly. Brzo nestačily již více tři jmenované panny prosbám Pražanů, kteří záhy ocenili krásný účel sdružení jejich a rádi je do domů svých ku sloužení nemocným volali. Sestry přijaly do sboru svého nové družky a zatoužily po prostrannějším obydlí, kde by i svatyni měly. Tu se jich ujala štedrá dobrodějka, baronka Gabriela Thysebaertová, představená savojského ústavu šlechtičen ve Vídni, které tehdaž náležela čásť bývalé budovy konviktu sv. Bartoloměje a vykazala jim zde prostranné obydlí, do něhož šedé sestry r. 1858 se přestěhovaly.

Zatím byl i kostel sv. Bartoloměje znova bohoslužbě navrácen. Koupila jej již r. 1854 za 4736 zl. od studijního fondu jmenovaná baronka, aby zamezila odprodání jeho nekatolické společnosti. Kostel byl znova po katolicku upraven a dne 24. srpna r. 1854 církevně vyžehnán. Služby Boží konány v něm od té doby péčí Týnského pohřebního bratrstva a šedým sestrám, příslým do konviktu r. 1858, bylo to velice vhod. Baronka Thysebaertová darovala kostel sv. Bartoloměje kongregaci šedých sester a ctí se od nich jakožto spoluzakladatelka družstva toho.

V konviktě byly sestry až do r. 1863. Zatím byla budova ta prodána hostinskému, jenž zvýšil jim nájemné v té míře, že ohlédaly se po jiném obydlí. Koupily dům č. p. 308—I. přiléhající ke kostelu na druhé, západní straně jeho a zřídily si v něm přívětivý klášter.\*) Časem obnovily a novými oltáři ozdobily i kostel sv. Bartoloměje. Hlavními dobrodinci jejich při koupi a úpravě nového domu byli J. V. císař Ferdinand a sbor paní Pražských, které v jich prospěch uspořádaly bazar, jenž vynesl 5000 zl.

---

\*) Namnoze tvrdí se, že dům ten stojí na místě Miličova Jerusaléma, což však jest nesprávné. Jerusálém býval tam, kde nyní v sousedství se nalézá dům ženského českého výrobního spolku č. p. 307—I. v téže ulici Bartolomějské.



Z malého hloučku tří prvních „šedých sester“ vyvinula se v Praze kvetoucí *kongregace*, která nyní má svůj kostel a rozsáhlý dům se zahradou a čítá 61 panen a sice 44 profesek 10 novicек a 7 kandidátek. Sestry, jsouce členy třetího řádu sv. Františka, skládají doživotní prosté či jednoduché sliby řeholní, z nichž každá může z důležité příčiny rozvázána býti, načež jí volno jest, do světa se vrátiti. Hlavním zaměstnáním sester jest obsluha nemocných po domech bez rozdílu pohlaví a vyznání náboženského a bez ohledu na nemoc, byť i sebe nakažlivější. Málo která řehole požívá v obyvatelstvu Pražském takové úcty a obliby, jako kongregace „šedých sester“, kterýmžto jménem Pražané řeholnice ty nazývají, ačkoli sestry již i pláště černé nosí. I nekatolické rodiny volají milosrdné ty Samaritánky k obsluze svých nemocných, a co dobrého a spasitelného dobré ty duše u lůžek nemocných a umírajících v Praze již vykonaly, ví sám milý Bůh. Jak mnohého zatvrzelého hříšníka pohnuly svou modlitbou a svými prosbami k tomu, že smířil se před smrtí s Bohem, jak mnoho nevěrců obrátily již! Co jest tu lidí v Praze, kteří byvše v těžké nemoci ošetřováni od šedých sester, okráli nejen tělem, ale i duchem, naučivše se od skromných ošetřovatelek svých věřiti a žíti po katolicku!

V nejnovější době nabídnuta byla Pražské kongregaci šedých sester správa nové nemocnice v Kraslicích. Převzaly ústav ten a sestry do Kraslic poslané slouží i nemocným po domech. Jest naděje, že zbožné a dobročinné toto družstvo s pomocí Boží dočká se ještě většího rozkvětu a rozšíření po venkově.

*Kostel sv. Bartoloměje* stavěn jest slohem copovým, jímž provedena jsou zejména vykrojená okna na jižní straně. Na východní a severní straně přiléhá těsně ku kostelu budova bývalého konviktu, a na straně západní souvisí kostel s řeholním domem šedých sester. Nad kostelem vyčnívá vížka, v níž nyní jest nový zvonek. Kromě této vížky jsou v bývalém konviktě ještě dvě věže, z nichž vysoká, kamenná má od r. 1859 jen nízký krov a druhá rovněž již porušení vzala, pozbyvši bány a kříže.

Uvnitř nevelikého kostela, jenž přívětivý dojem činí, jsou tři pěkné oltáře z doby nejnovější.

Na *hlavním oltáři* nalézá se obraz sv. Bartoloměje s nástroji mučednickými, jež r. 1866 maloval Josef Hellich. Na straně epistolní stojí *oltář sv. Františka Seraf.* s větším obrazem tohoto světce od Jos. Hellicha z r. 1868 a menším obrázkem Srdce Pána Ježíše od Seidla. Po stranách jsou sošky sv. Václava a svatého Jana Nepom. Na evangelijní straně jest *oltář Srdce Panny Marie*

s obrazem od Seidla, soškou Pražského Jezulátka a sochami svatého Josefa a sv. Antonína Pad.

Po stranách nalézají se ve výklencích čtyři velké, na dřevě a na zlaté půdě malované obrazy sv. evangelistů. Jediná zde stojící zpovědnice a vkusná kazatelna jsou rovněž z doby nejnovější péčí sester pořízeny.

Památkou po Jesuitech jsou *nástěnné obrazy*, nad hl. oltářem: Přímluva Panny Marie u Nejsvět. Trojice, na klenbě nad lodí: Mučednictví sv. Bartoloměje, a nad kruchtou: shoda papeže a císaře. Obrazy ty maloval Václav Reiner.

Služby Boží konají se v tomto kostele nyní tímto řádem: Každého všedního dne bývá mše sv. o  $\frac{1}{2}$  7. hodině. Každou sobotu koná se o 5. hod. požehnání střídavě po česku a po německu. V nedělích a o svátcích slouží se mše sv. v 8 hod. a odpoledne bývá o  $\frac{1}{2}$  5. hod. české požehnání. Na den sv. Bartoloměje koná se ráno německé kázání a po něm zpívaná mše sv. a odpoledne bývá české kázání a požehnání.





## IV.

### Farní osada sv. Havla.

---

#### 1. Farní chrám sv. Havla

někdy s klášteřem obutých Karmelitánů.

Král Václav I. (1230—1253), bratr blahoslavené Anežky České, rozšířil staré podhradí Pražské na pravém břehu Vltavy o novou čtvrť a město takto zvětšené obklíčil zdí. Nová tato čtvrť obsahovala krajinu nynějšího ovocného trhu, ulice rytířské, uhelného trhu a ulice sv.-Havelské a jeví podnes svou výstavností pozdější původ svůj, než ostatní Staré město. V této nové čtvrti povstal hned (někdy v letech 1232—1234) nový farní kostel sv. Havla, podlé něhož celá čtvrť a osada zvána byla „*novým městem okolo sv. Havla*“. Někde na blízku kostela byl r. 1282 *klášter bílých paní* či *Magdalenitek*, jinak nám neznámý.

*Podací právo* kostela měl dle královských privilegií původně měšťanský rod bohatých Velfoviců, v století 14. však právo to příslušelo proboštu u sv. Víta. Velfovici měli před r. 1329 o podací právo nějakou rozepři s klášteřem Strahovským, v níž obdrželi za právo.\*)

V kostele bylo 10 oltářů, z nichž 4 stály v kaplích a byly nadány od bohatých měšťanů. Oltářníci čili kaplani těchto oltářů sloužili při nich nadační mše sv. a přísluhovali faráři při větších slavnostech. Kromě faráře býval koncem 14. století při kostele 1 kazatel německý, 1 střídník (kaplan) a 9 oltářníků, tudíž celkem 12 kněží.

Roku 1353 poslal Karel IV. z Kostnice faráři a osadníkům kostela sv. Havla *hlavu* tohoto světce, kterou dostal ve slavném

---

\*) Dějepis Prahy od Tomka I. 219. 296. 389. 452. 598. II. 28. 161. 431. 440. III. 287. 307. Sv. Jan Nep. od Dra. Borového 6—9.

klášteře sv.-Havelském ve Švýcařích. Vzácný ostatek ten odevzdán byl kostelu slavně 29. září a chován odtud dle přání Karlova v této svatyni.

Při kostele, jenž v 14. století náležel mezi čtyři hlavní chrámy Staroměstské, byly *hřbitov* a *škola*, kterou Přemysl Otakar II. dovolil r. 1265 měšťanům a již udělil práva a svobody, jež měly školy v městech královských. Roku 1374 prodali poručníci poslední vůle Johla Steklíce kostelu sv. Havla vesnici *Dalov* blíže hradu Šternberka.

Z *plebánů* sv.-Havelských známi jsou Šimon mistr (1301 až 1308), Heřman (1311), Vernher (1338), proti němuž Jan Velflínův a synovec jeho Jindřich Dětrichovic jménem ostatních přátel jakožto obhájcové podacího práva r. 1338 vystoupili, že nedovoleně chtěl faru prodati, Hostislav kanovník u sv. Jiří (1343) a zvláště *Václav Tausentmark* (1346—1380) z měšťanské rodiny Pražské, jenž r. 1374 vesnici Dalov pro kostel koupil a r. 1380 při visitaci, konané od arcijahna Pražského Pavla z Janovic, dosvědčil, že osadníci jeho jsou zbožní a že nemá příčiny, do nich si stěžovati. Nástupcem plebána Tausentmarka, jenž 34 let u sv. Havla duchovní správu vedl, byl sv. Jan Nepomucký (od podzimku 1380 až do 26. srpna 1390). Tehdáž sv. Jan byl veřejným císařským notářem i tajemníkem a notářem arcibiskupa Jana z Jenštýna. Probošt sv.-Vítský, jmenovaný již Pavel z Janovic jakožto patron navrhl arcibiskupovi za faráře u sv. Havla našeho sv. Jana z Nepomuku a ten v úřadě tom jej potvrdil a správu osady jemu svěřil. A sv. Jan plnil povinnosti faráře svědomitě. Kázal u sv. Havla horlivě slovo Boží, jak se pravdě podobá jazykem českým, pečoval o to, aby nadační mše sv. kostela sv. Havla r. 1381 do knih nadačních při arcibiskupské kanceláři vloženy a povinnosti i platy k nim náležející farářům sv.-Havelským na všechny budoucí časy přikázány byly, dal hned r. 1380 zhotoviti opis smlouvy kupní, týkající se vesnice Dalova a zanésti jej do knih nadačních, načež arcibiskup k tomu přivolil, aby ves ta zůstala vlastnictvím kostela sv. Havla. Za času sv. Jana jakožto faráře byl v kostele sv. Havla r. 1386 znova založen oltář Božího Těla nákladem zbožné vdovy Kristiny Payerové z Prahy, která k oltáři věnovala 10 kop ročních důchodů, pojistivši je na svém domu.

V té době, kdy sv. Jan duchovní správu u sv. Havla vedl, dal se po tehdejším způsobu r. 1381 zapsati mezi studující církevního práva na vysokých školách Pražských a po šestiletých pilných studiích povýšen byl r. 1387 za doktora církevního práva

na universitě Pražské. Současně s ním studoval právo na vysokých školách kněz Jan z Milešova, tenkrát jeden z oltářníků u sv. Havla. Stav se doktorem, postupoval sv. Jan rychle v důstojnostech církevních. Asi r. 1387 učiněn kanovníkem kollegiátní kapitoly u sv. Jiljí, hned potom r. 1388 zvolen kanovníkem na Vyšehradě a r. 1389 dosáhl nejvyšší po arcibiskupovi hodnosti církevní v celé arcidiecési, an ustanoven byl generálním vikářem arcibiskupství Pražského. Posléze jmenován byl 26. srpna 1390 od arcibiskupa arcijabnem Žateckým a kanovníkem u sv. Víta a téhož dne vzdal se fary u svatého Havla. Ačkoli sv. Jan, jsa farářem u sv. Havla, i jiné důležité úřady zastával, snažil se přece o prospěch svého farního chrámu a své osady, jak již podotknuto bylo. Ostatně bylo tehdáž při tomto kostele ještě jiných 11 kněží, zvláště střídníků, kteří mohli faráře zastupovati, když tento jinými důležitými povinnostmi zaměstnán byl.

Po sv. Janu z Nepomuku stal se farářem u sv. Havla kanovník *Linhart*, posavadní správce arciděkanství Žateckého, jenž r. 1392 nadal oltář sv. Jana Kř. v hořejší části kostela, tak že podací tohoto oltáře náleželo farářům u sv. Havla. Od r. 1401—1409 byl farářem *Jan ze Stříbra*. Roku 1416 byl farářem již v kvašení husitském kněz *Václav*, jehož konšelé Pražští z neznámé příčiny uvěznil. Kostel sv. Havla byl jedním z těch chrámů v Praze, kde již za Karla IV. výteční kazatelé proti mravní zkáze lidu horlivě působili. Jedním z prvních byl *Konrad Waldhauser*, kněz řádu sv. Augustina řeholních kanovníků, někdy kazatel ve Vídni, jehož Karel IV. prostřednictvím pánů z Rožmberka povolal do Prahy, kde jej kazatelem u sv. Havla ustanovil, uděliv mu k lepší výživě zároveň faru v Litoměřicích. Waldhauser začal v květnu 1358 u sv. Havla horlivě německým jazykem kázati, káraje pýchu, lakomství, přepych a všeliké nepravosti, tehdáž v Praze panující. Ovoce kázání jeho bylo znamenité. Pražské měšťanky odkládaly nádherné závoje a stkvostné šatstvo, lichváři a jiní podvodníci dávali se na pokání, hříšníci pomýšleli na spasení duší. Mladý měšťan Hána Bavorův, někdy nejlehkomyslnější hejsek, jenž i v kostele výtržnosti páchal, házeje mezi kázáním po ženských kaménky, obrátil se, tak že Waldhauser jej svým přítelem měl, rovněž obrátil se kázáními Konrádovými zlopověstný jeden lichvář a činil vzorné pokání. Na kázání Konrádovo sbíhalo se tolik lidí, že kostel sv. Havla, ač byl jeden z větších v Praze, nestačil, i musil Konrád často kázati na náměstí venku. I mnozí Židé přicházeli a kazatel jim toho nebránil. Avšak horlivec ten začal záhy v kázáních svých dotýkati se mnichů, zvláště žebravých. Nej-

prvé káral tehdejší zvyk, že mniši i jeptišky nechtěli do řádů přijímati jinochů neb panen, nepřinesli-li darů. Brojil též proti tomu, že rodičové dávali děti své v útlém věku do klášterů, ba že matky děti své ještě před jich narozením zaslibovali k řeholím. Později však dotýkal se čím dále tím prudčeji řeholníků samých a měl s nimi proto nesnáze. Z toho povstalo kvašení mezi lidem. Mnichové složili žaloby své proti němu v 24 člancích a předložili je arcibiskupovi. Konrád hájil se však písemně a kázal dále, a jelikož arcibiskup jemu v tom nebránil, jest jisto, že horlivý kněz ten, ač někdy příkře si počínal, nic bludného a Církvi protivného nevykládal. K žádosti mnohých studentů, kteří kázání jeho navštěvovali, sepsal později postillu či sbírku svých řečí na všechny neděle v roce, kterou nazval „postillou studentů učení Pražského“. Asi r. 1360 stal se Waldhauser farářem Týnským a od té doby u sv. Havla již nekázal. Brzo potom počal v Praze kázati jazykem českým podobný horlivec kněz *Jan Milič z Kroměříže*, jehož přítelem byl *Martin Doubravský*, kazatel u sv. Havla. Milič sám kázal u sv. Havla r. 1374 jednou a ohlásil zde (též u sv. Jiljí, kde byl stálým kazatelem), že odvolá se k Stolicí apoštolské z bludů, z nichž nařknut byl. R. 1380 byl u sv. Havla kazatelem kněz *Jan* a oltářníkem kněz *Konrád*, následovníci Miličovi v přísném a kajícím životě. Na kazatelně u sv. Havla vystřídal se vůbec tehdejší všickni mužové, kteří lidem Pražským v náboženském ohledu hýbati dovedli, r. 1404 kázal tu latinsky, byv k tomu požádán, mistr Jan Hus ve výroční památku smrti Karla IV. a r. 1412 kázal zde někdejší přívrženec Husův *Štěpán z Pálče*, vystříhaje posluchače od učení Viklefova, jehož sám dříve byl hájil, jež ale nyní zavrhoval jako učení bludařské a tím nebezpečnější, čím opatrněji Viklef své bludy dovedl zakrývati. Na církevním sněmu Kostnickém byl mezi jiným Hus obžalován i od Beneše, kazatele na hradě Pražském, že v kostele sv. Havla jednou prý kázal česky na Zelený čtvrtek bludařsky o svátosti Božího Těla, avšak obžalovaný toho upíral, tvrdě, že u sv. Havla vůbec nikdy česky nekázal.

Kostel sv. Havla uchvátili hned po vzplanutí náboženských bouří *Husité*. Dne 14. dubna 1421, v neděli po sv. Tiburci vstoupil o polednách jakýsi bludař pikartský do kostela, uchvátil svato-krádežně monstranci a Tělo Páně vrhna na zemi, rouhavě po něm šlapal a Krev Páně z kalicha vylil. Byl ihned zatknut, do mučírny veden, odtud za město vlečen a tam rychle upálen.\*)

---

\*) Kronika mistra Vavřince z Brezové u Höflera 197. 455.

Jiný bludař novokřténec jménem Tomáš stal 8. února 1526 před očima rodičů bratra svého Linharta mečem u kostela sv. Havla udávaje příčinu, že z rozkazu prý Božího následovati v tom chtěl příklad Abrahamův.\*)

Po smíření Čechů podobojí s Církví zasazena byla kromě kostela Božího Těla též nad dveřmi kostela sv. Havla mramorová deska s nápisem, že r. 1437 v kostele Božího Těla na Novém městě z rozkázání císaře Zikmunda a legátů Basilejských ohlášeno česky, latině, uhersky a němčině, že Čechové a Moravané, Tělo Boží a Krev pod obojí způsobou přijímající, jsou věrní křesťané a praví synové Církve.\*\*)

Z doby, kdy utrakvisté kostel sv. Havla měli, se dovídáme, že mimo jiné faráře i kněz *Václav*, plebán u sv. Havla r. 1478 hanlivě proti králi Vladislavovi kázal, že papeži byl věrný a pod jednou způsobou přijímal. Plebán Václav mluvil o králi, že jest papežník a naváděl lidi, aby ho nikdo neposlouchal, dokud prý se zákonem Božím se nesrovná. V kostele dal Václav zpívati husitskou píseň „Věrní křesťané“, kterou král zakázal, že byla pobuřující. Za to byl Václav obeslán před krále a uvězněn na Karlštejně, některým však a mezi nimi i Václavovi prominul král další trest a propustil je po nějakém čase.\*\*\*) Roku 1504 na den slavnosti velkonoční, po poobědním kázání svrhl nějaký krejčí jménem Vodička obraz Vzkříšení Božího s oltáře a šlapal po něm, až mu nohu zlámal. Někáký kulhavý kolář vida to, přiskočil a mrskal ten obraz bičem, říkáje: do lesa dřevo, do lesa mezi jiné dříví. Staroměstští Pražané kázali je oba na zejtrí do šatlavy vehnati a tam byli za 8 dní držáni a davše jim kapitolu na rathouze, rozkázali, aby se toho ani k tomu podobného nedopouštěli.†)

V kostele sv. Havla pohřben byl Václav Koranda, zemřelý 9. února 1519 ve věku 96 let, professor na universitě, člen vyslanectva českého do Říma stran potvrzení kompaktát za Jiřího Poděbradského a po smrti Rokycany administrátor strany podobojí. Sepsal tři spisy české, z nich dva o velebné Svátosti Páně. *Farářové podobojí* u sv. Havla mívali po dvou kaplanech.††) Kazatel u sv. Havla *Václav Počátecký*, že bludy Lutherovy šířil, byl s jinými od primátora Jana Paška z Vratu vypověděn z Prahy. R. 1526 byl farářem kněz *Jeroným*, člen utrakvistické konsistoře,

\*) Poselkyně I. 38.

\*\*) Poselkyně II. 75.

\*\*\*) Hájkova Kronika česká.

†) Tamže.

††) Jednání konsistoře od Dra. Borového 24. 114. 145.

r. 1529 *Jan*, obžalovaný od faráře Berounského mimo jiné i z toho, že má u sebe kaplana, postíženého prý v bludech pikartských, a hned r. 1534 byl tu farářem kněz *Jiřík*. Ten dal bohoslovcí Václavu z Bozlovic 15 zlatých uherských na cestu do Vlach na svěcení, aby vrátě se s pomocí Boží u něho první mši sv. sloužil a kaplanoval. Nejdéle farářoval u sv. Havla v době té kněz *Pavel Bydžovský* (1536—1554). Byl však muž nepokojný. Rektor a mistři učení Pražského obvinili ho u konsistoře, že v kázáních se jich dotýká, pravě, že zklátili se u víře a nevědí, jak věří, že kdyby zemřeli, pohřbu jim odepře a zvoniti nedá. Pavel však hájil se řka, že kázal všeobecně proti mnohým učeným lidem, kteří skutečně ve víře se spletli a co se pohřbu týče, odvětil, že vykládají o zpovědi na kázání ovšem mluvil všeobecně, že pohřbu nedá těm, kdož se kátí nebudou. Týž farář Pavel spisoval též články proti bludům pikartským a byl vůbec v utrakvistické víře horlivcem a odpůrcem novotářství protestantského, kterým strana jeho tenkrát nasáknuta byla. Přes to vše vyobcovala jej r. 1539 konsistoř z lůna strany podobojí, že byl nepokojný a neustupný a přijala ho teprvé ku prosbě děkana u sv. Apolináře Václava za tři měsíce r. 1540. Jako na všech utrakvistických farářích střídali se i u sv. Havla za plebána Pavla kaplani velmi rychle. Pavel vydal též kánon mše svaté řecké „pro čest a chválu Boží i proto, aby se věrní křesťanští kněží Boží tvrdili v sv. Boží víře“, začož jej však pohaněl farář v Čelákovicích Řehoř řka, že ten kánon jest k velké hanbě Čechům a ku podezření víře jejich, z čehož musil před konsistoří odpovídati.

Bydžovský sepsal sedm českých knížek bohosloveckých duchem své strany, z nichž čtyři o svátosti Božího Těla jednají; v jedné z nich dovozuje, že prý „dětátka a nevinňátka ihned po křtu Tělo a Krev Boží přijímati mají“ a v jiné, že jen kněží, od řádných biskupů svěcení, Těla a Krve Boží posvěcovati mají. V jednom spisku učí bludně proti kompaktátům, že v první způsobě posvátné toliko Tělo Boží, v druhé toliko Krev Boží jest. \*)

Roku 1562 byl farářem u sv. Havla kněz *Jiří*, člen konsistoře. Ten nalézal se v poselství utrakvistického duchovenstva, které r. 1564 předneslo arcibiskupu Brusovi z Mohelnice prosbu, aby světil mládence podobojí na kněžství, čehož arcibiskup odpíral, poněvadž byla žaloba proti utrakvistům, že zlehčují zpověď. I obrátili se utrakvisté a mezi nimi i kněz Jiří ku Pražanům a ti slíbili, že poprosí císaře a stavy, aby přimlouvali se za ně u arci-

\*) Jungmannova historie literatury české 199. 539.



biskupa. Počátkem r. 1565 posvětil potom arcibiskup 12 mládenců utrakvistických, když podle nařízení své konsistoře jemu jakožto řádnému biskupovi poslušnost připověděli, a konsistoř podobojí měla z toho velkou radost, ačkoli hned na to nové žaloby k arcibiskupovi proti utrakvistům byly zadány, že zpověď a posvátné obřady zlehčují. \*) Protestantské novotářství šířilo se v straně podobojí čím dále, tím více a r. 1609 obnovena dolejší konsistoř z Lutheránů a Českých bratří tak, aby administrátor odtud býval z Lutheránů a senior z Bratří, čímž starý utrakvism úplně zanikl. Avšak byli přece někteří duchovní, kteří proti tomu bojovali a mezi nimi též farář u sv. Havla *Adam Procházka*, jenž r. 1610 vydal a v lidu rozšiřoval spis, v němž stavy obviňoval, že sobě do konsistoře nasázeli bludařů a kacírů Ariánů, Novaciánů, Donatistů a j. \*\*) Roku 1616 byl u sv. Havla farářem *Matouš Pačuda*, který vydal český spis o věcech, které předešly příchod Mesiáše pravého Krista. Poslední nekatolický farář u sv. Havla *Vit Jakeš*, jenž některé k smrti odsouzené pány na Staroměstské radnici připravoval, byl s ostatními 13. prosince 1621 z Prahy vypověděn. Sepsal 18 českých knížek, jež v Praze vydal. Jsou to nejvíce kázání a jeden spisek jedná pobožně o veliké bouři, která 18. prosince 1612 v Praze a v Čechách řádila. \*\*\*) V kostele sv. Havla byl pohřben Staroměstský radní Jan Kutnauer, 21. června 1621 pro velezradu na trámu vyčnívajícím z okna radnice oběšený. V době, kdy podobojí vládli kostelem, ztratila se odtud hlava sv. Havla i jiné sv. ostatky, jež zde někdy bývaly. Kostel stál volně a na jižní straně jeho byly hřbitov i škola. Statek Dalov, jenž kostelu již od 14. století náležel, prodali zádušníci r. 1600 panu Petru Holičskému ze Šternberka za 1000 kop, jinou ves, Hrdlejev, která bývala majetkem kostela, postoupili r. 1580 za roční plat Jiřímu Bořitovi z Martinic a kostelu zbyla ještě usedlost v Dolní či Nové Krči. †)

Po vypuzení nekatolického faráře zůstal kostel sv. Havla nějaký čas pro nedostatek duchovenstva katolického opuštěn. Již r. 1611 žádal generál obutých Karmelitánů Jindřich Silvius, přišed do Prahy, aby císař Rudolf II. navrátil jeho řádu chrám Panny Marie Sněžné, někdy od Karla IV. pro Karmelitány vystavěný. Avšak při kostele tom usadili se zatím Františkáni, vyzdvihše jej z rozvalin znova. Císař nechtěl Františkánům tudíž chrám ten

\*) Dra. Borového Brus 182—185.

\*\*) Časopis č. museum 1874. 193.

\*\*\*) Jungmannova historie 571.

†) Prodrumus 163.

bráti a slíbil Silviovi jiné vhodné místo v Praze pro založení kláštera. Před svým odjezdem do Říma zanechal Silvius v Praze svého spolubratra Jakuba a Fonte, převora Jaslavského kláštera v Polsku, aby v té příčině dále vyjednával. Pracoval o to téměř celý rok a byl nenadále (prý od protestantů) otráven a v kostele sv. Jakuba pohřben. Nastalé spory mezi císařem Rudolfem a bratrem jeho králem Matyášem i vznikající nepokoje zamezily však provedení slibu císařského.

Po bělohorské bitvě a vypuzení predikantů z Čech zval císař Ferdinand II. z nedostatku českých duchovních katolických kněze i bohoslovce z Horního Slezska i z Polska do Prahy a země české a arcibiskup Lobel i Harrach udělovali jim zde duchovní správu, ježto lid český s nimi smluviti se mohl. Roku 1624 přišel do Prahy, ubíraje se do Říma ku svému generálovi, Polák *Zikmund Kdovský*, obutý Karmelitán, a vrchní pastýř Harrach, povolav jej k sobě, požádal ho, aby v Praze zůstal a na vinici Páně pracoval. Kdovský vyhověl žádosti této a konal prozatím od r. 1624—1627 duchovní správu v pěti farních osadách, totiž u sv. Havla, sv. Martina, sv. Michala, sv. Haštala a sv. Kříže většího, hlásaje ve farních kostelích těchto střídavě slovo Boží a přisluhuje osadníkům sv. svátostmi. V těch letech přicházeli do Prahy rozliční duchovní řádové a někteří z nich hlásili se ku svým pustým klášterům, jiní pak usilovali o kostely farní, aby při nich kláštery zakládati mohli. Kdovský počal pro svou řeholi tudíž také usilovati o nějaké místo a sice žádal opět, jako někdy r. 1611 generál Silvius za kostel Panny Marie Sněžné, ale vida, že ta věc nemožná jest, vyžádal si farní kostel sv. Havla a císař Ferdinand II. zasloužilému muži tomu daroval listem, psaným ve Vídni 27. dubna 1627, kostel a osadu sv. Havla i vesnici Dolní Krč se vším příslušenstvím tak, aby u kostela sv. Havla Karmelitáni obutí klášter zříditi si mohli. \*)

Ještě před podepsáním této listiny uvedl již dne 25. března 1627 na den Zvěstování Panny Marie Kašpar Arsenius, děkan sv.-Vítský, jmenem arcibiskupa, do farního chrámu sv. Havla pět obutých Karmelitánů, z nichž tři byli kněží, Zikmund Kdovský, Litvan Ambrož Barducinus a Polák Šebastián Tazimierský a dva bratři, jahen Sedmihradčan Eliáš Chojnovský a Albrecht Breský. Uvedení tomu byli přítomni královští místodržitelé a magistrát Staroměstský. Za měsíc došla do Prahy listina císaře již zmíněná, na jejíž druhé straně napsal Zdeněk Vojtěch Lobkovic, kancléř

\*) Poselkyně I. 112. II. 400. III. 44. 265. 408—412

český, prosbu, aby Karmelitáni modlili se za něho i manželku a syna jeho, aby mohli v milosti Boží žítí a umřítí. Toto darování stvrdil kardinál Harrach dne 16. září 1627. Zikmund Kdovský sluje v listinách těchto generální komisař Karmelitánů v Čechách a kostel označuje se jakožto stojící na trhu vetešnickém či na tandlmarku.

Prozatím učinili si Karmelitáni skromný klášter ve farním domě (nynější dům č. p. 29 v uličce na severu kostela), avšak ten byl chatrný a spustlý, zvláště proto, že již od r. 1621 nikdo v něm nepřebýval. Žádali tudíž od obce Staroměstské dva domky, stojící u hřbitova přímo vedlé kostela na jihu, aby si tam klášter založiti mohli. Obec chtěla jim domky ty, totiž obecní kuchyni i menší kotce čili domek, v němž pekaři chleby a žemle prodávali, postoupiti, žádala však, aby Karmelitáni obci dali svůj chatrný dům farní. Vyjednávání toto začalo r. 1638 a protáhlo se až k r. 1651. Tu požádal generální komisař řádu karmelitánského v Čechách Gabriel ab Annuntiatione císaře Ferdinanda III. znova, aby směl zmíněné domky ku stavbě kláštera koupiti. Císař k tomu svolil, avšak obec žádala za domky 8000 zl. a Karmelitáni, nemohouce tolik peněz sehnati, musili opět sečkat. Po dvou letech vyžádal si r. 1632 zmíněný P. Gabriel na císaři Ferdinandu III., tenkrát na sněmu říšském v Řezně přítomném, 8000 zlatých, které se v jistých lhůtách z královské komory české Karmelitánům dávati měly, ale obec Staroměstská žádala nyní za domky 8000 zl. najednou a později nechtěla jich vůbec ani prodati. Roku 1664 začali s obcí opět vyjednávat provinciál Jan a s. Bernardo, P. Chrysostom a s. Huberto i převor Pražský P. Bernard a Praesentatione B. V. M. a tentokrát uzavřeli s magistrátem koupi. Obdrželi oba domky s příslušejícími uličkami za 10.000 zl. rýnských, složivše 6000 zl. na hotovosti a vykáavše ostatní 4000 zl. při svých dlužnících. Koupi tu stvrdil císař r. 1665.

Na získaném místě snažili se Karmelitáni stavěti budovu klášterní, ale scházelo jim peněz. Posléze podal převor P. Jan a s. Bernardo prosbu k císaři Leopoldu I., aby na místě peněz nejistých, od Ferdinanda III. někdy řádu tomu při komoře královské vykávaných, ráčil vykáati jiné jistější platy i aby dovolil položití základní kámen ku klášteru jménem sv. Leopolda a v klášteře císařské i královské erby zavěsiti. Císař dovolil to listem, dne 18. října 1671 nejvyššímu purkrabímu Bernardu Ignáci z Martinic zaslaným a Karmelitáni začali ihned 24. října 1671 kopati příkop pro základní kámen. Slavnostní položení jeho dalo se na

den Obětování Panny Marie dne 21. listopadu téhož roku. Kázání měl v kostele Jan Ignác Dlouhovesský, kanovník u sv. Víta, u přítomnosti arcibiskupa Matouše Sobka z Bílenberka, hraběte Martinice, král. místodržitelů a radních Staroměstských s primasem Mikulášem Turkem ze Šturmfeldu v čele. Arcibiskup posvětil kámen v kostele a čtyři Karmelitáni: P. Alexander, převor Chýšský, P. Kristian, vikář Rakovnický, P. Eliáš, podpřevor Pražský a P. Spiridion nesli jej na krásném lešeníčku při velkém zvuku trub a bubnů, při zpěvích a velkém shromáždění panstva i obecného lidu do vykopaného příkopu po 40 stupních, kam také arcibiskup a purkrabí Martinic sestoupili a kde purkrabí jménem císaře jej položil pod hořejší zeď pozdějšího refektáře, kdež také uložena jest měděná deska s erby císařskými a pamětním nápisem. Při slavnosti byli též přítomni generál obutých Karmelitánů Matouš Orlando a provinciál P. Avertán. Potom měl v kostele zpívanou mši sv. Jan Manner, opat u sv. Mikuláše, a arcibiskup sloužil tichou mši sv. u oltáře sv. Kříže.

Nový klášter stavěn jen jedním křídlem na východě kostela a na jihu tam, kde hřbitov, škola a zmíněné domky stávaly, do čtverce. Klášter jmenoval se klášterem sv. Leopolda, avšak lid Pražský sv.-Havelským jej nazýval. Klášterní budovu stavěli dva Vlachové, Martin Loragho a Jan Dominik de Orsi.

Karmelitáni pečovali však i o zvelebení chrámu. Byl velice zanedbán, když r. 1627 jim odevzdán byl. Stavěn byl v slohu gótickém s dvěma staročeskými věžemi v průčelí a malou vížkou na střeše a měl tři lodi. V kostele bylo mnoho památek po Husitech, zvláště kamenná gótická kazatelna s podobou Husovou, která tu byla až do r. 1685, kteréhožto roku byla rozebrána, a kamenů z ní užito za patníky v uličce na severu kostela. Pomocí dobrodinců přestavovali Karmelitáni kostel slohem vlašským po částkách a zřídili r. 1671 nákladnou kapli na konci pravé boční lodi a nad ní jinou kapli či modlitebnu císařskou s oltářem sv. Leopolda. Na protější straně upravili si na konci lodi sakristii a nad ní kapli královskou či stavovskou sv. Václava. Protější farní dům, jenž jim byl v prvních časech spolu klášterem, spojili s kostelem krytou chodbou, která obloukem přepínala uličku a jíž přicházelo se do kaple sv. Václava a odtud do sakristie, nyníjší to kaple sv. Kříže. Přestavování kostela těžkým, nevkusným slohem vlašským vedl zmíněný Loragho a řeholníci musili nejednou pro nedostatek peněz v práci ustati. Dostavěvše jednu věž, prosili konsistoř, aby směli v Praze i na venkově sbíratí almužnu k vystavění druhé věže a obnovení ostatního kostela, avšak nebylo

jim to povoleno, ale oni přece poslali 4 bratry na venek a ti přinesli hojnější almužny než jindy. \*) Posléze byla nová stavba r. 1738 dokonána. Chrám vysvětil dne 26. října 1738 Jan Rudolf hrabě Špork, světící biskup v Praze.

Karmelitáni dle řehole své náleželi mezi řády žebravé, avšak obutí Karmelitáni měli mírnější pravidlo a směli mítí ku své výživě statky. Řeholníci u sv. Havla byli částečně živi z dvora v Dolní Krči, byli však nuceni též žebrati, ač jim to někdy zamezováno bylo. Tak r. 1717 převor P. Saturnin, nastoupiv svůj úřad, shledal, že klášter má 2000 zl. dluhů a že nemá prostředků k výživě bratří. Roku 1749 prosil převor konsistoř i místodržitelství, aby bratřím nebylo, jako doposud, bráněno sbíratí almužnu, jelikož klášter při skromném nadání svém není s to, aby 30 bratří, kteří v něm byli, uživil. Roku 1777 dostali Karmelitáni k opětné prosbě dovolení na deset let sbíratí almužnu v Praze i po venkově.

*První Karmelitáni* u sv. Havla byli většinou *Poláci*, kteří v Praze zdomácněli. *Zikmund Kdovský* (Gdowski), zakladatel kláštera, naučil se češtině, že v ní vydal dva spisy, r. 1626 knížku o milostivém letě a téhož roku spisek o řeholi karmelitské. České spisy vydali později Karmelitáni u sv. Havla: *Ambrož od sv. Ondřeje* r. 1644 o přípravě ku smrti a r. 1672 o milostech dosáhnutých střelní modlitbou k Pánu Ježíši a Panně Marii; *Leonard Komínek* vydal r. 1654 všeobecné regule bratrstva Panny Marie z hory Karmelu k užitku bratrstva sv. škapulíře a 1655 modlitby k P. Marii jmenem Lodí kupecká; *Robert od sv. Ludmily* napsal r. 1730 knížku o sv. Janu Nepom.; *Vojtěch od sv. Tobiáše* vydal r. 1738 životopis sv. Juliany Falkoniny, r. 1731 kázání při slavném přenesení staré sochy P. Marie do nového kostela na Zde-  
raze a 1734 spis o velkém zvonu sv. Bartoloměje v Rakovnici. \*\*)

První dobou náleželi obutí Karmelitáni u sv. Havla k řeholní *provincii* „hoření říše německé a království českého“ a měli provinciála v Bavořích, později byla samostatná provincie rakouskočeská a provinciál sídlil ve Vídni. V Čechách měli ještě klášter v *Chýši*. V klášteře Pražském bývala při tomto spojení s cizími kláštery aspoň v 18. století převaha německých řeholníků.

*Představený kláštera* byl *převor*, pod ním byl *podpřevor* a sekretář *kláštera*. Všickni bývali voleni v *provinciální kapitole*, která se konala vždy za tři leta zprvu v Bavořích a později ve Vídni. Tato řeholní soustava byla velmi nepřiměřena, ježto se

\*) Pamětní farní kniha u sv. Havla, založená r. 1715 převorem P. Chrysostomem a s. Henrico, která se chová v sakristii kostela.

\*\*) Jungmannova historie I. č. 1. 556. 582. 619.

dostávali do kláštera Pražského představení češtiny úplně neznalí, což tím více škodilo, že kostel sv. Havla byl zároveň farním a převor *správce fary*. Tudíž řídil každý převor a správce fary kostel a klášter jen tři leta a sotva češtině se přiučil, býval jinam volen. Roku 1713 byl tu převor Bavor česky neumějící, r. 1733 byl převorem P. Lukas Němec. Téhož roku 1733 nařídil císař, že představení kláštera musí býti poddaní z císařských zemí dědičných. *Kázání* odbývali Karmelitáni v kostele ráno česká, velká kázání byla německá a odpoledne ve 2 hodiny v nedělích a o svátcích měli křesťanská cvičení česká. Převorové, obyčejně Němci, nemohli většině osadníků posloužiti, neznajíce češtiny a musili čeští bratři místo nich křtíti, oddávati a zaopatřovati. V klášteře byl noviciát a klerikové študovali bohosloví soukromě doma. Převor nastupuje místo své, žádal konsistoř o potvrzení za duchovního správce a platíval 3 zl. poplatku za stvrzení to. Poplatku řečeného kathedraticum dával převor jakožto správce farního kostela 3 zl. a seminaristicum 6 zl. ročně. Roku 1715 byl kostel již potřetí v krátké době vykraden, tentokráte od vojáka, jenž se tu schoval přes noc, až ráno od převora P. Basila polapen byl.

Při kostele sv. Havla vzniklo dvoje bratrstvo a sice *arcibratrstvo sv. škapulíře Matky Boží Karmelské* a *bratrstvo sv. Josefa*, jež obě měla v chrámu své oltáře a zvláštní pobožnosti.

Veliké nesnáze mívali Karmelitáni u sv. Havla *se židovskými vetešníky*, kteří kolem kostela své boudy stavěli a celý den křikem a výtržnostmi nemalé pohoršení lidem v chrámu dávali, ano i do kostela vstupovali a neslušně se tam chovali. Na poručení císaře Karla VI. byly židovské krámky při severní zdi a na náměstí před kostelem r. 1716 odneseny a Židům zakázáno, zde boudy stavěti a sice pokutou ztráty všech vyložených věcí, rovněž hrozeno Židům těžkým trestem, budou-li ku kostelu se vůbec přibližovati a do něho všetečně nahlédati. Avšak záповěď ta málo prospěla. Karmelitáni opět a opět musili si stěžovati, že Židé své boudy až ku zdem kostelním staví, celé náměstí před chrámem naplňují a zde takové výtržnosti tropí, že lidé stíží do kostela se dostatí mohou. Staroměstský magistrát obdržel hned r. 1725 nové nařízení, aby Židy od kostela zahnal, avšak r. 1727 stěžoval si převor opět, že vetešníci kostel obléhají. Zdá se, že v pozdějších letech proti Židům přísněji se jednalo, jelikož stížnosti přestaly, avšak novou nesnáz učinil r. 1737 Karmelitánům Staroměstský magistrát, jenž chtěl starý velký dům v kotcích, stojící přímo na západě před klášterem, pouze úzkou uličkou

od něho oddělený, upravití v *divadlo*. Řeholníci vzpírali se proti tomu u konsistoře žalující, že nyní, když místodržitelství z náměstí před kostelem Židy vyhnalo, magistrát chce přímo u kostela zříditi divadlo. Řeholníci vstávali o půl noci do kůru a obávali se, že hudba a hluk vozů i lidí budou je rušiti pozdě do noci v spánku. Námitky ty Karmelitánům neprospekly, divadlo povstalo zde přece.

Větších ještě mrzutostí s Židy nadělaly jim rozkazy, aby nejsvětější Svátost nosena byla k nemocným slavně, pod nebesy a se světly. Karmelitáni průvodů slavných zprvu proto nekonali, aby se nedálo rouhání od Židů, jimiž osada se hemžila, avšak r. 1724 vydal císař Karel VI. zvláštní nařízení, že nejsvětější Svátost má býti jako ve Vídni i v Praze nosena k nemocným slavně, při čemž Židé měli na dané znamení všickni z ulic odstupovati do průjezdů a tam potud zůstatí, pokud průvod nepřešel. Karmelitáni rozkazu toho uposlechli a kdykoli hlavní branou kostela kněz s nejsv. Svátostí na ulici vystupoval, dávalo se zvláštní znamení velkým zvonem, k němuž Židé měli rychle do domů odcházeti. Průvody konaly se nějaký čas slavně a bývalo v nich 200—300 zbožných lidí, zvláště ženských, které cestou písně o nejsv. Svátosti pěly aneb se hlasitě modlily. Než Židé nešetřili mnoho nařízení císařských a Karmelitáni stěžovali si do nich několikráte. K tomu rozhodlo r. 1725 místodržitelství novým nařízením: Ve dnech, kdy Židé na trhu vetešnickém nesedí, budiž Nejsvětější k nemocným noseno pod nebesy a se světly z kostela hlavní branou, kde kněz udělí shromážděným lidem požehnání; ve dnech však, kdy Židé na trhu sedí, nechať vychází kněz s nejsvětější Svátostí z kostela klášterem a fortnou proti zlatému kolu v rytířské ulici. Avšak toto zařízení nelíbilo se Karmelitánům. Lid byl proti Židům velice roztrpčen, že k vůli nim nemá průvod vycházeti hlavní branou a ženské vnikaly při průvodech do klášterní klausury. Židé vidouce, že jednáním svým donutili vládu k změnění staršího nařízení, stávali se drzejšími a nevšímali si více znamení zvonem daného, že se blíží průvod. Zůstávali obzvláště v sirkové ulici venku a často událo se od nich zneuctění nejsvětější Svátosti. Také účastenství rozhořčeného lidu v průvodech ochabovalo. Po mnohých mrzutostech rozhodli se Karmelitáni r. 1726, že ve dnech, kdy Židé na tandlmarku sedí, totiž ve všech dnech vyjma neděle, svátky a soboty budou nositi nejsv. Svátost k nemocným opět jako dříve, totiž skrytě, a k vyzvání konsistoře, proč nezasílají čtvrtletní zprávy v příčině nařízených průvodů, odpověděl r. 1728 převor P. Zikmund, že jen s bolestí

nenosí nejsv. Svátost k nemocným veřejně, jako dalo se dříve, poněvadž nevěřící Židé několikráte na ulici vidouce průvod, nejen se neukryli, ale i veřejně a drze slova rouhavá mluvili, až to slyšel kněz.

Z chrámu sv. Víta bývalo každoročně v listopadu v neděli voděno processí k sv. Havlu na poděkování za vítězství katolíků na Bílé hoře. V klášterním chrámu bývala každý den zpívaná mše sv. a Karmelitáni modlili se denně kněžské hodinky v kůru na hudební kruchtě za varhanami. Řeholníků kněží, kleriků, noviců a bratří laiků bývalo v klášteře kolem 30. Roku 1757 zastihlo několik pruských kulí při střelbě na Prahu též klášter sv. Havla a jedna z nich zazděna byla na památku do zdi na ulici, kde posud se nalézá.

Roku 1786 žilo v klášteře v únoru 19 kněží, 3 klerikové, a 5 bratří laiků. V knize, kde zaznamenány jsou fundační mše sv., jest udělán ku dni 2. května 1786 křížek. Toho dne byl *klášter zrušen*. Tehdáž sloužilo v domácím chrámu 14 Karmelitánů nadační mše sv. a sloužili dále až do 1. září, avšak u každého dne jest křížek — klášter byl již mrtev!

Patronát nad farou i kostelem dán jest náboženské matici, statek v Krči a farní dům v ulici byl prodán, knihovna a listiny kláštera přeneseny do universitní bibliotéky. Farářem učiněn jest Karmelitán P. Adolf Pönisch a za kooperátory dáni mu řeholní bratři jeho P. Alán Piller a P. Julián Dvořák, kteří zde až do smrti působili, načež světští kněží místo jejich nastoupili.

Podnes stojí bývalý farní dům Karmelitánů v uličce na severu kostela (čís. 29) a má v průčelí nad vraty tři pozlacené hvězdice ze znaku Karmelitánů, a obraz sv. Havla.

V *bývalém klášteře* nalézají se nyní v přízemí dvě třídy obecné školy (které však přestěhují se do nové školní budovy na Uhelném trhu) a rozličné krámy a sklady, v prvním patře jest farní úřad a bydlí zde i nájemníci, a v druhém patře jsou byty kooperátorů, řiditele školního a místnosti České průmyslové jednoty.

*Farní osada* sv. Havla čítá 3542 katolíků mimo 101 nekatolíka a kolem 600 Židů. Nejstarší latinsky psané matriky zdejší jsou od r. 1652. Duchovní správu vede farář nyní Petr Merhaut, s dvěma kooperátory.

*Služby Boží* konají se ve farním chrámu výhradně jazykem českým, totiž ranní i velká nedělní a sváteční kázání a každodenní požehnání.



*Z českých spisovatelů* kněží působili po zrušení Karmelitánů v duchovní správě u sv. Havla kooperátor *František Jedina*, výborný kazatel a později probošt na sv. Hoře († 1847), *Vojtěch Nejedlý*, kooperátor, jenž zemřel 1844 jako děkan v Žebráku a *Josef Zimmermann*, r. 1832 kooperátor, později děkan v Českém Brodě.

---

**Chrám sv. Havla** býval, pokud gótické tvary měl, krásná, světlá budova, avšak Karmelitáni učinili z něho těžkopádnou temnici. Nejpěknější část jeho jest západní *průčelí* s dvěma věžemi. Nad hlavními vraty jsou zde tři pozlacené hvězdičky, které na Karmelitány upomínají a v štítu nalézá se pozlacený obraz Panny Marie Karmelské. Na hoření římse stojí devět, nyní zašlých soch sv. Havla, sv. Jana Nep., sv. Josefa a světců z řádu Karmelitánů.

*Vnitřek* posud jest trojloďný. Šest pilířů čtyřhranných a nad míru silných odděluje hlavní loď od postranních lodí, nad kterými galerie spočívají. Kruchta jest rozsáhlá a za varhanami nalézá se bývalý kůr Karmelitánů, v němž posud sedadla jejich stojí. Veliké kůrové okno jest zabeďněno, z čehož v hlavní lodi jest málo světla, kdežto v lodích pobočných stále přítmí panuje. Na jihu kostela stojí bývalý klášter a na severu kupecké krámky, které jsou majetkem záduší.

Kostel jest copovými oltáři přeplněn. Celkem stojí v něm 17 oltářů a bývalo jich ještě o 2 více, které stály u pilířů pod kruchtou a do kostela sv. Ducha přeneseny byly. Pod galeriemi v hlavní lodi a v presbytěři na zdech visí 8 obrazů ze života Panny Marie a sice počna od kruchty na epištolní straně obrazy Narození Panny Marie, Obětování P. M. v chrámu a Zasnoubení se sv. Josefem; na evangelijní straně Zvěstování, Navštívení a Očišťování P. Marie. V presbytěři jsou veliké obrazy na evang. straně Nanebevzetí a na epišt. straně Korunování Panny Marie. Obrazy ty jsou slušně malovány, neznámo však kým.

Pod oběma věžemi v postranních lodích zachovány jsou gótické křížové klenby, ostatek kostela úplně jest přestavěn. Před věžemi stojí malé kapličky.

Na straně evangelijní jsou v boční lodi tyto oltáře:

V kapličce před věží *oltářík sv. Antonína Paduánského*. U něho stojí cínová *křtitelnice*, pocházející ještě z dob utrakvistických. Dle nápisu zhotovil ji r. 1523 konvář mistr Jan. Cínové víko darovala r. 1641 Susanna Rábová.

Pod věží na zdi stojí v přítmí *oltář Panny Marie Bolestné* s obrazem na plátně. Zřídil jej r. 1661 radní Starého města Jan Kleeblatt. Po obou stranách dveří do uličky vedoucích stojí v levo *oltář sv. Apolonie*, v pravo *Panny Marie růžencové*, jenž jest lépe než ostatní řezán a novějším obrazem P. Marie, svatému Dominiku růženec podávající, opatřen.

Postranní loď zakončena jest *kaplí sv. Kříže*. V ní nalézá se výtečná řezbářská práce ze dřeva, kterou zhotovil Jan Ferdinand Brokof. Pod křížem stojí Bolestná Panna Maria, miláček sv. Jan a sv. Maří Magdalena, krásná to skupina, plná života a výrazu hluboké bolesti. Pohříchu umělé sochy ty již dávno byly tak bídně křiklavými barvami zkaženy, že nepochopitelno jest, kterak posud nikdo se nevyskytl, jenž by znamenitou tu práci Brokofovu dal opravit. Pěkné jsou též sochy sv. evangelistů v rozích kaple a dva truchlící andělé nad mřížkou před kaplí. V této kapli sloužili Karmelitáni na dny Nalezení a Povýšení sv. kříže slavnou mši sv.

U pilířů stojí na *evangelijní straně* tři *oltáře*: *sv. Barbory* (obraz představuje stětí této světky), *sv. Jana Křtitele*, zřízený r. 1682 od Křištofa Mauka (na obraze představen křest Páně a na menším obrázku dole jest hlava sv. Jana Kř. na míse) a *Eliáše* proroka. *Kazatelna* ozdobena na řečništi řezbou Panny Marie s Ježíškem a na stříšce sochami čtyř sv. evangelistů.

Na *straně epistolní* v kapličce před věží jest *oltářik svatého Václava*, zřízený od Václava Boka. V kapličce visí starší obraz Chrudimského Spasitele. Na stolu oltářním stojí obraz P. Maří Brněnské. Pod věží jest *oltář sv. Šebastiána*, postavený od hraběte Viléma Kolovrata a vedlé postranních dveří *oltář sv. Jana Nepomuckého* s obrazem na plátně, zřízený r. 1691 od Jakuba Jaroslavského. Naproti visí jiný obraz Chrudimského Spasitele. *Oltář sv. Josefa* se sochami tohoto světce, sv. Jáchyma a svatého Jana Kř. zřídilo r. 1699 bratrstvo sv. Josefa a konalo při něm své pobožnosti. Dole stojí tu obrázek sv. Aloise.

Postranní jižní loď ukončuje *kaple Panny Marie Neapolské* či Karmelské. Byla zřízena r. 1671 nejvíce nákladem Anny baronky z Řičan rozené Kolovratové; oltář postaven byl r. 1673. Stěny kaple potaženy jsou umělým mramorem, na klenbě vymalováno jest na vápně Nanebevstoupení Páně, před kaplí jsou sošky sv. Jáchyma s P. Maří a sv. Josefa s Ježíškem, v kapli stojí čtyři sošky světců z řádu karmelitánského a na oltáři nalézá se obraz Panny Marie a soška Pražského Jezulátka. V této kapli mívalo někdy arcibratrstvo sv. škapulíře své pobožnosti.

U pilířů na epištolní straně jsou tři oltáře: Nejbližší kruchty *oltář sv. Anny* s větším obrazem sv. Anny a menším obrázkem Panny Marie, ejž r. 1671 Staroměstský měšťan Erasmus Meišner postavil, dále *oltář sv. Terezie* s menšími obrázky sv. Jana od kříže a tváře Páně a posléze *oltář sv. Alberta* z řádu Karmelitánů. Na větším obraze tohoto oltáře vymalována jest Panna Maria, podávající Ježíška sv. Albertu, jenž jej líbá, a níže stojí menší obraz Panny Marie Brněnské. Tento oltář zřídil r. 1682 šlechtic Volfgang Jindřich Šenk na památku své manželky Johanny Marie rozené Čabelické ze Soutic. Před oltářem jest šlechtic Šenk v sklípku pochován. Zasluguje paměti, že r. 1683 bojoval ve Vídni proti Turkům, kde zemřel. Tělo jeho převezeno bylo potom do Prahy, poněvadž si přál u sv. Havla pochovánu býti, necht si kdekoli zemře.

Na hlavním oltáři jest velký obraz od Václava Reinera, na němž nahoře spatřuje se Panna Maria, pod níž klečí Karmelitáni, uprostřed jest patron chrámu sv. Havel, jenž levicí ukazuje vzhůru a pravicí kyne dolů, kde klečí na jedné straně císař Leopold I., za něhož klášter se stavěl a na druhé císařové Josef I. a Karel VI. Po stranách stojí sochy proroků Eliáše a Eliséa v oděvu karmelitánském a nahoře jest ze dřeva skupení Nejsv. Trojice. Oltář ten byl zřízen r. 1696 nákladem Františky ovdovělé hraběnky z Rozdrážova a Alžběty Saxové a též malíř Skréta přispěl darem k stavbě jeho. Obraz nynější však teprve později po obnově celého chrámu byl sem dán. Na stupních oltáře stojí velké dva svícny (Serafíni) se znakem karmelitánským a nápisem, že r. 1688 přelity byly, zůstavše v starém tvaru 158 let, tedy od r. 1530.

Pod zvonečkem u sakristie leží prostý *náhrobní kámen* bez nápisu, jenž kryje tělo slavného českého malíře *Karla Skréty Šotnovského ze Zárořic* (naroz. asi 1604, † 1674), jehož obrazy posud mnohé z chrámů Pražských zdobí. V kostele nalézá se ještě mnoho hrobek, většinou bez nápisů. Český nápis má v pravé lodi pohřební místo Dubských z Vítěnovsi a na Pičíně. Uprostřed kostela jest zlomek starého náhrobního kamene Staroměstského purkmistra Jana Klayna od stříbrné růže († 1582). Za hlavním oltářem jest *velká sakristie*, kde stojí dubové skříně od Karmelitánů zřízené. Na klenbě nalézá se obraz: hora Karmel a pod ní přístav mořský. V menší sakristii jsou obrazy: sv. Maří Magdalena myje Spasiteli nohy, Panna Maria s Ježíškem, a Bolestná Matka Boží.

Bohoslužebná roucha byla po zrušení kláštera většinou odsud odnesena a zbyl zde po Karmelitánech pouze jeden vzácný

ornát. Na věži visí tři zvony, známé v Praze krásným souladem svým. Největší z nich pochází z 15. století.

Na patnících v severní uličce u krámů, proti bývalé faře posud lze pozorovati gótické žlábký a pásy. Jsou to kusy z bývalé kazatelny, která r. 1685 rozebrána byla. Kostel sv. Havla zasluhoval by důkladné opravy, a zvláště třeba jest, aby velký obraz na hl. oltáři a krásné sochy Brokofovy v kapli sv. Kříže byly opraveny i aby velké okno na kruchtě zbaveno bylo zabezení, čímž by do chrámu více světla padalo.

## 2. Kaple sv. Kosmy a Damiana v kolleji Karlově.

Vysoké učení Pražské, Karlem IV. založené, skládalo se z kollejí, t. j. sborů mistrů či doktorů, kteří zavázáni byli konati čtení na některé fakultě, požívající za to společně důchodů jistého nadání a bytu v společném domě. První ústav toho druhu byla kollej Karlova, založená od císaře 30. července r. 1366. Sídlem kolleje této byl prvotně dům někdy Lazara žida za kostelem sv. Mikuláše na Starém městě, ve kterém již r. 1364 byly konány přednášky universitní. Král Václav IV. daroval kolleji Karlově asi r. 1386 rozsáhlý dům, jež někdy bohatý penězník Pražský Johl Rotlev vystavěl. Jest to nynější budova Karolinská č. p. 541—I. Bydlelo v ní 12 mistrů svobodného umění, z nichž dva bývali spolu mistry aneb aspoň bakaláři theologie a přednášeli o biblí a věrouce, všickni pak bohosloví študovali. V dobách náboženských roztržek bývala velká síň kolleje této jevištěm bouřlivých schůzí a dům ten jest vůbec v dějinách českých velepamátný. Ze staré výstavnosti kolleje zachovala se pouze překrásná gótická arkýřová kaple sv. Kosmy a Damiana, která se důstojně řadí k podobné kapli v Staroměstské radnici. V letech 1869—1881 byla od Jos. Mockera důkladně obnovena. Gótická okna ozdobena jsou kružbami a malovanými skly. Na štíhlé stříšce jest bánka s křížem. Nový mramorový oltářík v kapli bude opatřen uměleckým křížem z karrarského mramoru. Při slavných promócích doktorských slouží v kapli této Týnský hl. farář jakožto farář universitní mši sv. Vchází se do ní z památné velké síně, v níž visí podobizny českých králů, rektorů universitních a Pražských arcibiskupů, kterým přísluší hodnost stálého kancléřství Karlo-Ferdinandského vysokého učení Pražského. \*)

\*) Tomkův Dějepis Pr. II. 160. III. 277. Zapovo Popsání Prahy str. 195.



## V.

### Farní osada sv. Jakuba.

---

#### 1. Farní chrám sv. Jakuba apoštola s klášteřem Menších bratří (Minoritů) sv. Františka.

Předkové naši záhy přijímali všechno, co v širém křesťanstvu Bohem nadšení svatí mužové ku cti a slávě Boží i ku spáse lidí podnikali. Jak vřelé účastenství starí Čechové v životě církevním měli a jak bedlivě všímali si všeho, co ku povznesení nábožnosti u cizích národů se dalo, toho dokladem jest uvedení řádu sv. Františka do Prahy. Roku 1226 zemřel veliký světec František z Assisi, pro podivuhodnou nábožnost svou a zvláštní omilostnění, jichž od Boha se mu dostalo, Serafínským nazvaný a již za šest let, r. 1232 přišli do Prahy první Minorité, členové řádu založeného tímto světce. V krátké době povstaly v Praze dva mužské kláštery této řehole u sv. Jakuba i u sv. Františka a panenský klášter ženského odvětví řádu sv. Františka; zásady Serafínského otce Františka ujaly se záhy i v národu našem a nesly ovoce utěšené.\*)

Již za života sv. Františka vyskytly se v řádu jeho dva směry. Jedni bratři vykládali řeholi jeho mírněji, měli společné jmění, stavěli okázalejší chrámy, pěstovali vědy a žili v konventech, odtud nazváni jsou „Menší bratři konventuálové“, kterýžto název r. 1250 za papeže Innocence IV. jim určen byl. Jiní bratři chýlili se k životu poustevnickému, zavrhovali všeliké jmění, chtěli žít v přísné chudobě pouze žebráním, odkud sluli Observanti (zachovávatelé přísné řehole) či Mendikanti (mniši žebraví). Postupem věků hned jedna hned druhá strana měla v celém řádu

---

\*) Že již za krále Václava I. Bosáci i v předměstí „u sv. Ambrože“ klášter měli, jest smyšlenka Hájkova. Staré prameny nemají žádných zpráv o tom. V pravdě obdrželi Bosáci bývalý klášter Benediktinů u sv. Ambrože teprve r. 1461 a žili v něm až do r. 1483.

převahu, v některých dobách býval nejvyšší představený řehole, Římský generál z konventuálů, maje vedlé sebe pouze generálního vikáře z observantů (od r. 1368), v některých časech bylo naopak, až konečně r. 1517 i observanti svého generála obdrželi, čímž úplné rozdělení řádu dovršeno bylo.

Název „Menších bratří“ či Minoritů byl původně dán všem členům duchovního řádu sv. Františka, ve zvláštnosti a v popředí připadá jméno to mírnějšímu odvětví řehole této. Ježto pak až do r. 1517 celý řád míval téhož generála, lze všecky Františkánské kláštery, které do té doby v Čechách byly, mezi Minority klásti, ač přísnější směr observantů aspoň v některých klášterech našich své přívržence měl. Jest nesnadno v té věci uhodnouti, které všecky kláštery v Čechách přísnější a které mírnější řehole sv. Františka šetřily. V Praze byli u sv. Jakuba hned z počátku mírnější konventuálové, u sv. Františka však přísnější observanti, jež lid i bosáky zval. Ostatně jest toto rozlišování méně důležité, ježto členové té i oné strany stejnou horlivostí blahodárně v Církvi působili. Minorité vlastně tak řečení vyznamenali se kazatelstvím, duchovní správou, školním vyučováním a zvláště pěstováním studií. Sedm papežů, přemnoho biskupů a mnoho učenců z řádu jejich vyšlo. Nesmrtelnou slávu získali tomuto řádu členové jeho sv. Bonaventura, Alexander Hales, Duns Scotus, Occam, Lyranus a jiní výteční bohoslovci a mudrci. Původně nosili Minorité roucho šedé, od doby sv. Bonaventury, sedmého generála (1256—1274) však černé.\*)

Do Prahy byli Menší bratří povoláni králem Václavem I. r. 1232 (prý z Mohuče) a hned stavěn byl pro ně nedaleko staroslavného Týna klášter s kostelem sv. Jakuba, jež r. 1244 biskup Mikuláš posvětil. Dle podání (nezaručeného) rozkvetl klášter u sv. Jakuba v krátké době tak, že kromě bratří laiků a kleriků tu bývalo až 126 kněží.\*\*)

Kláštery Menších bratří v Čechách náležely prvotně k řeholní provincii českopolské, která rozdělena byla na sedm kustodií a měla celkem 43 konventů. V království českém měli Minorité (obou směrů) až do válek husitských konventy v Praze u sv. Jakuba a u sv. Františka, v Bechyni, v Benešově, v Berouně, v Boleslavi Mladé, v Bydžově, v Domažlicích, v Hradci Jindřichově, v Hradci Králové, v Horažďovicích, v Jílovém, v Kadani, v Krumlově,

\*) „Minorité“ v Slovníku naučném (od Fr. Douchy). Frindova Kirchengesch. Böhmens III. 293.

\*\*) „Historia provinciae Boemiae ordinis Minorum conventualium“, kterou sepsal r. 1741 bývalý provinciál Matěj Kollnberger a která v opisu chová se v archivu kláštera u sv. Jakuba.

v Krupce, v Litoměřicích, v Mostě, v Mýtě Vysokém, v Pardubicích, v Plané, v Plzni, v Stradově u Chrudimi, v Stříbře, v Týnici, v Risenberku a v Žatci, tudíž, pokud známo, na 27 místech.

Prvním provinciálem v Čechách, na Moravě a v Polsku byl Jan Planchard z Lombardie (1232—1238). Nástupce jeho Tvořimír sezval r. 1239 provinciály uherského, rakouského a saského do Prahy k poradě, jak kronika řádu dí, v příčině záležitostí abatyše bl. Anežky (bezpochyby jednalo se tu o prospěch Klarisek v zemích těchto). Za provinciála Daniela (1256—1260) ustanoven byl od papeže Alexandra IV. bratr Bartoloměj inkvisitorem v Čechách a v Polsku. Sv. Bonaventura, jakožto generál řádu, ustanovil sám tyto českopolské provinciály: Ganfreda (1266), Deodata (1269) a Mikuláše (1272).

Pokud souditi lze, byli z provinciálů Čechové: Tvořimír (1233—1241), Heřman z Plzně (1305—1316), Tobiáš z Moravy (1316), Martin z Boleslavi (1318—1333), Svatomír z Moravy (1412—1428), Jan Kmita (1428—1442), Martin z Prahy (1487) a Štěpán z Brna (1500), ostatní byli buď Poláci, buď původu nám neznámého. Kvardiánem byl r. 1404—1406 Ludvík. Ačkoli pak mnoho provinciálů z národa českého a polského bylo, vytýkalo se přece již záhy Menším bratřím, že představení jejich do klášterů v Čechách a v Polsku posílají mnohem více Němců, jazyka slovanského neznalých, než třeba bylo, a že rozené Slované dávají do klášterů cizích, kde pro neznalost jazyka neužiteční byli, ba stěžováno si, že českým a polským bratřím se brání, představené řádu voliti. Královna Kunhuta, choť krále Otakara II., ujímala se této věci horlivými dopisy ku dvoru papežskému. \*)

Minorité došli v lidu našem veliké obliby. Působili horlivě na kazatelně i v zpovědnici a zabývali se pilně študiemi. Papež Urban V. vydal r. 1366 bullu, kterou napomínal mimo jiné i provinciála Minoritů, aby v klášteře Pražském choval stále mistry bohosloví, kteří by četli dle způsobu obecných učeních o vědách bohosloveckých a filosofických. Bylo tu skutečně více lektorů bohosloví, z nichž dle jména známi jsou Albrecht, Matěj (1374), Petr (1381), František (1383), Mořic (1398) a Pavel (1400). V klášteře byli i dva bratři kazatelé, jeden český a druhý německý. Jakožto kazatelé čeští uvádějí se Václav (1404—1406) a Petr (1404). Minorité kázali též v nedělích v hlavním chrámu u sv. Víta a měli dle své řehole vůbec právo, kdekoli kázati. Klášter sv. Jakuba byl ve velké vážnosti i v kruzích vznešených.

---

\*) Tomkův Dějepis Prahy I. 424. V. 209.

V rozsáhlém refektáři jeho konány několikráte korunovační hody, sněmy i jiné slavnosti. Dne 7. února 1311 jeli královští manželé Jan a Eliška, byvše u sv. Víta korunováni, v největší slávě na vybraných ořích a pod nádhernými nebesy z hradu do kláštera sv. Jakuba, kde v refektáři připraveny byly stoly a sedadla mistrného díla k slavným hodům královským.

Roku 1316 vyšel dne 11. srpna v Židech oheň, jímž velká část města i klášter sv. Jakuba lehly popelem. Klášter obnoven byl štědrostí královny Elišky, zejména vystavěn znova stkvostný refektář. V tomto refektáři slavena dne 18. května 1337 po korunování královny Beatrice, druhé manželky Jana Lucemburského, královská hostina, ač méně stkvostná, než bylo r. 1311. Dne 22. listopadu 1344 sadil zde král Jan nové přísežné a 13. června 1343 vydal v tomto refektáři králevič Karel privilej měšťanům Pražským, že jich bude hájiti a starých práv i zvyklostí jejich šetřiti. \*)

Mikuláš z Potštýna musil za vraždu, spáchanou na Peregrinu Pušovi, mimo jiné skutky r. 1312 za pokání i klášteru sv. Jakuba darovati 10 hřiven stříbra. Bohatý měšťan Pražský Konrád z Litoměřic, jehož syn Mikuláš byl r. 1359—1365 kvardiánem u sv. Jakuba, vystavěl v kostele kapličku a nadal v ní kněze ku sloužení mše sv. za sebe a přátele své a v poslední vůli, r. 1335 upsané, učinil kostelu jistý odkaz. Takových dobrodinců vyskytlo se mnoho, tak že bratří mohli na vystavění nového a většího chrámu mysliti, ježto starý malý kostel již více nestačil. Roku 1339 stavěli kněžský kůr a po dokonání jeho budovali další části nového chrámu v slohu gótickém. Stavba dovršena až za Karla IV. a velkolepý, nádherný chrám byl dne 16. července 1374 od arcibiskupa Očka z Vlašimi slavně posvěcen. Náležel mezi největší a nejslavnější svatyně v Praze. Do něho bývaly v slavném průvodu pohřebním noseny mrtvoly královské. Tak přineseno sem dne 12. prosince 1378 tělo Karla IV. a zůstalo tu přes noc na stkvostném lešení, na němž 500 svíček hořelo, načež nazítří po slavné zádušní mši sv. průvod odebral se s mrtvolou do Menšího města k Johannitům. Také mrtvola první choti Václava IV., královny Johanny byla dne 9. ledna 1387 do chrámu sv. Jakuba nesena a zde přes noc vystavena.

Prostý lid zamiloval si Minority, s nimiž dobře se seznamoval i při sbírání almužny, pro způsob života, jež vedli, i pro jich horlivost v službách Božích, avšak i vznešené osoby rády je

---

\*) Tomek I. 491. 262. 546. 557. II. 271. 281. III. 231.



vídaly a hojně podporovaly a tudíž nabyli bratří velikého vlivu ve všech vrstvách obyvatelstva. Vzácné osoby volily si v klášterním kostele i na ambitu své pohřebiště. Zejména byly tu pochovány Kateřina, dcera Karla IV., ovdovělá markrabina braniborská († 1386), panna Kateřina, sestra arcibiskupa Očka z Vlašími († 1368) a Markéta, choť pana Pavla z Jenštýna.

Chrám sv. Jakuba měl tytéž rozměry jako nynější přestavěná budova, stkvěl se však čistými tvary gótickými. Hned po levé straně jeho byl tam, kde posud jest, ambit, jež bratří nazývali „paradisus“ (ráj). Zde bývalo pohřebiště vzácných osob, a již od r. 1323 stála ve východní části ambitu kaple sv. Anny. Klášterní budova rozkládala se odtud na straně severní a dále až k masným krámům byl dvůr, na němž stál pivovar. Na straně východní byla klášterní zahrada.

Menší bratří měli s jinými mnišskými řády hned zpočátku velké výsady církevní, v nichž duchovenstvo světské spatřovalo obmezování práv farních. Církevní sněm Viennský sůžil r. 1311 velice výsady ty, vydav nařízení, aby mendikanti (žebraří mniši) kázati směli ve svých kostelích a pod širým nebem pouze v době, kdy v chrámech farních se nekáže; v kostelích farních směli kázati jen s dovolením farářů; svátosti pomazání, manželství a Těla Páně neměli udíleti bez dovolení farářů a zpovídati směli jen s dovolením biskupů a s výhradami, jež biskupové stanovili. Častěji v roce měli napomínati na kázáních věřící, aby poslušni byli svých farářů, neměli nikoho vybízeti, aby si volil pohřebiště v jejich kostelích a v době církevních trestů (interdiktů a suspense) nesměli vůbec nikoho slavně pochovávat. Z poplatků pohřebních, jež dostávali za pohřby ve svých klášterech, měli jednu čtvrtinu odváděti farářům, a biskupům klásti účty z toho, jak závěti sobě svěřené provádějí.

Z těchto nařízení sněmu Vieunského, jimiž všecky téměř svobody řeholí mendikantských zrušeny byly, vznikly nemilé spory, jichž jevištěm i Praha byla. Mnozí farářové upírali v kázáních platnost zpovědi vykonané u Menších bratří i v jiných kostelích mendikantů a biskup Pražský Jan IV. z Dražic patrně nadržoval v sporech těch duchovenstvu světskému. Věřící, oblíbivše si kostely klášterní, zakládali si v nich hrobky, čímž příjmy farářů trpěly. K naléhání farářů zakázal biskup Jan r. 1331 znova pohřby v kostelích klášterních a když Minorité u sv. Jakuba zákazu toho nešetřili, dal biskup dokonce dva bratry Minority, Mariána a Jindřicha, uvězniti.

Bohužel vedly tyto spory k pohoršlivým výstupům, jimiž vážnost i duchovenstva světského i mnichů nemálo utrpěla. V neděli u vigílii sv. Jakuba r. 1334 svolali Pražští faráři své osadníky do farních kostelů sv. Mikuláše na kůrném trhu a u Panny Marie na Louži a přečetše nařízení sněmu Viennského, jež pod klatbou zavazovala, vyhlásili proti mnichům při shasínání svící a zvuku zvonů velikými hlasy klatbu, přísně rozkazující, aby věřící pod trestem klatby jich se vystříhali. Pohoršlivé toto jednání bylo příčinou, že i mniši s přáteli svými se sebrali a k oběma zmíněným kostelům táhli a vstoupivše do nich, začali velkými hlasy odpírati kněžím, vytýkajíce jim mnoho zlého. Ihned někteří běželi ku kněžím. klatbu čtoucím a trbali jim písma z rukou, z čehož nastal veliký rozbroj v lidu, nebo jedni hájili farářů a druzí řeholníků a tu zápaseno kamením, bodáky i meči, až všickni buď zranění, buď zahanbeni se rozutekli. Také v následujících nedělích kázali faráři proti mnichům a naopak, dávajíce se navzájem do klatby a teprve později, o sv. Mikuláši, přišly obě strany na přátelské rozsudí, od nichž vznesena jest všecka tato věc na Stolicí papežskou. Biskup Jan odňal v sporech těch mendikantům právo, kázati v hlavním chrámu u sv. Víta. Jak Stolice apoštolská neblahé rozepře Pražské rozhodla, není známo, avšak pohoršlivé výstupy ty nesly později smutné ovoce v rozbrojích husitských. \*)

Také Konrad Waldhauser kázal proti mnichům žebravým a Minorité podali s jinými řeholníky r. 1358 proti němu u arcibiskupa stížnosti. Tak v zbožné době Karlově znenáhla šířena roztrpčenost proti mnichům, která později v tak děsný požár vzplanula. Roku 1393, v smutné rozepři arcibiskupa Jana z Jenštýna s násilnickým králem Václavem IV., byl od úředníků králových vykonavatel rozkazu papežského v kostele sv. Jakuba vlečen přes kostel, zraněn až do prolití krve a delší čas v radnici vězněn, čímž kostel znesvěcen byl. Arcibiskup stěžoval si do toho u krále. Roku 1411 sešli se mistři učení Pražského v klášteře sv. Jakuba v příčině sporu, jež arcibiskup Zbyněk měl s králem Václavem stran interdiktu, vydaného nad Prahou k vůli Janu Husi. Doba bouřlivá se blížila. Král Václav, poznav později, kam povede směr, jemuž tak dlouho hověl, vydal r. 1412 přísný rozkaz, aby nikdo se neopovážil, odmlouvatí v kostelích kazatelům neb bullám papežským, avšak v neděli 10. července 1412 staly se opět výtržnosti v kostelích u sv. Jakuba, v Týně a u svatého Víta, kde tři mladíci stavu řemeslnického odmlouvali kazate-

---

\*) Frindova Kirchengesch. II. 68. 286. Tomkův Dějepis I. 539.

lům, odpustky oznamujícím. Byli ihned zatčeni, na radnici odvedeni a nazítří, ač Hus za ně se přimlouval, pod praněrem na náměstí mečem odpraveni, z čehož veliké rozčilení v lidu povstalo. \*)

Roku 1414 měl zemský sněm o suchých dnech před svatým Michalem svoje schůze v klášteře u sv. Jakuba. Na sněmu tom odpověděl krátkozraký arcibiskup Konrad k dotazu pánů, že prý neví žádného kacírství, ani bludu na Husa, aniž jemu dává viny. O tom dali svědectví pánové čeští dopisem ku králi Zikmundovi dne 7. října. Zaslepený Konrad byl ovšem neposlední příčinou roztržky církevní v Čechách.

Utěšeným zjevem v době následující, kdy zuřivá luza vraždila mnichy a pálila kláštery, jest ochrana, kterou poskytli klášteru sv. Jakuba Staroměstští řezníci, kteří v sousedství své masné krámy a příbytky měli. Zmužile odrazili r. 1420 útok Husitů na klášter a kostel sv. Jakuba, jsouce jemu velice oddáni. Na památku tohoto obhájení zasadili Minorité r. 1598 ve zdi kostelní kamennou desku, o níž později řeč bude. Avšak konšelé Staroměstští uchvátili později klášter, učinili z kostela skladiště i zbrojnicí a razili v kláštere tomto (také u sv. Františka) z pobraných stříbrných kalichů a monstrancí peníze k vyplácení mzdy žoldnéřům. \*\*) Budovy klášterní a kostelní byly tudíž sice od zničení uchovány, avšak znesvěceny a mniši bezpochyby uprchli z Prahy, ač žádných zpráv o tom nemáme.

Po neblahých válkách husitských posvětil r. 1437 biskup Filibert, legát sněmu Basilejského, mimo jiné i chrám sv. Jakuba znova a sice u přítomnosti císaře Zikmunda. Bratři vrátili se do kláštera, bylo jich však málo, — klášter schudl! Dobrodinci jeho byli i nyní sousední řezníci. Jako divem přečkala hrůzy válek milostná soška Bolestné Panny Marie v chrámu sv. Jakuba, o níž již r. 1400 zmínka se děje a k té utíkali se i nyní zbožní katolíci nejen domácí, ale i z ciziny, přinášejíce z úcty k ní ochuzenému kostelu mnohé oběti. V neděli na den sv. Jakuba r. 1484 uvedli Pražané biskupa Augustina z Mirandoly do chrámu sv. Jakuba a tu on sloužil na velkém oltáři pod biskupskou korunou mši sv.; utrakvističtí kněží rozdávali pod obojí způsobou Tělo i Krev Páně i dětem a laikové vysokými hlasy zpívali husitskou píseň „Věrní křesťané“, v níž biskupům, kardinálům i kněžím katolickým velice se spílalo, ale že ten biskup Vlach byl, nic tomu

\*) Tomkův Dějepis II. 290. III. 366. 494. 514. 556.

\*\*) Tomek IV. 96. 97. Frindova Kircheng. III. 294.

nerozuměl, co se tu zpívalo. \*) Dne 7. července r. 1521 vedrala se luza Pražská kromě jiných klášterů také do kláštera sv. Jakuba, zpívala tam hanlivé husitské písně a potřískala obrazy a sochy svatých. \*\*) Kvetoucí někdy řád Minoritů ve válkách husitských u nás téměř zahynul. Skoro všechny kláštery jeho byly od Husitů ohněm zničeny a bratři byli buď povražděni, buď se rozprchli. Ký div, že rokem 1517 přestává řada provinciálů. Téhož roku dostali observanti svého generála, kláštery minoritské na Moravě spojeny s řeholní provincií rakouskou a konventy v Polsku odtrhly se též, utvořivše samostatnou provincii. Česká provincie Minoritů rozestírala se odtud po Čechách, Kladsku, Lužici i dolním Slezsku a majíc jen skromné bratři, byla řízena od r. 1517—1627 od generálních *komisařů*, z nichž pouze jména čtyř posledních, od r. 1605—1627, známa jsou. Králové Ludvík a Ferdinand I. ujímali se ochuzeného kláštera u sv. Jakuba. Roku 1522 vydal Ludvík Minoritům veřejný list, jímž dovolil jim v Čechách a v Slezsku sbírat almužnu a spolu nařídil všem obyvatelům, aby jim v tom nebránili, jako dalo se posud, ale laskavě jich přijímali. Z listiny té poznáváme, že bratři trpěli tenkrát krutou nouzi a že ani dostatečného pokrmu neměli. Klášterní budova byla tehdy značně sešlá. Později, r. 1525 rozkázal král Ludvík v Budíně, aby Minoritům u sv. Jakuba skrze královského porybného týdně čtyři kapři dávání byli a aby královská komora jim z příjmů celních ročně 15 grošů almužny poskytovala. Ferdinand I. vykázal klášteru r. 1558 ročních 20 kop z výtoně či vodního cla na Vltavě. \*\*\*)

Po válkách husitských zůstaly kláštery Klarisek a Menších bratří na Františku opuštěny. Později několik bratří z kláštera sv. Jakuba tam bydlelo, což odtud víme, že král Ludvík r. 1525 „Minoritům u sv. Barbory“ týdně po jednom kapru dávati rozkázal. Považovaliť se Minorité za nástupce svých bratří, z kláštera toho ve válkách husitských vypuzených. Když tedy r. 1556 klášter ten odevzdán byl Dominikánům, až dotud u sv. Klementa bydlivším, opřeli se proti tomu Minorité, osobující si právo na kostel sv. Barbory. Dominikáni musili jim z ohledu tohoto práva roční nájem 30 tolarů platiti.

\*) Hájkova Kronika česká.

\*\*) Palackého Dějiny V. II. 395.

\*\*\*) Frind. Kircheng. IV. 344. Schaller Prag III. 141. 226. Listina krále Ludvíka z r. 1522 na pergaménu v českém Museum, v opise v klášterním archivu.

Roku 1561 sklesla kázeň v skrovném počtu bratří u sv. Jakuba tak, že představení jejich prosili císaře, aby rozpustilí bratří potrestáni byli. Nechtěli nositi roucha řeholního. Jako v jiných českých klášterích té doby cizí, zvlášť vlašští mniši, život nepořádný vedli, tak bylo i u sv. Jakuba. Cizinci ti, neznajíce jazyka lidu, nejen že tu nic neprospívali a pohoršlivě žili, nýbrž utiskovali i mnichy domácí, kteří veškerou duchovní správu v kostele vedli. \*) V té době svěřena byla kazatelna u sv. Jakuba Jesuitům z kolleje Klementinské. \*\*)

Na den sv. Zikmunda 1558 udeřil hrom do věže kostela sv. Jakuba, porouchal šindelovou střechu a nadělal i v kostele mnoho škody.

Dne 6. února 1577 byla mrtvola císaře Maxmiliána II. z Lince přivezena do Prahy a uložena prozatím v kostele sv. Jakuba, odkud slavně přenesena byla na hrad až 20. března.

Roku 1596 uhodil blesk opět do kostela a zapálil jej. \*\*\*) K obnově kláštera a kostela přispívali páni z celých Čech a nákladně opravený chrám byl r. 1603 uvnitř vymalován znaky a erby všech dobrodinců, kteří k stavbě přispěli. Na klenbě stkvěly se znaky papeže Klementa VIII., císaře Rudolfa II., arcibiskupa Zbyňka Berky, Čech, Moravy, Slezska, obou Lužic, Lucemburska, chrámu sv. Víta, řehole sv. Františka, poutního místa Kompostelly, pánů z Růže, z Jindřichova Hradce, z Valdštýna, z Martinic, z Říčan, z Kolovrat, Smiřických, Berků, z Lobkovic, ze Šternberka a ze Steinberka. Na stěnách byly vymalovány erby pánů a rytířů z Pernštýna, Španovských, Černínů, Heřmanských, z Vřesovce, z Bechyně, Malovců, Vratislavů, Žďárských, Vchynských, Zaidliců, Menšíků, z Michalovic, z Kalenic, z Úrazu, pana Jana Hoška, ze Solopisk, z Janovic, z Rybňan, z Písnic, Voračických, Trautsohnů, Fürstenberků, Proskovských, Spinolů, Valdštýnů z Hrádku a znaky měst Prahy, Plzně i Budějovic s verši, hlásajícími slávu občanů jejich. V kněžském kůru byly znaky všech tehdejších kanovníků sv.-Vítských a čtyři velké obrazy, z nichž jeden představoval sv. patrony české, kromě toho vymalováno bylo mezi okny ještě 12 znaků bez podpisu a na stěnách viselo na štítech jiných 11 erbů. V chrámu spatřovalo se krom toho 17 praporců a brnění pánů zde pohřbených, 8 náhrobníků, a bylo tu

\*) Dra. Borového Jednání konsist. katol. 318.

\*\*) Časopis kat. duch. 1875. str. 6.

\*\*\*) Poselkyně I. 309 245. 379.

celkem 15 oltářů. Tak starobylý chrám sv. Jakuba štědrostí velmožů českých v nové slávě se zastkvěl. \*)

Po obnově chrámu dali Minorité na zevnější straně kostela vedlé fortny zasaditi do zdi pamětní desku s nápisem latinským: „Udatnosti a náklonnosti Staroměstských řezníků, kteří posvátného tohoto chrámu i kláštera proti svatokrádežnému Janu Žižkovi a tovaryšům jeho brannou rukou hájili a zachovali, Menší bratří konventuálové z vděčnosti zříditi dali“.\*\*) K tomu třeba poznamenati, že při útoku na klášter r. 1420 od Pražské luzy, k němuž nápis ten se vztahoval, Žižka, pokud víme, nebyl. V této době býval jeden z kanovníků sv.-Vítských českým kazatelem v kostele sv. Jakuba. V kůru chrámovém nalézal se mimo jiné i znak a nápis kanovníka Bartoloměje Flaxia z Čenkova, spolu děkana u Všech Svatých, českého kazatele u sv. Jakuba.

Roku 1611 brozilo Minoritům nemenší nebezpečství, než předchůdcům jejich r. 1420. Za příčinou hledání vojáků Pasovských vydrancovala protestantská luza kláštery a v některých povraždila ukrutným způsobem mnichy. Dne 15. února přihnal se zástup plenitelů i ku klášteru sv. Jakuba. Zajisté by byli i v tomto klášteře protestanté klášterní bratry nelidsky trápili a zavraždili i chrám oloupili. avšak i tentokráte postavili se stateční řezníci útočníkům na odpor a zahnali je. Za tuto oddanost odměnili se Minorité svým ochráncům mnohým způsobem. Zasadili později v kostele nad dveřmi, jimiž na ambit se přichází, novou kamennou desku s pamětním nápisem, dovolili v kostele řezníkům Staroměstským založiti kryptu a odevzdávali na den sv. Anny, kdy v kapli na ambitu pouť se slaví, staršímu cechu řeznického při zvláštní slavnosti klíče kláštera, po čemž starší ten ku svým soudruhům konal řeč, napomínaje jich, aby hájili kláštera, jako činili předkové jejich. K otázce jeho odpovídali řezníci: „Hotovi jsme i krev svou procediti pro kostel a klášter.“ Při obědě v klášteře potom seděl na prvním místě starší pořádku řeznického, maje před sebou na polštáři klíče kláštera.

---

\*) Prodrumus 181. Vyzdobení chrámu toho bylo něco, tehdy v Praze jinde nevidaného. I Mikuláš Dačický z Heslova, odpůrce katolíků, zmiňuje se o něm. Paměti I. 204.

\*\*) Chrám Páně u sv. Jakuba. Vydal P. Benj. Lankiů, rytíř z Hornic, představený kláštera. Opravené vydání r. 1865 od Fr. Douchy. Desky té není tu již více.

Roku 1616 byl v kostele sv. Jakuba pochován Vilém Zajíc z Hasenburka, president apelací na hradě Pražském. \*)

Za kalvinského krále Bedřicha z Falce byli kanovníci od chrámu sv. Víta vypuzeni. Kanovník Jan Ctibor Kotva, nechtěje v smutné době té býti nečinným, odstěhoval se na Staré město a kázal v kostele sv. Jakuba na útěchu katolíkům. V klášteře žilo tenkrát 10 bratrů, mezi nimiž Jeroným Lappius, rodem Vlach, generální komisař řádu, horlivě panovnických práv Ferdinanda II. a víry katolické hájil. Napsal latinský a vlašský spis, jímž varoval katolíkům, aby neskládali přísahy věrnosti lžikráli Bedřichovi. Spis ten přeložili děkan Karlšteinský do češtiny a Jan Agrikola, registrátor komorní, do němčiny a katolíci šířili jej po celé zemi v lidu. Lappius svolal do kláštera sv. Jakuba mnoho prelátů, řeholníků, starších a měšťanů Pražských a napomínal jich horlivou latinskou řečí, aby stáli ve víře katolické pevně a Ferdinandu II. zůstali věni. Líčil, jak velikého hříchu dopustili se katolíci, kteří k odbojným protestantským stavům se přidavše, zimnímu králi přísahou věrnosti se zavázali. Po něm mluvil česky a německy kanovník Kotva, načež všickni přísahali, že raději všecko opustí, i smrt podstoupí, než by přísahu věrnosti Bedřichu Falckému složili.

Lappius dorážel touto řečí svou velmi prudce na odbojně stavy protestantské. To se rozneslo po městě a nazítří vnikli někteří z nich do bytu jeho, pátrajíce po rukopisu řeči té, nenalezli však ničeho.

Na sv. Jakuba 1620 konal kanovník Kotva v klášterním kostele kázání na slova: „Rci, ať tito dva synové moji sedí jeden na pravici a druhý na levici tvé.“ Hájil panovnických práv Ferdinanda II. a mluvil proti odbojníkům. Za to byl zatčen a na Staroměstské radnici uvězněn, kde trval až do bitvy bělohorské. \*\*)

Stavové naléhali i na Minority, aby složili Bedřichu Falckému přísahu věrnosti a odřekli se všeho, což na odpor bylo „svobodě náboženství“. Minorité zdráhali se to učiniti a posléze odpověděli neohroženým listem, že raději vyhnanství i větší tresty podstoupí, než by porušili svého náboženství katolického. Listinu podepsalo dne 24. září 1620 všech deset členů kláštera. \*\*\*)

---

\*) Paměti Dačického I. 317. Na str. 234 udává Dačický mylně, že Zikmund Bathory, někdejší kníže sedmihradský, u sv. Jakuba pohřben byl. Hrob jeho s památkem nalézá se v Černínské kapli chrámu sv. Víta.

\*\*) Život jeho vypsál Jos. Riss v Časopisu č. Museum 1880 str. 470.

\*\*\*) Prodomus 188—191. Mezi desíti bratry byli tehdy dva němečtí a jeden český kazatel (Václav Poříčský).

Vláda zimního krále neměla již času, neohrožené Minority stíhati, nebo za šest neděl potom nastal bělohorskou bitvou v Praze veliký převrat. V době vlády protestantských direktorů byl v kostele sv. Jakuba pohřben znamenitý a horlivý katolík Jan Platýs z Plattenštejna, dvorní rada a německý sekretář při české dvorské kanceláři, jež direktori k smrti odsoudili, avšak téhož dne, kdy kat mečem jej odpravit měl, zemřel muž ten v domě svém smrtí přirozenou. Také druhý syn jeho Sixtus Arnold, r. 1637 a jediná dcera jeho Kateřina byli v sklípku v kostele sv. Jakuba pohřbeni. \*) Roku 1622 roznášela se po Praze pověst, že prý mrtvé tělo jistého vojáka, rozeného Poláka, jež v klášteře sv. Jakuba pohřbeno bylo, z hrobu povstalo, v klášteře bouřilo, škodu činilo, mluvilo a po stěnách něco psalo, o čemž dále mluvíti od vrchnosti jest zapověděno \*\*).

Po bělohorské bitvě vylíčil P. Lappius, jenž byl též členem katolické reformační komise a sice pro kraj Litoměřický a Slánský, císaři Ferdinandu II. v obšírném spisu, co všecko klášter pro věrnost a stálost svou od protestantů snášeti musil. Císař založil tudíž r. 1622 z vděčnosti v klášteře tom pro studující kleriky generální studium bohoslovecké jmenem *kolleje sv. Bonaventury*, kteroužto kollej stvrdil generál řádu a papežové Řehoř XV. i Urban VIII. udělili jí výsady kolleje Římské. K snazšímu udržení kolleje daroval na rozkaz císařův kníže Karel Liechtenštejn r. 1622 Minoritům vinici za Koňskou branou, která Janu Theodoru Sixtovi pro účastenství ve vzpouře odňata byla. (Byla to vinice, za věku našeho řečená Kanálka.) V kolleji mělo býti 12 bakalářů pod regentem a císař vykázal jí z královské komory ročně 1200 kop grošů, kteroužto dávku komora r. 1623 na 2000 kop zvýšila.

Stálým protektorem kolleje ustanoven byl arcibiskup Pražský, toho času Arnošt hrabě Harrach. Kollej měla dle bully papeže Řehoře XV. právo, udělovati akademické stupně bakalářství a doktorátu mudrcův a bohovědy členům řádu. Arcibiskup dával k žádosti kolleje dovolení k odbývání disputací a slavných promocií a posílal k těmto úkonům jakožto zástupce svého kanovníka od sv. Víta. Slavné povýšení na stupeň doktorů dalo se v chrámu sv. Jakuba. \*\*\*)

\*) Poselkyně III. 17. 21. 22.

\*\*) Paměti Dačického I. 291.

\*\*\*) V archivu kláštera nalézají se velké množství promočních listin, tištěných zcela dle vzoru universitního a památní kniha kolleje sv. Bonaventury. Poslední promoce udála se tu r. 1783.



Minoritům nastaly nyní lepší doby, staré některé kláštery byly jim navraceny a tudíž zvolen r. 1627 po smrti zasloužilého Jeronýma Lappia po dlouhé době opět provinciál Michal Mansilla a Drepano. Byl rovněž jako Lappius členem katolické reformační komise. Tu nastala nová nesnáz. Císař Ferdinand založil kollej sv. Bonaventury ovšem hlavně pro Minority ze svých zemí, avšak představení řádu posílali do ní kleriky většinou z ciziny, zvláště z Vlach a ti vyštudovavše, odcházeli do vlasti své. K tomu nabyli v řádu převahu Vlachové a ti nemohli katolickému lidu našemu prospěti, hověli si v nečinnosti a jako všude jinde, hospodařili i u sv. Jakuba velmi zle. Pro tyto příčiny přestala královská komora za Ferdinanda III. Minoritům vypláceti podporu 2000 kop grošů. Kollej utrpěla tím velice, ale nezanikla, majíc již od r. 1621 ročních 500 zl. důchodů z darování pana Zdislava Hrzana, kterýžto dar změnil týž dobrodinec r. 1630, odkávav jednou pro vždy kolleji 12.000 zl. Peněz těch musili Minorité na dědicích teprve soudně vymoci. Po ustavičných žalobách na vlašské mnichy, jichž řáděním konvent by byl téměř zahynul, rozkázal císař Ferdinand III. r. 1655, že žádný cizinec nesmí býti ani provinciálem ani představeným některého kláštera a nařídil, aby Vlachové ze všech klášterů provincie české byli vypuzeni. Vlachové se vzpírali a císař Leopold I. musil nařízení to r. 1680 obnoviti.

Paměti zasluhuje František Harder, Minorita, rodem Čech z Prahy, ježž protestantští Sasíci, vnikše r. 1632 do Litoměřic, z nenávisti na šibenici pověsili. Právě v té chvíli pracovala ku porodu žena generálního saského velitele a nemohouc poroditi, prosila, aby kněze toho odpoutali od šibenice. Když se to stalo, dýchal ještě ubožák ten, byl odnesen do kláštera, pozdravil se, přišel později do kláštera sv. Jakuba v Praze a zemřel tu r. 1682 jako kmet 94letý. Pochovali jej u hl. oltáře.

Roku 1624 vrátily se Klarisky z Týnice do kláštera bl. Anežky na Františku. Duchovní správu konali odtud v jich klášteře Minorité. Roku 1643 pátráno v kapli Panny Marie v kostele Klarisek po těle blah. Anežky, při čemž byli i tři kněží od sv. Jakuba, než hledáno nadarmo.

Veliké úctě těšila se v té době *milostná socha Bolestné Matky Boží* v kostele sv. Jakuba, která jako vzácná památka dob předhusitských přetrvala všecky bouřlivé a nebezpečné časy. První zmínka o ní děje se již roku 1400. Pověst vyprávěla, že jakýsi svatokrádce, chtěje r. 1400 sochu oloupiti o drahocenné ozdoby, jimiž ověšena byla, náhle uchopen byl Pannou Marií za ruku a tak dlouho držen, až přišli mniši

do kostela a lupič soudu odevzdán byl. Byl odsouzen k zvláštnímu trestu, aby mu pravá ruka uřata byla, načež prý žil jako dobrovolný kajicník po 21 let v klášteře až do smrti. V 17. století udála se před sochou tou mnohá náhlá vyslyšení modliteb a lidé měli k ní velikou důvěru. Šimon Brosius z Hornštejna, světící biskup Pražský, zkoumal divy, jež udály se přímlovou Matky Boží, jejíž socha u sv. Jakuba se ctíla, a měl k ní potom sám velikou důvěru. Sám sepsal knížku o divech těch a ozdobil ji obrázkem milostné sochy. Z různých vyslyšení modliteb (Brosius vyčítá jich více než 60) budiž zde zmíněno pouze, co stalo se hraběnce Eufrosině Šternberkové, dceři nejvyššího purkrabí Adama Šternberka. Churavěla po více let a sotva již dýchala, až posléze vzavši útočiště k Bolestné Panně Marii u sv. Jakuba, náhle ozdravěla a potom do kláštera bosých Karmelitek ve Vídni vstoupila.\*) Minorité šířili úctu k milostné soše té a z nich obzvláště Didacus Novatius (1653—1655 a opět 1662—1665) provinciál. Jak velice milostný obraz ten ctěn byl, toho dokladem jest slavné processí, které v neděli 6. října 1630 z kostela sv. Jakuba na Bílou horu na odvrácení nepřátelského vpádu Švédů vedeno bylo. U přítomnosti mnohých urozených pánů a velkého zástupu lidu byla v processí tom milostná socha nesena pod nebesy. Blízko Břevnovského kláštera bylo postaveno několik stanů, v nichž mše sv. se sloužily, v jednom stanu sloužil před milostnou sochou slavnou mši sv. Brosius a bylo tu na polích české a německé kázání, načež socha s velkou slavností opět do kostela sv. Jakuba doprovázena byla.

Kláster sv. Jakuba utěšeně prospíval, avšak dne 21. června 1689 stihlo jej hrozné neštěstí. *Požár*, založený v Kaprové ulici od francouzských paličů, rozšířil se až ku kostelu sv. Jakuba. Právě byl kostel ten vnitř i zevnitř bílen a vysokým lešením obklíčen. Oheň šířil se tak rychle, že nebylo možno, zavčas lešení shoditi, a když dřeva se zapálila, rozšířil se oheň po celém kostele a klášteře a zničil vše, co bratří rychle neodnesli. Vysoká klenba a štít kostela spadly, šest zvonů i cimbály hodin na věžích se rozlily, 15 oltářů, troje varhany, zpovědnice, okna, pilíře, kazatelna a stolice byly zničeny, zdi chrámové žárem se rozpukaly. Také klášter lehl popelem a zničeny jsou i starobylá kaple

---

\*) Bohuslava Balbina „*Historia Divae Tuřanensis*.“ — Vojtěcha Chavnovského „*Vestigia piae Bohemiae*.“ — Klementa rytíře Weyrothera Sbirka Pražských pověstí (německy r. 1863). Prodrómus 186. Schaller Prag III. Poselkyně III. 83.

sv. Anny a slavný refektář, v němž druhdy korunovační hody se slavívaly.\*)

Ubozí bratři nezachránili z chrámu ničeho, než nejvzácnějšího pokladu jeho — milostné sochy Matky Boží, a obrazu sv. Antonína. Strašlivým požárem přišel klášter na mizinu a nedosáhl již nikdy více bývalého rozkvětu. Počet bratří klesal více a více, tak že v jedné době pouze dva v klášteře nuzně žíti mohli.

Že kostel z rozvalin znova povstal, o to největší zásluhu měl *P. Antonín Cymburk*, rodem Čech z Prahy, tehdy kvardián kláštera a po dvakráte, 1681—1684 i 1696—1693 provinciál Minoritů. Odebral se k arcibiskupu Valdštýnovi a na kolenou prosil jej o dovolení a požehnání, aby mohl kostel a klášter znova stavěti. Arcibiskup se otázel, kolik peněz v klášterní pokladně k dílu tomu má. Cymburk odpověděl, že — 15 zlatých, ale že důvěřuje v Boha. Vrchní pastýř se dal na to do pláče, políbil kněze, dal mu požehnání a daroval mu 300 zl. Požehnání velepastýře nebylo nadarmo. Dobrodinců se množilo, P. Cymburk opravil v krátké době kapli sv. Anny a již 21. listopadu 1689 byly do ní slavně z kláštera bl. Anežky přeneseny zachráněné obrazy milostné Matky Boží a sv. Antonína. Lid hrnul se sem od rána do večera. Horlivý P. Cymburk sebral na znovuzřízení kostela a kláštera *celkem přes 80.000 zl.*, což jest utěšeným svědectvím nábožné obětavosti tehdejší doby.\*\*\*) Chrám ztratil však tímto obnovením své staré tvary gótické, přestavěn byv slohem vlašským.

Dne 11. června 1702 byl dostavěný chrám od světícího biskupa a opata Strahovského, Víta Seypla vysvěcen. Potom byla o 5. hodině odpolední vedením téhož biskupa u přítomnosti velikého zástupu duchovních i zbožných katolíků s velkým plesáním nesena milostná socha Panny Marie z kaple sv. Anny do obnoveného chrámu a když přinesena dovnitř, poklekl na kazatelně sv.-Vítský kanovník Matěj Macht z Löwenmachtu a zvolav mocným hlasem „Zdrávas Maria“, konal pohnutlivé kázání. Horlivý obnovitel kostela P. Cymburk zemřel na to r. 1704 v pověsti muže svatého a pochován jest u hl. oltáře pod kněžským sedadlem.

Kollej sv. Bonaventury zanikla po ohni r. 1689 na čas, když však klášter se zotavil, zřízena byla znova. Tu povstali proti ní Jesuité a vedli jménem bohoslovecké fakulty na universitě r. 1706 u císaře Leopolda I. stížnost, že regent kolleje dává si titul

\*) Poselkyně III. 559. Refektář ten ještě Hammerschmid r. 1672, jsa tehdy arcibiskupským alumnem, viděl. Prodrum 179.

\*\*) Summu tu výslovně udává Kollnbergerova Historie. Dle Hammerschmida stála stavba kostela 39.846 zl.

„eximius“, nazývá se doktorem theologie a že v kostele sv. Jakuba odbývají se slavné doktorské promoce, k čemuž i programy, jako zvyk jest na universitě, se vydávají. Regent Volter Schoppen dokázal však, že Minorité k tomu jsou oprávněni, a císař Leopold I. kollej znova potvrdil.

Klášter sv. Jakuba začal opět rozkvétati. V chrámu zavedena byla *tři bratrstva*: arcibratrstvo pěti ran Krista Pána i ran sv. Františka, bratrstva sv. Antonína a sv. Cecílie, a kázali tu čtyři bratří česky i německy. V kapli sv. Anny kázali dva bratří kazatelé každou neděli a každý svátek německy, a bylo tu bratrstvo Pána Ježíše, Panny Marie i sv. Anny. Roku 1741 bylo v klášteře 55 bratrů řeholníků.

*Provincie česko-slezská* Minoritů rozdělena byla v minulém století na čtyři kustódie a čítala 18 konventů. V Čechách měla *kustódie Pražská* kláštery v Praze, v Litoměřicích, v Kadani, v Mostě, v Mladé Boleslavi a v Jilovém; *kustódie Krumlovská* obsahovala konventy v Krumlově, v Horažďovicích a ve Stříbře, a v *kustódii Královéhradecké* byly kláštery v Král. Hradci (později, při zakládání pevnosti, přeložen konvent do Kuklen), v Pardubicích a v Kladsku. V dolním Slezsku měla *kustódie Vratislavská* konventy ve Vratislavi, v Bytomi, ve Středě (Neumarkt), v Opoli, v Svidnici a v Löwenberku. Provinciál dozíral na ženské kláštery Klarisek v Praze, v Týnici a ve Vratislavi.

V konventě u sv. Jakuba byli z bratří tito *spisovatelé čeští*: *Michal Pelišoty*, Pražan, učitel na kolleji sv. Bonaventury, český kazatel. Vydal 8 českých spisů a sice 1720 spis o sv. Dominiku a sv. Františku, r. 1741 kázání nedělní, r. 1751 troje kázání sváteční, r. 1727 o lásce k Bohu a v letech 1723, 1728 a 1730 tři spisky o sv. Janu Nepom. *Ivan Knobloch*, český kazatel, vydal v letech 1730—1735 šest kazatelských spisků českých, tři o Panně Marii (z nichž jeden jedná o Staroboleslavské Matce Boží „Pomocnice křesťanů“ r. 1733), ostatní o sv. Antonínu Pad., o svatém Dominiku i sv. Františku a o stoleté památce příchodu Kapucínů do Prahy. \*) Dějiny řádu uvádějí ještě, že *Ubalď Krejčoves*, bratr u sv. Jakuba, vydal český překlad Tomáše Kempenského, o čemž ale ničeho nevíme. Vynikající hudební skladatel český, zvláště na varhany, *Bohuslav Černohorský*, rodem z Nymburka, stal se Minoritou u sv. Jakuba, byl zde ředitelem kůru, poslán později nákladem kláštera ku svému zdokonalení do Vlach, stal se tam mistrem v hudbě, byl nějaký čas ředitelem kůru v Padově a ze-

\*) Jungmannova Historie liter. č.

mřel, ubíraje se nazpět do Prahy, 1. července 1742 v Štýrském Hradci. Skladby jeho zničeny jsou požárem, jenž r. 1754 opět v klášteře sv. Jakuba povstal a tentokráte pouze levou průčelní věž zničil, která od té doby kusou zůstala. Slavný hudební skladatel *Astorga*, jehožto „*Stabat mater*“ posud známo jest, byl dle pověsti na sklonku života svého mnichem kláštera sv. Jakuba, kde prý i zemřel.

Roku 1733 snažili se čeští Minorité o to, aby byli od slezských klášterů ve zvláštní, výhradně českou provincii řeholní odloučení. Zvláštním způsobem stalo se totiž, že, ačkoli v Čechách bylo 12 a v Slezsku pouze 6 a to menších konventů, pět provinciálů po sobě byli Slezané němečtí a ti počínali si na úkor českých bratří, říkajíce, že Čechové tak snadno nedomohou se úřadu provinciála. Nemohouce slezských bratří v skrovných klášteřích slezských uživiti, posílali je do konventů českých, zvlášť do Prahy, kde řeholníci ti, neznalí jazyka českého, nemohli lidu prospěti. Nechtěli přijímati českých noviců, z čehož mnohé české konventy neměly ani jediného českého zpovědníka, což jim s hanbou i se škodou bylo, anyž přece kláštery ty z českých almužen založeny a udržovány byly. Málo českých bratří musili všecku práci konati, kdežto bratří slezští, němečtí, jen hodností v řádu, bez práce, žádostivi byli. I podali Čechové k císaři Karlu VI., k papežskému vyslanci ve Vídni, ku svému generálu v Římě, k arcibiskupu a ke gubernium v Praze rozhodnou prosbu, aby české kláštery od slezských odděleny byly. V prosbě té uvádějí devět důvodů, zejména že provinciálové z národního odporu proti jazyku českému českých bratrů pro nepatrné příčiny k slavným slibům nepřipouštějí, jsouce k slezským nad míru shovívavi, že v slezských klášterech velký počet noviců mají (v jednom až 20), které po složení slibů do konventů českých dávají, kdežto v hlavním noviciátě Pražském jsou jen pro jméno 2 až 3 novicové. Dobrodincové, vidouce to, přestávají konventy podporovati a tím padá řád do bídy.

K této žádosti, která vydává pěkné svědectví nejen o lásce k mateřskému jazyku, ale i o lásce k řádu a o pečlivosti pro zájmy jeho, odpověděli sice Slezané, ale arcibiskup a vláda nařídili, aby se stížnosti Čechů vyšetřily.

Zatím generál Římský, byv o tom zpraven, nařídil, aby provinciál Gerard Gude (1732—1735) visitoval všecky české kláštery, počna Pražským, a aby exkommunikoval ty, kdož visitaci by odpírali. Zamýšlené odloučení českých klášterů mělo se zameziti. Provinciál cestoval tudíž po českých klášteřích, avšak vyjma kon-

vent v Kadani (kde byl kvardián Slezan) a v Mostě, nebyl nikde k visitaci připuštěn. Všude laskavě ale rozhodně mu odvětili bratří, že sečkají, až stížnosti jejich se vyřídí. Generál, seznav, že touto cestou čeští bratří se neutiší, poslal do Čech muže nestranného, P. Angela Millera, jakožto komisaře svého, s plnou mocí a ten dostav ve Vídni dovolení, přišel r. 1734 do Prahy, zvisitoval všecky české i slezské konventy a sezval všecky voliče řádu na den 9. října do Prahy ku schůzi (kongregaci). Musil však ještě jednou odebrati se do Vídně pro dovolení, aby schůze odbývati se mohla. Dne 20. listopadu sešli se, vyjma dva, všickni voličové řehole u sv. Jakuba, tu však pojednou ku podivení všech vstoupil mezi ně Jan Mořic Martini, generální vikář arcibiskupa Pražského, jménem tohoto velepastýře a maje plnou moc generála řádu i vyslance papežského. Napomínal shromážděné k svornosti a jednotě a zrazoval od rozpoltění posavadní provincie česko-slezské. Ku vřelým slovům jeho upustili Čechové od zamýšleného odloučení se od konventů slezských, načež všickni shodli se o tyto věci: V celé provincii nebudiž více bratří než 383 a provinciál nepřijímějž žádných noviců, dokud počet všech údů nesklesne pod summu tuto. V každém konventu smí býti jen určitý počet bratří, zejména v konventu Pražském nechať jest jich 50, a sice 30 kněží, 4 bohoslovci, 6 noviců a 10 laiků. Noviciáty ať jsou v Praze a ve Středě; studie theologické buďtež v Praze, v Kladště a ve Vratislavi a při každé této škole budou 2 professoři a jeden lektor morálky; studie filosofické ať má řád v Hradci, v Krumlově, ve Vratislavi a v Opoli. Aby národnostní mír se udržel, ukládá se všem bratrům, pomlčeti o tom, co minulo a aby Čechům se dostiučinilo, mají býti tři následující provinciálové z Čechů a po nich střídavě vždy Slezan a Čech provinciálem, majíce u sebe z druhého národa sekretáře. Stálých defnitorů bude 7 Čechů a 5 Slezanů, defnitoři dočasní nechať z obou národů voleni bývají.

Tyto stanovy poslány jsou do Říma a generál je potvrdil, od kteréžto doby panoval v řádu mír.

Prvním českým provinciálem zvolen ihned Hyacint Šperl (1735—1738) a po něm *Matěj Kollnberger* (1738—1743), jenž r. 1741 sepsal důkladné dějiny všech klášterů minoritských v provincii české, které v archivu kláštera v opisu se nalézají. Stanovy přijaté vespólnou shodou byly zachovávány až na to, že oba jmenovaní provinciálové, majíce každoročně 6 českých a 6 německo-slezských noviců přijímati, téměř samé Čechy přijímali, poněvadž Slezáci se nehlásili. Kollnberger, jsa 1736—1737 kvardiánem, dal kostel nádherně ozdobiti, k čemuž mnoho dobrodinců získal. Velký

oltář okrášlil obrovským obrazem od Václava Reinerera, za nějž r. 1735 zaplatil malíři 1200 zl. a měl velikou radost, že v letech 1736—1737 znamenitý malíř *Quido Vogel* zdarma vymaloval celou klenbu chrámu obrazy ze života Panny Marie i jinými. Tento malíř, rodem z Kadaně, býval někdy klerikem řádu v klášteře sv. Jakuba a dosáhl již svěcení podjahenského, odešel však odtud a dostal se až do Říma, kde v malířské akademii se vzdělal. Potom obdržel ku prosbě své od papeže dispens od podjahenství i mnišských slibů a žil jako zbožný laik a katolický umělec. Po letech zavítal do Prahy a z vděčnosti ozdobil klášterní kostel krásnými olejovými obrazy na klenbě, které podnes se tu spatřují.

Roku 1730 koupil klášter panský dvůr v Hostouni za 10.505 zl. Roku 1754 zničil požár levou průčelní věž na kostele, další škody byly však zamezeny.

Roku 1754 stalo se, čeho žádali čeští Minorité r. 1733. Po odtržení Slezska od zemí rakouských musily slezské kláštery odloučiti se od českých a utvořiti svou vlastní provincii. Čechové, kteří té doby v slezských konventech byli, musili odejít do Čech, čímž zdejší kláštery nad míru se přeplnily a tím chudly. Při obléhání Prahy od Prusů r. 1757 padlo několik kulí i na klášter sv. Jakuba, poškodily průčelí kostela a poranily 6 bratrů v refektáři, z nichž jeden potom v špitále Milosrdných bratří zemřel. \*)

Roku 1767 bylo Minoritům sbírání almužny zakázáno. V letech 1772—1774 stavěna vedlé kaple sv. Anny nová síň pro bibliotéku. Roku 1783 prodal klášter svou vinici za koňskou branou za 3312 zl. hraběti Kanálovi, od které doby Kanálkou zvána byla. \*\*)

Krutá rána zastihla řád Minoritů za císaře Josefa II. Bylyť zrušeny konventy české v Jílovém, Horažďovicích, Boleslavi, Kadani, Litoměřicích, Stříbře, Pardubicích a Kuklenách (kde byli Minorité teprvé od r. 1766) a později zanikly i v pruském Slezsku všecky kláštery řádu toho. V celých Čechách ponechány jen 3 kláštery a v těch ještě počet údů byl snížen; u sv. Jakuba nesmělo od r. 1784 býti více, než 18 bratří. Na Moravě a v rakouském Slezsku zbylo po dvou konventech. Roku 1822 spojeno *sedm klášterů v Čechách, na Moravě a v Slezsku v jednu provincii*, za jejíž patrony zvoleni byli sv. apoštolové slovanští Cyrill a Methoděj. Provincie ta dělí se na kustódie dle tří těchto zemí. *Provinciálem* (teprvé čtvrtým od zřízení nynější provincie) jest nyní již od r. 1868, byv již po třikráte zvolen, P. Florentius

\*) Prag v. Schottky I. 280.

\*\*) Sdělil veld. provinciál Flor. Queis.

Queis, rodem z Jihlavy. Všech členů řádu bylo r. 1878 dle výkazu, posléze vydaného, v provincii 40 a sice 30 kněží (z nichž 23 bylo z Moravy, 5 ze Slezska a jen 2 z Čech), 1 klerik, 2 novicové a 7 laiků, tedy asi tolik, co v minulém století v jediném klášteře u sv. Jakuba bratrů bylo.

V *Čechách* jsou nyní *konventy*: v *Praze*, kde r. 1882 žije 5 kněží (mezi nimi provinciál), 2 klerikové a 2 laici, celkem 7 bratrů;

v *Krumlově* (založ. r. 1350 od pánů z Růže Petra, Oldřicha, Jodoka a Jana) s 4 kněžími a 1 laikem. Člen tohoto kláštera Germán Bauer žije jako zpovědník velechrámu sv. Petra v Římě; a

v *Mostě* (založ. okolo r. 1312) s 2 kněžími a 1 laikem.

Na *Moravě* jsou *konventy* v *Brně* (založ. 1231) s farou, noviciátem, 6 kněžími, 1 klerikem, 2 novici a 2 laiky a v *Jihlavě* (založ. 1241) s farou, 4 kněžími a 1 laikem.

V *Slezsku* jsou *kláštery* v *Opavě* (založ. 1239) s farou, 5 kněžími, 1 laikem a v *Krnově* (založ. 1274) s 3 kněžími.

V diecési Olomoucké povstaly v novější době *sestry třetího řádu sv. Františka*, které se tak rozmohly, že nyní již mají 8 řeholních domů, v nichž 117 sester žije. Vrchní dozor nad nimi má provinciál Minoritů. \*)

*Klášter Pražský* klesal od minulého století hmotně. Roku 1804 musil prodati statek v Hostouni, r. 1825 prodal svou zahradu, která do té doby rozestírala se až k masným krámům, a r. 1841 prodána dokonce část budovy klášterní za 7832 zl. obci Pražské, která díl ten strhla a na tom místě školu vystavěla. Až do r. 1849 náleželo konventu právo bývalého kláštera bl. Anežky, na němž bylo 41 domů, z nichž platilo se konventu laudemium, což téhož roku za 4060 zl. vykoupeno bylo. Podnes platí však záduší kostela sv. Haštala nepatrnou částku klášteru u sv. Jakuba za farní zahradu (bývalý hřbitov), která na bývalém Anežčině právu se nalézá.

Schudlý klášter nepřestal pečovati o svůj chrám, dědictví to lepších minulých časů, a zvlášť správcové fary Benjamin Lankiš, rytíř z Hornic, kvardián, a nynější duchovní správce Mansvet Adámek získali mnoho dobrodinců, jichž pomocí sešlý kostel znenáhla opraven byl. P. Lankiš dal spustlé budovy opravit, r. 1860 veliký zvon (Marii) přeliti a oltáře obnoviti, P. Adámek pečoval o opravu zevnějška kostela a dal r. 1881 krásné obrazy na klenbě obnoviti a celý chrám vyčistiti. Osadníci rádi přispívají k těmto

---

\*) Album fratrum z r. 1878.



opravám, v nichž pokračovati se bude. Zbožný lid posud lne ku chrámu sv. Jakuba, zvláště k milostné soše Bolestné Panny Marie. Nad jiné bývá hlučna pouť v kapli sv. Anny, kteráž na ambitu se nalézá. Klášterní fortna jest po celý svátek sv. Anny otevřena a starožitný klášterní ambit, svědek tolika století, naplněn bývá příchozími poutníky.

Roku 1875 konala se v chrámu sv. Jakuba k veliké radosti zbožných zástupů lidu tří denní slavnost ku počtě blah. Anežky, když sv. Otec Pius IX. veřejnou úctu k ní schválil.

V klášteře u sv. Jakuba žije již po mnoho let v zátíší zasloužilý spisovatel český, světský kněz ve výslužbě František Doucha.

Farní duchovní správu vede nyní administrátor P. Mansvet Adámek s dvěma kooperatory. Farní osada čítá 2100 katolíků, kromě 800 židů. Nejstarší latinské matriky zdejší jsou z r. 1657. Služby Boží konají se hlavně jazykem německým (kázání a požehnání), dílem i česky (ranní exhorty). O pouti sv. Jakuba bývá odpolední kázání české a pouť u sv. Anny koná se též jen kázáním českým.

**Chrám sv. Jakuba** náleží mezi největší kostelní budovy v Praze a jest ze všech nejdelší (délka obnáší 244 stop při šířce jen 81 stop). Po velikém ohni r. 1689 byl vlašským slohem tak přestavěn, že z gótických tvarů zachovaly se jen půdorys, opěrací pilíře kolem presbytáře, sakristie a částečně i podélná okénka na hodinové věži.

V průčelí stojí nyní na pravo věž se zvony („Maria“, přelit r. 1860, největší; „Jakub“, „František“ a „Antonín“ z počátku minulého století) krytá cibulovitou střechou; druhá věž na levé straně, zničená ohněm r. 1754, jehož stopy podnes zřejmy jsou, zůstala do té doby nedostavěna. Na severní straně kostela strmí vysoká věž s hodinami, nepěknou střechou krytá, a nad presbytářem jest ještě vížka sanktusová. Klenba nynější jest mnohem nižší, než bývalo v starém chrámu. Při bedlivějším pátrání shledáváme, že v starém kostele, jehož zdi se zachovaly, kněžský kůr nebyl stavěn v téže ose jako dlouhá loď, tak že celý chrám byl uvnitř v půdorysu na levo nakřiven, kteréžto stavitelské podivínství i jinde (na př. v kostele Panny Marie na nábreží ve Vídni) pozorujeme. Při přestavování po ohni r. 1689 dovedl stavitel presbytér tak upravit, že nepravidelnost ta úplně vyrovnána byla.

Na štítu kostela stojí pět kamenných soch Krista Pána, Panny Marie, sv. Jana Ev., sv. Anny a sv. Jáchyma, z nichž každá

stála 50 zlatých. V průčelí nad dveřmi jsou kamenné obrazy, pruskými kulemi r. 1757 značně porouchané; nejlépe z nich zachován jest prostřední obraz sv. Jakuba. Chrám jest trojlodní, 12 čtyřhranných, korintskými hlavicemi opatřených a padělaným mramorem povlečených pilířů rozděluje hlavní loď od lodí pobočných, nad nimiž se nalézají galerie. V dlouhém kněžském kůru jsou pilastry rovněž padělaným mramorem potažené a bývalá dlouhá gótická okna rozdělena jsou nyní na troje malá zaokrouhlená okénka. Ve velikých prostorách těchto jest stále tajemné pološero, v němž stkvělé vyzdobení klenby, stěn a oltářů slavně dojíhá. Kostel jest oltáři přeplněn.

*Klenba* ozdobena jest krásnými *obrazy olejovými*, které teprve obnovou r. 1881 vynikly, při čemž na jevo přišlo, že je r. 1737 dokončil zmíněný Quido Vogel. Dělí se ve dvě skupení. Od hlavního oltáře až k vítěznému oblouku jsou v pěti polích tyto obrazy:

1. Nad samým hl. oltářem: Bůh Otec vznáší se nad zeměkouli. Andělíčkové drží pásku s latinským nápisem: „Chvála buď Bohu Otci.“

2. Na zeměkouli strmí kříž, držený od andělů, nad nímž vznáší se Spasitel s vítěznou korouhví. Na pásce jest nápis: „Kristu nejvyššímu sláva.“

3. Duch sv. ozařuje zeměkouli. Na jedné pásce nápis: „Též Duchu sv.“ a na druhé: „Třem jedna buď čest.“

Tyto obrazy znázorňují tudíž stvoření, vykoupení a posvěcení světa působením trojjediného Boha.

4. Ozářené a ověncené „M“ (Maria) s nápisem na pásce: „Olej vylitý jméno tvé.“

5. Na zeměkouli stojí neposkvřená Panna Maria a na pásce jest napsáno: „Dovol, Panno svatá, ať chválím tebe a uděl mně statečnosti proti nepřátelům Tvým.“

Na vítězném oblouku, jímž kněžský kůr od hlavní lodi se dělí, jest ze sádry znak řehole sv. Františka, totiž dvě křížem přeložené ruce (Krista Pána a sv. Františka), na nichž jsou sv. rány a nad nimi kříž.

Od vítězného oblouku až k oknu na hudební kruchtě jsou v šesti polích na klenbě tyto velké obrazy:

1. Jáchym a Anna přivádějí dcerušku Marii do chrámu, aby ji Bohu obětovali. Nejvyšší kněz ji vítá.

2. Zasnoubení Panny Marie se sv. Josefem.

3. Zvěstování Panny Marie, skupení velmi sličné.

4. Navštívení Panny Marie.

Následující dva obrazy malovány jsou směrem obráceným.

5. Očistování Panny Marie v chrámu.

6. Nanebevzetí Panny Marie, kterýžto obraz varhanami napolo zakryt jest.

Kromě toho vymalovány jsou po stranách těchto obrazů ve výklencích (lunetách) různé symbolické obrázky, pod nimiž jsou případná slova celé Mariánské písně „Zdravas hvězdo mořská.“

Na klenbě pod kruchtou jest vymalován obraz milostné Matky Boží sv.-Jakubské, nesený od andělů, pod nímž klečí orodující sv. Jakub, sv. František a sv. Antonín, a dole drží andělíčkové obraz kostela zdejšího.

V rozích jest nápis: „Královno a patronko řehole naší, pros za lid, oroduj za duchovenstvo.“

V chrámu nalézá se celkem 21 oltářů.

*Hlavní oltář* stojí před zdí, kterou nynější presbytář značně zkrácen jest. Zeď tu stavitel po ohni r. 1696 bezpochyby proto vystavěl, aby úplně zakryl křivé tvary kůru. Chrám býval tudíž někdy mnohem delší. Za oltářní zdí nalézá se v druhém patře nyní kůr Minoritů, v němž hodinky odbývají, a jest tu mnoho kůrových stolic z minulého století.

Nad oltářem visí na zdi v barokovém, stkvěle pozlaceném, od andělů neseném rámu velikánský olejový obraz. Spatřujeme na něm mučednictví a oslavení sv. Jakuba. V levo sedí na trůnu král Herodes a pod ním leží tělo sv. Jakuba, jehož hlava uřata jest. Kolem stojí vojáci, kati a lid. Nahoře vznáší se, obklopen od andělů, sv. Jakub k nebesům, kde Kristus Pán a Panna Maria jej vítají. Krásný obraz ten maloval r. 1739 náš Václav Reiner. \*) Nad obrazem jest skupení Nejsv. Trojice a okénko, malovaným sklem opatřené, jímž padá sem spore světlo z hořeního kněžského kůru.

Na oltáři, bohatě pozlaceném, nalézá se ve vkusné skříni starobylá slavná *milostná socha Matky Boží Bolestné*. Jest překrásně ze dřeva řezána a úplně zachována. Jindy bývala ověšena drahocennými klenoty, o nichž již r. 1400 zmínka se děje a stávala u kazatelny na místě nynějšího oltáře sv. Kříže, na oltáři, stříbrem pobitém. Socha ta bývá oblékána v šaty, jichž kostel více

---

\*) Omylem udávalo se, že jej maloval Šebastián Zeiller. Malíř ten vymaloval skutečně na stěně za oltářem na vápně obraz menší ceny, jenž posud za obrazem Reinerovým jest, a později dal klášter malovatí obraz nynější, jímž Zeillerova malba zakryta byla a jest. Mylné udání v příčině malíře nynějšího obrazu vyšlo na jevo při obnově jeho a nejprve upozornil na to Fr. Doucha.

má. Po stranách oltáře stojí nad dveřmi pozlacené sochy víry a naděje. Za oltářem vymalován jest na stěně obraz milostné sochy s nápisem, že Staroměstský radní Jan Heřman Pravda r. 1719 oltář ozdobiti dal a že poslední obnova jeho dala se r. 1867. Na epištolní straně zadělána jest ve zdi kamenná deska s latinským nápisem, že tento chrám, původně (prý) založený od Přemysla Otakara I. r. 1225 (má státi od Václava I. r. 1232), obnovený od budoucích králů, zničený ohněm dne 21. června 1689 a péčí Antonína Cymburka z almužen věřících znova vystavěný, posvětil biskup Hierapolitánský Vít, opat Strahovský, na den sv. Trojice, 11. června 1702 a že památka posvěcení jeho připadá na neděli třetí po sv. Duchu.

Na této straně přiléhá ke kůru jakožto ukončení boční lodi, od níž však zdi oddělena jest, *kaple sv. Františka Seraf.* s oltářem, na němž stojí dřevěná socha tohoto světce. Od kůru oddělena jest kaple mřížemi.

Pod vítězným obloukem stojí na evang. straně veliká, slušně řezaná *kazatelna*. Řečniště podpírá český lev s deskou, na níž jest latinský letočtený nápis: „Zbožnost Čechů zřídila“ (1714). Kazatelnu postavil totiž P. Longin Zeman, kazatel, sebrav na ni 300 zl. dáreků. Na neobyčejně velkém řečništi jsou tyto řezby: dvou andělů s podpisy: „Věřícím, nevěřícím“ (totiž kážou sv. evangelium Menší bratří) a čtyř obrázků s podobami Minoritů, pod nimiž jsou případné nápisy: „Slovem, — krví, — perem, — příkladem.“ Řezby ty důmyslně znázorňují působení řádu. Na stříšce jest nejvýše Bůh Otec, pod ním otevřená kniha s nápisem: „Tentoť jest Syn můj milý“ a dole ve výklenku Spasitel světa a po bocích jeho jsou dva andělé. Na kraji stříšky jsou sošky sv. Bonaventury, Františka, Antonína a sv. biskupa Ludvíka z třetího řádu sv. Františka. Na stříšce nalézají se písmena: W. P. C. N. O. F. t. j. po česku: „Václav Pelišoty, Novoměstský Pražský měšťan, dal ozdobiti.“ Syn jeho Michal byl knězem a nedělním českým kazatelem u sv. Jakuba a vydal 8 českých spisů.

Naproti kazatelně, pod vítězným obloukem, stojí *oltář zbičovaného Spasitele* v podobném slohu. Zřídili manželé Daniel Dominik Pavlacký z Fahrenwerthu, císař. rada, perkmistr hor viničných a choť jeho Ludmila, kteří byli též velcí ctitelové milostné sochy Mariánské a pro ni r. 1713 krásnou skříň zhotoviti dali. Za sklem jest tu socha Krista Pána, po stranách sochy sv. Vincence Ferrerského i sv. Františka Paulánského a nahoře sv. Michala i sv. Apoleny. Před oltářem jest sklípek rodiny Ebersbachů z r. 1713

a vedlé něho visí na stěně výše obraz sv. Starosty na kříži a níže řezba Pána Ježíše, sv. Petra a sv. Jakuba za sklem.

V čele boční lodi na této straně stojí *oltář Nejsv. Trojice* s malými obrázky Nejsv. Trojice a sv. Doroty. Oltář ten liší se slohem (copovým) od ostatních a je z doby pozdější. U něho jest po straně velká socha sv. Jana Nep. Nad oltářem jest v způsobě kópule světlík.

Na stěně jižní boční lodi jsou tyto oltáře (jdouce od oltáře sv. Trojice): *Oltář sv. Cecilie*, zřízený bratrstvem sv. Cecilie, jež zde bývalo. Obraz maloval Michal Halvax († 1715). Nahoře jest menší obrázek sv. Bonaventury od Petra Kecka († 1730) a dole soška sv. Maří Magdaleny.

*Oltář sv. Judy Tadeáše*. Zřídil Jan Kašpar Prand, Starom. radní. Hlavní obraz představuje mučednictví sv. Tadeáše. Nad ním jest obrázek sv. tří Králů a dole obraz sv. Apoleny.

*Oltář sv. Floriána*. Zřídil František Balthauser. Obraz sv. Floriána maloval Mich. Halvax. Nad ním jest řezba Panny Marie, po stranách stojí sochy sv. Šebastiána, Vavřince, Rocha i sv. Tekly, na oltářním stole nalézá se za sklem obraz Panny Marie a pod ním leží za sklem socha sv. Rosalie v hrobě. Vedle oltáře jest velká socha Spasitele trním korunovaného, proti němuž visí na pilíři obrázek z minulého století, představující událost, která r. 1400 dle pověsti se stala v kostele, kde zloděj tak dlouho byl Pannou Marií držán, až řeholníci do chrámu přikvačili. Pod obrázkem jest v latině, češtině a němčině stručná zpráva o tom.

Poslední *oltář Všech Svatých* na této straně má pěkný velký obraz od Brandla, nahoře nad ním obraz Nejsv. Trojice, dole obraz Brněnské Panny Marie. Oltář ten zřídil Staroměstský radní Ferdinand Čermák. Vedle něho stojí kamenná křtitelnice a nad ní visí na řetízku zčernalá lidská ruka onoho svatokrádežníka, jenž r. 1400 sošku Panny Marie oloupiti chtěl. Bývala někdy u oltáře Panny Marie, kde viselo též mnoho zlatých a stříbrných obětí, kteréžto věci z rozkazu vlády r. 1784 odstraněny byly, až později ruka zavěšena na tomto místě. U křtitelny jest památník Staroměstského konšela Martina Šolla ze Šallenbachu.

U *pilířů epištolní strany*, počna od hudební kruchty, jsou tyto oltáře:

*Oltář Panny Marie radostné*. Zřízen odkazem Václava Pelišoty († 1717), jenž zde založil za rodinu svou měsíční mši sv. Obraz Panny Marie s Ježíškem mezi kvítím malován jest na prkně a má tyto nápisy: „Milosti plná: Raduj se Panno slavná,

nade všecky vzácná. Zdráva buď překrásná a pros za nás u Krista.“ Nahoře jest obrázek sv. Bonaventury a dole Srdce Pána Ježíše.

*Oltář sv. Václava.* Zřídil měšťan Pražský Václav Hoffmann. Obraz maloval slavný Brandl. Svatý Václav padá pod rukou bratrovraha Boleslava. Zvláštní jest na tomto obraze osvětlení tváře sv. Václava rudou září pochodně, kterou vrah jeden drží. Po stranách jsou sochy sv. Víta i sv. Ludmily a dole nový obrázek blah. Anežky české.

*Oltář Navštívení Panny Marie.* Zřídil r. 1702 Diviš Langheim, úředník u zemských desk. Větší obraz Panny Marie i menší hoření obrázek křtu Páně maloval Petr Keck. Po stranách stojí sochy sv. Jindřicha a sv. Kunhuty. Dole jest obrázek Panny Marie Pomocné. Před oltářem jest na sklípku mosazná deska Nagavera z Greifu obnovená r. 1712.

*Oltář Nanebevzetí Panny Marie.* Zřídili kominíci Pražští. Obraz maloval Brandl. Nahoře jest řezba představující Boha Otce a po stranách stojí sochy sv. Martina a sv. Floriána. U kazatelny jest ve zdi kamenná deska s nápisem, že oltář Panny Marie milostné, který vedlé v kapli stával, byl od papeže Benedikta XIV. dne 4. října 1751 privilegován odpustky, jež získati mohl každodenně kterýkoli kněz, mši sv. tu sloužící. V čele severní boční lodi stojí pod světlíkem, podobným kópuli, novější mramorový *oltář sv. Kříže* s dvěma bílými sochami. Zde bývala v minulém století milostná socha Panny Marie v pozlacené skříni, kterou r. 1713 zřídili Daniel Dom. Pavlacký a choť jeho Ludmila.

Na stěně severní této boční lodi stojí znamenitý mramorový *náhrobník* Jana Václava hraběte *Vratislava z Mitrovic*, jenž byl velkopřevorem rytířského řádu Johannitů, z této rodiny již třetím, a nejvyšším kancléřem českým. Zemřel r. 1712 ve Vídni a byl zde r. 1713 pohřben. Památník zhotovil dle plánu architekta Jana Fischera z Erlachu sochař Ferdinand Brokof. Na vysoké, 30 stop vysoké pyramidě z mramoru píše anděl pravicí památný nápis, levicí drže tubu. Na podstavci leží postava zemřelého, jenž v ruce třímá kříž. Anděl podpírá ho pravou rukou, zdvihaje levicí věnec z hvězd. Dole jest plačící anděl a po straně starořímský Saturnus (bůh času) s přesýpacími hodinami a kosou, na níž jest napsáno jméno Ferdinanda Brokofa. Všecky tyto sochy jsou bílé. Celý památník jest mistrné umělecké dílo a byl zřízen nákladem dědiců zemřelého hraběte. Před ním jest v dlažbě sklípek s mosazným erbem Vratislavů z Mitrovic a nápisem, že zde jest hrobka rodiny této.

Na severní straně této lodi jsou tyto oltáře (jdeme-li od památníku nyní jmenovaného):

*Oltář rodiny Páně*, jež zřídil „ku cti a slávě svaté rodiny Slova, tělem učiněného“ (jak nápis dí) Petr Mikuláš Straka z Nedabílic, nejvyšší písař království českého, r. 1702. Obraz maloval Brandl. Nahoře jest obrázek Boha Otce, kynoucího žezlem dolů a po stranách stojí sochy sv. Petra i Pavla.

*Oltář sv. Jana Nep.* Na obraze vypodobněn jest sv. Jan jako almužník. Na oltáři nalézá se celkem 14 soch různých svatých.

*Oltář sv. kajícího Dismasa*, zřízený od Jana Jiřího Wasmuta. Na oltáři vyobrazen jest kající lotr, an při soumraku na kříži umírá. Andělíčkové letí pro duši jeho. Stojí tu též sochy sv. Jiří a sv. Kateřiny.

Pod kruchtou v této lodi jest v dlažbě sklípek Staroměstských řezníkův z r. 1702 se znakem cechu jejich. Nad dveřmi, jimiž odtud do ambitu se jde, jest kamenný český lev a pod ním památní deska, kterou Minorité z vděčnosti za dvojí ochranu, poskytnutou od řezníků r. 1420 a 1611 klášteru a kostelu, zasaditi dali r. 1616. Deska na památku zachránění r. 1420, která zasazena byla r. 1598 zvenčí kostela u fortny, zahynula bezpochyby r. 1689 ohněm.

*U pilířů severních* (jdeme-li od kruchty hudební) jsou tyto oltáře:

*Oltář sv. Valburgy* z řádu sv. Benedikta. Zřídila hraběnka Martinicová. Obraz maloval Krištof Liška. Dole jest obrázek svatého Expedita.

*Oltář sv. Josefa*. Obraz (dle Hammerschmida) maloval Brandl a daroval Václav Reismann, městský radní. Hoření obrázek Obětování Pána Ježíše v chrámu a postranní sochy sv. Barbory i sv. Doroty daroval Novoměstský měšťan Jan Panecius.

*Oltář sv. rodiny na útěku do Egypta*. Zřídila dle nápisu r. 1704 Eva Saloména vdova Pipiusová, rozená Kotvová. Větší obraz útěku do Egypta i hoření obrázek dřímajícího sv. Josefa maloval Petr Keck. Po stranách stojí sochy sv. Jáchyma a sv. Anny. Dole jest novější obrázek Panny Marie.

*Oltář sv. Antonína Paduánského*. Zřídil Jiří Hartl, radní v Budějovicích. Na obraze sv. Antonína jest napsáno: „Pravá podoba sv. Antonína P.“ Hoření obrázek Jezulátka maloval Petr Keck. Po stranách stojí sochy sv. Bonaventury i sv. Ludvíka biskupa a dole jest soška sv. Anny. Po celém kostele rozvěšeny jsou obrazy křížové cesty. Od hlavního oltáře přichází se na

chodbu, v níž jest z r. 1678 kámen, pod kterým vedou schody do rozsáhlé hrobky řeholníků. Z této chodby vstupuje se do *sakristie*, která velice se podobá sakristii u sv. Tomáše. Až na okna zachovala úplně starožitné tvary gótické. Uprostřed stojí kulatý sloup, z něhož vycházejí žebra. Klenba lomená má čtyři čtverce se svorníky, listím ozdobenými. Ve stěnách končí klenbová žebra v konsolích s pěkným ozdobením lupenným.

Ve čtyřech rozích nalézají se tu v okrouhlých rámcích pěkné čtyři podobizny mužů, zasloužilých o chrám sv. Jakuba a ctitelů milostné sochy Panny Marie. Jsou to: *Antonín Cymburk*, doktor theologie a zvláštní ctitel milostné Matky Boží, k jejíž přímluvě, jak dí nápis, při stavbě kostela mnoho milostí dostal. Má vážný vous (jakož i všickni tři ostatní) a drží v rukou kříž a půdorys kostela. *Borovanský z Borovan*, kanovník Budyšínský, doktor bohosloví, děkan Poděbradský, jenž poslední vůlí svou odkázal jistou sumu peněz k zřízení oltáře Panny Marie u sv. Jakuba. *Didak Novacius*, doktor theologie, kvardián u sv. Jakuba a horlivý šířitel úcty k milostné Panně Marii, a posléze *Šimon Brosius z Hornštejna*, světící biskup, jenž zkoumal divy u sv. Jakuba se stalé. Drží v pravici list s nápisem: „Milosti a divy“ a levici klade na milostný obraz. Na starém hřbitově, nynějším dvorečku, zadělána jest ve zdi sakristie deska se znakem a nápisem českým paní Kateřiny Melicharky Hyršové z r. 1411.

Na východní straně ambitu nalézá se **kaple sv. Anny**. Byla posvěcena r. 1323 ku cti Těla Páně, Panny Marie a sv. Anny od biskupa Přibislava Sadaronského, jakož o tom svědčil nápis kamenný na epištolní straně, jenž tu před ohněm r. 1689 býval. \*) Z bývalé gótické výstavnosti zachovaly se na ní posud venkovské operací pilíře. V kapli té bývaly stále služby Boží, dva Minorité tu kázali a bratrstvo Pána Ježíše, Panny Marie a sv. Anny konalo tu své pobožnosti.

Nyní má přívětivá tato svatyňka tři oltáře. Na *hlavním oltáři* představuje velký obraz sv. Annu (vlastně rodinu Páně se svatou Annou). Nad svatostánkem jest poprsí Krista Pána zbičovaného a nejdoleje obraz Panny Marie. Po stranách stojí sochy sv. Josefa a sv. Jáchyma. Před oltářem stojí *kazatelnička* s obrázky sv. evangelistů z doby novější. Ve zdi v pravo jest kamenná náhrobní deska Zuzanny Busové, manželky dvorního hudebníka u císařů Maxmiliána II. a Rudolfa II., Mikuláše Buse z r. 1598. Na klenbě jest obraz Nejsv. Trojice nad sv. Annou, a na stropě pod kruchtou

---

\*) Prodrumus 179.



jest vyobrazena sv. Anna, pod níž klečí ctitelové její. Na levé straně jest *oltářík* s obrazem *Nanebevzetí Panny Marie*, a v pravo *oltářík* s obrazem *sedmi útočišť* (nejsv. Svátosti, sv. Kříže, Panny Marie, sv. Michala, sv. Josefa, sv. Barbory a sv. Františka Seraf.). V kapli této má nyní svoje služby Boží německá měšťanská škola sousední, kdežto české školy, stojící vedlé kláštera, službám Božím v kostele sv. Jakuba přítomny bývají. O pouti bývá tu hned ráno o 5. hodině mše sv., v 6 hodin mše sv. zpívaná a po ní české kázání.

Na *křížové chodbě* zachovala celá západní a s části i severní strana (celkem 13 klenbových čtverců) tvary gótické se svorníky a konsoly, lupením ozdobenými.

Nad klášterní fortanou z r. 1663 vedlé kostela jest ve výklenku kamenná soška milostné Matky Boží sv.-Jakubské, která patrně bdí nad klášterem i kostelem, že přečkaly již tolik pohrom. Nechať přímluva její i nadál chrám i konvent chrání a jim šlechetných dobrodinců probudí!



## 2. Vojenský farní kostel sv. Vojtěcha

u Prašné brány někdy s arcibiskupským seminářem.

Rozsáhlá vojenská budova s kostelem sv. Vojtěcha u Prašné brány stojí na místě velepamátném. Zde zřídil král Václav IV. nové sídlo královské, chtěje raději uprostřed samého měšťanstva, než na vážných, odlehlých Hradčanech bydleti. V tomto *králově dvoře* měli své sídlo též panovníci čeští Zikmund, Ladislav, Jiří Poděbradský a Vladislav II. Roku 1462 odbýván zde za krále Jiřího osudný sněm sv.-Vavřinecký, na němž papežský legát dr. Fantin Basilejská kompaktáta neplatnými prohlásil a krále tak si zneprátelil, že byl nazítří od něho do vězení dán. Králové Jiří i Ladislav zde zemřeli. Vladislav II. zamýšlel starý králův dvůr nádherně přestavěti a začal budovati nejprve nynější Prašnou (tehdy „novou“) bránu (1475 dostavěna), avšak stále nepokoje a nejistota života vypudily jej r. 1484 odtud na bezpečnější Hradčany. Od té doby králův dvůr pustl. Ferdinand I. daroval jej r. 1556 Ladislavu Popelovi z Lobkovic, dvorskému nejvyššímu maršálku, avšak dům pustl dále a byl počátkem XVII. století na spadnutí, až za *arcibiskupa kardinála Arnošta Harracha* nová slavná doba mu nastala.

Výtečný velepastýř ten, vida v Čechách žalostný nedostatek duchovenstva, obzvláštně světského, koupil r. 1641 za 15.428 kop

a 40 grošů spustlé stavení králova dvoru od Polixeny Lobkovicové roz. Pernštýnové, a zřídil zde *duchovenský seminář* se školami bohosloví a filosofie. Až do té doby byli nastávající kněží vychováni a vyučováni v Praze od Jesuitů. Arcibiskup Harrach měl již od r. 1623 s nimi v příčině důstojnosti stálého kancléřství na universitě spor a chtěl zachovati si ve vychovávání kněžského dorostu neodvislosti, pročež rozhodl se založiti samostatný arcibiskupský seminář. Hned r. 1631 dal k tomu účelu pusté stavení králova dvoru opravití a nábytkem opatřiti, avšak Sasíci, zmocnivše se Prahy, vydrancovali dům sotva obnovený a učinili zde škodu několika tisíc zlatých. Po vypuzení jich z Prahy dal se arcibiskup znova do upravování budovy a smluvil se zatím s některými opaty, aby na budoucí seminář přispívali a do škol jeho svoje studenty posílali. Opat Plasského kláštera cistercienského Vašmutius postoupil k tomu účelu hned svůj podíl na penězích z příjmů z pokladny solní a jiní opati učinili totéž.

Seminář otevřen byl se školami bohosloveckými a filosofickými r. 1635. Prvním jeho rektorem stal se Jiří Pišelius, jenž přednášel mravouku. Ostatním předmětům učili prozatím kněží z nedalekého kláštera Hibernského. Koncem r. 1635 poslal do tohoto semináře opat Strahovský Kašpar Kvestenberk osm svých kleriků a pět světských studentů, aby zde nákladem kláštera Strahovského vychováni byli. Následujícího r. 1636 založili čeští *Cisterciáci* nedaleko odtud (na místě nynější budovy zemského soudu v Ovocné ulici a domu č. p. 584—I. na Příkopě) pro své studenty *kollej sv. Bernarda* a hned za rok, r. 1637 přestěhovali Strahovští *Premonstráti* svou *kollej*, kterou po nějaký čas u sv. Mikuláše na Starém městě měli, v blízké sousedství arcibiskupského semináře (v nynějším domě šlechticů v Eliščině třídě). Tak povstaly současně vedlé sebe tři duchovenské ústavy k vychovávání a vzdělávání nastávajících kněží, které až do konce minulého století v úzkém spojení byly a pro Církev katolickou v Čechách velikou důležitost měly. Arcibiskup povolal hned r. 1637 několik *Premonstrátů* z kolleje „Norbertinské“ za učitele bohosloví a filosofie na svůj seminář. První z nich byl Polák Alex Perelcius (Perlowski), jenž po rektoru Pišeliu mravouku přednášel. Také opat Teplský poslal sem r. 1638 čtyři své kněze a několik studentů.

Kardinál Harrach obdržel r. 1638 bullou papeže Urbana VIII. pro svůj seminář tytéž privileje, svobody a práva, jakých požívaly akademie Římské, tudíž i právo, aby kněžím, kteří v tomto semináři studie své vykonali, když by toho zasloužili, hodnost bakalářů a doktorů či mistrů udělena byla.

Roku 1639 vypukl mezi vojskem, v Praze posádkou ležícím, mor. Školy v semináři byly zavřeny a studenti se rozešli. Do semináře arcibiskupského dáno 300 nemocných vojáků, do kolleje Norbertinské položeno jich 800 a do skromné tehdejší ještě kolleje sv. Bernarda dán též jistý počet nemocných, což stalo se bez vědomí arcibiskupa i opatů. Přes sedm měsíců byli nemocní v těchto ústavech a zemřelo jich tu více než 500. Teprve v létě r. 1640, když mor ustával, odneseni zbývající nemocní, a studenti stěhovali se na zimu do semináře vyčištěného, kde i Cisterciáci nějaký čas bydleli, až dům jejich upraven byl. Po nešťastné bitvě u Jankova r. 1645 musili alumni opět se rozejíti a rovněž byli r. 1648 za vpádu Švédů do Prahy rozpuštěni. Do semináře spadlo při obléhání města od Švédů 15 kulí.

Kardinál Harrach dostal se výsadami, jež svému semináři z Říma získal, do nemilých sporů s císařem Ferdinandem III. Ku stížnosti Jesuitů, kteří učení bohoslovecké a filosofické v Klementinu měli, zakázal totiž císař udílení akademických stupňů v arcibiskupském semináři a postavil dokonce k zamezení toho k semináři vojenskou stráž. Arcibiskup zadal na to žalobu do Říma a odtamtud jako na oplátku zakázáno Jesuitům udílení doktorátu theologie a filosofie v Klementinu. Tím přivoděna byla ta zvláštnost, že po celou řadu let nedály se doktorské promoce ani v Klementinu, ani v arcib. semináři, až posléze nemilé spory tyto uklizeny byly dorozuměním v ten smysl, že v arcibiskupském semináři právě tak jako u Jesuitů bohosloví i filosofie přednášeti se budou, avšak akademické hodnosti měly se udíleti v jediném Klementině a po spojení Klementina s Karolinem r. 1654 v jedinou Karlo-Ferdinandskou universitu výhradně v Karolině. Arcibiskupský seminář zůstal tudíž i nadál na Jesuitech neodvislým.

Roku 1652 učinili kardinál Harrach a opati cistercienských klášterů Zbraslavského, Plasského a Vyšňobrodského tuto smlouvu: Opati se zavázali, že kolleje sv. Bernarda rozšíří a v ní podle možnosti jistý počet svých kleriků i jiných světských studentů vydržovati budou. Tito studenti měli poslouchati přednášky v semináři arcibiskupském. Za to slíbil arcibiskup, že přijme do semináře, počna rokem budoucím, aspoň jednoho profesora z řádu cistercienského a kdyby řád neměl žádné k tomu vhodné osoby, měl býti prozatím povolán k tomu jiný kněz, k jehož výživě Cisterciáci zavázali se platiti arcibiskupovi ročně 233 zl. 20 kr. rýnských. První cistercienský profesor tu byl Hilger Burghof r. 1654—1656, později opat v Sedlci a visitátor řádu. Podobné smlouvy učinil arcibiskup i s Premonstráty a Benediktiny. Stalo

se však několikrát, že opati nemohli z řádů svých do semináře profesorů dávat i tu brával arcibiskup výpomocné síly z kláštera Hibernů.

Kardinálu Harrachovi ležel zdar a prospěch semináře volice na srdci. Svým nákladem koupil proň dům, zřídil v něm tiskárnu a odkázal mu závětí 20.000 zl. Podařilo se mu též získati tomuto ústavu *statek Sovinky*, jež někdy (r. 1626) Petr Fuchs z Vramholcu, appelační rada, odkázal k tomu účelu, aby z užtků jeho živeno bylo 12 chudých studentů v Praze. Seminář choval tohoto dobrodince svého v zbožné paměti a dával Františkánům u Panny Marie Sněžné, u nichž pohřben byl, ročně 35 zl. na mše sv. za duši jeho. Arcibiskup Matouš Sobek z Bílenberka vystavěl r. 1673 nové křídlo budovy seminářské a zavedl do škol i výklady o církevním právu. Nástupce jeho, arcibiskup Jan z Valdštýna, pokračoval v stavbě semináře dále, zejména zbudoval dlouhé křídlo v ulici kralovské a položil *základ ke kostelu sv. Vojtěcha u Prašné brány*, jehož však nedokonal. Roku 1692 učinili arcibiskup Valdštýn a opatové Plasský, Sedlecký, Osecký, Zlatokorunský, Vyšňobrodský, Zbraslavský, Strahovský i Teplský smlouvu, aby na arcib. semináři jistým řádem střídali se v přednášení professori z řádu cistercienského, premonstrátského a benediktinského, a papež Innocenc XII. toto sdružení tří seminářů schválil bullou r. 1696. Z profesorů cistercienských zasluhují paměti zvlášť *Ondřej Trojer*, r. 1678—1679 professor filosofie a kanonického práva, od r. 1681—1699 slavný opat v Plasích, a *Benedikt Litworig*, r. 1685 professor bohosloví, později opat Osecký († 1726).

*Rektorové* arcib. semináře dosáhli skoro všichni vyšších důstojností v duchovenstvu arcidiecése Pražské.

*Samuel Hataš*, rektor od r. 1666—1670, potom děkan v Chrudimi, byl horlivý šířitel úcty k milostnému obrazu Chrudimského Spasitele. Ze všech zanechal po sobě nejlepší památky *Jan Florián Hammerschmid*, rodem ze Stoda, rektor od r. 1696—1710, vlastenec a spisovatel dějepisný, jenž zemřel jako farář Týnský.

Při tehdejším velikém počtu klášterů i far jimi osazovaných a při chudobě duchovenstva světského v Čechách nelze diviti se tomu, že větší část jinochů, žádostivých důstojnosti kněžské, dávala se do klášterů a že duchovenstva světského pořáde se nedostávalo. Arcibiskup Valdštýn světil v letech 1688—1691 ročně asi 80 kněží, ale z těch málo přes 20 bývalo duchovních světských, ostatní všickni řeholníci. Seminář arcibiskupský míval zprvu jenom 25 a později 30 alumnů, až arcibiskup Jan hrabě Breuner rozmnožil počet jejich o 15, obdržev na výživu jejich

plat z pokladny solní. Týž arcibiskup *posvětil* 16. června r. 1697 dostavěný seminářský *kostel sv. Vojtěcha*, jež dobrodinci, zvláště z duchovenstva, oltáři a vším příslušenstvím ostatním opatřili.

Větší nehoda stihla budovu seminářskou pouze při velikém požáru r. 1689, kdy větší část její vyhořela. V době morové rány v letech 1679 a 1713 byl seminář rozpuštěn.

Roku 1776 odloučily se kolleje Premonstrátů a Cisterciáků od arcib. semináře a již za rok byl seminář přeložen do Klementina, kde posud se nalézá. Byl tudíž na místě starodávného králova dvoru (1635—1777) celkem 142 let. Budova jeho určena jest pro vojsko, a *kostel sv. Vojtěcha* jest znesvěcen a v skladistě vojenských postelí změněn. Služby Boží vojenské konány byly v nedalekém kostele někdy Hibernů, až *kostel* ten r. 1811 zrušen a k účelům celního úřadu přestavěn jest, načež *kostel sv. Vojtěcha* téhož roku opět službám Božím pro vojsko zasvěcen. V *kostele sv. Vojtěcha* konají nyní služby Boží vojenští kněží posádky Pražské. V neděli a o svátcích bývá tu o 1/9 hod. mše sv. s exhortou, již přítomna bývá část vojska z kasáren kralodvorských a Josefských, v 10 hodin jest jiná mše sv. pro lid. Kázání (německé) pro lid bývá tu pouze jednou v roce na večer dne sv. Silvestra. Jinak bývá tu pouze v posledních dnech sv. téhodne vystavena nejsv. Svátost v Božím hrobě a koná se odtud průvod při slavnosti Vzkříšení na Příkopy, již veškerá vojenská posádka Pražská se účastní. Pro vojsko jest tento *kostel* farním a dějí se v něm prohlášky i *manželské sňatky vojínů*. Duchovní vojenská správa svěřena jest v Praze faráři, jež vede matriky všech pluků v Čechách se doplňujících, třem kaplanům a jednomu kurátovi v obou vojenských nemocnicích na Hradčanech a na Karlově náměstí. Nyní konají se služby Boží pro vojsko též v *kostelích* Karlínském, u Maltézů a v Loretě.

---

**Kostel sv. Vojtěcha** jest skromná budova slohu střízlivého s malou vížkou v průčelí, v níž visí dva zvonky z r. 1697 (Vojtěch a Jan Nep.). Nad dveřmi průčelními jest nápis: „Roku 1694“ a znak arcibiskupa Jana Bedř. hr. z Valdštýna, jež *kostel* stavěl, avšak nedokončil, zůstaviv dovršení jeho svému nástupci arcib. Janu Jos. hr. Breunerovi, který jej dne 16. června roku 1697 posvětil.

Uvnitř stojí nyní pouze *tři oltáře*. *Hlavní oltář* zřízen byl dle nápisu na něm r. 1705 nákladem pánů děkanů a farářů na vinici Páně pracujících, někdy chovanců arcib. zdejšího semináře.

Pěkný velký obraz smrti sv. Vojtěcha na plátně maloval Willmann. Nahoře jest obraz Nejsv. Trojice, nad svatostánkem obrázkem Panny Marie a po stranách stojí bílé sochy sv. Petra i Pavla. Nad oltářem nalézá se sádrový parukový baldachýn, od andělů nesený.

Na evangelijní straně stojí v presbytéři *oltář sv. Ambrože* s malým obrázkem dole a nahoře s bílými řezbami smrti sv. Václava a podoby tohoto světce. Naproti jest na straně epištolní podobný oltář *sv. Augustina* s obrázkem tohoto světce a s řezbami sv. Ludmily. Na jižní stěně v lodi visí dva větší obrazy od Lišky, sv. Jana Evang. a sv. Jana Nep., jež bývaly někdy na oltářích, zřízených zde r. 1701 odkazem Žofie de Fossa. Oltáře ty jakož i oltář sv. Kříže, jenž tu stával, byly zrušeny, když do kostela dáno bylo vojenské skladiště. U nové kazatelny jsou na zdi tři staré vojenské prapory, jeden býv. pluku Benedekova a druhé 13. pluku.

Na jižní straně kostela stává Boží hrob, sestavený z pušek, šavlí, dýk a brnění vojenských. Pod dlažbou nalézá se dosti [prostranná, nyní zazděná hrobka s 25 rakvemi představených a alumnů bývalého zde semináře. Před lety býval v kostele též náhrobník s podobou jeptišky. Celý kostel byl r. 1861 obnoven. \*)



### 3. Kaple Nanebevzetí Panny Marie

v novoměstském ústavu šlechtičen u sv. Andělů.

Základ k tomuto ústavu učinila hraběnka Zuzanna ovdovělá Beadrídesová, rozená hrab. Golzová. Koupila na nynějším Karlově náměstí několik měšťanských domů i jeden dům od hraběnky Lobkovicové a vystavěla tu na místě nynější všeobecné nemocnice rozsáhlou budovu pro nový ústav, v němž chudé šlechtičny společně žíti měly. Císař Leopold I. dal k tomuto založení dne 1. září 1701 svolení a Jesuité kolleje u sv. Ignáce sestavili pro ústav ten stanovy úplně dle vzoru řehole své. *Stanovy* ty, původně česky sepsané, obsahují v 20 článcích (titulech) tato hlavní pravidla:

---

\*) Prodomus 132—142. Článek Bernarda Scheinpfluga o kolleji sv. Bernarda v programu něm. první státní realky v Praze r. 1875. Popsání Prahy od Zapa 192. Prag v. Schaller III. 304, 538. Památky kolleje Klementinské od Jos. Svobody v Časopisu kat. duch. 1876. str. 179. Premonstráti od Domin. Čermáka str. 76.

Účel ústavu, jež Jesuité nazvali „*andělským založením*“, byl ten, aby chudé, z dobrého šlechtického rodu pocházející slečny zaopatřeny byly prostředky časnými a tím lépe a bez překážky v bázni Boží, v nevinných, andělských mravech a v ctnostném životě ku větší cti a slávě Boží a ku svému spasení prospívati mohly. Slečny do ústavu žádající měly býti katoličky, svobodné a byly povinny, dokázati, že pocházejí ze staročeského dobrého panského neb rytířského rodu a že mají šlechtické předky nejméně do čtvrtého kolena. Zařízení ústavu bylo zcela klášterní. Přijatá slečna, nejméně 15 let čítající, byla celý rok v probě (noviciátu), v kteréžto době se evičila v pobožnosti a nesměla, leč jen z důležité příčiny, vycházeti z domu ku svým přátelům. Po odbyté probě bylo jí volno buď vystoupiti, vdáti se neb vstoupiti někam do kláštera, chtěla-li však v sbor šlechtičen v ústavu přijata býti, musila o to písemně prositi. Do ústavu byly přijímány i šlechtické dívky nedospělé a slečny starší nad 30 let, ty však musily samy se vyživovati a neměly žádných práv v domě.

Denní pořádek v ústavu byl velmi přísný. Slečny vstávaly o 5. hodině ranní, od  $\frac{3}{4}$  6 až do půl 7. měly duchovní čtení a rozjímání, v 7 hodin šly na mši sv. do kostela sv. Ignáce, po 8. hodině sešly se v ústavu a četly jednu kapitolu z Tomáše Kempenského a život svatého, jehož památka v ten den se konala, potom pracovaly až do půl 11. a v 11 hodin měly oběd. V 1 hodinu odpoledne modlily se v kapli společně litanii o jménu Pána Ježíše a zpívaly žalm „Z hlubokosti“ za zemřelé. Od 2—5 hodin měly pracovati, v 5 hodin poslouchaly opět duchovní čtení a modlily se růženec a litanii. V půl 7. byla večeře, v 8 hodin byly večerní modlitby a litanie o Všech Svatých, načež každá slečna políbila vrchní představené ruku a požádala jí na dobrou noc o požehnání. Krom toho měla každá ve svém pokoji každodenně hlasitě modliti se ráno o půl 7. hodině hodinky o neposkvrněném Početí Panny Marie a modlitby k sv. Andělu strážci i k sv. Janu Nepomuckému.

Jednou za rok měly míti slečny duchovní cvičení, též jednou v roce měly zádušní mši sv. za své dobrodince a po Dušičkách mši sv. za své zemřelé spolusestry. Každý měsíc měly jednou společné sv. přijímání a k sv. zpovědi měly jíti nejméně jednou za 14 dní. Také na všechny velké svátky a na svátky všech sv. apoštolů i jiných světců společně k stolu Páně chodily. Každou neděli a každý svátek byly v 8 hodin přítomny mši sv. a kázání v kostele sv. Ignáce a každou první neděli v měsíci zůstávaly tam ještě přes jednu mši sv. „Aby mezi nimi láska rostla, oběma

jazykům, českému i německému, učití se budou (dí článek 2. titulu XII.), k čemuž i z jiných důležitých příčin všechny zavázány budou.“ Žádná neměla bez dovolení ven vycházeti, přes noc v městě zůstatí, ani přes pole jíti. Každá měla si zvoliti zpovědníka a sice výhradně z Jesuitů. Do kostela jdouce, měly nositi oděv ústavu, jinak měly se šatiti dle stavu svého. Všecky měly učití se čísti, psáti, češtině a němčině, počtům, kuchařství, šití a rejsování. Hodnostářek mělo býti sedm a sice vrchní, hofmistryně, prokurátorka, sakristánka, mistryně nad těmi, které v probě byly a jiná mistryně těch slečen, které probu odbyly a sekretářka. Hofmistryni a sekretářku ustanovovala vrchní, ostatní voleny byly celým sborem. Která slečna k některému z těchto sedmi úřadů zvolena byla, měla se zavázati slibem čistoty, že v tom slibu setrvá až do smrti, avšak ústav měl právo, ji z tohoto slibu z důležité příčiny rozvázati. Vrchní bývala volena od celého sboru a dostávala od ústavu ročně 900 zl., ostatní slečny dostávaly po 300 zl. Kdyby některá slečna se vdala, nesloživši posud slib, měl jí ústav dáti věno 900 zl., začez však místo její po tři leta zůstalo uprázdňeno. Kšaftu nesměly slečny dle stanov dělati. Za každou slečnu zemřelou mělo 50, a za vrchní nejméně 100 mší sv. slouženo býti. Znamení tohoto „andělského založení“ byl a posud jest smaltový štítek, na jehož jedné straně spatřuje se Anděl strážce, ukazující na světlo nebeské a nápis: „Soli Deo“ (samému Bohu) a na druhé sv. Jan Nepom. s obrazem Staroboleslavské Matky Boží a nápis „Arrha salutis“ (heslo spásy). Tyto stanovy a celý ústav potvrdil císař Leopold I. 8. listopadu 1703. Zakladatelka Beadrídesová, první představená ústavu († 1708) i nástupkyně její hrab. Berlepšová rozmnožily nadání jeho. Za vlády hraběnky Berlepšové povýšen ústav za „cís. král. římský říšský štift“ a tím již pozbyl mnoho původní klášterské kázně své. Po smrti vrchní baronky Ludoviky Pflugové († 1728) měli Jesuité, kterým duchovní správa v ústavu svěřena byla, se štítem mnoho mrzutostí. Jednak byly již stanovy ústavu, od Jesuitů sestavené, nad míru tuhé a bylo jich jen krátkou dobu šetřeno, jinak zpanštěly slečny, když ascetický „andělský štift“ povýšen byl na říšský ústav, tak že představená již se nazývala „z Boží milosti svaté římské říše okněžněná abatyše cís. král. svobodného světského říšského štiftu šlechtíčen u sv. Andělů“. Jesuité snažili se původní klášterský ráz ústavu zachovati, avšak marně. Podávali stále žaloby.

Po smrti vrchní Pflugové nastala v ústavu nekázeň. Čtyři slečny, které v hodnostech postaveny byly, vyloučily z ústavu Je-

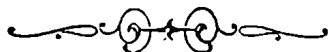


suitu spirituála a odevzdaly všecku správu svého jmění místodržiteli Františku Golčovi, samy vedouce život světský. Strojily v ústavu šlechticům hostiny, chodily do tanečních zábav, ba jednou tančily v Praze v jednom domě, zatím co slečna jedna v ústavu opuštěna umírala. Jesuité vedli proti tomu stížnost, nebo ústav klesal tak, že „anděla, ba archanděla třeba bude, aby zde potřel hlavu hada“. Slečny žádaly posléze, aby stanovy ústavu změněny byly a majíce mocné příznivce u dvora, dosáhly toho přes všechny snahy Jesuitů. Posléze ustanoven nejvyšší purkrabí Pražský stálým protektorem ústavu a r. 1739 zvolena „okněžněnou abatyší“ hraběnka Marie Gabriela Lažanská z Bukové, která slavila dne 22. dubna t. r. slavný vjezd od semináře sv. Václava na Starém městě nejhlavnějšími ulicemi Pražskými do ústavu, čehož mnoho šlechticů se účastnilo a při čemž i vojsko vzdávalo čest nové abatyši. Pod touto představenou oblíbily si slečny již titul „chanoissky“ (kapitulárky) a ústav jejich pozbyl původního klášterského rázu svého nadobro.\*)

V ústavu byla kaple sv. Andělů. Císař Josef II. spojil tento ústav r. 1787 s Teresiánským ústavem šlechticů na Hradčanech a určil budovu jeho pro všeobecnou nemocnici. Slečny musily odstěhovati se na Hradčany a jmění jejich splynulo s jméním ústavu Teresiánského. Ku své prosbě obdržely však od císaře Leopolda II. brzo budovu a zahradu bývalé Premonstrátské kolleje sv. Norberta na Starém městě v třídě Eliščině, zrušenou od císaře Josefa II. roku 1785 i své jmění a byvše od ústavu Teresiánského opět odloučeny, přestěhovaly se dne 12. srpna 1793 do nového domu svého. Na památku prvotního založení svého na Novém městě nazvaly i tento ústav svůj „Novoměstským štiftem šlechticů u sv. Andělů“, ač dům ten na Starém městě se nalézá.

V ústavu jest nyní 17 šlechticů, které posud původní znamení založení svého na černé stužce nosí, a náleží jim velkostatek Chřífčský v kraji Plzeňském.

V druhém patře ústavu nalézá se *kaple* s oltářem, na němž jest obraz Nanebevzetí Panny Marie. Po stranách jeho stojí sošky sv. Anděla strážce a sv. Jana Nepom., patronů ústavu, jichž obrázky nosí slečny i na znamení svém na hrdle. V kapli slouží mši sv. pro slečny každodenně kněz Minorita z kláštera sv. Jakuba.




---

\*) Stanovy, česky psané, „andělského štiftu“ i jiné některé listiny, týkající se ústavu toho, z bývalého archivu Jesuitů u sv. Ignáce jsou nyní na faře u sv. Vojtěcha.



## VI.

### Farní osada sv. Haštala.

---

#### Farní chrám sv. Haštala.

V celé střední Evropě jsou sv. Haštalu zasvěceny pouze dva kostely, v Praze, a v Mosburgu nedaleko města Landshutu v Bavorských, a jméno tohoto světce u nás kromě Prahy málo jest známo.

*Sv. Haštal* (Castulus) žil v 3. století v Římě za času ukrutného pohanského císaře Diokleciána, když sv. Kájus spravoval jako náměstek sv. Petra Církev katolickou. Ač pokladníkem císařským byl a v samém paláci císařském bydlel, miloval vroucně Krista Pána, jsa nábožným a horlivým křesťanem, čímž ovšem tenkrát před světem tajiti se musil. Jakožto správce císařského paláce uhostil v hoření patře téhož domu papeže Kája a skrýval tu i množství křesťanů, jež všemi potřebami zaopatřoval. V úkrytu tom s křesťany se modlival, zde klesající ve víře podpíral, a obrátiv mnoho pohanů ku Kristu, vyučoval je a sv. Kájovi ku pokřtění přiváděl. V tomto díle spasitelném podporoval jej Tiburcius přítel, avšak náměstek císařův Fabián dopátrav se toho, kázal sv. Haštala i soudruhy jeho uvrci do žaláře a všechny, kromě Haštala, zmučiti a zavraždit. Posléze hrozeno i Haštalovi smrtí, nebude-li obětovati modlám Jovišovi a Marsovi. Když sv. Haštal statečně ve víře sv. vytrval, byl třikrát na skřipec natažen a ukrutně bičován. Hlasitě děkoval Bohu za to, že mu popřáno trpěti pro milého Spasitele. Konečně byl za živa uvržen do hluboké jámy, v nížto jej zasypali pískem. Stalo se to r. 286. Bůh obdařil sv. Haštala mocí divotvornou, tak že mnozí nemocní na jeho přímlovu náhle uzdraveni byli. Výroční památka sv. Haštala připadá na 26. března. Tento světec vyzývá se jako patron proti bolestem hlavy.\*)

---

\*) B. M. Kuldy „Církevní rok“ II. 515.

*Kostel sv. Haštala v Praze* založil nepochybně řád německých rytířů, kteří od r. 1215 měli komendu a špitál u sv. Petra na Poříčí. Úctu k tomuto „hostiteli svatých“ přinesli do Prahy, jak se zdá, ze samého Říma, oblíbivše si tam tohoto světce, jenž jim v konání milosrdných skutků byl příkladem.

Na blízku tohoto kostela založila blah. Anežka Přemyslovna dvojí klášter Klarisek a Menších bratří na Františku, a sama zasvětila se tu řeholními sliby Bohu r. 1234. Matka její Konstancie koupila od německého řádu kostel a dvůr u sv. Petra na Poříčí s příslušenstvím a darovala toto zboží novému špitálu sv. Františka, jež blah. Anežka založila. Prozatím, pokud zmíněné statky řádu německému vyplaceny nebyly, nalézal se r. 1234 tento *špitál při kostele sv. Haštala*, jež němečtí rytíři bezpochyby královně Konstancii ku prozatímnímu uhostění špitálu propůjčili, a potom, když novou svou komendu u sv. Benedikta v Praze dostavěli, a do ní z Poříčí se přestěhovali, úplně v držení postoupili. O kostelu sv. Haštala děje se první zmínka v listině krále Václava I. dne 21. března 1234, kterou on klášter na Františku a k němu příslušící špitál „položený u sv. Haštala“ pod královskou ochranu svou bře.

Postoupením kostela sv. Haštala královně české přešly na ni také právo a poddanost tohoto chrámu, tak že až do válek husitských *podací jeho náleželo českým královnám*.

Špitál sv. Františka nalézal se při kostele sv. Haštala jen do r. 1235, kdy přeložen byl ku sv. Petru na Poříčí. V první polovici 14. století byl chrám sv. Haštala, bezpochyby proto, že již návalu věřících nestačil, značně *rozšířen* přistavěním nové dvoulodní budovy na místě bývalé pravé lodi. Nepochybně dalo se to péčí některé královny české, snad Elišky, choti Jana Lucemburského. *Farním* nazývá se kostel ten poprvé r. 1357, ač jím ovšem již dříve byl, možná od té doby, co rozšířen byl.

Takto zvětšený chrám ten náležel tehdáž mezi největší svatyně Pražské. Stál uprostřed velkého hřbitova a fara, domek to koupený r. 1378 od císařovny Elišky, čtvrté manželky Karla IV., byla na východní straně jeho (č. p. 754—I.).

Byla tu též *proslulá škola*, o níž poprvé děje se zmínka r. 1374. Uvnitř kostela stálo, pokud víme, 6 oltářů, mezi nimi i oltář Božího Těla, a oltář sv. Markéty, jež založil bratr arcibiskupa Pražského Pavel z Jenštýna.

*Faráři* uvádějí se Heřman (1360—1368), Jan († 1388), Prokop (1392—1393), Oldřich ze Žlutic, kaplan králův (1393—1397), Ahník (až 1410), místofarář Martin (1410), Hroch (do 1414),

Petr (od 1414), Mikuláš (do 1419). Farář sv.-Haštalský míval svého *střídníka*, dále tu byl *kazatel*, *sakristán* a *oltárníci*. Z kazatelů jest nejznámější Pavel (1414), jenž na sněmu Kostnickém svědčil proti Husovi.\*)

V náboženských bouřích byla r. 1420 *fara sv.-Haštalská od Táborů zpusťována a kostel uelhvatili Husité*. Slavná někdy škola Haštalská sklesla tak, že stala se směšným pořekadlem: „U sv. Haštala škola jako šatlava“.

Roku 1432 byl kostel povodní zatopen. Po ukončení válek husitských zavítal legát Basilejský *Filibert*, biskup Konstanský, r. 1436 i do kostela sv. Haštala, a světil tu znova oltáře. Od té doby byly kostel, fara i škola v moci *kališníků*. Osadníci sami volili si faráře, a veškerá správa kostela, potřeby k službám Božím, i výživa faráře zapravovaly se ze zádušního jmění, dílem i sbírkami-či „žebrotami“ v kostele a po domích. V kostele bylo v té době 8 oltářů, mezi nimi i oltář patřící rasům, kteří při něm i svůj pohřeb měli.

V letech 1500 a 1604 byla kostelní věž opravována. Tehdáž visely v ní 3 zvony, z nichž jeden slul Plampač, a byly na ní hodiny či orloj (1524). V kostele byla r. 1611 na místo staré dřevěné kruchty nová kruchta klenuta, která slula latinská či velká, kromě ní tu byla česká či literátská (žákovská) kruchta, na níž zpívaly se písně rorátní.

Roku 1620 založili osadníci nový hřbitov, jež novým či zadním hřbitovem nazývali. Býval na místě nynější farní zahrady.

*Kališníci faráři*, jako všude, i u sv. Haštala velmi rychle se střídali. \*\*) Známi jsou: Jakub (1523), Jeroným (1524), Jan Chramosta (1526—1527), Matěj (1528), Pavel (1530), Jan (1530), Václav (1532), Jiřík (1533), Ondřej (1533), Jan (1534), Martin (1538), Havel (1539), Jan (1546), Beneš (1552), Matouš Zychonides z Rakovníka (1596—1601), Jan Cikán (1601—1605), jenž pěstoval rorátní zpěvy v adventě, Jan Netolický (1606—1611), který již byl Lutherán, jsa ženat. Roku 1611 přijaly obě osady sv.-Haštalská a svato-Křížská (bývalých Cyriaků) farářem rozhodného Lutherána Jiřího Tesáka, jenž jal se v kostele sv. Haštala zaváděti německá kázání. Po smrti jeho r. 1617 přisluhoval zde zatím Lutherán Jiří Dikast z Týna, až zvolen nový farář, též Lutherán Samuel Martini z Dražova, syn protestantského predikanta v Hořovicích.

\*) Tomkův Dějepis Prahy II. 207. V. 169. Petra Mladenovice Historie u Höflera str. 197.

\*\*) Dra. Borového Jednání konsistoře utr. 25. 86. 303.

Roku 1620 prodali osadníci 18 stříbrných kalichů a stříbrnou monstranci, dědictví to z lepších časů, kdy předkové jejich ještě starokališnické vyznání mívali, za více než 620 kop grošů, a vystavěli za to novou školu lutheránskou, do níž mládež obou osad, sv.-Haštalské a sv.-Křížské, téhož ještě roku uvedena byla, přičemž rozdávana byla latinská báseň Samuela Martiniho z Dražova.

Po bělohorské bitvě byl v prosinci 1621 predikant Samuel Martini z Prahy vypověděn. Po něm přísluhoval u sv. Haštala od 17. prosince 1621 až do 2. ledna 1622 Jan Čech Bánovský, jenž však odejítí musil, načež k žádosti osadníků od knížete Liechtenštejna bylo dovoleno, aby jim směl býti prozatím farářem Jan Brtva Domažlický s tou výhradou, aby služby Boží „vedlé starobylého dobrého způsobu“ vykonával. Brtva, ač ženat, byl starokališník, a neměl účastenství ve vzpouře proti císaři, proto směl u sv. Haštala až do r. 1624 setrvati, kdy dne 6. května se odstěhoval.

Jako všude jinde, psali i u sv. Haštala tehdaž matriky kostelníci, avšak osadníci neměli s nimi štěstí. Roku 1622 nastoupil nový kostelník, jenž o svém předchůdci napsal, že byl „kretenský, nevěrný, zpronevěřilý“. Avšak hned r. 1623 nastoupil jiný kostelník, jenž poznamenal, že „ten klíčník Šimon Šmíd, jinak Kavka (jenž až potud psal matriky), pánům osadním dvě kaply zloupal, truhly, almary falešnými klíči zotvíral, světla mnoho pokradl, měděnici měděnou a knihy některé vzal, a spravedlivě zasloužil šibenici“. \*)

Po odejití Jana Brtvy odevzdán kostel sv. Haštala opět v ruce a užívání *katolíků*. Z nedostatku duchovenstva světského spravoval kostel i farní povinnosti r. 1624 prozatím převor z kláštera sv. Anežky, potom od r. 1625—1627 do Prahy příšlý polský Karmelitán Zikmund Kdovský. V matrikách fary sv. Haštala, které až do r. 1635 sahají, zapsáni jsou P. Pavel, P. Ondřej, P. Bernard Adriánovic a P. Jan Tomáš, Minorita, jakožto kněží výpomocní.

Po vtrhnutí Sasíků do Prahy dne 11. listopadu 1631 uvázal se bývalý protestantský farář sv.-Haštalský Martini z Dražova násilně na faru Týnskou, a i kostel sv. Haštala na krátko uchwátili Lutheráni, až odtud se Sasíky 25. května 1632 opět a navždy vypuzeni byli.

Osadníci sv.-Haštalští nemohli nyní jednak pro chudobu záduší, jednak pro nedostatek duchovenstva a nepokojné časy žádného faráře dostati, ač několikráte o něho se ucházeli. Správa

---

\*) Staré matriky fary sv.-Haštalské od r. 1614, nyní na farnosti Týnské.

kostela svěřena farářům Týnským, kteří jej jakožto *filiální* až do r. 1739 službami Božími opatrovali.

Veliké neštěstí stihlo starobylý chrám ten dne 21. července 1689, kdy *zachvácen byl* oním strašným *požárem*, jenž založen od francouzských palíčů v Kaprové ulici, velkou část Prahy zahubil. Tehdáž stavení kostelní tak utrpělo, že klenba hlavní lodi se sesula, věž celá shořela, zvony se rozlily, hodiny se zkazily, ano i zeď nad pravou lodí spadla.

Magistrát Staroměstský dal nákladem záduší kostel ihned opravovati, což prováděl stavitel Pavel Payer. Avšak opravy ty dály se slohem velmi nejapným, zejména byla hlavní loď svých gótických tvarů naprosto zbavena a nepřiměřená nová klenba níže, než bývala stará, založena. Stavba dokončena r. 1695, vnitřní úprava trvala však až do r. 1699. Do věže dány jsou nové zvony, avšak zničené hodiny nebyly již více novými nahrazeny.

Roku 1704 vplížili se dva svatokrádežníci, vojáci, do chrámu, ukradli tu cibor, zločinně nejsv. Svátostí pohodivše, a oloupili sochu Panny Marie o perly. Byli potom lapeni, přiznali se, že i v jiných kostelích svatokrádeží se dopustili, začez oba oběšeni byli.

Již r. 1711 vyjednávalo se o znovuzřízení fary sv.-Haštalské. Dům někdy farní, po r. 1624 soukromníkům pronajímáný, r. 1689 požárem zpustošený, byl r. 1713 za 515 zl. prodán. Teprve roku 1739 v prosinci dostalo se po dlouhé době osadě opět *vlastního faráře*, byltě to Martin Hoffmann, jenž již r. 1740 zemřel. Po něm byl farářem Karel Jugl (1741—1746), za něhož Staroměstský měšťan Jan Ignác Bukovský obětoval kostelu 4000 zl., z nichž 3000 zl. určil k výživě farářově. Týž dobrodinec vystavěl vedlé staré školy na bývalém hřbitově nynější farní dům č. p. 789—I. a zasloužil si tudíž jména obnovitele kostela a zašlého obročí u sv. Haštala.

Následoval farář Martin Neuräutter (1746—1748), potom Václav Brandt (1748—1763). Za obležení Prahy od Prusáků r. 1757 vrazila jedna kule oknem do kostela a protrhla obraz sv. Haštala na hl. oltáři, kde posud ve zdi v presbytéri s nápisem „1757. 17. června“ se spatřuje. Také na vnějších zdech kostela podnes zaděláno jest několik nepřátelských kulí z tohoto roku. Dále následovali faráři Jan Khroo (do 1766), Jan Zatočil z Löwenbruku (do 1772), Václav Jiskra (do 1780), a Emanuel Štěpánovský, který nebyv ještě na kněžství vysvěcen, jako podjahan, farářem zvolen byl proto, že otec jeho byl radním Pražského magistrátu. Když potom svěcení na kněžství došel, slavil na výroční svátek sv. Haštala r. 1781 ve svém farním chrámu kněžskou pri-

mici i inštallaci, kterážto neobyčejná událost i latinskou básní oslavena byla. Po něm byli Matěj Kroillo (Krojídlo) až do r. 1785, Václav Šťastný (až do r. 1808), za něhož kostel obnoven, a založeno pohřební „bratrstvo z lásky ku bližnímu“, Frant. Ullmann (až 1815), Václav Brož (až 1830) a Antonín Oliva, kanovník kolleg. kapitoly u Věch Svatých, jenž konal úřad faráře u sv. Haštala po 47 let, a r. 1877 jako kmet 89letý zemřel. Za něho byl r. 1832 starý hřbitov kolem kostela zrušen a zdi strženy.

Nyní vede *duchovní správu u sv. Haštala* s dvěma kaplany Jan Havlů, kanovník Vyšehradský, jehož péčí založena tu „Jednota Cyrillská“ ku pěstování posvátného zpěvu lidu v chrámu Páně.

*Patronem chrámu* i fary jest sbor obecních starších král. hl. města Prahy.

*Osada sv.-Haštalská* čítá 6500 katolíků kromě četných židů (přes 1000) a něco nekatolíků (asi 100).

*Služby Boží* farní konají se pro lid jazykem českým, jakož bývalo vždycky. Velmi oblíbeny jsou tu staročeské zpěvy rorátní v adventě, které r. 1852 znova zavedeny byly.

**Chrámsv. Haštala** stojí volně na náměstí, bývalém to hřbitově, a má v průčelí v rohu jižním *zvonici*, která nynější tvárnost teprve po ohni r. 1689 dostala, a potom několikrát obnovována byla. V ní visí tři *zvony*: větší Haštal, 14½ centnýřů ztíží, posléze r. 1833 přelitý; druhý 4½ centnýřů váhy, r. 1848 přelitý; nejmenší, též r. 1848 přelitý. V hoření věžičce jest umíráček 63½ liber ztíží, zjednaný r. 1750 od osadníků, aby se jím každodenně po klekání za dušičky zvonilo, i když někdo zemřel.

*Vnitřek* skládá se ze dvou nestejných dílů, totiž z části starší, obou to stejně vysokých lodí na straně severní a lodí hlavní i jižní, které teprve v 14. věku vystavěny byly. Střední loď má tvary zcela moderní, zakulacená okna, a těžkopádné pilíře. Délka chrámu obnáší v světlosti 17 sáhů 5 stop, šířka 11 sáhů 4 stopy, tudíž jest svatyně tato poměrně široká, jsouc čtyřlodní. Všecko náradí jest teprve z doby novější a oltáře mají tvary copové. Celkem stojí tu 11 oltářů.

*Hlavní oltář*, nově zbudovaný r. 1731 jmenovaným již dobrodincem Janem Ig. Bukovským. Obraz mučení sv. Haštala maloval r. 1856 podlé obrazu staršího malíř Weiss. Po stranách stojí již od r. 1731 pěkné dřevěné bílé sochy sv. Jana Kř., sv. Jana Nep., sv. Václava, a sv. Ludmily. Péčí nynějšího faráře bude oltář ten přestavěn, a dostane se mu nového obrazu od malíře Scheiwla.

Na evangelijní straně nalézá se ve zdi *svatostánek*, v němž však nyní nejsv. Svátost již se neukrývá. Dal jej zhotoviti r. 1695

Staroměstský měšťan Karel Hubacius, který tu i věčné světlo založil. Na zdi visí starší obraz sv. Haštala, jenž býval na hl. oltáři. V presbytéři jest na epištolní straně *oltářík sv. Floriána*, zřízený r. 1754 od měšťanky Anny Hartlové, a proti němu *oltářík sv. Žofie*, na kterém nyní nalézají se v skleněné skříni *hlava sv. Haštala a 259 částek kostí jeho soudruhů*. Kdy a kým tyto sv. ostatky tomuto chrámu darovány byly, nelze najisto vypátrati. Částka ostatků sv. Haštala přechovává se nyní též v kostele sv. Martina v bavorském Landshutě, kamo r. 1604 z chrámu sv. Haštala v Mosburgu většinou slavně přeneseny byly. R. 1368 uvádí se mezi sv. ostatky chrámu sv.-Vítského též hlava sv. Haštala, a tudíž lze za to míti, že někdy po tomto roce sám císař Karel IV. tyto posvátné poklady chrámu sv. Haštala daroval, ač nemáme o tom jistých zpráv. Za dřívějších časů bývaly tyto sv. ostatky mezi kostelními klenoty chovány v sklepení nad nynější sakristií v železných truhlicích. Nyní spočívá hlava sv. Haštala na postříbřené misce pod skleněným poklopem ve skřínce, v níž i zmíněné částky ostatků sv. soudruhů Haštalových se nalézají. Nynější farář zamýšlí zjednatí pro tyto sv. ostatky vkusnější skříň, a přenéstí je potom na hl. oltář, až přestavěn bude.

V lodi jižní, která podržela klenbu křížovou a tři okna lomená (ač bez kružeb), jedno pak okno copové má, stojí *oltář sv. Anny*, postavený před r. 1723 od Staroměstského radního Jana Petsche. Pěkný obrázek sv. Anny maloval r. 1739 malíř Petr Molitor. Po stranách stojí sošky sv. Josefa a sv. Jáchyma. Při vchodu jest *oltář Bolestné Panny Marie* s dřevěnou sochou.

Na pilířích hlavní lodi stojí na straně epištolní:

*Oltář sv. Jana Nep.*, zřízený r. 1698 od primátora Staroměstského Max. Čechelického. Obraz od malíře Hübnera jest z r. 1853.

*Oltář sv. Václava* od měšťana Mikuláše Veselého před r. 1772 postavený. Obraz maloval Hübner.

Na evangelijní straně stojí u pilířů:

*Oltář sv. Antonína Pad.*, zřízený před r. 1768 od Staroměstského radního Ondřeje Würla s obrazem od Hübnera. Při téměř pilíři stojí copová *kazatelna* se stříškou, na níž stojí socha sv. Jana Kř. Na řečništi jsou podoby Mojžíše a papeže a řezba ze života sv. Jana Kř.

*Oltář Nejsv. Trojice*, postavený r. 1729 od Anny Tittlbachové. Obraz nynější malován jest dle staršího vzoru.

Na *kruchtě*, jejíž prsení ozdobeno jest znakem Starého města Pražského, stojí varhany, které sem byly r. 1876 z kostela sv. Vojtěcha přeneseny.



Nejzajímavější částí kostela jest severní díl, pocházející z 13. století. Jest rozdělen třemi ztepilými okrouhlými pilíři ve dvě lodi téže výšky, a má křížovou klenbu o 8 čtvercích. Posud zachovalo se tu 5 lomených oken (bez kružby). Tu stojí cínová *křtitelnice* z r. 1550 a dva oltáře. *Oltář sv. Kříže* na severní zdi, postavený r. 1716 od Jana Petsche, má pěknou skupinu Kalvarie a po stranách sochy Spasitele na hoře Olivetské od anděla posilněného, ku sloupu přivázaného, trním korunovaného a kříž nesusícího. V rohu nalézají se pěkné zpovědnice. Na straně východní stojí nyní *oltář Panny Marie, Matky dobré rady*, s obrazem od Scheiwla. Vedlé oltáře toho jest k východu zazděné okno, které bude proraženo a obrazem blah. Anežky České na skle ozdobeno, tak že oltář, jenž pod tímto oknem znovu zřízen bude, zasvětil se účtě této blahoslavené Přemyslovny, jejížto jméno tak úzce s nejstaršími dějinami tohoto chrámu souvisí.

Nynější *sakristie* jest bývalý presbytář starého kostela, a má podobnou klenbu, jako severní loď. Ku straně východní zakončují ji tři strany pravidelného osmiúhelníku.

V chrámu nalézá se více *náhrobních kamenů* rodin měšťanských. Před svatostánkem u hl. oltáře jest kámen Karla Hubacia († 1710), jenž světlo věčné tu založil. Za hl. oltářem spatřuje se náhrobní kámen Staroměstského měšťana Jiřího Straky († 1697); dále jest v presbytéři hrobka Daniele Pavlackého z Fahrenwerthu, perkmistra hor viničných; v levé lodi při severní zdi náhrobní kámen Evy Řenčovské měšťanky († 1630); při oltáři nejsv. Trojice odjinud přenesený náhrobek Jana Jiř. Nastoupila ze Šiffberka, radního Staroměstského z r. 1656; náhrobek měšťana Pavla Fišla z Paumberka († 1594), a náhrobní kámen Brikcí Bystřického ze Studnic, měšťana Staroměstského, z r. 1605.

Kromě Molitorova obrazu sv. Anny na oltáři téhož jména a několika soch, nemá chrám sv. Haštala nyní žádného předmětu, jenž by nějakou cenou uměleckou vynikal. Tudíž jest žádoucí, aby při brzké a nutné obnově špinavého již vnitřku některé nevkusné oltáře docela odstraněny, a jiné aspoň lepšími obrazy opatřeny byly. \*)




---

\*) Dějiny i popis kostela zpracovány na základě spisu: „Osudy kostela, fary a školy u sv. Haštala. Sepsal Karel Navrátil, kaplan u sv. Haštala. V Praze 1861.“



## VII.

### Farní osada sv. Ducha.

---

#### 1. Farní chrám sv. Ducha

někdy s panenským klášteřem Benediktinek.

Dějiny Pražských chrámů dokazují, že netoliko naši králové a šlechtici, ale i zámožní měšťané jako o závod zbožné ústavy zakládali. Bohaté rodiny považovaly to za svou povinnost, míti v některém kostele aspoň jeden svůj oltář s místem oltářnickým a zámožní měšťané, sepisující poslední vůli svou, především pamatovali na kostely, aby v nich za duše jejich mše sv. se sloužily. Od konce 13. století kvetl v Praze znamenitý měšťanský rod Rokycanských, nazvaný dle původu svého z města Rokycan. Někteří z rodiny té půjčovali peníze samému králi Janu, jako Menhart, jenž r. 1316 půjčil králi 400 hřiven. Rod ten slynul nábožností. Za posledních let krále Jana odkázal *Mikuláš Rokycanský* poslední vůlí svou asi r. 1346 své vsi Libodřice a Řisuty i velkou sumu peněz k tomu účelu, aby na Starém městě, ve farnosti sv. Kříže většího založen byl *klášter panen řehole sv. Benedikta*. Vykonávatelem poslední této vůle své učinil zbožný Mikuláš biskupa Olomouckého Jana, bratra Elišky královny, a ten daroval novému tomuto nadání r. 1348 svůj dům v ulici sv. Benedikta a skoupil hned r. 1346 několik domů, jež dal sbořiti a na jichž místě stavěl *kostel a klášter sv. Ducha*, též „*milosrdenství Božího*“ zvaný. Jelikož sbořením několika domů nastávala klášteru Cyriaků u sv. Kříže většího, v jehož farní osadě stávaly, škoda, dal biskup Jan Cyriakům jistou náhradu za to. V založení nového kláštera měl účastenství i bratr Mikulášův Menhart Rokycanský, an poslední vůlí odkázal na zbožný účel 50 kop ročního platu, jež dědici jeho působením biskupa Jana k nadání kláštera obrátili a jeden z dědiců, syn jeho Frána, odkázal klášteru 9 1/2 kopy platu v Holí-

šovicích a 10 kop v Otvojcích jeptiškám na oděv a založil v kostele r. 1361 ještě oltář Panny Marie. Syn zakladatele Mikuláše, František z Okoře, daroval klášteru jisté platy na své vsi Libochovičkách a na domech svých v Praze s povinností, aby z toho 20 kop ročně vypláceno bylo třem kaplanům v kostele sv. Ducha. Měštka Pražská Klára vdova Freiburgerová darovala klášteru r. 1383 dědictví své v Předbojích, aby z toho kaplanu jejímu u sv. Mikuláše na Starém městě ročně 10 kop placeno bylo. Později prodaly jeptišky dům, darovaný od Jana biskupa, a za stržené peníze koupily ves Milotice, krom toho měly ves Bošic a platy na obcích Litoměřické a Kokořově. Klášteru náleželo také kostelní podací v Řisutech a ve Vskuřích. Klášter měl ročního důchodu znamenitou sumu 156 kop, 5 grošů a 11 peněz.

Nový chrám „sv. Ducha i milosrdenství Božího“ posvětil biskup Jan a r. 1348 vydal arcibiskup Arnošt stvrzovací listinu na vykonané založení a nadání kláštera i kostela, což i Karel IV. r. 1380 učinil.

Místnosti kláštera rozkládaly se okolo kostela sv. Ducha, tak že s tří stran objaty byly ulicemi a jen na půlnoční straně sousedily dílem s domy soukromými. Na východní straně celého prostranství byl hřbitov při kostele, do kterého byly dvěře se strany polední i půlnoční. Hlavní stavení klášterní s refektářem a příbytky bylo na západní straně kostela a spojeno s ním ambitem, ve kterém se nalézala zahrádka. Ve dvorku na polední straně nacházel se pivovar, ve dvoře na straně půlnoční byla sladovna a zahrada.

V kostele uvádějí se dva oltáře vedlejší, Panny Marie (1361) a sv. Alžběty (1373).

*První jeptišky* přišly do nového kláštera ze starobylého kláštera sv. Jiří na Hradčanech. U sv. Ducha měly v klášteře převahu jeptišky stavu měšťanského, zvláště Pražanky. Jmenují se Anna Benešovská (1362), Kateřina Vilémová, Anna Hražáková, Dorota Hašková, Kateřina Rostová, Anička Heřmancová a Magdalena, dcera králova lékaře Mikuláše (1415), vesměs z Prahy. Abatyše byly: Magdalena (1358—1360), Gertruda (1373—1383), Mára (1398—1400), Markéta (1405—1415), Kateřina (1415—1418).

*Duchovní správu* vedl v kostele *probošt*. Probošti u sv. Ducha byli: Jan od r. 1355—1380, Bohuněk, Kadeřavý r. 1383, r. 1385 Jan, v letech 1399—1400 Štěpán. Rektorové oltáře sv. Alžběty, jehož podací měl Jan starší Rokycanský z Okoře, byli r. 1391 Linhart, po něm téhož roku kněz ze Solnohradské diecése Jakub, syn Konráda z Müldorfu, po němž následoval Mikuláš ze Žebnice

a Linhart, někdy oltářník u sv. Bartoloměje v kostele sv. Víta. Patronem oltáře Panny Marie byl František Rokycanský z Okoře a rektorem jeho až do roku 1364 byl Minvart, po něm Martin z Dřínova, r. 1366 Domán, syn Petra ze Slupic, r. 1369 Herold, a po něm Jan z Bonětic. Kromě probošta a tří oltářníků bývali tu ještě kněz sakristán, kaplan klášterní a spolu pomocník proboštův a jeden kazatel, tudíž celkem sedm kněží.

Klášter u sv. Ducha měl krátký život jen 74 let. Již 1. září r. 1419 času ranního obořil se zástup husitského lidu *na klášter a vypudil z něho jeptišky*. Purkmistr Jan Bradatý ujal se jich sice ještě téhož dne a nedal jim více ubližovati, avšak hned následujícího roku 1420 musily se jako z jiných klášterů i jeptišky od sv. Ducha přestěhovati k sv. Anně a kostel dán jest Pražským Němcům, kteří zůstavše v městě, k Husitům se přidali. Pražané pobrali klášteru dvůr v Řisutech, ostatní statky byly rozsápány a dostaly se v držení pánů Jana z Krajníka a Petra Krtka, — klášter zahynul navždy. \*)

Roku 1499 zapálil blesk krásný břidličný krov na kostele sv. Ducha. Velikým požárem spadlo půl štítu krovného, při čemž mnoho lidí bylo zasuto a zabito. Lidé sběhše se, měli nad tím velkou lítost, ale nemohli kostela uchrániti. \*\*)

Zdá se, že po tomto požáru kostel zůstal delší čas opuštěn a zanedbán. Za panování krále Ferdinanda I. musili Židé v jisté dny choditi do kostelů na kázání, jež výhradně pro ně se konala. U sv. Ducha kázal jim roku 1561 česky kněz Václav, syn Frantův. \*\*\*) Roku 1589 prosili katoličtí měšťané na Starém městě císaře Rudolfa II., aby jim daroval kostel sv. Ducha, aby si tu mohli zřídití faru, kde by své dítky dávali křtíti, kde by ostatní svátosti přijímali, slovo Boží poslouchali a se pohřbívali. Stěžovali si při tom, že nemají na celém Starém městě ani jediného katolického chrámu farního. Avšak sotva o tom zvěděla abatyše sv.-Jirská Judita Eibenstollerová, činila sama nároky na kostel sv. Ducha, u něhož někdy býval klášter Benediktinek. Prosila císaře, aby kostel sv. Ducha s osadou a vším příslušenstvím dány byly klášteru sv.-Jirskému a zavázala se, že svým nákladem živiti bude u sv. Ducha katolického kněze, jenž by tu duchovní správu konal. Tato žádost její byla vyplněna a císař Rudolf II. vydal

\*) Dějepis Prahy od Tomka I. 387. II. 211. 425. 454. III. 133. 190. IV. 10. 96. 172. V. 224. Libri Confirm. 1363—1369 pg. 48. 72. 110. Prodro-mus 218.

\*\*) Hájkova Kronika. Poselkyně I. 278.

\*\*\*) Výbor z literatury české K. J. Erbena, (Život J. Augusty) str. 1451.

v sobotu po sv. Ondřeji r. 1589 listinu, v níž kostel i veškerá příslušenství a práva jeho odevzdal abatyši s podmínkou dotčenou, s čímž i arcibiskup souhlasil.

Abatyše dala kostel opravit i vydržovala u něho dva kněze, *administrátora a kaplana*. Roku 1616 povstalo v kostele „bratrstvo očištění pod ochranou sv. Otilie“, jež zřídilo v kostele oltář sv. Otilie a pro členy své hrobku. Papež Pavel V. schválil statuty bratrstva a udělil mu hojných odpustků.

Duchovní správu konali řeholníci Cyriakové z blízkého kláštera u sv. Kříže.

Velikým *požárem* dne 21. července 1689, jehož původcové byli francouzští paliči, zničen byl podruhé i chrám sv. Ducha, načež abatyše kněžna Anna Mechtilda Schenweisová z Eckštejna v nynějším způsobu jej obnoviti dala.

Až do roku 1721 konali v kostele služby Boží Cyriakové, téhož roku ustanoven však duchovním správcem kněz světský *Jan Lahoda*. Jelikož budovy farní zde nebylo, bydlel on i nástupcové jeho v soukromém domu na blízku, až získána budova přiléhající těsně ke kostelu, kde fara zřízena. Roku 1722 stal se duchovním správcem *Melichar Čech* a získal pro sebe i nástupce své jméno faráře. Vydal r. 1730 kázání o sv. Janu Nep. „Archa Páně“, jež magistrátu Rakovnickému připsal. Od r. 1733 byl tu farář *Václav Trnka*, jenž v kostele zřídil oltář sv. Jana Nep., později však choromyslným se stal a r. 1766 v domě pro sestárle kněze u sv. Karla zemřel. \*) Následovali *Antonín Lír* a r. 1764 *Antonín Hudl*. Roku 1774 byl ustanoven farář u sv. Ducha *Jan Zlatoústý Barton* za dozorce duchovenstva Pražského v příčině zachování církevní horlivosti a kázně. Až do r. 1724 nosili duchovní správcové od sv. Ducha nejsv. Svátost k nemocným veřejně, pod nebesy a se světly, po všech ulicích osady, namnoze Židy obydlené, téhož roku rozkázal však císař Karel VI., aby se to dalo jen až k jistým vyznačeným hranicím, vyjma soboty, neděle i svátky, aby se zamezilo zneuctívání a rouhání od Židů. Klášter u sv. Jiří. pod jehož patronát dotud fara a kostel náležely, zrušen byl r. 1782 a chrám sv. Ducha dán pod patronát náboženské matice. Roku 1783 zrušen klášter a kostel sv. Kříže většího a osada jeho spojena jest s farností sv.-Dušskou. Ze zrušeného kostela přenesena byla dne 10. května 1784 ve 4 hodiny ráno kamenná socha Bolestné Panny Marie, která od dávna velké úcty požívala, do chrámu sv. Ducha. Roku 1785 koupeny pro kostel

---

\*) Pamětní farní kniha u sv. Ducha založená r. 1763 od faráře A. Líra.

za 279 zl. 45 $\frac{1}{2}$  kr. tři zvony ze zrušeného chrámu Theatinů na Malé straně. Ze zrušeného kostela sv. Bartoloměje v konviktu koupeny do chrámu sv. Ducha dubové stolice za 30 zl. a r. 1789 koupeny sem za 68 zl. varhany z kostela bývalých Barnabitů na Hradčanech. Roku 1795 vykradli zloději sakristii a pobrali všecko, co cenu mělo, jediný kalich tu zanechavše. Nynější střecha na věži byla r. 1807 zřízena, farní budova vystavěna na bývalém hřbitově r. 1813, do kteréžto doby bydlel farář v domku, na jehož místě později vystavěn nový dům kooperátorů.

Až do roku 1785 musili všickni Židé na osadě platiti tak zvaný Glöcklgeld zvoučkovi u sv. Ducha za zvonění proti mračnům, téhož roku vykázán plat ten faráři a byl teprvé později zrušen. Roku 1818 vydal farář u sv. Ducha *Emanuel Šiffner* „Život sv. Otilie“. Duchovní správu u sv. Ducha vede nyní farář Vojtěch Böhm s jedním kooperátorem. Farní osada čítá v domech Staroměstských 4486 a v domech Židovského města 4000 katolíků. Do osady náleží téměř celé Židovské město, kde však za novějších časů chudší křesťané většinu obyvatelstva tvoří. Nejstarší matriky kostela sv. Ducha jsou od roku 1638 (české) a zrušené fary u sv. Kříže většího od r. 1666 (latinské).

Pěvecký sbor tohoto chrámu náleží mezi nejlepší v Praze, a pěstuje za řízení skladatele J. A. Starého posvátnou hudbu v duchu Palestrinově.

---

**Chrást sv. Ducha** utrpěl r. 1419 i 1420 drancováním Husitů a v letech 1499 i 1689 zhoubnými požáry velikých škod. Z původních tvarů zachoval zdi a venkovské opěrací pilíře. Skládá se z jedné lodi a užšího presbytáře. Uvnitř jest poměrně dosti vysoký a táhlá okna, někdy gótická, jsou nyní polokruhově ukončena, rovněž jest klenba polokruhová. Nedávno byl kostel slušně obnoven. Má šest oltářů.

*Hlavní oltář* slohu copového dosahuje až ku klenbě. Na velkém obrazu neznámého malíře jest Seslání Ducha sv., na hořením menším obrazu Nejsv. Trojice vypočtena. Po stranách stojí sochy sv. Augustina a sv. Josefa. Na dveřích po obou stranách oltáře jsou řezby sv. Františka Xav. a sv. Ignáce z Loyoly. Nad tabernákulem jest veliká kamenná socha Panny Marie Bolesné z kláštera Cyriaků sem přenesená.

Na *oltáříku křesťanském* jsou obrazy sv. Josefa a Chrudimského Spasitele.

Proti kazatelně stojí *oltář sv. Jana Nep.*, zřízený od faráře Václava Trnky, s lepším obrazem sv. Jana, a bezcenným Panny

Marie Bolestné. *Kazatelna* pochází z některého zrušeného kostela Jesuitského (snad sv. Františka Xav.), jelikož na řečništi jsou 3 řezby: sv. František Xav. loučí se s lodníky, křísí mrtvého a umírá. Pod kazatelnou stojí *křtitelnice* cínová s německým nápisem, že ji dala roku 1721 zhotoviti abatyše sv.-Jirská Rosina Klára Schlindlová z Hiršfeldu.

V lodi stojí na evangelijní straně:

U kazatelny *oltář sv. Otilie* z řehole benediktinské, jež zřídilo bývalé zde „bratrstvo očistce pod ochranou sv. Otilie“. Oltář obdařen byl odpustky a posud má nápis „privilegovaný oltář“. Toto bratrstvo, do něhož i císař Ferdinand III. se zapsati dal, mělo značné jmění a před tímto oltářem hrobku. Na oltáři býval ostatek sv. Otilie, jenž se však již ztratil. Nad pěkným obrazem sv. Otilie jest nahoře menší obraz sv. Ludmily, v oltářním stole leží za sklem dřevěná socha sv. Rosalie v hrobě odpočívající a na stole stojí skříň se soškou Panny Marie s Ježíškem hrubě sice řezanou, avšak proto pamětihodnou, že tato soška jediná zůstala neporušena při požáru, jímž r. 1689 sousední jeden dům, v němž byla, i s kostelem popelem lehly. Požár ten představuje řezba na podstavci.

Blíže u kruchty stojí na této straně *oltář sv. Judy Tadeáše*, s větším obrazem tohoto světce a menším sv. Vojtěcha. V oltářním stole za sklem jsou malé sošky: sv. Václav nese chudým lidem dříví, mlátí pšenici na hostie a zavraždění sv. Václava.

Na epištolní straně stojí v lodi:

*Oltář Srdce Pána Ježíše* s novějším pěkným obrazem a hrubě řezanou soškou sv. Anny. Na stěně visí tu obraz sv. Václava, dar to jistého měšťana.

U kruchty jest *oltář sv. Vavřince* s větším obrazem tohoto svatého a menším sv. Tekly. Na oltářním stole stojí sádrová socha Panny Marie bez hříchu počaté, po stranách sošky sv. Venerandy a sv. Eulalie, a za sklem v oltářním stole jest socha sv. Maří Magdaleny.

Na kruchtě visí tři velké olejové obrazy posledního soudu, válečného pochodu a slavnosti u císaře, jež z některého zrušeného kostela sem dány byly a pokud rozeznati lze, lepšími býti se zdají.

V kostele visí z novější doby obrazy křížové cesty.

V sakristii nalézají se starý zašlý obraz z kláštera Cyriaků. Představuje v popředí sv. Jana a v pozadí slavné přenesení těla jeho z kostela Cyriaků na Hradčany. Rovněž přenesena sem byla odněkud dvě slušně řezaná poprsí sv. Vojtěcha a sv. Václava.

Ještě v minulém století mívál kostel částečku sv. kříže, která v pacifikálu každý pátek vystavena bývala. Není jí zde již více. Ve vížce na střeše visí dva zvonky, a na zvonici, která na severní straně kostela vedlé sakristie stojí a nemotornou střechou, pocházející z r. 1807, přikryta jest, jsou zavěšeny tři zvony, které sem z kostela Theatinů přeneseny byly. Dva z nich mají nápis že je r. 1706 ulil Mikuláš Löw z Löwenburku, třetí byl r. 1821 na počest sv. Ducha přelit. Po bývalém klášterním stavení jeptišek u sv. Ducha není ani stopy.



## 2. Kostel sv. apoštolů Šimona a Judy

s klášterem a nemocnicí Milosrdných bratří řádu sv. Jana Božího.

Jedním z nejspanilejších zjevů v Církvi katolické jest řád Milosrdných bratří, jemuž ani nepřátelé Církve a řeholí nemohou úcty a obdivu svého odepřít. Zakladatelem jeho byl sv. Jan Boží, rodem Portugalec. Narodil se r. 1495 a byl až do svého 22. roku pastýřem, načež přidal se k sboru vojenskému a později bojoval jako prostý voják ve vojstě, jež císaři Karlu V. u Vídně proti Turkům pomáhalo. Na vojně zesvětačiv, jal se potom konati tuhé pokání zvlášť milosrdnými skutky, prokazovanými nemocným. Pro tuhé pokání své trpěl potupu, ba jednou byl i do domu šilenců zavřen a tam ukrutně zmrskán. Vyšel odtud, zařídil si obchod a z výtěžku jeho založil r. 1540 v Granadě nemocnici, v níž nemocným sloužil. Sám na ně pracoval a žebřal. Jistý biskup, navštívil nemocnici jeho a vida neobyčejnou lásku jeho, nazval jej Janem Božím, kteréžto jméno mu zůstalo. Zemřel roku 1550 a byl r. 1630 za blahoslaveného a r. 1690 za svatého prohlášen. Založil řád, jejž papež Pius V. schválil. Duchovní synové jeho skládají kromě tří obyčejných klášterních slibů ještě slib, že budou ošetřovati nemocných, a řídí se řeholí sv. Augustina. Čas, zbývající po službě nemocných a po modlitbách i rozjímání, věnují řeholníci umění lékařskému. Milosrdní bratří jsou laikové a toliko dle potřeby bývají někteří z nich na kněžství posvěceni.

Na místě, kde rozsáhlý konvent a kostel jejich v Praze stojí, byl již v XIV. století špitál s kaplí sv. Šimona a Judy, kterou arcibiskup Arnošt z Pardubic za panování Karla IV. posvětil. Špitál ten založil někdy před r. 1357 Bohuslav, syn bohatého měšťana Pražského, Olbrama Menhartovice, pročež později špitálem Bohuslavovým zván byl. Ústav ten rozkvetl po smrti



zakladatele, jehož synové Pešek a Šimon i synovec jejich Prokop r. 1368 nadání nemocnice té rozličnými platy na vesnicích i zbožích svých rozmnožili. Jeden z členů rodiny té býval poručníkem špitálu a r. 1368 usneseno, aby jím byl vždy nejstarší. \*)

Ze správců kaple sv. Šimona a Judy znám jest pouze Mikuláš z Ústí r. 1373. O dalších osudech tohoto ústavu není žádných zpráv. Původní *kapli sv. Šimona a Judy* přestavěli čeští Bratři v prostranný kostel, jež bratr Matouš Konečný dne 14. června 1620 světil. Ale páni z Jednoty, za příčinou synody dne 28. října začaté, tehdaž v městech Pražských hlučně bydlící, stýskali sobě, shromažďovati se do kostela sv. Šimona a Judy, že hrubě v ústraní ležel a vyžádali si kostela sv. Salvátora, od něhož Jesuité zapuzeni byli. Senior jejich Cyrill Třebíčský odpíral tomu, byl ale od panstva na vůz vzat, k sv. Salvátoru dovezen a tam slavně uveden. \*\*) Kostel sv. Šimona a Judy zůstal v držení českých Bratrů až do bitvy bělohorské.

Hned na počátku XVII. století založil kníže Karel Liechtenštejn ve Valčicích v Dolních Rakousích konvent a špitál Milosrdných bratrů, s nimiž v Římě se byl seznámil. Přivedl sem z Říma dva bratry řehole té, Gabriele hraběte z Ferrary a Jana Kř. de Cassinetti, a požádal císaře Rudolfa II., aby Milosrdným bratřím i ve Vídni konvent založil. Věc ta protáhla se až do r. 1614, kdy založen konvent v Leopoldově. Milosrdný bratr Gabriel z Ferrary byl proslulý ranhojič. Zahojil s velkou dovedností bratru císaře Ferdinanda II., arciknížeti Arnoštu Maxmiliánovi, poraněné rámě, jehož lékaři uzdraviti nemohli, chtěje je již odňati. Za to byl císař řádu Milosrdných bratrů velmi vděčen, rozmnožil nadání domu jejich v Leopoldově, dal jim dovolení, aby mohli sbíratí almužnu ve všech dědičných zemích jeho a odevzdal jim hned po bělohorské bitvě dne 24. prosince r. 1620 kostel sv. Šimona a Judy se vším příslušenstvím, totiž domem, zahradou a městištěm v Praze k založení konventu i špitálu. \*\*\*)

Milosrdní bratři zřídili tu ihned špitál a mohli v něm pomocí císaře a jiných dobrodinců hned na počátku 22 nemocných ošetřovati. Kostel upravili a dali jej dne 24. září 1632 od světicího biskupa Šimona Brosia z Hornštejna posvětit. Císař Ferdi-

\*) Tomkův Dějepis Prahy II. 443. 449. V. 200.

\*\*) Literatura exulantů českých od Jos. Jirečka v Musejníku 1874. str. 198. 486.

\*\*\*) Listina odevzdací a stvrzovací u Schallera Prag III. 224. Prodromus 220. Kurze Geschichte der Heilanstalt der barm. Br. in Prag von Dr. J. K. Held, v Praze 1823.

nand II. žádal s jinými mocnáři, aby zakladatel Milosrdných bratří za svatého prohlášen byl.

Výtečnému řádu tomuto dostalo se v Praze mnohých dobrodinců. Hrabě Humprecht Černín z Chuděnic položil svým nákladem r. 1687 základ k novému většímu špitálu, kterážto stavba požárem r. 1689 zastavena byvši, až r. 1703 přispěním mnohých dovršena byla. Nemocní byli dáni do nového domu toho r. 1716. Arcibiskup Příchovský učinil v špitále nadání na 5 postelí (1769), probošt sv.-Vítský Strachovský (1783) na jednu, hrabě Jan Vratislav (1658) na 2, kanovník Mořic Martini (1731) na 3, biskup Gabriel hrabě Erdödy (1743) na jednu, Kateřina hrab. Sweertsová (1744) na 15; též jiní dobrodinci ze stavu duchovenského a měšťanského podporovali špitál, takže Milosrdní bratří v něm mohli čím dále tím více nemocných ošetřovati. Roku 1710 žilo v konventu 24 bratří pod převorem. \*)

Pod převorem Michalem Švandou byl konvent r. 1751 rozšířen v celé rozsáhlosti své nynější na straně jižní.

Koncem minulého století bylo v špitále 108 postelí, z nichž 95 bylo nadáno. Hrabě Bredau odevzdal bratřím r. 1760 dům č. p. 936—II. v nynější ulici Bredovské, jež za 600 zl. koupil, aby v něm měli nemocní okřívající (rekonvalescenti) své vychování. Milosrdní bratří, jsouce v hmotných nesnázích, prodali dům ten později r. 1780 sirotčinci sv. Jana Křtitele, jenž až do naší paměti se tam nalézal. Císař Josef II. nabízel Milosrdným bratřím budovu někdy koleje Jesuitů u sv. Ignáce na Karlově náměstí, aby se do ní i se špitálem přestěhovali. V nynějším konventě chtěl císař učiniti kasárny. Avšak návrh ten Milosrdní nepřijali. Roku 1779 určil též císař osm postelí v špitále Milosrdných bratří pro veřejnou praktickou školu studentů lékařství a ranhojičství, na kteréžto škole přednášeli professoři lékařské fakulty, až r. 1791 přeložena byla do všeobecné nemocnice. Roku 1787 daroval též císař Milosrdným bratřím část budovy sousedního zrušeného kláštera Cyriaků, v němž zařídil ústav pro choromyslné kněze. Bylo tu 18 světnic. Milosrdní bratří prodali později tuto budovu a přeložili ústav ten do rozsáhlého konventu svého, kde posud se nalézá nad dveřmi k němu vedoucími tabulka, která bývala u Cyriaků, s latinským nápisem: „Josefa II. přízeň zřídila z lásky k duchovenstvu“. Roku 1849 byl konvent o jedno křídlo rozšířen.

---

\*) Prag v. Dr. Carl Redeln. Frankfurt u. Leipzig 1710.

Konvent Pražský náleží k řeholní provincii *Milosrdných bratří rakouskočeské*, jejíž patronem jest sv. Michal archanděl, a která r. 1882 čítá 15 konventů a 226 bratří řeholníků, velikou většinou Čechů a Moravanů, z nichž pouze 21 jest kněží a 175 laiků i 30 noviců. Ve svých konventech ošetřují bratří nemocných na 930 postelích a sice přijímají do špitálů, pokud místo stačí, každého nemocného bez rozdílu stavu a vyznání, nežádající za to žádné náhrady. K vydržování tak velkého počtu nemocných nestačí ovšem nadání jednotlivých špitálů, pročež v každém konventě několik bratří vychází sbírat almužnu, jak to činil též sv. Jan Boží. Noviciáty má řád ve Vídni a v Praze, provinciál sídlí ve Vídni. Jsou pak konventy provincie tyto:

Nejstarší, z r. 1605 ve *Valčicích* (Feldsberg) nedaleko Břec-lavi v Dolnorakousích s 11 bratřími a 42 postelemi v špitálu; ve *Vídni* na třídě Táborské v Leopoldově, největší, s 60 bratřími a 215 postelemi; v *Praze* s 44 bratřími a 167 postelemi; v *Gorici* (založ. r. 1656) s 8 bratřími a 170 postelemi ve veřejné nemocnici pro churavce obého pohlaví; v *Novém městě nad Metují* (založ. r. 1692 od Arnošta de Leslie) s 8 bratřími a 16 postelemi; v *Kuksu* (založ. r. 1743 od hrab. Františka Šporka) s 10 bratřími a 18 postelemi; v *Brně* (založ. r. 1748 od hrab. Leopolda Dietrichštejna) s 14 bratřími a 54 postelemi; v *Letovicích* na Moravě (založ. r. 1748 od hrab. Jindřicha Kajetana Blümegen) s 5 bratřími a 16 postelemi; v *Prostějově* na Moravě (založ. r. 1739 od kněžny Marie Anny Liechtenštejnové) s 9 bratřími a 35 postelemi; ve *Vyzovicích* na Moravě (založ. r. 1781 od hrab. Marie Antonie Blümegen) s 2 bratřími a 7 postelemi; v *Těšíně* ve Slezsku (založ. r. 1694 od pana Adama Borka z Vendrinu a Roztropic) s 8 bratřími a 35 postelemi; v *Linci* (založ. od císaře Josefa II. r. 1783) s 24 bratřími a 80 postelemi; v *Hütteldorfu* v Dolnorakousích dům rekonvalescentů (založ. od císařovny Marie Teresie r. 1753 na Landstrasse ve Vídni, přeložený do Hüttendorfu r. 1783) se 7 bratřími a 33 postelemi; v *Zebřidovicích* v Haliči (založ. r. 1611 od Mikuláše hraběte Zebřidovického) se 7 bratřími a 18 postelemi; a v *Krakově* (založ. r. 1615 od kupce Valeriana Montelupi) s 5 bratřími a 24 postelemi.

V klášteře Pražském jest nyní převorem výminečně kněz Vratislav František Rašín, v ostatních konventech jsou převorové nekněží, též provinciál jest nekněz. Prevor, i nekněz, má titul „pater“. Knězi přísluší v každém konventu místo hned po převorovi. Kromě převora jsou v konventě Pražském ještě dva kněží, z nichž jeden jest mistr noviců. Všickni bratří bez rozdílu cvičí

se v noviciátě v ošetřování nemocných a v ranhojičství, a z těch, kteří potřebné studie odbyli, bývají, jak toho nutno jest, někteří k bohosloví a jiní k studium lékařství neb lékárnictví ustanoveni. Bratří medikové skládají přísné zkoušky a bývají za doktory lékařství povýšeni; bratří, kteří lékárnictví se vyučili, dosahují stupně magistrů farmacie. V každém konventě má řád svou lékárnou. Jeden bratr, magister farmacie, jest nyní správcem lékárny v cistercienském klášteře ve Vyšním Brodě.

Ostatní bratří slouží dnem i nocí nemocným. Jaké to krásné, v pravdě samaritánské dílo! Bratr kněz dává nemocným útěchu sv. náboženství, občerstvuje duše jejich slovy víry a posvěcuje je sv. svátostmi, potom přichází k churavcům bratr lékař a snaží se svou vědou a zkušeností jich vyléčiti a když kněz i lékař odešli, obchází v nemocnicích druzí bratří, bdíce nad nemocnými, aby nikomu z nich něco nescházelo. I v noci sedí v špitále bratr a při kmitu lampy modlí se za nemocné.

Konvent Pražský jest krásná, rozsáhlá budova, má ale tu nehodu, že leží nízko a při povodních snadno blízkou Vltavou zatopen bývá. Tak dosahovala povodeň r. 1845 v kostele až na nejvyšší stupeň u hlavního oltáře, a nejednou musili nemocní v špitále z přízemku, kde jsou postele jejich, pro povodeň náhle v noci vystěhováni býti do prvního patra. Nemocnice v přízemí zřízena jest v třech křídlech budovy v podobě písmene **T** a tam, kde křídla se sbíhají, stojí oltář, na němž každodenně slouží se v 6 hodin ráno mše sv. Všickni nemocní mohou ležíce na postelích svých, pohodlně na oltář hleděti. Ročně vystřídá se v této nemocnici až na 3000 ponejvíce zcela chudých nemocných, z nichž ti, kteří okřáli, opouštějí milé řeholníky s vděčným žehnáním obětavé lásce jejich a ti, kteří zde zemřeli, dokonali život svůj jako křesťané, s Bohem v sv. svátostech smíření, a řeholníci modlí se denně za spásu duší jejich.

Konventu náleží část bývalého kláštera bl. Anežky (asi dvě třetiny) na Františku a dva domy pronajaté, jeden na břehu Vltavy u zdi zahradní a druhý u západního průčelí kostela. Nad rozsáhlým křídlem jižním kláštera, jež z r. 1751 pochází a budově Klementinské v ulici křižovnické se podobá, stojí sochy sv. Michala arch., sv. Václava, sv. Jana Nep., sv. Rafaela arch., sv. Jana Božího a sv. Jana Grande. V konventě nalézá se pěkná lékárna a refektář ozdobený na stěně olejovým obrazem večere Páně dle Leonarda da Vinci a na klenbě obrázky ze života sv. Jana Božího i jinými okrasami, vesměs od akad. malíře Anděla z r. 1877. Na stěnách refektáře visí 10 velkých obrazů svatého Jana Božího,

sv. Pia V., sv. Augustina, sv. Ambrože, sv. Jeronýma, sv. Řehoře, sv. Karla Borrom., sv. Jana Nep. jakožto almužníka, sv. Vojtěcha a sv. Prokopa. V prvním patře jsou čisté, rozsáhlé chodby, na nichž nalézají se pěkný obraz Panny Marie Pomocné z r. 1681, dále staré hodiny, jichž stroj ukazuje též na cifernících na vížce střechy, v přízemí u kuchyně i v jedné jizbě, a na nichž vymalován jest kostlivec s nápisem „Una ex his non redit bis“ (Jedna z těchto, t. j. hodin, nevrátí se dvakrát) i podobizny devíti provinciálů řádu. Z vypočtených zde provinciálů zasluhuje paměti Dr. medicíny a chirurgie Celestín Opitz († 1866), výborný lékař, vzdělaný muž i nábožný řeholník, jenž měl státi se tělesným lékařem sv. Otce Pia IX., jsa generálem řádu k tomu do Říma zván. V pozadí konventu jest zahrada, na níž býval někdy hřbitov, jakož svědčí nábrobek na zdi z r. 1671, jenž má nápis, že zde toho roku pochována byla Sabina Gerartová rozená Salzmannová.

**Přívětivý kostel sv. Šimona a Judy** stojí v jihozápadním cípu konventu. Má slušnou věž z roku 1720 a vní čtyři zvony, největší (Nejsv. Trojice) z r. 1820, druhý (sv. Šimona a Judy), ulitý r. 1687 z almužen za převora Bernarda Hiršfelda, třetí (sv. Jana Božího) z r. 1720 (kteréžto tři zvony zhotovil zvonař Mikuláš Löw v Praze) a nejmenší (sv. Patricia) bez nápisu. Na západním průčelí kostela stojí sochy Panny Marie, svatého Jana Božího a sv. Jana Grande.

Chrám stavěn jest slohem vlašským, avšak tři táhlá okna v západním průčelí, tři okna na jižní straně a dvě okna v presbytéri, ač nahoře zakulacená, mají pasy gótické.

Kostel jest uvnitř jednolodní s presbytérem polokruhovým a postranními galeriemi, pod nimiž po každé straně jest po čtyřech kapličkách. Klenba jest ozdobena sítí z pasů na způsob nejpozdější gótky. Pěkně řezané dubové stolice z r. 1708, dvěře v kostele i skříně v sakristii zhotovili řeholní bratři.

V kostele jest osm oltářů. *Hlavní oltář* vymalován jest r. 1773 na vápně od Josefa Hagra a má freskové obrazy: nahoře jinotajné postavy tři Božských ctností a dole po stranách sv. Jana Nep., sv. Michala, sv. Rafaela i sv. Václava. Velký krásný střední obraz na plátně maloval Václav Reiner. Představuje Nejsv. Trojici, pod níž orodují na jedné straně sv. Šimon a sv. Juda, patroni kostela, a na druhé straně sv. Jan Boží a sv. Jan Grande, patroni řádu. Nad svatostánkem nalézá se obrázek sv. rodiny s korunkami. Podlé nápisu za oltářem byly obrazy tyto obnovovány v letech 1842 a 1876, pěkný obraz Reinerův jest však na zdi přilepen

a již dosti vetchý. Na stěnách presbytáře jsou vymalovány obrazy sv. Šimona i sv. Judy od Josefa Hagra.

Před mřížkou leží náhrobní kámen z r. 1779 nad kryptou řeholníků, v níž však není žádných rakví, jelikož pohřbívání v kostelích brzo potom zakázáno bylo.

*Kazatelna* nad mřížkou při straně evangelijní má na řečništi sošky učitelů církevních sv. Jeronýma, Ambrože, Augustina i Řehoře a na stříšce sošky Boha Otce, Mojžíše i Arona.

Na evangelijní straně stojí v kapličkách (jdouce od kazatelny) tyto oltáře:

*Oltář sv. patronů proti moru.* Obraz představuje Pannu Marii Pomocnici a pod ní sv. Rocha, sv. Rosalii, sv. Františka Xav. a sv. Šebastiána. Dole jest menší obraz sv. Josefa a po stranách stojí bílé sošky sv. Jana z Boha a sv. Jana Grande.

Před tímto oltářem jest sklípek s nápisem, že zde r. 1680 pochován byl kněz Jeroným Loy, Milosrdný bratr.

*Oltář sv. Jana z Boha.* Sličný obraz maloval Rudolf Biese. Vypodobnění jsou na něm nahoře Panna Maria a Ježíšek, jenž pravicí ukazuje vzhůru, kde v záři stkvějí se kříž a hvězda, levicí pak podává granátové jablko sv. Janu Božímu, jenž dole podpírá churavce, u něhož sklání se archanděl Rafael. V pozadí spatřuje se nemocnice. Nad svatostánkem jest poprsí Krista Pána za sklem a po stranách stojí bílé sošky víry a naděje (lásku vypodobňuje hlavní obraz). Před oltářem jest hrobka Jiřího Keihse, vojenského setníka, manželky jeho Otilie i dvou dítek z r. 1649.

*Mramorový oltář Panny Marie,* jež r. 1763 kníže Lobkovic nákladem 500 zl. postavil. Dřevěná socha Panny Marie jest z r. 1716. Oltář má nápis „St. V.“ (statio quinta), byl tudíž obdařen znamenitými církevními výsadami.

Na epištolní straně jsou čtyři oltáře. Proti kazatelně stojí *oltář sv. Leopolda* s větším obrazem tohoto světce a menšími obrazy sv. Floriana (nahore) a sv. Jana Nepom. (dole).

V kapličkách jsou *oltáře: sv. Kříže* s olejovým obrazem Ukřižovaného, menším obrazem sv. Jana Grande, biskupa z řádu sv. Jana Božího a bílými soškami sv. Barbory i sv. Alžběty.

*Oltář sv. Kateřiny* s olejovým obrazem této světice a kamennou soškou Panny Marie. Také tento oltář byl obdařen zvláštní církevní výsadou, jelikož má nápis „Statio III.“

*Oltář sv. Anny* pod kruchtou. Na obraze spatřují se nahore sv. Anna a pod ní Milosrdní bratří, ujímající se morem stížených lidí. Po stranách jsou bílé sošky sv. lékařů Kosmy a Damiana a pod stolem oltářním jest hrob Páně. Při tomto oltáři koná se

na sv. Annu slavnost zpívanou mší sv., při níž všickni bratři konventu k stolu Páně přistupují a sice na vděčnou památku toho, že v minulém století při morové ráně, která v Praze zuřila, žádný Milosrdný bratr nezemřel, ač nemocnice zdejší byla stále nemocnými a umírajícími naplněna.

Na pilířích v lodi jest šest bílých soch: sv. Jana Nepom. a sv. Anděla strážce (pod kruchtou), Panny Marie a sv. Rafaela (na straně evang.) i sv. Gabriele a sv. Jana Božího (na straně epišt.). V presbytěři jsou na stěnách bílé sochy sv. Petra a Pavla.

Krom toho visí v kostele 14 velkých obrazů: sv. Vojtěcha a sv. Norberta (u dveří), sv. Jeronýma a sv. Josefa (u oltáře sv. Jana Božího), sv. Ludmily (pod kruchtou), čtyř evangelistů a sv. Víta, sv. Václava i Zikmunda (na galeriích a pilířích mezi nimi nahoře). Obrazy ty malované dle nápisů r. 1707 nemají umělecké ceny a pocházejí (prý) ze zrušeného kláštera Cyriaků. Z uvedených obrazů oltářních mají uměleckou cenu pouze obraz Reinerův na hl. oltáři a obraz sv. Jana Božího od Biese na oltáři pobočném. V kostele i v konventě spatřuje se na mnohých místech *znak řádu* Milosrdných bratří: v modrém poli granátové jablko, z něhož vyrůstá dvojité (španělský) kříž a nad ním jest hvězda.

Kdykoli v Praze velká povodeň byla, zaplavovala voda i tento kostel a nadělala tu velkých škod. Stopy povodní spatřují se na dlažbě kostelní posud.

V chrámu tomto bývá každodenně v 7 hodin mše sv. konventní, v nedělích a o svátcích jest mše sv. zpívaná, v 9 hodin mše sv. pro lid s průvodem varhan a českou písní a odpoledne ve 2 hodiny české požehnání. Kázání (české) bývá tu pouze jednou za rok, o pouti sv. Šimona a Judy a zvláště slavně koná se zde Vzkříšení, jehož i vojsko z blízkých kasáren posud se účastnilo.

*Sakristie* má pěkně vykládané dubové skříně a dva slušné obrazy dvou mučedníků z řádu Milosrdných bratří: Jiljího de Cassar († 1556), a Františka de Jesu Maria († 1636) obou Španělů. Podivno! I dobročinný tento řád má své mučedníky! Pod obrazem Jiljího de Cassar, řeholníka z Granady, jest napsáno, že jej zavraždili v Nizozemsku protestantští Angličané.

Kostel má několik vzácných paramentů, z nichž nejpěknější jsou dar císařovny Marie Teresie.



### 3. Socha sv. Jana Nepomuckého na sv.-Janském náměstí.

Probošt kláštera Cyriaků u sv. Kříže většího, Jan Mändl ze Steinfelsu (1717—1730), postavil ku poctě sv. Jana Nep., jehož horlivým ctitelem byl, na náměstí před kostelem sochu, dle níž toto prostranství podnes sv.-Janským sluje. Před několika lety byla stará tato socha při stavění dřevěné kaplice ku slavnosti sv.-Janské porouchána, odstraněna, a nahražena jinou sochou sv. Jana Nep., která do té doby stála při zrušeném chrámu sv. Mikuláše, někdy Benediktinů, na Starém městě. Svatý patron náš jest tu zobrazen bez obvyklých hvězdiček kolem hlavy, jako almužník. Při soše té koná farní duchovenstvo sv.-Dušské každoročně o sv.-Janské slavnosti po celý oktáv večerní pobožnost, jíž velmi četné množství zbožných obyvatelů té čtvrti se účastňuje.





# OBSAH.



|                       | Strana. |
|-----------------------|---------|
| Předmluva . . . . .   | I       |
| Zlatá Praha . . . . . | 1       |

## Posvátná místa na Hradčanech.

### I. Farní osada sv.-Vítská.

|                                                                                                                     |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 1. Metropolitní chrám sv. Víta . . . . .                                                                            | 9   |
| Kaple sv. Zikmunda neb Černínská . . . . .                                                                          | 47  |
| Kaple sv. Michala (sakristie) . . . . .                                                                             | 48  |
| Chrámová pokladnice . . . . .                                                                                       | 48  |
| Kaple Nostická (či sv. Anny) . . . . .                                                                              | 51  |
| Kaple Pernštýnská . . . . .                                                                                         | 53  |
| Kaple sv. Jana Křtitele . . . . .                                                                                   | 54  |
| Kaple císařská . . . . .                                                                                            | 56  |
| Hrobní oltář sv. Víta . . . . .                                                                                     | 58  |
| Kaple saská . . . . .                                                                                               | 58  |
| Kaple Vlašimská . . . . .                                                                                           | 59  |
| Slavný náhrobek sv. Jana Nepomuckého . . . . .                                                                      | 60  |
| Kaple Valdštýnská . . . . .                                                                                         | 61  |
| Královský oratoř . . . . .                                                                                          | 62  |
| Kaple sv. Silvestra . . . . .                                                                                       | 62  |
| Kaple Martinická . . . . .                                                                                          | 64  |
| Kaple sv.-Václavská . . . . .                                                                                       | 66  |
| Korunní komora . . . . .                                                                                            | 69  |
| Královská hrobka Rudolfova . . . . .                                                                                | 73  |
| Presbyterium ve vysokém kůru . . . . .                                                                              | 76  |
| Jízdecká socha sv. Jiří . . . . .                                                                                   | 77  |
| 2. Chrám sv. Jiří, někdy s nejstarším českým klášteřem panen<br>řehole sv. Benedikta . . . . .                      | 77  |
| 3. Kollegiátní chrám Všech Svatých, někdy královská dvorní kaple .                                                  | 94  |
| 4. Kaple Panny Marie v císař. Teresiánském ústavu šlechticů .                                                       | 103 |
| 5. Dvorní kaple sv. Kříže . . . . .                                                                                 | 105 |
| 6. Kaple sv. Jana Křtitele v paláci arcibiskupském . . . . .                                                        | 107 |
| 7. Kostel sv. Benedikta někdy farní, později s klášteřem Barnabitů,<br>nyní s klášteřem bosých Karmelitek . . . . . | 108 |
| 8. Kaple Panny Marie v domě kapitolského probošta sv.-Vítského .                                                    | 113 |

9. Kaple sv. Jana Nepom. (či sv. kříže) v král. zemské české káznici 113
10. Sloup se sousoším Panny Marie a sv. patronů na Hradčanském náměstí . . . . . 113
11. Posvátné sochy na cestě ku král. hradu a na Hradčanské poprsní zdi 114

## II. Farní osada Strahovská.

1. Opatský a farní chrám Nanebevzetí Panny Marie s král. kanonií řádu Premonstrátského na Strahově či Sioně . . . . . 116
2. Kostel sv. Rocha na Strahovském nádvoří . . . . . 143
3. Kaple sv. Alžběty v Strahovském Kvestenberském špitále . . . . 144
4. Kostel Panny Marie, královny andělů, s nejstarším českým klášterem Kapucínů . . . . . 145
5. Poutní místo Loretánské se svatou chýzí Nazaretskou a kostelem Narození Páně . . . . . 153
6. Kaple sv. Josefa v ústavu slepých dětí v čís. p. 104—IV. v ulici Loretánské . . . . . 163
7. Kaplička sv. Barbory v Loretánské ulici . . . . . 163
8. Socha sv. Jana Nep. na Pohorelci . . . . . 164

## Posvátná místa na Malé Straně.

### I. Farní osada sv. Mikuláše.

1. Hlavní farní chrám sv. Mikuláše . . . . . 167
2. Chrám Panny Marie pod ochranou Božské Prozřetelnosti s klášterem někdy Theatinů, nyní Redemptoristů . . . . . 186
3. Kaple sv. Karla Borromejského při vlášském špitále . . . . . 196
4. Kostel sv. Karla Borromejského s mateřským domem kongregace Milosrdných sester téhož svatého pod Petřínem . . . . . 201
5. Kaple sv. Notburgy v sirotčinci pro dívky v č. p. 321—III. na sv.-Jauském vršku . . . . . 203
6. Kostel sv. Vavřince na Petříně . . . . . 204
7. Kaple sv. Kříže v paláci hrabat Thunů Žehušických č. p. 180—III. na zámecké stráni . . . . . 210
8. Morový sloup Nejsv. Trojice a sv. patronů českých na Malostranském náměstí . . . . . 211

### II. Farní osada sv. Tomáše.

1. Dvorní farní chrám sv. Tomáše apoštola s klášterem poustevníků řádu sv. Augustina . . . . . 213
2. Kostel sv. Josefa někdy s klášterem bosých Karmelitek, nyní s řeholním domem Anglických panen . . . . . 231
3. Kaple sv. Petra v srbskolužickém semináři . . . . . 236
4. Kaple sv. Rafaela archanděla v ústavu dospělých slepců pod Bruskou 237
5. Kaple sv. Václava v paláci Valdštýnském . . . . . 238

### III. Farní osada Panny Marie Vítězné.

1. Farní chrám Panny Marie Vítězné někdy s klášterem bosých Karmelitánů . . . . . 240
2. Chrám Matky Boží konec mosta či pod řetězem s konventem rytířského řádu Johannitů (Maltézů) a sídlem velkopřevora . . . . . 260

3. Kaple sv. Aloise v Malostranském státním německém gymnasiu 272
4. Kaple sv. Václava v budově českého reálného gymnasia Malostranského . . . . . 272
5. Kaple Panny Marie v paláci hr. Nosticů na Maltézském náměstí 272
6. Socha sv. Jana Křtitele na Maltézském náměstí . . . . . 273

### Kamenný most Karlův.

|                                                                              |     |
|------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Kamenný most Karlův . . . . .                                                | 274 |
| 1. Skupenina Panny Marie a sv. Bernarda . . . . .                            | 277 |
| 2. Skupení Panny Marie, sv. Dominika a sv. Tomáše Akvinského . . . . .       | 277 |
| 3. Skupení sv. Kříže, Bolestné Panny Marie a sv. Jana Miláčka . . . . .      | 278 |
| 4. Socha sv. Anny . . . . .                                                  | 279 |
| 5. Skupenina soch k oslavě sv. Ignáce z Loyoly . . . . .                     | 279 |
| 6. Socha sv. Jana Křtitele . . . . .                                         | 280 |
| 7. Skupení soch sv. Norberta, sv. Václava a sv. Zikmunda . . . . .           | 280 |
| 8. Socha sv. Jana Nepomuckého . . . . .                                      | 281 |
| 9. Socha sv. Antonína Paduánského . . . . .                                  | 281 |
| 10. Socha sv. apoštola Judy Tadeáše . . . . .                                | 282 |
| 11. Socha sv. Augustina . . . . .                                            | 282 |
| 12. Socha sv. Kajetána . . . . .                                             | 282 |
| 13. Socha sv. Filipa Benicia . . . . .                                       | 282 |
| 14. Socha sv. Víta . . . . .                                                 | 282 |
| 15. Skupenina soch Krista Pána a sv. Kosmy i Damiána . . . . .               | 283 |
| 16. Socha sv. Václava . . . . .                                              | 283 |
| 17. Skupení soch sv. Jana z Mathy, sv. Felixe z Valois a sv. Ivana . . . . . | 283 |
| 18. Socha sv. Vojtěcha . . . . .                                             | 284 |
| 19. Sousoší sv. Ludgardy . . . . .                                           | 284 |
| 20. Socha sv. Mikuláše Tolentinského . . . . .                               | 284 |
| 21. Sochy sv. Vincence Ferrerského a sv. Prokopa . . . . .                   | 285 |
| 22. Socha sv. Františka Serafinského . . . . .                               | 285 |
| 23. Socha sv. Ludmily . . . . .                                              | 285 |
| 24. Socha sv. Františka Borgiáše . . . . .                                   | 286 |
| 25. Socha sv. Křištofa . . . . .                                             | 286 |
| 26. Skupení soch se sv. Františkem Xaverským . . . . .                       | 286 |
| 27. Socha sv. Josefa . . . . .                                               | 287 |
| 28. Skupení soch Bolestné Panny Marie (Pieta) . . . . .                      | 287 |
| 29. Skupení soch sv. Barbory, sv. Markéty a sv. Alžběty . . . . .            | 287 |
| 30. Socha sv. Ivóna . . . . .                                                | 287 |

### Posvátná místa na Starém Městě.

#### I. Farní osada Týnská.

|                                                                                     |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 1. Hlavní farní chrám Matky Boží před Týnem . . . . .                               | 291 |
| 2. Kaple Panny Marie v Staroměstské radnici . . . . .                               | 324 |
| 3. Sloup se sochou Panny Marie bez hříchu počaté na Staroměstském náměstí . . . . . | 328 |

#### II. Farní osada sv. Františka Seraf.

|                                                                                                               |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 1. Farní chrám sv. Františka Seraf. s mateřským domem rytířského řádu křižovníků s červenou hvězdou . . . . . | 329 |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

|                                                                                                                                                               | Strana |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|
| 2. Klementinská kolej s chrámy sv. Salvátora i sv. Klementa . . .                                                                                             | 348    |
| Vlašská kaple Nanebevzetí Panny Marie . . . . .                                                                                                               | 382    |
| Zrcadlová kaple Zvěstování Panny Marie . . . . .                                                                                                              | 383    |
| <b>III. Farní osada sv. Jiljí.</b>                                                                                                                            |        |
| 1. Farní chrám sv. Jiljí někdy s kapitolou kollegiální, nyní s klášterem<br>Dominikánů . . . . .                                                              | 384    |
| 2. Kostelík sv. Kříže menšího v Poštovské ulici . . . . .                                                                                                     | 395    |
| 3. Kostel sv. Bartoloměje někdy při jesuitském konviktu studentů,<br>nyní s řeholním domem kongregace sester třetího řádu svatého<br>Františka Seraf. . . . . | 396    |
| <b>IV. Farní osada sv. Havla.</b>                                                                                                                             |        |
| 1. Farní chrám sv. Havla někdy s klášterem obutých Karmelitánů                                                                                                | 402    |
| 2. Kaple sv. Kosmy a Damiana v koleji Karlově . . . . .                                                                                                       | 419    |
| <b>V. Farní osada sv. Jakuba.</b>                                                                                                                             |        |
| 1. Farní chrám sv. Jakuba apoštola s klášterem Menších bratří<br>(Minoritů) sv. Františka . . . . .                                                           | 420    |
| 2. Vojenský farní kostel sv. Vojtěcha u Prašné brány někdy s arcibiskupským seminářem . . . . .                                                               | 448    |
| 3. Kaple Nanebevzetí Panny Marie v Novoměstském ústavu šlechticů<br>u sv. Andělů . . . . .                                                                    | 453    |
| <b>VI. Farní osada sv. Haštala.</b>                                                                                                                           |        |
| Farní chrám sv. Haštala . . . . .                                                                                                                             | 457    |
| <b>VII. Farní osada sv. Ducha :</b>                                                                                                                           |        |
| 1. Farní chrám sv. Ducha někdy s panenským klášterem Benediktinek                                                                                             | 465    |
| 2. Kostel sv. apoštolů Šimona a Judy s klášterem a nemocnicí Milosrdných bratří řádu sv. Jana Božího . . . . .                                                | 471    |



# REGISTŘÍK.

Číslo znamenají stránky.

- Abatyši sv.-Jirských hrobky 89, 92, 93; koruna a berla 81, 103, 104.  
Abelesa Šimona tělo a hrob 307, 315; podobizna 324.  
Agathy sv. oltář 162.  
Agosto Jáchym, štukatér 159.  
Achtermann z Cách, řezbář 64.  
Alberta sv. oltář 418.  
Alliprandi Jan stavitel 159.  
Aloise sv. kaple: u sv. Mikuláše 184; v Malostr. gymnas. 272; oltáře 184, 272, 378; obrazy u Angl. panen 235.  
Altomonte Martin, malíř 195.  
Alžběty sv. kaple na Strahově 125, 129, 130, 144, 145; oltář 145; socha na mostě 287.  
Ambrože sv. oltář 453; socha 376.  
Andělů sv. oltář 102; ústav Novom. šlechticů 453—456.  
Anglické panny 233—236, 256.  
Anežky bl. české kaple v Písané lázni 340, 342; klášter na Františku 329, 388 458; kaple u křižovníků 345; oltáře 345, 347; obraz Římský v Týně 320.  
Anny sv. býv. klášter Dominikánek na St. m. 84, 219, 389; kaple: u sv. Víta 51—53; u sv. Mikuláše 185; u sv. Jiří 92; v Loretě 161; u sv. Jakuba 434, 447; oltáře 51, 92, 140, 161, 185, 226, 235, 270, 319, 380, 418, 447, 463, 477; socha na mostě 279.  
Anny Jagel. královny rakev a socha 75.  
Anny Rýnské císařovny poprsí 72, 76.  
Anny Švidnické císařovny poprsí 72, 76.  
Antonína sv. Pad. kaple u sv. Víta 54; v Loretě 160; oltáře 152, 160, 394, 416, 446, 463; socha na mostě 281.  
Apoleny sv. oltáře 162, 417.  
Arcibiskupů Pražských hrobky 53, 59, 76; palác 107.  
Arnošta z Pardubic arc. kaple u sv. Víta 54—56; kancionál 50; obraz na skle 56; poprsí 72; pastorální kříž 49; znak 392.  
Augustina sv. oltáře 140, 453; obraz Rubensův 225; obrazy Reinerovy 224; sochy: na mostě 282; 223, 376.  
Augustiáni poustevníci u sv. Tomáše, 171, 211—223.  
Balko František, malíř 106, 139, 140, 182, 184, 195.  
Barbory sv. kaple: u sv. Mikuláše 183; u sv. Tomáše 229; v Loretánské ulici 163; oltáře 184, 229, 270, 316, 394, 417; socha na mostě 287.  
Barbory Celjské cis. hrob 64.  
Barnabité na Hradč. 109—110, 469.  
Bartl Melichar zlatník 311.  
Bartoloměje sv. kostel na St. m. 398—401, 469; konvikt 362, 373, 398; oltář 400; býv. kaple: u sv. Víta 16; u sv. Klementa na St. m. 355.  
Bartoloměj, zvonař 269.  
Bathoryho Zikmunda náhrobek 47.  
Basila sv. socha 376.  
Bellmann Karel, zvonař 185, 258, 312.  
Bendl Kajetán, řezbář 53, 61.  
Benedikta sv. kostel: na Hradč. 108—112; na St. m. 126, 305, 458.  
Benediktinky: u sv. Jiří 78—86, 467; u sv. Ducha 465—467.  
Beneš z Loun, stavitel 26, 48, 62.  
Beneše Krabice z Waitmile obraz 54; poprsí 72.  
Bergler malíř 382.  
Berkovská kaple u sv. Víta 56—58; hrobka 57.  
Berky Zbyňka arcib. hrob 57.  
Berkové Ludmily náhrobek 59.  
Bernarda sv. socha na mostě 277; kolej cisterc. 449—452.  
Biderle Jan Mich., sochař 155.  
Biese Rud., malíř 477.

- Biskupů Praž. hroby 57, 58.  
 Blanky z Valois, cis. poprsí 72; obraz 76.  
 Blažeje sv. ostatky 49.  
 Bohumíra sv. ostatky 142.  
 Böhm Kamil, sochař 283.  
 Boleslava I. Nábož. hrob 88.  
 Bonaventury sv. kollej u sv. Jakuba 431, 434.  
 Borovanského z Borovan podobizna 447.  
 Bořivoje I. hrob 78.  
 Bořivoje II. náhrobek 55.  
 Bradáč 348.  
 Brandl Petr Jan, malíř 60, 137, 161, 235, 254, 255, 256, 257, 284, 380, 444, 445, 446.  
 Bratrstva, jednoty a družiny nábož. Nynější: u Kapucínů 152; v Loretě 155; u Redemptoristů 194; u sv. Tomáše 222—223; u sv. Jiljí 391; Týnské 399; italská kongregace 199, 382; u sv. Haštala 462. Bývalá: u Barnabitů 110; u sv. Víta 113; u sv. Mikuláše 174, 175, 178, 179, 180; u Theatinů 192; u sv. Karla Bor. 197; u sv. Tomáše 225; u Johannitů 270; v Týně 299; v Klementinum 328, 364, 383; u sv. Jiljí 389; u sv. Havla 413; u sv. Jakuba 435; u sv. Ducha 468.  
 Braun Matěj, sochař 265, 284, 287, 381.  
 Břetislava I. náhrobek 56.  
 Břetislava II. náhrobek 55.  
 Brigitta u sv. Jirí 92.  
 Brikcí (Bricquey), zvonář 229.  
 Brikcí z Cimberka, zvonář 258, 312.  
 Brokof Jan (otec, † 1718), sochař 273, 281, 284, 287.  
 Brokof Jan Ferdinand (syn † 1731), sochař 88, 113, 114, 211, 279, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 417, 445.  
 Brosia z Hornštejna podobizna 447.  
 Bruchatý Petr, malíř miniatur 50.  
 Brusa z Mohelnice arc. náhrobek 55.  
 de Bruyn Mik., malíř 48.  
 Burda Frant., malíř 209.  
 Buška Linhart a poprsí 72.  
 Callot Jan Valer., malíř 195.  
 Canisia Petra bl. obraz 375.  
 Cassinis Max., malíř 200.  
 Cecilie sv. oltář 44.  
 Cimbrecht Matouš, malíř 253, 254.  
 Císařská kaple u sv. Víta 56—58.  
 Correggio, malíř 137.  
 Cymburka Ant. podobizna 447.  
 Cyriakův klášter na St. m. 35, 465, 468, 473.  
 Cyrilla sv. relikviář 76.  
 Cyrillské jednoty 4, 462.  
 Cyrilla a Methoděje sv. ostatky 22; sousoší v Týně 313.  
 Čapek Jindřich, sochař 257.  
 Čermák Frant., malíř 52, 204, 320.  
 Černínská kaple u sv. Víta 47.  
 Damiana sv. socha na mostě 283.  
 Daniel, řezbář 56.  
 Dienzenhofer Krištof (otec † 1722) stavitel 178, 182, 221.  
 Dienzenhofer Kilián Ignác (syn † 1752), stavitel 178, 182, 221.  
 Dietrich Křišťan Vilém, malíř 253.  
 Dismasa, sv. oltář 446.  
 Dlouhovesského Jana Ign. bisk. hrob 59.  
 Dominika sv. oltáře 394; socha na mostě 283.  
 Dominikánův klášter na Poříčí 349; u mostu 349—353; na Františku 427, 388; na Malé str. 171, 388; u sv. Jiljí 388—391.  
 Dominikánek klášter na St. m. 84, 219.  
 Doroty sv. kaple u sv. Tomáše 211, 227; oltáře 227, 393.  
 Dorotum Václ., malíř 50.  
 Ducha sv. klášter a chrám na St. m. 85, 192, 465—471; oltář 469; býv. kaple u sv. Víta 16; kostel u křižovníků 331—344.  
 Duchovenstva v Praze býv. množství 2, 22.  
 Dušiček kaple a oltář 347.  
 Dürer Albrecht, malíř 137, 157, 239.  
 Dvořáček Frant., sochař 208.  
 Dyk van, malíř 137.  
 L' Ecuy Jana Kr. opata srdce 141.  
 Elekty Marie převoršise hrob a tělo 110, 111, 232, 235.  
 Eleonory arcikn. tělo 74.  
 Eliáše sv. kaplička 234.  
 Eligia sv. kaple 356; klénoty 356.  
 Elišky Přemyslovny poprsí 72.  
 Elišky Štětínské poprsí 73, 75.  
 Emauzský klášter 126.  
 Erharda sv. býv. kaple na Strahově 120, 121.  
 Felicissima sv. oltář a ostatky 162.  
 Felixe sv. de Cant. oltáře 152, 161; socha 155.  
 Felixe sv. de Valois socha na mostě 283.  
 Ferdinanda I. krále socha a tělo 75.  
 Filiberta Konst. bisk. hrob 73.  
 Filipa Ben. sv. socha na mostě 282.  
 Filipa Nerej. sv. socha 114.  
 Fischer Jan z Erlachu, sochař 445.  
 Florian a sv. oltáře 393, 444, 463; socha 114.  
 Františka Borg. sv. klobouk 375; socha na mostě 286.  
 Františka Paul. sv. oltář 319.  
 Františka Sal. sv. oltář 209.

- Františka Seraf. sv. chrám u křižovníků 329—348, kaple u sv. Jakuba 443; v Loretě 161; oltáře 104, 161, 347, 400; socha na mostě 285
- Františka Xav. sv. kaple u sv. Mikuláše 184; oltáře 184, 377, 380, 443; socha na mostě 286; obrazy v semináři 374.
- Fromm Klaudius, zvonař 156.
- Führich Jos., malíř 57, 137, 207, 238, 283.
- Fysiolog v chrámu sv. Víta 73.
- Gartner Jos., varhanář 72, 323.
- Goldschneck Stan., sochař 328.
- Gotharda sv. býv. kaple u sv. Víta 11, 16.
- Götzl Jos., litec 314.
- Gruss Jan, malíř 137.
- Gunz Ant., stavitel 37.
- Haffenecker Ant., stavitel 37.
- Hager Jos., malíř 37, 185, 476, 477.
- Halwax Michal, malíř 195, 444.
- Hasenburská kaple u sv. Víta 42.
- Haštala sv. chrám 329, 333, 456 až 464; oltář 462; hlava 463.
- Havla sv. chrám 402—419; oltář 418; hlava 402.
- Heidelberger Arnošt, sochař 328.
- Heintsch Jan Jiří, malíř 162, 316, 344.
- Hellich Jos., malíř 90, 91, 111, 224, 254, 315, 316, 317, 318, 319, 347, 375, 378, 394, 400.
- Hennevogel Jan z Ebenburka, štukatér 162.
- Heraklia sv. oltář a ostatky 380.
- Hering Jan Jiří, malíř 136, 327, 377.
- Herold Jeroným, litec 281.
- Heřmana bl. kaple na Strahově 136; socha 138.
- Heřman Jan, malíř 272.
- Hiebel Jan, malíř 379.
- Hillinger Mart., zvonař 185.
- Holbein, malíř 137.
- Holubka Mikuláše kanov. poprsí 72.
- Holzmaier Jos., malíř 207.
- Hrobu Božího kaple na Petříně 210; u křižovníků 347.
- Chadt Jos., smaltér 71, 77.
- Chrudimského Spasitele obrazy 394, 417, 469.
- Ignáce Loy. sv. kaple u sv. Mikuláše 184; oltáře 184, 377; socha na mostě 279; 182, 376; obrazy v semináři 374.
- Ivana sv. socha na mostě 283.
- Ivona sv. socha na mostě 287.
- Jáchyma sv. kaple 252; oltáře 252, 256.
- Jäckel Václ., sochař 277, 279.
- Jakuba sv. chrám 420—448; oltář 442.
- Jana sv. z Boha oltář 477.
- Jana sv. evang. oltáře 108, 136, 392.
- Jana sv. z kříže oltář 253.
- Jana sv. Křtit. kaple v paláci arcib. 107—108; na Strahově 136; v chrámu sv. Víta 54—56; kostel v Oboře 109, 180, 192; na Újezdě 80, 171; pod Petřínem 240, 243; oltáře 56, 108, 136, 270, 317, 346, 417; socha na mostě 280; 273.
- Jana sv. z Mathy socha na mostě 283.
- Jana sv. Nepomuc. hrob 32, 33, 35, 36, 37, 38, 60, 61; neporušený jazyk 35, 50, 59; kaple v chrámu sv. Víta 59; u sv. Jiří 88, 93; u sv. Mikuláše 184; v káznici 113; u křižovníků 346, 347; oltáře 60, 93, 113, 139, 184, 226, 235, 270, 316, 347, 378, 382, 394, 417, 446, 463, 469; sochy: na mostě 281; 45, 88, 106, 114, 164, 212, 281, 346, 479; obrazy 45, 54, 56, 60, 64, 94, 327, 346.
- Jana sv. kostel na Bojišti 261.
- Jana sv. kostel na Zábřadlí 389.
- Jana Lucemb., krále poprsí 72.
- Jana Zhořeleckého poprsí 72.
- Jan, konvář 516.
- Jana z Jenštýna arcib. poprsí 72.
- Jeronýma sv. socha 376
- Jeroným z Prahy, zvonař 392.
- Jerusalemský svícen u sv. Víta 55.
- Jesuité u sv. Klementa 353—373; u sv. Mikuláše 170—179; u sv. Bartoloměje 398.
- Jezulátko Pražské 245—258, 401; oltář 255.
- Jiljí sv. chrám 384—395.
- Jiří sv. chrám 10, 77—94; oltář 90; obraz 93; socha 77.
- Jiříka Poděbrad. krále rakev 75; obraz 76.
- Johannité 260—268.
- Johanny král. obraz 72.
- Josefa sv. kostel na Malé straně 231—236; kaple v Loretě 161; v Loretán. ulici 163; oltáře 112, 161, 183, 235, 255, 317, 380, 417, 446; socha na mostě 287; 114.
- Judy sv. Tadeáše oltáře 444, 470; socha na mostě 282.
- Juty královny hrob 62.
- Kajetána sv. oltář 195; socha na mostě 282.
- Kajetáni (Theatini) 186—192.
- Kajetánka kaple 186, 187, 192.
- Kalvarská kaple na Petříně 210.
- Kandler Vilém, malíř 105, 137, 203, 238.
- Kapitola sv.-Vítská 17, 22, 25, 29, 40, 99; u Všech Svatých 95 až 100; u sv. Jiljí 384—386.

- Kapucíni 145—153.  
Karla Borrom. sv. kostel 201 až 203; kaple v špitále 196—200; oltáře 112, 200, 202, 226; socha 114.  
Karla IV. císa. a král. rakev a tělo 74; podobizny 48, 67, 72, 76, 276.  
Karlovské opatství 129.  
Karmelitáni bosí 241—251; obutí 408—415.  
Karmelitky bosé u sv. Josefa 231—233; u sv. Benedikta 110—112.  
Káš Jan, sochař 183.  
Kateřiny sv. kaple u sv. Mikuláše 185; kostel na Nov. m. 219.  
Keck Petr, malíř 444, 445, 446.  
Kern Ant., malíř 162.  
Klementa sv. chrám u mostu 349, 355, 379—382; na Poříčí 349; oltář 380; sochy 376, 382.  
z Klussenbachu Martin a Jiří, liči 77.  
Knihovna Strahovská 133—135.  
Kohl Ludvík, malíř 184.  
Kolář Jos., malíř 160, 196, 257.  
Kollej sv. Bonaventury u sv. Jakuba 431, 434; Klementinská 348 až 383; sv. Norberta 126, 129, 449 až 452; sv. Bernarda 449—452; Karlova 129, 193, 419.  
Kolin Alex., řezbář 75.  
Kollareda-Wallsee Rudolfa hrab. náhrobník 271.  
Kongregace Angl. panen 233—234; italská 199; redemptoristů 193 až 194; šedých sester 399—400.  
Konstancie sv. hlava 47.  
Konvikt sv. Bartoloměje 362, 373, 398; arcibiskupský 375.  
Kopecký, malíř 137.  
Koruna sv. Václavská 71—72; abatyši sv. Jirských 104.  
Korunní komora u sv. Víta 45, 69—72.  
Kosmy a Damiana sv. kaple v koleji Karlově 419; v chrámu sv. Víta býv. 11, 13, 16; sousoší na mostě 283.  
Kotlíka Ondřeje kan. poprsí 73.  
Kraker Jan Luk., malíř 182, 183.  
Kráľů tři sv. řezba u sv. Jiří 89.  
Kramolín Josef, malíř 183.  
Kramolín Václav, malíř 37, 138, 380.  
Kranach Luk., malíř 69, 137, 184.  
Kraner Jos., stavitel 39, 47, 56, 57, 70, 76, 212, 318.  
Křišpína a Křišpiniána ss. oltář 319.  
Křištofa sv. socha na mostě 286.  
Kříže sv. kaple dvorní 105—106; v káznici 113; v Loretě 161; v paláci Thunů 210; u Panny Marie Vítězné 252; kostelík v poštovské ulici 399, 395—397; oltáře 63, 94, 106, 108, 137, 140, 152, 161, 183, 209, 210, 227, 228, 252, 258, 270, 315, 383, 393, 397, 417, 419, 445, 464, 477; sousoší na Pohořelci 145.  
Kříže památné: korunovační 48; ostatkový 48, 49; v kapli sv. Ludmily 56; císa. Rudolfa II. 63; v Týně 315; na mostě 278; v semináři 378.  
Křížovníci s červenou hvězdou 329—348.  
Kunhuty Přemyslovny, abatyše hrob 93.  
Kunz Frant., malíř 159.  
Kühnsperger, zlatník 157.  
Krüger, malíř 52.  
z Květné Daniel Alex., malíř 68, 108.  
Kvestenberský špitál na Strahově 144—145.  
Ladislava Pohrobka rakev 74; poprsí 76.  
Lachhover Jan, řezbář 133.  
Lauermann Frant., kamenník 139, 255.  
Lauffer Emil, malíř 52.  
Leonardo da Vinci, malíř 137.  
Leopolda sv. oltář 477.  
Levý Václ., sochař 56.  
Lhota Ant., malíř 56, 63, 238, 314.  
Liechtenreiter Frant., malíř 382.  
Linharta sv. oltář 380.  
Liška Jan Křištof, malíř 37, 347, 446.  
Lobkovice Jana Popela náhrobek 64.  
Lohéla Jana arcib. hrob 139.  
Loragho Anselm, stavitel 37; Karel a Fermo, stavitel 340; Martin, stavitel 411.  
Loretánské poutní místo na Hradčanech 153—163; kaple u sv. Josefa 235.  
Löw Linhart, zvonář 229; Mikuláš z Löwenberka, zvonář 138, 161, 192, 471.  
Ludgardy sv. socha na mostě 284.  
Ludmily sv. ruka 22; hlava 57; tělo 78; relikviář 76; kaple a hrob u sv. Jiří 90—92; kaple v Týně 324; u sv. Víta 56—58; oltáře 91, 112, 324; socha na mostě 285; 212.  
Lukáše sv. oltář 317.  
Macourek Jos., malíř 71.  
Maixner Petr, malíř 71, 276, 396, 397.  
Maltézové, viz Johannité.  
Mánes, malíř 396.  
Manno Jan Claude, malíř 209.  
Mansionářský kůr P. Marie u sv. Víta 22.  
Marcie sv. oltář a ostatky 162.  
Marie Panny kostely: nejstarší na Hradě 10; u Johannitů konec mosta 260—272; u Kapucínů, Královny andělů 145—153; Prozřetel-



- nosti Božské u Theatinů 186—196; P. M. Sněžné 408, 409; před Týnem 291—324; P. M. Vítězné 174, 240—259; kaple: Einsiedelská 187, 192; Etinská 186, 191; býv. Anglických panen 234; Nazaretská chýže v Loretě 159; Bolestné P. M. v Loretě 160; v paláci Nosticů 272; v probošství sv.-Vitském 113; v radnici Starom. 325; na Strahově Pasovská 140; 121, 123; šlechtičen Novom. 456; v domě Teres. ústavu 103; vlašská 382; zrcadlová 383; oltáře 54, 60, 62, 94, 104, 113, 139, 140, 142, 144, 147, 152, 153, 160, 183, 194, 195, 196, 203, 225, 226, 227, 257, 269, 270, 272, 313, 317, 319, 320, 327, 347, 382, 394, 400, 417, 444, 445, 448, 456, 463, 464, 477; památné obrazy a sochy P. Marie: sv.-Jakubské 426, 432, 433, 434, 442; Foyensko-Asprikolské u sv. Mikuláše 172—176, 183; Bolestné u sv. Ducha 468—469; Mantovanské u P. Marie Vítězné 253—254; Rottenburské u Kapucínů 147, 153; Týnské sv. Královny 319; Loretské v Nazar. chýži v Loretě 159; Pasovské na Strahově 140; sochy P. Marie na veřejných prostranstvích: na Hradč. nám. 113—114; na Malostr. nám. 212; na Hradč. zdi 114; u křižovníků 346; na mostě: se sv. Bernardem 277; se sv. Dominikem a sv. Tomášem 277; Bolestné P. M. 287; na Starom. nám. 328; nejstarší řezba P. M. u sv. Jiří 92.
- Marie Amalie z Parmy rakev 76.  
Maří Magd. sv. býv. kostel na Malé str. 171, 388; kaple na Strahově 137; oltáře 140, 319; okno u sv. Víta 62; ostatky 49.  
Marka sv. starobylé evangelium 50.  
Markéty sv. rámě 13; socha na mostě 287.  
Markovský Václ., malíř 200, 209.  
Martina sv. kaple u sv. Jiří 92; oltáře 92, 140; býv. kaple u sv. Víta 11, 16; býv. kostel na Malé str. 220.  
Martinická kaple u sv. Víta 64—66.  
Matěje sv. býv. kostel v Oboře 180, 192.  
Matriky farní nejstarší: sv.-Haštalská v Týně (r. 1614) 309, 460; sv. Mikulášská (r. 1615) 170; u P. Marie Vít. (1621) 251; u sv. Tomáše (1633) 223.  
Matyáš Pražský, zvonář 43.  
Maulpertsch Antonín Frant., malíř 134, 137.  
Mauricia sv. býv. kaple, meč a rámě u sv. Víta 16.  
Mayer Matěj, malíř 207.  
Mayer Oldřich, sochař 281, 283.  
Max Emanuel, sochař 57, 105, 106, 238, 257, 271, 279, 285, 286, 287, 313, 314, 376.  
Max Josef, sochař 58, 238, 280, 287.  
Maxmiliána II. císaře rakev a socha 75.  
Medka Martina, arcib. náhrobek 55.  
Melber, sochař 328.  
Mendl, sochař 282.  
Michala sv. kaple v chrámu sv. Víta 16, 48; u sv. Mikuláše 184; býv. kostel na St. m. 305.  
Mikuláše sv. bisk. chrám na Malé str. 167—185, 218; bývalý na St. m. 121, 126, 306, 466, 479; krypta u sv. Jiří 89; oltáře 89, 183.  
Mikuláše Tolent. sv. oltář 227; socha na mostě 284.  
Milosrdní bratři 471—478.  
Minorité u sv. Jakuba 420—440.  
Mlady (Milady) Přemyslovny, abatyše ostatky 92.  
Mocker Josef, architekt 39, 52, 54, 56, 58, 62, 64, 76, 113, 419.  
Molitor Petr, malíř 136, 137, 394, 463.  
Morales il divino, malíř 152.  
Mosaikový obraz na chrámu sv. Víta 44.  
Müller Jan, malíř 207.  
Mundt Jan, varhanář 323.  
Myslbek, sochař 56.  
Narození Páně kostel v Loretě 161—163; oltáře 139, 162, 226.  
Navrátil Jos., malíř 345.  
Nazaretská chýže v Loretě 159.  
Neunhertz Jiří, malíř 138.  
Norberta sv. tělo 125, 128, 129, 141; hrobní oltář 141; kollej a kostel na Star. m. 126, 127, 129, 130, 449, 450, 456; sochy: na mostě 127, 130, 280; na Strahově 132, 133, 135; dědictví 127; prsten 142.  
Nosecký Siard, malíř 135, 136, 141.  
Nostická kaple u sv. Víta 51—53.  
Notburgy sv. kaple 203—204.  
Novacia Didaka podobizna 447.  
Novák Ignác, zlatník 61.  
Obrazárna Strahovská 137.  
Ohětování Páně oltář 380.  
Očka Jana z Vlašimě, kardinála arc., náhrobek 59; poprsí 72.  
Oktavia de s. Cruce, nuncia pap. hrob 53.  
Oktavián, sochař 286.  
Ondřeje sv. ap. obrazy nástěnné u sv. Víta 65.  
Ondřej Pražský, zvonář 43.  
Oratorium královské u sv. Víta 26, 62.

- de Orsi Jan Dominik, stavitel 411.  
 Ostatky sv. v chrámu sv. Víta 12, 21, 25, 26, 30, 31, 32, 59; sv. ostatků oltář 59.  
 Otilie sv. oltáře 227, 470.  
 Palliardi, štukatér 138.  
 Pappenheima Bohumíra, generála, náhrobek 140.  
 Parlér Petr (otec), stavitel 20, 45, 64, 96, 274; poprsí jeho 73.  
 Parlér Jan (syn), stavitel 23.  
 Patronů sv.: českých oltář 140; poprsí u sv. Víta 73; proti moru oltáře 196, 477; sousoší 113, 211.  
 Pavla sv. sochy 105, 114, 182; obrácení sv. Pavla oltář 140.  
 Pauláni 319, 359.  
 Pellegrini, štukatér 159.  
 Pendel Jan Jirí, sochař 328, 377.  
 Pernštýnská kaple u sv. Víta 53—54; Vratislava z Pernštýna náhrobek 53.  
 Pešiny Tomáše z Čechorodu hrob 54.  
 Petra sv. kostel na Poříčí 329, 333, 458; kaple v srbskoluz. semináři 236; sochy 105, 114, 182, 237; část okovů sv. Petra 49.  
 Petra a Pavla sv. býv. kostel na Mal. str. 223.  
 Petrlík, stavitel 23.  
 Píška Jirí z Horš. Týna hrob 57.  
 Placida sv. oltář 161.  
 Platzner Ignác, sochař 104, 107, 133, 139, 182, 183.  
 Pluha Jana z Rabštýna hrob 57.  
 Podivena bl. tělo a hrob 10, 11, 12, 35.  
 Pohřbu Páně oltář 102.  
 Pokladnice chrámu sv.-Vítského 48—50; Loretská 156—159.  
 Pomocníků čtrnácti sv. oltář 394.  
 Popelík, malíř 397.  
 Povýšení sv. kříže oltář 347.  
 Pozzi, malíř 374.  
 Prachner Petr, sochař 255.  
 Premonstráti Strahovští 116—142.  
 Přemysla Otakara I. náhrobek 58.  
 Přemysla Otakara II. náhrobek 58.  
 Procházka Ant., sochař 141.  
 Prokopa sv. kostel na Mal. str. 223; rámě 13, 22; tělo 98, 99, 101; hrobní oltář 102; relikviář 76; hůl 49; sochy na mostě 285; na Malostr. nám. 212.  
 Proměnění Páně oltář 377.  
 Quast, malíř na skle 56, 57, 77.  
 Quitainer Ondř., sochař 138, 211, 346.  
 Raab Ignác, malíř 136, 138, 184, 185, 235, 380, 381.  
 z Radče Václava kan. poprsí 73.  
 Radima, arcib., bratra sv. Vojtěcha hrob 11.  
 Rafaela sv. kaple u slepců 237—238  
 Rafael, malíř 377.  
 Redemptoristé 193—194.  
 Reiner Václav, malíř 93, 94, 102, 137, 162, 164, 195, 221, 224, 227, 346, 379, 392, 393, 394, 401, 418, 442, 446; hrob jeho 394.  
 Rejsek Matyáš, stavitel 298, 318.  
 Reni Quido, malíř 137, 239.  
 Roberto de Longin, malíř 243, 257.  
 Rodiny Páně oltáře 195, 203, 226, 446; kaple u Milosr. sester 203; okno u sv. Víta 54.  
 Rodokmenu Páně oltář 317; P. Marie okno u sv. Víta 51.  
 Rocha sv. kostel na Strahově 124, 129, 131, 143—144; oltáře 144, 225.  
 Rosenlecher Hanuš, zvonář 185.  
 Rothmayer Frant., malíř 195.  
 Roubalík Boh., malíř 52.  
 z Rožmitála Zdeňka Lva hrob 56.  
 Rubens Petr Pavel, malíř 137, 225.  
 Rudolfa I. krále č. hrob 63.  
 Rudolfa II. cis. a krále hrobka u sv. Víta 29, 33, 73—76; vnitřnosti 58; rakev 75.  
 Rudolfa vévody rak. hrob 63.  
 Rummel, zlatník 159.  
 Řehoře sv. socha 376.  
 Salvátora sv. chrám: v Klemen-tinu 357—359, 363, 369, 376—379; Paulánů na St. m. 240, 319, 359.  
 Santini Frant., sochař 114.  
 Saská kaple u sv. Víta 58—59.  
 Seidl Hugo, malíř 183, 184.  
 Seitz Josef, malíř 320.  
 Seitz Josef, zlatník 60.  
 Seminář, arcibiskupský: v Klemen-tinu 373—376; u sv. Jirí 87; u sv. Vojtěcha 448—452; generální 373; srbskoluzický 236; sv.-Václav-ský 362, 363, 373.  
 Seykora Hugo, malíř 135, 137.  
 Sequens Frant., malíř 47, 54, 58, 62, 64, 65, 77, 113, 397.  
 Silvestra sv. kaple u sv. Víta 62—64  
 Skréta Karel, malíř 137, 183, 200, 225, 269, 270, 313, 316, 317, 318, 319, 320, 345, 418; hrob jeho u sv. Havla 418.  
 Solimena Neapolský, malíř 184.  
 Spanger Bartol., malíř 68.  
 Spasitele sv. oltáře 209, 226; Sp. zbičovaného oltář 443; Sp. v Getsem. zahradě oltář 316.  
 Spytihněva II. náhrobek 56.  
 Srdce Pána Ježíše: kaple v semi-náři 375; oltáře 139, 144, 203, 375, 470.  
 Stanislava Kostky sv. oltář 378.  
 Stanislava muč. sv. ostatky 13; býv. kaple u sv. Víta 16.  
 Stanislav Pražský, zvonář 43.

- Starosty sv. oltář 160.  
 Stegner, zlatník 157.  
 Strahovský klášter 24, 34, 116—142, 143, 144.  
 Svátosti kostelní u sv. Víta 22.  
 Vše ch Svatých koll. chrám a kaple 33, 34, 36, 94—102, 123; oltáře 102, 226, 444.  
 Swerts Jan, malíř 51.  
 Salamounův (Jerusalemský) svícen 55.  
 Šebastiána sv. oltáře 225, 417.  
 Šimek Ludvík, sochař 52, 76, 113.  
 Šimona a Judy ss. kaple u sv. Víta 62; kostel Milosr. bratří 471—478; oltář 476.  
 Šimona Stylity sv. oltář 254.  
 Šlika Leopolda hrab. náhrobek 65.  
 Štěpána sv. menšího kostel na St. m. 389.  
 Štěpána sv. kostel na Nov. m. 332, 334, 335, 336.  
 Štěpána sv. uhers. krále meč u sv. Víta 49.  
 Šternberská kaple u sv. Víta 36, 58—59.  
 Schaller Gustav, malíř 272.  
 Scheffler Felix, malíř 160.  
 Scheiwl Josef, malíř 462, 464.  
 Schlachter J. Ant., malíř 184.  
 Schor Jan Ferd., malíř 35, 37, 257.  
 Schwanthaler, sochař 394.  
 Tapineus Daniel, zvonář 185.  
 Tenièrs, malíř 137.  
 Tekly sv. oltáře 195, 235.  
 Teresie sv. oltáře 104, 106, 111, 235, 253, 418; kaplice zrušená 234.  
 Teresiánský ústav šlechtičen 103 až 104.  
 Theatini (Kajetáni) 110, 186—192.  
 Tintoretto, malíř 313.  
 Tirol Hanuš, malíř 47.  
 Tomáše sv., ap.: chrám Augustiánů 213—231; oltář a obraz Rubensův 225; obrazy nástěnné od Reinera 224; socha 223; býv. kaplice u sv. Víta 11, 16.  
 Tomáše Akvin. sv. oltář 393; socha na mostě 277.  
 Tomáše sv. z Villanovy oltář 226.  
 Touš, Jesuita, malíř 374.  
 Trenkwald, malíř na skle 56.  
 Trevířská deska sv. ostatků u sv. Víta 52.  
 Triforium u sv. Víta 72.  
 Trojice Nejsv. kaple u sv. Víta 44; oltáře 225, 444, 463; sousoší na Malostr. nám. 211.  
 Tycho na de Brahe, hvězdáře, náhrobek 321.  
 Útočišť sedmi sv. oltář 448.  
 Václava sv. hrob a tělo 10, 13, 15, 19, 22; hlava 15, 22; zlatá rakev 22; relikviář 76; meč 30, 49; kořík 49; přilba a drátěná košile 69; kruh 66; koruna sv.-Václavská 19, 21, 24, 38, 45, 69—72; kaple v chrámu sv. Víta: stará 16; nová 20, 24, 27, 30, 31, 33, 36, 66—69; votivní socha u sv. Víta 68; socha Parlérova 64; jiné sochy sv. Vác.: na chrámu sv. Víta 45; na proboštví 113; na Hradč. 114; na Malostr. nám. 212; na mostě 280, 283; u křižovníků 346; sv. Vác. oltáře 238, 272, 317, 393, 417, 445, 463; kaple sv. Vác. ve Valdštýn. paláci 238—239; v gymnasium obec. Malostr. 272; kostel sv. Vác. na Mal. str. 172, 178, 180; seminář sv. Vác. 362, 363, 373.  
 Václava IV. krále rakev 74; poprsí u sv. Víta 72, 75; socha na mostní věži 276.  
 Václava, bratra Karla IV., poprsí u sv. Víta 72.  
 Valburgy sv. oltář 446.  
 Valdštýna Jana B., arcib., hrob 61.  
 Valdštýnská kaple u sv. Víta 61 až 62.  
 Valdštýnský palác 238—239.  
 Vavřince sv. kostely: na Petříně 204—210; pod Petřínem 172, 180; na Star. m. 263; oltáře 161, 209, 470.  
 Vavřince sv. z Brindisi obraz 152.  
 Veronika (obraz tváře Páně) u sv. Víta 63.  
 Velkopřevorský palác Johannitů 265.  
 Veselý, sochař 315, 318.  
 Věží Pražských počet 5.  
 Vischer Petr Norimberský, litec 68.  
 Vincence Ferrers. sv. oltář 393; socha na mostě 285.  
 Víta sv. metropol. chrám 9—77; rámě 10; tělo a hrob 22, 32, 33, 58; relikviář 76; hrobní oltář 58; sv. Víta a Václava oltář 106; sv. Víta sochy: na Hradč. nám. 114; na mostě 282; na most. věži 276.  
 Sv.-Vítská Jednota 38—39.  
 Vladislava I. krále náhrobek na Strahově 139.  
 Vladislavské oratorium u sv. Víta 62; Vlad. síň na hradě 99.  
 Vlašimská kaple u sv. Víta 59 až 60.  
 Vlašská kaple v Klementinum 357, 382.  
 Vogel Quido, malíř 438, 441.  
 Vojtěcha sv. tělo a hrob 11, 12, 15, 19, 22, 27, 28, 32, 39, 40, 49, 60; kaple u sv. Víta 28, 31, 35, 39; prsten, rukavice, hřeben a kasule u sv. Víta 50; kostel na Star. m. 448—453; oltáře 319, 452; sochy:

- na Hradč. 114; na Malostr. nám. 212; na Petříně 208; na mostě 284; na mostní věži 276.  
 Voršily sv. kaple na Strahově 120, 123, 128, 130, 140; oltář a ostatky družek sv. V. 142.  
 Vratislava I. náhrobek u sv. Jiří 88.  
 Vratislava Jana Vác. z Mitrovic náhrobek u sv. Jakuba 445.  
 Vratislavů hrobka u sv. Víta 74.  
 Vřesovců hrobka u sv. Víta 47.  
 Wachsmann Bedř., malíř 137, 314, 396, 397.  
 Westonie Alžběty, básnířky hrob 228.  
 Willmann Mich., malíř 137, 139, 140, 347, 453.  
 Wirch Jan, stavitel 107.  
 Wohlgemuth Bonifác, stavitel 28.  
 Zapletal, malíř 395.  
 Zeiller Šebast., malíř 160, 442.  
 Zdika Jindřicha, biskupa, hrob na Strahově 139.  
 Zikmunda sv. hlava 20; tělo 22, 47; kaple u sv. Víta 47; socha na mostě 280.  
 Zimmer, pasíř 256.  
 Zrcadlová kaple v Klementinu 383.  
 Zvonečková hra v Loretě 156.  
 Zvony Pražské. Jich počet někdy 5. Nynější 43, 94, 101, 105, 111, 113, 138, 144, 161, 185, 192, 202, 210, 229, 258, 269, 311, 312, 376, 379, 382, 392, 400, 419, 440, 452, 462, 471, 476.  
 Žďárských ze Žďáru hrobka u sv. Víta 52.  
 Ženíšek Frant., malíř 52.  
 Žofie sv. oltář 463.

### Opravy a dodatky.

- Strana 45. řádek 21. shora čti Ignác Platzer.  
 " 52. " 6. zdola čti vedlé ní.  
 " 52. " 11. shora čti Ludvík Šimek.  
 " 53. " 14. zdola dolož: Mřížky jsou ozdobeny znaky arcibiskupů Pražských a velmistřů křižovnických i označeny leto-počtem 1733.  
 " 68. " 10. shora čti Daniel Alexius z Květné.  
 " 74. " 25. shora čti mramorovým.  
 " 114. " 6. zdola čti Jan Ferdinand Brokof.  
 " 180. " 2. zdola čti sv. Vavřince pod Petřínem.  
 " 195. " 12. zdola čti Wallsee.  
 " 265. " 8. zdola čti propagatur.  
 " 276. " 10. shora dolož: a znakem francouzským (liliiemi).  
 " 340. " 1. shora čti Karel Loragho a Fermo.  
 " 383. " 14. zdola dolož od Jana Hiebla.  
 " 448. " 1. zdola čti 1631.  
 " 466. " 17. shora čti 1348.

Ku str. 47. Hlava sv. Konstancie byla nejnověji odnesena do pokladnice chrámu sv. Víta.

Ku str. 311. V řád. 22—24. shora udány znaky na jižní Týnské věži dle Zapova mínění (Památky archaeol. I. str. 61), což opravuje a doplňuje se takto: Na opěrácích pod pavlačí s obou stran průčelního okna nalézají se znak Staroměstský (k jihu) a znak Jana Rokycany, totiž hvězda v podkově (k severu). Na jižní věži, pod hoření pavlačí spatřuje se 5 štítů. Prostřední obsahuje tyto znaky spojené: českého lva, uherský dvojité kříž, orlici a znak s vodorovnými čarami. Štíty na severní straně mají znak Staroměstský a zubří hlavu; na štítech k jižní straně spatřuje se orlice a chorvátská šachovnice. Že poprsí pod pavlačí nepředstavuje krále Vladislava II., nýbrž (jak konservator Fr. Beneš se přesvědčil) krále Davida, opraveno již na str. 311.



# Zprávy

## o Dědictví svato-Janském.



### I. Přehled údů v roce 1882.

|                            |       |
|----------------------------|-------|
| Zakladatelů jest . . . . . | 7     |
| Spoluzakladatelů . . . . . | 56    |
| Údů první třídy . . . . .  | 28    |
| Údů druhé třídy . . . . .  | 134   |
| Údů třetí třídy . . . . .  | 26435 |
| Úhrnem . . . . .           | 26660 |

Mezi těmi jest údů stálých:

|                                                  |      |
|--------------------------------------------------|------|
| a sice rodů . . . . .                            | 5543 |
| škol, obcí, knihoven, bratrstev a spolků . . . . | 1116 |
| údů duchovního stavu . . . . .                   | 2816 |

 Údy stavu kněžského snažně žádáme, aby, jak veškeré údstvo očekává, mezi oktávem sv. Jana Nep. oběť mše svaté za živé i za mrtvé údy našeho Dědictví každoročně obětovali. Ostatní údové nekněží s týmž nábožným úmyslem v naznačeném čase přítomni buďtež mši svaté. U hrobu sv. Jana Nep. v Praze koná též řiditel Svatojanského Dědictví v den po slavnosti Svatojanské v 8 hodin slavné zpívané rekviem za všechny v Pánu zesnulé údy, kteroužto pobožnost založil a nadal v Pánu odpočívající kanovník strážce Václav Pešina rytíř z Čechorodu, druhdy redaktor Dědictví Svatojanského.

### II. Poučení o přístupu nových údů a odbírání knih.

O vzniku Dědictví připomínáme novým údům toto: Antonín Hanikýř, nar. v Praze d. 21. října 1753, býv. jesuita, pak kaplan v Sedlci u Votic, v Klokotech, Jindř. Hradci a v Čimeři, posléze na výslužbě v Plané a v Táboře, umínil sobě r. 1829 na památku první stoleté památky vyhlášení za Svatého Jana Nepomuckého

založiti ústav, jímž by dobré, vzdělavatelné knihy v jazyku českém, již vázané, v ceně levné vydávány byly. O řízení závodu toho požádal kněž. arcib. konsistoř v Praze. Položiv jakožto základ 1000 zl. na str., vyžádal sobě, aby podnik nesl jmeno: „Dědictví sv. Jana Nepomuckého“ a veškeré obecnstvo aby k přistoupení pozváno bylo. Dotčený zakladatel zemřel v Táboře d. 15. března 1833 v 80. roce věku svého a byl na tamějším hřbitově pochován, kdež mu pak nákladem Dědictví pomník byl postaven. Po dosaženém potvrzení vstoupilo Dědictví roku 1835 v život a ze zrnka horčičného vzrostlo v mohutný strom i bylo od slavné paměti papeže Pia IX. dne 30. března l. P. 1855 apoštolským požehnáním a pro oktáv Svatojanský plnomocnými odpustky obdařeno.

Ze stanov klademe sem následující poučení:

1. Kdo k Dědictví Svatojanskému v Praze přistoupiti hodlá, nechť poštou ve vyplaceném psaní (franko) aneb jinak příležitostně s nápisem: „Řiditelství Svatojanského dědictví v Praze“ své jmeno a příjmení, pak svou osadu farní a biskupství (diecési), ku kterémuž přináleží, udá, zároveň i peníze vloží. Vklad za úda třetí třídy obnáší jednou a na vždy 11 zlatých rak. měny; za rod, školu, obec, knihovnu platí se jednou na vždy 22 zl. \*)

2. Každý nově přistoupivší úd ať si lístek na odbírání knih dobře uschová a následujícího roku, jakož i potom v budoucích letech po Velikonoci od svého veleb. pastýře duchovního podepsati dá. Na tento lístek může si pak, žije-li úd v Čechách, knihu v knihkupectví B. Stýbla v Praze na Sv.-Václavském náměstí (býv. koňském trhu) číslo 786—II. vyzdvihnouti, jen že musí připojiti 3 kr. r. č., kterýžto peníz přísluší knihkupci za práci a obálku. Pro údy v Olomúckém arcibiskupství platí totéž, jen že knihy své vybírají v knihkupectví Eduarda Hölzla (Helcla) v Olomúci; údové pak z Brněnského biskupství nechť se o knihy své hlásí v knihkupectví Karla Winikra v Brně. Ostatním údům v jiných diecésích zasílají se knihy přímo z Prahy. Kdožby však žádal, aby mu knihkupec knihu poštou zaslal, připoj mimo ony 3 krejcare, knihkupci náležející, ještě 6 krejcarů na kolkovaný poštovský list průvodní.

---

\*) Jmena nových údů, kteří k Dědictví sv.-Janskému přistoupili a jiná téhož Dědictví týkající se návštěví ohlašujeme v časopisu „Blahověst“, jenž vychází (letos již 33. rok) třikrát za měsíc, totiž dne 5., 15. a 25. každého měsíce. Na „Blahověst“ předplácí se v knihkupectví B. Stýbla v Praze č. 786—II. a sice na celý rok s poštovní zásilkou pouze 3 zl. 50 kr. — V témž knihkupectví prodávají se úplné výtisky „Blahověsta“ z r. 1876, 1877, 1878 a 1879  v snížené ceně po 1 zl. 50 kr.

### III

3. Přestěhuje-li se některý úd z Čech na Moravu, aneb odebere-li se z Brněnského biskupství do Olomúckého neb naopak, ať to ve vyplaceném listu (franko) oznámí Ředitelství, kteréž mu nový lístek na odbírání knih pošle, aby mu pak v příslušném knihkupectví vydány byly.

4. Poněvadž odebírací či podělný lístek může v ztrátu přijíti neb i ukraden býti, každý si číslo jeho pro takový případ na jistém místě, ku případu v modlitební knížce zaznamenej; a pakli skutečně ztráta se udála, Ředitelství o nový lístek požádej s připojením 20 krejcarů, poplatku to za vydání listu nového, a 10 kr. na poštovní výlohy, tedy úhrnem 30 kr. Připomínáme však, že kdyby se napotom pohřešovaný první lístek zase našel, tento již žádné platnosti nemá.

5. Když *umřel* úd, žádáme snažně pozůstalých přátel, aby, když si na jeho lístek knihu *posledního* roku (třebas po smrti úda) vybrali, úmrtí toho úda na lístek ten poznamenali a dotyčnému knihkupectví vydali, aneb poprosili svého pastýře duchovního, aby lístek ten nejdůstojnější arcib. *konsistoři* Pražské zaslal. Jména zemřelých údů Dědictví uveřejňují se v podílu každého roku.

6. Rod se bere, pokud jmeno se neztratí. Synů-li není, odebírají knihy dcery zakladatele rodu, dokud žijí; dívky pak jejich *jiné* již jmeno nesoucí nemají práva tohoto; rod vymřel.

7. Spojí-li se manžel s manželkou svou v jeden toliko vklad (11 zl.), vydávají se knihy jenom do úmrtí prvního z nich. Tolištěž, spojí-li se v jeden vklad bratr s bratrem nebo sestra se sestrou, neb bratr se sestrou a podobně, vydávají se knihy jen do úmrtí toho, jenž *první* jest napsán na přijímací listině (diplomu).

Připomínáme, že správa Dědictví Svatojanského rozdělena jest nyní v ten způsob, že ředitel Dědictví přijímá vklady nových údů, žádosti o knihy, o duplikáty diplomu, jež podpisuje atd.; redaktor pak Dědictví vede péči o vydání knih, pročez se redakci jenom *rukopisy* dodávají, vše ostatní budiž zasíláno: Ředitelství Dědictví Svatojanského v Praze.





### III. Seznam

#### údů Svatojanského Dědictví v Praze,

kteří během roku 1882 zemřeli, aneb již dříve zemřevše, ředitelství  
teprv letos oznámeni jsou byli.

#### I. V Čechách.

##### 1. a) V Pražské arcidiecési:

|                                                                   |                                          |
|-------------------------------------------------------------------|------------------------------------------|
| Benda Frant. v Dol. Beřkovicích.                                  | Krejza Josef v Jedibabech z. r.          |
| Beránková Marie v Slaném.                                         | Kůrková Karolina v Příbrami.             |
| Bornerová Marie v Benátkách.                                      | Kybalová Marie v Černochově.             |
| Bukovský Josef v Holešovicích.                                    | Mařík Vinc. v Rtišovicích z. r.          |
| Černý Frant. v Jablaném z. r.                                     | Mrázek Jan v Sedlčanech.                 |
| Držanová Anna v Sadské.                                           | Nebeský Frant. v Hoříně.                 |
| Ekl Josef v Teni.                                                 | Neumannová Karolina v Kolíně.            |
| Fiedler Antonín v Sedlčanech.                                     | Plesnivý Matěj v Ovenci.                 |
| Fleková Teresie v Praze.                                          | Rauscher Emil z Plzně v Praze.           |
| Hochman Matěj v Brandýse n. L.<br>z. r.                           | Růžička Václav ve Věžím.                 |
| Houžvičková Pavlína provd. Bílková<br>v Dobříši.                  | Spálová Anežka v Sedlčanech.             |
| Ctih. pán Javůrek Ildefons, z řádu<br>Milosrdných Bratří v Praze. | Švábová Klára v Praze.                   |
| Jedlička Frant. v Rokycanech z. r.                                | Schusterová Magd. v Plzni.               |
| Kaiser Josef v Jablaném z. r.                                     | Vokrouhlíková Kateřina v Křepe-<br>cích. |
| Kettnerová Magd. provd. Vilhámová<br>v Hořovicích.                |                                          |
| Koukolíková Markéta v Plzni.                                      |                                          |

##### b) V Kladsku.

Dinter Ambrož v Něm. Čermě.

Úhrnem 31.



## 2. V Budějovické diecési:



J. Excel. nejdůst. pán

**JAN VALERIAN JIRSÍK,**  
biskup budějovický,

spisovatel, vlastimil, otec duchovenstva, miláček a dobrodinec lidu,  
† dne 23. února 1883.

Ambrož Frant., hajný na Třeboňsku.  
Důst. pán Jan Bezpalec, farář v  
Brloze.

Čábová Teresie v Rousíně z. r.  
Foral František v Nezdášově.  
Geringer Hynek, učitel v Březinci.  
Hajná Barbora v Klišíně.  
Holá Marie ve Františkově.  
Holý Martin v Hučicích z. r.  
Horejš Matěj v Bezděčíně.  
Hostumová Kateřina v Rousíně.  
Jonášová Marie ve Vysekách.  
Kalčíková Marie v Záhořanech.  
Kolář Josef ve Vonšově.  
Koudelka Josef v Zloníně.  
Krčmová Zuzana v Domažlicích.  
Kršek Jan v Staré Vožici.  
Lavičková Marie ve Vlastějově.  
Lenerová Marie v Nepomuku.  
Mayerová Anna v Klatovech.

Michálek Jan a Kateřina v Novo-  
sedlech z. r.

Musil Martin v Dvorci.

Důst. pán Paleček Josef, farář v  
Oubočí.

Důst. pán Polák Václav, farář ve  
Velkém Hlasivě.

Příbyl Jan v Raděticích.

Důst. pán Ryba František, farář v  
Albrechtci.

Slavíková Anna ve Varvažově.

Šleisová Kateřina v Bočicích.

Tomášek Martin v Chobotu z. r.

Tuháček Jan v Uzeničkách z. r.

Důst. pán Winter Karel, farář v  
Petrovicích.

Důst. pán Vondroušek Josef, farář  
v Klenči.

## 3. V Královéhradecké diecési:

Čermák Tomáš v Chotěboři.  
 Dolenský Josef v Bystře.  
 Dusík František v Hněvčovsi.  
 Fiala Leopold v Žampachu.  
 Hartlova Anna v Dolní Dobrouči.  
 Holý Frant. v Mezilesí.  
 Hušek Jan v Pohoři.  
 Klabenešová Josefa v Nížkově.  
 Kocman Jan v Jedouchově.  
 Konečný Jan v Chyjicích.

Důst. pán Novák Frant., farář Pro-  
 bluzský.  
 Oliva Vincenc v Svojanově.  
 Pátá Karolina v Pecce.  
 Rakušanová Magdalena v Bělé.  
 Rohlenová Josefa v Nov. Bydžově.  
 Řeháková Marie v Slatinách.  
 Valášek Antonín v Krčíně.  
 Vencel Jan v Nekoři.

Úhrnem 18.

## 4. V Litoměřické diecési:

Hýbler Pavel v Pečicích.  
 Kochmannová Dorota v Nečicích.  
 Votava Frant. v Bosíně.

Zimmrová Anna v Ruprechticích.

Úhrnem 4.

## II. Na Moravě.

## 5. V Olomúcké arcidiecési:

Brslica Štěpán v Nivnici.  
 Březinová Florentina v Chropini.  
 Bujáková Anna ve Vičicích.  
 Čagulková Teresie v Holici.  
 Doležalová Anna v Příkazích.  
 Doležalová Petronila v Hunčovicích.  
 Ferdinová Antonie v Uh. Hradišti.  
 Filípková Teresie ve Vršovicích.  
 Firlejová Anastasie v Nasidle.  
 Gallasová Anna v Mezicích.  
 Haramia Marie v Kaňovicích z. r.  
 Houštavová Genovefa v Čechovicích.  
 Havelková Sidonie v Náměšti.  
 Horká Barbora v Sutkově z. r.  
 Chrobáková Františka v Neplachovicích.  
 Chytil František v Hrubém Týnci.  
 Chytilová Eleonora v Nákle.  
 Jašek František v Křenovicích z. r.  
 Jurecký Antonín v Staré Vsi.  
 Kameníčková Kateřina v Nákle.  
 Kellnerová Otilie v Slavkově.  
 Klímek Martin v Křelově.  
 Kluková Magd. v Starém Městě.  
 Konečná Johanna v Březovicích z. r.  
 Kosinová Veronika v Štěpánkovicích.  
 Kouřil Jan v Trusovicích.  
 Koutný Josef v Holici z. r.

Krátký Jakub v Přerově z. r.  
 Kroupová Anna ve Francově Lhotě.  
 Krylová Anna v Nákle.  
 Kryštofová Františka v Opatovicích.  
 Důst. pán Křivka Jan, farář na od-  
 počinku v Kroměříži.  
 Kubínová Terezie v Sucholazcích.  
 Kvapilová Františka v Biskupství.  
 Kyselý František v Brodsku z. r.  
 Menšíková Františka v Drozdíně.  
 Moravcová Mariana ve Vršovicích.  
 Moudrá Teresie v Olomouci.  
 Mrázková Barbora v Opločanech.  
 Navrátilová Juliana v Mal. Huzové.  
 Návratová Kateřina v Kolečově.  
 Němcová Anna v Starém městě.  
 Ohanka Libor v Kadeříně.  
 Peřina Sigmund v Březcích z. r.  
 Petřík Martin v Kuželově.  
 Plachký Antonín v Komářově.  
 Pouč Josef a manželka Anna v  
 Loučanech z. r.  
 Prokšova Mariana v Hulčíně.  
 Přecechtělová Anna v Citově.  
 Reichl Jan v Bouzově.  
 Důst. pán Richter Šimon, děkan v  
 Hulčíně.  
 Řepková Františka v Prostějově.

## VII

Skála Christian, učitel v Prostějově.  
Sláma Jan v Biskupicích z. r.  
Spáčil František v Křelově.  
Spundová Marie v Hodolanech z. r.  
Spurná Anna v Bílsku.  
Svobodová Teresie v Uh. Brodě.  
Šercová Mariana v Prostějově.  
Šteuer Krištof, učitel v Křenovicích z. r.  
Šimetka František v Jaktaří.

Vaichartová Alžběta v Chudobíně.  
Vaňková Viktorie v Ostr. Lhotě.  
Večera Ignác v Drahonovicích.  
Veiser Josef na Dolách.  
Vrbický Antonín v Nivnici z. r.  
Zapletalová Helena v Brodce.  
Zatloukal Tomáš v Hrubém Týnci.  
Živný František v Jeřmani.  
Živný Martin ve Vozdecku.  
Úhrnem 71.

### 6. V Brněnské diecési:

Nejdůst. pán *Karel Nöttig*, biskup Brněnský.  
Božek Jan v Opatovicích.  
Čech Matěj v Hodějicích z. r.  
Hájek Isidor v Židlochovicích.  
Heflerová Kateřina v Židlochovicích.  
Hložek Augustin v Křenovicích.  
Hofmanová Kateřina v Rudici.  
Homola Sylvestr v Rebešovicích z. r.  
Hornánská Františka v Senticích.  
Housarová Anna v Želetavě.  
Hudec Frant. v Rejci.  
Hudečková Anna v Židlochovicích.  
Klíma Ant. v Dolní Lhotě.  
Koch Matěj v Židlochovicích.  
Kočí Jan v Ivančicích.  
Kopecký Antonín v Bohuslavicích.  
Kselík Josef v Štěpánovicích.  
Kubínek Šebestian, zakladatel zásluhami. \*)  
Langer Antonín v Židlochovicích.

Lekavý Josef v Bojanovicích.  
Lisý Martin v Bukové.  
Mrňák Josef v Židlochovicích.  
Ondráčková Karolina v Brně.  
Pandul Tomáš v Senticích.  
Polák Josef v Říčmanicích.  
Procházka Martin v Ivančicích.  
Prokeš Antonín v Dražůvkách.  
Příbyl Jan v Němčanech.  
Racl Bartoloměj v Lišni.  
Soukal Fabian v Žabčicích.  
Šamalík Jan v Rejci.  
Šnaider Jiří v Hrušovanech.  
Schillinger Ignác, učitel v Huníně.  
Štverák Vilém v Hodoníně.  
Tiegl Václav v Jihlavě.  
Tomášek Frant. v Bedřichovicích z. r.  
Vaňková Rosalie v Ořechovém.  
Vojtová Josefa v Lomničce.  
Úhrnem 38.

## III. V Slezsku.

### 7. Ve Vratislavské diecési:

Květon Jiří.

Sosna Vojtěch v Pekarech.

Úhrnem 2.

\*) Šebestian Kubínek zemřel 18. července 1882 ve všeobecné nemocnici v Brně v 81. roce věku svého. Muž v pravdě apoštolské horlivosti, kterýž odřeknuv se zděděného po rodičích sedlského pololánu, žil po celý dlouhý věk svůj v dobrovolné chudobě. Oddal se docela službě Boží, vytknuv sobě za cíl života rozšiřováním dobrých kněh rozhojňovati slávu Boží a podporovati spásu duší. Neunavný byl ve sbírání příspěvků a údů sv.-Janského Dědictví. Získal přes 3000 údů, po většině rodů, bratrstev, škol a obcí na Moravě i v Čechách, vklady dávaje i ze své vlastní skrovné úspory, a tak odvedl do pokladny sv.-Janského Dědictví za 48 let trvání tohoto Dědictví přes 50.000 zl. na hotovosti, jest tudíž v pravdě *zakladatelem* tohoto Dědictví jako první ředitel, vysoce důst. pán kanovník Václav Pešina z Čechorodu, *zásluhami*.

## IV. V Uherských diecésích.

|                                                           |                                              |
|-----------------------------------------------------------|----------------------------------------------|
| Horváth Josef, Stefan, František a<br>Anna z Gornod z. r. | Malina Emerich v Bystrici.                   |
| Chrupka Petr v Pajstuně.                                  | Maroš Stefan v Pajstuně.                     |
| Důst. pán Kalný Jan, farar v Issa-<br>seghu.              | Důst. pán Matějka Josef, farar v<br>Egbellu. |
| Krizsová Veronika v Břetislavi.                           | Nespalová Marie v Bystrici z. r.             |
|                                                           | Ú h r n e m 11.                              |

Všech v Pánu zesnulých údův jest tedy úhrnem letos, pokud ředitelství oznámeni byli, 208, kteřížto nábožným modlitbám živoucích poručeni buďtež!

*Modleme se:*

Bože, všech věrných Stvořiteli a Vykupiteli, dušem služebníkův a služebnic svých odpuštění všech hříchů rač dáti, aby prominutí, kteréhož vždycky žádali, pobožnými prosbami dojíti mohli. Skrze Krista Pána našeho. Amen.

Odpocínutí věčné dejž jim, Pane, a světlo věčné ať jim svítí. Ať odpočívají v pokoji. Amen.

## IV. Milodary a odkazy v roce 1882.

1. Vincencie Muderková z Kelčic na Moravě . . . . . 5 zl.
2. Marie Vonková z Ouhlejova za † manžele Josefa a Marii  
Vonkovy . . . . . 30 zl.
3. Důst. pan Jan Winzig, bisk. vikář a děkan ve Svinech  
za † otce Jana, † bratra Josefa, za † strýce Františka  
Friše a Alžbětu manž. . . . . 33 zl.
4. † Magdalena Kluková v Starém městě na Moravě . . . 11 zl.
5. † Františka Hofírková v Napajedlích . . . . . 50 zl.

Na přímluvu svatého Jana Nepomuckého račiž odplatiti, ó Pane, všem (Dědictví tvému) dobře činícím pro jmeno Tvé životem věčným. Amen.

## V. Knihy Svatojanského Dědictví.

Z knih Svatojanským Dědictvím vydaných jest posud na skladě:

**Bible Česká** čili Písmo svaté starého i nového Zákona. Velký oktáv. Stran 1433, dříve za 2 zl., nyní toliko za 1 zl. 5 kr.

**Postilla** aneb výklady a rozjímání na evangelia nedělní a sváteční od Dr. Innocencia Frencla.

Díl I. dříve za 1½zl. 84 kr., nyní za 60 kr.

Díl II. " " 2 " 44 " " " 1 zl.

Díl III. " " 1 " 50 " " " 1 zl.

## IX

Díl IV. obsahující výklady na epištoly celého roku, dříve za 1 zl. 50 kr., nyní za 60 kr.

**Kancionál.** Díl I. a II. dříve za 4 zl. 40 kr., nyní za 3 zl. 40 kr., nevázaný jen za 3 zl.

**Hlas varhan.** Díl I. a II., obsahuje dokonalý průvod varhan ke všem písňím v Kancionálu obsaženým, dříve za 18 zl., nyní za 10 zl.

 K žádosti důst. úřadů farních, řiditelů kůrů a členů Dědictví povolí Řiditelství při obou dílech „Kancionálu“ i u „Hlasu varhan“ ještě větší sražku, t. j. nižší cenu, jakož i při mnohých jiných knihách v tomto seznamu obsažených, zvláště když by se více výtisků odebralo. Tímto způsobem bylo by lze „Kancionál“ za nepatrnou cenu po osadách rozšířiti, tak že by se v každé domácnosti ke cti a chvále Boží zpívalo a společné služby Boží nábožným zpěvem veškeré osady se oslavily.

**Život Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista.** Od far. Pant. Neumanna, 2 díly, dříve za 3 zl., nyní oba za 1 zl.

**Duševní zábavy.** Sbírka povídek, dříve za 1 zl., nyní za 50 kr.

**Čermákova rodina,** od kan. Josefa Ehrenbergra, dříve za 1 zl., nyní za 80 kr.

**Vůdce hříšníků Ludvíka Granadského.** Od Jana N. Frant. Desoldy. Stran 733, dříve za 1 zl. 40 kr., nyní za 1 zl.

**Příběhy Starého Zákona** a jim připojené nábožné rozjímání pro lid křesťanský; s obrázky; dříve za 2 zl., nyní za 1 zl.

**Příběhy Nového Zákona** a jim připojené atd.; s obrázky; dříve za 2 zl., nyní za 1 zl.

**Boj a vítězství pravdy Boží v Čechách.** Sepsal kan. Jos. Ehrenberger. Dříve za 1 zl., nyní za 60 kr.

**Drahé kameny z koruny Svatováclavské** čili životy Světců, Blahoslavených a domněním Svatých národa Československého. Díl I., dříve za 1 zl. 40 kr., nyní za 1 zl.

**Obrazy z dějepisu Církve Páně.** Sepsal Tomáš Novák. Díl I., dříve za 1 zl. 36 kr., nyní za 1 zl.

**Dějiny diecése Pražské. Národní dům Český v Římě.** Sepsal a vzdělal Dr. Klement Borový; dříve za 1 zl. 45 kr., nyní za 1 zlatý.

**Ctih. otce Leonarda Goffinea: Postilla.** Přel. Jan N. Fr. Desolda. Díl I. obsahuje neděle a svátky Páně. Str. XVI. a 530. Cena 2 zl. 40 kr.

**Ctih. otce Leonarda Goffinea: Postilla.** Přel. Jan N. Fr. Desolda. Díl II. obsahuje slavnosti a svátky Svatých. Cena 1 zl. 60 kr.

**Obrazy z dějepisu Církve Páně.** Sepsal † Tomáš Novák. Díl II. — **O svatém biřmování.** Cena obou spisů dříve 1 zl. 50 kr., nyní 1 zl.

**Sv. Jan Nepomucký.** S ocelorytinou. Sepsal Dr. Klement Borový. — **Základní pravidla katol. vychování.** Zčeštil Jan Nep. Fr. Desolda. Oba spisy dříve za 2 zl. 60 kr., nyní za 2 zl.

**Památky Staroboleslavské čili:** Prvotní vývoj a význam úcty Svatováclavské v Čechách. Sepsal Jan Kř. Votka. S obrázkem sv. Václava a 7 jinými dřevořezbami. Str. VIII., 415 a XVIII. Cena 2 zl. 60 kr. \*)

**Drahé kameny z koruny Svatováclavské,** t. j. Životy Světců, Blahoslavenců a domněním Svatých národa Československého. Díl II. s obrázky. — **Sv. Vojtěcha hrob a ostatky na hradě Pražském.** Na památku nalezení těchto ostatků dne 15. března 1880 sepsal Jan Kř. Votka. Oba spisy, str. 617, za 1 zl. 80 kr.

**Trnová koruna.** Historický obraz z třicetileté války. — **Pan Odolan Pětipeský.** Historická pověst z dob třicetileté války a vojen Tureckých. Od Václava Beneše Třebízského. Str. 487 s 2 obr. Cena 1 zl. 50 kr.

**Duchovní cvičení pro dospělé i pro mládež vzdělanější.** Sepsal František *Srdínko*, síd. kanovník starobylé kollegiatní kapitoly v St. Boleslavi atd. Str. VI. a 347 s mnohými obrázky v textu. Cena 1 zl.

---

Též lze dostati následující vyňatky z **Velkého Kancionálu** vydané nákladem **K. Bellmanna:**

**Nešpory** čili večerní pobožnost církevní o nedělích a slavnostech Páně, též o svátcích Svatých a Světic Božích. — V malém formátě bez not za 25 kr.

**Žalmové nešporní a antifony** Marianské za 6 kr.

**Školní kancionálek.** Sestavil a vydal V. Bradáč. V malém formátu, v tuhé vazbě za 20 kr.

**Písně na oslavu sv. Jana Nepomuckého.** Za 6 kr.

**Mešní písně z Kancionálu** (kromě prvních tří slavnostních). Dvoje vydání, jedno písmem latinským, druhé frakturou po 8 kr.

**Církevní hodinky za mrtvé.** Vydal Vincenc Bradáč. S povolením arcib. Ordinariátu. Za 10 kr.

#### P o z n á m k a.

**Životy, utrpení a Skutky Svatých a Světic Božích.** Od Hug. Karlíka. I., II. a III. díl lze ještě dostati a sice každý díl po 70 kr., avšak díl IV. a V. jest již úplně rozebrán.

---

\*) Menší spis téhož obsahu jest „**Stará Boleslav**, nejstarší poutní místo v Čechách.“ Vydal Fr. *Srdínko*, síd. kanovník kolleg. kapitoly v Staré Boleslavi. S ocelorytinou a 8 obrázky v textu, str. 120, za 40 kr. v knihkupectví **B. Stýbla v Praze.**

## VI. Naše prosby.

1. Titulní obrázek tohoto podílu staví nám na oči velebný chrám sv. Víta na hradě Pražském, jaký bude, až stavba jeho bude dokončena. Na dostavění této svatyně, matky chrámů českých, záleží nemálo každému milovníku umění, tím více však každému pravověrnému vlastnilovi a zajisté neméně každému členu našeho Dědictví. Vždyť velechrám Svatovítský chová v sobě hrob a tělesné pozůstatky našeho milého patrona, sv. Jana Nepomuckého! Toužebně očekávané dostavění velechrámu vyžaduje však velikého nákladu, mnohých obětí. Za tou příčinou konají se, jak vůbec známo, od mnohých let sbírky milodarů po širé vlasti.

Letos přicházíme i my k členům Dědictví Svatojanského s prosbou o nějaký dárek ve prospěch žádoucího dostavění velebné svatyně na hradě Pražském. Prosíme o příspěvky prostými slovy: „Stavme chrám Hospodinu!“ a děkujeme již napřed za dárky, upřímně řkouce: „Zaplat Pán Bůh!“

Dárků jest nutně třeba, aby veliké dílo víry a lásky, jež z příspěvků bylo započato, mohlo býti dokonáno za pomoci Boží a dobrých lidí, kladoucích oběti své na oltář velechrámu, v němž odpočívají svatí dědicové naši a mezi nimi milý patron náš, sv. Jan Nepomucký. K němu voláme: „Žehnej Dědictví svému“, řiď myslí členů, aby nižádný neodvracel ruky své od díla lásky, nýbrž aby hojně scházely se dárky ctitelů Tvých na dostavění svatyně, v níž jakož byl a jest i po dokončení stavby „hrob Tvůj bude slavný!“

Jména laskavých dárců z členů Dědictví i dárky jejich budou každoročně na konci podílu tiskem uveřejňovány, třeba po diecésích, jak to činíme s jmeny údů v Pánu zesnulých. K tomu cíli vznášíme k vel. správcům duchovním důvěrnou prosbu, aby se nám propůjčiti ráčili za prostředníky, sbírajíce až do odvolání příspěvky a zasílajíce seznamy dárců i dárků jejich pod adrese: „Ředitelství Dědictví sv. Jana Nepom. v Praze (na Hradčanech).“

2. Léta Páně 1885, tedy již za dva roky, bude tomu 50 let, co Dědictví naše v život vstoupilo a blahodárně působí. Za podíl k tomuto památnému roku 50letého trvání „Dědictví sv. Jana

Nepomuckého“ chceme vydati seznam všech údů od prvopočátku, pokud možno za celých 50 let. Seznam ten bude zároveň dějepisem Dědictví, zrcadlem horlivosti náboženské za dob minulých, svědectvím o vzrůstu a bohužel i klesání vědomí katolického, hlasatelem něžné úcty a důvěry k sv. Janu Nepomuckému, památníkem v Pánu zesnulých horlivých pastýřů i oveček a bohdejš i budíčkem všech liknavých a netečných. A těch jest za našich dnů bohužel nemálo. Tím nikoli nechceme výčitky činiti těm, kdož pro nedostatek údy Dědictví sv. Jana Nepom. státi se nemohou, ač by chtěli, ale o to žádáme, aby členové našeho Dědictví na výhody s přistoupením spojené *upozorniti* sobě neobtěžovali těch, jenž by přistoupiti *mohli*, avšak *nedbají* a Dědictví našeho ani *neznají*. Při těch výhodách a milostech, jichž Dědictví toto údům svým poskytuje, jest ponenáhlé klesání počtu nově přistupujících členů zjevem málo potěšitelným. Přes tuto lhostejnost a vlažnost potrvá však za pomoci Boží a pod mocnou ochranou sv. Jana Nepomuckého Dědictví naše a bude působiti dále, nemohouc a nechtějíc nutiti k přistoupení těch, kdož jím povrhujíce přidržují se tábora protivného. Jejich jmena v seznamu údů „Dědictví sv. Jana Nepom.“ za jeho 50letého trvání ovšem nebudou.

A co jest asi příčinou této nevšímavosti, toho vzdalování se Dědictví našeho tam, kde nedostatku není? Namnoze čtení listů a knih neužitečných a špatných.

3. Nuže, co tedy máme a budeme čísti? O čtení směru dobrého, obsahu poučného zábavného i vzdělavatelného není věrou nouze. Vycházejí časopisy: Čech, Pražský Týdenník a Blahověst v Praze; Hlas a Obzor v Brně; Budivoj, Anežka, Ludmila, Václav v Č. Budějovicích; Anděl strážce (pro mládež) a Škola B. Srdce Páně v Brně. Vycházejí časopisy odborné: Časopis katol. duchovenstva, Pastýř duchovní v Praze, Posvátná kazatelna v Olomouci; Cyrill pro pěst. církevní hudby a Method pro křesť. umění v Praze. Knihy vydává: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, Dědictví sv. Prokopa (bohoslovné) v Praze; Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje v Brně; knížky a brožury: Dědictví Maličkých v Hradci Králové, Zlatá kniha čili Dědictví sv. Ludmily (Zlaté lístky, Zlaté klasy) v Písku, Hlasy katol. spolku tiskového v Praze, Večerní zábavy tamtéž, Zábavná bibliotéka v Brně.

Většího než posud povšimnutí a rozšíření zasluhuje mimo jiné též „*Katolický spolek tiskový*“ v Praze, jenž za roční vklad 1 zl. dává členům svým 3, 4, 5 a 6 knížek ročně. Letos vydal již obraz ze zlaté doby Otce vlasti Karla IV. pod názvem: „Zá-



### XIII

bořský vladyka“, kreslený perem Václava Beneše Třebízského, jenž s pomocí Boží hodlá vykresliti celou řadu obrazů z dějin Karlových. Druhým podílem členů katol. spolku tiskového jest povídka: „Lepší čest než důstojenství“ od slavného španělského spisovatele Ferdinanda Caballera, kterou zčeštil Frant. Pohunek.

O dobré čtení není tedy nouze, ale dobré vůle ke čtení dobrému zhusta se nedostává. Bůh to naprav a pomoci svou přispějtež k tomu členové Dědictví Svatojanského!

Dáno dne 19. března 1883.

**Karel Schwarz,**

kanovník metrop. kapitoly u sv. Víta  
na hradě Pražském,  
ředitel  
„Dědictví sv.-Janského“.

**František Srdínko,**

sídelní kanovník kolleg. kapitoly  
ve Staré Boleslavi,  
redaktor  
„Dědictví sv.-Janského“.

**Ujel strážný,** průvodčí po cestách života. Modlitby a vyučení pro školní mládež. smé, opravené vydání. Schvá- na od nejdůstojnějších kon- stoří knížecí arcibiskupské Praze a v Olomouci, od bi- upské konsistoře v Brně, Budějovicích, v Hradci Krá- vé a v Litoměřicích. Od Dr. A. Frencla. Stran 320 32ce s 5 oceloryt. a 80 pís- mi. —.32 kr.

**postolat modlitby spojený** s úctou Božského Srdce ně, čili čtení a rozjímání o ostolatu a o Srdci Paně; mo- tby ranní, večerní, k zpo- li a k sv. přijímání, při od- edních službách Božích, a ně na všechny slavnosti roku . S povolením duchovní vrch- ti. Sepsal P. J. Svoboda. an 430 v 8ce s dvěma oce- rytinami. —.60 kr.

**uchovní štít.** Kniha modli- tební a poučná českým voj- m katolickým v čas války a roje. Podle spisů „Geistlicher Rath“ vzdělal + Josef Ja- rek, býv. kaplan v Tachlo- ích. S povolením vys. důst. ňské knížecí arcibiskupské sistoře. —.30 kr.

**vou sv. sester Gertrudy a Mechtildy modlitby.** Roz- né duchovní a velmi nábožné dlitby, v nichžto samé ne- ké a Božské pobožnosti dvou t. klášterních panen a vlast- h sester, sv. Gertrudy a Mech- y, dílem od Krista Pána, m od Matky Boží ústně zje- é, a dílem od Ducha sv. knuté, obsaženy jsou; z je- zjevení k potěšení a uží- í všem pobožným dušem po- í ženského na novo vydané.

al P. J. Pelikovský. 1 518 v 8ce s 5 oceloryti- na v pěkném papíře —.70 kr. obyčejném papíře —.60 kr.

. Em. kardinála Wisemanna bielela, čili: Církev v kata- ombách. Obsahuje líčení kře- iské starověkosti vůbec a ledního pronásledování kře- ů zvlášť. Znovu na česko ložena od J. Desoldy. in 576 v 32ce s oceloryt. —.32 kr.

zl. 1.—  
**ězda Betlemská čili :** Du- hovní cvičení v pravém ži- ě křesťanském, podle roz- a starší modlitební knížky ionářské opravené a roz- žené vydal V. J. Štulc,

probošt starob. král. kapitoly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě atd. Páté vydání (latinkou dru- hé). — Kniha ta je od nejdůst. bisk. Ordinariatu Budějovického v kurrendě od 8. října 1857 čís. 20 velmi schválena. Stran 360 v 32ce s oceloryt. —.24 kr.

**Chvály Marianské.** Katolická modlitební kniha. Obsa- huje modlitby pro všechny po- božnosti církevní zvláště Mari- anské. Sepsal P. V. Šrámek. Stran 400 v malé 8ce s 2 oce- lorytinami. —.50 kr.

**Ježiš, potěšení jediné srdce** mého povždy. Modlitební kniha pro ženské pohlaví. Ob- sahuje pobožnosti každodenní, modlitby k Božským osobám, pobožnosti církevního roku, nejblahoslavenější Panny Marie, modlitby v rozličných potřebách atd. Sepsal J. Rechziegel. Stran 528 ve velké 32ce s 6 ocelorytinami. —.32 kr.

**Kytice rajská.** Modlitby dle slov církve a Svatých pro vzdělané katolické panny a paní. Od J. N. Fr. Desoldy. Stran 412 v 64ce s 4 ocelorytinami —.60 kr.

Totéž vydání s barevným okra- jem —.90 kr.

„Časopis katol. duchov- nství“ (ročník 13., sv. 6.) vyslovil se o této knize takto: „Není tomu dávno, co v časo- pise tomto vysloveno bylo přání, aby skladatelé modlitebních knéh upustili od obyčejného u nás závorkování koncovek pro pohlaví ženské a raději se o to zasadili, aby se tomuto dle mluvy církevní zbožnému po- hlaví dostalo do rukou modli- teb, i obsahem i formou ženy křesťanské přiměřených. Tudiž s radostí vítáme „Kytici raj- skou“ a vítáme ji s úplnou dů- věrou, jejížto základ na jménu a dosavadních pracích literár- ních osvědčeného spisovatele spoléhá. Jelikož i zevnější úpra- va jest velmi slušná a knížka 4 ocelotiskovými obrázky ozdo- bena, můžeme ji co nejlépe od- poručiti.“

**Maria, matka dobré rady.** Modlitební knížka věnovaná ctitelům nepoškozené Rodičky Boží. Čtvrté vydání, latinkou první. Obsahuje obvyklé pobož- nosti domácí i chrámové, jakož i mnoho písní. Páté vydání. Od J. Němečka. Stran 380 v 32ce s 2 ocelorytinami —.30 kr.

**Modlitební kniha pro osobu** ženskou od Dr. J. M. Hau- bera. Starý překlad od J. Hý- bla. Pro páté vydání znova u- pravil J. Herčík. Stran 568 v 8ce na pěkném papíře s 6 ocelory- tinami —.1.20 kr.

Totéž vydání na obyčejném papíře s 2 oceloryt. —.1.20 kr.

**Modlitba dítěte,** kterouž Otec nebeský vyslyší. Modlitební kniha pro mládež od věrného přítele této. Stran 240 v 32ce s 4 ocelorytinami a mnoha ji- nými obrázky —.24 kr.

**Modlitební kniha pro vzdě- lání katolických křesťanů.** Pro mládež i dospělý věk od Dra. J. M. Haubera. Dle čtr- náctero spisů Hauberových vy- dání volně zčeštil a nábožnými písněmi opatřil V. Frost, kněz církevní, ředitel prvního ústavu v Čechách pro hluchoněmé v Praze atd. 6. vyd. Stran 287 v 32ce s ocelorytinou —.24 kr.

**Ohlasy posvátných dob.** Úpl- ná poučná a modlitební kniha pro veškeré doby a svátky roku církevního. Sepsal Fr. Vin- kláš. Stran 704 s 6 oceloryti- nami —.80 kr.

**Perla pravých křesťanů.** Mo- dlitební kniha pro všechny stavy katolických křesťanů. Se- psal Bern. Gallura. Přeložil a rozmnožil Fr. Křenek, kněz z řádu Maltežského. Obsahuje všechny obvyklé pobožnosti, kří- žovou cestu s obrazy a 98 písní. Stran 400 ve větší 32ce —.40 kr.

**Posvátní zvukové.** Modlitby a uvažování pro vzdělané paní a panny od J. Albacha. Dle jedenáctého vydání volně pře- ložil Dr. I. A. Frencl, rektor u sv. Jiří. — Čtvrté, pilně pro- hlédnuté a zcela opravené vy- dání od P. J. Herčíka. Stran 408 v 8ce na velínském papíře s 6 ocelorytinami —.1.60 kr.

Tataž v malém formátě (IV. vydání) —.1.20 kr.

**Promluvy ve zpovědnicí.** Stručná poučení a napome- nutí při zpovědi, složená dle perikop na neděle a svátky ce- lého roku církevního. S dodat- kem obsahujícím poučení pro zvláštní druhy kajcníkův. Z ně- meckého od A. Rögglá přeložil a promluvy o svatcích sv. pa- tronů českých rozmnožil Fr. Boh. Vinkláš. S povolením kníž. arcibiskupské konsistoře Pražské. Str. 364 v 8ce —.1.20 kr.

## modlitební knihy:

**Rozjímání pro panny.** Spřídávkem potřebnějších modliteb a písní. Sepsal Ig. Alf. Stelzig. Vzdělal P. Fr. Srdínko. Saprobační nejdůstojnější konsistoře Pražské. Druhé opravené a rozmnožené vyd. Stran 332 v malé 8ce s ocelorytinou —30 kr.

**Růže Slonská.** Katolická modlitební kniha pro vzdělané paní a panny. Od K. E. Tupého. Stran 264 v 32ce (miniat. vydání) se 6 ocelorytinami. (S podobiznou spisovatele.) —90 kr.

Tatáž kniha ve větším vydání s barev. okrajem zl. 1.50 kr.

**Seraf.** Modlitební kniha pro křesťanskou mládež obojího pohlaví. Od J. Berana. Obsahuje modlitby ranní, před školou a po škole, před jídlem a po jídle, modlitby večerní, modlitby k sv. zpovědi, k sv. přijímání, k sv. břimování, modlitby na slavnosti celého roku, rovněž i písně nejpotebnější. Stran 256 v 32ce s 4 ocelorytinami. —24 kr.

**Srdce Pána Ježíše a Panny Marie.** Úplná modlitební kniha k uctění nejsvětějšího Srdce Pána Ježíše a Marie Panny. Osmé vydání. Od Vojt. Ruffra. Stran 500 v 8ce s 4 oceloryt. a jinými četnými vyobrazeními. —70 kr.

**Sv. Františka Saleského Bohumila,** čili: Navedení k zbožnému životu. Dle úplného vydání pařížského znova na český jazyk přeložil a potřebnými modlitbami opatřil J.

Nep. Fr. Desolda. Stran 380 v malé 8ce. zl. 1.—

**Divotvůrkyně devatenáctého století svatá Panna a Mučnice Filomena.** Podle vláského Dona Franceska di Lucia. Připojeny devítidenní pobožnost, modlitby ranní, večerní, ke mši svatě, k zpovědi, k přijímání atd. Od J. A. Dremila. Páté opravené a rozmnožené vydání. (S 2 oceloryt.) zl. 1.—

**Uctění velebné Svátosti ol-tární.** Rozjímání a modlitby k navštívení a přijímání velebné Svátosti. Dle sv. Alfouse Liguorského sepsal a obyčejnými modlitbami opatřil J. N. F. Desolda. Stran 352 v 24ce s 2 oceloryt. —40 kr.

**Svatý Alois,** vzor a ochránce křesťanské mládeže vůbec, studující pak zvlášť. Modlitební kniha pro mládež katolickou. Od J. N. Frant. Desolda. —40 kr.

**Vůdce duše do nebeské vlasti,** čili: Poznání srdce člověka, přebývá-li v něm Bůh aneb ďábel, v třinácti obrazech smyslně představeno. Od Vojtěcha Ruffera, probošta kapitoly vysehradské. Stran 384 v 8ce s 2 oceloryt. —70 kr.

**Zlatá knížka o následování Krista T. Kempenského.** Znovu na český jazyk vyložená a modlitbami příhodnými opatřená prof. J. Nep. F. Desoldem. Stran 512 v 32ce s 2 oceloryt. 2. vydání. —50 kr.

**Brána angelská aneb nový Blatý nebe klíč.** Kniha pro

dům a chrám, poučení a rozjímání pro katolické křesťany. Od Josefa Zimmermanna, lesa-listy w Stodůlkách. Str. 380.

1 zl. 20 fr.  
**Devět stupňů k spasení čili Putování za Pánem Ježíšem do nebe.** Obsahující: kterať svatí a vyteční služebníci Boží putující za Kristem po cestě k nebi neunameně co po stupních k spasení vždy vyšše vystupovali. Zde křesťan ve všelijakých příhodách rady, poučení a útěchy nalezne. Šesté opravené vydání, ozdobené harmonisfouým titulem a 10 vyobrazeními a řížowon cestou dle Führicha. Od Vojt. Ruffera, probošta kapitoly Wysehradské. Str. 512 ve velké 8ce na tuhém papíře, tiskem zřetelným zl. 1.20 fr.

**Duchovní život ve světě. Rušoměř pro řádci buše,** zvlášť pak pro Bratry a Sestry třetího řádu sw. Otce Františka Serafinského. Obsahuje stručný životopis swatého Otce Františka, původní swatou Reguli, úplný její a poswátých hodin myšlek, papežské dekrety, obřad při oblače a swaté profesi, regulu modlitby, církevní hodinky za měrné zeměle, každodenní rozjímání, půwod bratřstwa řádciho pásku swatého Otce Františka, zowazkowé téhož bratřstwa a ritus při opášání páskem, kalendář atd. atd. Šestawil a wyd. P. Kam. S. Pelikowski, kněz řádu Františkánského, newicniistr, ředitel třetího řádu českého šro-máždění w Praze a t. d.

Díl I. —70 fr.

Díl II. —80 fr.

Nové wydání.

Nakladem knihkupectví B. Stýbla vyšly následující

## NÝRICOVY SPISY,

odporučené konferencí učitelstva pražského, zvolenou ku proskoumání knih pro knihovny školní. (Každý sešit opatřen obrázkem.)

1. **Husité před městem Naumburkem.** Povídka pro mladý i dospělý věk. II. vyd. —24 kr.
2. **Příklad aneb: Malír mezi divými lidmi.** Povídka pro mladý věk. II. vyd. —24 kr.
3. **Králova životní stráž.** Povídka pro mladý i dospělý věk. II. vyd. —24 kr.
4. **Sírotek aneb: Nechte maličkých přijít ke mně.** Povídka pro mládež a přátele její. II. vyd. —24 kr.
5. **Láska bratrská aneb: Ukrutný král a citelný lékař.**

- Povídka z doby patnáctého věku pro mládež a přátele její. II. vyd. —24 kr.
6. **Kanárek aneb: Bůh vede všechno k dobrému.** Povídka pro mládež a přátele její. II. vydání —24 kr.
7. **Záhada města Pompeji čili: Bázeň Boží a důvěra v Boha.** Povídka z prvních dob křesťanských. II. vyd. —24 kr.
8. **Nalezené dítě aneb: Kde člověk nemůže, Pán Bůh pomůže.** Povídka pro mládež a přátele její. II. vydání —24 kr.

9. **Pachole s opicí aneb: Pán Bůh jest živ, duše, nezoufej! Hrobař.** Dvě povídky pro dospělejší mládež. II. vydání —24 kr.
10. **Ohlezení města Vidné od Turků roku 1683.** Povídka dějepisná pro mládež a přátele její. II. vydání —24 kr.
11. **Pasáček a jeho pes aneb: Odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme.** Povídka pro mládež a přátele její. II. vyd. —24 kr.
12. **Zanešené dítě aneb: Staň**

- se, Pane, vůle Tvá! Povídka pro mládež a přátele její. II. vyd. —24 kr.
13. **Neuvoď nás v pokušení** anebo: Proč je svět slzavým údolím? Povídka pro mládež a přátele její. II. vydání —24 kr.
14. **Zbav nás zlého čili: Nevystížitelné cesty Páně.** Povídka pro mládež a přátele její. II. vyd. —24 kr.
15. **Dřevěné hračky čili: Cesty prozíratelnosti Páně.** Povídka pro mládež i dospělý věk. II. vyd. —24 kr.
16. **Začátek sedmileté války,** anebo: Pán Bůh dal, Pán Bůh vzal. Povídka pro mládež a přátele její. II. vyd. —24 kr.
17. **Hrdost a láska** aneb: Práce nese požehnání. Povídka pro mládež a přátele její. II. vyd. —24 kr.
18. **Křesťanský prodavač duší** anebo: Kdo vyzpytuje cesty Páně? II. vyd. —24 kr.
19. **Osudy histonošů čili: Utrpením k odměně. — Svěcení kostela.** Příběh ze života vesnického učitele. (Dle skutečnosti.) —24 kr.
20. **Kouzelná píšťalka:** Dějepisná povídka. — Ztracené dítě. —24 kr.
21. **Nebezpečnost bohatství** čili: Nic není u Boha nemožného. —28 kr.
22. **Podivín** aneb: Bůh nejvyšší spravedlivý jest. —24 kr.
23. **Valentín Duval** aneb: Každý jest svého štěstí strůjcem. —24 kr.
24. **Jan Gutenberg,** nálezc knihtiskářství. —28 kr.
25. **Slechetný učitel.** Povídka pro mládež i dorostlé. —28 kr.
26. **Jak Štěpán svého otce hledá** aneb: Podivné jsou cesty Páně. —28 kr.
27. **Mateřská láska a bratrská věrnost** aneb: Nebezpečnost velkého města. —28 kr.
28. **Chudý básník** aneb: Kdo v Boha doufá, toho Bůh neopustí. —28 kr.
29. **Rybářské děvče z Helgolandu.** —28 kr.
30. **Spokojenost nad bohatstvím.** Obrázky z dob francouzské revoluce. —28 kr.
31. **Pokuta za zradu.** Obrázek z dob sedmileté války. II. vyd. —28 kr.
32. **Malý Eskymák a jeho polnice** aneb: Kdo jest mým

- bližním. II. vyd. —.82 kr.
33. **Pravda a lež.** —.28 kr.
34. **Malý havíř** aneb: S poctivostí nejdál dojdeš. —.28 kr.
35. **Milovati budeš bližního svého, jako sebe samého.** III. vyd. —.28 kr.
36. **Tichý Jindřich.** III. vyd. —.28 kr.
37. **Belisar** aneb: Dobře číňte těm, kteříž vám bezpráví činí. III. vyd. —.28 kr.
38. **Labutěnka** aneb: Všady dobře, ve vlasti nejlépe. —.28 kr.
39. **Slepý pacholíček.** III. vyd. —.28 kr.
40. **Synové Eduardovi** aneb: Paté přikázání Boží. II. vyd. —.28 kr.
41. **Malý bubeník** aneb: Zdárný syn. III. vyd. —.28 kr.

### Nýricovy spisy

#### v cenách sřízených.

- Pýcha předchází pád,** aneb: Kam vede bohatství. Třetí vydání. —20 kr.
- Malí muzikanti,** aneb: Osm dní na cestách. Dárek milé mládeži. Druhé vydání. —20 kr.
- Čtvrté přikázání Boží,** aneb: Nestejní bratři. Druhé vyd. —20 kr.
- Kromwell, protektor Anglie,** aneb: Dobré a zlé svědomí. Historická povídka pro mládež. Druhé vyd. —20 kr.
- Stéblo a poklad. — Pomáhej Pán Bůh!** Dvě utěšené povídky pro mládež. —20 kr.
- Fedor a Ludovika,** aneb: Kdo zvířata trýzní, hřeší. Poučná povídka pro mládež. Třetí vydání. —20 kr.
- Josa,** aneb: Spálení synagogy v Mnichově. Historická povídka. Třetí vyd. —20 kr.
- Obležení Freibergu za třicetileté války.** Historická povídka pro outlou mládež. Druhé vydání. —20 kr.
- Kovář Ruhelský.** Povídka z dvanáctého století. Třetí vydání. —20 kr.
- Gustav Wása,** aneb: Král a sedlák. Historická povídka ze 16. století. Druhé vydání. —20 kr.
- Mistr Bohata,** aneb: Prací se živíme, hrou se zavádíme. Obraz ze života řemeslnického. Druhé vyd. —20 kr.
- Pobřežní právo,** aneb: Kdo po cizím statku baží, hyne na těle i na duši. Příkladná povídka. II. vydání. —20 kr.

### Spisy pro mládež

#### obsahu rozličného.

(Každá povídka opatřena jest ocelorytinou neb barvotiskovým obrázkem.)

- Andulka Rosova.** Vypravuje dle slečny G. Kennedyovy Fr. Šebek. —24 kr.
- Amalie.** Vypravuje dle něm. od Alf. Ig. St. P. K. H. —.30 kr.
- Báchorky** pro dospělejší mládež. Sepsal František Tesař. —20 kr.
- Božena a Amalie,** dvě nestejně sestry. —16 kr.
- Bůh mstitel zlého.** Od Fr. Hoffmanna, přeložil Jan Ev. z Dolů. —24 kr.
- Bůh neopouští.** Přeložil J. V. Vlasák. —24 kr.
- Cesta nepravosti.** Od Frant. Hoffmanna, přel. A. J. P. —24 kr.
- Chudá rodina Tyrolská.** Zčeštil A. S. Vojtěchovský. —24 kr.
- Darinka a Milko.** Vydal A. Stojšíč. Z horvátštiny přeložil Ant. Mužík. —24 kr.
- Dívčíno srdce.** Z franštiny podává J. S. Kašpar. —24 kr.
- Dívka hrdinská čili: Vděčnost chudoby.** Dle F. K. přeložil P. J. Š. —12 kr.
- Dvorec Siatinský.** Od V. Hergenbacha, přeložil P. J. Šulc. —32 kr.
- Eliška ze Lhoty.** Vzdělal Jos. Venc. Vlasák. —32 kr.
- Ferdinand V. Dobrotivý,** král český. Nástin životopisný. K upomínce pro mládež i dospělé nakreslil P. Š. T-ý. —32 kr.
- Isolda,** děvče francké. Z něm. přeložil F. V. —30 kr.
- Jiřík, vítěz nad životem.** Povídka pro dospělejší mládež. Vzdělal Vojt. Aug. Černý. —28 kr.
- Josefinka.** Vzdělal P. J. Černohouz. —24 kr.
- Kalich krve.** Sepsal V. A. Crha. —30 kr.
- Kamzikostřelci.** Zčeštil P. F. Dobicer. —24 kr.
- Kdo chce, najde Kalifornii** i ve vlasti. Dle R. Barona přel. J. V. Vlasák. —20 kr.
- Malí jesličkáři.** Sepsal Arnošt J. Volný. —21 kr.
- Marie a Flora.** Z ruského na jazyk český přel. J. Bačkora. —32 kr.
- Milionář.** Od Františka Hoffmanna přeložil Em. Kolíha. —30 kr.